

श्रीमद् बुद्धिसागरसूरिजी ग्रन्थमाला ग्रन्थांक ४९

श्रीमद् देवचंद्र

भाग १

सशोधक

सद्गुण गुरुवर्य श्रीमद् बुद्धिसागरसूरिजी

छपायी प्रसिद्ध करना

श्री अध्यात्म ज्ञानप्रसारक मंडल

हा. वकील मोहनलाल हीमचंद-पादरा

द्वितीयावृत्ति

प्रत १०००

संवत् १९८५

इ. स. १९२९

कीमत रु. २-८-०

अमदावाद—सलापोसरोड,
धो डायमड ज्युविलि प्रिन्टिंग प्रेसमा
परीख देयीदास छगनलाले छापी

निवेदन.

संवत् १९६८ ना चैत्र मासमां सद्गत गुरुवर्य श्रीमद् बुद्धिसागरसरिजीए मने तथा मारा सहाऱ्यायी बंधुओने आग्रहपूर्वक प्रेरणा करी के श्रीमद् देवचंद्रजी महाराजना वना-वेला तमाम ग्रन्थो मेळवी उपावनामां आवे तो घणो लाभ थाय तेओश्रीनी ते सुचना शिरोधार्य करी श्रीमद् देवचंद्रजी महा-राजना वनावेला ग्रन्थो मेळववा प्रवृत्ति शरु करी. घणे स्थळे पनो लखी जाते जइ बगेरे तजवीजयी जेटला ग्रन्थो मल्या ते तमाम श्रीमद् देवचंद्र भाग १-२ ए नामयी छपावी वहार पाडया. ते ग्रन्थोनी तमाम नकलो दुंरु वखतमां खपी जवायी ने मागणी चालु रहवायी तेनी बीजी आवृत्ति वहार पाडतां घणो हर्ष थायडे.

प्रथम आवृत्तिनी शुरुआत वखते तमाम ग्रन्थो मळेला नहि होवायी तेमां कोइ जातनो क्रम सचवायेलो नहि. जेम जेम ग्रन्थो मल्या तेम तेम छपाया जेयी आ बीजी आवृत्तिमां ते ग्रन्थोने त्रण विभागमां वर्हेची आ पहेला भागमां गद्य, बीजांमां पद्य अने बीजांमां संस्कृत ग्रन्थो छपावनानी योजना राखी डे. ते मुजब आ पहेला भागमां (१) आगमसार (२) नयचक्रसार (३) गुरुगुण छत्रीसी (४) कर्मग्रन्थ ? थो ५ टवार्थ (५) कर्म-संवेद्य प्रकरण (६) विचार रत्नसार (७) छुटक प्रश्नोत्तर (८) फागलो-ए रीते ग्रन्थो दाखल करवामां आव्या डे आ ग्रन्थो मुख्यत्वे करीने द्रव्यानुयोगने लगता होरायी आत्मार्योजनोए गुरुगमपूर्वक अवश्य वाचन मनन करवा योग्य डे.

आ ग्रन्थनुं कद मोडु होवायी वांचनारने सुगम पडे ते माटे केटलीक प्रतो चार विभागमां छुट्टी बंधावी डे जे नीचे मुजब डे.

૧ આગમસાર	૦—૬—૦
૨ નયચક્ર સાર અને ગુરુગુણ ડગ્રીશી	૦—૧૨—૦
૩ કર્મગ્રન્થ ટપાર્થ અને કર્મ સંબંધ પ્રકરણ	૦—૧૪—૦
૪ વિચાર રત્નસાર હુટક પ્રશ્નોત્તર અને ૧ કાગલો	૧—૦—૦

આ ચાર વિભાગ સહિત છાંટના પુઠાથી પાકા બાંધવામા આવ્યા છે અને તેની કીંમત મઢલના નીયમ મુજબ પઢતર કરતા પળ કમી રાખવામા આવી છે.

સદ્ગત ગુરુવર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજીની સતત પ્રેરણા અને સહાય ન હોત તો આ ગ્રન્થો મઢલ છપાવી બહાર પાડી શકત નહિ તેથી તેઓશ્રીનો જેટલો આભાર માનીયે તેટલો ઓછો છે

આ ગ્રન્થ ડપાવવામા પરમ પૂજ્ય સા'વીજી મહારાજ શ્રીમતો જ્ઞાનશ્રીજી-વલ્લભશ્રીજી મહારાજના સદુપદેશથી સુરત નિવાસી અધ્યાત્મજ્ઞાન રસિક શ્વેરી કેશરીચંદ કલ્યાણચંદ ઘેલાભાઈ રૂ. ૩૫૦) ની મદદ આપી છે તે માટે ધન્યવાદપૂર્વક આભાર માનવામા આવે છે.

પાદરા. } યકીલ મોહનલાલ હીમચંદ.
પોસ્ટ સુધી ૧ સયત ૧૯૮૫

પ્રસ્તાવના

“ Self-reverence, self-knowledge, self control,
These three alone lead life to sovereign power ”

—Lord Tennyson

ગ્રન્થ વિષે ચોલતા પહેલા ગ્રન્થકર્તાના જીવનની આછી રુપરેખા દોરવી જરૂરી છે.

૧ સત્ય અને આત્મસૌંદર્યની શોધમાં ભીષણ વૈરાગ્યના વાઘા પહેરી જીવનસમસ્ત અર્પી દેનાર મહાત્માઓ વિશ્વમાં વિરલ હોય છે. સમાજ અને સંયોગોનાં સ્વૂલ વંધનોથી પર રહી આ વિભૂતિઓ આત્મદર્શનના નિશ્ચિત લક્ષ્યે પહોંચવા માટે પાર્થિવ વસ્તુઓનો ત્યાગ કરી આત્મપ્રેમમાં લીન થાય છે. આ લીનતા-માંથી ફરતા દૈવી ગાનમાં પ્રમુ પ્રેમ અને માનવ પ્રેમની અવધિ હોય છે, જગત્નાં સનાતન સત્યો આપમેલે ગુંથાયેલાં હોય છે, વિશ્વના અપાર દુઃખોમા હુવેલા માનવોના આર્તનાદને ઉપશમા વનાર મહામૂલી માત્રા હોય છે. આ સંત મહાત્માઓ જેમ જેમ પ્રભુપ્રેમ અને આત્મદર્શનની નિકટતા અનુભવે છે, તેમ તેમ તેમની ભાવના “આત્મવત્ સર્વભૂતેષુ” યતી જાય છે, અને તેમનાં વચનો વધુ લોકભોગ્ય અને જગત્ને વધુ ઉપકારક બને છે. એમનાં લઘુલેખો અમુક ધર્મ કે વાઙ્માનું સંકુચિત ક્ષેત્ર કુદાવી જઈ વિશ્વ-ધર્મ ઉપદેશે છે, અને સર્વ સામાન્ય સર્વ કાલના જગત્ વિકાસ અને આત્મવિકાસની દરેક ભૂમિકાની મીમાંસા કરતાં હોવાથી તેમનું સ્થાન જગત્ સાહિત્યમાં અજોડ, અવાધિત અને દીર્ઘ-જીવી છે.

૨ આ પ્રકારના મહાત્માઓના આત્મલક્ષી ગાનોને કાવ્યોના સ્થૂલ માપથી આકર્ષાં એ તેમને એક જાતનો અન્યાય કરવા જેવું છે. તેમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ પોતાના અનુભવને લોકોપ-કારાર્થે વ્યક્ત કરવાનો હોવાથી તેમની ભાષાના વાહ્ય અલંકારો એ મહાપુરુષોની વાહ્ય દરિદ્રતાના જેટલાજ દરિદ્ર દેલ્વાય છે છતાં સત્યાસત્ય, જહ્વેતન અને મોહ નિર્મોહનું તેમના હૃદયમાં નિરતર દ્વદ્વયુદ્ધ ચાલ્યા કરતું હોવાથી આ હૃદયમંથનના પરિણામરૂપે તેમને જે કાવ્યો સ્ફુરે છે તે સાચા કાવ્યો છે. આપોઆપ નીકળેલા ઉદ્ગારો ચિત્તક્ષોભને આધારી છે, તેમાં પ્રયત્ન નથી. સ્વત સ્ફુરણા છે અને તેથી કવિત્વ છે નરસિંહ મહેતા અને મીરાવાઈ, ખલો અને ધીરો, પ્રીતમ અને બ્રહ્માનંદ—આ વધા આ દૃષ્ટિએ જ કવિ કહી શકાય.

૩ વિક્રમની અઢારમી સદીને અજવાળનાર આવા એક ભક્ત-કવિ તે શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી. મરુસ્યબ-મારવાડના સુમસિદ્ધ વિકાનેર પાસેના એક ગામમાં સં. ૧૭૪૬ માં તેમનો જન્મ થયેલો. ઓશવાલ વર્ષીય તુળીયા ગોત્રના શાહ તુલશીદાસજી તેમના પિતા થાય. તેમની માતાનું પુણ્ય અભિધાન ધનગૃહ હતું. આ ધર્મણિય દેવતિએ વાલ્મીકી ગર્ભમાં હતો ત્યારથી જ ઉપાધ્યાય શ્રી રાજસાગર સમક્ષ વિનયપૂર્વક જાહેર કર્યું હતું કજો પોતાને પુત્ર થશે તો તેઓ ગુરુને વહોરાવશે. શ્રીમદ્ને એક માઈ પળ હતો. વાલ્મીકી દેવચંદ્ર આઠ વર્ષનો થતા માતા-પિતાએ ગુરુચરણે પ્રીતિપૂર્વક અર્પણ કર્યો. શુભ લક્ષણયુક્ત આ ભાવિ મહાત્માને રાજમાગરજીએ આશીર્વાદપૂર્વક ગ્રહણ કરી સં. ૧૭૫૬ માં દીક્ષા આપી રાજવિમલ નામ પાડ્યું. ગુરુશ્રીએ નવદીક્ષિત શિષ્યને સરસ્વતી મંત્ર આપ્યો. શ્રી રાજવિમલજી

યાને દેવચંદ્રજીણ ત્રિલાઠા ગામમાં વેળાતટે મોયરામાં મઝનું આરાધન કરી શારદા મૈયાની કૃપાદષ્ટિ મેલ્લી.

૪ શ્રીમદે હવે ગુરુદેવની અનન્ય ભક્તિપૂર્વક સેવા કરવા માંડી. ગુરુશ્રીણ શિષ્યના વિનયથી પ્રસન્ન થઈ દેવચંદ્રજીને સકલ શાસ્ત્રો, વ્યાકરણ, નાટક, જ્યોતિષ, પિંગલ, સ્ત્રોત્રય અને અન્ય સહસ્રાવધિ પુસ્તકોનું પારાયણ કરાવ્યું. શ્રીમદ્નો ચરિત્ર-કાર કથે છે તેમ તેઓશ્રી થોડાજ સમયમાં

“સકલ શાસ્ત્રે લાયક થયા હો.

“જેદને યું મડ સુદ્ધ જ્ઞાનરે.

૫ અભ્યાસ કાલ પૂર્ણ થતાં લાગણીયોને વ્યક્ત અને મૂર્તરૂપ આપવાનો કાલ આવી લાગ્યો. મહાપુરુષોને આ કાલ અનિવાર્ય અને સહજજ છે. આના પરિણામરૂપે સં. ૧૭૬૬ ના વૈશાખ માસમાં શ્રીમદે યાનનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ આલેખતો ધ્યાન-દીપિકા નામનો પ્રથમ ગ્રંથ પત્રવંધ રચ્યો. વીશ વર્ષની ઉછરતી વયે આ ગ્રંથમાં શ્રીમદે જ્ઞાનનો જે અસ્તુટ શરો વહેવડાવ્યો છે તે જોતાં શ્રીમદ્ની જ્ઞાનદશાની સ્હેજ પ્રતીતિ થાય છે. સો વર્ષના લાંબા આયુષ્યના અનુભવનેયે જ્ઞાંત્રપ લગાડે તેવી જાગ્રત્ દશા યુવાનીના આંગળે પગ મૂકતા શ્રીમદ્ની અવસ્થામા અવધોધાય છે. તેજ અરસામાં સં. ૧૭૬૮ ના પોષ માસમા દ્રવ્યપ્રકાશ નામનો અપૂર્વ ગ્રંથ ત્રજભાપામાં રચી શ્રીમદે સમાજને ચરણે ધર્યો શ્રીમદ્નો ત્રજભાપા પરનો કાવુ અને દ્રવ્યાનુયોગ જેવા કઠિન વિષયને સતત અને સતંક (એકવારા) પદ્યમાં રચવાની કલા આશ્ચર્યપ્રમાદે તેવી છે. કેટલેક સ્થળે કાવ્યદેવીનાં ઉદ્ઘુયનો પટલે ઉઘે સુધી જાય છે કે શ્રીમદ્ની શરુઆતની આ વે કાવ્ય કૃતિઓ અભ્યાસ તૈમજ કાવ્યકલા વંનેની દષ્ટિપ્ત સફલ નીવડી છે એમ કહ્યા સિવાય ચાલતુ નથી.

ત્યાર પછી લગભગ એક દશકા વાદ શ્રીમદે સર્વ આગ-
મોના દોહનરૂપ, પદ્મદ્રવ્ય, નય, નિષેષા, પક્ષ, પ્રમાણ, સત્તભગી
આદિની ચર્ચા કરતો આગમસાર નામનો અદ્વિતીય ગ્રંથ, શ્રાવક
વિમલદાસની વેં પુત્રીઓ માફજી અને અમાફજીના માટે ગદ્યમાં
રચ્યો. આ કથન શ્રીમદ્ના ચરિત્રકાર શ્રી કવિયણના આધાર
છે. શ્રીમદ્ પોતે ગ્રંથના અંતમા પ્રશસ્તિમાં જણાવે છે તે પ્રમાણે
આ ગ્રંથ મિત્ર દુર્ગાદાસને સમજાવવા મોટા ફોટ મરોટમા સ.
૧૭૭૬ ના ફાલ્ગુન શુદ્ધ ૩ ને મોમવાર રચાયો છે.

અત્યાર સુધી શ્રીમદ્ જન્મભૂમિ મારગાદમાજ જુદે જુદે
સ્થળે વિહાર કરતા હતા. આ દરમ્યાન તેમની મ્હર વિદ્વતાની
ફોરમ ઠેઠ ગુજરાત સુધી મસરી હતી કહેવાય છે કે તે સમયે
ગુજરાતમા વિચરી રહેલા શ્રી સ્વીમાવિજયજીએ શ્રીમદ્ને ગુજ-
રાતમા આવ્યા આમત્રણ પાઠવ્યું. આ સુઅસરનો લાભ લઈ
સ ૧૭૭૭ માં શ્રીમદ્ ગુજરાતમા આવ્યા તેમના પુનિત ચર-
નારિંદીથી પાવન થયાનું પ્રથમ સૌભાગ્ય ગુજરાતના પાટનગર
અણહિલપૂર પાટણને સાંપડ્યું. આ સ્વાનુભવરસિક, સર્વ-
શાસ્ત્રપારગત, તત્ત્વજ્ઞાની મહાત્માની પાઝલ સારંચ પાટણ
ઘેલુ થયું. શ્રીમદ્નું સ્વાદ્વાદ શૈલી શુક્ત, ન્યાયાલકૃત વ્યા-
ખ્યાન સામઝવા હજારો થોતાઓ પધારતા. પાટણના વાસ દર-
મ્યાન શ્રીમદ્ને એક મહાપુરુષ શ્રી જ્ઞાનવિમલસૂરિ સાથે આત્મ-
પ્રેમ વધાયો. તે એવી રીતે કે ત્યાના નગરશેઠ દોસી તેજસી
જેતસીએ સહસકૂટ જિનર્ચિવ મરાવ્યા હતા. શ્રીમદે તેના નામ
પૂછતાં શેઠે અજાણપણું વતાવ્યું. તે વખતે વિદ્વાન્ ગણાતા શ્રી
જ્ઞાનવિમલસૂરિને પૂઝતા શેઠને જવાબ મળ્યો કે પ્રાયઃ શાસ્ત્રમા
એ નામો નથી. શ્રીમદે એ નામો કહી ધતાવવાથી સૂરિજી સાથે
તેમને પ્રીતિ જામી અને શ્રીમદ્ની અત્યંત રૂચાતિ થઈ. જ્ઞાન-

विमलसूरिण आवा विद्वान् नर भाली तेमने अत्यंत मान आप्युं.

आ समय दरम्यान जैन साजुओमां महा स्तंभरूप अने प्रखर विद्वान् गणायेला श्री जीनविजयजी, श्री उत्तमविजयजी तथा श्री विनेकविजयजीण श्रीमद् पासे अति प्रेमपूर्वक अभ्यास कर्यो हतो.

श्री जिनविजयजीण श्रीमद् पासे रही महाभाष्यनुं पारायण कर्युं हतुं तेनो उल्लेख श्री उत्तमविजयजीकृत 'श्री जिनविजय निर्वाण रास' मा जा प्रमाणे छे.

- “ गुरुनी महिर नजर बहु, विद्या प्रिय विशाल,
- “ पंडित जननी सेवना, पामे ज्ञान रसाल.
- “ पिमाविजय गुरु कहण्यो, पाटणमां गुरु पास,
- “ स्वर समय अलोकतां कीयां रहु चोमास.
- “ श्री ठाकुरगी कने पढ़या शब्द शास्त्र सुखवास,
- “ कांतिविजय गणी संगथी, प्राकृत शब्द अभ्यास
- “ ज्ञानविमल सरि कने, रांची भगवति खास,
- “ महाभाष्य अमृत लह्यो, देवचंद गणी पास.
- “ काव्य छंद नाटिक प्रमुख, अभ्यासीया बहु ग्रंथ,
- “ अनुक्रमे गीतारथ थया, विचरंता शुभ पंथ.

श्रीमद् पासे श्री उत्तमविजयजीण करला अभ्यास वाचत श्री पद्मविजयजी कृत 'श्री उत्तमविजय निर्वाण रास' मां नीचे प्रमाणे कथन छे:—

- “सरतर गच्छ मांही यया र लोल, नामे श्री देवचंद रे सोभागी.
- “जैन सिद्धांत शिरोमणीरे लोल, धैर्यादीक गुणवृंदर सोभागी.

× × × ×

- “ ते गुरुनी वाणी मुणी, हरग्यो चित्त कुमार,
- “ ज्ञान अभ्यास करुं हये, तुम पासे निरवार.

“ ઇંગિત આઠારે કરી, જાણી તેહ સુપાત્ર,
 “ જ્ઞાન અભ્યાસ કરાવવા, કીધો તેહનો છાત્ર.

શ્રી વિવેકવિજયજીએ પણ શ્રીમદ્ પાસે અભ્યાસ કર્યો હતો. દેવવિલાસકાર શ્રી કવિયણ કવે છે કે:—

“ તપગચ્છ માહે વિનીત વિવેકજી,
 “ શ્રી વિવેક વિજય મુનિદ્ર.
 “ ભળવા ઉદ્યમ કરતા વિનયી ઘણુ,
 “ ઉદ્યમે ભળાયે દેવચદ્ર.
 “ ગુરુ સદૃશ મન જાણે વિવેકજી
 “ સ્વિજમતિમેં નિસદિન.
 “ વિનયાદિક ગુણ શ્રી ગુરુ દેસીને,
 “ વિવેકજી ઉપર મણ.

શ્રીમદ્ સ્વરતર ગચ્છના હોવા છતાં તપગચ્છના આ ત્રણ મહાત્માઓ જરાકે ન્હાનમ વર્યા સિવાય તેમને ચરણે બેસી તેમની આજ્ઞા ઉઠાવતા. શ્રીમદ્ પણ ગચ્છનો મતાન્તર રાખ્યા સિવાય વાત્સલ્ય ભાવથી જ્ઞાનદાન કરતા. આ ઉપરથી સદૃશ સમજાશે કે મહાપુરુષોને સ્થૂલ વાઢાઓના વધનો જરીકે નહતા નથી.

૬ હવે શ્રીમદ્ને હાથે અનેક શાશનમભાવક કાર્યો ધાય છે. સ. ૧૭૮૭ માં અમદાવાદ નાગોરી સરાઈમાં ભગવતી સૂત્રની વાચના, હુંડક માળેકલાલનું મૂર્તિપૂજક બનવું, શાંતિનાથની પોઢમાં સહસ્રફળા વિંવની સ્થાપના, સહસ્રકૂટ જિનધિવની પ્રતિષ્ઠા, સં. ૧૭૭૯ ના સંભાતના ચોમાસા વાદ શશુંજય પર જીર્ણોદ્ધાર વગેરે અનેક સુકૃત્યો કરવા વાદ શ્રીમદ્ સુરત પંઘાર્યા. કેટલોક સમય વિવિધ સ્થળે પ્રિહાર કરતાં સ. ૧૭૮૫, ૧૭૮૬ અને ૧૭૮૭ માં શશુંજયપર પ્રતિષ્ઠા કરી શ્રીમદ્

અમદાવાદ આવી ત્યાં ચોમાસુ રહ્યા. તે વખતે સં. ૧૭૮૮ ના આપાઠ શુદ્ધિ ૨ ના દિને શ્રીમદ્ના ગુરુ દીપચંદ્રજી પાઠકનો દેહવિલય થયો.

૭ અમદાવાદનો સર્વો રત્નસિંહ મંડારી આ સમયે શ્રીમદ્ના જ્ઞાનથી મુગ્ધ થઈ તેમનો પરમભક્ત બન્યો. ત્યાં ચાલેલો મૃગી (મરફી) ઉપદ્રવ ગુરુશ્રીએ મંડારી તથા મહાજનની વિનંતિથી શમાવ્યો અને ગુરુશ્રીના આશીર્વાદથી મંડારી રણકુજી સાથેના યુદ્ધમાં જીત્યો. શ્રીમદ્ની પ્રસર શક્તિ જોડે વિનીત બનેલો મંડારી ગુરુશ્રીની ભક્તિ અને સેવોપાસનામાં પોતાને કૃતકૃત્ય માનવા લાગ્યો.

૮ ગુરુશ્રીએ આ વખતે એક વિષ્ણુયોગીને પ્રતિષ્ઠાની જૈન બનાવ્યો. સં. ૧૭૯૫ માં પાલીતાણે રહી ત્યાર પછીનાં કે વર્ષ તેઓશ્રીએ નવાનગરમાં ગાલ્યાં. ત્યાં હુંદકને જીત્યા, ચૈત્યોમાં વધ પડેલી પૂજા ચાલુ કરાવી અને પઢ્યરીના ઠાકોરને પ્રતિયોધ્યો. સં. ૧૮૦૨-૩ માં રાણાવાવ તથા ૧૮૦૪ માં ભાવનગર રહી ત્યાના રાજાઓને જૈન ધર્મ પ્રતિ પ્રીતિવાળા બનાવ્યા. સં. ૧૮૦૫-૬ માં લીંવડી રહી ત્યાં તથા ધાંગધ્રા અને ચૂડા એમ ત્રણ સ્થળે વિંન પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

સં. ૧૮૦૮ માં ગુજરાતથી ગરુડજયના સંઘમાં ગયા. પછીનાં કે વર્ષ ગુજરાતમાં ગાલ્યા વાદ સં. ૧૮૧૦ માં સુરતના શેઠ કચરા કીકાણે કાઢેલા સંઘ સાથે શ્રીમદ્ પુનઃ પાલીતાણે પરવર્યા. ગુરુશ્રીના ઉપદેશથી શેઠે સાઠ હજાર રૂપીઆ સ્વરચ્યા. સં. ૧૮૧૧ માં લીંવડીમાં પુનઃ પ્રતિષ્ઠા કરાવ્યા વાદ શ્રીમદ્ અમદાવાદ પધાર્યા જ્યાં ગચ્છપતિએ તેમને પૂર્ણમાન સહિત વાચક પદ આપ્યું.

૧. શ્રીમદે અમદાવાદમાં રહી દેશનાસાર (અગ્રગટ) નયચક્ર, જ્ઞાનસાર અષ્ટક પર સંસ્કૃત ટીકા, કર્મગ્રંથપર ટીકા વગેરે ઉત્તમોત્તમ પુસ્તકો રચ્યા. સં. ૧૮૧૦ (શુજરાતી ૧૮૧૧) ના શ્રાદ્ધપદ અમાવાસ્યાને* દિને શ્રીમદ્ સમાધિપૂર્વક કાલધર્મ પામ્યા. ટેકી અગ્રસ્થામા તેઓશ્રીની આત્મજાગૃતિ અપૂર્વ હતી. નિજાનંદ મસ્તીમાં સ્ત્રીલતા, હસ્તે મુગ્ધા, મોક્ષસુદરિને વરવાને અવીરા વન્યા હોય તેમ ટુકા ૬૫ રૂપી આ માનવી દુનિઆમાં ગાલી શ્રીમદ્ ચાલી ગયા.

શ્રીમદ્ અમદાવાદમાં હોશીવાદાના ઉપાશ્રયમાં અગ્રસાન પામ્યા હતા તેઓશ્રીની પાદુકા અમદાવાદ પાસે હરિપુર નામે પરામાં દેરાસરની સામેના મકાનમાં છે. પાદુકા ઉપરનો લેખ નીચે પ્રમાણે છે.

“ શ્રીમદ્ જિનચંદ્રમૂરિશાસ્ત્રાયા શ્રી સ્વતરંગન્દ્રે સંવત્ ૧૮૧૨ વર્ષ મહા વદિ ૬ દિને ઉપા યાય શ્રી ટીપ્પચંદ્રજી શિષ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી દેવચંદ્રજીના પાદુકે પ્રતિષ્ઠિતે. ”

૧૦ શ્રીમદ્ને મનરૂપજી અને વિજયચંદ્રજી એ બે વિદ્વાન શિષ્યો હતા જેમાના મનરૂપજીને વસ્તુજી અને રાયચંદ્રજી તથા વિજયચંદ્રજીને રૂપચંદ્રજી તથા સમાચંદ્રજી નામના શિષ્યો હતા

૧૧ શ્રીમદ્ સુદર વ્યાખ્યાન આપી શકતા. શ્રોતાઓ

* આ આસુંચ ચરિત્ર દેવધિલાસકાર શ્રી કવિચળના આધારે લખવામાં આવ્યું છે તેઓ પોતે મારવાડી હોવાથી તેમણે જે તે સ્થળે મારવાડી સંજતનો ઉપયોગ કરેલો છે મારવાડી શબ્દ કેવળ માત્રથી થઈ શકે છે તથા તેમનામાં જુજ્ઞપક્ષની પ્રતિપદાથી નવો માત્ર શરૂ થાય છે એ શબ્દો ધ્યાનમાં રાખી શ્રીમદ્ને અગ્રસાન તે પ્રમાણે મારવાડી સ ૧૮૧૨ અને શુજરાતી રીતે સ ૧૮૧૧ ના શ્રાદ્ધપદ અમાવાસ્યાએ થયેલું

તેમનું તત્ત્વજ્ઞાનથી ભરપૂર વસ્તુત્વ સામગ્રી અત્યંત ઢરપ પામતા. શ્રીમદ્નું વાચન ઇટલું પૂરું વિગાળ હવે કે તે ગમે તે વિષયને સ્પર્શી, ગમે તેવા કઠિન વિષયને રસભર અને સામાન્ય શ્રોતાઓ પાસેથી શકે તેવો ઘનાવી મુકતા. તેમનાં લેખાળોમા જે અનેક અતરંગો ટાકરામાં આવ્યા છે તે ઉપરથી તેમના વાચન વાહુ-લ્યની પ્રતીતિ થાય છે. ફક્ત સ્વદર્શનનાજ નહિ પણ અન્ય દર્શનના અનેક ગ્રંથોનું તેમણે પરિશીલન કર્યું હતું.

૧૨ શ્રીમદ્ના પ્રસિદ્ધ તથા અપ્રસિદ્ધ ગ્રંથોનો સમુદાય ઘણો વિગાળ છે. તેમણે ગદ્યમા તથા પદ્યમાં તેમજ સંસ્કૃત, ગુજ, માગધી અને ગુજરાતી ભાષામાં લેખાળ કર્યું છે. પદ્યમાં શ્રીમદે લાંબા કાવ્યો તેમજ નાનાં સંગીત કાવ્યો થોડાક રચેલા છે. શ્રીમદ્ની કાવ્યકલા કોઈ વસ્તુ પાંગ્રો ફફડાવતી ગગનમહ-લમાં વિહાર કરે છે તો કોઈ ધ્રુવત મુરુપા મુંદરીની માફક રસિક જનોના હૃદય રંજન કરતી માનવભોમમાં વિચરે છે. શ્રીમદ્ની કવિતા એકગારી અને સતત રાગસ્વરૂપ વહેતા સ્તરના સમી મધુર રસ કરતી ચાલી જાય છે. રસ જમાવવામાં શ્રીમદ્ એકા છે. કેટલીક ઢાલો તથા સ્ત્રવનો વાંચતાં આપણને એમજ થાય કે પુનઃ પુનઃ વાંચ્યા કરીયે. ઘણી વસ્તુ તત્ત્વજ્ઞાનથી ભર-પૂર કાવ્યો સમજતાં પાર લાગે છે, ડતાં સદિગતા ઢાલવા અને સ્પષ્ટ થવા તેઓ પૂરતો પ્રયત્ન સેવ્યો છે. શ્રીમદ્ની ઉપમાઓ અત્યંત મનાહર અને મુગ્ધ ઘનાવે તેવી છે. શ્રીનેમિનાથનું આલુંય સ્તવન શ્રીમદ્ની આ શક્તિની સાક્ષી આપે છે. તેમના કવનમાં પ્યા ત્યાં પ્રાસાદિકતા અને મધુરતા નીતરી રહે છે. ચોથીશીનું પ્રથમ સ્તવન “રૂપમ જીર્ણંદ્રું પ્રીતઢી” તરૂં, પાંડિત્ય અને કવિત્વ શક્તિનો નાદર નમૂનો છે. આના કરતાંયે મધ્ય કરણ રમયો ટપકું વીર મિરદનું વ્યાન કરતું ‘શ્રી વીરમધુનું સ્તવન’

શ્રીમદ્ના સર્વ કાવ્યોમા પ્રથમ હમે તેવુ છે. એની સ્પર્ધા કરી શકે તેવા થીજા કાવ્યો સારાય ગુર્જર સાહિત્યમાં ગળ્યાં ગાંઠયા જ છે. એ એકજ કાવ્ય શ્રીમદ્ને અમરતા વસે તેમ છે.

“ નાય વિદુર્ણુ સૈન્ય જ્યૂં ર, વીર વિદુળો ર સંઘ,

“ સાથે કુળ આવારથીર, પરમાનન્દ અર્ધંગો ર—

વીર પ્રભુ સિદ્ધ થયા

“ માત વિદુળો થાલ જ્યૂં ર, અરહો પરહો અથડાય,

“ વીર વિદુળા જીવહાર, આકુલ વ્યાકુલ થાય રે—

વીર પ્રભુ સિદ્ધ થયા.

મુઠ્ઠર સરોદોથી ગવાતુ સામઝીને કોની આંત્રોમાથી આમ્લ નહિ ટપકે ? શબ્દે શબ્દે કારુણ્ય છવાયુ છે. જીવનના સામાન્ય પ્રસંગોમાથી લીધેલી ઉપમાઓ પણ કેટલી રમ્ય છે ? તેમની અધ્યાત્મ હોરી (ફાગ) સાધરુના તનમનાટથી ભરલી છે.

“ આત્મપ્રદેશ રગ થલ અનોપમ, સમ્પન્ન દર્શન રગ રે ।

નિજ મુલ્લકે સધૈયા.

“ તુ તો નિજ ગુણ સ્થલ વસત ર,

નિજ મુલ્લકે સધૈયા.

૧૧ શ્રીમદ્ની કાવ્યશક્તિનું સપૂર્ણ દિગ્દર્શન કરાવના જતા વિપયાન્તર થવાનો ભય રહે છે કારણકે આ પુસ્તકમાં ફક્ત તેમની ગુર્જર ગદ્યકૃતિઓનો જ સમાવેશ કરવામા આવેલો હોવાથી તેમના ગદ્ય વિષે બોલવુ એજ યથુ યુક્ત છે. ‘ અધ્યાત્મ-જ્ઞાન પ્રસારક મઢલ ’ ના ચાલકોએ ‘ શ્રીમદ્ દેવચંદ્ર ’ ની દ્વિતીય આવૃત્તિ ત્રણ ભાગમા છપાવવાનો ફરાદો રાખ્યો છે તેમની યોજના પ્રમાણે પ્રથમ ભાગમા શ્રીમદ્નુ ગદ્ય સાહિત્ય, થીજા ભાગમા પણ સાહિત્ય અને ત્રીજામાં ફક્ત મસ્કૃત સાહિત્ય છપાવવુ એમ ઠર્યું છે. તે મુજબ આ પ્રથમ ભાગમા માત્ર ગદ્ય-

કૃતિઓ હોઈ તે પુસ્તકોનો સંક્ષિપ્ત પચ્ચિય કરાવી તેમના ગદ્યનું હુંકુ અવલોકન કરીશું. આ ભાગમાં નીચે પ્રમાણે ગ્રંથો દાખલ કર્યા છે:—

(૧) આગમસાર (૨) નયચક્રસાર (૩) ગુરુગુણ છત્રીશી (૪) કર્મગ્રંથ ૧ થી ૫ (૫) કર્મ સંવેધ પ્રકરણ (૬) વિચાર રત્નસાર (૭) છટક પ્રશ્નોત્તર (૮) ગ્રણ પત્રો.

૧. આગમસાર—સકલ જૈન સિદ્ધાંતોના દોહનરૂપ આ ગ્રંથ અધ્યાત્મજ્ઞાનરૂપ ગહન ગ્રંથની પ્રસ્તાવનારૂપ છે. જૈન દર્શનનાં મુરય તત્ત્વોની તારવણી કરી શ્રીમદે સરલ અને સ્પષ્ટ ભાષામાં સ્વ આગમનો રહસ્યસ્ફોટ કર્યો છે. પદ્મ દ્રવ્ય, આઠપક્ષ, સાત નય, ચાર નિર્દોષ, ચાર પ્રમાણ, સપ્તભંગી વગેરે ગૂઢ વિષયોની ચર્ચા કરતો આ ગ્રંથ અત્યંત લોકપ્રિય અને જાણીતો છે. એની મહત્તાની પિછાળ કરાવવા ઇટલેન્ડ લેખનું વસ થશે કે સ્વર્ગસ્થ યોગનિષ્ઠ આચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજીપ ટીકા લેતા પહેલાં આ ગ્રંથનું સો વાર અ યયન કર્યું હતું.

આગમસારની એક જુની પ્રતિ કે જેમાં પ્રતિમાપૂજા, પુષ્પ પૂજા ચર્ચા, ગુણસ્થાનક સ્વરૂપ, પાપસ્થાનક સ્વરૂપ એ ચાર વિષયો (કે જે ઉપાયેલ્યા આગમસારમાં નહોતા) છે તે પ્રત પાદરાના મંદારમાંથી મળી અને તેવા વધારા વાળી બે પ્રતિઓ નં. ૪૦૯-૫૬૦ મુરતના શ્રીમોહન-લાલજી મહારાજના મંદારમાંથી મળી, તથા તેની જ એક પ્રત મુનિશ્રી લાભપ્રિયજી પાસેથી મળી. તેથી તે વિષયો જે તે સ્થલે દાખલ કરી લેવામાં આગ્યા છે.

૨ નયચક્રસાર—કોડ પળ વચનને સારી રીતે સમજવા અને

સદ્દેશ માટે તેને પૂર્ણપર અપેક્ષા સહિત જાણવું જોઈએ. પદ્ધર્શનનાં વિરોધાભાસવાળાં મતન્યોને નયમા પારગત મનુષ્ય, વિચાર વૈવિધ્યની કોઈ પણ જાતની અથડામણ સિવાય, સત્ય દૃષ્ટિ નીરસ્વી શકે છે. આથી નયનુ જ્ઞાન અત્યંત આવશ્યક અને મનુષ્યની ઉચ્ચ નીચ ભૂમિકા નક્કી કરવામા માપરૂપ છે. આ ગ્રંથમા નયનુ સ્વરૂપ સમજાવવા શ્રીમદે ઉત્તમ પ્રયત્ન સેવ્યો છે. તેઓ નયના અનેક ભેદોને ભેદવામા જઢ ઘની જતી બુદ્ધિને ઘેગ આપી નયનો યથાર્થ રચાલ કરાવે છે. શ્રીમલ્લવાદિકૃત દ્વાદશમાર નયચક્ર ઉપરથી શ્રીમદે આ ગ્રંથ રચ્યો છે. તેજોશ્રી ઉપસહારમા કરે છે કે,

“ દ્વાદશમાર નયચક્ર છે, મલ્લવાદિકૃત વૃદ્ધ.

“ સપ્તશતિ નય વાચના, કોવી તિહા પ્રમિદ્ધ

“ અલ્પમતિના ચિત્તમેં નાને તે વિસ્તાર,

“ મૂરચ સ્થૂલ નય ભેદનો, માપ્યો પ્રલ્પ વિચાર.

શ્રી મલ્લવાદિ પોતાના દ્વાદશમાર નયચક્રમા સાતમો નયની વાચના કોવી છે તે અલ્પમતિ જીનો સમજી ન શકે તે માટે નયના મૂરચ સ્થૂલ ભેદોનો સક્ષિપ્ત વિચાર માર્યો છે. આ ઉપરાંત ગુણઠાળા આ શ્રી જીવના ભેદ, દ્રવ્યગુણ પર્યાય લક્ષણ નય નિક્ષેપ સહિત, સપ્તભગી, પચાસ્તિકાયનુ સ્વરૂપ, સામાન્ય વિશેષ સ્વભાવના લક્ષણ વગેરેનુ ઝૂંનન પણ તેમા આવે છે.

૩ ગુરુગુણ ડઝીશી—ગુરુ જે આચાર્ય તે છત્રીશ ગુણોથી અલકૃત છે. વળી ણવી છત્રીશ (૧૦૯૬) ડઝીશી છે. તે મિનમિલ્લણે છે. તેનુ સ્વરૂપ આ ગ્રંથમા આલેસેલું છે. ગુરુપદ કે આચાર્યપદ ધારણ કરતા પહેલા કેટલી

લાયકાતની જરૂર છે તેનો સ્હેજ સ્થાલ કરવાની ઇચ્છા-
વાઝાવ આ નાનકડો ગ્રન્થ જરૂર વાંચવા.

૪ કર્મગ્રન્થ—કર્મ ફીલસૂફીની મીમાંસા જે જ્ઞોણપટ્ટથી જૈન
શાસ્ત્રોમાં કરવામાં આવી છે તેવી અન્ય કોઇપણ દર્શ-
નમાં નથી. જૈનો આને માટે જે અભિમાન લે છે તે તેમન
યથાર્થ છે. કર્મગ્રન્થનું મહત્ત્વ સમજાવવાની કશી જ આવ-
શ્યકતા નથી. શ્રી દેવેન્દ્રસરિષ ૧ થી ૫ કર્મગ્રન્થ માગધી
ભાષામાં રચેલ છે. શ્રીમદે તેની ઉપર ગુજરાતી ટીકો ભર્યો
છે. માગધી નહિ જાણનારાઓ માટે આ પ્રયત્ન અત્યંત
આવકારદાયક છે.

૫ કર્મસંબેધ પ્રકરણ—કર્મગ્રન્થની પૂર્તિ સમો આ નાનો ગ્રન્થ
શ્રીમદે માગધી ભાષામાં રચ્યો છે. કર્મગ્રન્થની નિકટનો
સંબંધ હોવાથી તેને કર્મગ્રન્થ સાથેજ મૂકવામાં આવ્યો છે.

૬. વિચાર રત્નસાર—નામ પ્રમાણે ગુણ વરાવતો આ ગ્રન્થ
પ્રશ્નોત્તરરૂપે અમૂલ્ય વિચારસ્ત્રોતનો સંગ્રહ છે. ૧૬૨૨ પ્રશ્નોત્તરોમાં શ્રીમદે અ-ધ્યાત્મજ્ઞાન અને જૈનતત્ત્વને
લગતા કેટલાય ગહન સવાલોનું સુદર નિરાકરણ કર્યું
છે. યથાજ પ્રશ્નો પટલી ઝંચી કોટિના છે કે વિવાદ
યાને સંઘનમંઘનની પ્રશ્નોત્તરીને આમાં જરાયે મ્યાન
આપવામાં આવ્યું નથી. પ્રગલ્ભ વિચારો લેખરૂની ઉચ્ચ
મનોભૂમિના સૂચક અને અ-ધ્યાત્મજ્ઞાનમાં વધારો કરનાર
છે. વિવાદ અને 'સહુ સ્થાપે અહમેવ'ના જમાનામાં
શ્રીમદ્ આ વ્યસન થી દૂર રહી શક્યા એ આશ્ચર્યજનક છે.

૭. છૂટક પ્રશ્નોત્તરો—વિચાર રત્નસારમાં શ્રીમદે પોતેજ પ્રશ્નો
ઉઠાવી તેના ઉત્તર આપવા પ્રયત્ન કર્યો છે. જ્યારે આ
ગ્રંથમાં શ્રીમદ્ને રાધનપૂરના તથા ધિરાદના સંધે તેમજ ન-

વાનગરના શ્રીવર્કે મળસાલી પ્રમુરો પટેલા પ્રશ્નોના લંઘા-
ળથી શાસ્ત્રાધાર જવાન આપેલા છે. મુમુક્ષુ જરૂર વાચના.

૮. ઘ્રણ પત્રો—શ્રીમદે મુરતની શ્રાવિકા જાનકીવાડ તથા
હરશ્વગઈ પર લરેલા આ ઘ્રણ પત્રો તે વચ્ચતના જૈનસમા-
જમા સ્ત્રીઓની સ્થિતિનું આહું પ્રતિનિધિ પાડે છે. દ્રવ્યા-
નુયોગ જેવા ગહન વિષયમા તે સમયની સ્ત્રીઓ કેટલી
ઝડો રસ લઈ શકતી, તેમનો શાસ્ત્રાભ્યાસ ફડ ફક્ષા મુધી
પહોંચેલો યોરેનો આ પત્રો મુદર રવાલ આપે છે. આ
જમાનામા જ્યાર દ્રવ્યાનુયોગ પ્રતિ જ્યાં ત્યાં વેદરકારી
જોડામા આપે છે, ત્યારે તે સદી પૂર્વેના આ પત્રો, તે
વચ્ચતના સ્ત્રીસમાજ કરતાયે આજનો સ્ત્રી તેમજ પુરુષ સ-
માજ—કહો કે આશ્ચર્ય જૈન સમાજ કેટલી અધઃસ્થિતિ
છે તે બતાવના સાથે, જૈનોના મૃતપૂર્વે ગોરવના સાક્ષીમૃત છે.
ગ્રન્થોના આટલા વિચરણ પછી તેઓશ્રીની ગદ્યશૈલીનું
વિહંગાવલોકન કરીશું.

૧૪. મહામસ્ત મુનિશ્રી જ્ઞાનસારજી જેઓ આનંદધન-
જીની ચોરીશી પર વાલામનોય રચ્યો છે અને જેઓ શ્રીદેવચંદ્ર-
જીની સાધુપદ પરની સજ્ઞાવના ટવાકાર છે તેઓએ લખ્યું છે
કે શ્રી દેવચંદ્રજીને એક પૂર્વનું જ્ઞાન હતું ઈવી ગુજરાતમા કહેવાત
છે. શ્રીજ્ઞાનસારજી જેવા તેવા માણસ નહોતા. તેમણે જે કતુ છે
તે તે વચ્ચતના સારામ જૈનસમાજનું મન્તવ્ય હતું એમ શ્રીમદ્
ઊપરના સર્વગન્ધના મહાપુરુષોના રાગ ઊપરથી ગ્રહાય છે તેમના
વિષે “શ્રી ઉત્તમવિજયજી નિર્વાણ રાસ”મા આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે:

“ સ્વરનર ગન્ધ માહિ થયાર લોલ,
“ નામે શ્રી દેવચંદરે સોભાગી,
“ જૈન સિદ્ધાંત શિરોમણી ર લોલ,
“ ધૈર્યાદિક ગુણવંદરે સોભાગી,

“ દેશના જાસ સ્વરૂપનીર લોલ,
 “ તે ગુરુના પદ પદ્મર સોભાગી,
 “ વંદે અમદાવાદમાં રે લોલ,
 “ પૂજાશા નિંછર સોભાગી.

પૂજાશા તે શ્રીઉત્તમવિજયજી. શ્રીમદ્નું મરુપેલું વિશાલ સાહિત્ય જોતાં તેઓ એક પૂર્વના જ્ઞાતા હશે એ વાતતની આપ-
 નને જરાયે શંકા રહેતી નથી પોતાના આ વિશાલ જ્ઞાનનું
 વ્યક્ત શબ્દવહ્ય રૂપે શ્રીમદે જનતાને પાન કરાવ્યું છે.

શ્રીમદ્નું ગદ્ય સરલ, ઘરગથ્થુ અને ભાવગ્રાહી ભાષામાં
 વિચારશ્રેણીને એક સરસી રીતે રજુ કરે છે. શ્રીમદ્નું હૃદય
 જેટલું નિર્વાલસ છે તેટલીજ તેમની શૈલી નિર્વાલસ છે. સ્પષ્ટતા
 અને આદરગ્રહિતપણું એ તેમના ગદ્યના મુખ્ય ગુણ છે. અનિ-
 ચ્છનીય, જરૂર કરતાં વગર પ્રમાણમાં વાપરવામા આવતા સંસ્કૃત
 શબ્દોને તેમણે તીલાંજલી આપી છે સુંદર, મધુર અને સાદી
 ભાષામાં શ્રીમદ્ પોતાનું કથન કર્યું જાય છે. પોતાને જે કહેવાનું
 છે તે સ્પષ્ટ રીતે જરૂર પુરતા શબ્દીમા કહી દે છે. તેમની શૈલી-
 માં પોતે પંડિત છતાં નથી પંડિતાડનો ઢોલ, કે નથી વિચારોની
 ઉણપને શબ્દલાલિત્યમાં ગોટવી દડ વિચારોનો દુષ્કાલ પ્રદ-
 ર્શિત કરતા મૂઢમતિના સ્વોટા શબ્દપ્રયોગો. તેમને કંઈક કહેવાનું
 છે અને તેને તેઓ કહે છે. સ્વાલી વાણીનો વ્યભિચાર તેમણે
 કોઈ સ્થળે કર્યો નથી. ગુજરાતી ભાષામા ગદ્યસાહિત્યના ફળગા
 વ્યવસ્થિત રીતે ફુટવા માહયા ત્યાર પહેલાં દોઢ મટી પૂર્વે આ
 મહાત્માએ ગદ્ય લખી ગુર્જરગિરા પર અનહદ ઉપકાર કર્યો છે.
 પોતે સંસ્કૃત પુસ્તકો રચી જાણતાં હતા પ્રાકૃતમા લખી તેઓ-
 શ્રીએ માતૃભાષાપરનો પોતાનો પ્રેમ વ્યક્ત કર્યો છે. શ્રીમદ્
 મારવાડમાં જન્મેલા હોવા છતાં ગુજરાતી ભાષાપરનો તેમનો

કાતુ અજય છે. આઠમા વર્ષે દીક્ષા લીધા પછી તેઓનો વિહાર ગુજરાત તરફ થયો હશે. આ શૈશવ વિહાર કાઢ્યા તેમનો ગુજરાતીનો અભ્યાસ પરિપક્વ થયો હોવો જોઈએ. તેમના લઘા-ળમાં કોઈ કોઈ સ્થળે મારવાદી શબ્દપ્રયાગ આવે છે છતાં ગુજરાતી ભાષામાં તેઓ ઘટલા સિદ્ધહસ્ત છે કે સદગત શ્રી મુદ્ધિસાગરજી જેવાં દેવવિલાસ ઉપલબ્ધ થતા પહેલાં કલ્પેલું કે તેઓની જન્મભૂમિ ગુજરાત હોવી જોઈએ તેમના સાહિત્ય-માંથી શબ્દો ઉઠતા દેવચંદ્રની પ્રતિભા અનેરી છે તેઓશ્રીની કીર્તિ સર્વભક્ષી કાઢનો ઉપહાસ કરી વે સૈકાથી અણનમ ઊભી છે અને પ્રવિપ્વના ગર્ભમાં પણ ઉભશે એ નિર્વિવાદ છે.

૧૫ આ મહા પ્રભાવશાળી મહાત્મા વિષે યશું કહી શકાય તેમ છે મત્તર અધ્યાત્મરસિકતા, નિજાનંદ મસ્તી, અલક્ષદશા, ઉત્કટ પ્રભુ પ્રેમ, અસામાન્ય લઘુતા, અદ્ભૂત વૈરાગ્ય, સમભાવ, સમતા, એક્યભાવ, પૂર્ણાનંદ પ્રાપ્તિ વગેરે હજુ અણસ્પર્શ્યા વિષયો છે શ્રીમદ્ને પુરતો ન્યાય આપવા જતા એક પુસ્તક ભરાય. પણ પુસ્તક ભરવાની જરૂર નથી પ્રસ્તાવરૂપે તેમના અમોલા વારસા તરફ અગુલીનિર્દેશ કર્યા પછી વાચકનેજ એ જ્ઞાન ઉદધિમાં ડુબકી દેવા દેવી એ મારું કર્તવ્ય છે મુજ્જ અધ્યાત્મરસિક વધુઓ તે કરવા મેરાય. અંતમાં વિરમતા ઇચ્છુ છું કે શ્રીમદ્ જેવા, ગચ્છના મેદોની વાલીશતાને દૂર કરી જગત્માં આત્મ પ્રેમના પૂર વહાવી, વિશ્વરૂપત્વની માવના મેરી આત્મસૌંદર્યની શાસ્ત્રી કરવા મથતા કોઈ મહાત્મા ભારતવર્ષને અને જૈન આલ-મને સોંપડો.

પાદરા

છુદ ૧, સં ૧૯૮૫

ગુરુચરણોપાસક

નાગકુમાર મકાતી

महोपाध्याय श्रीमद् देवचन्द्रजी महाराजनी स्तुति.

ज्ञानदर्शनचारित्र-व्यक्तरूपाय योगिने
 श्रीमते देवचन्द्राय, मंगलाय नमोनमः ॥ १ ॥
 द्रव्यानुयोगगीतार्थो, प्रताचारप्रपालकः
 देवचन्द्रसमः साधु, रत्नाचीनो न दृश्यते ॥ २ ॥
 वाचकस्य महाराजी, सर्वज्ञोपकारक
 संप्रति यस्य सद्ग्रन्थै, स्तत्त्वबोधः प्रजायते ॥ ३ ॥
 आत्मोद्धारामृतं यस्य, स्तवनेषु प्रदृश्यते
 त्रिविधतापतप्तानां, पूर्णशान्तिप्रदायरुम् ॥ ४ ॥
 आनन्दयनगीतार्थ-पदस्तवनपूजकः
 गन्धेखरतर तस्य, समःकोऽपिनयोगिराट् ॥ ५ ॥
 आत्मशमाश्रुतम्नादी, शास्त्रोद्यानविहारवान्
 यत्कृतशास्त्रपाथोर्धौ, स्नानं कुर्वन्ति सज्जना ॥ ६ ॥
 सिद्धान्तपारदृष्टा यो, गुणानुरागिशेखरः
 माय्यस्थयस्यसच्चित्ते, तस्मै नित्यं नमोनमः ॥ ७ ॥
 गुर्जरोर्व्याच सौराष्ट्रे, मेढपाटेच मालवे
 लाटदेशेच पञ्जाबे, मरुदेशे म्वपादनः ॥ ८ ॥
 विहाराश्चकृतानैके, लोकानां बोधहेतवे
 ज्ञानिने देवचन्द्राय, पूर्णप्रेम्णा नमोनमः ॥ ९ ॥
 संभूत अन्तरात्मा य, आत्मानुभववेदकः
 अप्रमत्तदशायोगी, जिनेन्द्राणां प्रसेवक ॥ १० ॥
 श्रुतागमप्रलीनाय, भक्ताय ब्रह्मरागिणे
 चिदानन्दस्वरूपाय, सर्वसंघस्यरागिणे ॥ ११ ॥
 ध्यानसमाधिरक्ताय, विश्ववन्द्याय सावये
 श्रीमते देवचन्द्राय, पूर्णमीत्या नमोनम ॥ १२ ॥

जैनसंघस्यसेनार्य, सर्वभार्षणकारिणे
 श्रीमते देवचन्द्राय, शुद्धात्मने नमोनमः ॥१३॥
 भारत जैनसत्रे यः, प्रादुर्भूतो महामुनि.
 मोहतमोविनाशेन, देवचन्द्रोहिभास्करः ॥१४॥
 शीतलः सर्वलोकाना-मान्तरशान्तिकारक
 क्षमापृथ्वीसमा यस्य, गाभीर्यं सागरोपमम् ॥१५॥
 धैर्यं मेरुसमं यस्य, गगात्रिभिर्मल मन.
 तस्मै श्रीदेवचन्द्राय पूर्णप्रीत्या नमोनम ॥१६॥
 कायोधर्ममयोपस्थ, उचश्चविश्वपावरुम्
 मनआत्मनिसलग्न मान्मालीनः प्रभासदा ॥१७॥
 तस्मै श्रीदेवचन्द्राय, त्याग्निने धर्मरागिणे
 नमःश्रीविश्वपूज्याय, विश्वरूपाणकारिणे ॥१८॥
 भावमेघस्वरूपाय विश्वोपग्रहकारिणे
 नमः श्रीदेवचन्द्राय सिद्धांतपारगामिने ॥१९॥
 सर्वगच्छेष्टु मा'यस्थ्य, यस्य सत्यं प्रतिष्ठितम्
 तस्मै श्रीदेवचन्द्राय, पूर्णप्रीत्या नमोनमः ॥२०॥
 स्वपरगच्छ माध्यस्थ्य, यस्य ज्ञानेन शोभते
 सर्वं गच्छसमं श्रीमद् । देवचन्द्र नमोऽस्तुते ॥२१॥
 तपागच्छीय साधुभिः सार्धं मैत्री प्रवर्तकं
 आदर्शो देवचन्द्रोऽभूत् सर्व साधु शिरोमणिः ॥२२॥
 देवचन्द्रकृत ग्रन्थान्, स्तुवेऽहं भक्तिभावतः
 अमृतसागरा यत्र, विद्यन्ते सुखकारका ॥२३॥
 गुणानुरागयोगेन, देवचन्द्रमहामुने
 स्तुतिं कृता तपागच्छे, बुद्धिसागरस्रणिः ॥२४॥
 गुणिनां गुणरागेण, व्यक्ताभवन्ति सद्गुणाः
 दोषास्त्याज्या गुणाग्राह्या भापते बुद्धिसागर. ॥२५॥

अनुक्रमणिका.

विषय.

पृष्ठ

प्रणकरण	१
पद्मव्य-तेना गुणपर्याय	३
आठ पक्ष	७
चौभगी	११
नयस्वरूप	१५
चारनिक्षेप	२१
प्रमाण	४४
सप्तभगी	४५
स्वभाव	४७
नीगोदस्वरूप	४९
निश्चयव्ययद्वार चारित्र	५४
धारप्रत	५६
धारध्यान	५९
धारभावना	६६
समकीर्तनु स्वरूप	६८
पावसमवाय कारण	७९
२ गुणस्यानय विचार	८०
१ नयचक्रसार—	८५
गुणठाणा आधी जीयनाभेद	१०८
द्रव्यगुणपर्यायलक्षण नय निक्षेप सहित	११४
पञ्चास्तिकायनु स्वरूप	१२३
सामान्य विशेष स्वभावना लक्षण	१३०
सप्तभगीनु स्वरूप	१३७
उत्पाद व्ययना भेद	१५०
सामान्य स्वभावना भेद	१६३
विशेष स्वभावना भेद	१७७

विषय	पृष्ठ
नय स्वरूप	१८०
प्रमाण स्वरूप	२१९
३ गुरुगुण छत्रोशी	२३१-२६३
४ कर्मग्रन्थ ट्यार्थ—	
१ पहेलो कर्मग्रन्थ	२६५
२ यीजो "	२९४
३ श्रीजा "	३११
४ चोयो "	३२४
५ पाचमो "	३६४
५ कर्मसंवेध प्रकरण	४३१-४५६
६ विचाररत्नसार	४५७-४८८
७ छुटक प्रश्नोत्तर	४८९-५६१
८ कागळो	५६२-५६९

आगमसार

—१११—

शुद्धिपत्रक.

पृष्ठ	लीटो	अशुद्ध	शुद्ध
७	४	आकाशास्तिक्य	आकाशास्तिकाय
२७	१३	ता	तो
२९	४	बहुमति	बहुमान
३५	१९	जाध	जीय
३८	११	ते	जे
४३	८	गोल्या	बोल्या
४३	८	जादर्या	आदर्या
४३	१०	मान्या	मान्यो
४३	१३	गोल्या	बोल्या
४४	७	"	"
४५	१२	पेहेला	पेहेल
४७	५	जाणधा	जाणधो
४९	८	असख्याता	असख्याती
५२	३	उपजधा	उपजधो
५३	२०	कर्म	कर्म
५५	१३	आपपणा	आपणा
५६	१८	माकलो	मोकली
५७	९	परिणाम	परिमाण
५७	११	"	"
५७	१७	भागोपभाग	भोगोपभाग
५८	९	व्यतहार	व्यवहार
५८	२२	तेणे	तेने
६०	२५	तु चीमे	तु चीने
६६	१४	रक्षा	रखो
६७	११	एकला छे	एकलो छे

७२	२	प्राणा	प्राणी
७३	७	महद्गुणा	महद्गुणा
७९	४	बहुमत	बहुश्रुत
७९	६	माक्ष	मोक्ष
७९	७	छोडजा	छोडजो
७९	८	माक्षनु	मोक्षनु
८६	३	तापण	तोषण
८७	१०	माहनी	मोहनी
८८	२६	नाचा	नीचां
८९	२३	अतमुहुर्त	अतमुहुर्त
८, १२	१९	यत्ता	सेवता
९३	१५	उपाध्याय	उपाध्याय
१०२	६	तधा	तथा
१०४	८	सप्रप्राय	संपराय

नयचक्रसार.

अशुद्धिशुद्धिपत्रक.

पृष्ठ	पंक्ति	अशुद्धि	शुद्धि
१०७	११	सम्यग्	सम्यग्मार्ग
१०८	४	अव्यावाधा	अव्यावाधा
१०९	३	चाथे	चो
१०९	५	जीवा	जीयो
११०	६	प्रयथ	प्रथम
१११	१८	सम्प्रत्य	सम्यक्त्व
"	"	हाय	होय
"	२१	जाणया	जाणयो
११२	१७	ता	तो
११३	१	हय	हये
"	७	समायी	समारी
"	१२	छैय	छैये
"	१६	मिध्या	मिथ्या
११४	१७	व्याप	व्याप्य
११५	१३	ह्वय	व्रव्य
११७	५	समुदाय	समुदाय
११८	३	व्यय	व्यय
"	४	पर्यास्तिकोभय	पर्यास्तिकोभय
"	५	पर्यायवद्	पर्यायवद्
"	१३	नहा	नहो
११९	१९	मर्थ	मर्थ
"	२४	अर्थ -जे	अर्थजे
१२०	१३	गुणो	गुणी
१२१	३	समारी	ससारी
१२३	१४	आटभानो	ओटभानो
"	२१	जाय	जीव

१२८	८	लिंग	लिंगे
"	५	प्रगट	प्रगट
१२८	१८	अयागी	अयोगी
१२९	२	फाई	फोई
१३६	३	त्यादिक	इत्यादिक
१३७	१६	जीष	जे
१३९	११	धम	धर्म
१४८	१८	करीय	करीयें
"	२०	भोगा	भागो
१५०	१२	नास्तिपणो	नास्तिपणो
१५६	५	प्रव्य	व्यय
"	१२	ध्रुवत्व	ध्रुवत्व
१५८	१७	परमाणुनो	परमाणुने
१५९	४	के नियारण	निरावरण
"	११	चोधु	प चोधु
"	१	ते	ने
"	३	कयो	सौ
१६२	१७	भाय	भाय
१६३	३	ता	तो
"	"	हाय	होय
"	८	होय	न होय
"	२६	मध्ये	मध्ये
१६४	१९	भेय	भेद
"	१५	धन	धन
१६५	१७	मर्थ भाय	हयभाय
"	१८	अभेद	य भेद
"	२०	धर्मास्तिकाय	अधर्मास्तिकाय
१६६	११	ता	तो
१६७	१३	माय	माय
"	१८	नायिभूत	नायिभूत
"	१	वितश्यति	विनश्यति
१७०	२०	ज्ञानयथा	ज्ञायकता

१७१	१८	परिणमे	परिणमे
१७२	२	यागेंज	योगेंज
१७३	२५	भास्तृत्व	भोक्तृत्व
१७४	२०	क्रियायव	क्रियावत
"	२१	उपयोगा	उपयोगी
१७५	६	परणाव	परभाव
"	११	नदनयी	नदमयी
"	२०	निरघाण	निराघरण
१७६	२०	कारणात	कारणता
१७७	६	उपाधिता	उपाधितो
"	१७	जाय	जीय
१७८	९	दानाधिक	दानादिक
१७९	७	काशना	कायना
"	२१	स्पर्शार्थो	स्पर्शादयो
१८०	८	मध्ये	मध्ये
"	२४	पुद्गलनो	पुद्गलनो रपोऽगुण तेना भेद वर्ण, गंध, रस, स्पर्श मस्थानादिक
१८१	३	निक्षेप	निक्षेप
"	११	धीना	धीर्यना
१८२	१८	छ	छे
१८६	५	पर्यायार्थिक	पर्यायार्थिक
१८८	१	"	"
१९४	६	व्यवाहृत्यते	व्यवहृत्यते
१९८	९	ते धर्मज	ते भाव धर्मज
२०१	२०	घट	घट
२०४	१०	पञ्चभूतनय	पञ्चभूतनय
२०४	२०	नयचक्र	नयचक्र
"	२३	श्रुताख्य	श्रुताख्य
२०५	१६	नीयते	नीयने
"	"	श्रुत	श्रुत
"	२०	कराने	करीने

२०६	१०	न गवेये	गवेये
२०८	२	मवलम्ब्यमान	अवलम्ब्यमान
"	१२	धर्मेनि	धर्मानि
"	२३	द्रव्यातरपरणा	द्रव्यातरपणौ
२०९	७	धर्मने	धर्मनेन
२१२	९	धेये	धेये
२१४	९	निमत्त	निमित्त
"	२०	विशेष	विशेष
२१५	१०	लिगादिष्वे	लिगादिष्वे
२१७	५	जाणया	जाणयो
"	१५	यिपयी	यिपयी
"	२४	ययभूतयी	ययभूतयी
२१९	७	ज्ञान	ज्ञान
२२०	७	पामाने	पामीने
"	१०	अव्यायाद	अव्यायाध
२२२	८	वाधक	वाधक
२२२	१३	आम्नाय	आम्नाय
२२४	९	परमाय	परमाय
२२५	१६	कराने शुत्त	करीने शुद्ध
२२७	२०	परभाषानुग	परभाषानुगत
२२८	२	रमतामग	समतासग

विचाररत्नसार

प्रष्ट	लीटी	अशुद्ध	शुद्ध
४०९	१०	भदपणाप	भदपणाप के
४६०	८	सेना	तेना
४६०	३	मार्गमे	मार्गने
४६३	१३	देशना	देशना
४६६	११	यदार्थ	यथार्थ
४७१	१५	अज्ञानपणु	अज्ञानपणु
४७५	१६	रोते	रीते
४७६	३	यागे	योगे
४७८	९	योधप्रकाश	योधप्रकाश
४७९	१६	सम्यग	सम्यग्
४८३	४	आतक	आतक
४८६	१४	द्रव्यसंचर	द्रव्यसंचर
४८७	२१	सम्यग	सम्यग्
४८९	१७	अशुद्धापयोग	अशुद्धोपयोग
४९०	१०	द्वारे	द्वारा
४९४	१८	हाय	होय
४९५	६	सम्यग	सम्यग्
४९९	५	भावद्रियनो	भावेन्द्रियनी
"	९	विकरो	विकारी
"	१०	विषयभि०	विषयाभि०
५००	१२	थळी	उठी
५०३	१३	भरतैधरते	भरतैरधते
५०९	११	नामकर्म	नामकर्म
"	१८	स्तोत	स्तोक
५११	१	माद्विथी	माद्विथी
५१३	१७	पुद्गलादि	पुद्गलादि
५१४	१४	माहराजानो	मोहराजानो
५२१	२२	प्रतामा	प्रतिमा

५२२	९	बहवी	बहवी
	१०	रहा	कलु
५२४	१९	पुद्गलनी	पुद्गलनी
५२५	०	प्रतिबिम्बत	प्रतिबिम्ब ते
५२९	१७	स्थातु	स्थातु
५३१	१	शरीर	शरीर
५३५	१	पर्याय	पर्याय
५३६	२५	हाय	होय
५३७	८	पचेद्रिय	पचेद्रिय
५४४	२	कहा	कहो
५४७	१३	आय	आये
५४८	१२	सहणा	सहणा
"	२१	निगादिया	निगादिया
५५२	५	घाटे	घांटे
५५६	५	अशुद्धापयोग	अशुद्धोपयोग
"	१६	देखविरति	देखविरति
५६१	९	किंचित्	किंचित्
"	१०	महमुखी	सन्मुखी
५६५	१०	कित	समकित
५६८	१८	प्रकृतिना	प्रकृतिनो
५६९	३	०पयागना	०पयोगना
५७३	२६	धणा	धणा
५७८	२	ममूच्छिम	समूच्छिम
५८२	३	तिक्कण	तिक्कण
५८३	०	दृष्ट	दृष्ट
५८४	९	नाघम्मीया	नोधम्मीया
५९०	१४	तिहायी	तिहायी
५९६	१५	समुद्घात	समुद्घात
६००	१६	जाव	जीव
६०१	५	अध्यवहारा-	अव्यवहारा-
६०८	२१	भागवतो	भोगवतो
६१०	१०	कोडीकोडाकोटी	कोडीकोडाकोडी

६१३	१६	पणीने	धणीने
६२३	८	तोत्रभाव	तीत्रभाव
६२७	२२	दाक्षाने	दीक्षाने
६२८	२१	श्रेय	श्रेय
६३१	१७	सुबुद्धी	सुबुद्धी
६३२	५	छदो	छदे
"	७	यर्त	यर्त
६३३	९	नात	नात
"	१६	मदसकभू	मदसकभू
६३४	१४	यली	यली
"	१६	रद्या	रद्यी
६३७	१२	पचागीने	पचागीने
६४१	११	पर्यास्तिक	पर्यायास्तिक
६४३	१०	काइ	काइ
"	१७	तान	तान्
६४९	६	सकेला	मकेली
६४९	७	टली	टली
६५३	२०	प्रदेशना	प्रदेशनी
६५५	२	सदहयो	सदहयो
६५७	२	यळा	यळी
६६१	८	कालपुद्रल	कालपुद्रल
६६८	१७	जों	जी
६६५	१०	ता	तो
६६६	३	अतिरुमादिक	अतिरुमादिक
६६७	२	लह	लह
६६८	२	ले	ते
"	१३	पुद्रल	पुद्रल

कर्मग्रंथ

अशुद्धि-शुद्धि पत्रकं.

पृष्ठ=पत्ति,

२६५	८
"	१०
"	१६
"	२१
२६६	१४
"	२३
"	१
२६७	१२
"	१४
२६८	१
"	१९
२७०	२

२७०	१३
"	२४
२७१	१६
२७२	११
"	२२
"	२३
२७४	१४
२७५	३
२८०	२
"	१६
२८३	६

अशुद्धि

गणभृद्भौतम
षदिव-यादीन
च्यार
भेअ
चउतिसय
शुह लघु
अन्तराय
नाणा णि
पूषक
ज्ञानना
सज्ञाभ्रत
जाणवा १६

कहाये

ज्ञाना
चकस्तु
ऊधे
आसाता
वेदयकर्म
भदकरी
चारत्त
जस्त
मिळया
माहनी

शुद्धि

गणभृद्भौतम
षदिय-यादीने
च्यार
भेअ
चउतिसय
अगुरलघु
आठमो अन्तराय
ताणाणि
पूर्वक
ज्ञाननी
सज्ञीभ्रत
जाणवा पाहुड पाहुड
भुत १५
पाहुड पाहुड समाप्त
भुत १६

कहीये

ज्ञानी
चकरु
ऊंचे
असाता
वेदनीयकर्म
भेदेकरी
चरित्त
जस्त
मिळया
मोहनी

"	१७	उषग	उषग
२८६	८	कालाममरनो	कालो भ्रमरनो
२८८	६	ता	तो
२८९	३	अय	अर्थ
२८९	३	सम्बरा	मरगा
"	७	जीम	जीम
"	८	तिण	तिणे
२९०	२	दसग	दसग
"	१४	विग्ध	विग्ध
२९१	११	बळा	बळी
२९२	४	गाने	गाने
२९५	३	माह	मोह
२९८	१२	अट्टावग्ना	अट्टावग्ना
२९९	१०	नघमो	नघमे
"	"	गुणठाणी	गुणठाणे
"	२८	दममो	दममे
"	"	गुणठाणी	गुणठाणे
३०८	११	परायात	परायात
३००	४	रपाय	रपाये
३१८	४	गजा	गीजा
"	१८	१०१	१०९
"	१२	नरक २	नरक ३
"	२२	०	मध्यमस्यान ८
३१३	१८	०	दुस्य १ अनादेय १
३१६	३	वेद ०	०
३१९	८	सयागी	सयोगी
३२१	४	चादमा	चोदमा
"	१०	जाणथा	जाणतो
"	११	वट्टता	वट्टता
३२८	१२	ममिअ	नमिअ
३२५	१४	वायार	गार
"	"	अप्पजि	अपजि

३२६	४	मास	मोसा
"	९	स्थानकर्म	स्थानकर्म
३२७	३	अनाण	अन्नाण
३२९	१०	"	"
३३०	१२	ज्ञान	अज्ञान
"	१८	इगिदि	इगिदि
३३१	१०	तिरि	तिरि
३३३	३	अनाण	अनाण
३३७	६	दाय	दोय
३३७	१३	सठ्विउठ्या	सयिउठ्या
३३८	९	पवना	विना
"	२२	मिछ	मिच्छ
३३९	१०	अनाण	अनाण
३४०	९	कमा	कम्मा
३४१	११	सफा	सुफा
३४३	१५	देश	देस
३४४	"	मिच्छ	मिच्छे
"	२१	निवृत्ति	अनिवृत्ति
३४५	१४	विउवा	विउठ्या
३४७	०	जागति	जोगति
"	१२	पण मिच्छ	पणमिच्छ
"	१३	हिस्ता	हिस्ता
"	११	निवृत्ति	अनिवृत्ति
३४८	२३	वज्रप्रपम-	उज्रप्रपम-
"	३	मिथ्यात्वया	मिथ्यात्वयी
३४९	५	पवुत्त	पुवुत्त
३५१	१७	औदायक	औदयिक
३५३	४	लद्धि	लद्धि
"	५	"	"
"	१६	भयापशमिक	क्षयोपशमिक
"	९	मिसो, घाइसु	मिसो चउघाइसु
"	१६	कर्ममें	कर्ममें

३५८	१२	सरसज	सरसज
३५९	१५	समुद्र	समुद्रे
३६१	१५	मध्यय	मध्यम
"	१७	मगवत्ता	सजचत्ता
३६५	१७	विग्ध	विग्ध
३६६	१	दर्शनावरणी ८	दर्शनावरणी ९
"	३	चार ४	नय ९
३६७	२०	०	अथिरनाम
३६८	६	वन्धा	वन्धी
"	७	"	"
"	८	निदोवधाय	निदो वधाय
"	२४	वेयणिय	वेयणिय
३६९	१५	नीय	नीय
"	१५	धुयसत्ता	धुयसत्ता
"	"	सम्मीस	सम्मीस
"	१६	अधुयसत्ता	अधुयसत्ता
३७१	३	माहनीनी	माहनीनी
३७१	८	मासाइ	मीसा
"	१३	हवे	होवे
३७७	७	प्रवेशोदय	प्रदेशादय
"	१२	अथिर १	अथिर १ शुभ १
"	९	जोयतिग	उज्जोयतिग
३७८	५	भूगारा	भूयगारा
"	६	अथत्तथा	अथत्तथा
३८१	११	ए	हने
३८२	९	जोयय	पाय य
"	१०	तिमय	तिमियर
३८३	२	कापायिक	अकापायिक
"	१९	स्थ्यात	म्यति
३८४	७	मदु, स्पश	मदु, लघु, लिग्ध,
"	८	प छ प्रकृति	ऊष्ण, सुरभि गंध मित-उज्जो वर्ण, य सात प्रकृति

३८७	१९	कालोवण	कालोवर्ण
३९४	९	तया	तया
"	१०	सादु	मादि
"	१२	अग्रव	अधुन
३९६	१८	अमणपत्ते	अमणपज्जे
३९७	१२	वे०	वे-द्री
३९८	३	समकाती	समकीती
३९९	२१	असमत्त	अपज्जत्त इतिपाठा-तर
४००	३	उत्कृ	उत्कृष्ट
"	२०	वृद्धि	वृद्धि
४०१	९	ठिइ	ठिइ
४०१	१२	वार्ध	वीर्य
"	१४	"	"
४०२	२०	वाधी	वाधी
४०६	२	परमी	परमो
"	२१	अप्रीयाप्यान	अप्रत्याप्यान
"	२२	प्रीयाप्यान	प्रत्याप्यान
४०८	२१	पणिदि	पणिदि
४०९	१	घर्णादि ४	गणादि ४ तैजस
"	८	घइर	चतुष् ४
४११	१४	घादर	गइर
४१२	८	ख्यार ८	गादर, पर्याप्त,
"	१२	मोहनी २	x
"	१३	य ३० नो	माहनी
४१६	२	परमा-आनो	य ३८ नो
४१७	१	पुतगले	परमाणुआनो
"	९	मक्तम्या	पुद्गले
"	१८	रसवत	सप्तम्या
४१८	१	देशवाती	रसवत
"	२	सर्ववाती	देशवाती
"	१६	गुण	सर्ववाती
			गुण

૪૧૯	૧૩	નિવારણ	નિરાધરણ
૪૨૦	૧	નથ ૧૦	૧૦
૪૨૧	૧૩	નાયરો	વાયરા
"	૧૪	પરદ્વ	પરદ્વો
૪૨૨	૨	ઝરસાઈ	ઝરલાઈ
૪૨૨	૨૩	થાજે	થાયે
૪૨૪	૬	અપર્યાંતી	અપર્યાંતો
૪૨૫	૧૬	સુદ્ધમ	સુદ્ધમ
"	૧૮	અપ્રમોદી	અપ્રમાદી
૪૨૮	૧૧	ક્રોધ	ક્રોધ
૪૨૯	૨	છોચેદ	છોચેદ
"	૧૮	જ્ઞાનાધરણી	જ્ઞાનાધરણી
૪૩૦	૩	પ્રવરા	પ્રવરા
૪૩૦	૫	સત્રાર્થ	સત્રાર્થ

નોટ—આ કર્મગ્રન્થમા ગાથાઓની ડપર જે જે સ્થાનમા આરુઢાઓ ધર્યા છે તે યધા પાઠકોપ ધ્યાનપૂર્વક ગણી શુદ્ધ કરી લેવા.

શુદ્ધિપત્રકમ્

પૃષ્ઠ=પત્તિ,	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૪૩૧ ૫	અદરકાપ	અદરકાપ
" ૬	ગોયમિ	ગાયમિ
" "	અટય	અટ્ટય
" "	યેઅળીપ	યેઅળિપ
" ૧	પગઠ	પગટ્ટ
૪૩૨ ૩	અણિછિ	અણિચ્છિ
" ૭	અટેષ	અટ્ટેય

४३३	१	चउवीस	चउवीस
"	२	मिछे	मिच्छे
"	"	दुगिक्कम्मि	दुगिक्कम्मि
"	५	इक्कारसेव	इक्कारसेव
"	७	मिछइ	मिच्छइ
४३४	३	गयरम्मि	गयग्गम्मि
४२६	१	छवीस	छवीस
"	२	छपणग	छापणग
"	५	अठवीस	अठवीस
"	"	छवीस	छवीस
"	८	पणादि	पणिदि
४३७	"	इगदग	इगदुग
"	६-७	अहरकाय	अहक्खाय
"	८	चउठ	चउठु
"	१६	वधठाणाणि	वधट्ठाणाणि
"	२४	वधठाणे	वधट्ठाणे
"	"	विणुठ	विणुठु
"	"	उेयठा	उेयट्ठा
"	२५	तीत्त	तीत्त
४३८	१६	नरसत्री	नरसत्ती
"	१८	असत्री	असत्ती
"	१९	पवग	खयग
"	२२	असत्री	असत्ती
४३९	२	अहरकाय	अहक्खाय
४३९	४	वधठाणाण	वधट्ठाणाण
"	५	तग	तिग
४६५	५	गरयगच्छे	गरयग्गच्छे
"	१३	युग्गम्वर	जुग्गम्वर
"	१७	नाणच्छ	नाणत्थ
"	२२		

॥ श्री सर्वज्ञायनमः ॥

॥ श्रीमद્પಡಿತಶ્રીદેવચંદ્રજીકૃત ॥

આગમ્પ્રસાર.

મહ્યજીવને પ્રતિબોધયા નિમિત્તે મોક્ષમાર્ગની વચનિકા કહે છે. તિહા પ્રથમ જીવ અનાદિકાલનો મિથ્યાત્વી હતો તે કાલલલિપ્ત પામીને ત્રણ કરણ કરે છે. તેનાં નામ-પહેલું યથા-પટ્ટિ કરણ, બીજું અપૂર્વ કરણ, અને ત્રીજું અનિવૃત્તિ કરણ.

તેમાં પહેલું યથાપટ્ટિ કરણ કહે છે. ૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, ૩ વેદનીય, ૪ અંતરાય, ૫ ચાર કર્મની ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ છે, તેમાંથી ઓગળત્રીસ કોડાકોડી સ્વપાવે અને એક કોડાકોડી બાકી રાખે, તથા ૧ નાપકર્મ, ૨ ગોત્રકર્મ, ૩ વે કર્મની ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપ-મની સ્થિતિ છે, તેમાંથી જોગણીસ સ્વપાવે અને એક કોડાકોડી રાખે, અને મોહનીયકર્મની સિત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ છે તેમાંથી અગણોતેર સ્વપાવે, બાકી એક કોડાકોડી શેષ રાખે એવી રીતે એક આયુકર્મ વર્જીને બાકી સાતે કર્મનં એકપલ્લોપમના અસંરચ્યાતમા ભાગે ન્યૂન એક કોડાકોડી સાગ

રોપમની સ્થિતિ રાસ્ટે, એવો જે વૈરાગ્યરૂપ હતાસી પરિણામ તેને યથામત્તિકરણ કહીયે. એ પહેલું કરણ, સર્વસંપ્રી પર્વેદ્રીજીવ અનતીવાર કરે છે.

હવે ધીજી અપૂર્વકરણ કહે છે. તે એક કોઠાકોઠી સાગરી પમની સ્થિતિ માહેથી એક મુદ્દર્શ અને અનાદિ મિથ્યાત્વ જે અનતાનુવધીઆની ચોકઠી તે સ્વપાવધાને અજ્ઞાન હેય તે છાંદ્યું, અને જ્ઞાન ઉપાદેય દટલે આદર્યું, એ વાચ્છારૂપ અપૂર્વ કહેતા પહેલા ક્યારે ન આવ્યો એવો જે પરિણામ તે અપૂર્વ કરણ કહીયે, એ ધીજી કરણ, તે સમક્ષિત યોગ્ય જીવને થાય.

હવે ધીજી અનિવૃત્તિ કરણ કહે છે તે મુદ્દર્શરૂપ સ્થિતિ સ્વપાવીને નિર્મલ શુદ્ધ સમક્ષિત પામે, મિથ્યાત્વનો ઉદય મટે ત્યારે જીવ ઉપદ્રામ સમક્ષિત પામે, એવો જે પરિણામ તે અનિવૃત્તિ કરણ કહીયે. એ કરણ કીધાથી ગઠીમેદ થયો કહીયે. ઉક્તશ્ચ આવશ્યકનિર્ણયકૌ ' જા ગઠી તા પદમ । ગઠીસમય છેઓ ભવેવીઓ ॥ અનિવૃત્તિકરણ પુણ । સમત્તપુ-રવલ્લેજીવે ॥ ૧ ॥ ઝસર દેસ દહુલિયં ચ । વિજ્ઞાઈ વણદવો પપ્પ ઇય ॥ મિચ્છત્તસ્તાણુદણ । ઉવસમસમ્મ લહઈ જીવો ॥ ૨ ॥ એમ મિથ્યાત્વનો ઉદય મળ્યાથી જીવ સમક્ષિત પામે, તે સમક્ષિતની સદ્દેશનાના વે મેદ છે, એક વ્યવહાર સમક્ષિત સદ્દેશના, ધીજી નિશ્ચય સમક્ષિત સદ્દેશના.

દેવશ્રીઅરિહંત દેવાધિદેવ, અને ગુરુ સુસાધુ, જે સૂધો અર્થ કહે તે ત્યાં ધર્મ કેવલીનો પ્રકૃષ્ણો જે આગમમા સાતનય

તથા એક પ્રત્યક્ષ ઘીજું પરીક્ષા એ બે પ્રમાણ, અને ચાર નિદેષે કરી સદહે, એવી સદહણા તે વ્યવહાર સમક્ષિત કહિયે. એ પુણ્યનું કારણ તથા ધર્મ પ્રગટ કરવાનું કારણ છે એવી રુચિ જ્ઞાનવિના પણ ઘણા જીવોને હપજે.

ઘીજું નિશ્ચયસમક્ષિત તે આવી રીતે જે નિશ્ચય દેવ તે આપણોજ આત્મા, જીવ નિષ્પન્નસ્વરૂપી સિદ્ધ, તે સમગ્રહનયનીસત્તા-ગયેપનાં, તથા નિશ્ચયશુરુ તે પણ આપણો આત્માજ તત્ત્વરમણી, અને નિશ્ચયધર્મ તે આપણા જીવનો સ્વભાવજ છે, એવી સદહણા તે મોક્ષનું કારણ છે કેમકે જીવ સ્વરૂપ ઓલરન્યા વિના કર્મ સ્વરૂપે નહીં એવી શુદ્ધ સદહણા તે નિશ્ચયસમક્ષિત.

હવે જ્ઞાનનું સ્વરૂપ કહે છે. તે જ્ઞાનના બે મેદ છે એક વ્યવહારજ્ઞાન, ઘીજું નિશ્ચયજ્ઞાન, તેમાં અન્યમતિનાં સર્વશાસ્ત્ર જાણવાં. અથવા જૈનાગમમધ્યે રૂઝા જે એક ગણિતાનુયોગ તે હેતુમાન, ઘીજો ચરણરૂરણાનુયોગ તે રીયાવિધિ, ત્રીજો ધર્મ-કયાનુયોગ એ પણ અનુયોગનું જાણવાપણું તે સર્વ વ્યવહારજ્ઞાન છે. અથવા અન્તરહપયોગવિના જે સૂત્રના અર્થ કરવા તે પણ વ્યવહારજ્ઞાન કહિયે.

હવે નિશ્ચયજ્ઞાન તે ડ્રવ્ય તથા તેના ગુણ અને પર્યાય સર્વને જાણે તેમાં પાંચ અજીવ દ્રવ્ય છે તે હેય-કહેતા છાંડવા યોગ્ય જાણી છાંડવાં, અને એક જીવદ્રવ્ય તે નિશ્ચયેરૂરી સિદ્ધસમાન મોક્ષમયી મોક્ષનો જાણનાર મોક્ષનું કારણ મોક્ષનો જાવાવાલો મોક્ષમાજ રહે છે એવો આપણો જીવ અનતગુણી અરૂપી છે તેનેજ ધ્યાવે તે નિશ્ચયજ્ઞાન કહિયે.

હવે એક ધર્માસ્તિકાય, ઘીજો, અધર્માસ્તિકાય, ત્રીજો આકાશાસ્તિકાય, ચોથો પુદ્ગલાસ્તિકાય, પાંચમો જીવાસ્તિકાય,

અને છઠ્ઠો કાલ એ છ દ્રવ્ય સામ્યતા છે. તેનું જ્ઞાન કહે છે. એ જ દ્રવ્ય મધ્યે પાંચ અજીવ દ્રવ્ય છે અને એક જીવ દ્રવ્ય તે ચૈતનાલક્ષણવત છે ઉપાદેય છે.

હવે છ દ્રવ્યના ગુણ કહે છે પહેલો ધર્માસ્તિકાયના ચાર ગુણ. એક અરૂપી, બીજો અચેતન, ત્રીજો અક્રિય, ચોથો ગતિસહાયગુણ. બીજા અધર્માસ્તિકાયના પણ ચાર ગુણ છે. એક પ્રરૂપી, બીજો અચેતન ત્રીજો અક્રિય, અને ચોથો સ્થિતિસહાયગુણ. ત્રીજા આકાશાસ્તિકાયદ્રવ્યના ચાર ગુણ છે. એક અરૂપી, બીજો અચેતન, ત્રીજો અક્રિય, ચોથો અચ્ચાદના-દાનગુણ હવે કાલદ્રવ્યના ચાર ગુણ કહે છે. એક અરૂપી, બીજો અચેતન, ત્રીજો અક્રિય, ચોથો નવાપુરાણચર્તનાલક્ષણ. હવે પુદ્ગલદ્રવ્યના ચાર ગુણ કહે છે. એક રૂપી, ત્રીજો અચેતન, ત્રીજો સક્રિય, ચોથો મિલણવિસ્થરણરૂપ પૂરણગલન ગુણ. હવે જીમ્બદ્રવ્યના ચાર ગુણ કહે છે. એક અનન્તજ્ઞાન, બીજો અનન્ત દર્શન, ત્રીજો અનન્તચારિત્ર, ચોથો અનન્તવીર્ય એ છ દ્રવ્યના ગુણ કહ્યા તે નિત્યધ્રુવ છે.

હવે જ દ્રવ્યના પર્યાય કહે છે. ધર્માસ્તિકાયના ચાર પર્યાય છે. એક સ્વંધ, બીજો દેશ, ત્રીજો પ્રદેશ, ચોથો અગુરુલઘુ અધર્માસ્તિકાયના ચાર પર્યાય. એક સ્વંધ, બીજો દેશ, ત્રીજો પ્રદેશ, ચોથો અગુરુલઘુ. પુદ્ગલદ્રવ્યના ચાર પર્યાય એક વર્ણ, બીજો ગંધ, ત્રીજો રસ, ચોથો સ્પર્શ અગુરુલઘુસહિત, તથા આકાશાસ્તિકાયના ચાર પર્યાય. એક સ્વંધ, બીજો દેશ, ત્રીજો પ્રદેશ, ચોથો અગુરુલઘુ. કાલદ્રવ્યના ચાર પર્યાય. એક અતીત કાલ, બીજો અનાગત કાલ, ત્રીજો ચર્તમાન કાલ, ચોથો અગુરુલઘુ. અને જાવ દ્રવ્યના ચાર પર્યાય. એક અન્યાવાય,

વીજો અનવગાહ, વીજો અમૃત્તિક, ચોથો અગુરુલઘુ. એ છ દ્રવ્યના પર્યાય રહ્યા.

હવે છ દ્રવ્યના ગુણપર્યાયનું માધર્મ્યપણું કહે છે. અગુરુ લઘુપર્યાય સર્વદ્રવ્યમાં સરીખો છે અને અરૂપીગુણ પાંચ દ્રવ્યમાં છે, એક પુદ્ગલદ્રવ્યમાં નથી, તથા અચેતનગુણ પાંચ દ્રવ્યમાં છે. એક જીવદ્રવ્યમાં નથી, અને સક્રિયગુણ જીવ તથા પુદ્ગલ એ બે દ્રવ્યમાં છે. બાકી ચાર દ્રવ્યમાં નથી, તથા ચલણસહાયગુણ એક ધર્માસ્તિકાયમાં છે, વીજાં પાંચ દ્રવ્યમાં નથી, બલી સ્થિરસહાયગુણ એક અધર્માસ્તિકાયમાં છે. વીજાં પાંચ દ્રવ્યમાં નથી અવગાહના ગુણ તે એક આકાશદ્રવ્યમાં છે, વીજાં પાંચ દ્રવ્યમાં નથી, અને વર્તનાગુણ તે એક કાલદ્રવ્યમાં છે, વીજાં પાંચ દ્રવ્યમાં નથી. નેમજ મિલણવિસ્થરણગુણ તે પુદ્ગલમાં છે, વીજાં દ્રવ્યમાં નથી તથા જ્ઞાન-ચેતના ગુણ તે એક જીવ દ્રવ્યમાં છે, પણ વીજાં દ્રવ્યમાં નથી એમૂલગુણ કોઈ દ્રવ્યના કોઈ દ્રવ્યમાં મિલે નહીં. એક ધર્મ વીજો અધર્મ, વીજો આકાશ, એ ત્રણ દ્રવ્યના ત્રણ ગુણ તથા ચાર પર્યાય સરિસ્તા છે અને ત્રણ ગુણે કરી તો કાલદ્રવ્ય પણ એ સમાન છે.

હવે ચલી અમ્યાર વોલે કરી છ દ્રવ્યના ગુણ જાણવાને ગાયા રહે છે.

પરિણામી જીવ મુક્તા, સપણ્ણા ઇગ લિત્ત કિરિઆય । નિચ્ચં કારણ કત્તા, સવ્વગથ્થ ઇથર અપ્પવેસે । ૧ ।

અર્થ-નિશ્ચયનયથી આપ આપણા સ્વભાવે છ એ દ્રવ્ય પરિણામી છે અને વ્યવહારનયથી જીવ તથા પુદ્ગલ એ બે દ્રવ્ય

પરિણામી છે તથા એક ધર્મ, બીજો અધર્મ, ત્રીજો આકાશ અને ચોથો કાલ, એ ચાર દ્રવ્ય અપરિણામી છે. તથા છ દ્રવ્યમાં એક જીવ દ્રવ્ય તે જીવ છે, બીજા પાંચ દ્રવ્ય અજીવ છે તથા છ દ્રવ્યમાં એક પુદ્ગલ રૂપી છે અને માત્ર દ્રવ્ય અરૂપી છે. છ દ્રવ્યમાં પાંચ દ્રવ્ય સપ્રદેશી છે, અને એક કાલ દ્રવ્ય અપ્રદેશી છે તેમાં એક ધર્માસ્તિકાય બીજો અધર્માસ્તિકાય એ બે દ્રવ્ય અસં-
ખ્યાત પ્રદેશી છે અને એક આકાશદ્રવ્ય અનંતપ્રદેશી છે. જીવ દ્રવ્ય અસંખ્યાત પ્રદેશી છે, પુદ્ગલપરમાણુ* અનંતપ્રદેશી છે, પરમા-
ણુમાં અનંતા છે એમ પાંચ દ્રવ્ય સપ્રદેશી છે અને છઠ્ઠો કાલ અપ્રદેશી છે.

છ દ્રવ્યમાં એક ધર્માસ્તિકાય, બીજો અધર્માસ્તિકાય, ત્રીજો આકાશાસ્તિકાય એ ત્રણ તે એકેક દ્રવ્ય છે, તથા એક જીવ દ્રવ્ય, બીજો પુદ્ગલ દ્રવ્ય, ત્રીજો કાલદ્રવ્ય એ ત્રણ અનેક-
અનેક છે, છ દ્રવ્યમાં એક આકાશદ્રવ્ય ક્ષેત્ર છે, અને બીજાં પાંચ દ્રવ્ય ક્ષેત્રી છે, નિશ્ચયનયથી છ દ્રવ્ય પોતપોતાના કાર્ય સદા પ્રવર્તે છે માટે સક્રિય છે, અને વ્યવહાર નયથી જીવ અને પુદ્ગલ એ બે દ્રવ્ય સક્રિય છે. તેમાં પણ પુદ્ગલ સદા સક્રિય છે, અને જીવ દ્રવ્ય તો સંસારી થતો સક્રિય છે, પણ સિદ્ધઅવસ્થાએ થતો સંસારી ક્રિયા કરવાને અક્રિય છે, તથા બાકીના ચાર દ્રવ્ય તો અક્રિય છે, નિશ્ચય નયથી છ દ્રવ્ય નિત્ય છે, ધ્રુવ છે, અને ઉત્પાદવ્યયે કરી અનિત્ય પણ છે તથા વ્યવહારનયે જીવ અને પુદ્ગલ એ બે દ્રવ્ય અનિત્ય છે, બાકીના ચાર દ્રવ્ય નિત્ય છે, યદ્યપિ ઉત્પાદવ્યયધ્રુવપણે સર્વ પદાર્થ પરિણમે છે તોપણ એક ધર્મ, બીજો અધર્મ, ત્રીજો આકાશ, ચોથો કાલ, એ ચાર દ્રવ્ય સદા અવસ્થિત છે તે માટે નિત્ય કહ્યા.

*પુદ્ગલાસ્તિકાયાના સ્કન્ધો-પર્યાયો અનંતપ્રદેશી છે

છ દ્રવ્યમાં એક જીવ દ્રવ્ય અકારણ છે અને પાંચ દ્રવ્ય કારણ છે. કેમકે પાંચે દ્રવ્ય જીવને ભોગમાં આવે છે માટે કારણ કહિયે. ધર્માસ્તિકાય ચાલવામાં સાહ્ય આપે છે, અધર્માસ્તિકાય ધિર રહેવામાં સાહ્ય આપે છે. આકાશાસ્તિકાય અવકાશ આપે છે પુદ્ગલાસ્તિકાય જીવને મધુરાદિ, સુરભિગધાદિક તથા સ્કોમલ સ્પર્શાદિક ભોગપણે થાય છે. તથા કાલદ્રવ્ય તે જીવને જરા, ઘાલ, તારુણ્ય અવસ્થા દિષ્ટ છે, તથા અનાદિ સસારી જીવ ભવસ્થિતિ પરિપાક યતાં એક અંતર્મુહૂર્તકાલમાં સકલકર્મ નિર્જેરી મોક્ષ પહોંચે તિહાં સિદ્ધ અવસ્થાયે અનંતકાલ પર્યંત જીવ અનંતા સુખને વિલસે, માટે કાલદ્રવ્ય પણ જીવને ભોગ થાય છે. પણ એક જીવ દ્રવ્ય કોઈને ભોગ આવતો નથી માટે અકારણ કહ્યું. અને પાંચ દ્રવ્ય ભોગ આવે માટે કારણ કહ્યાં. તથા ઘણી પ્રતોમાં તા સંક્ષેપે ઘટલું છે જે છ દ્રવ્યમાં એક જીવ દ્રવ્ય કારણ છે. પાંચ દ્રવ્ય અકારણ છે એ પણ વાત ઘણી રીતે મળતી છે. માટે જે વ્યુત્પત્તિ કહે તે સ્વરૂપ. “મારી ધારણા પ્રમાણે જીવદ્રવ્ય કારણ અને પાંચ દ્રવ્ય અકારણ એમ સંભવે છે” નિશ્ચયનયથી છપ દ્રવ્ય કર્તા છે અને વ્યવહારનયે એક જીવદ્રવ્ય કર્તા છે. બાકી પાંચ દ્રવ્ય અકર્તા છે. છ દ્રવ્યમાં એક આકાશદ્રવ્ય સર્વવ્યાપી, અને પાંચદ્રવ્ય લોક વ્યાપી છે. છપ દ્રવ્ય એક ક્ષેત્રમાં એકઠાં રહ્યા છે પણ એક વીજા સાથે મળી જાય નહીં, એ છ દ્રવ્યનો વિચાર કહ્યો.

હવે એકેના દ્રવ્યમાં એક નિત્ય, વીજો અનિત્ય, ત્રીજો એક, ચોથો અનેક, પાંચમો સત્, છટ્થો અસત્, સાતમો વક્તવ્ય, આઠમો અવયવત્વ એ આઠ આઠ પક્ષ કહે છે.

ધર્માસ્તિકાયના ચાર ગુણ નિત્ય છે તથા પર્યાયમાં ધર્માસ્તિકાયનો એક સ્વરૂપ નિત્ય છે. વામીના દેશ પ્રદેશ તથા અગુરુલઘુ પર્યાય અનિત્ય છે. અધર્માસ્તિકાયના ચાર ગુણ તથા એક લોકપ્રમાણ સ્વરૂપ નિત્ય છે અને એક દેશ, વીજો પ્રદેશ, ત્રીજો અગુરુલઘુ એ ત્રણ પર્યાય અનિત્ય છે તથા આકાશાસ્તિકાયના ચાર ગુણ તથા લોકાલોકપ્રમાણસ્વરૂપ નિત્ય છે અને એક દેશ, વીજો પ્રદેશ, ત્રીજો અગુરુલઘુ એ પર્યાય અનિત્ય છે તથા કાલદ્રવ્યના ચાર ગુણ નિત્ય છે અને ચાર પર્યાય અનિત્ય છે. પુદ્ગલ દ્રવ્યના ચાર ગુણ નિત્ય અને ચાર પર્યાય અનિત્ય છે. જીવ દ્રવ્યના ચાર ગુણ તથા ત્રણ પર્યાય નિત્ય છે અને એક અગુરુલઘુ પર્યાય અનિત્ય છે. એ રીતે નિત્યાનિત્યપક્ષ કહ્યો.

હવે એક અનેકપક્ષ કહે છે. એક ધર્માસ્તિકાય વીજો અધર્માસ્તિકાય એ બે દ્રવ્યનો સ્વરૂપ લોકાકાશપ્રમાણ એક છે અને ગુણ અનેક છે, પર્યાયઅનન્તા છે, પ્રદેશ અસંખ્યાતા છે. તેને કરો અનેક છે, આકાશદ્રવ્યનો લોકાલોકપ્રમાણસ્વરૂપ એક છે અને ગુણ અનન્તા છે, પર્યાય અનન્તા છે, પ્રદેશ અનન્તા છે માટે અનેક છે કાલદ્રવ્યનો વર્તનારૂપ ગુણ એક છે, ગુણ અનન્તા છે, પર્યાય અનન્તા છે કેમકે સમય અનન્તા છે. અતીત કાલે અનન્તા સમય ગયા અને અનાગતકાલે અનન્તા સમય આવશે તથા વર્તમાનકાલે સમય એક છે માટે અનેક છે. પુદ્ગલ દ્રવ્યના પરમાણુ અનન્તા છે તે એકેક પરમાણુમા અનન્તા ગુણ પર્યાય તે અનન્તપણુ છે અને સર્વ પરમાણુમા પુદ્ગલપણુ તે એકજ છે માટે એક છે.

જીવદ્રવ્ય અનન્તા છે. એકેકા જીવમા પ્રદેશ અસંખ્યાતા છે. તથા ગુણ અનન્તા છે, પર્યાય અનન્તા છે તે અનેકપણુ છે

પણ જીવિતવ્યપણુ સર્વજીવનુ એકસરીપું છે માટે એકપણું છે. હા શિષ્ય પુછે છે જે સર્વ જીવ એક સરીખા છે તો મોક્ષનાજીવ સિદ્ધ પરમાનન્દમયી દેશાય છે અને સંસારીજીવ કર્મવશ પડ્યા દુઃખી દેશાય છે અને તે સર્વ જુદા જુદા દેશાય છે તે કેમ ? તેહને ગુરુ ઉત્તર કહે છે કે નિશ્ચયનયે તો સર્વ જીવ સિદ્ધ સમાન છે માટેજ સર્વ જીવ કર્મ સ્વપાવીને સિદ્ધ થાય છે તેથી સર્વ જીવ સત્તાએ એક સરખા છે.

ફરિ શિષ્ય પુછે છે કે જો સર્વ જીવ સિદ્ધ સમાન કહો છો તો અભવ્ય જીવ પણ સિદ્ધ સમાન છે એમ ઠેરયુ (ઠર્યું) અને તે તો મોક્ષે જતા નથી, તેહને એ ઉત્તર જે અભવ્યમા પરાવર્ત ધર્મ નથી તેથી મિદ્ધ થતા નથી માટે તેનો એહ્વોજ સ્વભાવ છે જે મોક્ષે જંબુંજ નથી. અને ભવ્યજીવમાં પરાવર્ત ધર્મ છે માટે કારણ સામગ્રી મિલે પલટણ પામે, ગુણશ્રેણિ ચઢી મોક્ષે કરી સિદ્ધ થાય પણ જીવના ગુરુ આઠ રુચક પ્રદેશ જે છે તે નિશ્ચયનયથી ભવ્ય તથા અભવ્ય સર્વના સિદ્ધ સમાન છે માટે સર્વ જીવની સત્તા એક સરખી છે કેમકે એ આઠ પ્રદેશને બિલકુલ કર્મ છાગતાં નથી તે “શ્રી આચારાંગ મૂનની શ્રી સિલાંગાચાર્ય કૃત ટીકાના લોકવિજયાધ્યયને પ્રથમોદ્દેશકે શાલ છે તિહાથી સવિસ્તરપણે જોતુ ”

હવે સત્ તથા અસત્ પણ કહે છે. એ છ દ્રવ્ય તે સ્વદ્રવ્ય, સ્વક્ષેત્ર, સ્વકાલ અને સ્વભાવપણે સત્ એટલે છતાં છે અને પરદ્રવ્ય પરક્ષેત્ર, પરકાલ તથા પરભાવપણે અસત્ એટલે અઠતા છે તેની રીત ચતાવવાને અર્થે છપ દ્રવ્યના દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવ કહિયે છે

ધર્માસ્તિકાયનો મૂલગુણ ચલણ સહાય પળો તે સ્વદ્રવ્ય

અધર્માસ્તિકાયનો મૂલગુણસ્થિતિ સહાયપણો તે સ્વદ્રવ્ય, આકા-
સ્તિકાયનો મૂલ ગુણ અવગાહપણો તે સ્વદ્રવ્ય, કાલદ્રવ્યનો
મૂલ ગુણ વર્તનાલક્ષણપણો તે સ્વદ્રવ્ય, તથા પુદ્ગલનો મૂલગુણ
પુરણગલનપણો તે સ્વદ્રવ્ય અને જીવદ્રવ્યનો મૂલગુણ જ્ઞાનાદિક
ચેતનાલક્ષણપણો તે સ્વદ્રવ્ય એ દ્રવ્યનો સ્વદ્રવ્યપણો કહ્યો.

હવે સ્વક્ષેત્ર તે દ્રવ્યનો પ્રદેશપણો છે તે દેશાદે છે. તિહાં
એકધર્માસ્તિકાય, બીજો અધર્માસ્તિકાય એ બે દ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર
અસંખ્ય પ્રદેશ છે અને આકાશદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર અનંત પ્રદેશ છે,
કાલદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર સમય છે. પુદ્ગલદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર એક પરમાણુ
છે તે પરમાણુ અનંતા છે જીવદ્રવ્યનો સ્વક્ષેત્ર એક જીવના
અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે

હવે સ્વકાલ તે છપ દ્રવ્યમાં અશુદ્ધિગુણોજ છે અને
છ દ્રવ્યના પોતપોતાના ગુણ પર્યાય તે સર્વ દ્રવ્યનો સ્વભાવ
જાણવો એટલે ધર્માસ્તિકાયમાં પોતાનાજ દ્રવ્યક્ષેત્ર કાલભાવ
છે પણ બીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી તથા અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય
મધ્યે પણ સ્વદ્રવ્યાદિક ચાર છે પણ બીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી,
એમજ આકાશાસ્તિકાયને વિષે આકાશનાજ સ્વદ્રવ્યાદિક ચાર
છે પણ બીજા પાંચદ્રવ્યના નથી કાલદ્રવ્યમાં કાલના દ્રવ્યાદિક
ચાર છે બીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી અને પુદ્ગલના દ્રવ્યાદિક
ચાર તે પુદ્ગલમાંજ છે પણ બીજા પાંચ દ્રવ્યના નથી તથા
જીવ દ્રવ્યના સ્વદ્રવ્યાદિક ચાર તે જીવમાં છે પણ બીજા પાંચ
દ્રવ્યના નથી.

જે દ્રવ્ય તે ગુણ પર્યાયવત, દ્રવ્યથી અમેદપર્યાય હોય તે
દ્રવ્ય કહિયે, તથા સ્વધર્મનો આધારવંતપણો તે ક્ષેત્ર કહિયે, અને
ઉત્પાદ વ્યયનીવર્તના તે કાલ કહિયે, તથા વિશેષ ગુણ પરિણ-

તિ સ્વભાવ પરિણતિ પર્યાય પ્રમુખ તે સ્વભાવ કહિયે. ૧ રીતે
છ ૧ દ્રવ્ય સ્વગુણે સત્ છે અને પરગુણે અસત્ છે.

હવે વક્તવ્ય તથા અવક્તવ્ય પણ કહે છે. ૧ છ દ્રવ્યમાં
અનંતા ગુણપર્યાય તે વક્તવ્ય એટલે વચને કહેવા યોગ્ય છે અને
અનંતા ગુણપર્યાય તે અવક્તવ્ય એટલે વચને કહ્યા જાય નહીં
એવા છે. તિહાં કેવલી ભગવંતે સમસ્ત ભાવ દીઠા તેને અનંતમે
ભાગે જે વક્તવ્ય એટલે કહેવા યોગ્ય હતા તે કહ્યા વલી તેનો
અનંતમો ભાગ શ્રીગણધરે દૂત્રમાં ગુણો તેના અસંખ્યાતમે ભાગે
દ્રુપદમાં આગમ રહ્યાં છે ૧ આટલું કહ્યા.

હાં ૧ મેઢ સ્વભાવ, ૨ અમેઢસ્વભાવ ૩ ભવ્યસ્વભાવ. ૪
અભવ્યસ્વભાવ. ૫ પરમસ્વભાવ. ૬ પાંચ સ્વભાવ કહેવા. તેમાં
દ્રવ્યના સર્વ ધર્મેને પોતપોતાના સ્વસ્વકાર્યને કરવે કરી મેઢ
સ્વભાવ છે અને અવસ્થાનપણે અમેઢ સ્વભાવ છે. અણપલટણ
સ્વભાવે અભવ્ય સ્વભાવ છે. તથા પલટણ સ્વભાવે ભવ્ય સ્વભાવ
છે અને દ્રવ્યના સર્વ ધર્મ તે વિશેષ ધર્મેને અનુયાયીજ પરિણમે
તે માટે તે પરમ સ્વભાવ કહિયે ૧ સામાન્ય સ્વભાવ જાણવા.

હવે નિત્ય તથા અનિત્ય પણી ચોંમંગી વપની તે કહે
છે એક જેની આદિ નથી અને અંત પણ નથી તે અનાદિ અનંત
પહેલો માંગો, અને જેની આદિ નથી પણ અંત છે તે અનાદિ
સાત બીજો માંગો, તથા જેની આદિ પણ છે અને અંત એટલે ડેહો
પણ છે તે સાદિ સાંત્રીજો માંગો, વલી જેહને આદિ છે પણ
અંત નથી તે સાદિ અનંત નામે ચોથો માંગો જાણવો.

હવે ૧ ચાર માંગા છ દ્રવ્યમાં ફલાવી દેલાઢે છે જીવ
દ્રવ્યમા જ્ઞાનાદિક ગુણ તે અનાદિ અનંત છે નિત્ય છે અને
ભવ્યજીવને રૂપ સાથે સંયુગ તથા સંસારીપ્રણાની આદિ

નથી પણ સિદ્ધ થાય તેવાર અંત આવ્યો તેથી એ અનાદિ સાત ભાગો છે, અને દેવતા તથા નારકો પ્રમુખના ભવ કરવા તે સાદિ સાત ભાગો છે, અને જે જીવ કર્મ સ્વપાવી મોક્ષે ગયા તેની સિદ્ધપણે આદિ છે અને પાછો સંસારમાં કોઈ કાલે આવતુ નથી માટે અત નથી તેથી એ સાદિ અનંત ભાગો છે. જીવ દ્રવ્યમા ચૌભંગી કહી જીવ દ્રવ્યના ચાર ગુણ અનાદિ અનંત છે જીવને કર્મ સાથે સયોગ તે અનાદિ સાત છે કેમકે કેવારે પણ કર્મ છુટે છે.

હ્યે ધર્માસ્તિકાયમા ચાર ગુણ તથા સ્વધપણો તે અનાદિ અનંત છે અને અનાદિ સાત ભાગો નથી તથા ૧ દેશ ૨ પ્રદેશ ૩ અગુરુલઘુ ૪ સાદિ સાત ભાગો છે, તથા સિદ્ધના જીવમા ધર્માસ્તિકાયના જે પ્રદેશ રહ્યા છે તે પ્રદેશ આશ્રયીને સાદિ અનંત ભાગો છે એવીજ રીતે અધર્માસ્તિકાયમા પણ ચૌભંગી જાણવી અને આકાશ દ્રવ્યમા ગુણ તથા સ્વધ અનાદિ અનંત છે બીજો ભાગો નથી અને ૧ દેશ ૨ પ્રદેશ તથા ૩ અગુરુલઘુ સાદિ સાત છે તથા સિદ્ધના જીવની સાથે સ્વધ તે સાદિ અનંત છે.

પુદ્ગલ દ્રવ્યમા ગુણ અનાદિ અનંત છે. જીવ પુદ્ગલનો સન્ધ અધ્યયને અનાદિ અનંત છે, + મન જીવને અનાદિ સાત છે પુદ્ગલના સ્વધ સર્વ સાદિ સાત છે જે સ્વધ વાધ્યા તે સ્થિતિ પ્રમાણે રહી રહે છે વલી નગ વધાય છે માટે સાદિ અનંત ભાગો પુદ્ગલમા નથી.

કાલદ્રવ્યમાં ગુણ ચાર અનાદિ અનંત છે, પર્યાયમા અતીતકાલ અનાદિ સાત છે અને વર્તમાનકાલ સાદિ સાત છે, અનાગતકાલ સાદિ અનંત છે, એ કાલનુ સ્વરૂપ તે સર્વ ૩૫ ચારથી છે, એ રીતે કાલદ્રવ્યમા ચૌભંગી કહી.

દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર કાલ તથા ભાવમાં ચૌભંગી કહે છે. જીવ દ્રવ્યમાં સ્વદ્રવ્યથી જ્ઞાનાદિક ગુણ તે અનાદિ અનંત છે. સ્વક્ષેત્રે જીવના પ્રદેશ અસંખ્યાતા છે તે સાદિ સાંત છે તત્પ્રોત્ક ઉદ્ભવનાપણે ફરે છે તે માટે, અથવા અવગાહના માટે સાદિ સાંત છે પણ છતીપણે તો અનાદિ અનંત છે, સ્વકાલ અગુરુ લઘુને ગુણે અનાદિ અનંત છે અને અગુરુ લઘુ ગુણનો ઉપજવો તથા વિણશવો તે સાદિ સાંત છે. તથા સ્વભાવ (સર્વ ભાવ) ગુણ પર્યાય તે અનાદિ અનંત છે અને મેદાન્તરે અગુરુલઘુ તે સાદિ સાંત છે.

ધર્માસ્તિકાયમાં સ્વદ્રવ્ય જે ચલણ સહાય ગુણ તે અનાદિ અનંત છે અને સ્વક્ષેત્ર અસંખ્યાત પ્રદેશ લોક પ્રમાણ છે તે અવગાહનાપણે સાદિ સાંત છે સ્વકાલ તે અગુરુલઘુ ગુણે કરી અનાદિ અનંત છે અને ઉત્પાદ વ્યય તે સાદિ સાંત છે સ્વભાવ તે ચાર ગુણ અગુરુલઘુ અનાદિ અનંત છે ૧ સ્વંધ ૨ દેશ ૩ પ્રદેશ તે અવગાહનાને પ્રમાણે સાદિ સાંત છે એમ અધર્માસ્તિકાયના પણ દ્રવ્યાદિ ચાર ભાગા જાણના તથા આકાશાસ્તિકાયમાં સ્વદ્રવ્ય, અવગાહનાદાન ગુણ તે અનાદિ અનંત છે અને સ્વક્ષેત્ર લોકાલોક પ્રમાણ અનંત પ્રદેશ તે અનાદિ અનંત છે. સ્વકાલ તે અગુરુલઘુગુણ સર્વથાપણે અનાદિ અનંત છે અને ઉપજવે તથા વિણસવે સાદિ સાંત છે સ્વભાવતે ચાર ગુણ તથા સ્વંધ અને અગુરુલઘુ તે અનાદિ અનંત છે તથા દેશ પ્રદેશ તે સાદિ સાંત છે તે આકાશ દ્રવ્યના બે મેદ છે એક ચૌદરાજ લોકનો સ્વંધ લોકાકાશ તે સાદિ સાંત છે વીજો અલોકાકાશનો સ્વંધ તે સાદિ અનંત છે.*

* ચૌદરાજ લોકનો સ્વંધ લોકાકાશ સાદિ સાંત છે તે આથી રીતે જે લોકના મધ્યભાગે આઠ રુચક પ્રદેશથી માઢીને

કાલ દ્રવ્યમાં સ્વદ્રવ્ય જે નવા પુરાણવર્તના ગુણ તે અનાદિ અનંત છે સ્વક્ષેત્ર સમય (કાલ) તે સાદિ માત્ર છે કેમકે વર્તમાન સમય એક છે તે માટે, તથા સ્વકાલ તે અનાદિ અનંત છે સ્વભાવ તે ગુણ ચાર અને અગુરુલ્લઘુ અનાદિ અનંત છે અતીત કાલ અનાદિ સાત છે વર્તમાનકાલ સાદિ સાંત છે અનાગત કાલ સાદિ અનંત છે.

પુદ્ગલ દ્રવ્યમાં સ્વદ્રવ્ય તે દ્રવ્યપણે જે પૂરણગલન ધર્મ તે અનાદિ અનંત છે અને સ્વક્ષેત્ર પરમાણુ તે સાદિ સાત છે. સ્વકાલ સ્થિતિ અગુરુલ્લઘુ ગુણ તે અનાદિ અનંત છે. અગુરુલ્લઘુનો ઉપજવો વિણસવો તે સાદિ સાત છે. સ્વભાવતે ગુણ ચાર અનાદિ અનંત છે વર્ણાદિ પર્યાય ચાર પદ્ધતિ વર્ણ ગંધ રસ સ્પર્શ તે સાદિ સાત છે. ૫ દ્રવ્યાદિ ચારમાં ચૌભગી કહી.

હવે છ દ્રવ્યના સંયમ્બ આશ્રી ચૌભગી કહે છે, તિહાં પ્રથમ આકાશ દ્રવ્ય છે તેમાં અલોકાકાશમાં કોઈ દ્રવ્ય નથી અને લોકાકાશમાં છ દ્રવ્ય છે, તિહાં લોકાકાશ દ્રવ્ય તથા યીજુ ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય અને ત્રીજું અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય તે અનાદિ અનંત સંબંધી છે જે લોકાકાશના એકેક પ્રદેશમાં ધર્મ દ્રવ્ય તથા અધર્મ દ્રવ્યનો એકેક પ્રદેશ રહ્યો છે તે પણ કિવારે વિલિહશે નહીં માટે અનાદિ અનંત સંબંધી છે આકાશ સ્વેત્ર લોક સર્વ અને જીવ દ્રવ્યનો અનાદિ અનંત સંયમ છે, અને સંસારી જીવ કર્મ સહિત તથા લોકના પ્રદેશનો સાદિ સાત સંબંધ છે. લોકાંત સિદ્ધક્ષેત્રના સિદ્ધ જીવોનો આકાશ

સાદિ છે તિહાં ઘુડદરાજ લોકનો અંત આવે તિહાં સાત તથા ઘુડદરાજ લોકનો છેલો પ્રદેશ મૂકીને પછે અલોકનો આદિ ભેદો પણ અલોકનો અંત નથી માટે માદિ અનંત વશ્ય છે

પ્રદેશ સાથે સાદિ અનંત સંવન્ધ છે, લોકાકાશ અને પુદ્ગલ દ્રવ્યનો અનાદિ અનંત સંવન્ધ છે, આકાશ પ્રદેશની સાથે પુદ્ગલ પરમાણુનો સાદિ સાંત સંવન્ધ છે. એમ આકાશ દ્રવ્યની પરે ધર્માસ્તિકાય તથા અધર્માસ્તિકાયનો પણ સર્વ સંવન્ધ જાણવો. જીવ અને પુદ્ગલના સંવન્ધમાં અભવ્ય જીવને પુદ્ગલનો અનાદિ અનંત સંવન્ધ છે, કેમકે અભવ્ય જીવનાં કર્મ કિવારે સ્વપ્ને નહીં માટે, અને ભવ્ય જીવને કર્મનુ લાગવું અનાદિ કાલનું છે પણ તે કિવારેક છુટશે. માટે ભવ્ય જીવને પુદ્ગલ સંવન્ધ અનાદિ સાંત છે. તથા નિશ્ચયનયેકરી ઓ દ્રવ્ય સ્વભાવ પરિણામ પરિણમ્યા છે તે પરિણામીપણો સદા શાશ્વતો છે તે માટે અનાદિ અનંત છે અને જીવ તથા પુદ્ગલ બેહુ દ્રવ્ય મલી વધ ભાવ પામે છે તે પર પરિણામીપણો છે તે પરપરિણામિપણો અભવ્ય જીવને અનાદિ અનંત છે અને ભવ્યજીવને અનાદિ સાંત છે અને પુદ્ગલનો પરિણામીપણો તે સત્તાયે અનાદિ અનંત છે અને પુદ્ગલનો મિલવો વિહ્વલવો તે સાદિ સાંત છે એટલે જીવ દ્રવ્ય પુદ્ગલ સાથે મિલ્યો સક્રિય છે અને પુદ્ગલ કર્મથી રહિત થાય તેવારે જીવ દ્રવ્ય અક્રિય છે અને પુદ્ગલ દ્રવ્ય સદા સર્વ ય છે.

હવે એક, અનેક-પક્ષથી નિશ્ચય જ્ઞાન કહેવાને નય કહે છે, સર્વ દ્રવ્યમાં અનેક સ્વભાવ છે; તે એક વચનથી કહ્યા જાય નહીં માટે માંદોમાંદે નયે કરી સંક્ષેપણે કહે છે, તિહાં મૂલ નયના બે મેદ છે, એક દ્રવ્યાર્થિક વીજોપર્યાયાર્થિક, તેમાં ઉત્પાદ વ્યય પર્યાય ગોળપણે અને પ્રધાનપણે દ્રવ્યનો ગુણ સત્તાને ગ્રહે તે દ્રવ્યાર્થિક નય કહિયે તેના દશ મેદ છે. ૧ સર્વ દ્રવ્ય નિત્ય છે તે નિત્ય, દ્રવ્યાર્થિક, ૨ અશુદ્ધપુ અને સ્ત્રેણી અપેક્ષા ન

કરે મૂલ ગુણને પિંઢપણે ગ્રહે તે એક દ્રવ્યાર્થિક ૩, જ્ઞાનાદિક ગુણે, સર્વ જીવ એક સરીखा છે માટે સર્વને એક જીવ કહે, સદ્રવ્યાદિકને ગ્રહે તે સત્ દ્રવ્યાર્થિક, જેમ સત્લક્ષણ દ્રવ્ય ૪ દ્રવ્યમાં કહેવા યોગ્ય ગુણ અગીકાર કરે તે વક્તવ્ય દ્રવ્યાર્થિક ૫ આત્માને અજ્ઞાની કહેવો તે અશુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિક ૬ સર્વ દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય સહિત છે એમ કહ્યું તે અન્વય દ્રવ્યાર્થિક ૭ સર્વ જીવ દ્રવ્યની મૂલ સત્તા એક છે તે પરમદ્રવ્યાર્થિક નય ૮ સર્વ જીવના આઠ પ્રદેશ નિર્મલ છે તે શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિક નય ૯ સર્વ જીવના અસંખ્યાત પ્રદેશ એક સરીखा છે તે સત્તા દ્રવ્યાર્થિક નય, ૧૦ ગુણગુણી દ્રવ્ય એક છે તે પરમભાવગ્રાહક દ્રવ્યાર્થિક જેમ આત્મા જ્ઞાનરૂપ છે, હત્યાદિક ૧૧ દ્રવ્યાર્થિક નયના દશ મેદ કહ્યા.

હવે પર્યાયાર્થિક નયના છ મેદ કહે છે જે પર્યાયને ગ્રહે તે પર્યાયાર્થિક નય કહિયે, તેના છ મેદ છે ૧ દ્રવ્ય પર્યાય તે જીવને ભવ્યપણુ તથા મિદ્ધપણુ કહેયું, ૨ દ્રવ્ય વ્યંજન પર્યાય તે દ્રવ્યનુ પ્રદેશમાન, ૩ ગુણ પર્યાય જે એક ગુણથી અનેકતા થાય જેમ ધર્માધર્માદિદ્રવ્ય પોતાના ચલણ સહકારાદિ ગુણથી અનેક જીવ તથા શુદ્ધગલને સહાય કરે, ૪ ગુણ વ્યંજન પર્યાય જે એક ગુણના ઘણા મેદ છે ૫ સ્વભાવ પર્યાય તે અગુરુલણુ પર્યાયથી જાણવો ૬ પાંચ પર્યાય સર્વ દ્રવ્યમાં છે અને છઠ્ઠો વિભાવ પર્યાય તે જીવ શુદ્ધ એક દ્રવ્યમાં છે તિહા જીવ જે ચાર ગતિના નવા નવા મત્ર કરે તે જીવમાં વિભાવ પર્યાય તથા શુદ્ધગલમાં સંઘપણુ તે વિભાવ પર્યાય જાણવો.

હવે પર્યાયના ધીજા છ મેદ કહે છે ૧ અનાદિ નિત્ય પર્યાય તે જેમ શુદ્ધ દ્રવ્યનો મેરુ પ્રમુલ, ૨ સાદિ નિત્ય પર્યાય

તે જીવ દ્રવ્યનું સિદ્ધપણું, ૩ અનિત્ય પર્યાય તે સમય સમયમાં દ્રવ્ય ઉપજે વિણશે છે, ૪ અશુદ્ધ અનિત્ય પર્યાય તે જન્મમરણ થાય છે તેજે કરી કહેવું, ૫ ઉપાધિ પર્યાય તે કર્મ સંવંધ, ૬ શુદ્ધ પર્યાય જે મુલ પર્યાય સર્વ દ્રવ્યનાં એક સરીલા છે એ પર્યાયાર્થિકનું સ્વરૂપ કહ્યું.

હવે સાત નય કહે છે ૧ નૈગમ, ૨ સંગ્રહ, ૩ વ્યવહાર, ૪ ક્રાંતિ સૂત્ર, ૫ શબ્દ, ૬ સમભિરુદ્ધ, ૭ એવંભૂત-એ સાત નયનાં નામ જાણવાં. તેમાં પહેલો નૈગમ નય કહે છે. નથી એક ગમો તે નૈગમ કહિયેં ગુણનો એક અંશ ઉપન્યો હોય તો નૈગમનય કહીયે દૃષ્ટાન્ત જેમ કોઈક મનુષ્યને પાલી લાવવાનો મન થયો, તે વારે જંગલમાં લાકડું લેવા ચાલ્યો. રસ્તામાં કોઈક મનુષ્ય મળ્યો તેણે પુછ્યું તું ક્યાં જાય છે, તેવારે તેણે કહ્યું જે પાલી લેવા જાઉં છું. તે પાલી તો હજી ઘઢી નથી પણ મનમાં ચિંતવી તે થઈ એમ ગણ્યું. તેમ નૈગમ નય સર્વ જીવને સિદ્ધ સમાન કહે, કેમકે સર્વ જીવના આઠ રુચક પ્રદેશ નિર્મલ સિદ્ધ રૂપ છે તેથી એક અંશે સિદ્ધ છે તે માટે સિદ્ધ સમાન સર્વ જીવ કથા. તે નૈગમ નયના બળ મેઢ છે ૧ અતીત નૈગમ ૨ અનાગત નૈગમ ૩ વર્તમાન નૈગમ, ૪ નૈગમ નય કહ્યો

હવે સંગ્રહ નય કહે છે. સત્તાગ્રહે તે સંગ્રહ જે એક નામ લીધાથી સર્વ ગુણ પર્યાય પરિવાર સહિત આવે તે સંગ્રહ નય જાણવો તેનો દૃષ્ટાન્ત-જેમ કોઈક મનુષ્યે પ્રભાતે દાતળ કરવાને અર્થે પોતાના ઘરના વારણે બેશીને ચાકર પુરુષને કહ્યું જે દાતળ લઈ આવો, તે વારે તે ચાકર મનુષ્ય પાણીનો લોટો તથા રુમાલ અને દાતળ એમ સર્વ चीज લઈ આવ્યો હવે શેઠે તો એક દાતળ નામ લઈને મળાવ્યું હતું પણ સર્વનો સંગ્રહ કરી-

ચાકર લઈ આવ્યો તેમજ દ્રવ્ય એવું નામ કહ્યું તો દ્રવ્યના ગુણ પર્યાય સર્વ આવ્યા. એ સંગ્રહ નયના બે મેદ છે. એક જે દ્રવ્યપણો સામાન્યપણે ઘોલતા જીવ તથા અજીવ દ્રવ્યનો મેદ પઢ્યો નહીં તે પહેલો સામાન્ય સંગ્રહ, તથા બીજો વિશેષતાને અગીકાર કરે છે, જે જીવ દ્રવ્ય એમ કહ્યું તો અજીવ સર્વ ટલ્યા તે વિશેષ સંગ્રહ.

હવે વ્યવહાર નય કહે છે. જે બાહ્યસ્વરૂપ દેખીને મેદની વહેંચણ કરે અને જે બાહ્ય દેખતા ગુણનેજ માને પણ અતરંગ સત્તા ન માને. એટલે એ નયમા આચાર ક્રિયા મુખ્ય છે. અતરંગ પરિણામનો ઉપયોગ નથી કેમકે નૈગમ તથા સંગ્રહ નય તે જ્ઞાન રૂપ ધ્યાનના પરિણામ વિના અશ તથા સત્તા ગ્રાહી છે, તેમ રૂપ કરણી મુખ્ય છે તે વ્યવહારનયે (પણે) જીવની વ્યવસ્થા અનેક પ્રકારે છે, તિહા નૈગમ તથા સંગ્રહ નયે કરી સર્વ જીવ સત્તાયે એક રૂપ છે પણ વ્યવહાર નયથી જીવના બે મેદ છે એક સિદ્ધ, બીજા સંસારી. તે બીજી સંસારી જીવના બે મેદ છે. એક અયોગી ચૌદમા ગુણઠાણાવાળા તથા બીજા સયોગી સયોગીના બે મેદ એક કેવલી બીજા છદ્મસ્થ. છદ્મસ્થના બે મેદ, એક ક્ષીણ મોહી ચારમા ગુણઠાણે વર્તતા મોહનીય કર્મ સ્વપાણ્યું તે, બીજા ઉપશાન્ત મોહી. ઉપશાન્ત મોહીના બીજી બે મેદ, એક અકપાયી રૂપારમા ગુણઠાણાના જીવ, બીજા સકપાયી સકપાયીના બે મેદ છે. એક સૂક્ષ્મ કપાયી દશમા ગુણઠાણાના જીવ, બીજા વાદર કપાયી તેના બીજી બે મેદ છે. એક શ્રેણિ પ્રતિપન્ન, બીજા શ્રેણિ રહિત. તે શ્રેણીરહિતના બે મેદ. એક અપ્રમાદી બીજા પ્રમાદી પ્રમાદીના બે મેદ એક સર્વવિરતિ પરિણામિ બીજા દેશ વિરતિ, દેશ વિરતિના બે મેદ, એક વિરતિ પરિણામિ અને બીજા અવિરતિ

પરિણામિ, અવિરતિના જે મેદ એક અવિરતિ સમક્રીતિ, ઘીજા અ-
વિરતિ મિથ્યાત્વી. તે મિથ્યાત્વીના જે મેદ, એક મન્ય ઘીજા અમન્ય,
તે મન્યના જે મેદ એક ગ્રંથિમેદી ઘીજા ગ્રથિ અમેદી (અમેદ ગ્રંથી)
એવી રીતે જે જીવ જેવો દેશાય તેને તેવો માને એ વ્યવહાર નય છે,
એમજ પુદ્ગલના મેદ કરવા તે કહે છે, પુદ્ગલ દ્રવ્યના જે મેદ
છે, એક પરમાણુ ઘીજો સંઘ, સંઘના જે મેદ એક જીવને લાગ્યા
તે જીવ સહિત, ઘીજા જીવ રહિત તે ઘડો પ્રમુખ અજીવનો
સંઘ, હવે જીવ સહિત સંઘના જે મેદ છે એક સૂક્ષ્મ સંઘ ઘીજો
વાદર સંઘ.

इहां वर्गणानो विचार लखीये छीये, तिहां पुद्गलनी
वर्गणा आठ छे १ औदारिक वर्गणा २ वैक्रिय वर्गणा ३
आहारक वर्गणा ४ तैजस वर्गणा ५ भाषा वर्गणा ६ आसोच्छ्वास
वर्गणा ७ मनोवर्गणा ८ कार्मण वर्गणा—ए आठ वर्गणानां नाम
कथां. ये परमाणु भेला थाय तयारे' द्व्यणुरुसंघ कहेवाय, ञण
परमाणु भेला थाय ते वारे त्र्यणुरुसंघ थाय. एम संख्याता परमाणु
मिले संख्याताणुरुसंघ थाय, तेमज असंख्याते असंख्याताणुरु-
संघ थाय, तथा अनता परमाणु मिले अनंताणुरुसंघ थाय, ए
संघ ते सर्व जीवने अग्रहण योग्य छे, अने जे वारे अभव्यधी
अनंतगुण अधिक परमाणु भेला थाय ते वारे औदारिक शरीरने
लेग योग्य वर्गणा थाय.

એમજ ઔદારિકથી અનન્તગુણા અધિક વર્ગણાનાં દલ
મેલાં થાય તે વારે વૈક્રિય વર્ગણા થાય, વળી વૈક્રિય થતી અનન્ત-
ગુણા પરમાણુ મિલે તે વારે આહારક વર્ગણા થાય. એમ સર્વ વર્ગ-
ણાના એકેરુપી અનન્તગુણા અધિક પરમાણુ મિલે તેવારે તે વર્ગણા
થાય. એટલે પદ્ધતીથી ત્રીજી વર્ગણા, ત્રીજીથી ત્રીજી એમ સાતમી

મનોવર્ગણાથી આઠમી કાર્મણ વર્ગનામાં અનન્ત ગુણ પરમાણુ અધિક છે. इहां ૧ ઔદારક, ૨ વૈક્રિય, ૩ આહારક, ૪ તૈજસ એ ચાર વર્ગના ઘાદર છે તેમાં પાંચ વર્ણ-ત્રે ગન્ધ-પાંચ રસ, આઠ સ્પર્શ એ વીસ ગુણ છે, તથા ૧ માપા ૨ શ્વાસોચ્છ્વાસ ૩ મન ૪ કાર્મણ એ ચાર વર્ગના સૂક્ષ્મ છે એમાં પાંચ વર્ણ ત્રે ગન્ધ, પાંચ રસ-ચાર સ્પર્શ-એ સોલ ગુણ છે અને એક પરમાણુમાં એક વર્ણ-એક ગન્ધ-એક રસ-ત્રે સ્પર્શ એ પાંચ ગુણ છે. એમ પુદ્ગલ સ્વધર્મા અનેક ભેદ છે.

ए व्यवहार नयना छ भेद छै. ૧ શુદ્ધ વ્યવહાર તે આગલા ગુણઠાણાનું છોદવું અને ઉપરના ગુણઠાણાનું ગ્રહણ કરવું અથવા જ્ઞાન દર્શન-ચારિત્ર ગુણ તે નિશ્ચયનયે એક રૂપ છે. પણ તે શિષ્યને સમજાવવાને જુદા જુદા ભેદ કહેવા તે શુદ્ધ વ્યવહાર છે ૨ જીવમા અજ્ઞાન રાગ દ્વેષ લાગ્યા છે તે અશુદ્ધપણું છે માટે અશુદ્ધ વ્યવહાર. ૩ જે પુણ્યની ક્રિયા કરતો તે શુભ વ્યવહાર. ૪ જે ધર્મી જીવ પાપરૂપ અશુભ કર્મ કરે તે અશુભ વ્યવહાર. ૫ ધન-ધર-કુદુમ્ય પ્રત્યક્ષ સર્વ આપણાથી જુદા જુદા છે પણ જીવે અજ્ઞાનપણે આપણા કરી જાણ્યા છે તે ઉપચરિત વ્યવહાર ૬ શરીરાદિક પરવસ્તુ યદ્યપિ જીવથી જુદી છે તોપણ પરિણામિકભાવ લોલીપણે એકઠી મિલી રહી છે તેને જીવ આપણી કરી જાણે છે તે અનુપચરિત વ્યવહારનય જાણવો. ૭ વ્યવહાર નય કહ્યો.

हये ऋजु सूत्र नयनो विचार कहे छै. જે અતીત કાલ અને અનાગત કાલની અપેક્ષા ન કરે પણ વર્તમાન કાલે જે વસ્તુ જેવા ગુણ પરિણામે થતે તે વસ્તુને તેવેજ પરિણામે માને માટે એ નય પરિણામગ્રાહી છે જેમ કોડક જીવ ગૃહસ્થ છે પણ

અંતરંગ સાધુસમાન પરિણામ છે તો તે જીવને સાધુ કહે, અને કોઈક જીવ સાધુને વેપે છે પણ મનના પરિણામ વિષયાભિલાષ સહિત છે તો તે જીવ અવ્રતીજ છે એમ ઋજુ સૂત્રનું માનવું છે, તે ઋજુ સૂત્રના વે મેદ છે. એક સૂક્ષ્મ ઋજુ સૂત્ર તે એમ કહે જે સદાકાલ સર્વ વસ્તુમા એક વર્તમાન સમય વર્તે છે એટલે જે જીવ ગયા કાલે અજ્ઞાની હતો અને અનાગત કાલે અજ્ઞાની ભાવે અજ્ઞાની થશે એમ વેદુ કાલની અપેક્ષા ન કરે પણ એક વર્તમાન સમયે જે જેવો તેને તેવો કહે તે સૂક્ષ્મ ઋજુસૂત્ર કહિયે અને મહોટા વાણ પરિણામ ગ્રહે તે સ્થૂલ ઋજુસૂત્ર નય જાણવો એટલે ઋજુ સૂત્ર નય કહ્યો.

હવે શબ્દનય કહે છે. જે વસ્તુ ગુણવંત અથવા નિર્ગુણ તે વસ્તુને નામ કહી ઘોલાવિયે જે માપા વર્ગનાથી શબ્દ પળે વચન ગોચર થાય તે શબ્દનય જે કારણે અરૂપી દ્રવ્ય વચનથી કહ્યા જાય નહીં પણ વચનથી કહેવા તે શબ્દનય કહિયે. આમાં જે શબ્દનો અર્થ હોય તે પળે જે વસ્તુમાં વસ્તુ પળે પામિયે તે વારે તે વસ્તુ શબ્દનય કહિયે જેમ ઘટની ઘેષ્ટાને કરતો હોય તે ઘટ, એ શબ્દનયમા વ્યાકરણથી નોપના અને ઘીજાપણ સર્વ શબ્દ લીધા ને શબ્દનયના ચાર મેદ છે. ૧ નામ ૨ સ્થાપના ૩ દ્રવ્ય ૪ ભાવ ચાર નિલેખાના પણ એહિજ નામ છે.

૧ પહેલો નામ નિલેખો તે આકાર તથા ગુણ રહિત વસ્તુને નામ કરી ઘોલાવવો. જે એક લાકડીનો કટકો લેઈને કોઈકે તેને જીવ એવું નામ કહ્યું તે નામ જીવ જાણવું. જેમ કાલી દોરીને સાપની યુદ્ધિયે કરી હળે તેને સાપની હિસા લાગે એ નામ મર્પ થયું, એવીજ રીતે નામ તપ અથવા નામ સિદ્ધ જેમ વડ પ્રમુખને સિદ્ધવડ એમ કહી ઘોલાવે છે તે નામ નિલેખો

કહિયેં એ સૂત્ર સાત્તે છે.

૨ સ્થાપના નિશેષો કહે છે, જે કોઈક વસ્તુમાં કોઈક વસ્તુનો આકાર देखીને તેહને તે વસ્તુ કહે જેમ ચિત્રામણ અથવા કાષ્ટ પાપાણની મૂર્તિ તેને ઘોઢા-હાથીનો આકાર છે તો તે ઘોઢા હાથી કહેવાય તે સ્થાપના જાણવી એ સ્થાપના નિશેષો નામ નિશેષે સહિત હોય જેમ સ્થાપના સિદ્ધ જિન પ્રતિમા પ્રમુખ તે સદ્ગત સ્થાપના પણ હોય અને અસદ્ગત સ્થાપના પણ હોય. અકૃત્રિમ જિન પ્રતિમા તે નન્દીશ્વરસ્ત્રીપ પ્રમુખને વિષે અને જેહ રહાની જિન પ્રતિમા તે કૃત્રિમ, તે સર્વ સ્થાપના જાણવી. જેમ ચિત્રામણી સ્ત્રી જિહા માંડી હોય તિહાં સાધુ રહે નહીં કારણ કે સ્થાપના સ્ત્રી છે તે સ્ત્રી તુલ્ય જાણવી તેમજ જિન પ્રતિમા જિન સમાન જાણવી. રહાં કોઈક અજ્ઞાની બીય કહે છે જે, સ્થાપનામા જ્ઞાનાદિ ગુણ નથી તેથી સ્થાપનાને માનવી પૂજવી નહીં, તેને જ્ઞાતર કહે છે કે સ્થાપના રૂપ સ્ત્રીમા સ્ત્રીપણાના ગુણ નથી તો પણ તે વિકારનું કારણ થાય છે. તેમજ જિનપ્રતિમા પણ ધ્યાનનું કારણ છે. અને જે એમ પુટે કે હિંસા થાય છે અને ભગવન્તે તો દયાને ધર્મ કહ્યો છે તેહને એમ કહેવું જે પરદેશી રાજા કેસી ગુરુને વાદવાને અર્થે વીજે ટીવસે મોહોટા આદમ્બરથી આબ્યો તે ચન્દનામા હિંસા થઈ પણ લાભ કારણ ગણતાં પ્રોટો ન થયો. વીજો મહિનાયજીયે છ મિત્ર પ્રતિવોધવાને પુતલીનો દ્વેષાન્ત કહ્યો, તે હિંસા તો ઘણી થઈ પણ તે લાભના કારણમા ગણી છે એમ ભાવ શુદ્ધ હોય તિહા હિંસા લાગતી નથી, અથવા કોઈક એમ કહે છે જે અમે આપણે સ્થાનકે વેટા નમુશ્વરું કહિશુ અમને લાભ થાશે તે સ્વરો પણ ભગવતી સૂત્રમા ભગવાનને વેદનાને અવિકારે તો તિહા જઈ વેદના કરવાનું ફલ

મોટું કહું છે તથા નિક્ષેપાને અધિકારે કહું જે ભાવ નિક્ષેપો
 એકલો થાય નહીં પણ નામ સ્થાપના તથા દ્રવ્ય એ ત્રણ મિલ્યા
 ભાવ નિક્ષેપો થાય માટે સ્થાપના અવશ્ય માનવી હવે જે
 સ્થાપના ન માને તેને કહિયે જે ચિત્રામની મૂર્તિ તે હિંસાના
 પરિણામથી ફાટે તેહને હિંસા લાગે છે તેમજ જિનવરના ધ્યાને
 જિનપ્રતિમા પૂજતા લાભ થાય છે એમ યુક્તિ કરતાં તથા આગ-
 મની સાથે પણ જિન પ્રતિમાને જિન સમાન માને તે આરાધક
 અને જે જિન પ્રતિમાને ન માને તેણે સ્થાપના નિક્ષેપો ઉઠાવ્યો
 અને સ્થાપના ઉઠાવી તો દ્રવ્ય તથા ભાવ નિક્ષેપો સ્થાપના
 વિના થાય નહીં માટે દ્રવ્ય તથા ભાવ પણ ઉઠાવ્યો એમ ત્રણ
 નિક્ષેપો ઉઠાવ્યા તે વારે સિદ્ધાન્ત ઉઠાવ્યાંજ માટે જે જિનપ્ર-
 તિમાને નહીં માને તે વિરાધક જાણવો. તથા કોઈ પૂઠે જે
 પ્રતિમાની પૂજા તો પહેલા આશ્રવ મળ્યે લખી છે તેને કહીયે
 જે તુમ્હે મૃપાવાદ બોલો છો, इहां प्रश्न व्याकरण सूत्रमां पाठ
 इम છે નહીં. તિહા પાઠ છે તે લિખીયે છે ॥ અવિજાણઓ પરિ-
 જાણઓ વિસયહેડ ઇમેહિં કારણેહિં કિં તે કરીસણ પારકરણી
 વા વિવર્ણણીકૂવસરતલાગ ચિતિયેતિ સ્વાતિ આરામ વિહાર,
 ધૂમ પાગાર, દાર ગોપૂર અટ્ટાલગચરીય સેતુસંકમપાસાયવિકર્ણ-
 મવળધરસરણિલેણઆવળવેદ્યદેવકુલચિત્તસમાણવાઆયતનવસર્દ
 ભૂમિધરમંડવાળંકરણીસંતિ=इहां पांच थावरना पांच आलावा
 છે તેહને છેડે કોહા, માળા, માયા, લોભા, હિંસા, રતીં ઇત્યાદિ
 પાઠ છે તે જે જીવ ઈંદ્રીના સ્વાદર્ને માટે ચેઈઅ કહેતા પ્રતિમા-
 દિક કરે તે આશ્રવ સ્વાતે એ પાઠ છે પણ પૂજાનો પાઠ નથી તે
 મૃપા સ્યે (શા માટે) બોલો છો, તથા પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્રે વીજે
 સંવરદારે જે આલાઓ છે તે લિખીયે છે, સ્વગયવત્તિ આયરીય
 ઇવજ્ઞાય સેદ સાહમીએ તવસિ સિસ વુદ્ધ કુલ ગણ સંય ચેઈયદે

નિઝરઠી વૈયાવચ્ચ અણસ્સીઓદસવિહવહુવિહકરેઈ-પ્રઆલાવે
 આચારજ મમ્મુસ્વચેઈય કહેતા જિનપ્રતિમાનો વૈયાવચ્ચ કરે નિર્જ
 રાના અર્થી અણસ્સીઓ કહેતા જસ કીર્તિની વાછા રહિત-
 થકો વૈયાવચ્ચ દશ મકાર તથા અનેક મકારનો ફર, હાં ચેઈય
 કહેતા પ્રતિમા છે તો રોટી કત્પના સ્યામાટે કરોછો ? તથા વીજે
 મશ્તે પૂઝયો જે અહિસાના ૬૦ નામ કહ્યા છે, અમઓસવસ્સ
 વિઅનાઘાઓચુરકાય વિત્તીપૃયા વિમલપ્પમા નિમ્મલકરીત્તિ
 ઇવ માઈળીનિયગુણનિમ્મિયાઈ પજ્જયનામાણિહૂતિઅહિસાઈ ॥
 તિહાં પ્રતિમા તથા પૂજાનો નામ નથી તેહનો ઉત્તર, તિહાં
 અહિસાનો નામ જાણો તેહનો અર્થ દેવપૂજા છે. પૂજા પહવો
 દયાનો નામ છે તો અજાણ્યો હમ સ્યે પ્રરપ્પના કરો છો ' વીજું
 પૂજાતો શ્રીઅરિહત પ્રતિમાની તેતો યિનય તથા વૈયાવચ્ચ તે
 અભ્યતર તપના મેદ છે તે તપ મોક્ષનો માર્ગ છે શ્રીચત્તરાધ્ય-
 યન સૂત્રે ૨૮ મે અધ્યયને તપને મોક્ષના ચાર કારણ કહ્યા તે
 મધ્યે ગણ્યો છે. તથા તે પછી પુછ્યો જે વોલનો રવર ન હવે
 તે વિચારી વોલીયે તથા શ્રાવકે કોણે વેહરાં કરાવ્યા ? તથા
 પ્રતિમા પૂજી ! તેહનો ઉત્તર શ્રીસમવાયાગમૂત્રે તથા નદીસૂત્રે
 સર્વ આગમનો નૂષ છે તે મધ્યે ૫ પાઠ છે તિહા ઉપાસકદશાનો
 નોંધ છે તે આલાવા છે તે લખીઈ છે સેકિંતે ઉવાસગદસાઓ
 ઉવાસગદસામુળં સમણોવાસગાળં નગરાઈવજ્જાણાઈ વેઈઆઈ
 વણસઢાઈ સમોસરણાઈ રાયાણોઅમ્માપિયરો ધમ્માયરિયા
 ધમ્મકહાઓ હહલોહ્યા પારલોઈયા હિંદિવિસેસા મોગાપરીઆદ-
 સુઅપરિગ્ગહીઆ તવોવહાણાહસીલવયગુણવેરમણપન્ચલ્લવાણપોસ
 હેવવાસપઢિવજ્જાણપઢિમાઓ ઉવસગ્ગસલિહાણાઓ મત્તપચરકા-
 ણહ્યાઉવગમણ દેવલોગગમણ સુકુલ્લપન્ચાયાપુણરોહિલામો
 અંતકિરીયાઆધરિજ્યતિ ૫ પાઠ છે. હહા વૈયાઈશન્દ

देहरा तथा जिन प्रतिमा ज्ञाणज्यो, इहां चेइय एहनो
 अर्थ बीजो थाय नही, जे वननो अर्थ करे तेतो उद्यान-
 वनखंडनो पाठ जूदो छे, कोइ साधुनो अर्थ करे ते धम्मायरीया
 ए पाठ जूदो छे, ज्ञाननो अर्थ करे ते सुयए पाठ जूदो छे, ते
 माटे चेइय शब्दे जिनप्रतिमानो अर्थ छे, तथा तुम्हे पुछ्यो जे
 झारका राजग्रहमे देहरा तथा प्रतिमानो पाठ किहां छे ?
 तेहनो उत्तर नंदीमूत्रे अणुत्तरोववाइ तथा अंतगठना नोधनो
 पाठ जोज्यो, तथा तुम्हे कहेस्यो इतला धोल उपासकदशा-
 प्रमुखे दीसता नथी तेहनो उत्तर जे नंदी तथा समवायागे जे
 पाठ तेहने कोण उत्थापी शके ते जोज्यो, तथा पुछ्यु जे
 किणे श्रावके प्रतिमा पुजी छे ? तेहनो उत्तर घणे श्रावके
 प्रतिमा पुजी छे ते पाठ श्रीभगवतीसूत्रे तुंगीया नगरीना
 श्रावको वरणव्या तिहा “अभिगयजीवाजीवा” इत्यादिक पाठ
 यणा छे तिहां एहवो पाठ छे, “असहिइशदेवासुरनागसुवन्नजर-
 कररकसकिन्नरकिपुरिसगरुलंगंधव्व महोरगादीएहिं देव गणेहि
 निगंथाओपावयणाओ अणतिरुम्मणिज्झा निगंथे पावयणे-
 निस्संकीया निर्वत्तीया लद्धहा गदीयहा’ इत्यादि जे श्रावक
 कोई जातिना देवतानो सहाज वाछता नथी तो कोइ बीजा
 देवतानी पूजा किम करे ? एहवा श्रावक जे देवने देव बुद्धि
 मानता ह्ये तेहनेज पूजे ते श्रावक, थिवर आब्या तैवारे एरु-
 वार सर्व एकठां मिल्यां एहवो विचार कथो जे एहवानिग्रंथनो
 नाम सांभल्यानो पिण महा लाभ छे तो तेहने बांदवा जातां
 सेवा करतां तो महानिर्झर महापर्यवसान कहेता मोक्ष थयो
 इम विचारी पोते पोताने धरे गया, पछी सूत्रे पाठ छे, “ण्हाया-
 कयवलिकम्मा कयकोउयमंगलपायछित्ता शुद्धाप्यावेसाइपरप
 रिहीआ अप्पमहग्धाभरणालंकीयशरीरा सयाओ गिहाओ

पडिनिरकमति” तिहा नाद्या ते, अघोल कीधा, कयरलिकम्माते देवपूजा कीधी, कयकोउयमगल ते तिलकादिक कर्या पछी वझ पेहरीने आभरणअलंकार पहैया, घग्घी निकल्या ए रीते सिद्धार्थ राजा तथा रुखभदत्त, सुदरशन शैठ इम सुभह पुन श्रावक संखपुष्कली श्रावक कार्तिक शैठ वादवा गया छे तेवारे कयवलिकम्मा तथा पछी घरे आरी साहमीवछल करीने दीक्षा लेवा निरल्या तेवारे न्हाया कयवलिकम्मा ए पाठ छे, इत्या दिक श्रावक अन्य देवनी पूजा न करे गोभज न पूजे, अरिहन देवनेज पुजे, तथा कोइ कहैस्ये कयवलिकम्मा पाठ कबीयारा ममुख अनेक थानके छे तेमां स्याना छे ? पोते जेहने देवपुछे माने ते तेहने पुजे तथा देवदत्त घालके कीम पुजा करी हशे तेतो बालकने मावीत्रे पुजा करावी तो का न करे ? आज पण बालक पुजा करना दीसे छे तो कयवलीकम्मा ए पाठनो बीजो अर्थ शाने करो छो ? तथा दीक्षा महोच्छव घणा दीसे छे पण तिहा देहरा प्रतिमानो पाठ नथी तेहनो उत्तर जे दीक्षा लेवाने उताउला तथा तेवा साधुने बहोरायवा रखा नथी तो देहरा कराववा तो घरे स्याने रहे ? अने पहेला देहरा प्रतिमा छे तेतो नटीसूत्रे आगमनोघनो पाठ जोस्यो तो सर्व समो पढदो तथा तुम्ह पुछयु जे तीर्थकरग्रहस्थपणे छता साधु साध्वी श्रावक श्राविकाए बाद्या नथी तेनो उत्तर घणाए बांछा छे. ते पाठ ज्ञातासूनमा छे तथा तुमे लख्यो जे प्रतिमा एकेन्द्रिदल छे तेहवो वचन ससारनो जेहने भय न हुवे ते बोले ? जे कारणे श्रीभगवतीजीमा तो जिणपडिमा कहौ बोलावी छे देहराने सिद्धायतन कहौ बोलाव्यो तो तुमे कठोर वचन स्याने बोला छो ? तथा तुमे दिसी बदना करो जो ते दीसी तो अजीव छे तो कीम वादी छो ? तिहा तुम्हे कहैस्यो जे अम्हारा मनमें तो

સિદ્ધ છે તો જિનપદ્ધિમા વાંદતાં પિણ અમારા મનમાં સિદ્ધ છે. તથા સૂત્રમધ્યે ગુરુની પાટની આશાતના ટાલવી. કહી છે, તે પાટ અજીવ છે. તે પીણ સર્વ ગુરુનો વહુમાન છે પ્રતિમાને વહુમાને સિદ્ધનો વહુમાને છે. તથા સુધર્માસભામાંહિ જિનની ઢાઢા છે તે વદનીક પૂજનીક છે. તેતો અજીવ સ્કંધ છે તથા તુમે લચ્ચો જે પરદેશી રાજાએ પ્રતિમા કાં ન કરી ? તે પરદેશી શ્રાવક થયા પછી કેટલોક જીવ્યા છે તે તથા સર્વ શ્રાવક ષરૂજ કરણી કરે એ સ્યો નિયમ છે ? તથા પરદેશીએ તથા આણંદ શ્રાવકે કોઈ સાધુને પદિલાભ્યા નથી તે માટે તુહો સાધુને વૌહરાવ્યામે ઠોપ માનસ્યો ? એ વિચારી જ્યો જ્યો, તથા લચ્ચું છે જે સૂરીઆમે જે પ્રતિમા પૂજી તે રાજધાનીના મગલીક માટે પૂજા કરી તેતો લોહું ચોલો છો, એ પાઠ સૂત્રમે નથી, સૂત્રમે તો એહનો પાઠ છે “ હીયાએ સુદાપુ લેમાએ નિસ્સેસાએ આણુગામીયત્તાએ મવિસ્સડ નિશ્રેયસ-” કહેતાં મોક્ષમળી એ અર્થ છે, તથા પચ્છા શબ્દે જે રૂહલોકનો અર્થ છે રૂમ કહે છે તે મૂઠ છે, દર્દૂર દેવતાને અધિકારે પચ્છા શબ્દે આવતા મવનો અર્થ છે. તથા આચારાંગસૂત્રે જસસપૂવિયનો તસસપછાચિનો રૂહાં પૂર્વ શબ્દે પૂઠલો મવ પછા શબ્દે આવતો મવ લીધો છે. તથા એ મવે સમકિતનો લાભ તે ઘળો છે તથા તોર્યકર વાંધાના ફલનો પાઠ લરવારૂમચ્ચે તથા પંચમહાત્રત પાલ્યાનો પાઠ આચારાંગ મચ્ચે તિહા પળ હિયાએ રૂત્યાદિક પાઠ છે તે લે ઠેકાણે લાભ માનો છો તો જિનપ્રતિમા ઠામે ના સ્યાને કહેો છો ? અને કિહા જિનપ્રતિમા પૂજાનો પાપ કહ્યો નથી અને હોય તો લેલાડો. તુંમે લિલ્ચ્યુ જે મગવલે હિસાની ના કહી છે તેતો અમે કિહા કહુઠુ જે હિસા કરવી, પળ મગવલે કિસે સૂત્રે પ્રતિમા પૂજાની ના કહી નથી. પ્રતિમાની ૧૭ મકારની પૂજા સૂત્રે કહી છે. તથા તુંમે પ્રતિમાની પૂજા

હિંસામેં ગળો ડો તે ઇમ નથી પ્રતિમાની પૂજા તો વિનય તથા
 વૈયાવચ્ચ ધર્મમાં છે. તથા પૂજા હિંસામે ગળી તો ઠાળાને નદીમેં
 પડતો સાધ્વીને સાધુ કાઢે તેમાં હિંસા ગળી નહીં, તથા આ-
 ચારાંગમૂત્રે વીજા સાધુ અજાણે પણ શર્કરાની મૂલે છળ વીહરીને
 પછે જાણે જે છળ વીહરાવ્યો તે જાણી તે પોતે સ્વાયે તે પોતે
 પીયે, તથા વીજા સાધુ સમોગીને આપે તે સ્વાયે પીય તથા
 વિપમવાટે વેલને, રૂત્તને, લતાને, છુડાને અવલગો ઉત્તરે ઇ પાઠ
 આચારાગમૂત્રે છે. તથા ભગવતી સૂત્રમે સાધુના હરસ કાઢે
 તેહને ક્રિયાર્કમ લામે નહીં તથા મહિનાથજીઈ પૂતલીમે ફવલ
 મૂંક્યા તે માટે ધર્મ માટે હિંસા કરી તથા મુદુદ્ધિ મનિય પાળી
 પલટાવ્યો તે ધર્મ માટે કરી પિણ મદુદ્ધિ ન કહ્યા છે ભગવતી-
 સૂત્રે ૨૫ મે શતકે સાધુ શાસન માટે તજો લેશ્યા મુકે તેહને
 આરાધક કહ્યો, તથા જંતુદ્વીપપત્રતીઈ નિર્વાણ મહોચ્છવ કયોં છે
 ધૂમકર્પતિ “જિણમત્તિઈ ધમ્મેત્તિઈ” પાઠ છે. ઇમ કેટલા માઠ
 લોલોઈ અનેક પાઠ છે ॥ તથા નદી સૂત્રે જે આગમ કહ્યો તે
 ઉત્થાપીને ૩૨ માનો છો તે કેની આજ્ઞા છે ? તથા આવશ્યક
 સૂત્રપટિકમણા વિના સાધુપણો શ્રાવકપણો હુવેજ નહી તે તુમ્હે
 આવશ્યક સૂત્રપટિકમણો માનતા નથી તો શ્રાવકપણો ને સાધુ-
 પણો કેમ ધરાવો છો ? શ્રીભગવતીસૂત્રે સાધુ સાધ્વી શ્રાવક
 શ્રાવિકા પચમઆરાના ડેહ્ડા પર્યંત કહ્યા છે તે તુમારી શ્રદ્ધામેં
 દિવળા સાધુ સાધ્વી કોણ છે ? તથા સૂત્રે આચારજ ઉપાધ્યાય
 કુલ્લગણનીનિશ્રાયે વિચરે તે આરાધક તે તમે કોની નિશ્રાયે
 વિચરો છો ? તે લિલ્લગ્યો તથા શ્રીભગવતીસૂત્રે ગાથા ડે ॥
 પદમોગીયત્પવિહારો વીયોગીયત્પનિસીઓમણિઓ । ઇત્તોત્તિય-
 વિહારો નાણુનાઓજિણવરેહિ ॥ ૧ ॥ એહનો અર્થ ગીતાર્થ હોય
 તે પોતે વિહાર કરે અથવા ગીતાર્થની નિશ્રાયે વિહાર કરવો

एथी तिजा विहारनी अरिहन्ते आज्ञा दीधी नथी ते माटे तुमे
 कित्या गीतार्थनी निश्राये विहार करो छे ? तथा योग उपा-
 धानवहीने सिद्धांत भणे तेपण श्रावक आचारांगादिक सूत्र
 भणे नही ते निशीयमा कह्यो छे । जे भिक्खुअन्नत्थीयं वा
 गारत्थियंवा वायणं वायज्जत्त साइज्जतितस्सचोमासीयपरिहार-
 ठाणं जे ग्रहस्थने सूत्र वचाये अथवा वांचताने अनुमोदे तेहने
 चारमासनो पाल्यो चारित्र जावे तथा मश्र व्याकरणसूत्रे अह
 केरिसीयंपुणसव्वन्नुभासियव्वं जत्यदब्बेहिं गुणेहिपज्जवेहिं कम्मेहिं
 बहुविहेहिं आगमेहिं नापरकाय निवाय उपसग्ग तद्धिअ समास
 संधिपद जोग उणादि कीरीयावीहीणसरधाउसर विभत्ति वन्न
 जुत्तं भासियव्वं तथा अनुयोगद्वारे ७ नय ४ निक्षेपाकाल तिन
 लींग तीन, जाण्या विना उपदेश देवा ते मारग नथी इत्यादिक
 अनेक बोल छे, ते गीतार्थनी सेवनायी पामीए इतिभद्रं ॥ जे
 केइ श्रीजिनप्रतिमानी पूजा मज्ये फूल पूजानी शंका करे तेहने
 कहीये जे श्रीरायपसेणीसूत्रे १७ भेद पूजाना पाठ छे, पुष्फारु-
 हणं १ मालारुहणं २ तहवन्नयारुहणं ३ तथा पुष्फपगिह ४
 पुष्फपगरं ५ एतली पूजा फूलनी छे तेमाटे पूजा फूलनी ते
 ममाण छे, तथा श्रीभगवतीसूत्रे पण सूरीआभनी पेरे पूजानी
 भलामणना पाठ अनेक छे, तथा ज्ञातासूत्रे द्रौपदीने अधिकारे
 १७ प्रकारी पूजाना पाठ छे, समवायागसूत्रे चोत्रीस अतिशयने
 अधिकारे "जलय थलय भासुरदसद्धवन्नेणंजाणुस्सेहप्पमाणमि-
 त्तेणं पुष्फपूजोवयारकरेइ इत्यादि पाठ छे, " इहां समवायांग
 सूत्रमे देवता मनुष्यनो नाम कह्यो नथी, तथा श्रीउववाईसूत्रमें
 कोणिकने अधिकारे श्रीवीर समोसर्या तेवारे अनेकजन चंपाथी
 निकल्या जे " अप्पे गइया वंदण वत्तियाए अप्पेगइयापूयण
 वत्तियाए अप्पेगइयासुयंसुयस्सामो अप्पेगइयाविजलाइ
 अट्ठाओहेओआई असिणाइगहिस्सामो " इत्यादि पाठ छे.

તિહાં પૂયળવત્તીયાણ પ પાઠનો અર્થ ટીકામધ્યે પૂજનં
 પુષ્પમાલાદિના ઇમ કહ્યો છે. હિહાં શ્રીતીર્થકરને પૂષ્પની
 પૂજા દીસે છે પ પાઠ શ્રીભગવત્તીમુત્રે પળ છે તથા નંદીમુત્રે
 શ્રુતજ્ઞાનને પાઠે “જેઈમ અરિહંતેહિ ભગવતેહિ ઉપ્પન્નનાળદંસળ
 ધરેહિ તિલ્લુકનિરવલ્લીય મહીઅપૂર્ણેહં” પાઠનો અર્થ ટીકાકારે
 પિળ મહીય શબ્દે ચંદનાદિ, પુરુષહીં પુષ્પમાલાદિકે કરીને પ
 પાઠ અનુયોગધારમધ્યે પળ છે. ઇમ પુષ્પપૂજાના અનેક પાઠ છે,
 તે માટે શકા ન કરવી. વલી કેડક ઇમ કહ છે જે ફૂલ વેચાતા
 જડે તે ચઢાવરા પળ પેતે ચુંટી ચઢાવવાં નહી તેપળ અજાણ્યુ
 કહે છે જે શ્રીજીવાભિગમમુત્રે “તત્તેળ સેવિજયદેવે પોત્યયર-
 ચળગિળ્હઈ પો. ૨ ગિ પોત્યયરચળમુચિતિ પો. ૨ ત્તા પોત્યયર-
 ચળવિહાડેતિ પો. ૨ ત્તા પોત્યયરચળવાઈ પો. ૨ ત્તા ધમ્મિય-
 ધવસાયપિળેહેતિ ધ. ૨ ત્તા પોત્યયરચળપઢિનિલ્લમતિ પો. ૨
 ત્તા સીહાસળતોઅમ્મુટ્ટિ સી. ૨ ત્તા વવસાયસમાતોપુરત્થિ-
 મિલ્લેળદારેળપઢિનિલ્લમઈ પુ. ૨ ત્તા જેળેવ ણદાપુલ્લરણી
 તેળે ઘ ઉવાગચ્છતિ ઢ ૨ ત્તા ણદાપુલ્લરિણ અણુપ્પયાણિક
 રમાળે પુરત્થિમિલ્લેળ તોરળેળ અણુપવિસતિ અ. ૨ ત્તા પુરત્થિ
 મિલ્લેળ તિસોપાળેપઢિરૂપેળ પન્નચોરહતિ પ૦ ૨ ત્તા હત્થપાદ
 પરત્થાલેતિ ઢ. ૨ ત્તા ઇમહસેતરજતામયં વિમલસલિલપુળ્લમ-
 ત્તગયમહામુહાગિહ સમાળભિગાર પગિળ્હતિ પ ૦ ૨ ત્તા જાહિત્થ
 ઉપ્પલાઈપવમાઈજાવસત્તપ્પાહસહસ્સપત્તાઈ તાઈ ગેળ્હતિ ૨ ત્તા
 ણંદાતો પુલ્લરિણિઓ પન્નુચ્ચરેઈ ધ. ૨ ત્તા જેળેવસિદ્ધાયતળે
 તેળેવપાહરેત્થગમળાઈ ત્તળેતંવિજયદેવચ્ચારિ સામાણિયમાહ-
 સ્સીઓજાવઅળ્લેવહવેવાળમતરાદેવાદેવીઓ અપ્પેગતિયા ઉપ્પલ-
 હત્થગતા જાવ સતસહસ્મપ્પાહત્થગયા વિજયદેવપિટ્ઠઓઅણુગ-
 ચ્છઈશા. ”

ઠાં ફૂલ ચૂટી લીધાં છે. એ આલાયે વિજયદેને પોતે
વાવઢીમેં ઉતરીને ફૂલ ચૂટી લીધા તથા સામાનિક દેવતા તથા
બીજે દેવતાએ પિણ ફૂલ પોતાના હાથથી લીધાં છે ઠાં કોઈ
પુછસ્યે જે તિહાં કોડ માલી નથી તે માટે પોતે લિખા તેહનો
ઉચાર જે, માલી નથી પિણ દેવતા ચાકર લોક ઘણા છે, તેહનેજ
પાસે કાં ન મગાયે ? જો પુષ્પ આપ્યાનો વિધિ હોયે તોપણ
પોતાના હાથથી લીધાનો વિધિ છે તે માટે પોતે વાવઢી મધ્યે
ઉતરી લીધા છે તથા શ્રીરાયપસેનીસૂત્રે સૂરીઆભાધિકારે.

“ તતેણ સે સુરિયાભેદેયે પોત્થરયણંગિણ્હ, પો ૨. ગિ.
તા પોત્થરયણ મુયહ, પોત્થરયણંવિહાડેહ, તા ૨ પોત્થરયણવાપ-
તિ. તા ૨ ધમ્મિય વવસાયં ગિણ્હ, ૨ તા પોત્થરયણંપઢિણિક્કલ-
મતિ ૨ તા સીંહાસણાઓઅબ્બુઠેહ ૨ તા વવસાયસમાઓ પુરત્થિ-
મિલ્લેણ દારેણં પઢિણિક્કલમહ ૨ તા જેણેવ ણદાપોરકરિણિ
તેણેવ હવાગચ્છહ ૨ તા ણદાપોરુલ્લરિણી પુરત્થિમલ્લેણં તોર-
ણેણંતિસોયાણપઢિરુલ્લેણં પચ્છોરુહત્તિ ૨ તા હત્થપાયપકલ્લાલેહ
૨ તા આયંતે ચોક્કલે પરમસુહમૂળેણં એસેયમહેરયયામયં વિમલસ-
લિલપુણ મચ્છાગયમુહાગિતિસમાણભગાર પગિણ્ણહતિ પચ્છોરુહહ
૨ તા જાહતત્થઉપ્પલાઈજાવસયસહસ્સપચાડંગિણંતિ ણંદાઓ
પુલ્લરિણીઓ પચ્છોરુહહ ૨ તા જેણેવ સિદ્ધાયત્થે તેણેવ પહારે
ગમણાએ તણે ત સુરિયાભદેવં ચચારિસામાણિયસાહસ્સીઓ
જાવસોલસઆયરવરવદેસાહસ્સીઓ અણ્ણોયરહવે સુરિયાભવિ-
માણે જાત દેવા દેવીઓઅપ્પેગદયા ઉપ્પલહત્થગયા જાવસપાસ-
હસ્સપચાહત્થગયા સુરિયાભ દેવંપિદ્ધઓસમણુગચ્છંતિ તતેણં સુરિ-
યાભદેવંવહવેઆભિઓગિય દેવાય દેવીઓ ય અપ્પેગદયાકલસહ-
ત્થગયાઓ જાવઅપ્પેગદયા બુવકલ્લહત્થગયા હહત્થુદ્ધાજાવજા-

सूरियाभ देवंपिद्वओसमणुगच्छति तेतेण णे सूरियामेदेवे चउहिं
 सामाणियसाहस्सीहिं जावअण्णेहिंयउह्हिसूरियाभविमाणवासी-
 हिं देवेहिं देवीहिंसद्धिं सपुरिउडे सच्चवट्टीए जाव णाइयरवेणं जेणेव
 सिद्धाययणे तेणेउ उवा गच्छइ सिद्धायणंपुरत्थिमिल्लेण दारेणं
 अणुपविसंति २ चा जेणेव जिणपडिमाण तेणेव उवागच्छइ,
 जिणपडिमाणंआलोए पणायकरति २ चा लोमहत्थगंगिण्हइ २
 चा जिणपडिमाणं लोमहत्थएणं पमज्जइ २ चा जिणपडिमाओ-
 सूरभिणामंधोदण्णहाणेति ण्हाणिचा सरसेणं गोसीसचंदणेणं-
 गायाणं अणुलिप्पइ २ चा जिणपडिमाणअहियादेवदूसाइ जुय-
 छाइ णियसेइ २ चा पुप्फरुहण मल्लारुहण चूण्णारुहणं गधारुहण
 वण्णारुहणं चुण्णरुहण वत्थारुहण आमरुहणं करेइ करेचाआम-
 चासराविजलवगघारियमल्लदामरुलाव करेइ २ चा कयगगहगहिचा-
 करयलपभभट्ट विप्पमुक्केणं दसद्धवण्णेणं कुसुमेणं मुक्कपुप्फपुंजोव
 यारकलिय करेति करेचा जिणपडिमाण पुरंतोअच्छेहिं सण्हेहिं
 सेएहि रयणामएहि अच्छरसतदुलेहिं, अट्ठमगले आलिहइ तजहा-
 सत्थियजावदप्पणतयाण तरंचर्णचंदप्पहरयणचइरवेरुलियविमल-
 दडकंचणमणिरयणभत्तिचिचाकालागुरुपवरकुदरुक्क तुरक्कधूवमघ-
 मघतगंधचामाणुचिहति धूववट्ठिविणिमुयतं वेरुलियमयक्कुछत्वं
 पग्गहियपयवेणं धूवंदाऊण जिणवराणं अट्ठसयविसुद्धगंधजुत्तेहिं
 अपुणरत्तेहिं मट्ठाचित्तेहिं संपूणइ सचाहपयाहिं पच्चोरुइ १ चा
 वार्मजाणुअंचेइ दाहिण जाणुंघरणितल सिनिहट्टुतिवखूत्ती
 मुद्धाण धरणितलसि णिव्वोडेत्ति २ चा इसपच्चूणमइ इसि-
 पच्चूणमित्ता करयलपरिग्गहियंसिरसावत्तं मत्थपयज एवंवयासी
 णमोत्थुण अरिहंताणजावसंपत्ताणवंदति णममइ २ चा

ए रायपसेणीसुत्र पाठ छे. सूरियामे पोते हाथे फूल चंटी

લીધાં છે, સામાનીક પ્રમુખ પાસે મગાવ્યાં નથી. તથા જંબુ-
ઘ્રીપપન્નતીમેં જન્માભિષેક “જેનેરસ્તીરાદસમુદે તેનેવ આગમ-
સ્તીરોદગં ગિણ્દતિ ૨ ત્તા જાઈતત્થવ્વપ્પલાઈં પડમાઈ જાવસહ-
સ્સપત્તાઈં તાવગિણ્દંતિ ૨ ત્તા” इत्यादि सूत्रमे पाठ हाथना चूच्या
ફલ લેવાના છે. તથા કોઈક કહેસે જે एतो चूच्या नथी सहेजे
પડયાં લીધાં છે તેહને કહીયે જે હજારગમે સહેજે પડયા
વાવઢીમધ્યે હવેજ નહી, તથા નિગાઈને અધિકારે નિગાઈ
રાજાए आवाणी मांजरीयो पोते चूंदी लीधी तेवारे कटक बधे
चूंदी लीधी ते पाठ उववायीमध्ये जोजो.

अन्नयाणुजुत्तनिग्गओपछइ कूसुमानूअराइणा
येगामंजरीगहीयाएवरकधावरेणलयतेण मजरी-
पत्त पवालजयाइ कट्ठाविसेसो कओ पडिनियत्त-
ओपुच्छइ कहे सोरुक्खोअमच्चणादसाओ कहअ
सयावेत्थोभणइ तुम्हेहि एगामजरीगहीयापच्छ-
सव्वणगहेतेण एवकओ ॥

इहां गहीय शब्दे चूच्यानो अर्थ છે, તથા કોઈ કહેસ્યે જે
एतो देवताये कयों છે તે શ્રાવકે કર્યાનો કિહાં પાઠ નથી,
તેહને કહીયે જે જો દેવતાની કરણી તાહરે ન કરવી તો શક-
સ્તવ કિમ કરે છે ? તથા સ્નાત્ર કેમ માનો છો ? સ્નાત્રનો
ફલસ ઢોલો છો તે દેવતાની કરણીજ છે, તથા સૂરીયામની
પૂજાની મહામય ટ્રીપદીને પાઠે છે, દેવતાની પૂજાકરણી તથા
મનુષ્યનો પાઠ એકજ છે તે માટે દેવતાની કરણી શ્રાવક કરે
ए श्रद्धाममाण છે તથા જે ફૂલ ચુંટવાની ના કહે તે ઘીટના
જીવની કીલામના માટે. તેવારે ફૂલની પૂજા કિમ કરી શકે ?

અને ફૂલની પૂજાનો તો સૂત્રે પાઠ છે. તથા જે પૂજાને હિંસામેં ગણે તેહને કહીયે જે શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રે પ્રથમ સંવરદ્વારે અહિંસાના ૬૦ નામ મળ્યાં છે તિહા પૂજા તે દયા કહી છે. તે પાઠ લિખીઈ છે. “અભયસન્નસ્સવિઅનાયાઓ સુરકાપવ્વશીપૃ-
યાવિમલપ્પમાનિમ્મલ્લકરત્તિણ્ણવમાઈણિનિયગુણતિમ્મિયાઈપજ્ઞા-
યનામાણિહંતિ અહિંસાણ મ્મગઈણ” इत्यादि पाठे पूजा ते अहिं
सामें गणी છે, તો તુમ્હ હિંસામે કિમ ગણે છો ? તથા ભગવતી
સૂત્રે “ સુભયોગપદુચ્ચઅણારંભા ” એ પાઠ શુભયોગ પ્રવૃત્તિને
આરંભની ના કહી ડે. વિનય તથા વૈયાવચ્ચ તે તપના ભેદ ડે.
તપ તે મોક્ષમાર્ગમધ્યે શ્રીઉત્તરાધ્યયને ૨૮ મે અધ્યયને વળી, તે
તુમે હિંસામેં કેમ કહો છો ? તથા ત્રિવિહારસૂત્રે “સિદ્ધવૈયાવચ્ચેણ
મહાનિજ્જરામહાપજ્ઞયસાળંભવતિ” તે માટે સિદ્ધવૈયાવચ્ચ તે
પૂજા છે, તથા કોઈ પૃષ્ઠે જે શ્રાવકે પ્રતિપા કિહા પૂંજી છે ?
તેહને કહેવો જે શ્રીભગવતીસૂત્રે તુગીયા નગરીને શ્રાવકે
પૂજા કરી ડે શાલ પુષ્પલીયે પૂજા કરી ડે, તથા સમવાયાંગ-
સૂત્રે દ્વાદશાગીની દૃઢીને અધિકારે ઉપાસકદુશ્ચાની હૃદીમધ્યે
દશ શ્રાવકનાં ચૈત્ય એવો પાઠ ડે. એ પાઠમે ચૈત્ય તો સાધુ
થાય નહીં, જ્ઞાન થાય નહીં તે સર્વના પાઠ જુદા છે, તથા નદી
સૂત્રે પિણ પાઠ છે તથા નદીમધ્યે જે આગમ કહ્યા તે સર્વ માને
તેજ સમપ્રિતી જાણવો. શ્રીઅનુયોગદ્વારસૂત્રે નિર્યુક્તની કહી
છે તે નિર્યુક્તિમધ્યે પૂજાના અનેક અધિકાર છે, તથા તદૂલવે-
યાલીપયન્નાની ટીકામધ્યે સમવસરણના ફૂલ સચિત્ત તે ઉપર
સાધુ સાધ્વી ચાલે. પ્રયત્નસારોદ્ધાર ટીકાએ પણ એ મત છે.
તથા કોઈ કહસ્યે જે ફૂલને ગ્રોઈ (પરોવવા) નહીં તેહને
કહીયે જે હીસપ્રશ્નમધ્યે પાઠ છે તથા વજ્રગધોવમેર્હેવેતિઃ શ્લોક-

... દિનકૃત્યે મોનપુ પૂજાક્ષરાણિવર્તેતે તથા
 રમદ્રમ્હરિ કૃત પૂજાકુલકેડપિ પ્રોત પુષ્પાક્ષરાણિ
 રમદ્રમ્હરિ કૃત પૂજા પંચાસકે “જહરેહૈતકીરડ”,
 એ ગાથાના આસયથી પિણ પ્રોયા ફૂલની હા જળાય છે. તથા
 રમાસ્વાતિવાચક કૃત પૂજા પટલમાંપિણ એમજ જળાય છે, તે
 સ્થાપના ઇતર અને યાવત્કયિક એ બે મેદે છે.

૩ દ્રવ્ય નિક્ષેપો કહે છે, જેનો નામ પણ હોય તથા આકાર
 યાપના ગુણ પણ હોય અને લક્ષણ હોય પણ આત્મોપયોગ ન
 મિલે તે દ્રવ્ય નિક્ષેપો જાણવો. એટલે અજ્ઞાની જીવ તે જીવ
 સ્વરૂપના ઉપયોગ વિના દ્રવ્ય જાણ છે “અણુવર્થોગો દ્રવ્ય”
 ઇતિ અનુયોગદ્વાર વચનાત્. વલી કહું છે જે સિદ્ધાન્ત વાચતાં
 પૂછતા પદ અક્ષર માત્રા શુદ્ધ અર્થ કરે છે અને ગુરુ મુલે સદ્દે
 છે તે પણ શુદ્ધ નિશ્ચયે સત્તા ઓલખ્યા વિના સર્વ દ્રવ્ય નિક્ષે-
 પામાં છે, જે ભાવ વિના દ્રવ્યપણો છે તે પુણ્ય વંધનું કારણ છે
 પણ મોક્ષનું કારણ નથી એટલે જે કરણો રૂપ કષ્ટ તપસ્યા કરે
 છે અને જીવ અજીવ સત્તા ઓલખી નથી તેને ભગવતી સૂત્રમાં
 અવતી તથા અપન્ચલ્લવાણી કહ્યા છે, તથા જે એકલી ઘાણ
 કરણો કરે છે અને પોતે સાધુ કહેવરાવે છે તે મૃપાવાદી છે એમ
 ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં કહું છે “ન મુળી રત્નવાસેર્ણ” એ વચને
 “નાળેળય મુળી હોઈ” એ વચનથી જે જ્ઞાનવાન તે મુનિ છે
 અને જે અજ્ઞાની તે મિથ્યાત્વી છે. તથા કોઈક ગણિતાનુયોગના
 નરક દેવતાના ઘોલ અથવા યતિ શ્રાવકનો આચાર જાણીને
 વહે જે અમે જ્ઞાની છૈયે તે પણ જ્ઞાની નથી, પણ જે દ્રવ્ય ગુણ
 પર્યાય જાણે તેને જ્ઞાની કહિયે. શ્રી ઉત્તરાધ્યયને મોક્ષ માર્ગે
 કહ્યો છે ગાથા. “અંધ પંચ વિહંગાં દ્રવ્યાણય ગુણાણય, પંજવા-

ળય સર્વેર્સી, નાળં નાળી હીં દસિય” ॥૧॥ માટે વસ્તુ સત્તા જાણ્યા વિના જ્ઞાનો નહીં અને નવતત્ત્વ ઓળખે તે સમકીર્તિ, અને એવા જ્ઞાન દર્શન વિના જે કહે કે અમે ચારિત્રિયા છેએ તે પણ મૂપાવાદી છે, કારણ કે શ્રોત્તરારાયન સૂત્ર મધ્યે કહ્યું છે જે “નાદસળસ્સનાળં નાળેળ વિળા ન હુતિ ચરણ ગુળા” એ વચન છે તે માટે આજ કેટલાક જ્ઞાનહીન ક્રિયાનો આઠંબર દેઝાડે છે તે ઠગ છે તેહનો સળ કરવો નહીં એ વાજી કરળી અભવ્ય જીવને પણ આવે માટે એ વાજી કરળી ઉપર રાચતુ નહીં અને આત્માનુ સ્વરૂપ ઓળખ્યા વિના સામાયક પઢિક મળાં પચ્ચરૂપાળ કરવા તે સર્વ દ્રવ્યનિર્લેપામા પુળ્યાશ્રવ છે પણ સવર નથી, શ્રીમળવતી સૂત્ર મધ્યે કહ્યું છે કે “આયા સલ સમાઈયં” એ આલાયાથી જાળજો તથા જીવ સ્વરૂપ જાળ્યા વિના તપસયમ પુળ્ય પ્રકૃતિ તે દેવતાના મવનું કારણ છે “પુલ્લ તયેળે પુલ્લ સંયમેળ દેઝલોળ ઉવવજ્જતિ નો ચેવળ આય માવ-વત્તવ્વયાળ” એ આલાવો મળવતીમા વહ્યો છે, તથા જે ક્રિયા લોપી આચાર હીન અને જ્ઞાનહીન છે માત્ર ગરૂતની ચાલ સિદ્ધાન્ત મળે છે વાચે છે ત્રત પચ્ચરૂપાળ કરે છે તે પણ દ્રવ્ય નિર્લેપો જાળયો, એમ શ્રી અનુયોગદ્વારમા કહ્યું છે

જે ઇમે સમળ ગુળમુક્કજોગી છક્કાય નિરળુ-
કપા ॥ હયાઈવ ઉદામા ॥ ગયાઈવ નિરકુસા ॥
ઘટ્ટામટ્ટાતુપ્પોઠા ॥ પંડુરયાઝરળા જિળાળ આળાળ
સચ્છદ વિહરિઝળ ઉમશોકાલ આવસ્સગસ્સ
ઝવટ્ટતિ ॥ ત લોળુત્તરિય દવ્વાવસ્સયં ॥

અર્થ જેને છ કાયની દયા નથી, ઘોઠાની પરેં ઝન્મત્ત છે,

હાથીની પેઠે નિરંકુશ છે, પોતાના શરીરને ધોવતાં મસલતાં
 વજલે કપડે શિળગાર કરી ગચ્છના મમત્વભાવે માવતાં સ્વે-
 ચ્છાચારી વીતરાગની આજ્ઞા માંજતા જે તપ ક્રિયા કરે છે તે
 પણ દ્રવ્ય નિક્ષેપમાં છે. અથવા જ્યોતિષ વૈદ્યક કરે છે અને
 પોતાને આચાર્ય ઉપાધ્યાય કહેવરાવીને લોક પાસે મહિમા કરે
 (કરાવે છે) છે તે પત્રીવંધ खोटा रूपैया જેવા છે ઘણા ભવ
 ભ્રમશો અવંદનીક છે. ૧ સાલ ઉત્તરાધ્યયનમયે અનાથી મુનિના
 અધ્યયનથકી જાણવી. અને સૂત્રના અર્થ ગુરુમુખે શિલ્યા વિના
 તથા નય પ્રમાણ જાણ્યા વિના નિશ્ચય આત્માનું સ્વરૂપ ઓલ-
 લ્યા વિના નિર્યુક્તિ વિના ઉપદેશ આપે તે પોતે તો સંસારમાં
 ઘુલ્યા છે પણ જે તેમની પાસે બેસે છે તેમને પણ સંસારમાં
 ઘુડાવે છે એમ પ્રશ્ન વ્યાકરણસૂત્ર તથા અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં
 કહ્યું છે “ અજ્જુત્થ ચેવ સોલ સમ ” इत्यादि અને ભગવતી
 સૂત્રમાં પણ કહ્યું છે “ સુતત્યો खलु पदमो, बीओ निजुत्ति
 मिसओ भणिओ, इत्तो तईअणुओगो, नाणुन्नाओ जिणव-
 रेहि ” અને કેટલાક એમ કહે છે જે અમે સૂત્ર ઉપર * અર્થ
 કરિયે છીએ તો નિર્યુક્તિ તથા ટીકા પ્રમુખનું શું કામ છે તે પણ
 મૂળવાદ છે કેમકે શ્રીપ્રશ્નવ્યાકરણમાં “ वयणतियं लिङ्गतियं ”

* શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં “ સુતત્યોखलु पदमो, बीओनि
 ज्जुत्ति मिसओ भणिओ ॥ इत्तो तईअणुओगो, नाणुन्नाओजिण
 यरेहि ” યથી રાતે આગમસારનો જૂદો જુદો ગ્રંથ પ્રતોમા લલ્યુ
 હતુ માટે મેં પણ તેમજ લલ્યુ છે પણ યીજા ઠેકાણે ૫ ભગ
 વતીનો સાલ દોધી છે તિહા તો “ સુતત્યો खलु पदमो,
 बीओनिज्जुत्ति मिसओ भणिओ ॥ तईओय निरयिसेसो, पस
 षिदि दोअ अणुओमो ” યથી પાઠ છે તે સારો જાણાય છે પછે
 પહુપ્ત કહે તે સાર

इत्यादिक जाण्या विना अने नय निक्षेप जाण्या विना जे उप-
देश आपे ते मृषावादी ते एम अनेक मुत्रमां कथु ते माटे बहु-
श्रुत पासे उपदेश सांभलवो. श्री उत्तराध्ययन मध्ये बहुश्रुतने
मेरुनी तथा समुद्रनी अने कल्पवृक्षादि सोल उपमा दीधी छे
ए द्रव्य निक्षेपो कथो.

૪ भाव निक्षेपो कहे छे. जे नाम स्थापना अने द्रव्य ए
अण निक्षेपो ते एक भाव निक्षेपो विना अशुद्ध छे जे नाम
तथा आकार लक्षण गुण सहित वस्तु ते भाव निक्षेपो जाणवो
“ उवओगो भाव ” इति वचनात्. एटले पूजा, दान, शील,
तप, क्रिया, ज्ञान ए सर्व भावनिक्षेपे सहित लाभनुं कारण छे.
इहा कोइ कहेशे जे मनना परिणाम हृद करीने ने करियें तेने
भाव कहियें एम कहे छे ते जूठा छे एतो मुखनी वाछायें
मिध्यात्वी पण घणा करे छे ते गणबु नह्यें. इहा सूत्रनी साखे
वीतरागनी आज्ञाए हेय उपादेयनी परीक्षा करी अजीवतत्त्व
तथा आस्रयतत्त्व अने बन्धतत्त्व उपर हेय कहेता त्याग भाव
अने जीवना स्वगुण जे सबर निर्जरा तथा मोक्षतत्त्व उपरें
उपादेय परिणाम ते भाव कहिये. एटले रूपीगुण ते द्रव्य निक्षेप
छे अने अरूपीगुण ते भावनिक्षेप छे. एटले मन वचन काया
लेश्यादिक सर्व द्रव्य निक्षेपामा छे अने ज्ञान दर्शन चारित्र
वीर्य ध्यान प्रमुख सर्व गुण भाव निक्षेपामा छे. ए भाव निक्षेपो
ते नामस्थापना तथा द्रव्य सहित होय एटले चार निक्षेपो कथा.

इये चार निक्षेपो पदार्थ ऊपर लगाही देखाडे छे. नाम जीव
ते चेतना अथवा माचाना बाणने जीव कही बोलावे छे ते
नाम निक्षेपे जीव मूर्ति प्रमुख थापियें ते स्थापना जीव एर्के-
द्रियधी पर्चेन्द्रिय पर्यंत सर्व जीव छे पण उपयोग मिले नहि ते द्रव्य

જીવ, અને મૂર્તિમાં જીવ સ્વરૂપ ઓલસી સમકિતના ઉપયોગમાં છે તે ભાવ જીવ, એમ ધર્માસ્તિકાયાદિક દ્રવ્યમાં પણ જાણવું, નામથી ધર્માસ્તિકાય કહી બોલાવવો તે નામ ધર્માસ્તિકાય, ધર્માસ્તિકાય એવા અક્ષર લેખવા અથવા દ્વિતીય કારણે કાંઈક વસ્તુ થાપવી તે સ્થાપના ધર્માસ્તિકાય, તથા ધર્માસ્તિકાય જે અસંરૂપાત પ્રદેશી ધર્મ દ્રવ્ય છે તે દ્રવ્ય ધર્માસ્તિકાય, એ ધર્માસ્તિકાયને જે વારે ચલણ સહાય ગુણની અપેક્ષા સહિત ઓલસિયે તે ભાવ ધર્માસ્તિકાય

હવે કોઈકનો સાધુ એવો નામ છે તે નામ સાધુ અને સ્થાપના કરિયે તે સ્થાપના સાધુ, તથા જે પંચ મહાત્મ પાલે ક્રિયા અનુષ્ઠાન કરે સુજતો આહાર લિયે પણ જ્ઞાનધ્યાનનો જેનો ઉપયોગ જોઈએ તેનો ઉપયોગ ન હોય તે દ્રવ્ય સાધુ, જે ભાવ સંવરમોક્ષનો સાધક થઈ ભાવ સાધુની કરણી કરે તે ભાવ નિર્લેપે સાધુ કહિયે

કોઈકનો અરિહત નામ છે તે નામ અરિહત, અને અરિહતની પ્રતિમા તે થાપના અરિહત, જેટલા સુધી હ્રદયસ્થ અવસ્થા તે દ્રવ્ય અરિહત, અને કેવલ જ્ઞાન પામ્યા પછે લોકાલોકનો ભાવ જાણે લેતે તે ભાવ અરિહત, એમ સિદ્ધમાં પણ કહેવો.

કોઈ જીવનો જ્ઞાન એવો નામ અથવા ભાવે અજીવનો નામ તે નામ જ્ઞાન તથા જે જ્ઞાન પુસ્તકરૂપા લેખ્યું છે તે સ્થાપના જ્ઞાન, જે ઉપયોગ વિના સિદ્ધાતનો મળવા અથવા અન્ય મતિના સર્વ શાસ્ત્ર મળવા તથાજ શરીરાદિક તે સર્વ દ્રવ્ય જ્ઞાન, જે નવતત્ત્વનું જાણવું તે ભાવજ્ઞાન.

તથા કોઈકનું તપ એવું નામ તે નામ તપ, તથા પુસ્તકમાં તપની વિધિનું લેખન તે થાપના તપ, અને પુણ્યરૂપ માસલખમણા-

દિક કરવો તે દ્રવ્ય તપ, જે પરવસ્તુ ઉપર ત્યાગનો પરિણામ તે
 ખાવ તપ, એમ સંવરાદિક સર્વમા ચાર ચાર નિલેપા જાણવા
 તથા શ્રી અનુયોગદ્વારમધ્યે કહું છે-યતઃ " જત્યયર્જ જાણિજ્ઞા,
 નિરુલેવં નિરિત્ત્વર્થે નિરવસેસં ॥ જત્યયનો જાણિજ્ઞા ચતુષ્કય
 નિરિત્ત્વર્થે તત્થ ॥ ૧ ॥ એ ચાર નિલેપા કહ્યા પદ્મે
 શબ્દનય કહ્યો

• હવે છઠ્ઠો સમભિરુદ્ધ નય કહે છે જે વસ્તુના કેટલાક ગુણ
 પ્રગટ્યા છે અને કેટલાક ગુણ પ્રગટ્યા નથી પણ અવશ્ય પ્રગટશે
 પછી વસ્તુને વસ્તુ કહે તે વસ્તુના નામાતર એક કરી જાણે,
 જેમ જીવ ચેતન તથા આત્મા એનો+ એક અર્થ કહે તે સમભિ-
 રુદ્ધ નય કહિયે, એ નય એક અંશ ઓછી વસ્તુને પૂરેપૂરી વસ્તુ
 કહ, જેમ તેરમા ગુણઢાળે કેરડી હોય તેને સિદ્ધ કહે, એ
 નયના ભેદ બિલકુલ નથી એ સમભિરુદ્ધ નય કહ્યો.

હવે એવંભૂતનય કહે છે જે વસ્તુ પોતાને ગુણે સપૂર્ણ છે અને
 પોતાની ક્રિયા કરે તે તેને તે વસ્તુ કહી ઘોલાયે, જેમ મોક્ષ-
 સ્થાનને જે જીવ પહોતો તેને સિદ્ધ કહે, જેમ પાણીથી ભરેલો
 છોના માથા ઉપર આવતો જલ ધારણ ક્રિયા કરતો તેને ઘઠો
 કહે, એ એવંભૂત નય કહ્યો.

હવે સાત નયના દૃષ્ટાન્ત શ્રી અનુયોગદ્વાર સુચધી લલિયે
 છેવે, જેમ કોઈક પુરુષે વીજા કોઈક પુરુષને પુછ્યુ જે તમે
 રિહા વસો છો તેવારે તે પુરુષે કહ્યુ હું લોકમા વહુ છું, એ
 અશુદ્ધ નૈગમ, વલી પુછ્યું જે લોકના ત્રણ ભેદ છે, ૧ અધો-
 લોક, ૨ તિર્છોલોક, ૩ ઉર્ધ્વલોક, તેમા તુ કિહા રહે છે

× એકાર્યયાચી નામોના નામભેદે ભિન્ન ભિન્ન અર્થ કરે છે
 તેને સમભિરુદ્ધ નય કહે છે યમ નયચક્રસારમા કહ્યુ છે

તેવારે નૈગમે કહ્યું જે તિર્થાલોકમાં રહું છું, વલી પુછ્યું જે તિર્થાલોકમાં અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર છે તેમાં તું કયા દ્વીપમાં રહે છે. તેવારે વિશુદ્ધ નૈગમે કહ્યું જે જંબુદ્વીપમાં રહું છું, તે જંબુદ્વીપમાં સ્ત્રેષ ઘણા છે, તેમાં તું કયા સ્ત્રેષમાં રહે છે, તેવારે અતિશુદ્ધ નૈગમ ગોલ્યો જે ભરતસ્ત્રેષમાં રહું છું, તે ભરતસ્ત્રેષના છ સ્ત્રેષ છે તે માંહેલા કયા સ્ત્રેષમાં રહે છે તેવારે કહ્યું જે મધ્ય સ્ત્રેષમાં રહું છું એમ ક્રમે પૂછતાં છેલ્લે કહ્યું જે આપણા વૈશમાં રહું છું, તેવારે ફરી પુછ્યું જે વૈશમાં તો નગરગામ ઘણા છે તો તું કિહાં રહે છે તેવારે કહ્યું જે હું અમુક ગામમાં રહું છું, તે ગામમાં વલી અમુક પાહો તથા અમુક ઘર ઘટાવ્યું તિહાં સુધો નૈગમ નય જાણવો.

અને સંગ્રહ નય વાલો ગોલ્યો જે મારા પોતાના શરીરમાં વસું છું, તથા વ્યવહારનયવાલો ગોલ્યો જે સપારે બેઠો છું તેદલાજ વિજ્ઞાનામાં રહું છું, અને ઋજુસુત્ર નયવાલે કહ્યું જે મારા આત્માના અસંખ્યાતા પ્રદેશમાં રહું છું, વલી શબ્દનય કહે જે મારા સ્વભાવમાં રહું છું, તેમજ સમધિરૂઢનય કહે જે હું મારા શુભમાં રહું છું, અને એવંભૂતનયવાદી કહે જે જ્ઞાનદર્શન શુભમાં વસું છું, ૫ દૃષ્ટાંત કહ્યો તેમ સર્વ વસ્તુમાં કહેયું.

તથા કોડકે પ્રદેશમાત્ર ક્ષેત્ર અંગીકાર કરી પુછ્યું જે ૧ પ્રદેશ કયા દ્રવ્યનો છે તેવારે નૈગમનય ગોલ્યો જે છષ દ્રવ્યનો પ્રદેશ છે કેમકે એક આકાશ પ્રદેશમાંયે છ દ્રવ્ય મેલા છે તેવારે સંગ્રહ નય ગોલ્યો જે કાલદ્રવ્ય તો અપ્રદેશી છે તે માટે સર્વ લોકમાં એક સમય છે પણ તે એક આકાશ દ્રવ્યના પ્રદેશમાં જુદો નથી માટે કાલ વિના પાંચ દ્રવ્યનો પ્રદેશ છે તેવારે વ્યવહારનય ગોલ્યો કે જે દ્રવ્ય મુખ્ય દેખાય છે તેદનો પ્રદેશ છે તેવારે ઋજુ-

સુત્રનય બોલ્યો કે જે દ્રવ્યનો ઉપયોગ દેહ પુછિયે તે દ્રવ્યનો પ્રદેશ છે. જો ધર્માસ્તિકાયનો ઉપયોગ દેહ પુછિયે તો ધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ છે. જો અધર્માસ્તિકાયનો ઉપયોગ દેહ પુછિયે તો અધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ છે. તેવારે શબ્દનય બોલ્યો કે જે દ્રવ્યનો નામ લઈ પુછિયે તે દ્રવ્યનો પ્રદેશ છે હવે સમભિરુદ્ધનય બોલ્યો જે એક આકાશ પ્રદેશ મંચે ધર્માસ્તિકાયનો એક પ્રદેશ છે, અધર્માસ્તિકાયનો એક પ્રદેશ છે અને જીવના અનંતા પ્રદેશ છે. પુદ્ગલના અનંતા પરમાણુ પ્રમુખ અસ્તિકાયનો એક પ્રદેશ છે, તેવારે એવમ્ભૂતનય બોલ્યો, જે પ્રદેશ દ્રવ્યની ક્રિયાગુણ અગીકાર કરી લેખીયે તે સમયમા તે પ્રદેશ તે દ્રવ્યનો ગણિયે. એ પ્રદેશમાં સાત નય કહ્યા.

હવે જીવમાં સાત નય કહે છે પ્રથમ નૈગમનયને મતે જે શુણ પર્યાયવત શરીર સહિત તે જીવ એટલે શરીરમાં જે વીજા પુદ્ગલ તથા ધર્માસ્તિકાયાદિક દ્રવ્ય છે તે સર્વ જીવમાંજ ગણ્યા તેવારે સંગ્રહનય બોલ્યો જે અસંગ્યાત પ્રદેશી તે જીવ એટલે એક આકાશના પ્રદેશ ટલ્યા વીજા સર્વ દ્રવ્ય એમા ગણાણા તેવારે વ્યવહારનય બોલ્યો, જે વિષય લઈ કામ થાત સંભારે તે જીવ ઇહા ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશ તથા વીજા પુદ્ગલ સર્વ ટલ્યા પણ પાંચે ઇન્દ્રીય તથા મન અને લેડ્યા એ પુદ્ગલ છે તે જીવમા ગણાણા, કારણકે વિષયાદિકતો ઇન્દ્રિયો છે છે તે જીવથી ન્યારા છે પણ ઇહા વ્યવહારનયમતે જીવ મેલા લીધા છે તેવારે ઋજુસુત્રનય બોલ્યો જે ઉપયોગવત તે જીવ. ઇહા ઇન્દ્રિયાદિક સર્વ ટલ્યા પણ અજ્ઞાન તથા જ્ઞાનના ભેદ ટલ્યા નહીં હવે શબ્દનય બોલ્યો જે નામજીવ, સ્થાપના જીવ દ્રવ્યજીવ, ભાવ જીવ, ઇહા જીવમા શુણ નિર્ગુણનો ભેદ પઢ્યો નહી, તેવારે

समभिरुद्धनय बोल्यो जे ज्ञानादिगुणवंत ते जीव तेवारे मतिज्ञान श्रुतज्ञान इत्यादिक साधक अवस्थाना गुण ते सर्व जीव स्वरूपमां आल्या. हवे एवभूतनय बोल्यो जे अनंतज्ञान, अनंतदर्शन, अनंत चारित्र, शुद्धसत्तायत ते जीव. ए नये जे सिद्ध अवस्थामां गुण हता तेज ग्रह्या ए सात नये जीव द्रव्य कथो

हवे सातनये धर्म कहे ते नैगमनय बोल्या जे सर्व धर्म ते केमके सर्व प्राणी धर्मेने चाहे ते ए नय स्वरूप धर्म-नाम धर्मेने धर्म कहे. हवे सग्रहनय बोल्यो जे बडेराये आठर्या ते धर्म, एणे अनाचार छोडचो पण कुलाचारने धर्म कथो, व्यवहारनय बोल्यो जे मुखनु कारण ते धर्म एणे पुण्य करणीने धर्म करी मान्यो. ऋजुसुननयमते जे उपयोग सहित वैराग्यरूप परिणाम ते धर्म कहिये. ए नयमा यथाप्रवृत्तिकरणना परिणाम प्रमुख सर्व धर्ममा गण्या ते मिथ्यात्वीने पण होय हवे शब्दनय बोल्या जे धर्मसुं मूल समकित ते माटे समकित तेज धर्म तेवारे समभिरुद्धनय बोल्यो जे जीव अजीव नवतत्व तथा छ द्रव्यने ओलखीने जीवसत्ता याने अजीवनो त्याग कर एवो ज्ञान दर्शन चारित्रनो शुद्धनिश्चय-परिणाम ते धर्म, ए नये साधक सिद्ध परिणाम ते धर्मपणे लीधा एवभूतनय बोल्यो जे शुरुभ्यान रूपातीत परिणाम संपरुत्रेणि कर्मसयना कारण ते साधन धर्म जे जीवनो मूल स्वभाव ते यस्तु धर्म जे मोक्षरूप कार्य नोपने सिद्धमा रहे ते धर्म. ए साते नये धर्म कथो.

हवे सातनये सिद्धपणो कहे ते. नैगमनयने मते सर्व जीव सिद्ध ते केमके सर्व जीवना आठ रुचक प्रदेश सिद्ध समान निर्मल ते माटे सग्रहनय कहे जे सर्व जीवनी सत्तासिद्ध समान ते एणे पर्यायार्थिक नयेकरी कर्म सहित अवस्था ते टालीने

દ્રવ્યાર્થિક નયેકરી અવસ્થા અંગીકાર કરી તેવારે, વ્યવહારનય બોલ્યો જે વિદ્યા લબ્ધિ પ્રમુખ ગુણે કરી સિદ્ધ થયો તે સિદ્ધ. એ નયે બાહ્ય તપ પ્રમુખ અંગીકાર કર્યા, હવે ઋજુસૂત્રનય બોલ્યો કે જેણે પોતાના આત્માની સિદ્ધિપણાની સત્તા ઓલસી અને ધ્યાનનો ઉપયોગ પણ તેજ વર્તે છે તે સમયે તે જીવ સિદ્ધ જાણવો. એ નયે સમક્રીતિ જીવ સિદ્ધ સમાન છે એમ કહ્યું. હવે શબ્દનય બોલ્યો જે શુદ્ધ શુદ્ધ ધ્યાન પ્રરિણામ નાપાદિક નિર્ક્ષેપે તે સિદ્ધ. તેવારે સમભિરુદ્ધનય બોલ્યો જે કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, યથારૂપાત્તચારિત્ર એ ગુણે સહિત તે સિદ્ધ જાણવા, એ નયે તેરમા ચંદ્રદમા ગુણઢાણાના કેવલીને સિદ્ધ કહ્યા. અને એવમ્ભૂતનય કહે છે કે જેના સરૂલ કર્મ ક્ષય થયા છોકને અતે વિરાજમાન અષ્ટગુણ સંમન્ન તે સિદ્ધ જાણવા એ રીતે સિદ્ધ પદે સાત નય કહ્યા. એમ સાત નય મિલ્યા સમક્રીતિ છે અને જે એક નયને ગ્રહણ કરે તે મિથ્યાત્વી છે. એ સાતે નય સિદ્ધ તે વચન પ્રમાણ છે અને એ સાત નયમા કોઈ પણ નયને ઉત્થાપે તેનું વચન અપ્રમાણ છે.

હવે પ્રમાણનો વિચાર કહે છે પ્રમાણના બે પ્રેદ છે. એક પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ, ધીજી પરોક્ષ પ્રમાણ. તેમા જે જીવ પોતાના ઉપયોગથી દ્રવ્યને જાણે તે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ કહિયે જેમ કેવલી છ દ્રવ્ય પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે જાણે તથા દેશે તે માટે કેવલજ્ઞાન તે સર્વથી પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન છે, અને મન* પર્યવજ્ઞાન તે મનોવર્ગના પ્રત્યક્ષ જાણે તથા અવધિજ્ઞાન તે પુદ્ગલ દ્રવ્યને પ્રત્યક્ષ જાણે માટે એ બે જ્ઞાન દેશ પ્રત્યક્ષ છે. ધીજી છન્નસ્પર્શજ્ઞાન તે સર્વ પરોક્ષ પ્રમાણ છે

હવે પરોક્ષ પ્રમાણ કહ્યું છે મતિજ્ઞાનનો અને શ્રુતજ્ઞાનનો ઉપયોગ પરોક્ષ પ્રમાણ છે, કેમકે જે શાસ્ત્રના બલથી જાણે તે પરોક્ષ

પ્રમાણ કહિયે. તે પરોક્ષ પ્રમાણના ત્રણ ભેદ છે, ૧ અનુમાન પ્રમાણ, ૨ આગમ પ્રમાણ, ૩ ઉપમાન પ્રમાણ. તેમાં અનુમાન એટલે કોઈક સહિનાણ દેખીને જે જ્ઞાન થાય જેમ ધુમાડો દેખીને અગ્નિનું અનુમાન થાય અને આગમ એટલે શાસ્ત્રની સાલથી જે વાત જાણિયે જેમ દેવલોક તથા નરક નિર્ગોદ વિગેરેનો વિચાર આગમથી જાણિયે હોયે તે આગમપ્રમાણ, અને કોઈક વસ્તુનો દૃષ્ટાન્ત આપીને વસ્તુને ઓલખાવવી તે ઉપમાન પ્રમાણ જાણવા. ૫ પ્રમાણ કહ્યા. હવે સત્ અસત્ પક્ષથી સત્તભગી કહે છે

૧ સ્યાત્ કેહતા અનેકાંતપણે સર્વ અપેક્ષા હેડ જીવદ્રવ્યમાં આપણો દ્રવ્ય, આપણો સ્વેત્ર, આપણો કાલ, આપણો ભાવ એમ આપણે, ગુણપર્યાય જીવ છે તેમ સર્વ દ્રવ્ય આપણે ગુણપર્યાય છે તે સ્યાત્ અસ્તિ નામા પહલા ભાંગો થયો.

૨ જે જીવમાં વીજા પાચ દ્રવ્યના ૧ દ્રવ્ય ૨ સ્વેત્ર ૩ કાલ ૪ ભાવ નથી એટલે પરદ્રવ્યના ગુણનો નાસ્તિપણો સર્વ દ્રવ્યમાં છે. ૫ સ્યાત્ નાસ્તિ વીજો ભાંગો થયો.

૩ દ્રવ્ય સ્વગુણે અસ્તિ અને પર ગુણે નાસ્તિ એ બે ભાંગા એક સમયે દ્રવ્યમાં છે. જેમ જે સમયે શુદ્ધ સ્વગુણની અસ્તિ છે તેજ સમયે પરગુણની નાસ્તિ પણ છે, માટે અસ્તિ નાસ્તિ એ બેહુ ભાંગા મેલા છે તે સ્યાત્ અસ્તિ નાસ્તિ ત્રીજો ભાંગો થયો.

૪ અસ્તિ અને નાસ્તિ એ બેહુ ભાંગા એક સમયમાં છે તો વચને કરી અસ્તિ એટલો ઘોલતાં અસરયાતા સમય લાગે તેથી નાસ્તિ ભાંગા તેજ વચને કહેવાળા નહીં અને જો નાસ્તિ ભાંગો વધો તો અસ્તિપણો નાબ્યો માટે એકજ અસ્તિ કહેતાં થકાં નાસ્તિપણો તેજ સમયે દ્રવ્યમાં છે તે નહીં કહેવાળો માટે મૃપાવાદ લાગે, તેમજ નાસ્તિ કહેતાં અસ્તિનો મૃપાવાદ લાગે, માટે

વચને અગોચર છે એક સમયમા બેહુ વચન બોલ્યા જાય નહીં કેમકે એક અક્ષર બોલતાં અસંખ્યાતા સમય લાગે છે માટે વચનથી અગોચર છે તે સ્યાત્ અવક્તવ્ય એ ચોથો ભાગો કહ્યો

૫ તે અવક્તવ્યપણો એ વસ્તુમા અસ્તિધર્મનો પણ છે માટે સ્યાત્ અસ્તિ અવક્તવ્ય પાંચમો ભાગો કહ્યો.

૬ તેમજ નાસ્તિધર્મનો પણ અવક્તવ્યપણો વસ્તુ મધ્યે છે માટે સ્યાત્ નાસ્તિ અવક્તવ્ય છઠ્ઠો ભાગો જાણવો

૭ તે અસ્તિપણો તથા નાસ્તિપણો બેહુ ધર્મ એક સમયે વસ્તુ મધ્યે છે પણ વચનથી અવક્તવ્ય છે માટે સ્યાત્ અસ્તિનાસ્તિ-યુગપત્ અવક્તવ્ય એ સાતમો ભાગો કહ્યો

હવે એ સાત ભાગા નિત્ય તથા અનિત્યપણામા લગાડે છે ? સ્યાત્ નિત્ય ૨ સ્યાત્ અનિત્ય ૩ સ્યાત્ નિત્યાનિત્ય ૪ સ્યાત્ અવક્તવ્ય ૫ સ્યાત્ નિત્ય અવક્તવ્ય ૬ સ્યાત્ અનિત્ય અવક્તવ્ય ૭ સ્યાત્ નિત્યાનિત્ય યુગપત્ અવક્તવ્ય, એમજ એક અનેકના સાત ભાગા કહેવા, તથા ગુણપર્યાયિમાં પણ કહેવા કેમકે સિદ્ધ મધ્યે નય નથી તોપણ સમ્ભવી તો સિદ્ધમા છે.

હવે સત્તા ઓલ્લાવવાને ત્રિભગી કહે છે. ૧ મિઢ્યાત્વદશા તે સાધકદશા ૨ સમક્ષિત ગુણઠાણાથી માલોને અયોગી કેવલી ગુણઠાણા સુધી સાધક દશા જાણવી ૩ સર્વ કર્મથી રહિત તે સિદ્ધ દશા. ૧ જ્ઞાનનો જાણપણો તે જીવ ગુણ ૨ તેનો જ્ઞાતા તે જીવ ૩ જ્ઞેય તે સર્વ દ્રવ્ય, ૧ ધ્યાન તે જીવના સ્વરૂપનો ૨ તે ધ્યાનનો ધ્યાતા જીવ ૩ ધ્યેય આત્માનો સ્વરૂપ. ૧ કર્તા તે જીવ ૨ કર્મ તે એક યોગ્ય વીજો બન્ધ ૩ ક્રિયા તે એક સંવર વીજી આસ્રવ ૪ કર્મ તે ચેતનાને કર્મ બન્ધના પરિણામ ૨ કર્મનુ ફલ તે ચેતનાને તે કર્મ ઉદયના પરિણામ ૩ જ્ઞાન ચેતના

તે જીવનો સ્વગુણ, તે આત્માના ત્રણ મેદ છે ૧ અજ્ઞાની જીવ શરીરાદિક પરવસ્તુને આત્મવુદ્ધિયે કરી માને છે તે પહેલો વહિ-રાત્મા ૨ જે દેહસહિત જીવ છે તે પળ નિશ્ચયે સત્તાગુણ સિદ્ધ સમાન છે એટલે પોતાના જીવને સિદ્ધ સમાન કરી આવે તે ઘીજો અંતરાત્મા જાણવાં. ૩ કર્મ સ્વપાત્રી કેવલજ્ઞાન પામ્યા તે અરિહંત તથા સિદ્ધ સર્વ પરમાત્મા જાણવા. ૪ ત્રિભંગીનો વિચાર કહ્યો એટલે આઠ પક્ષનો વિચાર કહ્યો.

હવે એકેક દ્રવ્ય મધ્યે છ સામાન્ય ગુણ છે તે કહે છે. પહેલો અસ્તિત્વ તે જે છ દ્રવ્ય આપણા ગુણપર્યાય પ્રદેશે કરી અસ્તિ છે તેમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને જીવ ૫ ચાર દ્રવ્યનો અસંખ્યાતા પ્રદેશ મિલ્યા સ્થંધ થાય છે અને પુદ્ગલમાં સ્થંધ થવાની શક્તિ છે, માટે ૫ પાંચ દ્રવ્ય અસ્તિકાય છે અને છઠ્ઠો કાલ દ્રવ્યનો સમય કોઈ કોઈથી મિલતો નથી કેમકે એક સમય વિનસ્યા પછે ઘીજો સમય આવે છે માટે કાલ અસ્તિકાય નથી દ્રવ્યમાં ૫ અસ્તિત્વપણો કહ્યો.

૨ વસ્તુત્વ કહેતાં વસ્તુપણો કહે છે તે દ્રવ્ય છ ૫ એકઠા એક સૈન મધ્યે રહ્યા છે, એક આકાશ પ્રદેશમા ધર્માસ્તિકાયનો એક પ્રદેશ રહ્યો છે તથા અધર્માસ્તિકાયનો એક પ્રદેશ રહ્યો છે તથા અનંતાત્માના અનંતા પ્રદેશ રહ્યા છે. પુદ્ગલ પરમાણુ અનંતા રહ્યા છે તે સર્વ પોતાની સત્તા લીધા થકા રહ્યા છે પણ કોઈ દ્રવ્ય કોઈ દ્રવ્ય સાથે મિલી જાતા નથી તે વસ્તુપણો.

૩ દ્રવ્યત્વ કહેતા દ્રવ્યપણો તે સર્વ દ્રવ્ય પોતપોતાની ક્રિયા કરે એટલે ધર્માસ્તિકાયમા ચલનગુણ તે સર્વ પ્રદેશ મધ્યે છે સદા કાલે પુદ્ગલ તથા જીવને ચલાવવારૂપક્રિયા કરે છે, આ કોઈ પુછે જે લોકાન્ત સિદ્ધસેત્રમાં ધર્માસ્તિકાય છે તે

સિદ્ધના જીવને ચલાવવાપણો કરતો નથી તેનું કેમ ? તેને ઉત્તર કહે છે જે સિદ્ધના જીવ અક્રિય છે માટે ચાલતા નથી પણ તે ક્ષેત્રમાં જે સૂક્ષ્મ નિગોદના જીવ તથા પુદ્ગલ છે તેહને ધર્માસ્તિકાય ચલાવે છે માટે પોતાની ક્રિયા કરે છે, તેમજ અધર્માસ્તિકાય જીવ તથા પુદ્ગલને સ્થિર રાખવાની ક્રિયા કરે છે, તથા આકાશ દ્રવ્ય તે સર્વ દ્રવ્યને અવગાહનારૂપમાર્થ કરે છે. इहां કોઈ પૂઝે જે અલોકાકાશમાં તો વીજુ કોઈ દ્રવ્ય નથી તો અલોકાકાશ કયા દ્રવ્યને અવગાહદાન આપે છે તેને ઉત્તર કહે છે જે અલોકાકાશમાં અવગાહ કરવાની શક્તિ તો લોકાકાશ જેવીજ છે પરંતુ તિહા અવગાહનો દાન લેનાર દ્રવ્ય કોઈ નથી માટે અવગાહદાન કરતો નથી અને પુદ્ગલ દ્રવ્ય મિલવા વિશ્વરૂપ ક્રિયા કરે છે, તથા કાલદ્રવ્ય વર્તના રૂપ ક્રિયા કરે છે, અને જીવ દ્રવ્ય જ્ઞાન લક્ષણ લપ્તયોગરૂપ ક્રિયા કરે છે. એમ સર્વ દ્રવ્ય પોતાને પરિણામી સ્વસત્તાની ક્રિયા કરે છે એ દ્રવ્ય ત્વપણો કાણો.

૪ પ્રમેયત્વ કહેતાં પ્રમેયપણો જે છ દ્રવ્યમાં પ્રમેયપણો છે, તેનો પ્રમાણ કેવલી પોતાના જ્ઞાનથી કરે છે, જે ધર્માસ્તિકાય તથા અધર્માસ્તિકાય અને આકાશાસ્તિકાય એકેક દ્રવ્ય છે, અને જીવદ્રવ્ય અનંતા છે, તેહની ગણતી કહે છે. સહી મનુષ્ય સંખ્યાતા છે, અસહી મનુષ્ય અસંખ્યાતા છે, નારકી અસંખ્યાતા છે, દેવતા અસંખ્યાતા છે, તિર્યંચ પચેન્દ્રિય અસંખ્યાતા છે, વેદન્દ્રી અસંખ્યાતા છે. તેરિન્દ્રી ચૌરેન્દ્રીય અસંખ્યાતા છે, પૃથ્વીકાય અસંખ્યાતા, અપકાય અસંખ્યાતા, તેજકાય અસંખ્યાતા, વાયુકાય અસંખ્યાતા, પ્રત્યેક વનસ્પતિ જીવ અસંખ્યાતા, તે થકી સિદ્ધના જીવ અનંતા તે થકી ઘાદર નિગોદના જીવ અનંત

ગુણા દટલે વાદર નિગોદ તે કદમૂલ આદુ સુરણ પ્રમુખ દહને
મુદને અગ્રભાગે અનંતા જીવ છે તે સિદ્ધના જીવથી અનંતગુણા
છે અને સૂક્ષ્મનિગોદ સર્વથી અનંતગુણા છે. સૂક્ષ્મનિગોદનો
વિચાર કહે છે જેટલા લોકાકાશના પ્રદેશ તેટલા ગોલા છે તે
એકેક ગોલામાં અસંખ્યાતા નિગોદ છે. નિગોદ શબ્દનો અર્થ
એ છે જે અનંતા જીવનો પિંડ ભૂત એક શરીર તેહને નિગોદ
કહિયું. તે એકેકી નિગોદમયે અનંતા જીવ છે તે અતીતકાલના
સર્વ સમય તથા અનાગતકાલના સર્વ સમય અને વર્તમાન
કાલનો એક સમય તેને મેલા કરી અનંતગુણા ફરીયે દટલા
એક નિગોદમાં જીવ છે દટલે અનંતા જીવ છે એ સંસારી
જીવ એકેકાના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે, અને એકેકા પ્રદેશે
અનંતિ ક્રમવર્ગના લાગી છે. તે એકેક વર્ગના મધ્યે અનંતા
પુદ્ગલ પરમાણુ છે એમ અનંતા પરમાણુ જીવ સાથે લાગ્યા છે તે
થી અનંત ગુણા પુદ્ગલ પરમાણુ જીવથી રહિત છુટા છે.

ગોલાય અસંખિજ્ઞા, અસંખ નિગોયઓ હવઈ ગોલો॥
ઈકિકમિ નિગોષ, અણતજીવા મુણેયવ્વ ॥૧॥

અર્થ—લોકમાંહે અસંખ્યાતા ગોલા છે, એકેકા ગોલા
મયે અસંખ્યાતિ નિગોદ છે. એકેક નિગોદમાં અનંતા જીવ છે ॥

સત્તરસ સમહિયાકિરી । ઇગાણુપાણુમિ હુતિ સુદ્ધભવા
સગતીસસયતિહુત્તર પાણુ પુણ ઇગ મુહુત્તમિ ॥૧॥

અર્થ—નિગોદિયા જીવ તે, મનુષ્યના એક ડસાસમા
મત્તર ૧૭ મવ જાજેરા કરે છે અને સદત્રીસસો તિહુંતેર ૩૭૭૩
આસોહાસ એક મુહુત્તમા થાય.

પણસદ્ધિ સહસ્ય પણસયા છત્તિસા ઇગ મુહુત્ત સ્વહ્રુભવા
આવલિયાળ દો સય । છપન્ના એગ સ્વહ્રુભવે ॥૧॥

અર્થ—નિગોદના જીવ એક મુહૂર્તમાં ૬૫૫૩૬ ભવ કરે
અને નિગોદનો એક ભવ ૨૫૬ આવલીનો છે. શુભ્રુક ભવનો
એ પ્રમાણ છે.

અત્થિ અણતાજીવા, જેહિં ન પત્તો તસાઈપરિણામો
ઉવજ્જતિયચયતિય, પુણોવિ તત્થેવ તત્થેવ ॥૨॥

અર્થ—નિગોદમા અનંતા જીવ પડ્યા છે, જે જીવ તસ-
પણો પહેલા કિયારેં પામ્યા નથી અનંતો કાલ પૂર્વે ગયો અને
અનંતો કાલ જાશે પણ તે જીવ વારંવાર તિહાજ ઉપજે છે અને
તિહાંજ ચલે છે. એમ એક નિગોદમા અનંતા જીવ છે તે નિગો
દના બે ભેદ છે. એક વ્યવહાર રાશી નિગોદ, અને બીજો અવ્ય-
વહારરાશી નિગોદ. તેમા જે ચાદર એકંદ્રિયપણો થાવે તસપણા
પામીને પાઝા નિગોદમા જાઈ પડ્યા છે તે નિગોદિયા જીવને
વ્યવહાર રાશિયા કહિયે, અને જે જીવ કોઈ પણ કાલે નિગો-
દમાથી નિકલ્યા નથી તે જીવ અવ્યવહારરાશીયા કહિયે અને
ઈહા મનુષ્યપણાથી જેટલા જીવકર્મ રાખાવીને એક સમયમા મોક્ષ
જાય છે તેટલા જીવ તેજ સમયે અવ્યવહારરાશી સૂક્ષ્મ નિગોદ-
માથી નિકલીને ઉચા આવે છે. જો દશ જીવ મોક્ષ જાય તો
દશ જીવ નિકલે. કોઈક વેલાએ મળ્ય જીવ ઓછા નિકલે તો
તે ઠેકાણે એક બે અમળ્ય નિકલે પણ વ્યવહારરાશીમા જીવ
કોઈ વડે ઘટે નહીં. એમ નિગોદના અસંખ્યાતા લોક માહેલા
ગોલા તે ઊદ્દિશીના આવ્યા, પુદ્ગલને આહારાદિપણે લે છે તે
સકલ ગોલા કહેવાય. અને લોકાતના પ્રદેશે જે નિગોદના
ગોલા રહ્યા છે તેને ત્રણ દિશીના આહારની કરશના છે માટે

વિકલ ગોલા કહિયે. એ સૂક્ષ્મ નિગોદમાં પાંચ થાવરના સૂક્ષ્મ જીવ તે સર્વ લોકમાં કાજઝની કુંપલીની પેરે મર્યા થકા વ્યાપી રહ્યા છે અને સાધારણપણો તે માત્ર એક વનસ્પતિમાં જ છે પણ ચાર થાવરમાં નથી. એ સૂક્ષ્મ નિગોદમાં અનંત દુઃખ છે તેનું વેદાહરણ કહે છે. સાતમી નરકનુ આયુષ્ય તેત્રીસ સાગરોપમનું છે તે તેત્રીસ સાગરોપમના જેટલા સમય થાય તેટલા પશ્ચત સાતમી નરકમાં વત્કુણો તેત્રીસ સાગરોપમને આયુષે કોઈક જીવ ઉપજે તેટલા (અસંખ્યાતા) ભવમાં જેટલું વેદન મેદનનું દુઃખ થાય તે સર્વ એકઠું કરિયે તેથી અનંતગુણું દુઃખ નિગોદના જીવ એક સમયમાં ભોગવે છે. દૃષ્ટાંત જેમ કોઈક મનુષ્યને સાઢાત્રણ ક્રોડ લોઢાની છુદને અગ્નિથી તપાવીને કોઈક દેવતા સમકાલે ચાપે તેને જે વેદના થાય તેથી અનંતગુણી વેદના નિગોદ મધ્યે છે, અને ભવ્ય જીવને નિગોદનું કારણ તે અજ્ઞાન દશા છે, માટે તેહનો ત્યાગ કરો. એ નિગોદનો ત્રિચાર કહ્યો. એ સર્વ પ્રમેયનો પ્રમાતા આત્મા પોતાના જ્ઞાન ગુણે કરી પ્રમેયનો પ્રમાણ કરે એ પ્રમેય-પણો કહ્યો.

૫ સત્ત્વપણો તે છ દ્રવ્ય એક સમયમાં ઉપજે વિણસે છે અને સ્થિરપણે છે ઉત્પાદ વ્યય ધ્રુવપણો તેહિજ સત્ત્વપણો. “ઉત્પાદ વ્યયધ્રુવયુક્ત સત્” ઇતિ તત્ત્વાર્થ વચનાત્ તે વિસ્તારથી કહી દેલાં છે જેવર્માસ્તિકાયના અસંરયાતા પ્રદેશ છે તિહા એક પ્રદેશમાં અગુરુ-લઘુ અસંરયાતો છે અને બીજા પ્રદેશમાં અનંતો અગુરુલઘુ છે, બીજા પ્રદેશમાં સંરયાતો અગુરુલઘુ છે એમ અસંરયાતા પ્રદેશમાં અગુરુલઘુપર્યાય ઘટનો રચતો રહે છે તે અગુરુલઘુ પર્યાય ચલ છે તે જે પ્રદેશમાં અસંરયાતો છે તે પ્રદેશમાં અનંતો થાય છે, અને અનંતાને ઠેકાણે અસંરયાતા થાય છે. એમ લોકપ્રમાણ અમંગ્યાત

મદેશમા શરીરો સમકાર્લ અગુરુ લઘુ પર્યાય ફિરે છે તે તે પ્રદેશમા અસંખ્યાતો ફિટીને અનતો થાય છે, તે પ્રદેશમાં અસંખ્યાપણાનો વિનાશ છે, અને અનતપણાનો ઉપજવો છે, અને અગુરુલઘુપણે ગુણ ધ્રુવ છે, એમ ઉપજવો વિણસવો અને ધ્રુવ એ રૂપે પરિણાય છે. અધર્માસ્તિકાયમાં પણ એ રૂપે પરિણામ અસંખ્યાત પ્રદેશે સદા સમય સમયમા પરિણમી રહ્યા છે. તેમા પણ ઉપજે વિણશે અને સ્થિર રહે છે. એમ આકાશના અનંતા પ્રદેશમા પણ એક સમયે ત્રણ પરિણામ પરિણમે છે અને જીવના અસંખ્યાતા પ્રદેશ છે તે મધ્યે પણ ઉપજે વિણસે ચિર રહે (છે) તથા પુદ્ગલ પરમાણુમા પણ સમયે સમયે થાય છે અને કાલનો વર્તમાન સમય ફિટીને અતીતકાલ થાય છે તો તે સમયમા વર્તમાનપણાનો વિનાશ છે અને અતીતપણાનો ઉપજવો છે કાલ પણ ધ્રુવ છે. એ સ્થૂલ ધર્મી ઉત્પાદ વ્યય ધ્રુવપણો વળો, અને વસ્તુગતે મૂલપણે જ્ઞેયને પલટયે જ્ઞાનનો પણ તે ભાસનપણે પરિણમવો થાય તે પૂર્વે પર્યાય ભાસનનો વ્યય અને અભિનવ જ્ઞેયના પર્યાય ભાસનનો ઉત્પાદ તથા જ્ઞાનપણાનો ધ્રુવ એ રીતે સર્વ ગુણના ધર્મની પ્રવૃત્તિરૂપ પર્યાયનો ઉત્પાદ વ્યય શ્રીસિદ્ધભગવન્તમા પણ થઈ રહ્યો છે. એમજ ધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશે તે ક્ષેત્ર ગત પુદ્ગલ તથા જીરને પહેલે સમયે અસંખ્યાત ચમળ સહાયીપણો પરિણમતો હતો અને વીજે સમયે અનન્તા પરમાણુ તથા અનન્તા જીવ પ્રદેશને ચલન સહાયી થયો તેવારે અસંખ્યાતા ચલન સહાયનો વ્યય, અને અનન્તા ચલન સહાયનો ઉપજવો, અને ગુણપણે ધ્રુવ, એમ ધર્મદ્રવ્યમયે ઉત્પાદ વ્યય થઈ રહ્યો છે. તેમજ અગ્રમાદિક દ્રવ્યને વિષે પણ ભાવવું તથા વલો કાર્ય કારણપણે ઉત્પાદ વ્યય તથા અગુરુલઘુના ચલનનો ઉત્પાદ વ્યય પચાસ્તિકાયને વિષે કહેયો. તથા કાલદ્રવ્ય તે ઉપચાર છે તેનું સ્વરૂપ સર્વ ઉપચારયોજ કહેવું એ રીતે સર્વ

દ્રવ્યમાં સત્પણો છે જો અગુરુલઘુનો ભેદ ન થાય તો પછે પ્રદેશનો માંહોમાંહે ભેદ કેમ થાય ? તે માટે અગુરુલઘુનો ભેદ સર્વમાં છે અને જેનો ઉત્પાદ વ્યય રૂપ સત્પણો એક છે તે દ્રવ્ય એક છે. તથા જેનો ઉત્પાદ વ્યય સત્પણો જડો તે દ્રવ્ય પણ જડો છે એટલે સત્ કહેના સત્પણો કહ્યો.

૬ અગુરુલઘુપણો કહે છે. જે દ્રવ્યનો અગુરુલઘુ પર્યાય છે તે છ પ્રકારની હાનિ વૃદ્ધિ કરે છે. તેમાં છ પ્રકારની વૃદ્ધિ છે ૧ અનન્ત ભાગવૃદ્ધિ, ૧ અસંરચાતભાગવૃદ્ધિ, ૩ સંરચાતભાગવૃદ્ધિ, ૪ સંરચાતગુણવૃદ્ધિ, ૫ અસંરચાતગુણવૃદ્ધિ, ૬ અનંતગુણવૃદ્ધિ. હવે છ પ્રકારની હાનિ કહે છે. ૧ અનન્તભાગહાનિ, ૨ અસંરચાતભાગહાનિ, ૩ સંરચાતભાગહાનિ, ૪ સંરચાતગુણહાનિ, ૫ અસંરચાતગુણહાનિ, ૬ અનંતગુણહાનિ. એ રીતે ૭ પ્રકારની વૃદ્ધિ તથા છ પ્રકારની હાનિ તે સર્વ દ્રવ્યમાં સદા સમય સમય થઈ રહી છે. વૃદ્ધિ તે ઉપજવો અને હાનિ તે વ્યય કહિયે. એ અગુરુલઘુપણો કહ્યો નહીં ગુરુ તથા નહીં લઘુ તે અગુરુલઘુ સ્વભાવ કહિયે. એ સર્વ દ્રવ્ય મધ્યે છે, તે શ્રી ભગવતી સૂત્રે “સર્વદત્ત્વા સર્વગુણા સર્વવપ્સસા સર્વવપ્જ્જા સર્વદ્ધા અગુરુલઘુભાવે” અગુરુલઘુ સ્વભાવને આવરણ નથી તથા આત્મા મધ્યે જે અગુરુલઘુગુણ તે આત્માના સર્વ પ્રદેશે સ્થાયીક ભાવ થયે સર્વ ગુણ સામાન્યપણે પરિણમે, પણ અધિકા ઓછા પરિણમે નહીં તે અગુરુલઘુગુણનું પ્રવર્તન જાણવું તે અગુરુલઘુ ગુણને ગોત્રકર્મ રોકે છે. એ અગુરુલઘુ સ્વભાવ તે સર્વ દ્રવ્યમાં છે.

હવે ગુણની ખાતના કહે છે તિહા જેટલા છપ દ્રવ્યમાં સરીકા ગુણ છે તે સામાન્ય ગુણ કહિયે, અને જે ગુણ એક દ્રવ્યમાં છે અને વીજા દ્રવ્યમાં નથી તે વિશેષ ગુણ કહિયે. જે ગુણ

કોઈક દ્રવ્યમા છે અને કોઈક દ્રવ્યમાં નથી તે સાધારણ અ-સાધારણ ગુણ કહિયે. એમ એ છ દ્રવ્યમા અનતગુણ, અનન્ત પર્યાય, અનન્ત સ્વભાવ સદા શાશ્વતા છે. જેમ શ્રી કેવલી ભગવંતે પ્રભુપ્યા તે સર્વ જે રીતે છે તે રીતે સદ્દેહના પૂર્વક યથાર્થ ઉપયોગથી શ્રુતજ્ઞાનાદિકથી યથાર્થપણે જાણવા-સદ્દેહના. એ નિશ્ચયજ્ઞાન મોક્ષનું કારણ છે. જે જીવ જ્ઞાન પામ્યો તે જીવ વિરતિ કરે છે તે ચારિત્ર કહિયે. જ્ઞાનનું ફલ વિરતિપણો છે તે મોક્ષનું તત્કાલ કારણ છે

હવે નિશ્ચય ચારિત્ર અને વ્યવહાર ચારિત્રનો વિચાર કહે છે તેમા પ્રથમ વ્યવહાર ચારિત્ર તે જે પ્રાણાતિપાતવિરમણ પ્રમુખ પંચ મહાવ્રતરૂપ તે સર્વ વિરતિ કહિયે અને સ્કૂલપ્રાણાતિપાત-વિરમણ વ્રતાદિક શ્રાવકનાં વારવ્રત તે દેશ વિરતિ ચારિત્રનાં જાણવું એ વ્યવહાર ચારિત્ર મુક્તિનું કારણ છે એવી કર્ણીરૂપ શ્રાવકના વાર વ્રત અને યતિના પાંચ મહાવ્રત તે અભવ્યને પણ આપે તેથી દેવતાની ગતિ પામે પણ સકામ નિર્જેરાનું કારણ ન થાય. હજી કોઈ પૂછે કે મોક્ષનું કારણ નથી તો શું કહી શા વાસ્તે કરિયે? તેને ઉત્તર જે ત્યાગ બુદ્ધિ નિશ્ચય જ્ઞાન સહિત ચારિત્ર તે મોક્ષનું કારણ છે માટે નિશ્ચય ચારિત્ર સહિત વ્યવહાર ચારિત્ર પાલવું તે નિશ્ચય ચારિત્ર કહે છે. શરીર, ઇન્દ્રિય, વિષય, કપાય, યોગ એ સર્વ પરવસ્તુ જાણી છોડવા તથા આહાર તે પુદ્ગલ વસ્તુ જાણી છોડવો આત્મા અણાહારી છે તે માટે મુજને આહાર કરવો ઘટ નહીં. આહાર તે પુદ્ગલ છે, આત્મા અપુદ્ગલી છે તે માટે ત્યાગ કરવો. તદૂપ જે તપ તે તપ નિશ્ચય ચારિત્રમા જાણ-વું. ચારિત્ર કહતા ચલના રહિત ચિરતાના પરિણામ અને

આત્મ સ્વરૂપને વિષે એકત્વપણે રમણ તન્મયતા સ્વરૂપ વિશ્રાંતિ-તત્વાનુભવ તે ચારિત્ર કહિયે. તે ચારિત્રના બે ભેદ છે એક દેશવિરતિ, બીજું સર્વ વિરતિ. તિહાં દેશ વિરતિ કહેતાં શ્રાવરુનાં ચાર વ્રત તે ચાર વ્રત નિશ્ચય તથા વ્યવહારથી કહે છે.

૧ પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રત-તે પરજીવને આપણા જીવ સરોવો જાણી સર્વ જીવની રક્ષા કરે તે વ્યવહાર દયા થઈ માટે વ્યવહાર પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રત જાણવું અને જે આપણો જીવ કર્મ વશ પડ્યો હોય સ્ત્રી ધાય છે તે આપણા જીવને કર્મવધનથી મુક્તિ અને આત્મ ગુણ રક્ષા કરી ગુણ વૃદ્ધિ કરવી તે સ્વદયા વંધેલું પરિણતિ નિવારિ સ્વરૂપ ગુણને પ્રગટવળે કરવા, જે ગુણ પ્રગટ થયો તે રાસવો, પટલે જ્ઞાને કરી મિલ્યાત્વ ટાલી આપ-પ્રણા જીવને નિર્મલ કરે તે નિશ્ચયથી પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રત કહિયે.

૨ મૃપાવાદ વિરમણવ્રત કહે છે જુદું વચન બિલકુલ ખોલણ નહી તે વ્યવહાર મૃપાવાદ વિરમણવ્રત, હવે નિશ્ચય કહે છે જે પર પુસ્તકાદિક વસ્તુને આપણી કહેવી તે મૃપાવાદ વચન છે, અને જીવને અજીવ કહે તથા અજીવને જીવ કહે સ્ત્યાદિક અજ્ઞાન તે માવ મૃપાવાદ છે, અથવા સિદ્ધાન્તના અર્થ સોડા કહે એ મૃપાવાદ જેણે છાદ્યો તે નિશ્ચય મૃપાવાદ વિરમણવ્રત કહિયે પટલે રીજા અટકાવનાદિક વ્રત જો ભાજે (ભાગે) તો તેનો માત્ર ચારિત્ર ભંગ થાય પણ જ્ઞાન દર્શનનો ભંગ ન થાય અને જેણે નિશ્ચય મૃપાવાદ વિરમણના ભંગ કર્યો તેણે સમક્ષિત તથા જ્ઞાન અને ચારિત્ર એ વ્રતનો ભંગ કર્યો, તથા આગમમાં એમ કહ્યું છે જે એક સાધુએ ચોથો વ્રત ભંગ કર્યો અને એક સાધુએ

ઘીજી મૃષાવાદ ત્રત ભંગ કર્યો તો જેને ચોથો ત્રત ભંગ કર્યો તે આલોચન લેઈ શુદ્ધ થાય પણ જે સિદ્ધાન્તના અર્થનો મૃષા ઉપદેશ આપે તે આલોચન લીધે પણ શુદ્ધ થાય નહીં.

૩ અદત્તાદાન વિરમણ ત્રત રહે છે, જે પારકુ ધન વસ્તુ હુપાયે, ધોરી કરે, ઠગવાજી કરી લીધે તે ચોરી છે, ઇટલે પારકી વસ્તુ ધણીના દીધા વિના લેવી નહીં પણ વ્યવહારથી અદત્તાદાનવિરમણ ત્રત જાણવું અને જે પાંચ ઇન્દ્રિયના શ્રેયીસ વિષય, આઠ કર્મવર્ગના રત્યાદિક પરવસ્તુ લેવી નહીં તથા તેની વાછા ન કરવી તે આત્માને અગ્રાત ઝે માટે. તે નિશ્ચયથી અદત્તાદાનવિરમણ ત્રત કહિયે. રૂઠા કોઈ પૂઠે જે વિષયની અને કર્મની વાછા કોણ કરે ? તેને ઉત્તર જે પુણ્યને મેલો લેવા યોગ્ય કહે છે તે જીવ કર્મની વાછા કરે છે. જે પુણ્યના ૪૨ મેદ છે તે નામ કર્મની શુભ પ્રકૃતિ છે ઇટલે જે વ્યવહાર અદત્તાદાન તો નથી લેતા પણ અતરંગ પુણ્યાદિકની વાછા છે તેને નિશ્ચય અદત્તાદાન લાગે છે.

૪ મૈથુન વિરમણત્રત કહે છે. જે પુરુષ પરસ્ત્રીનો પરિહાર કરે, તથા જે સ્ત્રી પરપુરુષનો પરિહાર કરે. રૂઠા સાધુને સ્ત્રીનો સર્વથા ત્યાગ છે અને ગૃહસ્થને પરણેલી સ્ત્રી માકલી છે. પરસ્ત્રી નો પદ્મસ્નાન છે તે વ્યવહારથી મૈથુનનું વિરમણ કહિયે અને જે વિષયની અભિલાષાનો તથા મમતા રૂપાનો ત્યાગ, પરમાત્મ વર્ણાદિક પરદ્રવ્યના સ્વામિતાદિક તેનો અધોગીપનો આત્મા સ્વગુણ જ્ઞાનાદિકનો ભોગી છે અને પણ પુદ્ગલસ્વથ તે અનતા જીવની ઇટ છે તેને કેમ મોગવે ? પણ રીતે ત્યાગ નિશ્ચયથી મૈથુન વિરમણ કહિયે. જેણે વાહ્ય વિષય છાડ્યો છે અને અંતરંગ લાલચ છુટી નથી તો તેને તે મૈથુનના કર્મ લાગે છે.

૫ પરિગ્રહ પરિમાણત્રત રહે છે પરિગ્રહ ધન-ધાન્ય-ઘસ-

દાસી-ચતુષ્પદ-જમીન-વસ્ત્ર આભરણનો ત્યાગ તેમાં સાધુને તો સર્વથા પરિગ્રહનો ત્યાગ છે તથા શ્રાવરુને ઇચ્છા પરિમાણ છે જેટલી ઇચ્છા હોય તેટલો પરિગ્રહ મોકલો રાखे. વીજાની વિરતિ કરે એ વ્યવહારથી કહ્યો અને જે માવ કર્મ રાગદ્વેષ અજ્ઞાન દ્રવ્ય કર્મ જ્ઞાનાવરણીય પ્રમુખ આઠ કર્મ અને શરીર ઇન્દ્રિયનો પરિહાર પટલે કર્મને જાણી છાંડવાં તે નિશ્ચયથી પરિગ્રહનો ત્યાગ પટલે પરવસ્તુની મૂર્છા છાંડવી જેને મૂર્છા છોટી તેને પરિગ્રહ છોડવોજ છે એમ જાણવું.

૬ દિશિપરિણામ વ્રત કહે છે. તિહાં તિરછિ ચાર દિશી પાંચમી અથો છટ્ટી ઉર્ધ્વ એ છ દિશિના સ્ત્રેનનો માન કરો મોકલો રાखे તે વ્યવહારથી દિશિપરિણામ કહિયે અને ચાર ગતિમાં મટકવું તે કર્મનું ફલ છે એમ જાણી તેથી ઉદાસીપણો અને સિદ્ધ અવસ્થા (નો) શું ઉપાદેયપણો તે નિશ્ચય દિશિપરિમાણ વ્રત કહિયે.

૭ ભોગોપભોગપરિમાણ વ્રત કહે છે. જે એકવાર ભોગવું તે ભોગ અને વારંવાર ભોગવું તે ઉપભોગ તેનો પરિમાણ કરે તે વ્યવહાર ભોગોપભોગવ્રત કહિયે, અને જે વ્યવહારનર્યે કર્મનો કર્તા ભોક્તા જીવ છે અને નિશ્ચયનર્યે તો કર્મનો કર્તા કર્મ છે આત્મા અનાદિનો પરમાવ ભોગી થયો છે તેથી પરમાવગ્રાહક અને પરમાવરક્ષક થયો પટલે આત્માની શાયકતા, ગ્રાહકતા, ભોગ્યતા, રક્ષકતા વીગડે કર્તા પણો વીગડયો, તેવારે પરમાવ કર્તા થયો તેથી પરમાવ રગીપણે આઠ કર્મનો કર્તા થયો છે પણ સત્તાર્યે તો સ્વભાવનો કર્તા છે પણ ઉપકરણ અવરાણા તેથી સ્વકાર્ય કરી શકતો નથી. વિભાવને કરે છે, અજ્ઞાનપણે જીવનો ઉપયોગ મલ્યો છે. પોતાના જ્ઞાનાદિક શુણનો કર્તા

મીક્તા છે, પદ્મો સ્વરૂપાનુયાયી પરિણામ તે નિશ્ચયયોગોપયોગ-
વ્રત ત્યાગ જાણવો.

૮ અનર્થદંડવિરમણવ્રત કહે છે કામ વિના જીવનો
વધ કરવો. પારકા વાસ્તે આરમ્ભ પ્રમુખ કરવાની આજ્ઞા પ્રમુખ
આપવી તે વ્યવહાર અનર્થદંડ અને શુભાશુભ કર્મ તે મિથ્યાત્વ
અવિરતિ કપાય યોગથી વંધાય છે તેને જીવ આપણા કરી જાણે
૫ નિશ્ચયથી અનર્થદંડ.

૯ સામ્યાયિક વ્રત કહે છે, જે મન વચન કાયાને આ-
રમ્ભથી ટાલીને તેને નિરાસમ્ભવને વર્તવે તે વ્યવહાર સામાયિક
જાણવો. અને જે જીવ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર ગુણ વિચારે
સર્વ જીવ સત્તા ગુણ એક સમાન જાણી સર્વથી સમતાપરિણામ
તે નિશ્ચય સમતારૂપ સામાયિક કહિયે

૧૦ દેશાવગાશિક વ્રત કહે છે, જે મન વચન કાયા યોગ
એક ઠોર કરી એકસ્થાનકે બેસી ધર્મ ધ્યાન કરવો તે વ્યવહાર
દેશાવગાશિક કહિયે. અને જે શ્રુતજ્ઞાને કરી છ દ્રવ્ય ઓલસીને
પાંચ દ્રવ્યનો ત્યાગ કરે અને જ્ઞાનવન્ત જીવને ધ્યાન તે નિશ્ચય
દેશાવગાશિક વ્રત કહિયે

૧૧ પૌષ્ઠ વ્રત કહે છે, જે ચાર પહોર અથવા આઠ પહોર
સુધી સમતા પરિણામે સાવચ ઝોડી નિરાસમ્ભવને સદ્ધાયધ્યા-
નમા પ્રવર્તે તે વ્યવહાર પોષ્ઠ કહિયે, અને પોતાના જીવને જ્ઞાન
ધ્યાનથી પોપીને પુણ કરે તે નિશ્ચયથી પૌષ્ઠ વ્રત કહિયે. જીવને
પોતાના સ્વગુણે કરી પોપીજે તેર્ણે પૌષ્ઠ કહિયે.

૧૨ અતિથિસંવિભાગ વ્રત કહે છે, જે પોષ્ઠને પારણે અ-
થવા સદા સર્વદા સાધુને તથા જૈનધર્મિશ્રાવકને પોતાની શક્તિ
પ્રપાણે દાન દેવું તે વ્યવહાર અતિથિસંવિભાગ કહિયે અને પો-

તાના જીવને અથવા શિષ્યને જ્ઞાનનું દાન તે મળવું, મળાવવું, મુણવું. મુણાવવું, તે નિશ્ચયથી અતિથિસંધિમાગ વ્રત કહિયે. પટલે શ્રાવકનાં વાર વ્રત કહ્યાં તે સમક્ષિત સહિત જે નિશ્ચય તથા વ્યવહારથી વાર વ્રત ધારે તે જીવને પાંચમે ગુણઠાળે દેશવિરતિ શ્રાવક કહિયે. દેશ રહેતાં દેશયત્રી ચોટોશા વ્રતિપણો છે. માટે, અને યતિને સર્વથી વ્રતિપણો છે. તેથી પાંચ મહાવ્રત છે. સાધુને પાંચ મહાવ્રતમાં સર્વ વ્રત આવ્યાં. ૫ નિશ્ચય ત્યાગરૂપ જ્ઞાન ધ્યાન સંવર નિર્જેરામાં યિરતાના પરિણામ તે નિશ્ચય ચારિત્ર. તેના એક ઉત્સર્ગ ધીજો અપવાદ એ વે માર્ગ છે. તેમાં જે ઉત્કૃષ્ટ તીક્ષ્ણ પરિણામ તે ઉત્સર્ગ અને તે રાખવાને કારણરૂપ તે અપવાદ-ઉક્તંચ ॥ “ સંઘરણંમિ અશુદ્ધં, દુન્નવિ ગિન્હ તદેતયા-ળહિયં ॥ આઝર ટિઢં તેણ, તે ચેગહિય અસંઘરણે ” ॥ ૧ ॥ પટલે જ્યા મુધી સાધક ભાવને વાધક ન પડે ત્યાં મુઝી જેહની ના રહી. તે આદરવો નહિ અને જો સાધક પરિણામ રહેતા ન દીઠા તેગરે જેહની ના તે આચરે તેને અપવાદ માર્ગ રહિયે. જે આત્મગુણ રાખવાને કરવો તે અપવાદ, અને ગુણીને રાગે-મક્તિયે કરવો તે પ્રશસ્ત. એ વે તો સાધન છે અને જે ઔદયિકને અસ્થમ-વાપી કરવું તે અતિચાર છે તથા સગલો અને ઔદાયિક માટે, આસક્તપણે કરવું તે પડિવાડ છે તે મઝે અપવાદ માર્ગ તે પરિણામ દૃઢ રહે તેમ આજ્ઞાએ કરવો.

હવે ચાર ધ્યાન કહે છે. ૧ આર્તધ્યાન, ૨ રૌદ્રધ્યાન, ૩ ધર્મધ્યાન, ૪ શુક્લધ્યાન. તિહાં પહેલાં વે ધ્યાન તે અશુભ કહિયે અને પાછલાં વે ધ્યાન તે શુભ છે. જે એક ધ્યેયને વિષે અતર્પુર્ણ ચિત્તનો-ઉપયોગનો તન્મય એકાગ્રપણે થીર રહેવો તે ધ્યાન અને કેવલીને યોગનો રોકવો તે ધ્યાન ઉક્તંચ-

“अतो मुहूर्त्ता मित्ता चित्तावत्याणमेग वध्युर्मि, छउमत्याण,
 ज्ञाण, जोगनिरोहो जिणाणत्तु” तिहा मनमां आहट्ट दोहट्टना
 परिणाम ते आर्तध्यान कहिये तेना चार पाया छे. १ भाइ,
 मित्र, सज्जन, माता, पिता, स्त्री, पुत्र, धन, प्रमुख इष्ट वस्तुनो
 वियोग धवायी विलाप करे ते पहेलो इष्ट वियोगनामा आर्त-
 ध्यान तथा २ अनिष्ट जे मुढा दु खना कारण, दुश्मन दरिद्री
 पणो, तथा कुपुत्रादि मलवायी मनमा दु.ख चिंता उपजे ते
 अनिष्ट संयोग नामा आर्तध्यान. ३ शरीरमां रोग उपना थका
 दुःख करे, चिन्ता घणी करे ते रोग चिंतानामा आर्तध्यान. ४
 मनमां आगलना वस्तुनो शोच करे जे आ वर्षमां आ काम
 करशु, आत्रता वर्षमा अमुरु काम करशु तो अमुरु
 लाभ थसे अथवा दान शील तपनुं फल मागे जे
 आ भवमां तप कीधो छे पाटे आबते भवे इन्द्र चक्रवर्तिनी
 पदवी मले एहकी आगला. भवनी गच्छा ते अग्रशोचना परि-
 णाम उपजे अथवा नियाणानो करयो ते निदान आर्त-यान
 कहिये, ए धर्मकरणीना फलनुं नियाणु समकित्ती न करे. ए
 आर्तध्याननो चौथो पायो जाणवो. ए आर्तध्यानना चार भेद
 कक्षा, ते तिर्यंच गतिना कारण छे. ए ध्यानना परिणाम ते
 पाचमा अथवा छठा गुणठाणा सुधी होय.

० जे कठोर परिणामनु चितवन ते रौद्रध्यान. तेना चार
 भेद छे १ जीरहिंसा करीने हर्ष पामे अथवा घीजो कोइ हिंसा
 करतो होय तेने देखी सुखी याय अथवा युद्धनी अनुमोदना
 करे ते हिसानुबधी रौद्रध्यान. २ जुठु बोलीने मनमा हर्ष पामे
 के जुओ मे केवो कपट केळव्यो. मारा जूठापणानी खबर
 कोइने पढी नहीं, एवो मृपासाद रूपपरिणाम ते मृपानुबधी
 रौद्रध्यान ३ चोरी करी अथवा ठगाइ करी मनमां सुखी याय

કે મારા જેવો જોરાવર કોણ છે, હું પારકો મારાં લાલચે હું એવો પરિણામ તે ચૌરાનુબંધી રૌદ્રધ્યાન ૪ પરિગ્રહ ધન ધાન્ય પરિવાર ઘણો વધવાની લાલચ હોય તે ધન અથવા કુટુંબને માટે ગમે તેવું પાપ કરે અથવા ઘણો પરિગ્રહ મિલ્યાયો અહંકાર કરે તે પરિગ્રહરક્ષણાનુસારી રૌદ્રધ્યાન. ૫ રૌદ્રધ્યાનના ચાર મેઠ કલા. ૫ ધ્યાન નરક ગતિ પમાડવાનું કારણ છે મહા અશુભ-કર્મનું કારણ છે. ૬ પાંચમા ગુણઠાણાસુધી છે અને છઠ્ઠે ગુણઠાણે પણ એક હિંસાનુબંધીરૌદ્રધ્યાનના પરિણામ કોઈક જીવને હોય.

હવે ધર્મધ્યાન કહે છે. જે વ્યવહાર ક્રિયારૂપ તે કારણ ધર્મ તથા શ્રુતજ્ઞાન અને ચારિત્ર ૬ ઉપાદાનપણે સાધન ધર્મ તથા રત્નત્રયી મેદપણે તે ઉપાદાન શુદ્ધ વ્યવહાર ઉત્તર્ગાનુયાયી તે અપવાદ ધર્મ જાણવો. અને અમેદ રત્નત્રયી તે સાધન શુદ્ધ નિશ્ચયનયે ઉત્તર્ગ ધર્મ અને (ધર્મો વસ્તુ સહાયો) જે વસ્તુનો સત્તાગત શુદ્ધ પારિણામિક સ્વગુણ મૃદૃતિ કર્ત્તાદિક, અનંતાનંદ રૂપ સિદ્ધાવસ્થાયે રહ્યો તે એવંમૂલ ઉત્તર્ગ ઉપાદાન શુદ્ધધર્મ, તે ધર્મનું ભાસન રમણ એકાગ્રતાપણે ચિંતન તન્મયતાનો ઉપયોગ એકતરનો ચિતવવો જે ધર્મધ્યાન કહિયે. તેના પાયા ચાર છે તે કહે છે.

૧ આજ્ઞાવિચયધર્મધ્યાન—જે વીતરાગ દેવની આજ્ઞા સાચી કરી સદહે પટલે ભગવતે છ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ નય પ્રમાણ નિલેપા સહિત સિદ્ધ સ્વરૂપ, નિગોદ સ્વરૂપ જે ઋદ્યા તેમ સદહે, વીતરાગની આજ્ઞા નિત્ય અનિત્ય સ્યાદ્વાદપણે નિશ્ચય વ્યવહારપણે માને સદહે તે આજ્ઞા પ્રમાણે યથાર્થ ઉપયોગ ભાસન થયો તેને હર્ષે કરી તે ઉપયોગ મયે નિર્ધાર, ભાસન, રમણ, અનુભવતા, એકતા, તન્મયપણો તે આજ્ઞાવિચય ધર્મધ્યાન કહિયે.

૨ અપાયવિચયધર્મધ્યાન તે જીવમા અશુદ્ધપણે કર્મના યોગથી સંસારી અવસ્થામાં અનેક અપાય કહેતાં દૂષણ છે તે અજ્ઞાન, રાગ, દ્વેષ, કપાય, આસ્રવ ઇ મારા નથી હુ ઇયકી ન્યારો. હું. હુ અનંતજ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, વીર્યમયી, શુદ્ધ, બુદ્ધ, અવિનાશી છુ. અજ, અનાદિ, અનંત, અક્ષર, અનક્ષર, અચલ, અફલ, અમલ, અગમ્ય, અનામી, અરૂપી, અકર્મ્મા, અરધક, અનુદય અનુદીરક, અયોગી, અભોગી, અમેદી, અયેદી, અદ્વેદી, અસ્વેદી, અકપાયી, અસત્વાદ, અલેશી, અશરીરી, અળાહારી, અવ્યાવાધ, અનવગાહી, અગુરુલગ્નુ, અપરિણામી, અતીન્દ્રિય, અપ્રાણી, અયોનિ, અસંસારી, અમર, અપર, અપરંપાર, અવ્યાપી, અનાશ્રિત, અકંપ, અવિરદ્ધ, અનાશ્રવ, અલલ, અશોકી, અસંગી, લોકાલોકજ્ઞાયક, એવો શુદ્ધ ચિદાનંદ મારો જીવ છે, એહવો ઇકાગ્રતારૂપ ધ્યાન તે અપાયવિચયધર્મધ્યાન જાણરો

૩ વિપાકવિચય ધર્મધ્યાન કહે છે. જે એહવો જીવ છે તોપણ કર્મવશે દુઃસ્વી છે તે કર્મનો વિપાક ચિંતવે, જે જીવનો જ્ઞાનગુણ તે જ્ઞાનાગ્રણીય કર્મ દાન્યો છે, અને દર્શનાગ્રણીય કર્મ દર્શનગુણ દાન્યો છે, એમ આઠ કર્મે જીવના આઠ ગુણ દાન્યા છે. પટલે આ સંસારમાં ભ્રમતા થકા જીવને જે મુલ્લદુઃખ છે તે સર્વ કર્મના કીધા છે. માટે મુલ્લ લપને રાલ્લુ નહીં અને દુઃખ લપને દિલગીર થવું નહીં. કર્મ સ્વરૂપની પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, રસ, અને પ્રદેશનો વધ, હ્રદય, હ્રદીરણા, તથા સત્તા, ચિંતવન ઇકાગ્રતા પરિણામ તે વિપાકવિચય ધર્મધ્યાન.

૪. સસ્યાર્જવિચયધર્મધ્યાન કહે છે તે ચંદ્ર રાજમાન લોકનુ સ્વરૂપ વિચારે જે ઇ લોક તે ચંદ્રરાજ ઝવો છે. તે મધ્યે સાતરાજ અધોલોક છે. વિચમાં અઢારસો યોજન મનુષ્ય ક્ષેત્ર ત્રિછો લોક છે તે ઊપર કાઢક ઝળો સાતરાજ ઊર્ધ્વલોક

છે, તેમાં સર્વ વૈમાનિક દેવતા વસે છે, અને ऊપરે સિદ્ધ શિલા મિદ્ધ ક્ષેત્ર છે. એ રીતે લોકનું પ્રમાણ છે, એ લોકનું સંસ્થાન વૈશાલ્ય છે, અનતો કાલ આપણા જીવે સંસારમા ભ્રમતાં સર્વ લોકને જન્મ મરણ કરી ફરસ્યો છે, એવું જે લોક સ્વરૂપ તથા લોકને વિષે પંચાસ્તિકાયનું અવસ્થાન તથા પરિણમન દ્રવ્ય મધ્યે ગુણ-પર્યાયનું અવસ્થાન તેનો જે એકાગ્રતાયે તન્મયચિંતવન પરિણામ એહવું જે ધ્યાન તે સંસ્થાન વિચર્ય ધર્મધ્યાન કહિયે, એ ધર્મ-ધ્યાનના ચાર પાયા કહ્યા એ ધર્મધ્યાન ચોથા ગુણઠાણાથી માંઢીને સાતમા ગુણઠાણા સુધી છે.

હવે શુદ્ધધ્યાન કહે છે. શુદ્ધ કેહતાં નિર્મલ, શુદ્ધ, પર આલંબન વિના આત્માના સ્વરૂપને તન્મયપણે ધ્યાવે એહવું ધ્યાન તેને શુદ્ધધ્યાન કહિયે. તેહના પાયા ચાર છે તે કહે છે.

૧ પૃથક્ત્વવિતર્કસમવિચાર—તે પૃથક્ત્વ કેહતાં જીવથી જીવ જૂદા કરવા, સ્વભાવ વિભાવ તેને જૂદા પૃથક્કૂપણે વહેંચણ કરવી, સ્વરૂપને વિષે પણ દ્રવ્ય તથા પર્યાયનો પૃથક્કૂપણે ધ્યાન કરી, પર્યાય તે ગુણમા સંક્રમણે અને ગુણ તે પર્યાયમા સક્રમણ કરે એ રીતે સ્વધર્મને વિષે ધર્માત્તરમેદ તે પૃથક્ત્વ કહિયે અને તેનો વિતર્ક તે જે શ્રુતજ્ઞાને સ્થિત ઉપયોગ, અને સમવિચાર તે સવિકલ્પોપયોગ ઇટલે એક ચિત્તવ્યા પછી વીજો ચિંતવવો તેને વિચાર કહિયે ઇટલે નિર્મલ વિકલ્પ સહિત પોતાની સત્તાને ધ્યાને તે પૃથક્ત્વ વિતર્કસમવિચાર પેહેલો પાયો એ આઠમા ગુણઠાણાથી માંઢી અગ્યારમા ગુણઠાણા સુધી છે.

૨ એકત્વવિતર્કઅપ્રવિચાર નામા વીજો પાયો કહે છે, જે જીવ આપણા ગુણપર્યાયનો એકતા કરી ધ્યાવે તે આવી રીતે કે જીવના ગુણપર્યાયને જીવ તે એકજ છે, અને મહારો જીવ

સિદ્ધસ્વરૂપ એકજ છે એવો એકત્વ સ્વરૂપ તન્મયપણે અનતા આત્મધર્મનો એકત્વપણે ધ્યાનવિતર્ક કેહતા શ્રુતજ્ઞાનાવલગ્નીપણે અને અમવિચાર કેહતા રિક્તરૂપ રહિત દર્શન જ્ઞાનનો સમયાંતરે કારણતા વિના સ્તનત્રયીનો એક સમયી કારણ કાર્યતાપણે જે ધ્યાન, વીર્ય ઉપયોગની એકાગ્રતા તે એકત્વવિતર્ક અમવિચાર જાણવો એ પાયો ધારમા ગુણઠાણે ધ્યાવે, એ વેહુ પાયામા શ્રુતજ્ઞાનાવલગ્નનીપણો છે. પણ અવધિ મન પર્યં જ્ઞાનોપયોગે વર્તતા જીવ કોઈ ધ્યાન કરી શકે નહીં, એ વે જ્ઞાન પરાનુયાયી છે. માટે એ ધ્યાનથી ઘનઘાતિયા ચાર રૂપે સ્વપાવે. નિર્મલ કેવલ જ્ઞાન પામે, પછે તેરમે ગુણઠાણે ધ્યાનતરીકાપણે વર્તે છે તેરમાના અંતે અને ચતુર્દમે ગુણઠાણે વાકીના વે પાયા ધ્યાવે.

૧ સૂક્ષ્મક્રિયા અમતિપાતિ પાયો કહે છે. તે સૂક્ષ્મ મન, વચન કાયાના યોગ રથે, શેલેશી કરણ કરી અયોગી થાય તે જે અમતિપાતિ નિર્મલવીર્ય અચલતારૂપ પરિણામ તે સૂક્ષ્મક્રિયા-અમતિપાતિ ધ્યાન જાણવું. આ સત્તા ૮૫ પ્રકૃતિ રહી હતી તે મધ્યે ૭૨ સ્વપાવે.

૪ ઉચ્છિન્નક્રિયાનિવૃત્તિ પાયો કહે છે, જે યોગ નિરુપ કીધાપછે, ૧૧ પ્રકૃતિ સ્વપાવે, અકર્મા થાય, સર્વ ક્રિયાથી રહિત થાય તે સમુચ્છિન્ન ક્રિયાનિવૃત્તિ શુભલધ્યાન કહિયે, એ ધ્યાન ધ્યાવતા શેષ, દલસ્તરણરૂપ ક્રિયાઉચ્છેદે, અવગાહના દેહમાનમાથી ત્રીજો ભાગ ઘટાડે, શરીર મૂકી આધી સાતરાજ ઉપર લોકને અંતે જાય, સિદ્ધ થાય. આ શિષ્ય પૂછે જે ચૌદમે ગુણઠાણે તો અક્રિય છે, તો સાતરાજ ઉચો ગયો એ ક્રિયા કેમ કરે છે ? તેને ઉત્તર જે સિદ્ધ તો અક્રિય છે, પરંતુ પૂર્વ પ્રેરણાએ તુલીએ, દૃષ્ટાન્તે જીવમા ચાલવાનો ગુણ છે. ધર્માસ્તિકાય મલ્યે પ્રેરણા ગુણ છે, તેથી કર્મરહિત જીવ મોક્ષે જતા લોકને

અંતે જડ રહે. હા કોઈ પૂઠે જે આગળ ડુંચો અલોક છે તિહાં કિમ જાતો નથી ? તેને ઉત્તર જે આગળ ધર્માસ્તિકાપ નથી માટે ન જાય. વલી કોઈ પુઠે જે તો અધોગતિયે અથવા તિર-ચ્છી ગતિયે કેમ નથી જાતો ? તેને ઉત્તર જે કર્મના ભારથી રહિત-થયો ફલવો થયો, માટે નીચો તથા ઢાવો જિમળો ન ન જાય, કારણ કે પ્રેરક કોઈ નથી. તથા કંપે નહીં કેમકે અક્રિય છે માટે. તથા કોઈ પુઠે જે સિદ્ધને કર્મ કેમ લાગતાં નથી ? તેને કહે છે જે કર્મ તો જીવને અજ્ઞાનથી તથા યોગથી લાગે છે, તે સિદ્ધના જીવને અજ્ઞાન તથા યોગ નથી, માટે કર્મ લાગે નહીં. ૧ ચાર ધ્યાનનો અધિકાર કહ્યો.

હવે વલી ધીજાં ચાર ધ્યાન કહે છે. ૧ પદસ્થ, ૨ પિંડ-સ્થ, ૩ રૂપસ્થ, ૪ રૂપાતીત. તેમાં પહેલું પદસ્થ ધ્યાન કહે છે. જે અરિહંતાદિક પાંચ પરમેષ્ટીના ગુણ સંભારે, તેનો ચિત્તમાં ધ્યાન કરે તે પદસ્થધ્યાન. ૨ પિંડસ્થ કહેતાં શરીરમાં રહ્યા જે આપણો જીવ તેમા અરિહન્ત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુપણાના ગુણ સર્વ છે એવો જે ધ્યાન તે પિંડ કહેતાં જીવ દ્રવ્ય અથવા આકાર અથવા સ્થાપના તેનું અવલંબન પામી ગુણોના ગુણ મધ્યે એકત્વતા ઉપયોગ કરવો તે પદસ્થ ધ્યાન. ૩ રૂપમા રહ્યો થકો પણ ૧ મારો જીવ અરૂપી અનંત ગુણી છે, જે વસ્તુનો સ્વરૂપ અતિશયાવલંબી થયા પછે આત્માનું રૂપ એક-તાપણો એવો જે ધ્યાન તે રૂપસ્થધ્યાન ૧ ત્રણ વ્યાન ધર્મ ધ્યાનમા ગણવાં. ૪ નિરંજન, નિર્મલ, સંકલ્પવિકલ્પ રહિત અમેદ એક શુદ્ધ સત્તારૂપ, ચિદાનંદ, તત્વામૃત, અસંગ, અલંબ, અનન્તગુણ પર્યાયરૂપ, આત્મસ્વરૂપનું ધ્યાન તે રૂપાતીત ધ્યાન જાણવું. હાં માર્ગનાગુણઠાણા નયપ્રમાણ મતિ આદિક જ્ઞાન

ક્ષયોપશમભાવ સર્વ છાદ્યા યોગ્ય થયા એક સિદ્ધના મૂલ
ગુણને ધ્યાયે તે રૂપાતીત ધ્યાન જાણવો. એટલે મોક્ષનું, કારણ
જે ધ્યાન તે કહ્યું

હવે ભાવના કહે છે તેમા ધર્મ ધ્યાનની ચાર ભાવના કહે
છે. ૧ મૈત્રી ભાવના—તે સર્વ જીવ સાથે મિત્રતાનો ભાવ ચિંતવવો,
સર્વનું મહત્ત્વ ઓળખવું પણ કોઈનું માતૃ ચિંતન નહીં સર્વ જીવ
ઉપર હિત બુદ્ધિ રાખવી તે મૈત્રી ભાવના. ૨ ગુણવત્તા અને
જ્ઞાનાદિક ગુણ ઉપરે રાગ જે ગુણી શ્રી અરિહતાદિકનો યોગ
મિલ્યે જે અનંત ગુણ મોક્ષના કારણ તત્ત્વભોગી તત્ત્વવિલાસી
એવા અદ્ભુત પ્રભુજી અહો પ્રભુજી, અહો પ્રભુજીની ઉપકારતા,
અહો પ્રભુની નિઃસંગતા એવો જે પરિણામ તે અદ્ભુતતા, વલી
દુઃખે ફરી મોહાધીન, મોહમયી, પુત્રલ રંગી, પરાધીન મને એવા
પરમાત્મા પ્રભુ અથવા યથાર્થ વાદી શુરુ તથા શ્યાદ્વાદ ધર્મનો
યોગ મિલ્યો. આજ મુજને ચિંતામણિની કોઢી મિલિ. આજ
માહરા મનનો મનોરથ સફળ થયો, એવો આશ્ચર્યતા તથા વલી
રત્ને મને એવા કારણનો વિરહ પડે એવો કાચરતા પરિણામ
તે વીજી પ્રમોદભાવના ૩ જે ધર્મવત્તા ઉપર રાગ અને મિથ્યા-
ત્વી ઉપર રાગ નહીં તેમ દ્વેષ પણ નહીં કારણ કે હિંસક ઉપર
પણ ઉત્તમ જીવને કરુણા ઉપજે. જા ઉપદેશ થકી સારા માર્ગ આવ
તો તેને શુદ્ધ માર્ગ આણવો, કદાચિત્ત માર્ગ ન આવે તો પણ
દ્વેષ ન રાખવો કેમકે તે અજાણ છે એમ સમજવું એવા જે પરિ-
ણામ તે મધ્યસ્થ ભાવના ૪ સર્વ જીવને પોતાને તુલ્ય જાણી
દયા પાલે, કોઈને હુને નહીં તથા જે દુઃખી અથવા ધર્મહીન
તેવા જીવ ઉપર કરુણા તેના દુઃખ ટાલવાનો પરિણામ તથા
ધર્મહીન જીવ દેહીને એવો ચિંતવે જે એ જીવ કિવારે ધર્મ

પામશે, યથાર્થ આત્મસાધન પામી સ્વરૂપ ધર્મને કિવારે (વ્યારે) અવલંબશે એવો પરિણામ, તે ચોથી કરુણા કેહતાં દયા ભાવના. ૧ ચાર ભાવના કહી.

૧ હવે ચાર ભાવના કહે છે. શરીર, કુટુમ્બ, ધન, પરિવાર સર્વ વિનાશી છે જીવનો મૂલધર્મ અવિનાશી છે. એમ ચિંતવણું તે પહેલી અનિત્ય ભાવના. ૨ સસારમા મરણ સમયે જીવને શરણ રાખનાર કોઈ નથી, એક ધર્મનો શરણ છે એવું ચિંતવણું તે બીજી અશરણભાવના. ૩ મારા જીવે સસારમાં ભ્રમતા સર્વ ભવ કીધા છે એ સંસારથી હું કિવારે છુટીશ, એ સંસાર મારો નથી, હું મોક્ષમયી છું એમ વિચારણું તે ત્રીજી સંસાર ભાવના. ૪ એ માહરો જીવ એકલા છે, એકલો આવ્યો, એકલો જશે, પોતાનાં કરેલાં કર્મ એકલો ભોગવશે એમ ચિંતવણું તે ચાથી એકલ ભાવના. ૫ આ સંસારમા કોઈ કોડનો નથી એમ ચિંતવણું તે પાંચમી અન્યસભાવના. ૬ આ શરીર અપવિત્ર મલમૂત્રની લાણ છે, રોગ-જરાથી ભર્યો છે, એ શરીરથી હું ન્યારો છું, એમ ચિંતવણું તે છઠી અશુચિ ભાવના. ૭ રાગદ્વેષ, અજ્ઞાન, મિથ્યા-ત્વ પ્રમુલ્ક સર્વ આસ્રવ છે, એમ ચિંતવણું તે સાતમી આસ્રવ ભાવના. ૮ જ્ઞાન ધ્યાનમાં વસેતો જીવ નવા કર્મ વાંચે નહીં તે આઠમી સંવર ભાવના. ૯ જ્ઞાન સહિત ક્રિયા તે નિર્જર્જરાનું કારણ છે, તે નવમી નિર્જર્જરા ભાવના. ૧૦ ચણ્ડ રાજલોકનું સ્વરૂપ વિચારણું તે દશમી લોક સ્વરૂપ ભાવના. ૧૧ સંસારમાં ભ્રમતાં જીવને સમર્પિત જ્ઞાનનો પ્રાપ્તિ પામવો (થવો) દુર્લભ છે, અથવા સમર્પિત પામ્યો પણ ચારિત્ર સર્વ વિરતિ પરિણામ રૂપ ધર્મ પામવો દુર્લભ છે તે અગ્યારમી વૌધિદુર્લભ ભાવના. ૧૨ ધર્મના કહેણદાર (કથક) ગુરુ તથા શુદ્ધ આગમનું

સાંખ્યલુ પદ્મી જોગવાઈ મલવિ દોહેલી છે તે વારમી ધર્મદુર્લભ
ભાવના. ઘટલે વાર ભાવના કહી. એ ચારિત્રનું સ્વરૂપ
સંપૂર્ણ કહ્યું.

એવો સમક્ષિત સહિત જ્ઞાનચારિત્ર તે મોક્ષનું કારણ છે: તેના
ઉપર ખવ્ય માળીયે ઉદયમ કરવો. અને જો તેવું જ્ઞાનચારિત્ર નહીં
પલે તોપણ શ્રેણિક રાજાની પેરે સદ્દેહના શુદ્ધ રાસજો. જો
સમક્ષિત શુદ્ધ છે તો મોક્ષ નજીક છે. મર્માક્ષિત વિના જ્ઞાનધ્યાન
ક્રિયા સર્વ નિઃફલ છે એમ આગમમા કહ્યો છે

જસક ત કિરડ, અહવા ન સકેડ તહય સદ્દેહ ।
સદ્દેહમાળો જીવો, પાવડ અયરામર ઠાળ ॥ ૧ ॥

અર્થ—રે જીવ તુ કરી શકે તો કર અને જો ન કરી
શકે તોપણ જેવો વીતરાગે ધર્મ કહ્યો તે રીતે સદ્દેહ. સદ્દેહના
શુદ્ધ રાસજનાર જીવ અજરામર સ્થાનક તે મોક્ષ પદવી પામે.

હવે સમક્ષિતનો માર્ગ કહે છે. ૧ જીવ, ૨ અજીવ, ૩ પુણ્ય,
૪ પાપ, ૫ આસ્રવ, ૬ સંવર, ૭ નિર્જર્જરા, ૮ વધ, ૯ મોક્ષ એ
નવ તત્ત્વ છે. તેમા મોક્ષનો કર્તા જીવ છે, અને સવર તથા
નિર્જર્જરા એ બે છે, તે મોક્ષના ઉપાદાનકારણ છે, દેવગુરુ ઉપકારી
તે મોક્ષના નિમિત્ત કારણ છે ઘટલે જીવ સવર નિર્જર્જરા
મોક્ષ એ ચાર ઉપાદેય છે અને વીજા પાચ હેય છે એવો પરિણામ
તેને સમક્ષિત જ્ઞાનકહિયે તે સમક્ષિત જ્ઞાન ખલ્યોજ થાય.
તિહા અનુયોગદ્વારમા કહ્યો છે

નાયમ્મિ ગિન્હિયવ્વે, ।

અગિન્હિયવ્વે અ ઇચ્છ અત્થમિ ॥

જહવમેવહ્યજો, સો ઉવણ્સો નઓ તામ ।૧।

અર્થ—જ્ઞાનથી છ દ્રવ્ય જાણીને લેવા યોગ્ય હોય તે લે અને છાંદવા યોગ્ય છાંદે એવો જે ઉપદેશ તે નયઉપદેશ જાણવો. હે સમક્તિની દશ રુચિ કહે છે.

૧ નિર્સર્ગ રુચિ તે નિશ્ચયનયે કરી જીવાદિ નવતત્ત્વ જાણે, આશ્રવ ત્યાગે, સંવર આદરે, વીતરાગના કથા ભાવ તે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવ સહિત જાણે, નામાદિ ચાર નિક્ષેપા પોતાની બુદ્ધિથી જાણે, સદ્દેહે, વીતરાગના ભાર્યા ભાવ તે સત્ય એવી સદ્દેહના હોય.

૨ ઉપદેશ રુચિ—નવ તત્ત્વ તથા છ દ્રવ્યને ગુરુ ઉપદેશથી જાણી સદ્દેહે તે ઉપદેશ રુચિ.

૩ આજ્ઞા રુચિ—તે રાગદ્વેષ મોહ જેમના ગયા છે, અજ્ઞાન મિટ્યું છે એવા અરિહંત દેવ તેણે જે આજ્ઞા કહી તેને માને સદ્દેહે તે આજ્ઞારુચિ.

૪ સૂત્રરુચિ—૧ આચારાંગ, ૨ મુયગઢાંગ, ૩ ઠાણાંગ, ૪ સમવાયાંગ, ૫ ભગવતો, ૬ જ્ઞાતાધર્મ કથા, ૭ ઉપાસકદશાંગ, ૮ અંતગઢદશાંગ, ૯ અનુત્તરોચ્ચાઈ દશાંગ, ૧૦ પ્રશ્ન-વ્યાકરણ, ૧૧ વિપાક, ૧૨ ડગ્યાર અંગ તથા વારમુ અંગ દષ્ટિવાદ જેમાં ચત્તદ પૂર્વ હતાં તે હમણા વિચ્છેદ ગયાં છે. તથા ૧ ઉચ્ચાઈ, ૨ રાયપસેળી, ૩ જીયાભિગમ, ૪ પન્નવળા, ૫ જંબુદ્વીપપન્નતિ, ૬ ચંદપન્નતિ, ૭ મુરપન્નતિ, ૮ કપ્પીઆ, ૯ કપ્પવડસિયા, ૧૦ પુષ્પિઆ, ૧૧ પુષ્પતુલીઆ, ૧૨ વન્હિદિશા, ૧૩ વાર ઉપાગ જાણવા. અને ૧ જ્યારહારમૂત્ર, ૨ વૃક્ષતકલ્પ, ૩ દક્ષા-

શ્રુતસ્કંધ, ૪ નિશીથ, ૫ મહાનિશીથ, ૬ જિતકલ્પ, ૭ છ ઝેદ-
 ગ્રથ તથા ૧ ચલસરણ, ૨ સંયારાપયન્ના, ૩ તદુલવેયાલીય,
 ૪ ચદાવિજય, ૫ ગણિવિજય, ૬ દેવિંદ્યુઓ, ૭ વીરધુઓ,
 ૮ મચ્છાચાર, ૯ જોતિકરંદ, ૧૦ આયુઃ પચ્ચસ્વાણ, ૧૧ દશ
 પયન્નાના નામ તથા ૧ આવશ્યક, ૨ દશ વૈકાલિક, ૩ ઉત્ત-
 રાધ્યયન, ૪ ઓધનિર્ઘુક્તિ, ૫ ચાર મૂલમૂત્ર તથા ૧ નંદિ,
 ૨ અનુયોગદ્વાર, ૩ પોસ્તાલીસ આગમ તે ૧ મૂલમૂત્ર તથા ૨
 નિર્ઘુક્તિ, ૩ ભાપ્ય ૪ ચૂર્ણિ, ૫ ટોકા, ૬ પચાગીના વચન જે
 જીવ માને તથા આગમ સાંભલવાની તથા મળવાની જેને ઘણી
 યાદના હોય તે મૂત્રરુચિ જાણવી

૫ જે જીવ ગુરુમુલ્યથી એક પદનો અર્થ સામલીને અનેક
 પદ સદ્દે તે ઘોજરુચિ

૬ અભિગમરુચિ-તે જે મૂત્ર સિદ્ધાન્ત અર્થ સહિત જાણે
 અને અર્થ વિચાર સામલવાની ઘણી યાદના હોય તે અભિગમરુચિ.

૭ જે છ દ્રવ્યના ગુણ પર્યાયને ચાર પ્રમાણ તથા સાત
 નયે ફરી જાણે તે વિસ્તારરુચિ.

૮ ક્રિયારુચિ-તે દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, તપ, વિનય,
 સમિતિ, ગુપ્તિ યાદ્ય ક્રિયા સહિત આત્મવર્મ સાથે જેને રુચિ
 ઘણી હોય તે ક્રિયારુચિ.

૯ સક્ષેપરુચિ-તે જે અર્થને જ્ઞાનમા થોડો કહે થકુ ઘણો
 જાણીને કુમતિમા પડે નહિ, જિનમતની પ્રતીતિ માનેતે સક્ષેપરુચિ

૧૦ જે પાંચ અસ્તિભૂતિનું સ્વરૂપ જાણે, શ્રુતજ્ઞાનનો
 સ્વભાવ અતરંગ મના સદ્દે તે ધર્મરુચિ.

હવે સમક્તિના આઠ ગુણ કહે છે ૧ નિશંકા-તે જિના-
ગમ મધ્યે સૂક્ષ્મ અર્થ કહ્યા તે સાચા સદ્દે તેમાં સંદેહ આણે
નહી. તથા સાત ભયથી પણ ડરે નહિ ૨ નિકંઠા ગુણ-તે પુણ્ય-
રૂપ ફલની યાચના ન રાખે, કેમકે જિહાં ઇચ્છા તિહાં કર્મનો
વધ છે માટે. ૩ નિવિત્તિગિચ્છાગુણ-તે શુભ અશુભ પુદ્ગલ એક
સરિલા છે તેમા પુણ્યના ઉદયથી શુભયોગ મિલ્યા રુશી થઈ
અહંકાર ન કરવો તથા પાપના ઉદયથી દુઃખસંયોગ મિલ્યા
દિલગીર થાવું નહી. ૪ અમૂઢદષ્ટિ ગુણ-તે જે આગમમાં સૂક્ષ્મ
નિગોદના તથા છ દ્રવ્યના સૂક્ષ્મ વિચાર કહ્યા છે તે સાંભલતો
થકો મુજાય નહી, જે પોતાની ધારણામાં આવે તે ધારી રાખે
અને જે ધારણામા ન આવે તેને સદ્દે ૫ ઉપચુંદગુણ-જે આપણા
જીવમાં અનંત જ્ઞાનાદિક ગુણ છે તે છુપાવવા નહી, શુદ્ધ સત્તા
જેવી છે તેવી કહેવી, રાગ દ્વેષ અજ્ઞાન તે કર્મની ઉપાધિ છે
જીવ એ ઉપાધિથી ન્યારો છે ૬ સ્થિરીકરણ-ગુણ તે આપણા
પરિણામ જ્ઞાન યાનમાં સ્થિર કરવા, ડગાવવા નહી અથવા
કોઈ ભવ્ય પ્રાણી ધર્મથી પડતો હોય તેને સાદા દેહ ઉપદેશ આપી
સ્થિર કરવો. ૭ વાત્સલ્યતા ગુણ-તે જેની સાથે જ્ઞાન ધ્યાન
તપ પઠિકમણો મેલો કરતા હોયે અને સદ્દેશના પણ એકજ
હોય તે આપણો સાધર્મી માઈ છે તેનો ભક્તિ કરવી. અથવા
સર્વ જીવના જ્ઞાનાદિ ગુણ આપણા સમાન છે માટે સર્વ જીવ
ઉપર દયા કરવી. અથવા વીજા જીવના પણ આપણા તુલ્ય
જ્ઞાનાદિ ગુણ છે તે જીવને પોષવા યોગ્ય જ્ઞાન ધ્યાનનો ઘણો
અભ્યાસ કરાવે. ૮ પ્રભાવક ગુણ-તે ભગવતના ધર્મનો પ્રભાવના
મહિમા કરવો અથવા પોતાને જ્ઞાનાદિ ગુણ વધારવા દાન,
શીલ, તપ, ભાવ, પૂજા કરી ઘણો મહિમા કરવો, ૯ સમક્તિના
આઠ ગુણ.

હવે સમકિતના પાંચ લક્ષણ કહે છે. ૧ ઉપશમ ભાવલક્ષણ—તે વિવેકી પ્રાણી પ્રાર્થે કપાય ન કર અને જો કદાચિત્ કપાય કરે તોપણ તરત મનને પાછો ઢાલે. ૨ આસ્તાભૂષણ—તે ભગવતના વચન ઉપર શુદ્ધ પ્રતીત રાखે, ભગવંતે જેમ આગમમા આજ્ઞા કરી તેમ સદહે. ૩ દયા ભાષ લક્ષણ—તે સર્વ જીવ પોતાના સરીखा જાણી દયા પાલવી. ૪ નિર્વેદ—તે સસારથી તથા ધનથી શરીરથી હતાશીનપણે રાखવો. ૫ સયેગ—તે ઇન્દ્રિયના સુખ જીર્વે અનન્તિ વાર ભોગવ્યા પળ તે દુઃખના કારણ છે, એક ચિદાનંદ મોક્ષમયી અતીન્દ્રિય સુખને આપણો કરી જાણે. ૬ સમકિતનાં પાંચ લક્ષણ કહ્યા

હવે છ આયતન કહે છે. ૧ નિશ્ચયકુગુરુ તે ભગવંતના પ્રવચનના સ્વોટા અર્થ કરે સ્વોટી પ્રરૂપણા કરે. ૨ વ્યવહારકુગુરુ તે યોગી, સન્યાસી, ત્રાહણ અને આચારહીન ધેપધારી યતિ તે પળ છોડવા. ૩ નિશ્ચય કુદેવ તે જિણે શ્રીવીતરાગદેવનું સ્વરૂપ નથી જાણ્યું, ૪ વ્યવહાર કુદેવ તે જે સરાગીદેવ કૃષ્ણ, મહાદેવ, ક્ષેત્રપાલ, દેવી, પિતર પ્રમુખ તે પળ છોડવા. ૫ નિશ્ચયથી કુધર્મ તે જે એકાંત માર્ગ બાથકરણી ઉપર રાખ્યા છે અતરંગજ્ઞાન નથી ઓલખ્યો તે. ૬ વ્યવહાર કુધર્મ તે પારકા અન્ય દર્શનોના મત સર્વ છાડવા ઇટલે કુદેવ કુગુરુ તથા કુધર્મને છોડી શુદ્ધદેવ, ગુરુ તથા ધર્મ સદહે તે સમકિતની સદહણા જાણવી, સમકિતના લક્ષણ પન્નવણા સૂત્રથી કહે છે.

પરમત્થસથવો વા, સુદિદ્ધપરમત્થ સેવણાવાત્તિ ॥

વાવન્ન કુદસણા વજ્જાણાય સમ્મત્તસદ્દહણા ॥૧॥

અર્થ—પરમાર્થ છ દ્રવ્ય નવ તત્ત્વના ગુણ પર્યાય મોક્ષનું સ્વરૂપ ઇટલે જે પરમાર્થ સૂક્ષ્મ અર્થ છે તે જાણવાનો ઘણો

અભ્યાસ પરચો કરે અથવા જાણવાની ઘણી ચાહના રાખે અને સુદિદ્ધ કહેતાં ભલી રીતે દોઢા જાણ્યા છે પરમાર્ય છ દ્રવ્ય મોક્ષમાર્ગ જેણે એવાં ગુરુની સેવા કરે એટલે જ્ઞાની ગુરુ ધારવા અને વાવણ કહેતાં જિનમતિ યતિના નામ ધરાવીને જે ક્ષેત્રપાલ પ્રમુખને સમક્ષિત વિના માને એવા ગુરુનો સંગ વર્જે અને કુદર્શની જે અન્યમતિ તેનો સંગ ન કરે, એવા જે પરિણામ તે સમક્ષિતની મદદના જાણવી.

વિરયા સાવજ્ઞાઓ, કસાયહીણા મહાવ્યધરાવિ ॥
નિમ્મદિદ્ધિવિદ્ધુણા, કયાવિ મુલ્લ ન પાવતિ ॥ ૨ ॥

અર્થ—જે સાવજ્ઞ આરંભવી વિરમ્યા છે, ક્રોધાદિ ચાર કપાય જોત્યા છે અને શુદ્ધ પાંચ મહાવ્રત પાલે છે પણ સમક્ષિત વિના છે તે જીવ મોક્ષ પામે નહિ.

હવે સમક્ષિત તે જી વસ્તુ છે તે વિષે ગાયા કહે છે.

નયભગપમાણેહિં, જો અપ્પા સાયવાયમાવેણં ।
જાણહ મોક્ષસરૂવં, સમદિદ્ધિઓ સો નેઓ ॥૩॥

અર્થ—નય તથા ભંગે કરી તથા પ્રમાણે કરી જે પોતાના આત્માને જાણે, ઓલસે, સ્પાદાદ આઠ પક્ષે જાણે અને એમ સ્પાદાદપણે મોક્ષ—નિ કર્યાવસ્થાને પણ જાણે, પરવસ્તુને હેય જાણે, જીવગુણ વપાદેય જાણે, તેને સમક્ષિત જાણવો.

હવે જીવસ્વરૂપ ધ્યાન કરવાને ગાયા કહે છે.

અહમિકો સ્વલુ સુદ્ધો,
નિમ્મમઓ નાણદંસણસમગ્ગો ॥

તમ્મિ ઠિઓ તચ્ચિત્તો,
સઠ્ઠે એ એ સ્વયં નેમિ ॥ ૪ ॥

અર્થ—જ્ઞાની જીવ એવુ ખ્યાન કરે કે હું એક છું, પર પુદ્ગલથી ન્યારો છું, નિશ્ચયનયે કરી શુદ્ધ છું, જ્ઞાનદર્શન સ્વરૂપ છું, નિર્મલ છું, મયતાથી રહિત છું, હું મારા ગુણમાં રહ્યો છું, ચેતનાગુણ તે માહારી સત્તા છે, હું મારા આત્મસ્વરૂપને ધ્યાવતો સર્વ કર્મ ક્ષય કરું છું.

નિરજણ નિકલ અચલ, દેવઅણાહ અણાહ અણંત ॥
ચેયણલક્ષણ સિદ્ધસમ, પરમપ્પા સિવસત ॥ ૫ ॥

અર્થ —કર્મ અંજનથી રહિત નિરંજન છું, ફલક રહિત છું, અચલ વેદતા પોતાના સ્વરૂપથી કિવારે ચલાયમાન થાઉં નહિં, પરમદેવ છું, જેની આદિ નથી તથા જેનો અંત નથી એવો છું, ચેતના લક્ષણ છું, સિદ્ધ સમાન છું, સતસત્તા મયી છું.

જીવાદિસદ્દહણ સમ્મત્તં, અહિગમ્મો નાણં ॥
તથ્થેવ સયા રમણ, ચરણ પ્પત્તો હુ મુલ્લખ પહો ॥૬॥

અર્થ:—જીવાદિક છ દ્રવ્ય જેણે તેવા સદ્દહવા તે સમક્ષિત અને છ દ્રવ્ય જેણે તેવા ગુણપર્યાય સહિત જાણવા તે જ્ઞાન જાણવું. તે છ દ્રવ્ય જાણીને અજીવને છાડે અને જીવના સ્વગુણમાં સ્થિર થઈને રમે તે ચારિત્ર કહિયે. એ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર શુદ્ધ રત્નત્રયી તે મોક્ષનો માર્ગ છે માટે એ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રનો ઘણો યત્ન કરવો એ રત્નત્રયી પામીને પ્રમાદ કરવો નહીં, તિહા નિશ્ચય વ્યવહારની શાયા.

નિચ્છયમગ્ગો મુલ્લ્લો, વવહારો પુણ્ણકારણો વુત્તો ॥
પદમો સવરુલ્લો, આસવહેઽ તઓ વીઓ ॥ ૭ ॥

અર્થ:—નિશ્ચયનયનો માર્ગ જ્ઞાન સત્તારૂપ તે મોક્ષનું કારણ છે અને વ્યવહાર ક્રિયા નય તે પુણ્યનું કારણ કહ્યો. પહેલો નિશ્ચય નય સંસાર છે અને નિશ્ચય સંસાર-નિશ્ચય નય તે એકજ છે જૂદા નથી. વીજો વ્યવહાર નય તે આસ્રવ નવા કર્મ લેવાનો હેતુ છે એટલે શુભ પુણ્ય કર્મનો આસ્રવ થાય છે અને અશુભ વ્યવહારે અશુભ કર્મનો આસ્રવ થાય છે. કોઈ પુછે જે વ્યવહારનય આસ્રવનું કારણ છે તો અમે વ્યવહાર નહીં આદરશું, એક નિશ્ચય માર્ગ આદરશું. તેને ઉત્તર કહે છે.

જહ્ જિણમય પવજ્જહ, તા મા વવહારનિત્થપ્પ મુયહ ॥
એકેણ વિણ તિત્થં, છિઙ્ગહ્ અન્નેગઓ તદ્ધ ॥ ૮ ॥

અર્થ:—અહો ભવ્ય પ્રાણી ! જો તમને જિનમતની યાદના છે અને જો તુમે જિનમતને ઇચ્છો છો, મોક્ષને યાદો છો તો નિશ્ચયનય અને વ્યવહારનય છાંદસો નહિ એટલે ઘેઘુનય માનજો. વ્યવહાર નયે ચાલજો અને નિશ્ચય નય સદ્ગજો. જો તમે વ્યવહારનય ઉત્થાપશો તો જિનશાસનના તીર્થનો ઉચ્છેદ થાશે. જેણે વ્યવહાર ન માન્યો તેણે ગુરુ વંદના, જિનમક્તિ, તપ, પચ્છલ્લખાણ, સર્વ ન માન્યા. એમ જેણે આચાર ઉપાપ્યો તેણે નિમિત્ત કારણ ઉપાપ્યો. અને નિમિત્ત કારણ વિના એકલો ઉપાદાન કારણ તે સિદ્ધ ન થાય, માટે નિમિત્ત કારણરૂપ વ્યવહાર નય જરૂર માન્યો. અને જો એકલો વ્યવહાર નય માન્યો તો નિશ્ચયનય ઓલળ્યા વિના તત્ત્વનું સ્વરૂપ જાણ્યું જાય નહીં માટે તત્ત્વ મોક્ષ

માર્ગ તે નિશ્ચયનય વિનશ પામિયેં નહી, અને તત્ત્વજ્ઞાન વિના મોક્ષ નયો, ઇટલે નિશ્ચયનય અને વ્યવહારનય વેમાનવા. જે કારણે આગમમાં જ્ઞાન ક્રિયાથી મોક્ષ છે, તિહાં જ્ઞાન-હેય ઉપાદેયનો પરીક્ષા, ક્રિયા-જે હેય વંધકારણનો ત્યાગ, ઉપાદેય સ્વગુણ તે લેવા, ધિર પરિણામ રાખવા, એવું જ્ઞાન ક્રિયા તે મોક્ષનું કારણ છે, માટે જ્ઞાન સહિત ક્રિયા પ્રમાણ છે. જ્ઞાન વિના ક્રિયા પુણ્યનું કારણ છે એમ નિશ્ચય વિના વ્યવહાર નિઃફલ છે અને નિશ્ચય સહિત વ્યવહાર તે પ્રમાણ છે. તેનો દૃષ્ટાન્ત-જેમ સોનાના આભૂષણમાં ઉપધાતુ અથવા કિણજો મિલ્યો હોય તે પણ ઉચા સોનાને ભાવે લેઈ રાખિયેં છેયેં, અને જો તે કિણજો નથા સોનું જુદું કરિયેં તો સહુ કોઈ સોનાને લે પણ કોઈ કિણજો જે કુધાતુ તે લીયેં નહીં તેમ નિશ્ચય નય સોના સમાન છે, માટે નિશ્ચય નય સહિત સર્વં મલા છે અને નિશ્ચયનય વિના સર્વં અલેખે, માટે આગમમાં નિશ્ચય વ્યવહાર રૂપ મોક્ષમાર્ગ છે તે કહ્યો.

વલી શરીર ઉપર મોહ કર નહી તે વિષે

છિજ્જો મિજ્જો જાય રાઓ, જો હહમે હુ શરીર ॥
અપ્પા ભાવે નિમ્મલો, જ પાવ ભવતીર ॥ ૯ ॥

અર્થ:—મન્ય પ્રાણી એમ ચિત્તવે જે એ શરીર છીજજાઓ, મિજજાઓ, ક્ષય થઈ જાઓ, વિણસી જાઓ, એ મ્હારું શરીર પૌદ્ગલિક છે, પરવસ્તુ છે, તે એક દિવસે મૂકવું છે માટે ર પ્રાણી ! તું આપણા આત્માને નિર્મલપણે ધ્યાવતો સમારથી તરીને કાઠો પામીશ.

એ હિજ અપ્પા સો પરમપ્પા,

કમ્મવિસેસોંઈ જાયોઅપ્પા ॥ .

इमये देवज्जासुसो परमप्पा,

वहु तुहो अप्पो अप्पा ॥ १० ॥

અર્થ:—અહો મન્યજીવ ! એજ આપણો આત્મા છે. તે શુદ્ધ બ્રહ્મ છે, પણ કર્મને વગ પદ્ધતિ જન્મમરણ કરે છે પણ એ શરીરમાં જે જીવ છે તે દેવ છે, પરમાત્મા છે, માટે તુમે આપણો આત્મા ધ્યાવો, તરંગ તારણ જિહ્વાજ એ આપણો આત્માજ છે એમ શ્રી હેમાચાર્યે વીતરાગસ્તોત્રમાં કહ્યો છે.

यः परमात्मा परं ज्योतिः, परमःपरमेष्ठिनाम् ॥

आदित्यवर्णं तमसः, परस्तादामनति यम् ॥ १ ॥

सर्वे येनोदमूल्यत, समुलाः क्लेशपादपाः । इत्यादि ॥

અર્થ:—પરમાત્મા છે, પરમજ્યોતિ છે, પંચ પરમેષ્ઠીથી પણ અધિક પૂજ્ય છે. કેમકે પચપરમેષ્ઠી તો મોક્ષમાર્ગના દેસ્વાહનારા છે પણ મોક્ષમા જવાવાલો તો આપણો જીવ છે. અજ્ઞાનનો મિટાવનાર છે સર્વ કર્મ ક્લેશનો સ્વપાવનાર છે, એવો આત્મા ધ્યાવો એજ પરમ શ્રેયનું કારણ છે શુદ્ધ છે, પરમ નિર્મલ છે. એટલો આત્મા ઉપાદેય જાણી સદ્દે અને જીવો પોતાથી નિર્વાહ થાય તેવો ત્યાગ વૈરાગ્યમાં પ્રવર્તે એટલે ધન તે પરવસ્તુ જાણી સુપાત્રને દાન આપે અને ઇન્દ્રિયના વિકાર તે કર્મબંધનાં કારણ જાણી પરિહરે, શીલ પાલે, જે આહાર છે તે પૌદ્ગલિક પરવસ્તુ છે, શરીર પુષ્ટિનું કારણ છે, અને શરીર પુષ્ટ કીધાથી ઇન્દ્રિયોના વિષયનો પોપ યાય માટે તે પરસ્તભાવ છે, અજ્ઞાન સંસારનું કારણ છે માટે આહારનો ત્યાગ કરવો તેને તપ કહિયે. તથા પૂજા તે જે શ્રી અરિહંત દેવે મોક્ષમાર્ગ ઉપદેશ્યો તે આપણે જાણ્યો માટે આપણા ઉપકારી છે તે ઉપકારીની વહુ માન સહિત યક્તિ કરીયે માટે

શ્રીઅરિહત દેવાધિદેવનો પૂજા કરવી. એમ દાન, શીલ, તપ, પૂજા સર્વ જીવ અજીવનું સ્વરૂપ ઓલખ્યા વિના જે કરવું તે પુણ્યરૂપ ઈન્દ્રિય મુલ્યનું કારણ છે અને જે જીવને ઉપાદેય કરી વાંછા વિના કર તે નિર્જેરાનુ કારણ છે. એમ દયા પણ શ્રી ભગવતી સૂત્રમા સાતાપેદની કર્મનુ કારણ છે. ઘટલે સમ્યક્ જ્ઞાનીની સર્વ કરણી નિર્જેરાનુ છે, અને જ્ઞાન વિના સર્વ કરણી વંધનુ કારણ છે, માટે જ્ઞાનનો ઘણો અભ્યાસ કરજો એ ભગવતે સીરામણ દીધી છે.

તથા જ્ઞાનનુ કારણ શ્રુતજ્ઞાન છે તેનો ઘણો ભાવ રાખજો.

શ્રીઠાણાગમાં તથા ઉત્તરાખ્યનમા ૧ વાચના, ૨ પૃચ્છના, ૩ પરાવર્તના, ૪ અનુમેક્ષા, ૫ ધર્મકથા એ સશ્જ્ઞાય ભળવા છુનવાનું ફલ મોક્ષ કહ્યો છે. સશ્જ્ઞાય કરવાથી જ્ઞાનાવરણી કર્મ રૂપાને કેમકે વાચનાથી તીર્થધર્મ પ્રવર્તે, મહાનિર્જેરા થાય પૂછવાથી સૂત્ર તથા અર્થ શુદ્ધ થાય, મિથ્યાત્વ મોહનીય રૂપાણે, તે જેમ અર્થ વિચાર પૃછે તેમ તેમ સમક્ષિત નિર્મલ થાય અને અનુમેક્ષા તે અર્થ વિચારતાં સાત કર્મની સ્થિતિ, રસ પાતલા કરે. અનતો સસાર રૂપાણીને પાતલા કર તથા શ્રુતજ્ઞાનની આરાધનાથી અજ્ઞાન મિટે એવા ફલ કહ્યા છે.

માટે વાચના તથા ભળવાનો ઘણો ઉદ્યમ કરવો, કેમકે આજ પાંચમા આરામા કોઈ કેવલી નથી તથા મનઃ પર્યવજ્ઞાની અને અવધિજ્ઞાની પણ નથી, એક માત્ર શ્રુતજ્ઞાન-આગમનો આધાર છે. યતઃ—

કહ અમ્હારિસા પાળો, દુસમાદોસદૂસિયા ॥

હા મળાહા કહ હુતા, ન હુતો જડ્ જિણાગમો ॥૧॥

અર્થ—હ ભગવંત ! અમસગિસા પ્રાણીની શ્રી ગતિ યાત

જે અર્મે આ દુસમ પચમ કાલમાં અવતાર લીધો. હા ! ઇતિ સ્વેદે
અમે અનાથ છું (છીષ). જો જિનરાજના કહેલા આગમ ન
હોત તો આજ થું થાત, પટલે આજ આગમનોજ આધાર છે. માટે
આગમ અને આગમધર જે વહુધ્ત તેનો ઘણો વિનય કરવા
આગમમાં વિનયનું ફલ તે સાંભળવું અને સાંભળવાનું ફલ જ્ઞાન
ઠે, જ્ઞાનનું ફલ માક્ષ છે, એમ આગમ સાંભળી લેવા યોગ્ય લેજો,
છંદવા યોગ્ય છોદજો, સદહના શુદ્ધ રાસજો, સદહના તે
મોક્ષનું મૂલ છે. એ ઇન્દ્રિય મુક્ત તો આ જીવે અનંતિવાર
પામ્યું છે. એહવી જાતિ-જન્મ-યોનિ કોડ રહી નથી
જે આપણા જીવે નહીં કરી હોય એ જીવને સંસારમા
મમતા અનંતાં પુદ્ગલ પરાવર્તન થયાં પણ ધર્મની જોગવાઈ
મળી નહીં તો હવે મનુષ્યમવ, ધાવરુ કુલ, નીરોગ શરીર,
પચેન્દ્રિય પ્રગટ, બુદ્ધિ નિર્મલ, પટલા સંયોગ મલ્યા, વ્રલી શ્રી
વીતરાગની વાણીના કહેનારા શુદ્ધ ગુરુની જોગવાઈ પામીને
અહા મહ્યલોકો ! તુમે ધર્મને વિષે વિશેષ ઉદ્યમ કરજો, ફરિથી
એવી જોગવાઈ મિલવી દુર્લભ છે માટે પ્રમાદ કરશો નહીં. એ
શરીર, ધન, કુદુંવ, આયુષ્ય, સર્વ ચંચલ છે, ક્ષણ ક્ષણ છીજે છે,
માટે પાંચ સમવાય કારણ મલ્યાં મોક્ષરૂપ કાર્ય સિદ્ધ કરવું. તે
પંચસમવાયનાં નામ કહે છે. ૧ કાલ, ૨ સ્વભાવ, ૩ નિયતિ,
૪ પૂર્વકૃત, ૫ પુરુષાકાર. એ પાંચ સમવાય માને તે સમકીતિ છે.
એમા એક સમવાય ઉચ્ચાપે તેહને મિથ્યાત્વી કહિયે એમ સમ્મતિ
મૂનમાં કહ્યો છે.

કાલો સહાવ નિચડ, પુઠ્ઠકય પુરિસકારણે પંચ ॥

સમવાય સમ્મત્ત, એગતે હોઈ મિચ્છંત્ત ॥ ૧ ॥

અર્થ:—કાલ લબ્ધિ વિના મોક્ષરૂપ કાર્ય સિદ્ધ થાય

નહી, એટલે કાલ સર્વજનું કારણ છે. જે કાલે જે કાર્ય થવાની હોય તે કાર્ય તે કાલે થાય, એ કાલ સમવાય અગીકાર કરી કહ્યો. રૂઢાં કોઈ પૂછે જે અમવ્ય જીવ મોક્ષ કેમ જતા નથી ? તેનો ઉત્તર જે અમવ્યને કાલ મલે પણ અમવ્યમા મુક્તિ જવાનો સ્વભાવ નથી તેથી મોક્ષે જાય નહીં. કેમકે કાલ અને સ્વભાવ એ બે કારણ જોડાયે. તેવારે ફરિ પૂછ્યું જે મવ્ય જીવોમા તો મોક્ષે જવાનો સ્વભાવ છે તો સર્વ મવ્યકેમ મોક્ષ જતા નથી ? તેને ઉત્તર જે નિયત કહેતાં નિશ્ચય સમકિત ગુણ જાગેતેવારે મોક્ષ પામે એટલે કાલ, સ્વભાવ, નિયત એ ત્રણ કારણ માન્યા. તે વારે ફરિ પૂછ્યું જે સમકિત આદિ કારણ તો શ્રેણિક રાજાને હતાં તો મોક્ષ કેમ ન થયો ? તેને ઉત્તર જે પૂર્વકૃત કર્મ ઘણા હતા અથવા પુરુષાકાર જે હ્રદય રૂપનો નહીં ફરી પૂછ્યું જે શાન્તિભદ્ર પ્રશ્નલે તો હ્રદય ઘણો કીધો તેનું ઉત્તર જે તેમના પૂર્વકૃત શુભકર્મ લખ્યા ન હતા માટે પાંચ સમવાય મિલ્યા કાર્યની સિદ્ધિ થાય, તે વારે ફરિ પૂછ્યું જે મન્દેશ માતાને તો ચાર કારણ મિલ્યા પણ પાંચમો પુરુષાકાર હ્રદય કાંઈ કીધો નહીં, તેને ઉત્તર જે ક્ષપક શ્રેણિ ચંદ્રાનો શુદ્ધ ધ્યાન રૂપ હ્રદય કીધો છે માટે પાંચ સમવાય મીલ્યા મોક્ષરૂપ કાર્ય સિદ્ધ થાય.

જેવારે કેવલજ્ઞાને કરી સર્વ દ્રવ્ય જેમ રહ્યા છે તેમ દેવે એટલે આકાશદ્રવ્ય લોકાલોક પ્રમાણ છે તેમા અલોકમા બીજું દ્રવ્ય કોઈ નથી. લોકાકાશના એકેક પ્રદેશે ધર્માસ્તિકાય, અ ધર્માસ્તિકાયનો એકેક પ્રદેશ રહ્યો છે તથા અનતા જીવના અનતા પ્રદેશ રહ્યા છે, અનતા શુદ્ધગલ પરમાણુઆ રહ્યા છે કાલનો સમય સર્વજન વર્તે છે.

હવે છ દ્રવ્યની ફરસના કહે છે. ધર્માસ્તિકાશના એક પ્રદેશે ધર્માસ્તિકાયના છ પ્રદેશ ફરસ્યા છે. તે આવી રીતે કે ચાર

દિશિના ચાર અને પાંચમો નોંચે, હઢો ઉપર, ૫ છ પ્રદેશ
 ફરસ્યા છે, તથા ૬ મૂલ પોતે પ્રદેશ, ૭ સાત પ્રદેશનો
 સંબંધ છે અને ધર્માસ્તિકાયના ૬ પ્રદેશને આકાશદ્રવ્ય
 તથા અધર્માસ્તિકાયના સાત સાત પ્રદેશ ફરશે છે તે ૬ મૂલના
 પ્રદેશને ધીજા દ્રવ્યનો મૂલનો પ્રદેશ ફરશે માટે સાત
 પ્રદેશની ફરસના છે અને ધર્માસ્તિકાયના ૬ પ્રદેશને જીવ
 પુદ્ગલના અનંતા પ્રદેશની ફરસના છે અને લોકને અંતે જે
 ધર્માસ્તિકાયના પ્રદેશ છે તેને આકાશ ફરસનાતો છ ૬ દિશીની
 છે અને ૬ મૂલ પ્રદેશ મુઢાં સાત પ્રદેશની ફરસના છે અને
 ધીજા દ્રવ્યની ત્રણ દિશીની ફરસના છે. ૭ સર્વ દ્રવ્યની ફર-
 સના છે અને આકાશથી ધર્મ અધર્મની અવગાહના સૂક્ષ્મ છે
 ધર્મ અધર્મ દ્રવ્યથી જીવની અવગાહના સૂક્ષ્મ છે. જીવથી
 પુદ્ગલની અવગાહના સૂક્ષ્મ છે.

૭ છ દ્રવ્યના ગુણ પર્યાય સામાન્ય સ્વભાવ ૧૧ છે. અને
 વિશેષ સ્વભાવ ૮૩ છે, તે શ્રીસિદ્ધ ભગવંત જ્ઞાનથી જાણે દર્શનથી
 દેલે. તે ૮૩ સામાન્ય સ્વભાવ કહે છે. ૧ અસ્તિ સ્વભાવ, ૨
 નાસ્તિ સ્વભાવ, ૩ નિત્ય સ્વભાવ, ૪ અનિત્ય સ્વભાવ, ૫ ૬
 સ્વભાવ ૬ અનેક સ્વભાવ, ૭ એક સ્વભાવ, ૮ અએક સ્વભાવ, ૯
 મલ્ય સ્વભાવ, ૧૦ અમલ્ય સ્વભાવ, ૧૧ પરમ સ્વભાવ. ૭ ૮૩
 સામાન્ય સ્વભાવ સર્વ દ્રવ્યમાં છે. ૭ સામાન્ય ઉપયોગ દર્શન
 ગુણથી દેલે. ૭ દશ વિશેષ સ્વભાવ કહે છે. ૧ ચેતન સ્વભાવ,
 ૨ અચેતન સ્વભાવ, ૩ મૂર્તિ સ્વભાવ, ૪ અમૂર્તિ સ્વભાવ, ૫ ૬
 પ્રદેશ સ્વભાવ, ૬ અનેક પ્રદેશ સ્વભાવ, ૭ શુદ્ધ સ્વભાવ, ૮ અ-
 શુદ્ધ સ્વભાવ, ૯ વિમાન સ્વભાવ, ૧૦ ઉપચરિત સ્વભાવ. ૭ દશ
 વિશેષ સ્વભાવ છે તે કોઈક દ્રવ્યમાં કોઈક સ્વભાવ છે, કોઈક
 દ્રવ્યમાં કોઈક સ્વભાવ નથી, ૭ જ્ઞાનથી જાણે ૭ દેલે સિદ્ધ ભગ-
 વાન લોકાલોક સર્વ જ્ઞાનોપયાગથી જાણી રક્ષા છે. દર્શનોપ-

योगी देखी रक्षा छे, एहवा अनंत गुणी अरूपी सिद्ध भगवान् ।
छे ते समान पोताना आत्माने जाणे उपादेय करी ध्यावे ते
समंकिती जाणवो.

॥ दोहा ॥

अष्ट कर्म वन दाहके, भए सिद्ध जिनचन्द ।
ता सम जो अप्पा गणे, वंदे ताको इद ॥ १ ॥
कर्मरोग औपधसमी, ज्ञान सुधारस वृष्टि ।
शिव सुखामृत सरोवरी, जय जय सम्यक्दृष्टि ॥ २ ॥
एहिज सदगुरु शीख छे, एहिज शिवपुर मांग ।
लेजो निज ज्ञानादि गुण, करजो परगुण त्याग ॥ ३ ॥
ज्ञान वृक्ष सेवो भविक, चारित्र समंकित मूल ।
अमर अगम पद फल लहो, जिनवर पदवी फूल ॥ ४ ॥
संवत् सत्तर छिहत्तरे, मनशुद्ध फागुण मास ।
मोटे कोट मरोटमे, वसतां सुख बोमास ॥ ५ ॥
सुविहित खरतर गच्छसुथिर, युगवर जिनचंद सूर ।
पुण्य प्रधान प्रधान गुण, पाठक गुण पडूर ॥ ६ ॥
तास शिष्य पाठक प्रवर, सुमत्तिसार गुणवत ।
संकल शास्त्र ज्ञायक गुणी, साधुरग जसंवत् ॥ ७ ॥
तास शिष्य पाठक विबुध, जिनमत परमत जाणा
भविक कमल प्रतिबोधवा, राजसार गुरुभार्ण ॥ ८ ॥

ज्ञानधर्म पाठक प्रवर, शमदस गुणे अगोह ।
 राजहंस गुरु गुरु शक्ति, सहजग करे सराह ॥९॥
 तास शिष्य आगमरुचि, जैन धर्मको दास ।
 देवचद आनदमें, कीनो ग्रंथ प्रकाश ॥ १० ॥
 आगमसारोद्धार एह, प्राकृत संस्कृत रूप ।
 ग्रथ कियो देवचदमुनि, ज्ञानामृत रसकूप ॥११॥
 करघो इहां सहाय, अति, दुर्गदास शुभचित्त ।
 समजावन निज मित्रकु, कीनो ग्रंथ पवित्त ॥१२॥
 धर्ममित्र जिन धर्म रत, भविजन समकितवत ।
 शुद्ध अमरपद ओलखण, ग्रथ कियो गुणवत ॥१३॥
 तत्त्वज्ञानमय ग्रन्थ यह, जोवे वालाबोध ।
 निजपर सत्ता सब लिखे, श्रोता लहे प्रबोध ॥१४॥
 ता कारण देवचद मुनि, कीनो भाषा ग्रथ ।
 भणशे गुणशे जे भविक, लहेशे ते शिवपथ ॥१५॥
 कथक शुद्ध श्रोतारुचि, मिलजो एह सयोग ।
 तत्त्वज्ञान श्रद्धा सहित, वलीय काय निरोग ॥१६॥
 परमागमसु राचजो, लहेशे परमानंद ।
 धर्मराग गुरु धर्मसों, धरजो ए सुखवृद्ध ॥ १७ ॥
 ग्रन्थ कियो मनरगसों, सितपख फागुणमास ॥
 भोमवार अरु तीज तिथि, सफल फली मन आस ॥१८॥

ગુણસ્થાનક વિચાર.

હવે ગુણઠાણાનો વિચાર લેવા છે. પ્રથમ મિથ્યાત્વગુણઠાણું ૧, સાસ્વાદનગુણઠાણું ૨, મિશ્રગુણઠાણું ૩, અવિરતિ સમકિત ગુણઠાણું ૪, દેશવિરતિ ગુણઠાણું ૫, પ્રમત્ત ગુણઠાણું ૬, અપ્રમત્તગુણઠાણું ૭, અપૂર્વકરણ ગુણઠાણું ૮, અનિવૃત્તિનાદર ગુણઠાણું ૯, દુઃસ્મસપરાય ગુણઠાણું ૧૦, ઉપશાતમોહ ગુણઠાણું ૧૧, ક્ષીણમોહ ગુણઠાણું ૧૨, સયોગી કેવલી ગુણઠાણું ૧૩, અયોગી કેવલી ગુણઠાણું ૧૪, અરિહતનાં માલ્યાં વચન સાચા કરી સદ્દે નહિં તે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણો કહીંદં તેહના ભેદ પાંચ છે. અભિગ્રાહ્ય મિથ્યાત્વ-જે લીધો હઠ મુકી સકે નહીં ૧, અનભિગ્રાહ્ય મિથ્યાત્વ જે દેવ તથા કુદેવ તથા શુરુ તથા કુશુરુ ધર્મ અધર્મ સરિત્વા કરી માને પરીક્ષાપુદ્ધિ નહીં ૨, અભિનિવેશમિથ્યાત્વ-જે છોડાને છોડું જાણે પણ હઠ મુકી સકે નહીં ૩, સાંશયિક મિથ્યાત્વ-જે કેરલિના માલ્યા રચન તેમા સંશય ઉપજે પૂરી પરતીત આવે નહીં ૪, અનામોગ મિથ્યાત્વ-જે કાઈ જાણપણું ઉપજે નહીં ઈર્ષદ્રીવિકલ્લેદ્રીની પેરે તથા શ્રીઠાણાગમુત્રે મિથ્યાત્વના દશ ચોલ કહ્યા છે. જીવને અજીવ કરી માને તે મિથ્યાત્વ ૧, તથા અજીવને જીવ કરી માને તે મિથ્યાત્વ ૨, તથા ધર્મને અધર્મ કરી માને તે મિથ્યાત્વ ૩ તથા અધર્મને ધર્મ કરી માને તે મિથ્યાત્વ ૪, મોક્ષનો માર્ગ જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર તપ તેહને મોક્ષમાર્ગ ન માને તે મિથ્યાત્વ ૫, તથા મોક્ષનો માર્ગ નથી સસારનો હેતુ છે તેહને મોક્ષ માર્ગ કરી માને તે મિથ્યાત્વ ૬, તથા મોક્ષ ગયા નથી તેને મોક્ષ માને તે મિથ્યાત્વ ૭, જે મોક્ષે ગયા તેહને મોક્ષ ન માને તે મિથ્યાત્વ ૮, જે સાધુ વિષય વિકાર ત્યાગી તેહને અસાધુ માને તે મિથ્યાત્વ ૯, તથા

જે સાધુ નથી તેહને સાધુ કરી માને તે મિથ્યાત્વ ૧૦,
તે મિથ્યાત્વની ચાલ ત્રીન પ્રકારની છે. એક દેવગત મિથ્યાત્વ-તે
કુદેવ સરાગી તેહને દેવ કરી માને વીજો ગુરુગત-જે
કુગુરુને ગુરુ કરી માને, ત્રીજો પર્વગત મિથ્યાત્વ-સસારી પર્વને
ધર્મના પર્વ કરી માને તે મિથ્યાત્વ. તે મિથ્યાત્વની સ્થિતિ ત્રીન
પ્રકારનો છે. અનાદિ અનંતની અભવ્ય જીવને, અનાદિ સાત
ભવ્યજીવને, સાદિસાત પડવાડે, તે જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત ઉત્કૃષ્ટી
અર્ધપુદ્ગલપરાયણે કાંઈક જાણી છે ત્રીજુ ગુણઠાણું સાસ્વાદન-
તે કોઈક જીવ ઉપસમસમકિતથી પડતો મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે
પડતો નથી વચે છાવાલિકા રહે તે સાસ્વાદન ગુણઠાણું કહીંડું
તેહનો દૃષ્ટાંત જે કોઈ પુરુષ સ્ત્રીસ્વાદ ઘૃત જમીને તુરત વમતો
હોઈ તે વમતાં કાંઈક સ્વાદ આવે તિમ સમકિતથી પડતા
પિપ્પા કાંઈક વાસના રહે તેહને સાસ્વાદન કહીંડું ત્રીજો ગુણ-
ઠાણો મિશ્ર-કોઈ જીવ સયોપશમ સમકિતથી પડી મિશ્રમોહ-
નીને ઉદયે મિશ્રગુણઠાણે આવે અથવા મિથ્યાત્વથી નિકલી
સમકિત ગુણઠાણે આવતા વચે મિશ્રમોહનીને ઉદયે મિશ્ર-
ગુણઠાણે આવે તે જીવ અંતર્મુહૂર્તકાલસીમ રહે એહને
સમકિત મિથ્યાત્વદૃષ્ટિ કહીંડું. એહનો દૃષ્ટાંત કહે છે
જે કોઈ જીવ નાલિયરદ્વીપમાં વસતો હાઈ તે નાલિયર સ્વાદ તે-
હને અન્ન દીઠે રાગ ન ઉપજે તેમ દ્વેષ પણ ન ઉપજે તિમ એ જી-
વને જિન ધર્મ સાચો સામલતા રાગ પણ ન ઉપજે તેમ દ્વેષ ઉ-
પજે નહીં એહવા જીવને મિશ્રગુણઠાણું કહીંડું, એહની સ્થિતિ
અંતર્મુહૂર્તની છે. ચોથો અવિરત સમકિત, તેહના મેદ ત્રણ છે,
તેહનો પહેલો મેદ ઉપસમસમકિત-જે જીવ અનાદિ મિથ્યાત્વ
સંજીવેંચંદ્રીપર્યાસો કોઈ કારણ પામીને સંસારથી ઉભગે, નરક
નિગોદથી જનમમરણના દુઃખથી વીહે, તેવારે એ સર્વ સંસાર
સોટો જાણે, ધર્મ જાણવાની રુચિ ઘણી કર, દયાપાલે, દાનદે,
તપ કરે, શ્રાવણના વાર ઘત પાછે તે જીવ ચયામદ્વિચરણે વ-

તૈતા કહોઈ, ઇટલી કરણીસુધી મન્ય, તથા અમન્ય જીવ આવે, નવગ્રૈવેયકસુધી જાણ પળ સમકિત પામ્યો નથી તે, માટે હેલામાં નાથે, તોપણ કાઈ જીવ વૈરાગ્ય પરિણામસહિત સંસારને અસાર જાણતો સાચા ધર્મનો પરીક્ષા કરતો સાતકર્મની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટો રૂપાથે, એક કોઠાકોઠી સાગરોપમ વાકી સ્થિતિ માતકર્મની રહે તેવારે અપૂર્વકરણ કરે તેવારે- એક જ્ઞાન માર્ગ સાચો કરી માને, ધુદ્ધિ સૂક્ષ્મભાવ જાણવાની વિશેષ થાઈ. તેવારે- પડે એક આત્મા પાતાના શરીરને વિષે રહ્યો, પણ અશરીરી છે, અરૂપી છે, અવિનાશી છે, અનતજ્ઞાનમયી, અનત દર્શનમયી, અનંત ચારિત્રમયી, અનતઅગુરુલઘુમયી, અનતતપમયી, અનતરીર્યમયી, નિર્મલ અલેપ અલંક છે તેહના પ્રદેશ અસહ્યાતા છે, પ્રદેશ પ્રદેશ અનતાગુણ, અનતાપર્યાય છે, ઉપયોગ લક્ષણ-તે માહરો ધર્મ છે, એ ધર્મ તે જે કરતા પ્રગટ થાયે, ગુણી શ્રીઅરિહત, સિદ્ધ, આચારજ, ઉપાધ્યાય, સાધુ-તથા સિદ્ધાંત તેહનો વિનય તથા ત્રૈયાવચ્ચ કરવો, અરિહતના આગમ પ્રમાણમતીત રાગે તે સમકિત કહોઈ, તે સમકિતના તિન મેદ છે, ૧ ઉપસમ સમકિત ૨ ક્ષયોપશમ સમકિત ૩ ક્ષાયિકસમકિત તિહા અનતાનુબધિકપાય ૪ મિલ્યાત્વમોહની, મિશ્રમોહની, સમકિતમોહની એસાતપ્રકૃતિ ઉદયે આને તે રૂપાવી અને ઉદયે નથી આવી તે ૧૫૫૧કે ઉણસમાવો છે, પ્રદેસે ઉદયે છે, સમકિતમોહની ઉદય આકરો છે તેણે સમકિતના અતિચાર લાગે છે તેહને ક્ષયોપશમ સમકિત કહોઈ, એહની સ્થિતિ જયન્ય અન્તર્મુહુર્ત છે ઉત્કૃષ્ટિ ૬૬ છાસઠિસાગરોપમ કેટલાએક મનુષ્યમત્ત અધિક ઇટલી સ્થિતિ રહે એ સમકિતને પાંચ અતિચાર લાગે તેહના નામા-શંકા-જે આગમમા કહ્યો તે સાચો પીળ કાઈક સદેહ ઉપજે ૧ અતિચાર, રૂલા-વીજા મતના શાસ્ત્ર તથા દેવ હરિહરાદિક, મરાગિ તથા તે મતના ગુરુ સવિકારી તેહને કાંઈક રડાપણે-જાણિ વાછા કરિયે ૨ અતિચાર, ચિતિગિછા-જે પ્રમ્પઅરિહતનો કહ્યો કરીઈ-પણ, ૫

हो फल यासे के नही थाय अथवा जिनसासनवी बीजा मननी
 रुणी रूढी छे एहो परिणाम आये ते ३ अतिचार ॥
 पसंसे-जे परमतनी परसंसा करे, जे बीजा मतना देव तथा लिं-
 गीयाना कष्टकरणी तथा काई चमत्कार देखीने ते उपर राग
 आवे तेहने पगे लागे तेहना गुण बोले ए ४ अतिचार
 जाणवो ॥ संधवो-जे बीजा मतना देव तथा गुरु तथा ते मतना
 जे सेवक तेहनो परिचये मेलाप घणो करे बीजा मतनी बात
 करे सांभले ते पाचमो अतिचार ॥ ए क्षयोपशम समकित एरु
 जीवने असंख्यातीवार आवे अने वली असंख्यातीवारजाए,
 जे आगमने आधार राखे तेहने रहे, तेपछे क्षायिक समकित पाई
 ते क्षायिकनो अर्थ लिखीड छे. ४ अनंतानुपंरी १ मिथ्यात्व
 मोहनी २ मिश्रमोहनी ३ समकितमोहनी ए सात प्रकृति
 सर्वथा जे जीवे खपायीने निरमली परतीत किथी ते क्षायिकस-
 मकितो कहीड ए आव्या पछे जाय नहीं. ए समकितवाला
 जीवने दस जातिनी रुचि उपजे ते लिखीड छे १ निसर्गरुचि-
 नवतत्त्व छ द्रव्य ४ निक्षेपा सातनय पोतानी बुद्धिथी साचा जाणे
 ते निसर्गरुचि २ अभिगमरुचि-जे जिनागमनासुख अर्थ जाणवा
 नी रुचि गुरुना मुखयी उपदेशथी जाणे ते उपदेशरुचि
 ३ आणारुचि-श्री अरिहत केवलीना कथा वचननी
 आणा प्रमाण करे ते आणारुचि ४ सूत्ररुचि-जिन सूत्र
 सांम व्तां साचा मारगनी परतीत उपजे समकित पामे
 ५ बीजरुची-सिद्धांतनुं एरुपद सांमलता वधानोलनुं
 जाणपणुं आये श्रद्धासमीथाई ६ अभिगमरुचि-जे १
 अंगादिक ८४ आगम तथा नियुक्ति भाष्य चूर्णि टीकाना
 अर्थ जाणे सर्व बोलना परमार्थ जाणवानी रुचि ७ विस्ताररुची
 ६ द्रव्यनाभाव ४ निक्षेपसातनये करी न्यार प्रमाणे करी जाणे
 ८ क्रिया रुचि-जे जीव जिनसासननी क्रिया साची करी सु-

जमां कहो ते रीते करे आधीपाछी न करे ९ संक्षेपरुचि, जे जीव सिद्धांतना जाण, गीतार्थ आगमने अनुसारे जे अर्थ कहे ते साचा करी माने १० धर्मरुचि-आतमानो धर्म ज्ञान दर्शन चारित्र्ययी अरुपी आतमानो परिणाम भावदया म मुख गुणो श्री अरिहंतादिकनो बहुमान वेयावच्च ते धर्म करी माने बीजा बाह्य तप वास्तकिरिया जे आगममा कहा परमाणे करे ते धर्मनो कारण करी माने ते धर्मरुचि, समकित मोक्ष-मार्ग मूल छे, समकित बिना जे करणि ते ससार खाते छे पण मोक्षमार्ग न जाणे ए चोथो गुणठाणो कहा ४ पाचमो देशविरति गुणठाणो इहा जीवने त्रतपच्चखाण आर्थे, जघन्ये एक नवकारसीपच्चखाण तथा कंदमूलना पच्चखाण साची श्रद्धासहीत थया होवे तेहने श्रावक कहीइ, उत्कृष्टे इंद्रीमुखनी बाछा बिना श्रावकना धारव्रत पाले ते उत्कृष्टो श्रावक कहीइ धारव्रतना नाम. १ स्थूलप्राणातिपात विरमण, जे तस जीवने निरपराध हुणे नहि २ स्थूलमृपागाद विरमण, जे मोटका पाच कन्यालीक १, गवालीक २, भौमालिक ३, थापिणमोसो ४, कुडीसाख न बोले ५ ॥ ३ धूलअदचादान विरमण, जे चोरी कीधे राजा दंडे तथा च्यार रुढा माणस ठपको दे अथवा पोताने भय लागे अथवा सामाना जीवने धास्को पडे ते मोटी चोरी करवी नहि ४ धूलमैथुन विरमणव्रत, जे परस्त्री मनुष्यणी तथा तिर्यचणी तथा देवतानी भोगववी नहीं. पाच इंद्रीना स्वाद घणा मगनपणे सेवे नहीं ५ धूलपरिग्रह विरमण, जे घना दिक नव भेदनो परिग्रहना पच्चखाण करे, ईच्छा परिमाण करे अथवा पोता पासे जे घन होइ ते राखी बीजानो पच्चखाण करे ६ दिक परिमाणव्रत, जे च्यार दिशा तथा उंचो तथा नीचो दिसो जावानो मान करे ७ भोगोपभोग परिमाण

प्रत जे नीम साचवे, पन्तर रुमादान न करे, जे पोताने खावे-
पीवे तथा वखोनुं मान राखे ८ अनर्थ दंड विरमणत, ते जे
मोटका पाप, रंगवां, खेतग खेडवां, भाठो जे चूना प्रमुख न
करवानां पच्चक्खाण करे, ९ सामायिकप्रत जे जघन्य २ घडी
सुधी ससारना काम मृकी कुटुव धननो राग तजी कोइथी
द्वेष न करवो एहवो समपरिणाम राखवो ते सामायिक कहिं
१० देशावगासिकप्रत जे बे घडीथी च्यार पोहोरथी उणुकाल
दिसतुं मानकरि थीरचित्त समतापणे रहवु ते देसावगासिकप्रत
जाणवुं ११ पौपधप्रत च्यार पोहोर अथवा आठ पोहोर सुधी
समतापणे साधुपेरे श्रावकवर्ते, मन वचन काया समताई राखे
ते पौपधप्रत कहिं १२ अतिथिसविभाग चारसु प्रत जे श्रावक ते
साधुने विहरावीने पछे जिमनु जो तेहया साधुनो योग न मिले
तो साधर्मिक श्रावकने जीमाडीने जमवा बेसवु बेठा पछे थो-
डीसीकरार साधुजीनी वाट जोवी इम करतां साधुजी न आव्या
तो एहवो भावना भाववी जे घन्य ते श्रावक जे साधुजीने व-
होरागीने जिमता हस्ये इम चितवी जमवा बेसे ए चारप्रत धरे
ते श्रावक कहिं श्रावकने जघन्य ३ वार उत्कृष्टे ७ वार चैत्य
वन्दन करवुं, अरिहंतदेवसिद्ध भगवतने वंदना करवी तथा नित्य
पढिक्कमणु बे वार करवुं जो नित्यन थाय तो पाखीनो पढिक्कमणु
नियमा करवु तथा पच्चक्खाण प्रभातना नोकारसी अवस्य साच-
ववी, रात्रि चउविहार, तिविहार, दुविहार ए २ मांदि एक प-
च्चक्खाण अवस्य करवुं. ए पांचमा गुणठाणानी स्थिति जघन्य
अंतमुहूर्त्त उत्कृष्टे देशे उणी पूर्वकोडी वर्षनी जाणवी ए जीव
अदार पाप स्थानक आलोइने निर्मल थयो चारित्र फरसे ते कहे
छे, अथ अदार पाप स्थान लिखीं छे. कोइ भन्य जीव अवसर
पापीने जेनागम सुणतां संसारवी उभग्यो यको मोक्ष सुखनो

અભિલાષ કરે પણ આલંબન વિના કાર્ય નીપજવો દુષ્કર છે તેથી પ્રથમ દેવતત્ત્વ શ્રી વિતરાગ અનંત જ્ઞાનમય અનંત દર્શનમય શુદ્ધ સ્વરૂપી આત્મ ઋદ્ધિભોગી આત્માલંબી આત્મપરણામી જેહને અવલંબીને અનંતા જીવ અવ્યાપાધ મુક્તિ વરે, તે દેવતત્ત્વ તેહને સેવવે સર્વ જીવ સંસારભયથી હુટે તથા નિગ્રંથપત્ર મહાવ્રતધારી સવરસ્વ-રૂપી એક નિર્મલ મોક્ષમાર્ગને વિષે જેહની દૃષ્ટિ છે, શરીર, ઇન્દ્રિય, કપાય, યોગની પ્રવૃત્તિ જીપતા મુનિરાજ અતીતકાલ વિષય સંભાલતા નથી, વર્તમાન વિષયમા રમતા નથી, અનાગતકાલ વિષયની આસસા નથી, પોતાના અનંતગુણપર્યાય નિર્મલ કર ધાને ઉત્કૃષ્ટ ઉદ્યમવત છે તે સાધુ મહાત્મા ગુરુપણે ધારવા, તથા ધર્મતત્ત્વ-જે જીવ દ્રવ્ય અસરચાત પ્રદેશી સ્વાદ્વાદ રીતે પોતાની ગુણપર્યાય પરણતિ તે ધર્મ શ્રી સિદ્ધ ભગવાનને પ્રગટ છે, શ્રી અરિહંતે ઉપદિસ્યો આચાર્ય તે ધર્મ સાધવાને જ્ઞાનાદિક પંચાચાર પાલે છે, શ્રીઉપાધ્યાયજી તે ધર્મની ઘોષણા કરે છે, સાધુનિગ્રથ તે ધર્મ સાધવાને રાજ્ય તજી ઇન્દ્રિય વિષય તજી વનમા સાધુ ટોલામધ્યે અથવા એકલવાસી, વનવાસી, ગુફાનિવાસી, પર્વતની શિલા ઉપર બનાલે આતાપના શીતકાલે નદીને તટે શીત ભ્રમે છે, જગત્રયથી અવ્યાપકપણે રાગદ્વેષ વારતા સમતામર્દ શ્રુતસપન્ન ચારિત્રસપન્ન વિચરે છે તથા દેશવિરતિ તે શુદ્ધ ધર્મ પ્રગટ કરવા વાસ્તે દેશવિરતી લેઈ સર્વ વિરતીની ડહા કરતો સંસાર કાર્ય તે વિષ પાનની પેરે હદાસીનપણે કરે છે, સમ્યગ્દૃષ્ટિ તે ધર્મની ડહા કરતા

કઈયાસિદ્ધિલભો કઈયાસઽવેગુણનિરાવરણા

હ, સુહસમુહમયેસિજ્જે ॥ ૧ ॥

કર્કયાપુગ્ગલરહિયો રમામિસિવમયલ

નિરુવમસહાવો, પાસતોસઠ્ઠપયં ભુજતોઅપ્પણોભાવં ૨

ए भावना भात्रिने धर्मनो अभिलाष करतां संसारमवृत्ति
 तत्त लोहपद धरवानी रीते करे छे, ससारसपदा वालक रमवानां
 धूलधर समान जाणे छे, ते धर्म प्रगट करवानी रुचि सर्व जीये
 करवी. पण ते धर्म आठ कर्म आवर्यो छे ते आठ कर्मने क्षये
 प्रगटे ते आठ कर्मनो क्षय, पापस्थान आलोचता थाये ते पाप-
 स्थाननी आलोचना करवी, जे माहरे जीये संसार भमतां स्व-
 स्वरूपनी भूले हिंसा पापस्थान कर्यो, आपणा ज्ञानादिक प्राण
 हण्वा ते भावहिंसा, अने रागद्वेष असयमे परना प्राण हण्वा ते
 द्रव्यहिंसा, ते लौकिक रीते पृथ्वीकाय, अप्काय, तैजकाय,
 वायुकाय, वनस्पतिकाय, व्रसकाय हण्वा, संताप्या, छेद्या मैत्र्या,
 तपाव्या, परने संवलेष उपजाव्यो, परणति संकल्पे प्रवर्त्ते हे
 श्रीवीतराग तुमं सर्व जाणो छो, ते हिंसाने धर्म करी मान्यो,
 हिंसामध्ये रान्यो, ए रीते हिंसा पोते ए भवे पाछले अनंतैभवे
 जे जे हिंसा परिणति करी, करायी, करता अनुमोदि मने, व-
 चने, कायाए ते सर्व श्रीप्रभुजीनी मारये गुरुसाखे मिच्छामिदुकुंडं.
 ए प्रथम पापस्थान ॥ हवे बीजो पापस्थान ते मृषावाद जे जृष्टु
 बोलवु, लौकिक ससारकाममध्ये, लोकोत्तर धर्मकार्यमध्ये, ते पिण
 भाव मृषावाद स्वस्वरूपशुद्ध अध्यात्मभाव पोतानी परणतिने
 पोतानी न माने, शरीर इन्द्रिय घन कुटुम्ब ते परभाव संसार
 हेतु दुष्टता मूल तेहने पोताना कहे, क्रोचे मृषा बोले, भवे मृषा
 बोले, लोभे मृषा बोले ते सर्व माहरे जीये संसार भमतां चार
 गतिमांही जे मृषावाद बोल्या होय, बोलाव्या होय, बोलता

હવે નવમો પાપસ્થાન લોભ, લાલચી પરિણામ ઇન્છા ગૃહતા તે
 લૌકિક, ઘાણ પોતાને ઇષ્ટ વસ્તુ તેહની લાલચ જે ઘણી જઠે
 ઇન્દ્રિય મુલ્ય પ્રમુલ્ય આવે પહો પરિણામ તે લોભ, લોકોત્તર
 ધર્મલિંગે ધન વિષય જસનો લાભ ઘાંટે એ દ્રવ્યતઃ કહ્યું, જે
 ભાવતઃ પરભાવાભિલાષ સર્વ તે જે માહારે જીવે કર્યો કરાવ્યો
 કરતાં અનુમોદ્યો તે મને કરિ વચને કરિ કાયાયે ફરિ શ્રી
 પ્રભુજીની સારે ગુરુ સાલે આત્મ સાલે મિછામિદુઃકૃદ. હવે
 દસમો પાપસ્થાન રાગપ્રીત પરિણામ—ચાલ્હાસ જે જીવ અજીવ
 પોતાને વિષે પોષણીયે લૌકિક તથા લોકોત્તરથી દ્રવ્ય તથા
 ભાવથી તે રાગ પરિણતિ અનતિ આત્માથી ડપની અન્ય દ્રવ્યને
 વિષે તેના ઉદિકની રીક્ષ તે માહાર જીવે કરી કરાવો કરતાં
 અનુમોદિ તે સર્વ મને કરી વચને કાયાયે કરી શ્રી અરિહંતની
 સારે ગુરની સારે મિછામિદુઃકૃદ. હવે અગ્યારમો પાપ-
 સ્થાનક દ્વેષ અપ્રીતિ પરિણામ—જીવ તથા અજીવ ડપર પોતાની
 વિષયાદિ ઇષ્ટતાયે અપૂરાતા જે અસુહામણા ને લૌકિક ડપર
 દ્વેષ તથા લોકોત્તર ડપર દ્વેષ જે કર્યો હોયે કરાવ્યો હોયે
 કરતા પ્રત્યે અનુમોદ્યો હોયે તે મને વચને કાયાયે કરી તે
 શ્રીસર્વજ્ઞની સાલે ગુરુ સારે મિછામિદુઃકૃદ. હવે બારમો
 પાપસ્થાન કલહ યદ્વાદ—કોઈથી દ્રવ્ય વાસતે જસ ઘટાડ ઘાસતે
 આક્રોશ કુવચનાદિક કરવા તથા ધર્મ મધ્યે નામગાવા વાસતે,
 કુયુક્તિયે પોતાનો મત થાપવાને જે કલહ કરવે પ્રશસ્ત કરતાં
 અપ્રશસ્ત થયુ હોયે તે સર્વ મને વચને કાયાયે કરી કર્યું કરાવ્યું
 અનુમોદ્યુ તે દેવસારે ગુરુસારે આત્મસાલે મિછામિદુઃકૃદ.
 તથા તેરમો પાપસ્થાન અભ્યાખ્યાન—કુહોઆલ દેવો દ્વેષે તથા
 હાસ્યે ગુણીના ગુણ ઓલવવા, આગલાને સહસાત્કારે હિણો
 વચન કહેવો તથા વસ્તુગતે લોપીને ફટકાર કરવો તે લૌકિક

अन्यजीवने संसारी रीते, लोकोत्तर अरिहन्त सिद्ध आचार्य
उपाध्याय साधु साधर्मिक देशविरति समकिर्ती तेहनी औदयि
चाल देखी कलंक देवो ते अभ्याख्यान कर्या होवे, कराव्या
होवे करतां अनुमोद्या होवे ते मने वचने कायाए करी श्री
प्रभुजीनी साखे गुरुसाखे आत्मसाखे मिच्छामिदुक्कड. हवे
चउदमो पापस्थान पैशुन्य-पारकी चाढी करवी ते जे द्वेपे
थाये आगल्या जीवने कष्ट असातानो हेतु राजा तथा आचार्या-
दिक अधिक आगल तेहना छता अथवा अछता दोष कहो
तेहनो आश्रय भांजचो ते पैशुन्य कहीये ते जे माहारे जीवे
करी कराव्यो करतां अनुमोद्यो मने वचने कायाये करो
श्री प्रभुजीनी साखे आत्म साखे गुरु साखे मिच्छादि दुक्कड.
पन्नरमो पापस्थान रति तथा अरति उपजे असाता दुःखत्रियोग
हानिममुख उपजे जे अरति आकुलता किहांइ मुहाय नही ते
अरति लौकिक विषयनी ऊणी अमुहामणे, तथा लोकोत्तर
आगम गुणता देवयानाये तप सामायकपोसह भणयो प्रमुख ते
मध्ये अरति करि होवे तथा रति, इन्द्रि विषयमध्ये रीक्ष मुहा-
मण रक्तता मिश्राम ते रति लौकिक, तथा लोकोत्तर चैत्य
पुस्तकादिकनी सुन्दरता देखीने जे इद्रि विषे रीक्ष पामे ते रीक्ष
ए नवां कर्म बाधवाने आकरी चिरुणता जे माहारे जीवे करी,
करावी, करता अनुमाढी ते मने वचने कायाये करी श्रीपर-
मात्मानि साखे गुरुनी साखे आत्म साखे मिच्छामिदुक्कड
करयो कराव्यो करतां अनुमोद्यो मने वचने कायाए करी
श्रीप्रभुजीनी साखे, आत्मसाखे गुरु साखे मिच्छामिदुक्कड
सोळमो पापस्थान परपरिवाद, पारकी निंदा ते द्वेपे पारका
अगुण कथा, कोइना अपजस वासते पारकी कुथली करी
अथवा सामा मनुष्यने खिसाणो पाडवा माटे जे निंदा करी
ते मध्ये लौकिक ते जे संसारी जीवनी, लोकोत्तर गुणी जैन-
मार्गे अवलंबता मार्गानुसारिथी माढी सिद्ध भगवान, लगे जे

અવર્ણવાદ બોલવો તે બોલ્યો હોવે ઝોલાવ્યો હોવે બોલતાને
 અનુમોદ્યો હોવે તે મને વચન કાયાણ કરીને શ્રીમધુજીની
 સાથે, ગુરુ સાથે, આત્મ સારે મિછામિદુષ્કૃદ હવે
 મત્તરમો પાપસ્થાન માયા મૃષા-કપટે પરને ઢગવા યાસ્તે
 મિટ્ટુ બોલે, કોઈ કપટલિંગ વગલાની પેરે દેલાહીને ગુણી નહિ
 ને ગુણી રીતે ઘડાવવો, પૃજાવવો, મનાવવો, કરાવવો, અથવા
 લૌકિક વચને વ્યાપાર પ્રમુખ મન્યે કપટે મૃષા બોલે તથા ધર્મ
 ચાલે જૈનાગમ મન્યે કપટ રીતે પ્રવૃત્તિ કરવી તે લિંગી જીવ
 પ્રમુખ કરવા તે જે માહારે જીવે કર્યો કરાવ્યા કરતાં અનુમોદ્યા
 તે મને વચને કાયાણ કરી શ્રીમધુજીની સાથે ગુરુ સાથે આત્મ
 સાથે મિછામિદુષ્કૃદ. હવે અઢારમો પાપસ્થાન મિથ્યાત્વ-જે
 કુદેવ વિપયો કર્માધિન પરિગ્રહી પુણ્યમકૃતિ ભોગિ તેહને દેવ
 માને, કુગુરુ ચારિત્રધર્મ રહિત જે અન્ય લિંગી તથા સ્વલિંગી
 ગુણભ્રષ્ટ પરિગ્રહનો લોભી અઢાર પાપસ્થાન ભરત્યા તે ગુરુ ફરી
 માને, ધર્મ યથાર્થ આત્મપરિણતિ વિના અથવા તેહના સાધન
 વિના ધર્મ માને તથા જીવાદિક નવ તત્ત્વ જિમ વસ્તુધર્મ વસ્તુ
 પળે પોતાની પરિણતિ છે, પટદ્રવ્યે જિમ પોતાની પરિણતિ
 ગુણપર્યાય સ્વભાવ સ્યાદ્વાદ રીતે જિમ છે તિમ ન સદહે
 કલ્પિત રીતે સદહે તેને મિથ્યાત્વ કહે ડે, તેહના મૂલ
 મેદ ૧ પહેલો અભિગ્રહ મિથ્યાત્વ-સ્વોટો કદાગ્રહ જ્ઞાત્યો
 મૂકે નહિ ૨ અનભિગ્રહ મિથ્યાત્વ ગુણઅવગુણ પરર્યાય
 વિના સર્વ સરિસ્વા માને ૩ અભિનિવેશ મિથ્યાત્વ
 જ્ઞાણીને સ્વોટો કદાગ્રહ મેંચે ૪ સંશયમિથ્યાત્વ જે સર્વ સશય
 મધ્યે રહે ૫ અનાભોગ મિથ્યાત્વ જે કાઈ જાણે નહિ તથા
 સાધ્ય સાધન નિમિત્ત તથા ઉપાદાન ઉત્સર્ગ અપવાદ વિપર્યાય
 રીતે કરિ પૂરવો અશુદ્ધ સદહણા જે વેદાંતાદિકની તે સર્વ
 મિથ્યાત્વ જાણવો, તે જે સેવ્યો હોય, સેવાવ્યો હોયે સેવતા
 અનુમોદ્યા હોવે મને વચને કાયાણ કરીને તે શ્રીમધુજીની સાથે

ગુરુસાહે આત્મસાહે મિન્ઝામિદુમ્ફઢ, તે મિથ્યાત્વ જીવને
મહાદુઃસ્વકારી છે, અનાદિ સંસારનો વીજ છે, લોકોત્તર શ્રી
જિનેન્દ્રનો કહ્યો શુદ્ધમાર્ગ જીવ પામે નહીં તે મિથ્યાત્વ મહા
પાપસ્થાન છે તે ધર્મા ધર્મ કરની પિણ સાધક ન થાય તે માટે
મિથ્યાત્વનો પશ્ચાત્તાપ ઘણો કરવો, તે મિથ્યાત્વ ટલતો નથી
તે જે પૂર્વે જીવે ગુણીની આશાતના તથા ગુણનો અનાદર કર્યો
છે તે મહાગુણી અરિહન્ત દેવ તેહની ભક્તિને કાજે ઉત્તમ ભવ્ય-
જીવે જે ધનાદિક રહ્યો થકો પોતાના આત્માને તથા અન્ય
સસારી જીવને સિણ (સ્નેહ) સરાગતા, પરિગ્રહતા હિસાદિ-
કનો હેતુ થાયે, તિણે ગુણીની ભક્તિ જોડતો નિરધિકરણી થાયે,
તે માટે જે અરિહતની ભક્તિ કારણે કર્યો જે ધનાદિક તે દેવકો
ફહિયે, તે જે સ્વાધો હોવે અથવા પોતે વિણસાદ્યો હોવે અથવા
ચેરયો હોવે તે સર્વે દેવકાના દૂષણ થયો, તે માટે દેવકાદોપની
આલોચના કરવી તે લક્ષીયે છે, જે માહ્યરે જીવે એકેન્દ્રિ પૃથ્વી-
કાયપણે જિનનિયાદિકની આશાતના કરી અથવા પૃથ્વીકાયપણે
મુવયાં જે શરીર તેહથી જે ગુણી અથવા ગુણીની થાપના ચૈત્યા-
દિક તેહને વ્યાધાત થયો તથા અપકાયપણે પાણિમે ચૈત્ય વહેવ-
રાવ્યા પાઢ્યા જિન વિવ વહાવ્યાં તથા અગ્નિકાયપણે જે ચૈત્ય-
વિંવાદિક ચાલ્યા હોવે, તથા વાયુકાયપણે ચૈત્ય પાઢ્યો હોવે,
તથા વનસ્પતિકાયપણે જે ચૈત્ય મધ્યે રુઝઢા શાઢ પણે સગીને
ચૈત્ય પાઢ્યા હોવે, ગ્રસકાયપણે ચૈત્યમયે માલાદિક કરી રહ્યા
હવે પક્ષીને ભવે ચૈત્ય તથા જિનવિંવ ઉપર વેસી અસમંજસ
આચરણ કર્યાં હોવે, તથા દેવકાદ્રવ્ય મનુષ્યપણે જાણી તથા
જાણ્યા વિના સ્વાધા હોવે અથવા અવિધિ વાવર્યાં હોવે
તથા દેવકા ઉપર અન્યાય હુકમ કર્યાં હોવે, અથવા દેવકી વસ્તુ
વાવરીને પોતાના યજ્ઞ બોલાવ્યાં હોવે, દેવકા દોષઢા વ્યાજે,

राखी थोडो व्याज भरी आप्यो होवे अने घणो लाभ लीधो होवे, तथा बीजी पण देवथी इन्द्रि सुख यश्वदाइ प्रमुख जे करी होवे तथा अरिहत देव प्रते सासारिक कामे मान्या इच्छा होवे ते मने वचने कायाए करी मिच्छामिदुकड. हिवे माहारे ए कार्य अशुद्धाचरणरूप न करवु आज पछी माहारे आत्मा अनेनगुणमयी प्रगट करवानी रुचि करवी श्रीअरिहंतनो कष्टो मार्ग तहस करी सहबो, अन्य सर्व मिथ्या, श्रीबीतरागे कष्टो, निग्रंभे आचर्यो, समकिती जीवे सद्व्यो, श्रीगणधर देवे आगम मध्ये गूँधयो, शुद्ध धर्म माहारे तथा सर्व जीवनो हित छे ते माहर प्रमाण ते सद्व्यो, ते जाणवो, ते आदरवो, ते नीपजाववो. जे समये समये गुणस्थान चढी कर्मसय करी संलेखी अते पोतानी सिद्ध संपदा प्रगट पास्ये ते समयसार मानवो, अने जेने ए मार गनी परतीत प्रगटी तेने धरणे रहवो तथा साध्य, शुद्धसत्ता साधन गुणठाणे चढी ते रत्नत्रयी परणमवी ए मार्ग माहारे सदा अविहड होज्यो इति ॥

॥ दृष्टा ॥

परम अध्यात्मने लखे, सद्गुरुकेरे सग,
तिणकु भव सफलो हवे, अविहड प्रगटे रग १

धर्मध्यानको हेत यह, शिवसाधनको खेत,
ऐसो अवसर कब मिले, चेत सके तो चेत २

वक्ता श्रोता सम मिले, प्रगटे निजगुणरूप,
अक्षय खजानो ज्ञानको, तीन भूवनको भुप ३

एह पत्र अनुप हे, समझे जे चित्तलाय,
देवचंद्रकवि इम कहे, निज आत्म थिर थाय. ४

इति अहार पापस्थान जाणवां. हवे छट्टो गुणठाणो प्रमत्त
साधु एहवे नामे कहिये जे प्रत्याख्यानी चोक्रहीनो उदय टल्यो
सर्व विरति प्रगटी, संयम सारन माटे पौद्गलिक भावे ग्रहे पण पुद्-
गलने भोगिपणे ग्रहे नहीं. स्वरूपरमणी आत्मधर्म थिरता रूप सर्व-
परभाव उपर अमाहकतारूप चारित्रधर्म प्रगटयो छे ते साधु उत्सर्ग
अपवाद मार्गपंचमहाव्रत पाले छे, तिहा द्रव्यभाव पच महाव्रत
सहित पाच समिति, तीन शुपैतिना, दश यति धर्मना पात्रयका
निराशसी एक आत्मा निर्मल करवाना उद्यमयकी विचरे ते
पच महाव्रत, तिहा पहेलो महाव्रत—सन्वाओपाणाईवायाओवि-
रमणं ' विवहारे छकायना जीवना द्रव्य प्राण १० हणे नही
हणावे नहीं हणताते अनुमोदे नही. मन वचन कायाए करीने,
निभयथी ज्ञानदर्शन चारित्र सुख प्रसुख भावमाण पोताना पर-
ना कर्म आवरणपणे हणे नहि, हणावे नहि, हणतां अनुमोदे
नहीं, तथा बीजे महाव्रते, सन्वाओ मोसा वायाओ वेरमणं.
द्रव्यतः क्रोये, माने, मायाए, लोमे, सूक्ष्मवादर लौकिक तथा
लौकोत्तर जूहुं पोते बोले नही, बोलावे नहि, बोलता अनुमोदे
नहि, मन वचन कायाए करी, भावयो सर्व द्रव्य पर्यायनो य-
थार्थ जाणवो, सत्य भासनरूप ज्ञायकता शक्ति सार्वि ज्ञान
सत्यपणे पाले तथा श्री बीतरागना आगम प्रमाणे अर्थ, भाव
छे तेहनी समाय करे, जेहथी पोताना ज्ञानदर्शन चारित्र निर्मल
याये ते भाषा बोले. बीजा महाव्रत सन्वाओ अदिन्नादाणाओ
वेरमणं' जे द्रव्य ते वण तुस मात्र पण अण दीघो लेवे नही,
लेवरावे नही, जे लेवे तेहने सारो कहे नही, मने वचने कायाए

કરારને લૌકિક ચોરી જે સંસારી જીવની વસ્તુ ચોરી લેવી, લોકોત્તર ચોરી જે તીર્થંકર આણમે જે ન લેવાનો કદ્યો તે લેવો તે ચોરી ન કરે, માવથી આત્માની ગ્રાહકતા શક્તિ તે સ્વરૂપ ગ્રહણરૂપ કાર્યના કર્તા છે તે અનાદિની પરભાવગ્રાહકતા કરી રહું છે તે નિવારીને સ્વરૂપ ગ્રાહકપણે પરણમાવે, તે અદત્તાદાન વિમરણવ્રત થયો. તે અદત્તાદાન ચાર મેદે છે તે તીર્થંકર અદત્ત—જે તીર્થંકરની આણર્મ ન લેવો કદ્યો સર્વ પરભાવ તે લેવે શીજો ગુરુઅદત્ત—જે ગુરુ પરપરા વિના સૂત્ર અર્થ કહેવા શીજો ચ્વામી અદત્ત જે વસ્તુના જે ધણી હોવે તેની અણદીધી જે વસ્તુ લેવી તે ચોયું જીવ અદત્ત—જે કોઈ જીવે એમ કહ્યો નથી જે માહરા પ્રાણ હણો અને પોતાને ઈંદ્રી સ્વાદ માટે પરજીવના પ્રાણહણે તે જીવ અદત્ત તથા પ્રજ્ઞસ્ત કામ કરતાં કોઈ જીવના પ્રાણપાત થાયે તે શ્રી ભગવતે હિંસા કહી નથી, તે વિનય તથા વૈયાવહમા ગણ્યું છે એ દ્રવ્યભાવ અદત્તાદાન ત્રિવિધિ ત્રિવિધિપણે હોવે. ચોથે મહાવ્રતે “સચ્ચાઓ મેહુણાઓ ઘેરમણ” જે દ્રવ્યથી પાંચ ઈંદ્રિના ત્રેવીસ વિષય સેવે નહી, સેવતા અનુમાદે નહીં, મનુષ્ય તિર્થંકર દેવતાના વિષયની ટાંછા ન કર, ન કરાવે, અનુમાદે નહી, માવથી જે આત્મા દ્રવ્ય આત્મ ગુણનો ભોગી છે તે પણ કરમ કરવા માટે પરમાવને ભોગવે તે માવ મૈથુન છે, તે સર્વ પરભાવ ભાગીપણે ભોગવે નહી, તે આત્માનિ.કર્મા કરવા માટે, પરભાવ સાધનપણે ગ્રહે પણ અમોગ્ય અગ્રાહ્યપણે અરમણિક માને, જે માહરા આત્મા આત્માનંદના ભોગી તે પરભાવ અનત જીવે અનતવાર લઈ ભોગવીને વચ્ચો તે મને ગ્રહવો ભોગવવો ધટે નહી એ અનત જીવે અનતીવાર ભોગરી જે ઐંઠ જડચલ તેહને હુ ભોગવુ નહીં એ સર્વ પરભાવ ભોગીપણો તજી સ્વભાવ ભોક્તાપણે રહેવા તે. દ્રવ્યથી મૈથુનના કારણરૂપી સંઘ

मिल्या जाणगो, खेयथी मैथुन तीन लाकने विपे
 इंद्नीना सवादनी ईच्छा, कालथी मैथुन दिवस तथा रात्री,
 भावथी मैथुन रागथी तथा द्वेषथी, ते सर्वथी सेववो नहीं तेहनी
 वाढ नवे पालवी. पहेली वाडे जे थानके स्त्री पशु पडक रहे ते था-
 नके ब्रह्मचारीए रात्रीये रहवुं नहीं. बीजी वाडे स्त्री साथे हांसि
 तथा कामकथा करवी नहीं, गीजी वाडे जे पीठ पाटले स्त्री बेठी
 होये ते पाटले बे घडी लगे ब्रह्मचारी पुरुषे बेसवुं नहीं, स्त्रीये
 तीन पहोर लगे बेसवुं नहीं. चौथी वाडे स्त्रीनुं रूप नजर जो-
 डीनेजोयु नहीं. पांचमी वाडे जिहा स्त्री भरतार काम भोग भोग-
 वता होये ते भीतने अंतरे ब्रह्मचारीये राते रहवुं नहीं, तेहना
 शब्द काने पढवा देवा नहीं. छठो वाडे गृहस्थपणे जे भोग भो-
 गव्या ते सभारवा नहीं. सातमी वाडे सरस आहार जेहथी काम
 दीपे ते आहार करवो नहीं. आठमी वाडे अतिमानाए आहार
 करवो नहीं, नवमी वाडे शरीर सिणगार छगढानो तथा धरे-
 णानो करवो नहीं, सनान उगटणा न करवा, एकली स्त्री साथे
 एकलु वाडे चालवुं नहीं, तथा नानु बालक तथा बालिकाथी
 एक शय्याए सुवु नहीं, सात बरस पठे. पांचमे महात्रते “स-
 व्याओ परिगहाओ वेरमण” जे द्रव्यथी परिग्रह सूक्ष्मचादर
 राखे नहीं रखावे नहीं, राखे तेहने अनुमोदे नही, जे संयम पा-
 लवा माटे मुखे सिझाय थाये ते माटे उपकरण १४ राखे, कार-
 णे अधिको जोइए तो गृहस्थनायका पाडेक चापरे ए बिरकल्पी-
 नो विवहार छे, जिनकल्पा कोइ उपकरण न राखे, अपवादे
 दस उपकरण राखे. चार कपायउदय टल्या तेहने
 छटो गुणठाणो कहीये-साधु कहीये. पण ५ परमाद
 सेवे १ निद्रा २ विरुथा ३ आहार ४ अल्पविषय ५ मा-
 नादिक ए अल्प सेवे, अनाभोगे जाणे, सेवे नहीं. ६ छट्ठा
 गुणठाणानी स्थिति जघन्ये एक समय उत्कृष्टे अंतर्मुहूर्त ए.

ગુણઠાણે ૧ સામાયિક, ૨ છેદોપસ્થાપનીય, ૩ પરિહાર વિશુદ્ધિ
 ૫ ત્રીન ચારિત્ર છે. તેહનો સ્વરૂપ જે પરભાવ પરિત્યાગે
 સ્વરૂપ, એકત્વ તે ચારિત્ર કહીયે તે મધ્યે જે તજવા યોગ્ય ભાવ
 તજે તે દ્વેષ વિના, અને રત્નત્રયીજે આત્મ ધર્મે તે ગ્રહે સ્વધર્મ માટે.
 પણ લૌકિકાદિકુ, ઇષ્ટતા રાગ વિના એહવો સમપરિણામ તે સા-
 માયિક કહીએ, તથા જે સામાયિક મળે સજ્વલનના તોવોદયે જે
 આકરા અતિચારે અચવા વાર કપાયને ઉદયે અસંજમપરિણામ ફરસે
 જે પૂર્વ પર્યાય છેદીને અભિનવ નિર્મલ પર્યાયનો અંગીકાર
 કરવો તે છેદોપસ્થાપનીય કહીયે, અને છેદોપસ્થાનીચારિત્ર
 ભરત ૫ તથા એરવત ૫ તે મધ્યે પ્રથમ ચરમ તીર્થકરના સાધુ-
 જીને હોયે તથા તીર્થકર તથા ગણવરજીના શિષ્ય નવ પૂર્વથી
 ઉપરાત શ્રુતવન્ત મધ્ય યુવાન વયી પ્રથમ સંઘયણે અઢાર માસનો
 હગ્રતપ તે અમમાદી નિદ્રા રહિત નવજાણા બનવાસી થકા જે તપ
 કરે તે પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર કહિજે, દશમે ગુણઠાણે શુભલધ્યાન
 તથા સૂક્ષ્મ લોભનો ઉદય છે તે સૂક્ષ્મ સપરાય ચારિત્ર કહિજે,
 તથા સર્વથા કપાયના ઉદય નથી તે યથાહ્યાત ચારિત્ર કહિજે
 તે મધ્યે ૧૧ મે ગુણઠાણે ઉપશાત યથાહ્યાત છે ૧૨, ૧૩, ૧૪
 મે ગુણઠાણે ક્ષાયિક યથાહ્યાત છે, હવે સાતમો અપ્રમદ ગુણ-
 ઠાણો લિખીયે છે, છઠ્ઠે ગુણઠાણે જે ભાવ સાધુજીના કણા તે
 સર્વ હોયે પણ પાંચ પ્રમાદ ન હોયે, તે માટે અપ્રમાદ, ૫ છઠ્ઠે
 ગુણઠાણે વરતતો સાધુ જિનશાસનને કામે લલ્લિધ ફોરવે પણ
 સાતમે ગુણઠાણે વરતતો સાધુ લલ્લિધ ન ફોરવે, પહની સ્થિતિ
 જઘન્ય એક સમય ઉત્કુષ્ટ અતર્મુહત્તેની છે. ઝઠે તથા સાતમે ગુણ-
 ઠાણે મિલીને સાધુ દેશે ઝળી પૂર્વ કોડી રહે. શ્રી ભગવતીસૂત્રે
 ૫ વે ગુણઠાણાનો દેશે ઝળી પૂર્વ કોડી સ્થિતિ જૂદી કહી છે
 તે વ્યવહારનયે છે, સમય તથા વે સમય વચ્ચે ગુણઠાણો પલટે

તે ગવેશ્યો નથી તે માટે અંતર્મુહુર્તની સ્થિતિ કહી છે, સાતમે વેગુણઠાણે સામાયિક તથા હેદોપસ્યાપનીય તથા પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્ર છે, તથા સાતમે ગુણઠાણે સાધુ લલ્લિધ ફોરવે નહિ, અને છઠ્ઠા ગુણઠાણાના સાધુ જિનશાસનને કાજે લલ્લિધ ફોરવે તેનું સાધુપણ જાય નહીં. આઠમો અપૂર્વકરણ ગુણઠાણો-જે જીવ ભાવનાભાવતો આત્માનો સ્વરૂપ અનંતજ્ઞાનમયી, અનંતદર્શનમયી, અનંતચારિત્રમયી, અનંતદાનમયી, અનંતલાભમયી, અનંતભોગમયી, અનંતઉપભોગમયી, અનંતવીર્યમયી, અનંત અન્યાવાધમુલ્લમયી, પરમાનંદમયી, અરૂપી, અવેદી, અકપાઈ, અલેસી, અશરીરી, અનાહારી, સર્વ આનંદરૂપ માહારો ધર્મ છે એ શરીર, આહાર તે હું નહીં, એવી ભાવનામાંહે પરણમ્યો જીવ શુલ્કધ્યાનનો પહેલો પાયો ધ્યાવે, હાં પાંચ અપૂર્વકરણ-કરે પૂર્વે કિંવારે નરુરથાં હોય તે કરે, તેહનાં નામ પહેલો અપૂર્વ-કરણ ધિતિધાત જે જીવ કને અસરુયાતા ધિત જયન્ય થોકડા હતા તે કરમધિતિ સધલી રૂપાવી અથવા ઉપશમાવી મીજો અપૂર્વસંધાત જે કર્મના રસ ચીકળાસ હતી તે રૂપાવી પાતલું કરવું, મીજો અપૂર્વગુણ શ્રેણિ જે જીવને સત્તામાહે કરમદલ્લ હતાં તે સર્વ વિલેરી નાલવાં, ચોથો અપૂર્વગુણસંક્રમ આત્માના ગુણમે રમવો, પાંચમો અપૂર્વ જે નવોસ્થિતિવંધ ન કરવો એવા પરિણામથી કપાય રૂપાવીને આતમા શીતલ પરિણામે પરિણમ્યો કર્મ નિર્જરા કરે તે. એ ગુણઠાણે જયન્ય એક સમય ઉત્કૃષ્ટ અ-તર્મુહુર્તની સ્થિતિ છે, એ ગુણઠાણે ચારિત્ર સામાયિક તથા હેદો-પસ્યાપનીય એ વે છે નવમો ગુણઠાણો અનિવૃત્તિવાદર છે તે શુલ્કધ્યાનનો પહેલો પાયો તેથી આવે, એ ગુણઠાણે વર્તતા જીવ એક અધ્યવસાયે જેટલા હોયે તેટલા સર્વનો એક સરલો પરિ-ણામ એક સરલો સંવર, એક સરલી નિર્જરા. એને સામાયિક

તથા છેદોપસ્થાપનીય એ બે ચારિત્ર હોવે, એહને અંતે તીજ વેદ જાયે તથા તીન કપાય સજલનો ક્રોધમાન માયા લોભ જાયે એ ગુણઠાણે સંખ્યાતા જીવ હોયે. એ ગુણઠાણાની સ્થિતિ જઘન્ય એક સમય ઉત્કૃષ્ટ અતર્મુહર્તની છે દશમો ગુણઠાણો સૂક્ષ્મ સંપરાયે આ સૂક્ષ્મ સંજ્વલનનો લોભ ઉદય હોવે. આ બે જાતના જીવ પામીયે, ઉપશમ શ્રેણિ તથા ક્ષપક શ્રેણિ. કર્મને ઉપશમાવેતે ઉપશમ શ્રેણિ, ક્ષપકશ્રેણિ કર્મ મોહનીને લખાયે, એ ગુણઠાણે એક સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્ર હોવે, ધ્યાન શુદ્ધ હોવે, પરિણામ નિર્મલ હોવે, તે અવેદી છે એહની સ્થિતિ જઘન્ય એક સમય ઉત્કૃષ્ટ અંતર્મુહર્તની છે. અગ્યારમો ગુણઠાણો ઉપશાતમોહ તિહા જે જીવ ઉપશમ શ્રેણિ આઠમેછતોઘોલના પરિણામશાત મોહ કર્મની પ્રકૃતિઉપશમાવતો જાય તે તેહનો ઉઠાણધુરથીજ ઉપશમાવાનો છે તે નવમે આવી મોહપ્રકૃતિઉપશમાવી દશમે લોભઉપશમાવીને કપાયના ઉદયરહીત છે તે અગ્યારમે આવે તે અવધા-રૂપાત ચારિત્ર પામે, એહને ચોવીસ સંપરાયની ક્રિયા ઉતરી એકરિયાવહિકી ક્રિયા રહે. પ્રકૃતિ તથા પરદેશ એ બે વષ રજા છે હેતુ ન વાંછે, વંધ એક સાતાવેદનીનો છે, ધ્યાન શુદ્ધ છે. એ ગુણઠાણે જે જીવ મરણ પામ્યા પછી ચોથે ગુણઠાણે આવે તે દેવતા લવસત્તમીયા થાણ, એકાવતારી થાણ. અથવા કોઈક જીવ અગીયારમે ગુણઠાણે જડ પાછો પડે તે અગ્યારમાથી દશમે આવે, દશમાથી નવમે આવે, નવમેથી આઠમે આવે, આઠમેથી સાતમે આવે, સાતમેથી છઠે આવે. આથી પાછો પડે ન ચઢે તો પાછો પાંચમે ગુણઠાણે આવે, પાંચમાથી ચોથે આવે, જો ક્ષાયક સમકિતી હોય તો ચોથે ગુણઠાણે ટકે, અને ઉપશમ સમકિતી હોય તો ચોથાથી પડી વીજે સા

+ પડી પાછો ક્ષપક શ્રેણી ચઢી

स्वादन गुणठाणे थडने पहेले मिथ्यात्व गुणठाणे आवे, कोइ
 क जीव अंतर्मुहूर्त रहे, कोइक जीव देश उणोअर्ध पुद्गल
 परावर्त मिथ्यात्वीपणे रहे पडे समकित पामे. ए अगीयारमो
 गुणठाणो एरु जीव च्यारवार पामे, एक जीव एक भवमांदि
 बेरार पामे, एहनी स्थिति जघन्य एक समय उत्कृष्ट अंतर्मुहूर्तनी
 छे. एअगीयारमो गुणठाणोकह्यो. हवें वारमो क्षीणमोह गुणठाणो ते
 जे जीव आठमा गुणठाणाधी कर्म खपावतो तीत्र वीरज निरमल
 उपयोग शुद्ध शुद्ध ध्यानने बले नवमे दशमे गुणठाणे मोहनी कर्म
 खपावी वारमे गुणठाणे आवे, एह शुद्ध ध्याननो बीजो पायो
 एक्ववितर्क अमविचार ध्यावे, एहथी आयु बले घनघाती तीन
 कर्म ज्ञानावरणीय, दर्शनावरणीय, अंतराय खपावे, एहनी स्थिति
 अंतर्मुहूर्तनी छे. १२ । तेरमो गुणठाणो सयोगी केवली—जे
 जीव नारमाने अंते ज्ञानावरणी, दर्शनावरणी, अंतराय, ए
 खपे केवलज्ञान केवलदर्शन मगटे, लोक अलोकना सर्व भाव
 अतीतकाल, अनागतकाल, वर्तमानकाल, सर्व मृत्यु आत्मबले
 इन्द्रिय विना जाणे देरे, इहां जे अंतगड केवली होवे ते केवली
 समुद्रयात करीने मोक्ष जाय अने जे केवलीनो आऊखो घणो
 होवे ते अनेक जीवने उपगार करवां अनेकदेशना देता विचरे
 देशे उणीपूर्व कोडी लगे विचरे, तथा जे तीर्थकरदेव केवलीपणे
 विचरे ते चोत्रीश अलिशय तथा आठ प्रतिहारज विराजमान
 यका नवा सोनाना कमले पग थापता चाले, योजनप्रमाण
 माडलेसमोसरणे सोनाने सिंहासने तीन छत्र माये वीराजता
 वे पासे चामरनी जोड विज्ञता हजार घजा इन्द्रघजा लहेकता
 देशना देता जघन्य बहोतेर वरसने आऊखे उत्कृष्टे चौराशी
 लाख पुरवने आऊखे विचरे, अनेक जीवने धर्म उपदेश दे
 गणधर थापना करे, साधु साध्वी श्रावक श्राविका ए च्यार

સંઘ થાપે, દ્વાદશાંગી સિદ્ધાંત પ્રરૂપે, અને સામાન્ય કેવલીને અતિશય ન હોવે તે ઝેડે આવરજીકરણ કરે. પછી જો આઝસ્તો અને ધીજાં કરમ સરસાં હોવે તો કેવલી સમુદ્ધાત ન કરે, અને જો આઝસ્તેથી (અન્ય) કરમ ઘણા હોવે તો કેવલી સમુદ્ધાત કરે તેહને આઠ સમય લાગે, ૯ તેરમા ગુણઠાણાની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની છે ઉત્કૃષ્ટે દેશ ઉળીપૂર્વ કોઢી વર્ષની છે ૧૩ ॥ ચઝદમે ગુણઠાણે અયોગી કેવલી તે જે જીવ તેરમે ગુણઠાણે જોગરોષ કરવા માઢે, સૂક્ષ્મ ક્રિયા અપ્રતિપાતિ શુદ્ધ ધ્યાનનો ત્રીજો પાયો ધ્યાવતો તે ચઝદમે ગુણઠાણે ચઢે, તિહાં પ્રથમથી વાદર મનોજોગ રોકે, પછી વાદર વચનજોગ રોકે પછી વાદર કાયાજોગ રોકે પછી સૂક્ષ્મ મનોયોગ રોકે, પછી સૂક્ષ્મ વચનજોગ રોકે, પછી સૂક્ષ્મ કાયાજોગ રોકે, શરીરરહિત થાપ, જેટલો વેહમાન હોવે, જઘન્ય વે હાથનો ઉત્કૃષ્ટો પાચસે ધનુષનો ત્રીજે તે મધેયી ત્રીજે ભાગે ઘટાઢે, તેવારે જઘન્ય ઘનીસ આંગુલની ઉત્કૃષ્ટી ત્રીસેતેત્રીસ ધનુષ ઘનીસ આંગુલની અવગાહના રહે, તેવારે આત્મા અયોગી, અક્રિય, અલેસી, અનાહારી, અશરીરી, શુદ્ધ ધ્યાનનો ચોથો પાયો ધ્યાઈને અઘાતી કરમ ચ્યાર, વેદની-કર્મ ૧ આઝસ્તોકર્મ ૨ નામકર્મ ૩ ગોત્રકર્મ ૪ નો હય કરીને મોક્ષ જાય ॥ ઇતિશ્રી ચૌદમું ગુણસ્થાનકં સંપૂર્ણમ્ ॥

॥ श्री परम गुरुभ्यो नमः ॥

श्रीदेवचंद्रजीकृत नयचक्रसार.

बालवोध सहित.

मंगलाचरण.

प्रणम्य परमब्रह्म शुद्धानन्दरसास्पदम् ।

वीर सिद्धार्थराजेन्द्र नन्दनं लोकनन्दनम् ॥१॥

नत्वा सुधर्मस्वाम्यादि, सङ्ग सद्वाचकान्वयम् ।

स्वगुरुन् दीपचन्द्राख्यपाठकान् श्रुतपाठकान् ॥२॥

नयचक्रस्य शब्दार्थं कथनं लोकभाषया ।

क्रियते बालवोधार्थं सम्यग्गर्विशुद्धये ॥३॥

प्रशस्ति.

श्रीजिनागमने विषे १ द्रव्यानुयोग २ चरणप्रणानुयोगं
३ गणितानुयोग ४ धर्मकथानुयोग ए चार अनुयोग कथा ते
तेमा छ द्रव्य अने नव तत्त्व तेना गुणपर्याय स्वभाव परिणम-
नने जाणुं ते द्रव्यानुयोग. एव पंचामिकायनुं स्वरूप कथन-

રૂપ છે. તે પચાસ્તિકાયમધ્યે એક આત્મા નામે અસ્તિકાય દ્રવ્ય છે, તે આત્મા અનંતા છે, તેના મૂલ બે ભેદ છે, તેમા એક સિદ્ધ નિષ્પન્ન સર્વકર્માવરણ દોષરહિત સપૂર્ણ કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શનાદિગુણપ્રકટરૂપ, અસ્વદ, અમલ, અવ્યાવાધાનંદમયી, લોકને અંતે વિરાજમાન, સ્વરૂપભોગી તે સિદ્ધજીવ કહિયે. તે સિદ્ધતા સર્વ આત્માનો મૂલ ધર્મ છે, તે સિદ્ધતાની રૂઢી કરવાને સિદ્ધ-ભગવતનો ધર્માર્થસિદ્ધપણો ઓલસીને નિષ્પન્ન સિદ્ધનો બહુમાન કરવો, અને પોતે પોતાની ભૂલે અશુદ્ધચેતનપણે પરિણમતા વાંધ્યા જે જ્ઞાનાવર્ણાદિકર્મ તે ટાલીને પોતાની સપૂર્ણ સિદ્ધતાની રુચિ કરવી પરીજ હિતશિક્ષા છે.

બલી બીજો ભેદ સસારિ જીવોનો છે તે જેને આત્મ પ્રદેશ સ્વકર્તાપણે કર્મપુદ્ગલને ગ્રહ્યા, જેને કર્મપુદ્ગલનો લોલીભાવ છે તે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણાથી માઢીને અયોગી કેવલી ગુણઠાણાના ચરમસમયપર્યંત સર્વ સસારીજીવ કહિયે. તેના બલી બે ભેદ છે એક અયોગી, બીજા સયોગી. તે સયોગીના બે ભેદ. એક સયોગીકેવલી, બીજા સયોગી છદ્મસ્થ. છદ્મસ્થના બે ભેદ એક અમોહી, બીજા સમોહી. સમોહીના બે ભેદ છે. એક અનુદિતમોહી, બીજા ઉદિતમોહી. ઉદિતમોહીના બે ભેદ. એક સૂક્ષ્મમોહી, બીજા વાદરમોહી. વાદરમોહીના બે ભેદ. એક શ્રેણિવત, બીજા શ્રેણિરહિત. શ્રેણિરહિતના બે ભેદ એક સયમી વિરતિ, બીજા અવિરતિ, અવિરતિના બલી બે ભેદ એક સમકીર્તિ, બીજા મિથ્યાત્વી. મિથ્યાત્વીના બે ભેદ. એક ગ્રંથિભેદી, બીજા ગ્રંથિઅભેદી ગ્રંથિઅભેદિના બે ભેદ. એક ભવ્ય, બીજા અભવ્ય. તેમા અભવ્યજીવોનુ તો દલ જ યવો હોય જે શ્રુતઅભ્યાસ પણ કરે તથા દ્રવ્યથી પંચ મહાવ્રત આદર પણ

આત્મધર્મની યથાર્થ શ્રદ્ધા વિના પહેલો ગુણઠાળો ફિવારે મૂકે નહીં. માટે એ જીવો તે સિદ્ધપદ પામવાને યોગ્ય નહીં તે અભવ્ય વૈધે અનવે છે.

ચીજા ભવ્ય તે જે સિદ્ધપૂજાને યોગ્ય છે, જેને કારણયોગ પિલે પલટણ પામે, તે ભવ્યજીવો અભવ્યથી અનન્તગુણા છે તે મધ્યે કેટલુંક ભવ્ય સામગ્રીયોગ પામી ગ્રંથિભેદ કરીને સમકિત પામે અને કેટલાંક ભવ્ય તો સામગ્રીને અભાવે સમકિત પામે જ નહીં. ઉક્તં ચ

વિશેષણવત્ત્યાં સામગ્રી અભાવાઓ, વ્યવહાર-
રાસિઅપ્પવેસાઓ ॥ ભઠવાવિ તે અણતા, જે સિદ્ધ-
સુહ ન પાવંતિ ॥ ૧ ॥

પણ તે ભવ્ય જીવોમાં યોગ્યતા ધર્મ છતો છે તે માટે ભવ્ય કહિયે, જે જીવ મિથ્યાત્વ તજીને શુદ્ધ યથાર્થ આત્મપણે વ્યાપક રહ્યો તેજ મારો ધર્મ, અને જેથી તે આત્મસત્તાગત ધર્મ પ્રગટે તે સાધનધર્મ. તેના વે ભેદ છે. એક વાયળા-પુછળાદિ-વંદન, નમનાદિ પઢિલેહણ-પ્રમાર્જનાદિ જેટલી યોગપ્રવૃત્તિ તે સર્વ દ્રવ્યથી સાધનધર્મ કહિયે. તે ભાવધર્મ પ્રગટ કરવાને જે કરે તેને કારણરૂપ છે. દ્રવ્ય તે જે ભાવનું “કારણ કારણાસે દર્શન” ઇતિ આગમવચનાત્ ॥

અને જે ઉપયોગાદિ પોતાના સયોપશમભાવે પ્રગળ્યા જે જ્ઞાનરીયાદિગુણ તે પુદ્ગલાનુયાયીપણા મી ટાલીને શુદ્ધગુણી જે શ્રીઅરિહંત-સિદ્ધાદિક તેના શુદ્ધગુણને અનુયાયી કરવા. અથવા આત્મસ્વરૂપ અનંતગુણપર્યાયરૂપ તેને અનુયાયી કરવા તે માયથી સાધનધર્મ જાણવો. એ આત્મા નીપજાવવાનો ઉપાય છે.

જિહાં લગે આત્માનું શુદ્ધસ્વરૂપ ચિદાનંદધન તે સાધ્યમાં નથી અને પુદ્ગલસુરતની આજાયે વિષ, ગરલ, અન્યોન્ય અનુષ્ઠાન, જે કરવું તે સસારહેતુ છે. માટે સાયસાપેક્ષપણે સ્યાદાદશદ્યૌર્થ

સાધન કરવું એહિજ માર્ગ છે. અને એ માર્ગની જે પ્રતીતરુચિ તે સમ્યક્ત્વ કહિયે. તે સમ્યક્ત્વ ગ્રથિમેદ કરથો પામિયે. તે ગ્રન્થિ-મેદ તો ત્રણ કરણ કરે તો જડે તે ત્રણ કરણ જીવ કરે તેવારે સમ્યક્દર્શન પામે. તે ત્રણ કરણમાં પહેલું યથાપ્રવૃત્તિકરણ, વીજું અપૂર્વકરણ, ત્રીજું અનિવૃત્તિકરણ. એ કરણ સર્વ સજી પવેન્દ્રિ કરે. તેમા પ્રથમ યથા પ્રવૃત્તિકરણ તે મવ્ય તથા અમવ્ય પણ કરે. કોઈક જીવ અનતિવાર કરે. તે યથાપ્રવૃત્તિકરણનું સ્વરૂપ લખિયે છેયે.

સર્વકર્મની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિના ઘાંધનાર જીવને સંકલેશ ઘળો કે માટે યથાપ્રવૃત્તિકરણ કરે નહીં ઉત્તમ વિશેષાવધ્યકે

ઉક્કોસદ્વિ ન લમ્ભઈ મયણા એણસુ પુઠ્ઠલદ્વા-
 એ ॥ સઘ્યજહન્નચ્ઠિદ્ધસુ વિ, ન લમ્ભઈ જેણ પુઠ્ઠ-
 પદ્ધિવન્નો ॥ ૧ ॥ માટે કર્મની ઉત્કૃષ્ટસ્થિતિનો ઘાંધ-
 નાર જીવ તે ચાર સામાયિકનો લાભ ન પામે, અને જે જીવ સાત કર્મની જપન્યસ્થિતિ ઘાંધે તે જીવ તો શુભપત જા છે એ રીત છે માટે જે વારે એક કોઢાકોઢી સાગ-
 રોપમ પલ્યોપમને અસરયાતમે ભાગે જળી સ્થિતિ ઘાંધતો
 હોય તે યથાપ્રવૃત્તિકરણ કરે જે જીવ કર્મક્ષપણારૂપ શક્તિ
 પામ્યો ન હતો તે શક્તિ પામ્યો તેને યથાપ્રવૃત્તિકરણ કહિયે.
 ઉત્તમ ચાખ્યે યેન અનાદિસસિદ્ધપ્રકારેણ પ્રવૃત્ત કર્મ-
 ક્ષપણક્રિયતે અનેનેતિ કરણ જીવપરિણામ એવ ઉ-
 ચ્ચત્તે અનાદિકાલાત્ કર્મક્ષપણપ્રવૃત્તાવધ્યવસાય
 વિશેષો યથાપ્રવૃત્તિકરણમીત્યર્થઃ ॥

ક્ષયોપશમી ચેતનાવૌર્ય જે સંસારની અસારતા જાણે, સસાર
 દુઃસ્વરૂપ કરી જાણે, તેથી પરિગ્રહ શરીરથી સ્વરે, ઉદ્દેગે ઉદા-
 સીનતા પરિણામે કરી સાત કર્મની સ્થિતિ અનેક કોઢાકોઢીના
 થોકડા અસર્યાતા જે સત્તામા હતા તે સ્વપાવે, ને કાંઈક

છળી એક કોઢાકોઢી રાखे. ए यथाप्रवृत्तिकरण आत्मा अनंति-
वार करे, पण ग्रंथिमेद करी शके नहीं. ए करण ते गिरि
नदीने विचें आव्यु पापाण ते घंचना घोलनारूप चालने करीने
जेम सहेजे मुंहालो याय, अने कोइक आकार पकडे तेम
जन्म मरणादि दुःखने उद्वेगे अनाभोगयी ज भववैरागें जीव
यथाप्रवृत्तिकरण करे. एहिज जीव कोइक रीते वैराग्य विचारे
जे भवभ्रमण ते दुःख छे, ए संयोग वियोगादि असार छे पण
फांइक ज्ञानानंदादि ते सार छे. एहवी गवेषणा करनारो जीव
ते यथाप्रवृत्तिकरण करीने अपूर्वकरण करे. इहा कोइ पुछे जे
भव्यने तो पलटण योग्यता छे पण अभव्य जीव कैम करे ?
तेनु उत्तर जे तीर्थरुग्भक्तिमां जे देवतानी महिमा तथा लोक
सन्मानादिक देखीने पुण्यनी बांछायें देवत्व राज्यादिक लाभ
इच्छायें इग्यार अंग तथा ग्राह्य पंच महात्रतादि पामे पण, तेने
सम्यक्त्व न होय, जे पुद्गलाभिलाषी छे तेने गुणस्पर्श न थाय
उक्तचमहाभाष्ये ॥ अहंदादिविभूतिमतिशयवर्ती दृष्ट्वा धर्मा-
देवविधसत्कारो देवत्तराज्यादयः प्राप्यते इत्येव समुत्पन्नद्वैरभव्य-
स्यापि देवरेन्द्रादिपदेहया निर्वाणश्रद्धारहितरूपानुष्ठानं किंचि-
दगी कुर्वतो ज्ञानरूपस्य श्रुतसामायिकमात्रलाभेऽपि सम्यक्त्वा-
दिलाभः श्रुतस्य न भवत्येवेति ॥ ए रीतें धारयुं.

तथा अपूर्वकरण अने अनिवृत्तिकरणनो अधिकार जेम
आगमसारमा लरयो छे तेज प्रमाणे इहां पण जाणवो. इम
त्रण करण करीने उपशम अथवा क्षयोपशम अथवा क्षायिक
सम्यक्त्व जे पाम्यो अने आत्मप्रदेश वक्तृमाने सम्यक्दर्शनगुणनो
रोधक एहवो मिथ्यात्व मोहप्रकृतिना विषाकोदयने टलवे करीने
जे सम्यक्दर्शनगुणनी प्रवृत्ति याय तेथी 'यथार्थपणें' निर्द्धार

સહિત જાણપણો પ્રવર્તે તે જીવને દ્રવ્યાનુયોગે તત્ત્વજ્ઞાન પ્રગટે. તેથી જે આત્મગુણ પ્રગટે તે આત્મગુણરક્ષણાયે જ પ્રવર્તે એવી સ્વરૂપાનુયાયી આત્મગુણની પ્રવૃત્તિ તેહને ધર્મ કરી સદહે. તે માટે સ્યાદ્વાદપરિણામી પચાસ્તિકાય છે તે સ્યાદ્વાદરૂપ જ્ઞાન તે નયજ્ઞાને થાય, માટે નયસહિત જ્ઞાન કરવું. તે નયજ્ઞાન અતિ દુર્લભ છે. અને નયની અનંતતા છે. ઉક્ત ચા||જાવડ્યા વયણપદા તાવડ્યા. ચેર હુંતિ નયગાયા || તે જે પૂર્વાપર સાપેક્ષ નહી તે કુનય કહિયે, અને સર્વસાપેક્ષપણે વર્તે તે મુનય કહિયે. તે મૂલ જ્ઞાત નય છે તેનું સ્વરૂપ અલ્પમાત્ર લલિયે છે

નય જ્ઞેજ્ઞાનગુણનું પ્રવર્તન છે જે કારણે એકદ્રવ્ય મધ્યે અનંતો ધર્મ છે, તે એક સમયે શ્રુતોપયોગમા આવે નહી, સ્યા માટે જે શ્રુતજ્ઞાનનો ઉપયોગ અસરયાતા સમયે થાય, અને વસ્તુ મધ્યે શ્રુતોઅનંતા ધર્મ એક સમયે પરિણમતા પામિયે. તેવારે શ્રુતજ્ઞાન સત્ય થાય નહી. તે માટે નય કરી જાણે, તથા યદપિ કેવલીનો ઉપયોગ એકસમયી છે તે માટે જાણવામાં નયનું કાર્ય કેવલીને પડે નહી, પણ વચને કહેતા કેવલીને પણ નય કરી કહેવું પડે, કારણ કે વચન તો ક્રમે કરીને ઘોળાય છે અને વસ્તુધર્મ અનંતા એકસમયકાલે છે તે માટે નય કરી કહે. બલી જિનમદ્રગણિસમાશ્રમણપૂજ્ય કહે છે:—

જીત્રાદિ દ્રવ્યમા જે ગુણ છે તે અનંતસ્વભાવી છે ગુણની હૃતિ તેનું પરિણમન તેની પ્રવૃત્તિ તેમાં જે સમયે કારણતા તે સમયે જ કાર્યતા ઇત્યાદિ અનેકપરિણતિસહિત છે તેથી કોઈક રીતે સર્વેનું ભિન્નાભિન્નપણે જ્ઞાન થાય તે નયથી થાય. માટે સમક્રિતરત્તિ જીવને નયસહિત જ્ઞાન કરવું જે એટલા ધર્મ સર્વ-દ્રવ્ય મધ્યે રહ્યા છે માટે પ્રથમતો શ્રીગુસ્કૃપાથી દ્રવ્યગુણપર્યાય

ઓલસાવે છે. ૧ પીઠિકા કહી, હવે મૂલસૂત્રના અર્થનું વ્યા-
ર્યાન કરે છે.

શ્રીવર્દ્ધમાનમાનમ્ય, સ્વપરાનુગ્રહાય ચ ॥

ક્રિયતે તત્ત્વવોધાર્થ, પદાર્થાનુગમો મયા ॥૧॥

અર્થ ॥ શ્રીકે०ગુણની શોભા અતિશય શોભાર્થે પ્રિરાજમાન
અથવા શ્રીવર્દ્ધમાન અરિહંત શાસનના નાયક તૈ પ્રતે અત્યન્તપણે
નમીને-નમસ્કાર કરીને પોતાનો માન મૂકી ત્રણ યોગ સમાવી
ગુણીને અનુયાયી ચેતનાનું કરવું તેને નમતું કહિયે તે પણ
સ્વકે०પોતાને અને પર જે શિષ્ય અથવા શ્રોતાદિકને અનુગ્રહકે०
ઉપકારને સારુ તત્ત્વકે० ચાર્થ વસ્તુવર્મ તેને વોધકે० જાણવાને
અર્થે પદાર્થકે० ધર્માસ્તિકાયાદિક છ મૂલદ્રવ્ય તેનો અનુગમકે०
સાચો પ્રત્પક્ષો તે ક્રિયતે કે० કરિયે છયે,

જગત્માં મતાંતરીઓ દ્રવ્યને અનેકપણે કહે છે, તિહાં નૈ-
યાયિક સોલ પદાર્થ કહે છે. વૈશેષિક સાત પદાર્થ કહે છે.
વૈદાંતિ, સાર્વજ્ઞ્ય એક પદાર્થ કહે છે મીમાંસક પાંચ પદાર્થ કહે
છે. પણ તે સર્વ મિથ્યા છે. તેણે પદાર્થનું સ્વરૂપ જાણ્યું નથી
અને શ્રીઅરિહંત સર્વજ્ઞ પ્રત્યક્ષજ્ઞાની તે એક જીવ અને પાંચ
અજીવ ૧ રીતે છ પદાર્થ કહે છે. ઇહાં કોઈ પૂઠે જે નવતત્ત્વરૂપ
નવ પદાર્થ કહ્યા છે તે કેમ ? તેને સ્વરૂપે જે એક જીવ, ઘીજો
અજીવ, ૧ બે પદાર્થ તો મૂલ છે અને શેષ સાત તત્ત્વ તો
જીવ અજીવનો સાધક વાધક શુદ્ધ અશુદ્ધ પરિણતિની અવસ્થા
ભિન્ન ઓલસવાને કર્યા છે.

શ્લોક॥ દ્રવ્યાણા ચ ગુણાનાં ચ, પર્યાયાણાં ચ લક્ષણાં

નિક્ષેપનયસયુક્ત, તત્ત્વભેદૈરલઙ્કૃતમ્ ॥

તત્ર તત્ત્વભેદપર્યાયૈર્વ્યાख्याતસ્ય—

જીવાદેર્વસ્તુનો ભાવઃ સ્વરુપતત્ત્વમ્

અર્થ ॥ દ્રવ્યના, ગુણના તથા પર્યાયના લક્ષણ જે ઓછ
સ્થાણ તે નિક્ષેપે કરી તથા નયે કરી યુક્ત તત્ત્વના ભેદ સહિત
કહુ છુ. તત્ર કે० તિહા જિનાગમને વિષે તત્ત્વ જે વસ્તુસ્વરુપ,
ભેદ તેના જૂદા જૂદા ભેદપર્યાય તેમા રહ્યા જે ધર્મ પટલા પ્રકારે
વ્યાખ્યા કે० અર્થનું કહેયું તેણે કરીને યથાર્થ વ્યાખ્યાન
થાય, તિહાં તત્ત્વનું લક્ષણ કહે છે. વ્યાખ્યાન કરવા યોગ્ય જે
જીવાદિક વસ્તુ તેનો મૂલ ધર્મ તે વસ્તુનું સ્વરુપ તત્ત્વ કહિયે.
જેમ કંચનનુ સ્વરુપ પીત ગુરુ સ્નિગ્ધતાદિ તથા એનુ કાર્ય
આભરણાદિક અને પહનું ફલ તે પહથી અનેક ભોગ્યવસ્તુ
આવે, એમ જીવનું સ્વરુપ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાદિ અનન્ત ગુણ,
તથા જીવનુ કાર્ય સર્ગભાવનું જાણવું પ્રમુખ. એ રીતે અભેદપણે
રહ્યા જે ધર્મ તે સર્વ વસ્તુનું તત્ત્વ કહિયે.

येन सर्वत्राविरोधेन यथार्थतया व्यापिव्यापकभावेन
लक्ष्यते वस्तुस्वरूप तल्लक्षण तत्र द्रव्यभेदा यथा
जीवा अनता. कार्यभेदेन भावभेदा भवन्ति क्षेत्रकाल
भावभेदानामेकसमुदायित्व द्रव्यत्वम्

અર્થે ॥ હવે લક્ષણ કહે છે. જે ગુણે કરી સર્વદ્રવ્ય સ્વજા-
તિમાં અવિરોધિપણે યથાર્થપણે ૧ અતિવ્યાપ્તિ ૨ અવ્યાપ્તિ અ-
મંમવાદિ ઢોપરહિત વસ્તુ જે વ્યાપ્ય તેહને વિષે વ્યાપકપણે લખિયે
જાણિય તેને વસ્તુનું લક્ષણ કહિયે. તે લક્ષણ બે પ્રકારનું છે
૧ લિંગવાદ્ય આકારરૂપ અને ઘોઝું વસ્તુમાં રહ્યો જે સ્વરૂપ
તે. ૨ બે મેદ છે. તેમાં લિંગથી તો ગાયનું લક્ષણ જે સાસ્ના-
સહિતપણો તે વાદ્ય આકારરૂપ લક્ષણ છે. ૨ વાદ્ય લક્ષણે જે
ઓલ્લાખાણ કરે તે ધાલચાલ છે અને જે વસ્તુને ધર્મે ઓલલાય
તે સ્વરૂપલક્ષણ કહિયે. જેમ ચેતનાલક્ષણ તે જીવ, તથા ચેત-
નારહિત તે અજીવ, ઇત્યાદિક લક્ષણે લક્ષણસ્વરૂપ જાણ્યો એમ
અનેક રીતે જાણી લેવો, મેદાદ્ય-હવે મેદનું સ્વરૂપ કહે છે.
વસ્તુવ્યવસ્થા: કે. જે વસ્તુ કુચન કરતા હોય તેહના ચાર
મેદ છે. તત્ત્વ દ્રવ્યમેદાકે. તિહા દ્રવ્યના મેદ મૂલ લક્ષણે સરિત્તા
પણ પિંડપણે જૂદા છે તે દ્રવ્યથી મેદ કહિયે. યથાકે. જેમ
સર્વજીવ જીવત્વમામાન્યે સરિત્તા છે, પણ જીવ જીવ પ્રતે પોતાના
ગુણપર્યાયનો પિંડપણો જૂદો છે. કોડનુ કોડમાં મિલિ જાનો
નથી. તે માટે જીવ અનંતા દ્રવ્યભિન્નપણે, તેમજ અજીવ અનંતા
દ્રવ્યભિન્નપણે, એમ પુદ્ગલપરમાણુ પણ જડનારૂપપણે સરિત્તા પણ
સર્વ પરમાણુઓ જૂદા દ્રવ્ય છે. જે કાલે પુઠીયે તે કાલે પટકાને
પટલા છે કોઈ કાલે ઘટે નહીં, તેમ નયો વયે નહીં. ૨ સર્વ
દ્રવ્યથી મેદ જાણ્યો

હવે ક્ષેત્રાન્ન:-ક્ષેત્રથી મેદ તે જે વિસ્તરે તો જૂદો ક્ષેત્ર
અવગાહીને રહે, જેમ જીવાદિ દ્રવ્યના પ્રદેશ અવગાહનાર્થે જૂદા
છે પણ દ્રવ્યથી જૂદા પડે નહીં, સંલગ્નપણે રહે. ગુણપર્યાય સર્વ-
પ્રદેશો અનંતા છે તે ગુણપર્યાય એક પ્રદેશ મૂકી ઘીજા પ્રદેશમાં
જાય નહીં, પર્યાયવિભાગ એકનો અને પ્રદેશનો અવગાહ

સરિલા છે પણ તે પર્યાય અનંતા ભિન્ન છે, અને જે અનંતાપર્યાય મલીને એક કાર્ય કરે તે કાર્યને ગુણ કહે છે. શ્રીવીતરાગે સર્વજ્ઞ એમ કહે છે એ ક્ષેત્રથી ભેદ છે

એકવસ્તુમાં ઉત્પાદવ્યયરૂપ પર્યાય પલટવાનું માન તે સમય કહિયે. જેટલો ઉત્પાદ વ્યય તથા અગુરુલઘુની હાનિવૃદ્ધિને પરિણમતાનું માન તે સમય કહિયે. અને તેથી વીજી પરિણમતા થઈ તે વીજો સમય, એમ જે અનતિ અતીતપ્રવૃત્તિ થઈ તે વર્તમાનપ્રવૃત્તિની પરપરારૂપ જાણવી. અને આગામિક ધારો તે કાર્યરૂપે યોગ્યતારૂપ જાણવી. અતીતકાલનો તથા અનાગત કાલનો કોઈ ઢિંગલો નથી, અને પિંડરૂપ પંચાસ્તિકાયનું ધર્તના રૂપ જે પરિણમન તેનું માન તે કાલ કહિયે. તેને સમયભેદ તે વીજો કાલરૂપ ભેદ કહિયે તે જે પર્યાય ભિન્ન ભિન્ન કાર્ય કરે તે કાર્યભેદે ભિન્નપણો છે, તે માટે ચોથો ભાગથી ભેદ કહિયે. હવે દ્રવ્યનું લક્ષણ કહે છે. તે ક્ષેત્ર કાલ અને ભાવના જે ભેદ તે સર્વનું એકઠા મિલિને પિંડપણે એકાધારપણે સમુદાયીપણે રહેલું તે દ્રવ્ય કહિયે.

તत्रैकस्मिन् द्रव्ये प्रतिप्रदेशे स्वस्वैककार्यकरण-
सामर्थ्यरूपा अनन्ता अविभागरूपपर्यायास्तेषा
समुदायो गुणः ॥ भिन्न कार्यकरणे सामर्थ्यरूपा
भिन्नगुणस्थ पर्यायाः एव गुणा अप्यनन्ताः प्रतिगुण
प्रतिदेशं पर्याया अविभागरूपा. अनन्तास्तुल्याः
प्राय इति ते चास्तिरूपा प्रतिवस्तुन्यनन्तास्ततोऽ-
नन्तगुणाः सामर्थ्यपर्याया

અર્થ ॥ હવે ગુણનું નક્ષણ કરે છે તિહાં ગુણનામાત્રયો-
 દ્રવ્યમિતિ પચનાત, એકદ્રવ્યને વિષે સ્વસ્વકેં પોતપોતાનો
 એક જાણવા પ્રમુખ કાર્ય કરવાનું જેને સામર્થ્ય છે એવા અનંતા
 મૂલ્ય જેનો અવિભાગકેં વીજો છેદ ન થાય એવા વિભાગનો
 જે સમુદાય તેને ગુણ કહિયે, જેમ એક દોરડો સો તાંતણાનો
 ફર્યો તે સો તાંતણા તો અવિભાગપણે છતાં પર્યાય છે, તે દોર-
 ઢાંચી અનેક કાર્ય થાય, અનેક વસ્તુ વંચાય, અને અનેકને
 આગાર થાય અનેક વેટણ વાય તેને સામર્થ્ય પર્યાય કહિયે.
 છતિરૂપ જે પર્યાય તે તો રૂપરૂપ છે અને સામર્થ્યપર્યાય તો
 પ્રવર્તનરૂપ-કાર્યરૂપ છે, તે છતિપર્યાયનો સમુદાય તેને ગુણ
 કહિયે, છતિપર્યાયના અવિભાગ તે યોગસ્થાન સમયસ્થાનમાં
 ફક્તોજ છે અને ભિન્નકેં જુદો કાર્ય કરવાનું જેમા સામર્થ્ય
 હોય એવા અવિભાગરૂપ આત્મપ્રદેશે વર્તતા પર્યાય તે ભિન્નકેં
 જુદા ગુણના પર્યાય જાણવા. જેમ જે અવિભાગ પરિણામાલંચન-
 રૂપ કાર્ય સામર્થ્યરૂપ તેનો સમુદાય તે વીર્યગુણ. એમજ જાણ-
 વારૂપ સામર્થ્ય છે જેમાં, એટલા જે અવિભાગપર્યાય છે તેનો
 સમુદાય તે જ્ઞાનગુણ. તેવા ગુણ એકદ્રવ્યને વિષે અનંતા છે.
 તે એકગુણના પ્રદેશે પ્રદેશે પર્યાય અવિભાગરૂપ અનંતા છે,
 અને સર્વ પ્રદેશે સરિતા છે, તથા પંચાસ્તિકાયા મયે એક અગુ-
 રુલધુ પર્યાયનો મેટ તરતમ છે. તથા પુટલપરમાણુમયે કાલમેદે
 અથવા દ્રવ્યમેદે વર્ણાદિકના પર્યાયનો તરતમયોગ તે ઘોઢા
 ઘણાપણો છે. તે પર્યાયશ્ચસ્તિરૂપ છે, સદા હતા છે, કોઈ પર્યાય
 દ્રવ્યાતરમા જાતો નથી, પ્રદેશાતરમા પણ જાતો નથી, તે
 છતિપર્યાયથી સામર્થ્યપર્યાય અનંતગુણા જાણવા. તે કાર્યરૂપ
 છે તથા ચ મહામાપ્યે-યાવન્તો જ્ઞેયા સ્તાવન્ત એવ જ્ઞાનપર્યાયા:

પ્રવૃત્તિ જેમ સકલ જ્ઞેય જાણવા માટે જ્ઞાનવિભાગની પ્રવૃત્તિ એમ સર્વ ગુણનું જે કાર્ય જેમ જ્ઞાનગુણનું કાર્ય વિશેષ ધર્મનું જાણવું તથા દર્શનગુણનું કાર્ય સકલસામાન્યસ્વભાવનો વૌધ, અને ચારિત્રગુણનું કાર્ય તે સ્વરૂપનું રમવું હત્યાદિ અને ધર્માસ્તિકાયનું કાર્ય ગતિગુણે પરિણમ્યા જે જીવ તથા પુત્રલ તેને ચાલવાને સહકારી થાય. એમ સર્વ દ્રવ્યની સમજણ જોડ લેવી. ૧ લક્ષણ સર્વ દ્રવ્યના જે ગુણ છે તે સર્વના સ્વકાર્યાનુયાયી પ્રવૃત્તિ તેને અર્થક્રિયા કહેવી. હવે તે છ દ્રવ્ય છે ૧ ધર્માસ્તિકાય, ૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય, ૪ પુત્રલાસ્તિકાય, ૫ જીવાસ્તિકાય, ૬ કાલ, ૭ છ દ્રવ્ય જાણવા. ૭થી ત્રણ પદાર્થ કોઈ નથી. જે નૈયાયિકાદિક સોલ પદાર્થ કહે છે તે મૂળ છે, કારણકે તે પ્રમાણને ભિન્નપદાર્થ કહે છે તે તો જ્ઞાન છે, તે આત્મામા પ્રમેયનો ગુણ છે તે ગુણી જે આત્મા તે મધ્યે રહ્યો છે તેને ભિન્ન પદાર્થ કેમ કહિયે ? વીજા પ્રયોજન સિદ્ધાન્તાદિક તે સર્વ જીવ દ્રવ્યની પ્રવૃત્તિ છે તે માટે ભિન્નપદાર્થ કહેવાય નહો.

તથા વૈશેષિક ૧ દ્રવ્ય, ૨ ગુણ, ૩ કર્મ, ૪ સામાન્ય, ૫ વિશેષ, ૬ સમવાય, ૭ અભાવ એ સાત પદાર્થ કહે છે. પણ તેને કહિય જે ગુણ તે તો દ્રવ્યમાંજ રહ્યા છે તો તેને ભિન્નપદાર્થ કરી કહેવું તે કેમ ઘટે ! અને કર્મ તે દ્રવ્યનું કાર્ય છે તથા સામાન્ય અને વિશેષ એ બે તો દ્રવ્ય માંયે પરિણમન છે બલી સમવાય તે કારણતારૂપ દ્રવ્યનું પ્રવર્તન છે અને અભાવ તો અછતાને કહેવાય તે અછતાને પદાર્થ કહેવું ઘટતું નથી તે માટે વૈશેષિકમત પણ મૂળ છે, તે મધ્યે દ્રવ્ય નર કહે છે. ૧ પૃથ્વી, ૨ અપ, ૩ તેજ, ૪ યાદુ, ૫ આકાશ, ૬ કાલ, ૭ દિરૂ, ૮ આત્મા, ૯ મન. એ નવ પદાર્થ કહે છે, તેને ઉત્તર જે પૃથ્વી

આપ તેજ યાત્રુ એ તો આત્મા છે પણ કર્મયોગે શરીર મેંદે નામ પડ્યા છે, અને દિશી તો આકાશમાંજ મિલી ગડ છે, તથા મન તે આત્માને સમારીપણાના ઉપયોગ પ્રવર્તેનાનો દ્વાર છે તેને ભિન્ન દ્રવ્ય કેમ કહિયે.

વલી વેદાંતિસાંખ્ય તે એક આત્મા અદ્વૈતપણે એકજ દ્રવ્ય માને છે તેની પણ ભૂલ છે, કેમકે જે શરીર છે તે તો રૂપી છે અને પુદ્ગલ દ્રવ્યનાં સ્વથ છે તે કેમ એક થાય તથા આત્મા અને શરીરનો આધાર તે આકાશ છે તે સર્વ પ્રસિદ્ધ છે તે જુદો માન્યા વિના કેમ ચાલે ? તે માટે અદ્વૈતપણો રહ્યો નહી.

અને બૌદ્ધદર્શન તે સમયસમય નગનવાપણે ૧ આકાશ, ૨ કાલ, ૩ જીવ, ૪ પુદ્ગલ. એ ચાર દ્રવ્ય માને છે. તેને પુછીયે જે જીવ, પુદ્ગલ એકજ ક્ષેત્રે કેમ રહેતા નથી તે તો ચલાદિ ભાવ પામે છે માટે તેના અપેક્ષાકારણરૂપ ૧ ધર્માસ્તિકાય ૨ અધર્માસ્તિકાય એ બે દ્રવ્ય પણ માનવા જોઈયે. તથા કેટલાક સંસારસ્થિતિનો કર્તા એક પરમેશ્વરને માને છે, તે પણ મૂળ છે. જે નિર્મલ રાગદ્વેષરહિત એવો પરમેશ્વર તે પરના મુલ્ક દુઃખનો કર્તા કેમ થાય. વલી કોઈક ઇચ્છા વલગાડે છે, તે તો અગૂરાને છે, પૂરાને કેમ હોય ? તથા કેટલાક પરમેશ્વરની લીલા કહે છે તે લીલા તો અજાણ અધૂરો તથા જેને પોતાનો આનંદ પોતા પાસે ન હોય તે કરે, પણ જે સંપૂર્ણ ચિદાનંદધન તેને લીલા હોય જ નહી. ધર્માધર્મો વિના નાંગ, વિનાંગેન મુલ્ક કુતઃ ॥ મુલ્ક વિના ન વ્યવૃત્ત્વ તચ્છાસ્તારઃ પરે કથ ॥૧॥ અને મીમાંસાદિક પાંચ ભૂત કહે છે. તેમાં પણ ચાર ભૂત તો જીવપુદ્ગલના સ્વથે ઉપના છે, અને આકાશ તે લોકાલોક ભિન્ન દ્રવ્ય છે

તત્ર પશ્ચાન્નાં પ્રદેશપિંડત્વાત્ અસ્તિકાયત્વં ।
કાલસ્ય પ્રદેશાભાવાત્ અસ્તિકાયતા નાસ્તિ, તત્ર
કાલ ઉપચારત્ એવ દ્રવ્ય ન વસ્તુવૃત્ત્યા ॥

એ રીતે અસત્ય પ્રરૂપણાનું નિરાકરણ કરી આગમની સાથે કાર્યાદિકને અનુમાને દ્રવ્ય હ ઠરે છે, માટે તેહિજ માનવા. તેમાં પાંચ દ્રવ્ય સપ્રદેશી છે, તે પ્રદેશના પિંડપણા માટે અસ્તિકાયપણો પાંચ દ્રવ્યને છે. અને છદ્ધો કાલદ્રવ્ય તેને પ્રદેશ નથી તે માટે અસ્તિકાયતા નથી તિહાં કાલને મુર્યવૃત્તિયે દ્રવ્ય નથી, ઉપચારથી દ્રવ્ય રહેવાય છે. જેમ વસ્તુગતે ધર્માસ્તિકાયાદિક દ્રવ્ય છે તેમ કાલ દ્રવ્ય નથી. જો એ કાલને પિંડરૂપ દ્રવ્ય માનિયે તો ણનો માન કિહા છે ? જો મનુષ્યક્ષેત્રમા કાલ દ્રવ્ય માનિયે તો ઘાહિરના ક્ષેત્રમાં નવાપુરાણાદિક તથા ઉત્પાદ વ્યય કોણ કરે છે ? અને જો ચૌદરાજલોરૂમાં વ્યાપી માનીયે, તો અસંખ્યાત પ્રદેશ માનવા જોઈયે, અને પ્રદેશ માનવે કરી અસ્તિકાય થાય, અને જો રેણુંરૂ અસંખ્યાતા માનિયે, તો લોકપ્રદેશ પ્રમાણ રેણુક થાય તે વારે અસંખ્યાતા કાલ દ્રવ્ય થાય. તે તો અનત દ્રવ્ય માન્યો છે માટે એ કાલને પચાસ્તિકાયના વર્તનારૂપ પર્યાયને આરોપે દ્રવ્ય માનિયે કેમકે અસ્તિકાયતા નથી. અને સર્વમા વર્તના કરે એ પણ સત્ય છે. જે આગમને વિષે ઠાણાગમૂત્રના આલાવામા છે. “કિં મંતે અદ્ધાસમયેતિવુચ્ચત્તિ ? ગોયમા જીવા ચેવ અજીવા ચેવ” એટલે કાલ તે જીવ તથા અજીવનો વર્તમાનપર્યાય છે, તેના ઉત્પાદ વ્યયરૂપ વર્તનાને કાલ કદ્ધો છે, તે કાલને અજીવ દ્રવ્યમા ગણ્યો તેનો આશય એ છે જે જીવ વર્તનાથી અજીવવર્તના અનતગુણી છે તે વહુલતા માટે કાલને

અજીવ ગવેષ્યો છે કેમકે કાલની વર્તના અજીવ ઉપર અનંતિ છે અને જીવ ઉપર તેથી થોડી છે માટે.

તથા વિશેષાવશ્યકભાષ્યમધ્યે “ન પશ્યતિ ક્ષેત્રકાલાવસૌ તયોરમૂર્ચત્વાત્, અવયેશ્ચ મૂર્તિવિષયત્વાત્, વર્તનારૂપ ત્વ કાલ પશ્યતિ દ્રવ્યપર્યાયત્વાત્તસ્યેતિ” તથા ધાત્રીસહજારીમયે “તથા કાલસ્ય વર્તનાદિરૂપત્વાત્ પર્યાયત્વાત્, દ્રવ્યોપક્રમઃ ઉપચારાત્” તથા ભગવત્પંચે ૧૩ તેરમા શ્લોક મધ્યે इहां पुद्गलवर्तनानी अपेक्षायें कालने रूपी गवेष्यो છે.

તત્ર ગતિપરિણતાનાં જીવપુદ્ગલાનાં ગત્યુપદ્ધં-
ભહેતુર્ધર્માસ્તિકાયઃ સ ચાસખ્યેયપ્રદેશલોકપ્ર-
દેશપરિમાણઃ ।

અર્થઃ—હવે પંચાસ્તિકાયનું બિન્ન બિન્ન લક્ષણ કહે છે. જે ગતિ પરિણામીપણે પરિણમ્યા જીવ તથા પુદ્ગલ તેને ગતિના ઓઠમાનો હેતુ તે ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય કહિયે તે ધર્માસ્તિકાય અસંખ્યાતા પ્રદેશ પરિમાણ છે. લોકમા વ્યાપી છે, લોકમાન છે, લોકના એક એક પ્રદેશે ધર્માસ્તિકાયનો એક એક પ્રદેશ તે અનંત સંપ્રધીપણે છે. એ ધર્માદિ ત્રણ દ્રવ્ય અચલ, અવસ્થિત, અક્રિય છે.

સ્થિતિપરિણતાનાં જીવપુદ્ગલાનાં સ્થિત્યુપદ્ધંભહેતુઃ
અધર્માસ્તિકાયઃ, સ ચાસખ્યેયપ્રદેશલોકપરિમાણઃ ।

અર્થઃ—સ્થિતિપણે પરિણમ્યા જે જીવ તથા પુદ્ગલ તેને સ્થિતિના ઓઠમાનો હેતુ તે અધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય કહિયે તે પણ લોક પરિમાણ અસંખ્ય પ્રદેશી છે.

સર્વદ્રવ્યાના આધારભૂત· અવગાહકસ્વભાવાન્તા
 જીવપુદ્ગલાના અવગાહોપપ્તભક· આકાશાસ્તિ-
 કાય., સ ચાનન્તપ્રદેશઃ લોકાલોકપરિમાણ. ।
 યત્ર જીવાદયો વર્તન્તે સ લોક· અસરયપ્રદેશ-
 પ્રમાણ. તતઃ પરમલોકઃ કેવલાકાશપ્રદેશવ્યુહ-
 રૂપ. સ ચાનન્તપ્રદેશપ્રમાણ ।

અર્થઃ—સર્વ દ્રવ્યને આધારભૂત અવગાહ સ્વભાવી જે
 જીવ તથા પુદ્ગલને અવગાહનાનો ઓઠમાનો હેતુ તે આકા
 શાસ્તિકાય દ્રવ્ય કહિયે. તેના પ્રદેશ અનંતા છે. લોક તથા
 અલોક રૂપ છે, તેમા જે ક્ષેત્રે જીવ તથા પુદ્ગલ તથા ધર્માસ્તિ
 કાય અધર્માસ્તિકાય છે તે ક્ષેત્રને લોક કહિયે, અને કેવલ એક
 લોક માત્ર આકાશજ જિહાં છે તેને અલોક કહિયે, પરંતુ જે
 લોક તે જીવાદિ દ્રવ્ય સહિત અને જીવાદિક દ્રવ્ય જિહાં નથી
 તેને અલોક કહિયે. તે અલોકના પ્રદેશ અનંતા છે, અવગાહક
 ધર્મે સર્વ દ્રવ્ય એમા સમાય છે.

કારણમેવ તદન્ય સૂક્ષ્મો નિત્યશ્ચ ભવતિ પર-
 માણુ ॥ એકરસવર્ણગન્ધો દ્વિસ્પર્શ કાર્યલિંગીચ॥
 પૂરણગલનસ્વભાવ· પુદ્ગલાસ્તિકાય. સ ચ પર-
 માણુરૂપ. । તે ચ લોકે અનંતા એકરૂપા
 પરમાણવ અનન્તા વૃદ્ધાણુકા અપ્યનન્તા. ત્રયણુકા
 અપ્યનન્તા. એવં સરયાતાણુકા સ્કધા અપ્યન-

न्ताः असख्याताणुकस्कंधा अप्यनन्ताः एकैक-
स्मिन् आकाशप्रदेशे एव सर्वलोकेऽपि ज्ञेय एवं
चत्वारोऽस्तिकायाः अचेतनाः ।

अर्थः—हरे पुद्गल द्रव्यनुं स्वरूप लम्बिर्घे छैयें. जे पूरण
के० पूराये, वर्णादिगुणे ये, गली जाय, खरि जाय, वर्णादि
गुण घटि जाय एवो जेमां स्वभाव ठे ते पुद्गलास्तिकाय कहियें.
ते मूल द्रव्य परमाणुरूप छे ते परमाणुनुं लक्षण कहे छे. द्व्यणु-
कादिक जेटला स्कंध छे ते सर्वनुं अत्यंत के० मूल कारण
परमाणु छे एटले सर्व स्कंधनुं परमाणु कारण छे पण ए परमा-
णुनुं कारण कोइ नथी, कोइनु नीपजाव्यो थयो नथी अने कोइने
मिलवे पण थयो नथी. सूक्ष्म छे. एक आकाशप्रदेशनी अवगा-
हना तुल्य एक परमाणु छे तो पण ते एक आकाश प्रदेशमां
अनंत परमाणु समाय छे पण परमाणु मध्ये बीजुं द्रव्य कोइ स-
माय नही माटे परमाणु द्रव्य सूक्ष्म छे अने नित्य छे. जेटलुं
परमाणु द्रव्य छे ते खंवादिक अनेकपणे परिणमे, पण परमाणु
द्रव्य कोइ विणसी जाय नही एवु परमाणु द्रव्य छे. ते एक प-
रमाणुमा एक रस होय, एक वर्ण होय, एक गंध होय अने
लुखो, चिकणो, टाढो, उन्हो, ए चार स्पर्श मांहेला गमे ते
बे फरस होय, एवु एक परमाणु द्रव्य छे. इहां कोइ पुठे जे ते
परमाणु देखातो नथी तो केवी रीते मनाय ? तेने उत्तर जे घट-
पट शरीरादिक कार्य देखाय छे, ग्रहणाय छे, ते रूपी छे तो
एहना संयधनुं कारण परमाणु सूक्ष्म छे माटे इंद्रियज्ञाने ग्रहेवातो
नथी, परंतु रूपी छे केमके अरूपीथी रूपी कार्य थाय नही ते
माटेज परमाणु रूपी छे. तेथी ए स्कंध पण रूपी थया छे. अने

આકાશ પ્રદેશ અરૂપી છે તો તેનો અનત પ્રદેશી સ્કંધ પણ અરૂપી છે એમ ધારવું. તે પરમાણુના દ્રણુકાદિક સ્કંધ અનંતા છે, તથા છુટા પરમાણુ તે પણ અનંતા છે તે વહી સંધમાં મિલે છે તો વીજા સંધમાહેથી છુટા થાય છે એમ સ્વધ વિચારી જાય ને પરમાણુ થાય તેનો વર્ગણા અઠ્યાવીસ પ્રકારની છે તે અઠ્યા વીસ મેટ્ર કમ્પયટીથી જાણવા. એમ એકલા પરમાણુ તે પણ અનંતા, તથા જે મિલીને સ્વધ પામ્યા તેના સ્વધ પણ અનંતા, એમજ સંરચાતાણુકના સ્વધ પણ અનંતા, તેમજ અસંખ્યાત પરમાણુ મિલિ સ્વધ થાય તે પણ અનંતા, તથા અનત પરમાણુ મળ્યા સ્વધ થાય તેવા સ્વધ પણ અનંતા, તે એ જાતિના સ્વધ તે એક આકાશ પ્રદેશ અવગાહે. આકાશાશ અવગાહે એમ અસંખ્યાતા પ્રદેશ અવગાહે છે પણ એક વર્ગણાની અવગાહના અંગુલને અસંખ્યાતર્મ ભાગે અવગાહે, વધતિ અવગાહે નહી, અને અનતિ વર્ગણા મિલે અંગુલ, હાથ, ગાડ, યોજનાદિકને માને અવગાહના થાય, એમ એ ૧ ધર્માસ્તિકાય ૨ અધર્માસ્તિકાય ૩ આકાશાસ્તિકાય ૪ પુદ્ગલાસ્તિકાય એ ચારે દ્રવ્ય અચેતન છે, અજીવ છે, જાણપણા રહિત છે.

चेतनालक्षणो जीवः, चेतना च ज्ञानदर्शनो-
पयोगी अनन्तपर्याय परिणामिककर्तृत्वभोक्तृत्वा-
दिलक्षणो जीवास्तिकायः ।

અર્થ ॥ હવે જીવદ્રવ્યનું સ્વરૂપ કહે છે, ચેતના જે બોધ શક્તિ છે લક્ષણ જેનું તે જીવ કહિયે. જે પોતાના પરિણમન તથા પરની પરિણમન સર્વને જાણે તે જીવ. તથા સર્વ દ્રવ્ય તે અનંતા

सामान्य स्वभाव अने अनंता विशेष स्वभावगत छे. तेमां सर्व द्रव्यना अनंता विशेष धर्मनुं अवबोधक ते ज्ञानगुण कहियें, तथा सामान्य विशेष स्वभाववंतवस्तुने विषे जे सामान्य स्वभावनुं अवबोधक ते दर्शन गुण कहियें. ते ज्ञानदर्शनोपयोगी जे अनतपर्याय तेनो परिणामी कर्त्ता भोक्तादिक अनंति शक्तिनुं पात्र ते जीव जाणवो. उक्तं च “नारुणं च दंसणं चैव, चरित्तं च तवो तथा ॥ वीरिय उवओगोअ, एवं जीवस्स लक्खणं ॥१॥

चेतना लक्षण ज्ञानदर्शन चारिज सुखवीर्यादिक अनंत गुणनुं पात्र, स्वस्वरूपभोगी, तथा अनवच्छिन्न जे स्वायस्था मगटी तेनो भोक्ता अनता स्वगुणनी जे स्वस्वकार्यशक्ति तेनो कर्त्ता, भोक्ता, परभावनो अकर्त्ता, अभोक्ता, स्वक्षेत्रव्यापी अनति आत्मसत्तानो ग्राहक, व्यापक, रमण करनारो, तेने जीव जाणवो.

पञ्चास्तिकायानां परत्वापरत्वे नवपुराणादिलिङ्गव्यक्तवृत्तिवर्त्तनारूपपर्यायः कालः, अस्य चाप्रदेशिकत्वेन अस्तिकायत्वाभावः । पञ्चास्तिकायान्तर्भूतपर्यायरूपतैवास्य एते पञ्चास्तिकायाः । तत्र धर्माधर्मा लोकप्रमाणासख्येयप्रदेशिकौ, लोकप्रमाणप्रदेश एव एकजीवः । एते जीवा अप्यनन्ताः, आकाशो हि अनन्तप्रदेशप्रमाणः, पुद्गलपरमाणुः स्वयं एकोऽप्यनेकप्रदेशवधहेतुभुतद्रव्ययुक्तत्वात् अस्तिकायः, कालस्य उपचारेण भिन्नद्रव्यता उक्ता सा च व्यवहारनयापेक्षया आदित्यगतिपरिच्छेदपरिमा-

ળઃ કાલ. સમયક્ષેત્રે એવ એવ વ્યવહારકાલઃ સમ-
યાવલિકાદિરૂપ ઇતિ ॥

અર્થ ॥ હવે કાલ દ્રવ્યનું લક્ષણ કહે છે. જે પચાસ્તિકાયને પરત્વે અપરત્વે એ ભિન્ને તથા પુદ્ગલ સંઘને નવ પુરાણપણે વ્યક્ત કે० પ્રગટ છે ઘટ્તિ કે० પ્રઘટ્તિ તેને વર્તના કહિયે તે વર્તનારૂપ પર્યાય તેને કાલ કહિયે. એને પ્રદેશ નથી તે માટે અસ્તિકાયપણો નથી. એ કાલ તે પચાસ્તિકાયને ત્રિપે અંતર્ભૂતપર્યાય પરિણમન છે, જાતે ધર્માસ્તિકાયાદિકનો પર્યાય છે એમ તત્ત્વાર્થઘટ્તિને વિષે કહ્યો છે. તિહા ધર્માસ્તિકાય એક દ્રવ્ય છે, અસંખ્યાત પ્રદેશી છે. લોકાકાશના પ્રદેશ પ્રમાણ છે. એમ અધર્માસ્તિકાય પણ એક દ્રવ્ય છે. લોકપ્રમાણ અસંખ્યાત પ્રદેશી છે. અનેક જીવ દ્રવ્ય તે પણ લોકપ્રમાણ અસંખ્યાત પ્રદેશી છે પણ સ્વ અવગાહના પ્રમાણ વ્યાપક છે તે જીવ દ્રવ્ય અનંતા છે. અકૃત સદા છતા અર્લંઢ દ્રવ્ય છે. સત્ત્વિદાનંદમયી છે પણ પરપરિ-
ણામી થવે પુદ્ગલગ્રાહક, પુદ્ગલભોગી થવે પ્રતિસમયે નવા કર્મ ઘા ઘવે સસારી થયા છે તેહિજ જે વારે સ્વરૂપ ગ્રાહક, સ્વરૂપ ભોગી, યાય તેવારે સર્વ કર્મ રહિત રૂઢ પરમ જ્ઞાનમયી, પરમ દર્શનમયી, પરમાનંદમયી, સિદ્ધ, બુદ્ધ, અનાહારી, અશરીરી, અયોગી, અ-
લેશી, અનાકારી, એકાતિક, આત્યતિક, નિઃપ્રયાસી, અવિ નાશી, સ્વરૂપ સુખનો ભોગી, શુદ્ધ સિદ્ધ યાયતે માટે અહો ચેતન ॥
એ પર ભાગ અભોગ્ય સર્વ જગત્ના જીવની એઠ તેનો યોગગવા પણો તજી સ્વભાવ ભોગીપણાનો રસીયો થઈ સ્વસ્વરૂપ નિર્ધાર, સ્વરૂપ ભાસન, સ્વરૂપ રમણી, થડ પોતાના આનંદને પ્રગટ કરીને નિર્મલ યાયુ.

તથા આકાશ દ્રવ્ય તે લોકાલોક મિલિ એક દ્રવ્ય છે, અ-

નત પ્રદેશી છે । અને પુદ્ગલ દ્રવ્ય તે પરમાણુ રૂપ છે કેમકે પર-
માણુ અનંતા છે માટે અનંતા દ્રવ્ય છે. इहां कोई पुठे जे प्रदेशना
संबंध बिना परमाणु द्रव्यने अस्तिकाय किम कह्यो छै ? तेने
उत्तर जे परमाणु तो एक प्रदेशी छै पण अनंता परमाणुथी मि-
लाना जे कारण ते आ द्रव्य तेणे युक्त छै, ते योग्यता माटे
अस्तिकाय कह्यो छै. तथा काल द्रव्यने उपचारें भिन्न द्रव्यपणो
कह्यो छै ते व्यवहारनयनी अपेक्षायें, जे मनुष्य क्षेत्रने विषे सूर्यनी
गतिने परिज्ञाने एटले समयावलिकादिरूपपरिमाणे जे मान तेने
व्यवहारथी काल कहियें इति. ए काल मुख्य वृत्तिये तो समय
क्षेत्र मध्ये छै अने मनुष्य क्षेत्रथी बाहेर जे जीवो छै तेना
आपुष्य पण एज क्षेत्र प्रमाणे सर्वज्ञ देवें कहा छै तथा सूर्यनो-
चार ते पण जीव पुद्गलनुं प्रवर्त्तन छै कारण के सूर्य ते पण जीव
तथा पुद्गल छै. एटले ए काल द्रव्य ते कालपणे भिन्न पिंडपणे
ठेयों नही, उपचारेंज ठेयों एम मानवो.

इहां कोई रुहे जे एक एक द्रव्यने विषे अनेक अनेक
पर्याय छै ते कोई पर्यायने द्रव्यपणो न कह्यो अने एक वर्त्तना
पर्यायने विषे द्रव्यनो आरोप शा माटे कर्यों ? तेने उत्तर
ए वर्त्तना परिणति ते सर्व पर्यायने सहकारी छै अने सर्व द्रव्यने
छै तेथी मुख्य पर्याय छै माटे एने द्रव्यनो आरोप छै ते पण
अनादि चाल छै.

एते पञ्चास्तिकायाः सामान्यविशेषधर्ममया
एव, तत्र सामान्यतः स्वभावलक्षणं द्रव्यव्या-
प्यगुणपर्यायव्यापकत्वेन परिणामिलक्षणं स्व-
भावः, तत्र एक नित्य निरवयव अक्रियं सर्वगत

ચ સામાન્ય । નિત્યાનિત્ય નિરવયવસાવયવઃ
સક્રિયતાહેતુ દેશગતઃ સર્વગતં ચ વિશેષપદા-
ર્થગુણપ્રવૃત્તિકારણ વિશેષ । ન સામાન્ય વિશેષ
રહિત ન વિશેષઃ સામાન્યરહિત. ॥

અર્થઃ—હવે એ પચાસ્તિકાચ તે સામાન્ય વિશેષ ધર્મમયી છે તે સામાન્યનું લક્ષણ વિશેષાવશ્યકું કહ્યું છે. તિહા પ્રથમથી સ્વભાવનું લક્ષણ કહે છે જે દ્રવ્યને વિષે વ્યાપતો હોય તથા ગુણ પર્યાયમા પણ વ્યાપકપણે સદા પરિણમતો થકો પામિયે તેને સામાન્ય સ્વભાવ કહિયે. તે સામાન્ય સ્વભાવ જે હોય તે એક હોય તથા નિત્ય અવિનાશી હોય તથા નિરવયવ કે જેને અવિભાગ રૂપ અવયવ ન હોય અને સર્વ ગત કે સર્વમાં વ્યાપકપણે હોય તે સામાન્ય સ્વભાવ કહિયે. જીવાદિ દ્રવ્યને વિષે એકપણી તે પિંડપણે છે તે સર્વ દ્રવ્યને વિષે છે સર્વ ગુણ પર્યાય પોતાને રૂપે અનેક છે, પણ તે સમુદાય પિંડપણુ મૂકીને જુદા થાયજ નહીં તે માટે એ રીતે જે પરિણમન હોય તે સામાન્ય સ્વભાવ કહિયે. તે સામાન્યના બે ભેદ છે. અસ્તિતાદિક જે સર્વ પદાર્થને વિષે છે તે મહા સામાન્ય કહિયે. એની શ્રુતજ્ઞાને કરી પ્રતીત થાય પણ પ્રત્યક્ષ તો અવધિદર્શન કેવલદર્શનેજ જણાય પરોક્ષે ન ગ્રહવાય. તથા વૃક્ષ, અથ, નિંબ, જમ્બુ પ્રમુખ વ્યક્તિ અનેક છે. પણ વૃક્ષત્વ સર્વમા છે એ અગતર સામાન્ય તે ચક્ષુદર્શને તથા અચક્ષુદર્શને ગ્રહવાય અને અસ્તિત્વ વસ્તુત્વાદિ સામાન્ય. તે અવધિદર્શને તથા કેવલદર્શને ગ્રહવાય અને વિશેષ ધર્મ તે જ્ઞાન ગુણેજ ગ્રહવાય. હવે વિશેષનું લક્ષણ કહિયે છીએ. કોઈક ધર્મે નિત્ય, કોઈક ધર્મે અનિત્ય, કોઈક રીતે અવયવ સહિત, કોઈક રીતે અવયવ રહિત,

અવિભાગ પર્યાયે સાવચવ, સામર્થ્ય પર્યાયે નિરવચવ, પણ સક્રિયતા હેતુ દેશગત જે ગુણ તે ગુણાંતરમાં વ્યાપતા નથી. તે માટે દેશગત જે ગુણ હોય તે આત્મા દ્રવ્યમાં વ્યાપરૂજ હોય તેને સર્વગત કહિયે તો પણ જે ધર્મ તે સર્વ વિશેષ જાણવા પદાર્થના ગુણની પ્રવૃત્તિ તેના જે કારણ તે વિશેષ સ્વભાવ. જે કાર્ય કરે તે ગુણને પણ વિશેષ ધર્મજ ગણવો. જે સામાન્ય તે વિશેષ રહિત નથી અને જે વિશેષ તે સામાન્ય રહિત નથી.

તે મૂલસામાન્યસ્વભાવાઃ પટ્ટ ૧ તે ચામી ૧ અસ્તિત્વં ૨ વસ્તુત્વં ૩ દ્રવ્યત્વ ૪ પ્રમેયત્વં ૫ સત્ત્વ ૬ અગુરુલઘુત્વં । તત્ર ૧ નિત્યત્વાદીના ઉત્તરસામાન્યાનાં પરિણામિકત્વાદીનાં નિઃશેષસ્વભાવાનામાધારભૂતધર્મત્વં અસ્તિત્વ ૨ ગુણ પર્યાયાધારત્વ વસ્તુત્વ ૩ અર્થક્રિયાકારિત્વ દ્રવ્યત્વ, અથવા ઉત્પાદવ્યયયોર્મધ્યે ઉત્પાદપર્યાયાણા જનકત્વપ્રસવસ્યાવિર્ભાવ લક્ષણવ્યયીભૂતપર્યાયાણા તિરોભાવ્યભાવરૂપાયાઃ શક્તેરોધારત્વં દ્રવ્યત્વં ૪ સ્વપરવ્યવસાયિજ્ઞાનં પ્રમાણ, પ્રમીયતે અનેનેતિ પ્રમાણ, તેન પ્રમાણેન પ્રમાતું યોગ્ય પ્રમેય જ્ઞાનેન જ્ઞાયતે તદ્યોગ્યતાત્વ પ્રમેયત્વં ૫ ઉત્પાદવ્યયધ્રુવયુક્ત સત્ત્વ ૬ પઙ્ગુણહાનિવૃદ્ધિ સ્વભાવા અગુરુલઘુપર્યાયાસ્તદાધારત્વ અગુરુલઘુ-

ત્વં એતે પદ્સ્વભાવાઃ સર્વ દ્રવ્યેષુ પરિણમતિ
તેન સામાન્યસ્વભાવાઃ

અર્થ—તે મૂલ સામાન્યના છ મેદ છે. તે સર્વ દ્રવ્યમાં વ્યાપકપણે છે. ૧ અસ્તિત્વ, ૨ વસ્તુત્વ, ૩ દ્રવ્યત્વ, ૪ પ્રમેયત્વ ૫ સત્ત્વ, ૬ અગુરુલઘુત્વ. એ છ મૂલ સ્વભાવ છે તે સર્વ દ્રવ્ય મધ્યે પરિણામિકપણે પરિણમે છે. એ ધર્મને કોઈનો સહાય નથી. તત્ર કે० તિહા ૧ સર્વ દ્રવ્યને વિષે ઉત્તર સામાન્ય સ્વભાવ નિત્યત્વ અનિત્યત્વાદિક તથા વિશેષ સ્વભાવ તે પરિણામિકત્વાદિક તેનો આધારભૂતધર્મ તે ધર્મને તીર્થંકરદેવ સામાન્ય સ્વભાવ અસ્તિત્વરૂપ કહે છે તથા, ૨ ગુણપર્યાયનો આધારવત પદાર્થ તેને વસ્તુત્વ કહિયેં અને, ૩ અર્થ જે દ્રવ્ય તેની જે ક્રિયા, જેમ ધર્માસ્તિકાયાની ચલનસહાય ક્રિયા, અધર્માસ્તિકાયાની ધિર-સહાય ક્રિયા, આકાશ દ્રવ્યનો અવગાહરૂપ ક્રિયા, જીવની, ઉપયોગ લક્ષણ ક્રિયા તથા પુદ્ગલની મિલવા વિચરવારૂપ ક્રિયાનો કરવાપણો પટલે જે પર્યાયની પ્રવૃત્તિ તે અર્થક્રિયા અને અર્થ ક્રિયાનો આધારી ધર્મ તેને શ્રી સર્વજ્ઞદેવે દ્રવ્યત્વપણો કહ્યો છે.

ઘલી દ્રવ્યત્વપણાનુ લક્ષણાંતર રહે છે. ઉત્પાદપર્યાયની જે પ્રસવશક્તિ પટલે આવિર્ભાવ લક્ષણ જે શક્તિ તેના વ્યયીભૂત પર્યાયનો તિરોમાવ થયો અથવા અભાવ થવા રૂપ શક્તિનો જે આધારભૂત ધર્મ તેને દ્રવ્યત્વ કહિયેં.

૪ સ્વ કે० પોતે આત્મા અને પર કે० પુદ્ગલાદિક ધર્માસ્તિકાયાદિક અન્ય દ્રવ્ય તેને યથાર્થપણે જાણે તે જ્ઞાન કહિયેં તે જ્ઞાન પાંચ મેદે છે તે જ્ઞાનના ઉપયોગયા આવે એવી

જે શક્તિ તેને પ્રમેયત્વપણો કહિયે તે પ્રમેયપણો સર્વ દ્રવ્યનું મૂલ ધર્મ છે. પ્રમાણમાં વસાવ્યો જે વસ્તુ તેને પ્રમેયપણો કહિયે. તે સર્વ ગુણ પર્યાય પ્રમેય છે અને આત્માનો જ્ઞાનગુણ તેમાં પ્રમાણપણો તથા પ્રમેયપણો એ બે ધર્મ છે. પોતાનો પ્રમાણપણો તે પોતેજ કરે છે, દર્શનગુણનો પ્રમાણ જ્ઞાનગુણ કરે છે, કેમકે દર્શનગુણ તે વિશેષ છે જે સાવચવ્વ હોય તે વિશેષજ હોય. અને જે વિશેષ હોય તે જ્ઞાનયીજ જણાય. દર્શનગુણ તે સામાન્ય ધર્મનો ગ્રાહક છે, તે પણ પ્રમાણ કહેવાય. પણ પ્રમાણના ભેદ કહ્યા છે તિહાં જ્ઞાનજ ગ્રંથું છે. તેનું કારણ જે દર્શનોપયોગ તે વ્યક્ત પદ્ધતી નથી તે માટે પ્રમાણ મઝ્યે ગયેલ્યો નથી. તે પ્રમાણના મૂલ બે ભેદ છે. એક પ્રત્યક્ષ અને ધીજો પરોક્ષ. સ્પષ્ટં પ્રત્યક્ષ

પરોક્ષમન્યત્ इति स्याद्वादगत्नाकरवाक्यात्.

૧ ઉત્પાદ કે૦ ઉપજવો વ્યય કે૦ વિણસવો ધ્રુવ કે૦ નિત્યપણો વસ્તુના એક ગુણમાં એક સમયે એ ત્રણે પરિણમને સદા પરિણમે છે એવો જે પરિણામ તે સત્પણો કહિયે અને તે સત્પણાનો ભાવ તે સત્વપણો કહિયે.

૬ તથા છટ્ટો ? અનંતભાગ હાનિ, ૨ અસંખ્યાતભાગ હાનિ, ૩ સંખ્યાતભાગ હાનિ, ૪ સંખ્યાત ગુણ હાનિ, ૫ અસંખ્યાત ગુણ હાનિ, ૬ અનંત ગુણ હાનિ, ૭ છ પ્રકારની હાનિ, તથા ? અનંત ભાગ વૃદ્ધિ, ૨ અસંખ્યાત ભાગ વૃદ્ધિ, ૩ સંખ્યાત ભાગ વૃદ્ધિ, ૪ સંખ્યાત ગુણ વૃદ્ધિ, ૫ અસંખ્યાત ગુણ વૃદ્ધિ, ૬ અનંતગુણ વૃદ્ધિ. ૭ છ વૃદ્ધિ. એમ છ પ્રકારની હાનિ તથા છ પ્રકારની વૃદ્ધિ તે અશુરુલ્લધુ પર્યાયની સર્વ દ્રવ્યને સર્વ પ્રદેશે પરિણમે છે તે કોઈક પ્રદેશે કોઈ સમયે અનંતભાગ હાનિપણે પરિણમે છે અને કોઈક સમયે કોઈક પ્રદેશે અનંતભાગ વૃદ્ધિપણે

પરિણમે છે. એ વાર પ્રકારે પરિણમે છે તે અગુરુલઘુ પર્યાયની પરિણમન શક્તિ તે અગુરુલઘુત્વં. અગુરુલઘુનો ભાવ જાણવો. તત્ત્વાર્થ ટીકાને વિષે પાંચમા અધ્યાયે અલોકાકાશને અધિકારે કહ્યો છે. એમ છ સ્વભાવ સર્વ દ્રવ્યને વિષે પરિણમે છે એ છ એ દ્રવ્યના મૂળ સ્વભાવ છે દ્રવ્યનો ભિન્નપણો પ્રદેશનો ભિન્નપણો તે અગુરુલઘુને ભેદપણે થાય છે તે માટે એ છ મૂળ સામાન્ય સ્વભાવ છે. એ દ્રવ્યાસ્તિક ધર્મ છે અને એનું પરિણમન તે પર્યાયાસ્તિક ધર્મ છે. કેટલાક વાદી એમ કહે છે જે પર્યાયનો પિંડ તે દ્રવ્ય છે પણ દ્રવ્યપણો ભિન્ન નથી. જેમ ધૂરી, પદ્મા, કાગમો, ઢાગલી, જૂહરી પ્રમુખ સમુદાયને ગાડો કહિયે પણ સર્વ અવયવથી ભિન્ન ગાડાપણો કોઈ દેખાતો નથી, તેમજ જ્ઞાનાદિક ગુણથી ભિન્નપણે કોઈ આત્મા દેખાતો નથી. તેને કહિયે જે જ્ઞાનાદિક ગુણને વિષે છતિ એક પિંડ સમુદાયતા મદા અવસ્થિતપણો અને દ્રવ્યથી મિઝી ન જાય તથા સ્વ ક્રિયાવત્તપણો ઇત્યાદિક સામાન્ય ધર્મ છે છતિ અસ્તિત્વ અર્થ ક્રિયાવત્ત તે દ્રવ્યપણો એક પિંડપણો તે વસ્તુત્વ ઇત્યાદિક તે સર્વ દ્રવ્યપણો છે. એટલે દ્રવ્યાસ્તિક પર્યાયાસ્તિક એ બેદુ મલીને દ્રવ્યપણો છે. ઉક્ત ચ સમતી દ્વાપજ્જવરહિઆ ન પજ્જવા વઠ્ઠવઓવિ ઉત્પત્તિ* એ મૂળ સામાન્ય સ્વભાવના છ ભેદ કહ્યા.

તત્ર અસ્તિત્વ ઉત્તરસામાન્યસ્વભાવગમ્ય તે
 ચોત્તરસામાન્ય સ્વભાવા અનન્તા અપિ વક્તવ્યેન
 પ્રયોદશ ૧ અસ્તિસ્વભાવ. ૨ નાસ્તિસ્વભાવઃ
 ૩ નિત્યસ્વભાવ ૪ અનિત્યસ્વભાવ ૫ એકસ્વ

* અય-દ્રવ્ય પર્યાયથી રહીત ન હોય-પર્યાયની ઉત્પત્તિ દ્રવ્યથી છે

ભાવઃ ૬ અનેકસ્વભાવઃ ૭ ભેદસ્વભાવઃ ૮ અ
ભેદસ્વભાવઃ ૯ ભવ્યસ્વભાવઃ ૧૦ અભવ્યસ્વભાવઃ
૧૧ વક્તવ્યસ્વભાવ. ૧૨ અવક્તવ્યસ્વભાવઃ ૧૩
પરમ સ્વભાવઃ इत्येवरुपंवस्तुसामान्यानतमयम् ॥

અર્થઃ—તથા વલી અસ્તિત્વ ઉત્તર સામાન્ય સ્વભાવ કહે
ઢે તે ઉત્તર સામાન્ય સ્વભાવ વસ્તુ મઝ્યે અનંતા છે. પળ તેર
સામાન્ય સ્વભાવ અનેકાંતજયપતાકાદિ ગ્રથે વચ્ચાળ્યા ઢે, તેમાં-
પી લેશમાત્ર લલિયે છેયં. તેનાં નામ ઉપરના મૂલ પાઠમાં સુલભ
ઢે માટે લિલ્યા નથી. તથા ંના વ્યાલ્યાનથી પળ જનાશે.
ૡ તેર સામાન્ય સ્વભાવે પરિણમતિ વસ્તુ હોય.

સ્વદ્રવ્યાદિચતુષ્ટયેન વ્યાપ્યવ્યાપકાદિસમ્बन्धि-
સ્થિતાનાં સ્વપરિણામાત્ પરિણામાન્તરાગમન
હેતુઃ વસ્તુનઃ સદ્રુપતાપરિણતિઃ અસ્તિસ્વભાવઃ

અર્થ ॥ તેમા ૧ પ્રથમ અસ્તિસ્વભાવનું લક્ષણ કહે ઢે. સ્વકે૦
પોનાના દ્રવ્યાદિક ચાર ધર્મ તેનો જેમાં વ્યાપરૂપળો છે, ૧
દ્રવ્ય તે ગુણપર્યાયના સમુદાયનો આધારપળો, ૨ ક્ષેત્ર તે પ્રદે-
શરૂપ સર્વ ગુણપર્યાયનો અવસ્થાને રાલ્લવાપળો, જે જેને રાત્રે
તે તેનું ક્ષેત્ર જાળયુ, ૩ કાલ તે કત્પાદ વ્યય ધ્રુવપળે વર્તના, ૪
ભાવ તે મર્વ ગુણપર્યાયનો કાર્યધર્મ. તિહાં જીવ દ્રવ્યનું ૧ સ્વ-
દ્રવ્યપ્રદેશ ગુણનો સમુદાય દ્રવ્ય છે, તે ગુણપર્યાયનો જનકપળો
તે સ્વદ્રવ્ય, ૨ જીવના અમર્યાતા પ્રદેશ તે સ્વપર્યાયનો સ્વક્ષે-
ત્રપર્યાય તે જાળયા પટલે દેવવાદિક જે ગુણનો પર્યાય તેનું
જે ક્ષેત્ર તે સ્વક્ષેત્ર, ૩ પર્યાયમઝ્યે કારણ કાર્યાદિકનો લે કન્યા-

દ્રવ્યય તે સ્વકાલ તથા, ૪ અતીતઅનાગત વર્તમાનનુ પરિણમન તે સ્વભાવ તે કાર્યાદિક યર્મ. જેમ જ્ઞાનગુણનો પર્યાય જાણંગ-પણો, વેત્તાપણો, પરિચ્છેદકપણો, વિવેચનપણો, ૬ ત્યાદિક સ્વ-ભાવ. એમ સ્વદ્રવ્ય, સ્વક્ષેત્ર, સ્વકાલ, સ્વભાવ, જે પરિણામિકપણે પરિણમતા તેની અસ્તિતા કહેવી એ સર્વની છતિ છે તે અસ્તિ સ્વભાવ છે. એ અસ્તિસ્વભાવે દ્રવ્ય છે, તે પોતાનો મૂલ ધર્મ મૂકી અન્ય ધર્મપણે પરિણમતો નથી, પરિણામાતરે આગમન છે એ અસ્તિ સ્વભાવ તે સર્વદ્રવ્યમા પોતાના ગુણપર્યાયનો જાણવો. જે અસ્તિ તે સદૃપતા છતારૂપપણાની પરિણતિ છેત્રી. સર્વ દ્ર-વ્યમા પોતાને ધર્મેજ પરિણમે પણ જે જીવ દ્રવ્ય તે અજીવ દ્રવ્ય-પણે ન પરિણમે તથા એક જીવ તે અન્ય જીવપણે ન પરિણમે, ઘણી એક ગુણ તે અન્ય ગુણપણે ન પરિણમે, જ્ઞાનગુણને વિશે દર્શનાદિક ગુણની નાસ્તિતા છે અને જ્ઞાનના ધર્મની અસ્તિતા છે. તથા એકગુણના પર્યાય અનતા છે તે સર્વ પર્યાય ધર્મે સરિલા છે પણ એક પર્યાયના ધર્મ ધીજા પર્યાયમા નહિ અને ધીજા પર્યાયના ધર્મ પહેલા પર્યાયમા નહી. માટે સર્વ પોતાને ધર્મેજ અસ્તિ છે એ રીતે અસ્તિ નાસ્તિનુ જ્ઞાન સર્વત્ર કર્યું. એ દ્રવ્યને વિષે પ્રથમ અસ્તિ સ્વભાવ કહ્યો.

અન્યજાતીયદ્રવ્યાદીનાં સ્વીયદ્રવ્યાદિચતુષ્ટય-તમા વ્યવસ્થિતાના વિવક્ષિતે પરદ્રવ્યાદિકે સર્વદેવા-ભાવાવિચ્છિન્નાના અન્યધર્માણા વ્યાવૃત્તિરૂપો ભાવ. નાસ્તિસ્વભાવઃ યથા જીવે સ્વીયાઃ જ્ઞાનદર્શનાદયો ભાવાઃ અસ્તિત્વે પરદ્રવ્યસ્થિતાઃ અચેતનાદયો ભાવા નાસ્તિત્વે સા ચ નાસ્તિતા દ્રવ્યે અસ્તિત્વેન વર્તતે

ઘટે ઘટ ધર્માણા અસ્તિત્વં પટાદિસર્વપરદ્રવ્યાણાં
નાસ્તિત્વ એવ સર્વત્ર ।

અર્થ ॥ હવે વીજા નાસ્તિ સ્વભાવનુ સ્વરૂપ લખિયે છેવેં.
અન્ય કે. વીજા જે દ્રવ્યાદિક જે દ્રવ્યગુણપર્યાય તેના પોતાના
જે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવ તે તેહિજ દ્રવ્યમાં સદા અવઘટખપણે પ-
રિણમે છે. ઇટલે વિવક્ષિત દ્રવ્યાદિકથી પર જે વીજા દ્રવ્યાદિ-
કના જે ધર્મ તે તેમાં સદા અભાવપણે નિરંતર અવિચ્છેદ છે,
તે માટે પરદ્રવ્યાદિકના ધર્મની વ્યાવૃત્તિતાપણાનો જે પરધર્મ તે
વિવક્ષિત દ્રવ્યમાં નથી, એવા દ્રવ્યમા જે ભાવ છે તે નાસ્તિ સ્વ-
ભાવ જાણવો. જેમ જીવને વિષે જ્ઞાન દર્શનાદિક પોતાના જે ભાવ
તે તો અસ્તિપણે છે અને પરદ્રવ્યમાં રહ્યા જે અચેતનાદિક ભાવ
તેની નાસ્તિતા છે, ઇટલે તે ધર્મ જીવ દ્રવ્યમાં નથી, માટે
પરધર્મની નાસ્તિતા છે, પણ તે નાસ્તિતા તે દ્રવ્ય મધ્યે
અસ્તિપણે રહી છે જેમ ઘટના ધર્મ ઘટમા છે તેથી ઘટમાં
ઘટ ધર્મનો અસ્તિત્વપણો છે પણ પટાદિ સર્વ પરદ્રવ્યોનો ના-
સ્તિત્વપણો તે ઘટને વિષે રહ્યો છે તથા જીવમધ્યે જીવે જ્ઞાનાદિક
ગુણ તે અસ્તિત્વપણે છે, પણ પુદ્ગલના વર્ણાદિક જીવ
મધ્યે નથી માટે વર્ણાદિકની નાસ્તિ તે જીવ મધ્યે
રહિ છે શ્રીભગવતી સૂત્રે કહ્યું છે “હે ગૌતમ અત્યિત્ત અ-
ત્યિત્તે પરિણમયી નત્યિત્ત નત્યિત્તે પરિણમયી” તથા ઠાળાંગ સૂત્રે
૧ સિયઅત્યિ, ૨ સિયનત્યિ, ૩ સિયઅત્યિનત્યી, ૪ સિયઅવ-
ત્તર્વ, ૫ ચોભંગી કહી છે, અને શ્રીવિશેષાવશ્યક મધ્યે કહ્યું છે
કે, જે વસ્તુનો અસ્તિ નાસ્તિપણો જાણે તે સમ્યક્ જ્ઞાની અને
જે ન જાણે અથવા અયયાર્થપણે જાણે તે મિથ્યાત્વી ઉક્તં ચ
“સદસદ્ વિશેષણાઓ, મવહેત્તજહથ્થિઓવલભાઓ ॥ નાળફલા-
ભાવાઓ મિન્છાદિઠિસઅજ્ઞાણં” ॥ ૧ ॥ ૫ ગાયત્રી ટીકા

મવ્યે સ્યાદ્વાદોપલક્ષિતવસ્તુસ્યાદ્વાદયસપ્તભગ્નીપરિણામઃ એકૈક-
સ્મિન્દ્રવ્યેગુણેપર્યાયેચસપ્તસપ્તમજ્ઞાભવન્ત્યેવ અતઃ અનન્તપર્યાયપ-
રિણતેવસ્તુનિઅનન્તાં સપ્તમજ્ઞયોભવન્તિ ઇતિસ્તનાકરાવતારિ-
ફાયાં તે દ્રવ્યને વિષે, ગુણને વિષે, પર્યાયને વિષે સ્વરૂપે સાતભગા
હોય, જે એ સાત ભગાનો પરિણામ તે સ્યાદ્વાદપણો કહિયં.

તથાહિ સ્વપર્યાયૈઃ પરપર્યાયૈરુભયપર્યાયૈઃ સન્દ્ધા-
વેનાસન્દ્ધાવેનોભવેન વાર્પિતો વિશેષતઃ કુભ-
અકુભઃ કૂભાકૂભો વા અવક્તવ્યોભયરૂપાદિભેદો
ભવતિ સપ્તમજ્ઞો પ્રતિપાદ્યતે इत्यर्थः ઓછગ્રીવા
કપાલકુક્ષિબુધ્નાદિભિઃ સ્વપર્યાયૈઃ સન્દ્ધાવેનાર્પિત-
વિશેષતઃ કૂભાકૂભો ભણ્યતે સન્ ઘટ ઇતિ
પ્રથમભગો ભવતિ એવ જીવ સ્વપર્યાયૈ જ્ઞાના-
દિભિઃ અર્પિત સન્ જીવ.

અર્થઃ—એસપ્તભંગી પરની અપેક્ષાએ નથી તે દ્રવ્યાદિક
મધ્યેજ છે. યથા સ્વધર્મે પરિણમવુ તે અસ્તિ ધર્મે છે અને પર
દ્રવ્યના ધર્મે ન પરિણમવુ એ નાસ્તિનુ ફલ છે, તે માટે એ સપ્ત
ભંગી તે વસ્તુધર્મે છે, તે વિશેષાવશ્યકથી સપ્તભંગી લખિયે છે. એક
વિવક્ષિત વસ્તુ સ્વ કે. પોતાને પર્યાયે સન્દ્ધાવ કે. છતા
પણે છે અને પરપર્યાયે જે અન્ય દ્રવ્યને પરિણમે તેનો અસન્દ્ધાવ
કે. અછતાપણો પરિણમે છે તથા જે છતા અથવા અછતા પર્યાય
તેનો છતાપણો છે. કોઈકપણે અછતાપણો છે, માટે છતા અછ-
તાપણો પણ તેજ કાલે છે. કેમકે વસ્તુ મધ્યે અનેક ધર્મ છે. તે
સર્વ કેવલીને એક સમયે સમકાલે ખાસે છે. તે પણ વચને ભગા-

તરેજ કહી શક, અને છદ્મસ્થને શ્રદ્ધામાં તો સર્વ ધર્મ સમકાલે સદ્દેહે છે પણ છદ્મસ્થનો સ્પયોગ અસરયાત સમયી છે, અનુક્રમે છે, પૂર્વાપરસાપેક્ષ છે, તેથી સપ્તભંગે ભાસન છે જે વસ્તુમાં સમકાલે છે, સમકીર્તિની શ્રદ્ધામાં સમકાલે છે અને કેયલીના ભાસનમાં સમકાલે છે, તે શ્રુતજ્ઞાનીના ભાસનમાં ક્રમપૂર્વક છે, કેમકે ભાષા સર્વ ક્રમે કહેવાય છે. તેથી અસત્ય ધાય તેને જો સ્યાત્પર્વે પરુપિયે જાણિયે તો સત્ય ધાય માટે સ્યાત્પૂર્વક સપ્તભંગી કહિયે. દ્રવ્ય ગુણપર્યાય સ્વભાવ સર્વ મધ્યે છે તે રીતે મદ્દહરી. તે દૃષ્ટાંતે કરી કહે છે. ઓષ્ઠ કેં હોઠ, ગાવડ, કાંઠો, રૂપાલ, તલો, કુક્ષિ-પેટો, યુધન, પોહોલો इत्यादि સ્વપર્યાય કરી ઘટ છતો છે, તે ઘટને સ્વપર્યાયે છતાપર્ણે અર્પિત કરિયે તેવારે તે કુંભકુમ્ભ ધર્મ સન્ કેં છતો છે, પણ અછતાદિક ધર્મની છતિ સાપેક્ષ રાખવાને સ્યાત્પૂર્વક કહેવો એટલે સ્યાત્અસ્તિઘટઃ એ પ્રથમ ભંગો જાણવો, તથા જીવાદિ દ્રવ્યને વિષે જીવના જ્ઞાનાદિ ગુણ તેને પર્યાયે જીવ દ્રવ્યને નિત્યાદિ સ્વમાને કરીને સ્યાત્અસ્તિજીવઃ એમ સર્વ દ્રવ્યને કહેવો. યદ્યપિ જીવ તથા અજીવનો નિત્યપણો સ્પરિત્તો ભાસે પણ એનો તેમાં નહીં અને તેનો એમાં નહીં જો કે જીવ સર્વ એકજાતીય દ્રવ્ય છે પણ એક જીવમાં જે જ્ઞાનાદિ ગુણ છે તે ત્રીજા જીવમાં નથી. માટે સર્વ દ્રવ્ય સ્વર્મજ અસ્તિ છે, અને પરધર્મે નાસ્તિ છે. એમ સ્યાત્ અસ્તિજીવ એ પ્રથમ ભગ જાણવો.

તથા પટાદિગતેસ્ત્વક્ત્રાણાદિભિઃ પરપર્યાયેરસ
દ્ભાવેનાર્પિત અવિશેષિત અકૂમ્ભો ભવતિ
સર્વસ્યાપિ ઘટસ્ય પરપર્યાયેરસત્ત્વવિવક્ષાયામસન્

ઘટઃ એવ જીવોઽપિ મૂર્ત્તત્વાદિપર્યાયૈઃ અસત્ જીવ
 ઇતિ દ્વિતીયો ભઙ્ગ

અર્થ — પટને વિષે રહ્યા જે પર્યાય તે ત્વક્ જે શરીરની
 ચામડીને ઢાંકે, લાંબો પથરાય ઇત્યાદિ તે ઘટના પર્યાય નથી પર
 પર્યાય છે, પટને વિષે રહ્યા છે. ઘટને વિષે એ પર્યાયની નાસ્તિ
 છે, તેથી એ પર્યાયનો અસદ્ભાવ છે. તે માટે એ ઘટના પર્યાય
 નથી. એમ સર્વ પર્યાયે ઘટ નથી તેવારે પરપર્યાયના અછતા
 પણાની વિવક્ષાએ અછતો ઘટ છે, એમ જોડ પણ મૂર્તિપણાદિક
 અચેતનાદિ પર્યાયનો જીવ મન્યે અસત્-અછતાપણો તેથી
 જીવ પર પર્યાયે નાસ્તિ છે. માટે સ્વાત્ નાસ્તિ એ વીજો
 ભાગો જાણવો. કેમકે પર પર્યાયની નાસ્તિતાનુ પરિણમન
 દ્રવ્યને વિષે છે

તથા સર્વો ઘટઃ સ્વપરોભયપર્યાયૈ. સન્નાવાસ
 ન્નાવાભ્યા સત્વાસત્વાભ્યામર્પિતો યુગપદ્વસ્તુમિ-
 દ્ધોઽવક્તવ્યો ભવતિ સ્વપરપર્યાયસત્વાસત્વાભ્યા
 એકૈકનાપ્યસાકેતિકેન શબ્દેન સર્વસ્યાપિ તસ્ય
 વક્તુમશક્યત્વાદિતિ, એવ જીવસ્યાપિ સત્વા-
 સત્વાભ્યામેકસમયેન વક્તુમશક્યત્વાત્ સ્યાદવ
 ક્તવ્યો જીવ ઇતિ તૃતીયો ભઙ્ગ । એતે ત્રય-
 સકલાદેશા સકલ જીવાદિક વસ્તુગ્રહણપર
 સ્વાત્

અર્થ — સર્વ ઘટાદિ વસ્તુ છે તે સ્વપર્યાય, જે પોતાના

સદ્ભાવ પર્યાય તેણે કરી છતાપણે કહેવાય તથા પરને પર્યાયે અછતા પળ કહેવાય, તેવારે અ પર્યાયનો ઉતાપણો પર પર્યાયનો અછતાપણો એ વે ધર્મ સમકાલે છે, પળ એક સમયે કહેવાય નહી, તે માટે એ ઘટાદિ દ્રવ્ય તે સ્વદ્રવ્યમાં સ્વપર્યાયનો સત્વ-પણો, પરપર્યાયનો અસત્વપણો, તે કોડ પળ એક સાંકેતિક જ્ઞાને કરી કહેવાને સમર્થ નહી માટે સત્વ અસ્તિપણો અસત્વ નાસ્તિપણો તે એક સમયે કહેવામાં અસમર્થ છે તેથી વસ્તુવિ-ભાવના વે ધર્મ તે એક સમયે ઉતા છે તેનો જ્ઞાન કરવા માટે સ્વાત્ અવક્તવ્ય એ વચન બોલ્યા કેમકે કોડકને યો બોધ થાય જે સરથી વચને અગોચરજ છે. તે માટે સ્વાત્પદ દીધો સ્વાત્ કે. કથંચિત્પણે કોડક રીતે એક સમયે ન કહેવાય માટે સ્વાત્ અવક્તવ્ય એ જીવ છે. એમ સર્વ દ્રવ્ય જાણ્યા. એ ત્રીજો માંગો થયો. એ ત્રણ ભગા સકલાદેશી છે. સર્વ વસ્તુને સંપૂર્ણપણે ગ્રહેવા રૂપ છે. જીવાદિક જે વસ્તુ તેને સંપૂર્ણ ગ્રહેવાવત છે.

અથ ચત્વારો વિકલાદેશાઃ તત્ર એકસ્મિન્ દેશે સ્વપર્યાયસત્ત્વેન અન્યત્ર તુ પરપર્યાયસત્ત્વેન સશ્ચ અસશ્ચ ભવતિ ઘટોઽઘટશ્ચ એવ જીવોઽપિ સ્વપર્યાયૈ. સન્ પરપર્યાયૈ. અસન્ ઇતિ ચતુર્થો ભદ્રઃ

અર્થઃ—હવે ચાર માંગા વિકલાદેશી રહે છે જે વસ્તુનું સ્વરૂપ કહેવો તેના એક દેશનેજ ગ્રહે એ સ્વરૂપ છે. તિહા એક દેશને ત્રિપે સ્વપર્યાયનો સત્ત્વપણો અસ્તિપણો ગવેપે છે તે વારે વસ્તુ સદ્ અસત્પણે છે, ઘટલે એ ઘટ છે અને એ ઘટ નથી. એમ જીવ પળ સ્વપર્યાયે સત્ પરપર્યાયે અસત્, તે માટે એક સમયે અસ્તિ નાસ્તિરૂપ છે, પળ કહેવામાં અસરુયાત સમયે

છે, તે માટે સ્યાત્પૂર્વક ડે એમ સ્યાત્ અસ્તિનાસ્તિ એ ચોથો ભંગો જાણવો.

તથા એકસ્મિન્ દેશે સ્વપર્યાયિઃ સદ્ભાવેન વિવક્ષિતઃ અન્યત્ર તુ દેશે સ્વપરોભયપર્યાયિઃ સત્વાસત્વાભ્યા યુગપદસકેતિકેન શબ્દેન વક્તુ વિવક્ષિતઃ સન્ અવક્તવ્યરૂપ પઞ્ચમો ભક્તો ભવતિ, એવ જીવોપિ ચેતનત્વાદિપર્યાયિઃ સન્ શોષૈરવક્તવ્ય ઇતિ ।

અર્થ ॥ તથા એક દેશે પોતાને પર્યાયિ સ્વરૂપાદિકે છતાપણે ગવેપીયે અને અન્ય કે. ઘીજા દેશેને વિષે સ્વપર એ બે પર્યાયે સત્વ છતાપણે તથા અસત્વ-અછતાપણે સમકાલે અસકેતપણે નામને અગરુદે ગવેપીયે તેવારે સત્ કે. અસ્તિઅવક્તવ્યરૂપ ભાગો ઉપજે અને એ ભાગા છતા ઘીજા ૩ ભાગા છે, તેનો ગવે-પણા માટે સ્યાત્ પદ જોડીયે એટલે સ્યાત્ અસ્તિ અવક્તવ્ય એ પાંચમો ભાગો જાણવો. જેમ જીવને વિષે ચેતનપણો મુખવીર્ય શુણે અસ્તિ ડે અને નાસ્તિપણે અસ્તિનાસ્તિ સમકાલપણે વધ-નગોચર ન આવે તે સ્યાત્ અસ્તિ અવક્તવ્ય

તથા એકદેશે પરપર્યાયેરસન્ધાવેનાર્પિતો વિશેષતઃ અન્યૈસ્તુ સ્વપરપર્યાયિઃ સદ્ભાવાસદ્ભાવાભ્યાં સ્ત વાસઃવાભ્યાં યુગપદસકેતિકેન શબ્દેન વક્તુ વિવક્ષિતક્રમોઽસન્ વક્તવ્યશ્ચ ભવતિ । અક્રમો -

वक्तव्यश्च भवतीत्यर्थः देशे तस्याकुम्भत्वात् देशे
अवक्तव्यत्वादिति पष्ठो भङ्गः

अर्थ ॥ तथा एकदेशे परपर्याय जे नास्ति पर्याय तेने अस-
द्भाव के० अछतापणे अर्पित करीने मुख्यपणे गवेपीये तैवार
पछी अन्य के० गीजा स्वपर्याय अस्तिपणो तथा परपर्याय जे
नास्ति पर्याय ए वे सत्त्व के० छनापणे असत्त्व के० अछतापणे
युगपत् समकाले कहिये. इहा सकेतिक शब्दने अभावे कहेवामां
न आने, अने ते कदा बिना श्रोताने ज्ञान रूप थाय ?
ते माटे स्यात् पद ते अन्य भांगानी सापेक्षता माटे तथा सर्व
धर्मनी समकालता जणाववा माटे स्यात्नास्तिअवक्तव्य ए छहो
भागो जाणवो. एटले जीव पोताने स्वगुणे तो छनापणो सर्व-
पर्याय समकालनो अव्यक्तव्यपणो ए स्यात्नास्ति अवक्तव्य
छहो भांगो धयो.

तथा एकदेशे स्वपर्यायि सद्भावेनार्पितः एक-
स्मिन् देशे परपर्यायिरसद्भावेनाः र्पितः अन्यस्मि
स्तु देशे स्वपरोभयपर्यायि. सद्भावासद्भावाभ्यां
युगपदेकेन शब्देन वक्तु विवक्षितः सन् असन्
अवक्तव्यश्च भवति इति सप्तमो भङ्गः । एतेन
एकस्मिन् वस्तुन्यर्पितानर्पितेन सप्तभङ्गी उक्ता॥

अर्थ ॥ तथा एकदेशे स्वपर्यायने छतापणे अर्पित करिये
अने एकदेश परपर्यायने अछतापणे गवेपिय अने ते सर्व पर्याय
समकाले भेला रक्षा ठे पण वचने कहेवाय नहि, एटले अस्ति-

પણો પણ છે અને નાસ્તિપણો પણ છે, એ સર્વ ધર્મ સમકાલે છે, પણ વચને ગોચર થાય નહીં, એ અપેક્ષાએ સ્યાત્ અસ્તિનાસ્તિ અવક્તવ્ય એ રીતે વસ્તુનો પરિણમન છે, એ સાતમો ભાગો જાણવો, એ સપ્તભંગી અર્પિત અનર્પિતપણે કહી. તે અર્પિત એક ધર્મજ હોય એમ એક ધર્મને વિષે સપ્તભંગી કહી.

તત્ર જીવઃ સ્વધર્મે જ્ઞાનાદિભિઃ અસ્તિત્વેન વર્તમાનઃ. તેન સ્યાત્ અસ્તિરૂપ પ્રથમમદ્ભૂઃ અત્ર સ્વધર્મા અસ્તિપદદ્રહીતા. શેપાનાસ્તિત્વાદયો ધર્માઃ અવક્તવ્યધર્માશ્ચ સ્યાત્પદેન સગૃહીતા

અર્થ ॥ હવે સ્વરૂપપણે સપ્તભંગી કહે છે. જે એક દ્રવ્યને વિષે અથવા એક ગુણને વિષે, એક પર્યાયને વિષે, એક સ્વભાવને વિષે સાતસાત ભાંગા સદા પરિણમે છે, તે રીતે સપ્તભંગી કહે છે સ્યાદ્વાદરત્નાકરાવતારિકા મધ્યે કહ્યો છે “એકસ્મિન્ જીવાદી અનંતધર્મપિક્ષાસપ્તભંગીનામાનંતર્ય” એ વચનથી જાણી લેજો. અત્થિજીવે इत्यादि ગાથાથી જાણજો, ૧ મુચગઢાગ સૂત્ર છે. હવે પહેલો ભાગો લખિયે છંચે. તિહા જીવ દ્રવ્ય પોતાને ૧ સ્વ-દ્રવ્ય પિંડગુણપર્યાય સમુદાય આધારપણો, ૨ સ્વક્ષેત્ર અસંખ્ય પ્રદેશ જ્ઞાનાદિ ગુણનુ અવસ્થાન, અગુરુલઘુતા હાનિ વૃદ્ધિનો માન, ૩ સ્વકાલતે ગુણની વર્તના ઉત્પાદવ્યયના પરિણમનનો મિશ્ર સ્વભાવ તથા ૪ અનંત જ્ઞાન, અનત દર્શન, અનત ચારિત્ર, અનત દાન, અનત લાભ, અનત ભોગ, અનત ઉપભોગ, અનંત પ્રીત્યે, અનત અવ્યાવાધ, અરૂપી, અશરીરી, પરમ ક્ષમા, પરમ માર્દવ, પરમ આર્જવ, સ્વરૂપભોગી પ્રમુક્ત સ્વસ્વભાવ. એ અનતજ્ઞેય જ્ઞાયકપણે જીવ દ્રવ્ય છતો છે, એમ જીવનો જ્ઞાનગુણ

સર્વમ સકલ જ્ઞેયજ્ઞાયકપણો સ્વશક્તિપ્રમે અનંત અવિભાગે એક-
 એક પર્યાય અવિભાગમાં સર્વ અભિલાપ્ય અનભિલાપ્ય, સ્વભાવ-
 નો જાણગપણો છે. ડહાં વિસ્તારે લેખિયિંછેયે, તિહાં મતિજ્ઞાનના
 પર્યાય જૂદા છે શ્રુતજ્ઞાનના અવિભાગ જૂદા છે. મનઃપર્યાય જ્ઞા-
 નના અવિભાગ જૂદા છે. કેવલ જ્ઞાનના પર્યાય જૂદા છે. શ્રી-
 વિશેષાવશ્યકે ગણધરવાદને છેડે કહ્યો છે જો આવરવા યોગ્ય
 વસ્તુ ભિન્ન છે તો આવરણ જૂદા છે. તિહાં ક્ષયોપશમને મેદે
 જાણે છે તે પરોક્ષ અથવા દેશથી જાણે છે, સર્વથા આવરણ ગયે-
 થકે પ્રત્યક્ષ જાણે પણ કેવલજ્ઞાન સર્વભાવનો સંપૂર્ણ પ્રત્યક્ષદાયક
 તે સંપૂર્ણ પ્રગટ્યો તેવારે વીજા જ્ઞાનની પ્રવૃત્તિ છે પણ ભિન્ન
 પદ્ધતી નથી, માટે તે કેવલજ્ઞાનનો જાણપણોજ કહેવાય છે,
 તથા કોડક જ્ઞાનગુણના અવિભાગ સર્વ એક જાતિના કહે છે,
 તે અવિભાગમધ્યે ઝળાટિક જાણવાનો શક્તિ અનેક પ્રકારનો
 છે, તેમાંજ આવરણ પટલે જે શક્તિ પ્રગટે તે શક્તિનુ મતિજ્ઞાનાદિ
 ભિન્ન નામ છે, અને સર્વ આવરણ ગયાથી એક કેવલજ્ઞાન રહ્યું
 છે. હ્રસ્વસ્થ જ્ઞાનનો ભાસ છે એ પણ વ્યાખ્યાન છે. એવો જ્ઞાન-
 ગુણ પોતાના સ્વપર્યાય જ્ઞાયક પરિચ્છેદક ઘેટુત્વાદિકે અસ્તિ
 છે, એમ સર્વ ગુણમાં સ્વધર્મની અસ્તિતા કહેવી. તેમજ જે અવિ-
 ભાગરૂપ પર્યાય છે જેના સમૂહની એક પ્રવૃત્તિને ગુણ કહિયેંછેયે
 તેપણ સ્વકાર્ય કારણપ્રમે અસ્તિ છે એમ હ દ્રવ્યનું સ્વરૂપ સ્વ-
 સ્વરૂપે અસ્તિ છે અને અન્ય છ ભાગા પણ છે એવો સાપેક્ષતા
 માટે સ્યાત્પદ દેહને ચોલ્લો તે સ્યાત્ અસ્તિ એ પ્રથમ માંગાપણો
 (કહ્યો) પટલે ગવેપ્યો જે અસ્તિધર્મ તે પણ નાસ્તિપણા સહિત
 છે પટલે અસ્તિ કહેતાં થકાં નાસ્તિ પ્રમુક્ત છ માંગાની છતિ
 છે, તિહા શબ્દ સહિત લપયોગ થયો તેથી મન્યપણો થયો.

તથા સ્વજાત્યન્યદ્રવ્યાણા તદ્ધર્માણા ચ વિજાતિ
પરદ્રવ્યાણાં તદ્ધર્માણાં ચ જીવે સર્વથેવ અભાવાત્
નાસ્તિત્વ તેન સ્યાત્ નાસ્તિરૂપો દ્વિતિયો ભદ્ર અત્ર
પરધર્માણાં નાસ્તિત્વ નાસ્તિપદેન ગૃહીત શેષા અ-
સ્તિત્વાદયઃ સ્યાત્પદે ગૃહીતા ઇતિ ॥

અર્થ ॥ હવે ધીજો ભાગો કહે છે જે એક જીવનું સ્વરૂપ ઇ-
પયોગમાં આણું છે તે જીવને વિષે, અન્ય જે સિદ્ધ સંસારી
જીવ છે તે સર્વના ગુણપર્યાય અસ્તિત્વાદિ પ્રમુખ સર્વ ધર્મની
નાસ્તિ છે, અને અજીવ દ્રવ્ય તથા તેના જઠતાદિક સર્વ ધર્મની
નાસ્તિ છે, જેમ અગ્નિમા દાહરૂપણો છે તેની પાસે ધીજો અ-
ગ્નિનો કણિયો છે, તે પણ દાહક છે, પણ તે દાહકપણો ભિન્ન
છે, પટલે તે કળીયાનો દાહરૂપણો તે અગ્નિમા નથી અને તે
અગ્નિનો દાહકપણો તે કળીયામા નથી. તેમજ એક જીવમા
જ્ઞાનાદિક ગુણ છે તે ધીજામા નથી અને ધીજા જીવમા જે જ્ઞા-
નાદિક ગુણ છે તે તેમા નથી. બાકી સરિસા છે. તે માટે જા-
ણવાદિક કાર્ય સરિસા કરે તો પણ સર્વમાં ધોતપોતાના ગુણ
છે, પણ કોઈ દ્રવ્યના ગુણ કોઈ દ્રવ્યમા આવતા નથી. તે માટે
સ્વજાતિ અન્ય દ્રવ્યપણો, અન્ય ગુણપણો તથા અન્ય ધર્મપણો
તે સર્વની નાસ્તિ છે. એમજ ગુણમાં પણ સર્વ અન્ય દ્રવ્યાદિકની
નાસ્તિ છે, તથા પર્યાયના અવિભાગમાં પણ સ્વજાતિ અવિભાગ-
કાર્યતા કારણતાની નાસ્તિ છે તે માટે પરદ્રવ્યપણો, પરક્ષેત્રપણો,
પરકાલપણો, પરભાવપણો એની નાસ્તિ છે. એવો નાસ્તિપણો
પણ તેમાજ રહ્યો છે, તે માટે સ્યાત્ નાસ્તિપણો એ ભાગો પણ
તેમાજ છે. એમ એકજ માત્ર નાસ્તિપણો કહો ચક્રે અસ્તિપણો
તથા એક કાલપણો પણ છે તથા જીવમાં જઠતા ગુણની

નાસ્તિ છે, એટલે જડતાની નાસ્તિ તે જીવમાં જ રહી છે. इत्यादिक
અનતા ધર્મની સાપેક્ષતા માટે સ્યાત્પદે બોલતાં સર્વ ધર્મનો ભાસ-
ન થયો એટલે સત્યતા થાય તે માટે સ્યાત્નાસ્તિ એ બીજો
ભાંગો કહ્યો.

केपाश्चिद्धर्माणा वचनगोचरत्वेन तेन स्यात्-
अवक्तव्य इति तृतीयो भङ्गः। अवक्तव्यधर्मसा-
पेक्षार्थं स्यात्पदग्रहणम्

અર્થ ॥ હવે ત્રીજો ભાંગો કહે છે. જે વસ્તુ હોય તેમા કેટલાક
ધર્મ પણ છે જે વચને કરી કહેવાતા નથી તે અવક્તવ્ય છે. તે
કેવલીને જ્ઞાનમાં જણાય પણ વચને કરી તે પણ કહી શકે નહીં.
તે માટે તેવા ધર્મની અપેક્ષાએ વસ્તુ અવક્તવ્ય છે, એટલે અવક્તવ્ય
કહેતાં થકા વક્તવ્યની ના થઈ, પણ કેટલાક ધર્મ વસ્તુ મધ્યે
વક્તવ્ય છે, તે જણાવવા માટે સ્યાત્પદ ગ્રહણ કરીને સ્યાત્
અવક્તવ્ય એ ત્રીજી ભાંગો કહ્યો.

अत्र अस्तिकथने असंख्येयाः नास्तिकथनेप्यसं-
ख्येयाः समया वस्तुनि, एकसमये अस्तिनास्ति-
स्वभावौ समकवर्त्तमानौ तेन स्यात्अस्तिना-
स्तिरूपश्चतुर्थो भङ्गः

અર્થ ॥ હવે ચોથો ભાંગો કહે છે, જે અસ્તિ એવો શબ્દ ઉચ્ચાર
કરતાં પણ અસંખ્યાત સમય થાય તથા નાસ્તિ એ શબ્દ ઉચ્ચાર
કરતાં પણ અસંખ્યાત સમય થાય અને વસ્તુમાં તો અસ્તિધર્મ
નાસ્તિધર્મ એ બેહુ એક સમયમાં છે, તે બેહુ સમકાલે જણાવવા
માટે, અને જે અસ્તિ તે નાસ્તિ ન થાય તથા જે નાસ્તિ તે અસ્તિ
ન થાય તે સાપેક્ષતા માટે સ્યાત્ અસ્તિનાસ્તિ એ ચોથો
ભાંગો જાણવો.

તત્ર અસ્તિનાસ્તિભાવાઃ સર્વે વક્તવ્યા એવ ન
 અવક્તવ્યા ઇતિ શદ્ધાનિવારણાય સ્યાત્અસ્તિ
 અવક્તવ્ય ઇતિ પચ્ચમો ભદ્રઃ સ્યાન્નાસ્તિ અવક્તવ્ય
 ઇતિ પઠઃ અત્ર વક્તવ્યા ભાવાઃ સ્યાત્પદેગ્રહીતા
 અત્ર અસ્તિભાવા વક્તવ્યાસ્તથા અવક્તવ્યાસ્તથા
 નાસ્તિભાવા વક્તવ્યા અવક્તવ્યા એકસ્મિન્
 વસ્તુનિ, ગુણે, પર્યાયે, એકસમયે, પરિણમમાના
 ઇતિજ્ઞાપનાર્થ સ્યાત્અસ્તિનાસ્તિ અવક્તવ્ય ઇતિ
 સત્તમો ભદ્રઃ ॥ અત્ર વક્તવ્યા ભાવાસ્તે સ્યાત્પદે
 સગૃહીતા ઇતિ અસ્તિત્વેન અસ્તિધર્મા નાસ્તિત્વેન
 નાસ્તિધર્મા યુગપદુભયસ્વભાવત્વેન વક્તુમશક્ય
 સ્વાત્ અવક્તવ્યઃ સ્યાત્પદે ચ અસ્ત્યાદિનામેવ
 નિત્યાનિત્યાદ્યનેકાન્તસગ્રાહકમ્

અર્થ ॥ હવે પાંચમો તથા છઠો ભાગો કહે છે. તિહા સ્યાત્
 અવક્તવ્ય એમ કહેવાયી દ્રવ્ય તે મૂળધર્મે એકલો અવક્તવ્ય થયો
 તે સંદેહનિવારવા કહ્યો જે સ્યાત્ અસ્તિ અવક્તવ્ય વસ્તુમા
 અનતા અસ્તિ ધર્મ છે પણ વચને અગોચર છે, અને અનંતાધર્મે
 વચનગોચર પણ છે, તેની સાપેક્ષતા માટે સ્યાત્ પદયુક્ત કરીયે
 પટલે સ્યાત્ અસ્તિ અવક્તવ્ય એ પાંચમો ભાંગો જાણ્યો. એમજ
 પાંચમાની રીતે સ્યાત્ નાસ્તિ અવક્તવ્ય એ છઠો ભાંગો જાણ્યો.
 હવે સાતમો ભાગો કહે છે. હિહા અસ્તિભાવપણો વક્તવ્ય છે તેમજ
 નાસ્તિભાવ પણ વક્તવ્ય છે, અને અવક્તવ્ય પણ છે. એ સર્વ ધર્મ
 એક સમયમાં એક વસ્તુમધ્યે તથા એક ગુણમધ્યે તથા એક પર્યાયમધ્યે

સમકાલે પરિણમે છે, તે જણાવવા માટે અસ્તિનાસ્તિ અવક્તવ્યઃ
 એ સાતમો ભાગો, इहां अस्ति ते नास्ति न थाय अने नास्ति
 તે અસ્તિ ન થાય તથા વક્તવ્ય તે અવક્તવ્ય ન થાય અને અવ-
 ક્તવ્ય તે વક્તવ્ય ન થાય તે જણાવવાને અર્થે સ્યાત્પદ ગ્રહ્યો છે.
 इहां अस्तिपणे જે ભાવ છે તે અસ્તિધર્મ અને નાસ્તિપણે જે ભાવ
 છે તે નાસ્તિપણે ગ્રહ્ય છે, બેહુ સમકાલે છે તે માટે એક સમય
 વક્તવ્યકે० કહેવામા અશક્ય છે, અસમર્થ છે, તેથી અવક્તવ્યકે०
 અગોચરપણે છે અને જે સ્યાત્પદ છે તે અસ્તિધર્મ નાસ્તિધર્મ અવ-
 ક્તવ્ય ધર્મનો નિત્યપણો અનિત્યપણો પ્રમુલ અનેકાંતનો સંગ્રહ કરે
 છે, જે અસ્તિધર્મ છે તે નિત્યપણે પણ છે તથા અનિત્યપણે પણ છે,
 એકપણે છે, અનેકપણે છે, મેદપણે છે, અમેદપણે છે, इत्यादिक તે
 અસ્તિધર્મમાં અનેકાંતતા છે તેને ગ્રહે છે કેમકે વસ્તુનો એકગુણ
 તેમાં અસ્તિપણો છે, નાસ્તિપણો છે, નિત્યપણો છે, અનિત્યપણો
 છે, મેદપણો છે, અમેદપણો છે, વક્તવ્યપણો છે, અવક્તવ્યપણો
 છે, ભવ્યપણો છે, અભવ્યપણો છે, એ અનેકાંતપણો એહ જ
 સ્યાદ્વાદ છે. તેનું સંકેતિક વાક્ય તે સ્યાત્પદ છે એ રીતે જાણવો.

આત્મદ્રવ્યને ત્રિપે સ્વધર્મની અસ્તિતા છે, પરધર્મની નાસ્તિતા
 છે, સ્વગુણનો પરિણમવો અનિત્ય છે અને તેજ ગુણપણે નિત્ય
 છે, તથા દ્રવ્ય પિંડપણે એક છે અને ગુણ પર્યાયપણે અનેક છે,
 તથા આત્મા કારણપણે કાર્યપણે સમય સમયમા નવાનવાપણો
 જે પામે છે તે ભવનધર્મ છે. તો પણ આત્માનો મૂલધર્મ જે પલટતો
 નથી તે અમવનધર્મ છે. इत्यादिक અનેક ધર્મ પરિણતિ યુક્ત છે
 એ રીતે એ દ્રવ્યને જાણી નિર્વારી જે હેયોપાદેયપણે શ્રદ્ધાન
 ભાસન થાય તે સમ્યક્ જ્ઞાન, સમ્યક્ દર્શન છે. એ જીવની અશુ-
 દ્ધતા તે પરકર્તા, પરમોક્તા, પરગ્રાહકતા ટાલવાના ઉપાયનું
 સાધન તે સાધન કરવે આત્મા આત્માપણે મૂલધર્મે રહે તે સિદ્ધ-
 પણો તેની રુચિ ઉદયપણો કરવો એહિજ થયે છે.

સ્યાત્અસ્તિ, સ્યાન્નાસ્તિ, સ્યાત્અવક્તવ્યરૂપા-
 દ્વયઃ સકલાદેશાઃ સપૂર્ણવસ્તુધર્મગ્રાહકત્વાત્,
 મૂલતઃ અસ્તિભાવા અસ્તિત્વેન સન્તિ, નાસ્તિ-
 ત્વેન સન્તિ એવ સસમ્ભદ્ધાઃ એવ નિત્યત્વસસમ્ભદ્ધી
 અનિત્યત્વ સસમ્ભદ્ધી એવ સામાન્યધર્માણાં, વિશે-
 ષધર્માણાં, ગુણાનાં, પર્યાયાણાં, પ્રત્યેક સસ-
 મ્ભદ્ધી તથથા

અર્થ ॥ સ્યાત્અસ્તિ, સ્યાત્નાસ્તિ, સ્યાત્અવક્તવ્ય એ ત્રણ
 ભાંગા વસ્તુના સંપૂર્ણરૂપને ગ્રહે માટે સકલાદેશી છે, અને શેષ
 રહ્યા જે ચારભાંગા તે વિકલાદેશી છે. તે વસ્તુના એકદેશને ગ્રહે
 માટે. તથા વહ્લી અસ્તિપણાને વિષે જે અસ્તિપણો તે નાસ્તિપણે
 નથી, અને નાસ્તિપણો નાસ્તિપણે છે તેમા અસ્તિપણો નથી. इहाँ
 કોઈ પુછે કે વસ્તુમા જે નાસ્તિપણો તે અસ્તિપણે કહો છો તો
 નાસ્તિપણામા આસ્તિપણાની ના કિમ કહો છો ? તેને ઉત્તર જે
 નાસ્તિપણો તે અસ્તિ છે-છતાપણે છે અને અસ્તિધર્મ કાઈ નાસ્તિ-
 પણામા નથી માટે ના કહી છે. છતિની ના કહી નથી તથા
 એમજ નિત્યપણાની સમ્ભંગી, તથા અનિત્યપણાની સમ્ભંગી,
 તેમજ સામાન્ય ધર્મ સર્વની ભિન્ન ભિન્ન સમ્ભંગી, તથા સર્વ
 વિશેષ ધર્મની સમ્ભંગી, તેમજ ગુણ પર્યાય સર્વની જૂદી જૂદી
 સમ્ભંગી કહેવી, તથથા કે० તે કહી દેલાઢે છે.

જ્ઞાન જ્ઞાનત્વેન અસ્તિ દર્શનાદિભિ સ્વજાતિ
 ધર્મેઃ અચેતનાદિભિઃ વિજાતિધર્મે નાસ્તિ, એવ
 પચ્ચાસ્તિકાયે પ્રત્યસ્તિકાયમનન્તા સસમ્ભગ્યો

भवन्ति. अस्तित्वाभावे गुणाभावात्पदार्थे शून्य-
तापत्तिः नास्तित्वाभावे कदाचित् परभावत्वेन
परिणमनात् सर्वसङ्करतापत्तिः व्यञ्जकयोगे सत्ता
स्फुरति तथा असत्ताया अपि स्फुरणात् पदार्था-
नामनियता प्रतिपत्तिः तत्त्वार्थे तद्भावाव्यय
नित्यम् ॥

अर्थ ॥ हવે ગુણની સમ્પર્મગી કહી દેલાઢે ડે, જેમ જ્ઞાન ગુણ
જ્ઞાયકાદિક ગુણે અસ્તિ ઢે અને દર્શનાદિક સ્વજાતિ ઇકદ્રવ્ય-
વ્યાપિ ગુણ તયા સ્વજાતિ ભિન્ન જીવવ્યાપિ જ્ઞાનાદિક સર્વગુણ
અને અચેતનાદિક પરદ્રવ્યવ્યાપિ સર્વ ધર્મની નાસ્તિ ઢે, ઇમ
પચાસ્તિકાયને વિપે અસ્તિકાયે અર્નતિ સમ્પર્મગીઓ પામે. ઇ
સમ્પર્મગી સ્યાદ્વાદપરિણામે ઢે તે સર્વ દ્રવ્યાદિકમાં ઢે.

હવે વસ્તુમયે અસ્તિપણો ન માનિયે તો શો દોષ ઉપજે તે
કહે ઢે. જો વસ્તુમાં અસ્તિપણો ન માનિયે તો ગુણ પર્યાયનો
અભાવ થાય અને ગુણના અભાવે પદાર્થ શૂન્યતાપણો પામે.

તયા જો વસ્તુમધ્યે નાસ્તિપણો ન માનિયે તો તે વસ્તુ કદા-
કાલે પર વસ્તુપરે અથવા પરગુણપરે પરિણમી જાય, તેથી કોઈ-
વારે જીવ તે અજીવપણો પામે, અને અજીવ તે જીવપણો પામે
તો સર્વ સંકરતાદોષ ઉપજે. તયા વ્યંજન કે० પ્રકટતાનો હેતુ
તેને યોગે છતો ધર્મ તે ફુરે, પણ જે ધર્મની સત્તા છતિ ન હોય
તે ફુરે નહી. જો નાસ્તિપણો ન માનિયે તો અસત્તાપણે ફુરે,
અને જે વારે અસત્તા સ્ફુરે તે વારે દ્રવ્યનો અનિધાયક કે० અનિ-
શ્ચયપણો યદ્ જાય, તે માટે સર્વ ભાવ અસ્તિ નાસ્તિમયી ઢે.

જ્ઞાનાદિક ગુણ એ સર્વ પરિણામિક નિત્યતાયે છે. કેમકે ગુણનો ધર્મજ એ છે. જે સમયે સમયે સ્વભાવ કાર્યપણે પરિણમે અને જે કાર્ય હોય તે પરિણામિકપણેજ હોય એ નીતિજ છે, અને જો જ્ઞાનગુણને કૃત્સ્યનિત્યતાપણે માનિયે તો પેહેલે સમયે જે જ્ઞાને કરી જાણ્યો તેહિજ જાણપણો સદાસર્વદા રહે, પણ તેમ તો નથી. જ્ઞેય તો નવનવી રીતે પરિણમતા દેરાય છે તો તે જ્ઞેયની નવનવી અવસ્થા જ્ઞાન જાણે નહી, એટલે પહેલે સમય જે રીતે જ્ઞાન પરિણમે છે તે રીતે પરિણમન જોડુ જોડીયે અને એ રીતે જ્ઞાન યથાર્થ થયું એમ ઘટે નહીં તે માટે જ્ઞેય જે ઘટપટાદિક તે જેમ પલટે છે તેમ જ્ઞાન પણ જાણે તેહિજ જ્ઞાન યથાર્થ થાય, તે માટે જ્ઞાનગુણ તે નવા નવા જ્ઞેય જાણવા માટે પરિણામી જાણવો, અનિત્ય જ્ઞાયકતા શક્તિ માટે નિત્ય. એ રીતે નિત્યાનિત્ય સ્વભાગી સર્વ ગુણ છે. સર્વ દ્રવ્યને વિષે પોતાની ક્રિયાનું કારણ થાયજ છે.

તત્ર ચલનસહકારિત્વ કાર્ય ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય-
સ્ય પ્રતિપ્રદેશસ્થચલનસહકારિગુણા વિભાગા
ઉપાદાનકારણ કારણસ્યૈવ કાર્યપરિણમનાત
તેન કારણત્વપર્યાયવ્યય કાર્યસ્વપરિણામસ્યો-
ત્પાદઃ ગુણત્વેન ધ્રુવત્વ પ્રતિસમય કારણસ્યાપિ
ઉત્પાદવ્યયો કાર્યસ્યાપ્યુત્પાદવ્યયાવિત્યનેકાન્ત-
જયપતાકાઘ્રન્યે એવ સર્વદ્રવ્યેષુ સર્વેષા ગુણાના
સ્વસ્વકાર્યકારણતા જ્ઞેયા ઇતિ પ્રથમવ્યાખ્યાનમ્।

અર્થઃ—તિહા જેમ ધર્માસ્તિકાયદ્રવ્યનો ચલન સહકારી-

પણો તે મુખ્ય કાર્ય છે, અને અર્માસ્તિકાયદ્રવ્યનો સ્થિર સહાયીત્વ તે મુખ્ય કાર્ય છે, વલી આકાશદ્રવ્યનું અવગાહના દાન તે મુખ્ય કાર્ય છે, જીવનો જાણવા દેશ્વરારૂપ ઉપયોગ તે મુખ્ય કાર્ય છે, પુદ્ગલનો વર્ણગંધરસસ્પર્શપણો તે મુખ્ય કાર્ય છે, इत्यादि स्वकार्यનો થાતુ છે તે જિહા થાતુ તિહાં ભવનર્મ થયો. અને જિહાં ભવનર્મ તે ઉત્પાદ થયો, અને ઉત્પાદ હોય તે વ્યય સહિતજ હોય. તે ભવનર્મ તત્ત્વાર્થ ગ્રંથ મધ્યે કહ્યો છે. હવે તે ઉત્પાદવ્યય કે પ્રકારના છે. એક પ્રયોગી થાય અને વીજો વિશ્રાંત કે સહજે પરિણામી થઈ થાય. હવે આં સહજનો ઉત્પાદવ્યય કહે છે. તિહા ધર્માસ્તિકાયાદિ છ દ્રવ્યને પોતપોતાના ચલન સહકારાદિ ગુણની પ્રતિરૂપ અર્થક્રિયાનો કરવો યાચજ, અને ચલનસહકારપણો તે કાર્ય ધર્માસ્તિકાયદ્રવ્યને પ્રતિપ્રદેશે રહ્યો જે ચલન સહકારી ગુણા વિભાગ તે ઉપાદાનકારણ છે, તેજિજ કાર્યપણે પરિણમે છે. એટલે કારણપણાનો વ્યય અને કાર્યપણાનો ઉત્પાદ તથા ચલન સહકારીપણે ધ્રુવ છે એમજ અર્માસ્તિકાયને વિષે ચિરસદાગુણનું પ્રવર્તન છે, તથા આકાશાસ્તિકાયને વિષે પણ અવગાહનાગુણનું પ્રવર્તન એમજ છે. વલી પુદ્ગલમાં પૂરણગલનાદિક ગુણનું પ્રવર્તન છે, તેમજ જીવદ્રવ્યમાં જ્ઞાનાદિક ગુણનું પ્રવર્તન છે, અથવા વલી અનેકાંતજયપતાકા ગ્રંથને વિષે એમ પણ કહ્યું છે જે પ્રતિસમયે ગુણને વિષે કારણપણો નવો નવો ઉપજે છે એટલે કારણપણાનો પણ ઉત્પાદ વ્યય છે, તેમજ પ્રતિસમયે કાર્યપણો પણ નવો નવો ઉપજે છે, એટલે કાર્યપણાનો પણ ઉત્પાદ વ્યય છે, એમ સર્વ દ્રવ્યને વિષે સર્વ ગુણનો કાર્યપણો કારણપણો ઉપજે રિણસે છે, એમ ઉત્પાદ વ્યયનો એક સ્વરૂપ પ્રથમ મેદ કહ્યો.

તથાચ સર્વેર્વાં દ્રવ્યાણાં પારિણામિકત્વ પૂર્વપ-
ર્યાયિવ્યયઃ નવપર્યાયોત્પાદ એવમપ્યુત્પાદવ્યયૌ
દ્રવ્યત્વેન ધ્રુવત્વં ઇતિ દ્વિતીયઃ

અર્થઃ—સર્વ ધર્મ છે તે પરિણામિક માયે છે. તિહાં પૂર્વ
પર્યાયનો દ્રવ્ય અને પ્રવા પ્રર્યાયનો ઉત્પાદ સમય સમયે છે
અને દ્રવ્યપણો ધ્રુવ છે એ ધીજો બેદ.

અતિદ્રવ્ય સ્વકાર્યકારણપરિણમનપરાવૃત્તિગુણપ્ર-
વૃત્તિરૂપા પરિણતિઃ અનન્તા અતીતા એકા વર્ત-
માના અન્યા અનાગતા યોગ્યતારૂપાસ્તા વર્ત-
માના અતીતા ભવન્તિ અનાગતા વર્તમાના
ભવન્તિ શેષા અનાગતા કાર્યયોગ્યતાસક્ષતા
લભન્તે હૃત્યેવરૂપાવુત્પાદવ્યયૌ ગુણત્વેન ધ્રુવત્વ
ઈતિ તૃતીયઃ । અત્ર કેચિત્ કાલાપેક્ષયા પરપ્રત્ય-
યત્વ વદન્તિ તદસત્ કાલસ્ય પશ્ચાસ્તિકાયપર્યા-
યત્વેનેવાઽઽગમે ઉક્તત્વાદિય પરિણતિઃ સ્વકાલ-
ત્વેન વર્તેનાત્ સ પ્રત્યક્ષ એવ તથા કાલસ્ય
'ભિન્નદ્રવ્યત્વેઽપિ કાલસ્ય કારણતા અતીતાના-
ગતવર્તમાનભવનં તુ જીવાદિદ્રવ્યસ્યૈવ પરિણ
તિરિતિ ॥

અર્થઃ—સર્વે દ્રવ્યને વિષે સ્વ કે. પોતાનું કારણ પરિણ

મન પરાવૃત્તિ કે. પલટણપણે ગુણની પ્રવૃત્તિરૂપ પરિણમન છે, તે પરિણતિ અનતિ અનત જાતિની અતીતકાલે થઈ છે અને અનંતિજાતિની એક વર્તમાન કાલે છે, અને ઘીજી અનાગત યોગ્યતારૂપપણે અનંતિ છે, તે વર્તમાન પરિણતિ તે અતીત થાય છે, ઘટલે તે પરિણતિમધ્યે વર્તમાનપણાનો વ્યય અને અતીત-પણાનો ઉત્પાદ તથા પરિણતિપણે ધ્રુવ છે. અને અનાગતપરિણતિ તે વર્તમાન થાય છે, તિહાં અનાગતપણાનો વ્યય, વર્તમાનપણાનો ઉત્પાદ અને છતિપણે ધ્રુવ અને અનાગત કાર્ય યોગ્યતા તે દૂર હતા તે આસન્ન કે. નજીકપણી પામે, ઘટલે દૂરતાનો વ્યય અને નજીકતાનો ઉત્પાદ તથા અતીતમધ્યે દૂરતાનો ઉત્પાદ અને નજીકતાનો વ્યય, એ રીતે સર્વ દ્રવ્યને વિષે અતીત વર્તમાન તથા અનાગતપણે પરિણતિ છે, તે પરિણમેજ છે એ દ્રવ્યને વિષે સ્વકાલરૂપ પરિણમન છે, એ ઉત્પાદ વ્યયનો ત્રીજો મેદ જાણવો.

इहां कैटलाक कालनी अपेक्षा लेइने परमत्ययपणी कहे छे ते खोटो छे, कारण के कालद्रव्य जे छे, ते पंचास्तिकायनो पर्याय छे, अने परिणतितो द्रव्यनो स्वधर्म छे, माटे काल ते स्वकालरूप वस्तुनो परिणाम तेनो भेद छे, अथवा कालने भिन्न द्रव्य मानियें तो पण काल ते कारणपणे छे, अने अतीत, अनागत वर्तमानरूप परिणति तेतो जीवादिक द्रव्यनो धर्म छे ते माटे ए उत्पाद व्यय पण स्वरूपज छे. ए त्रीजो भेद ययो.

तथाच सिद्धात्मनि केवलज्ञानस्य यथार्थज्ञेयज्ञा-
यकत्वात् यथा ज्ञेया धर्मादिपदार्थाः तथा घटा-
पटादिरूपा वा परिणमन्ति तथैव ज्ञाने भासनाद्
यस्मिन् समये घटस्य प्रतिभासः समयांतरे

ઘટધ્વસે કપાલાદિપ્રતિભાસઃ તદા જ્ઞાને ઘટા
પ્રતિભાસધ્વંસઃ. કપાલપ્રતિભાસસ્યોત્પાદઃ જ્ઞાન-
રુપત્વેન ધ્રુવત્વમિતિ તથા ધર્માસ્તિકાયે યસ્મિન્
સમયે સર્ણ્યેયપરમાણુના ચલનસહકારિતા અન્ય-
સમયે અસર્ણ્યેયાના એવ સર્ણ્યેયત્વસહકારિતા-
વ્યયઃ અસર્ણ્યેયાનન્તસહકારિતાઉત્પાદઃ ચલન
સહકારિત્વેન ધ્રુવત્વ એવમધર્માદિધ્રુવિ જ્ઞેય,
એવ સર્વગુણપ્રવૃત્તિષુ ઇતિ ચતુર્થઃ ॥

અર્થ—તથા કે. તેમજ બલી સિદ્ધાત્માને વિષે કેવલ
જ્ઞાનગુણની સંપૂર્ણ પ્રગટતા છે તે ચથાર્થ જે કાલે જે જ્ઞેય જેમ
પરિણમે તે કાલે તેમજ જાણે દેહવો જ્ઞેયનો જ્ઞાયક તે કેવલ
જ્ઞાન છે, જેમ ધર્માદિ દ્રવ્ય તથા ઘટપટાદિ જ્ઞેય પદાર્થ જે રીતે
પરિણમે તે રીતેજ કેવલ જ્ઞાન જાણે, તે જે સમયે ઘટજ્ઞાન હતુ તે
સમયાંતરે ઘટ ધ્વંસ થયે કપાલનુ જ્ઞાન થાય, તેવારે ઘટપ્રતિ
ભાસના ધ્વસ, કપાલ પ્રતિભાસનો ઉત્પાદ, અને જ્ઞાનનો ધ્રુવપણો
એમ દર્શનાદિ સર્વ ગુણનો પ્રવર્તન જાણવો

તથા ધર્માસ્તિકાયાને વિષે જે સમયે સંસ્કારાત પરમાણુનો
ચલન સહકારિપણો હતો, ફરી સમયાતરે અસંસ્કારાત પરમાણુને
ચલનસહકારિપણો કરે તેવારે સંસ્કારાત પરમાણુ ચલનસહકાર-
તાનો વ્યય અને અસંસ્કારેય પરમાણુને ચલનસહકારતાનો ઉત્પાદ
અને ચલનસહકારિપણે ધ્રુવ છે. એમજ અધર્માસ્તિકાયાદિકને
વિષે પણ સર્વ ગુણની પ્રવૃત્તિ થાય છે. એ રીતે દ્રવ્યને વિષે
અનંતા ગુણની પ્રવૃત્તિ છે. શ્વા કોઈ પુછશે જે ધર્માસ્તિકાયા

મધ્યે અનંતા જીવ તથા અનંતા પરમાણુ^{ને} ચલણસહકારી થાય
પટલો ચલનસહકારી છે, તો થોડા જીવ અને થોડા પરમાણુને
ચલણસહકાર કરતા ધીજો ગુણ કેયો અપ્રવર્ત્યો રહ્યો ? એમ
કહે તેને ઉત્તર કે નિવૃત્તિ જે દ્રવ્ય છે તેનો ગુણ અપ્રવર્ત્યો રહેજ
નહી અને જીવ પૃથ્વિ જે આવી પહોતા તેને સહકારે સર્વ
ચલન સહકારી ગુણના પર્યાય તે પ્રવર્તે જ છે, કેમકે અલોકા-
કાશમધ્યે જો અવગાહક જીવ પૃથ્વિ નયો તોપણ અવગાહક
દાન ગુણ તો પ્રવર્તે જ છે. તેમ ધર્માન્તિકાયાદિકમાં જીવ
પૃથ્વિ થોડાને પોષણે પણ ગુણ તો થવે પ્રવર્તે જ છે એમ
ધારવો. એ રીતે ગુણ પર્યાયનો ઉત્પાદ વ્યય ધ્રુવરૂપ ધર્મ કહેવો,
એવોયું રૂપ કહ્યું.

તથા सर्वे पदार्थाः अस्तिनास्तित्वेन परिणामिनः
तत्रास्ति भावाना स्वधर्माणा परिणामिकत्वेन
उत्पादव्ययौ स्त नास्ति भावानां परद्रव्यादि-
नां परावृत्तौ नास्तिभावानां परावृत्तित्वेनाप्यु-
त्पादव्ययौ ध्रुवत्वं च अस्तिनास्तित्वयौ इति
पञ्चमः ॥

અર્થ—તથા સર્વ દ્રવ્યમા અસ્તિ તથા નાસ્તિ એ તે સ્વભાવ
પરિણમિ રહ્યા છે. તિહા જે અસ્તિ સ્વભાવ છે તે સ્વદ્રવ્યાદિકનો
છે. તે જેવારે જ્ઞાનગુણ ઘટ જાણતો હતો તેવારે ઘટ જ્ઞાનની
અસ્તિતા હતી, અને તેજ ઘટધ્વસ થયે કપાલ જ્ઞાન થયું તે વારે
ઘટ જ્ઞાનની અસ્તિતાનો વ્યય થયો, અને કપાલ જ્ઞાનની અસ્તિ-
તાનો ઉત્પાદ થયો, એ રીતે અસ્તિતાનો ઉત્પાદ વ્યય છે તેજ
રીતે નાસ્તિતાનો પણ ઉત્પાદ વ્યય જાણવો, જે પહેલી

નાસ્તિતા હતી તે પછે ઘટધ્વસે કપાલ નાસ્તિતા થઈ, એમ પર-
દ્રવ્યને પલટવે નાસ્તિતા પલટે છે, તે સ્વગુણને પરિણામિક કાર્યને
પલટવે કરીને અસ્તિતા પલટે છે, અને જિહ્વા પલટવાપણો તિહાં
ઉત્પાદ વ્યય થાયજ. એમ દ્રવ્યમા સામાન્ય સ્વભાવ ધર્મ છે તેમાં
જેમ સમયે તેમ શ્રી પ્રભુની આજ્ઞાએ ઉપયોગ દેડને ઉત્પાદ
વ્યયપણો કરવો અને અસ્તિ નાસ્તિપણે ધ્રુવ છે એ પાંચમો
અધિકાર વધો.

તથા પુનઃ અગુરુલઘુપર્યાયાણાં પદ્મગુણહાનિ-
વૃદ્ધિરૂપાણાં પ્રતિદ્રવ્ય પરિણમનાત્, નાનાહાનિ-
વ્યયેવૃદ્ધયુત્પાદઃ વૃદ્ધિવ્યયે હાન્યુત્પાદઃ ધ્રુવત્ત્વ
ચાગુરુલઘુપર્યાયાણા એવ સર્વદ્રવ્યેષુ જ્ઞેય “તત્વા-
ર્થવૃત્તૌ” આકાશાધિકારે યત્રાપ્યવગાહકજીવ-
પુદ્ગલાદિર્નાસ્તિ તત્રાપ્યગુરુલઘુપર્યાય વર્તનયા-
વશ્યત્ત્વે ચાનિત્યતાભ્યુપેયા તે ચ અન્યે અન્યે
ચ ભવન્તિ અન્યથા તત્ર નવોત્પાદવ્યયૌ નાપે-
ક્ષિકાવિતિ ન્યૂન એવં સહ્સ્રક્ષણ સ્યાત્ इति षष्ठः॥

અર્થ ॥ તથા કે० તેમજ, વલી સર્વ દ્રવ્ય તથા પર્યાય તે
અગુરુલઘુ ધર્મે સંયુક્ત હોય દ્રવ્યને પ્રદેશે અગુરુલઘુ, અનંતો છે,
તે અગુરુલઘુ સમયે સમયે પ્રદેશે તથા પર્યાયે કોઈક વારે વૃદ્ધિ
પામે કોઈક વારે ઘટી જાય, તે વધુઘટુ થવો છ છ પ્રકારે છે.
૧ અનંતભાગ હાનિ, ૨ અસંરયાત ભાગ હાનિ, ૩ સંરૂપાત
ભાગ હાનિ, ૪ સંરૂપાત ગુણ હાનિ, ૫ અસંરૂપાત ગુણ હાનિ,
અનંત ગુણ હાનિ, ૬ છ પ્રકારે હાનિ તથા ૧ અનંતભાગ

વૃદ્ધિ, ૨ અસંરયાત ભાગ વૃદ્ધિ, ૩ સંરયાત ભાગ વૃદ્ધિ ૪
સંરયાત ગુણ વૃદ્ધિ, ૫ અસંરયાત ગુણ વૃદ્ધિ, ૬ અનંત ગુણ
વૃદ્ધિ. એ છ પ્રકારની વૃદ્ધિ તે સર્વ દ્રવ્યના સર્વ પ્રદેશે સર્વ પર્યા-
યમા થાય, એક પ્રદેશમાં કોઈક સમયે વધે છે કોઈક સમયે
ઘટે છે, જેમ પરમાણુમા વર્ણાદિક વધે ઘટે છે તેમ અગુરુલઘુ-
પણો પણ વધે ઘટે છે. હાનિનો વ્યય છે તો વૃદ્ધિનો ઉત્પાદ છે.
અથવા વૃદ્ધિનો વ્યય છે તો હાનિનો ઉત્પાદ છે, પણ અગુરુલઘુ
ધુગનો ધ્રુવ છે, એમ સર્વ દ્રવ્યને વિષે જાણવો, તિહાં તત્ત્વાર્થદી-
કામાં આકાશ દ્રવ્યના અધિકારે કહ્યું છે તે લલિત્યે છે. જે
જિહાં અલોકાકાશમ ચે અવગાહક જીવ પુદ્ગલાદિક દ્રવ્ય નથી
તિહાં પણ અગુરુલઘુપર્યાયવતપણો અગ્રણ્ય છે, તે અગુરુલઘુની
અનિત્યતા અગ્રણ્ય અગીકારે છે. અને તે અગુરુલઘુ તે પર્યાયે
તથા પ્રદેશે અન્ય અન્ય કે. વીજો વીજો થાય છે, પટલે પૂર્વ
સમયે અગુરુલઘુનો વ્યય અને યોજે સમયે નવા અગુરુલઘુનો
ઉત્પાદ છે. જો એ રીતે નવો ઉત્પાદ વ્યય ગયેપિયે નહી તો
અલોકાકાશને વિષે સલ્લક્ષણ ન્યૂન કે. ઓછો પડે, જે ઉત્પાદ
વ્યય ધ્રુવતા સંયુક્ત તે સત્ કહિયે અને જે દ્રવ્ય હોય તે સત્પણા
સંયુક્તજ હોય. માટે અગુરુલઘુનું પરિણમન સર્વ દ્રવ્યમાં, સર્વ
પર્યાયમા, સર્વ પ્રદેશમાં છે. એ અગુરુલઘુનો ઉત્પાદ વ્યય કહ્યો.
એ છઠ્ઠો અધિકાર થયો.

તથા ભગવતીતીકાયા-તથા ચ-અસ્તિપર્યાયત-
સામર્થ્યરૂપા વિશેષપર્યાયાસ્તે ચાનન્તગુણાસ્તે
પ્રતિસમય નિમિત્તભેદેનપરાવૃત્તિરૂપાઃ તત્ર પૂર્વ-
વિશેષપર્યાયાણાં નાશઃ અભિનવવિશેષપર્યાયા-

ણામુત્પાદપર્યાયવત્વે ધ્રુવત્વ ઇત્યાદિ સર્વત્ર જ્ઞેય
ઇતિ સસત્તમ. ॥

અર્થ ॥ તેમજ યલી અસ્તિપર્યાયથી વિશેષ પર્યાય જે સામર્થ્યરૂપ તે અનંતગુણા છે. એ ભગવતી સૂત્રની ટીકા મધ્યે કહ્યો છે. જે અસ્તિ પર્યાય તે જ્ઞાનાદિ ગુણના અવિભાગરૂપ પર્યાય છે. જે પર્યાયમા મર્વ જ્ઞેય જાણવાનું સામર્થ્ય છે તે વિશેષ પર્યાય છે. તથા મહાભાષ્યે—“આવતો જ્ઞેયાસ્તાવતો જ્ઞાન-પર્યાયા” એ સામર્થ્ય પર્યાય ગણેલ્યા છે, એ સામર્થ્ય પર્યાય તે જ્ઞેયને નિમિત્તે છે, તે જ્ઞેય તો અનેક ઉપજે છે ને ઓરુ વિણશે છે, તેયારે વિશેષ પર્યાય પણ પલટે છે તે પ્રતિસમર્થે નિમિત્ત ભેદની પરાવૃત્તિ પલટવેથી પૂર્વ વિશેષ પર્યાય નાશ થાય તથા અભિનવ વિશેષ પર્યાયનો ઉપજવો છે અને પર્યાયની અસ્તિતા ધ્રુવ છે, એમ ગુણપર્યાયનો ઉત્પાદ વ્યય યુવણો તે સાતમો છે. એ અસ્તિ નાસ્તિ સ્વભાવ ઘસાળ્યા

નિત્યતાઽભાવે નિરન્વયતા કાર્યસ્ય ભવતિ કાર-
ણાભાવતા ચ ભવતિ અનિત્યતાયા અભાવે જ્ઞાન-
કતાદિશક્તેરભાવૃઃ અર્થક્રિયાસંભવ. તથા સમસ્ત-
સ્વભાવપર્યાયાધારભૂતભવ્યદેશાના સ્વસ્વક્ષેત્ર-
ભેદરૂપાણામેકત્વપિણ્ડીરૂપાપરત્યાગ એકસ્વભા-
વ. ॥ ક્ષેત્રકાલભાવાનાં ભિન્નકાર્યપરિણામાના
ભિન્નપ્રભાવરૂપોઽનેકસ્વભાવઃ એકત્વાભાવે સા
માન્યાભાવ. ॥ અનેકત્વાભાવે વિશેષધર્માભાવ.
સ્વસ્વામિત્વવ્યાપ્યવ્યાપકતાપ્યભાવ.

અર્થ ॥ એમજ સર્વ દ્રવ્યમાં નિત્યતા તથા અનિત્યતા છે. એ નિત્ય અનિત્યપણા વિના દ્રવ્ય કોઈ નથી. જો દ્રવ્યમાં નિત્યતા ન હોય તો કાર્યનો અન્વય કોને હાય ? એટલે અમુક કાર્ય તે અમુક દ્રવ્યે કર્યો એમ કહ્યો જાય નહી, માટે દ્રવ્યમા નિત્યતા માનવાથીજ અમુક દ્રવ્યે અમુક કાર્ય કર્યો એમ કહેવાય છે. માટે જો દ્રવ્યને નિત્યપણેજ માનિયે તો ગુણનુ કાર્ય તે દ્રવ્યનો રહેવાય, અને ગુણ તે દ્રવ્ય ન કહેવાય. અને જો દ્રવ્ય નિત્ય હોય તો કારણપણાનો અભાવ થાય માટે દ્રવ્યમાં નિત્યતા માનવી. અને જો દ્રવ્યમા અનિત્યપણો ન માનિયે તો જાણંગ આદે દેઈને સર્વ દ્રવ્યના ગુણરૂપ કાર્યનો અભાવ થઈ જાય, અર્થ ક્રિયા સંભવે નહી, એટલે કોઈ અનિત્યપણો હોય તો અર્થ ક્રિયાને કર કેમકે કરાપણો કોઈક વીજાપણો એટલે નવાપણો નિપજાવણો તે પૂર્વ પર્યાયનો ધ્વસ વ્યેથી થાય અને તે એકનો વસ અને કોટક વીજા નવાનો નીપજવો તે દ્રવ્યમા અનિત્યપણો છે. એટલે નિત્ય સ્વભાવ તથા અનિત્ય સ્વભાવ ઓલખાવ્યા. હવે એક સ્વભાવ તથા અનેક સ્વભાવ ઓલખાવે છે.

તથા કે० તેમજ સમસ્ત કે० સર્વ જે સ્વભાવ અસ્તિત્વ, પ્રમેયત્વ, અગુરલઘુ આદિક સમસ્ત પર્યાય ગુણાવિભાગાદિક તે સર્વનુ આધારભૂત ક્ષેત્ર તે પ્રદેશ છે તે સ્વ કે० પોતાના જે ક્ષેત્ર તે સર્વ મેદરૂપ જુદા જુદા છે, એટલે સરચાતા પ્રદેશ ભિન્ન છે પણ તે એક પિંડપણો ક્રિયારે તજતા નથી, સર્વ પ્રદેશમાં અંત રાહ ક્ષેત્રપણો કોઈવાર પામતો નથી જે અનંતા સ્વભાવ, અનંત પર્યાય, તે અમરચાત પ્રદેશ રૂપ તેનું પ્રમાણ ફિરતુ નથી એવો જે દ્રવ્યને વિષે સમુદાય પિંડપણો રહે છે તે એક સ્વભાવ કહિયં. તે પંચાસ્તિકાયમંત્રે ૧ ધર્મ, ૨ અર્થ, ૩ આકાશ, ૪

અળ દ્રવ્ય એકેક છે. અને જીવ દ્રવ્ય અનતા છે તેથી પુદ્ગલ પરમાણુમાં અનત ગુણા છે. તે એક જીવ અનેક રૂપ નવા નવા કરે પણ અન્તર પડે નહીં તે માટે દ્રવ્યમયો એક સ્વભાવ છે.

ક્ષેત્ર અસંરયાત પ્રદેશ કાલ ઉત્પાદ વ્યયરૂપ ભાવ પર્યાય ગુણના અગ્રિભાગ તે પોતાના ભિન્નકાર્ય પરિણામી છે, તે સર્વનો ભિન્ન પ્રવાહ છે. ઇટલે સર્વના કાર્યપણો ભિન્ન છે. તે માટે દ્રવ્યને સર્વ સ્વભાવ પર્યાય મેદે વિચારતા દ્રવ્યમાં અનેક સ્વભાવ પણ છે. જો વસ્તુમા એકપણના અભાવ માનિયે તો સામાન્યપણો રહે નહીં અને ગુણનો પર્યાયનો સ્વામી આધાર તે કોણ થાય ? અને આધાર વિના ગુણાદિ આવેય તે કયા રહે ? તે માટે દ્રવ્ય નો એકપણો છે. જો વસ્તુમા અનેકપણો ન માનિયે તો દ્રવ્ય તે વિશેષ રહિત થઈ જાય, તેથી ગુણનો અનેકપણો શી રીતે દ્રવ્યને વિષે પામિયે ? માટે દ્રવ્યમા ગુણકાર્યનો અનેકપણો પણ છે તથા સ્વસ્થાપિત્વ વ્યાપક વ્યાપકમાર કેવ ઠરે ? જે ગુણ પર્યાય તે સ્વ કે ધન અને દ્રવ્ય તે તેનો સ્વામી છે અથવા દ્રવ્ય તે વ્યાપ્ય અને ગુણ પર્યાય તે વ્યાપક છે એ રીતે દ્રવ્યમા એક સ્વભાવ તથા અનેક સ્વભાવ જાણવા.

સ્વસ્વકાર્યભેદેન સ્વભાવભેદેન અગુરુલગુપર્યાય
ભેદેન ભેર્વસ્વભાવ. અવસ્થાનાધારતોચભેદેન
અભેદસ્વભાવ. ભેદભાવે સર્વગુણપર્યાયાણા
સદ્કરદોષ. ગુણગુણીલક્ષલક્ષણઃ કાર્યકારણતા-
નાશ. અભેદાભાવે સ્થાનધ્વસ. કસ્યેતે ગુણા
કો વા ગુણી હત્યાચભાવઃ ॥

અર્થ ॥ સ્વસ્વ કે० પોતપોતાના કાર્યને ભેદે કરી ઇટલે જીવદ્રવ્યમાં જ્ઞાનગુણ તે જાણવાનું કાર્ય કરે, અને દર્શનગુણ દેખવાનું કાર્ય કર તથા ચારિત્રગુણ ધિરતારમણતારૂપ કાર્ય કરે, તથા પુદ્ગલદ્રવ્ય તે રૂપપણો ભિન્ન કાર્ય કરે, તથા વર્ણપણો, ગંધપણો, રસપણો અને સ્પર્શપણો, સર્વ કાર્ય ભિન્ન છે. તથા સ્વભાવ ભેદ તે અસ્તિસ્વભાવ છતિ રૂપ છે, નિત્ય સ્વભાવ અવિનાશીપણો છે, અનિત્યપણો તે પલટણ રૂપ છે, એકપણો તે તે પિંડરૂપ છે, અનેકપણો તે પ્રદેશાદિક છે. ઇત્યાદિ સ્વભાવ ભેદ તથા અગુરુલઘુપર્યાય પ્રદેશે ગુણાત્રિભાગે જૂદો જૂદો છે. કોઈ કોઈનો તુલ્ય નથી, હાનિવૃદ્ધિરૂપ પરિણમન છે. ઇત્યાદિ પ્રકારે દ્રવ્યમાં ભેદ સ્વભાવ છે.

તથા સર્વ ધર્મનો અવસ્થાન કે० રહેવો તેને આધારપણો કાર્યની તુલના કે० સરિલાપણો કેસારેં ભિન્ન પડતો નથી, તે માટે દ્રવ્યમા અમેદ સ્વભાવ છે

જો દ્રવ્ય ગુણપર્યાયમા ભેદ સ્વભાવ ન હોયતો સર્વ સંકર-એકપણો થાય તેસારેં કાર્યનો ભેદ કેમ પડે ? તે માટે સર્વ દ્રવ્ય ગુણપર્યાયમાં ભેદ સ્વભાવ છે જીવતે ચેતના લક્ષણરત ખજીવ તે ચેતના રહિત અમેદ છે. અજીવમયે જે ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્ય તે ચલનસહકારને કરે છે, પણ વીજા અજીવદ્રવ્ય તે એ કાર્ય કરતા નથી એમ ધર્માસ્તિકાય ધિરસહાયગુણન કરે છે. આકાશ અગાદદાનને કરે છે. પુદ્ગલરૂપી ખાચરણ સ્કુગાદિ પરિણમન કર છે. એમ સર્વ દ્રવ્યન ભેદ છે તોજ ભિન્ન ભિન્ન દ્રવ્ય કહેવાય છે. ડહા કોઈ કહેશે કે જીવ અનતા તેતો સરિલા છે તો સર્વ જીવને એકદ્રવ્ય શાસ્ત્રે ન કયો ? તેને ઉત્તર જે રૂપેયા સોના-રૂપાપણે અથવા ધણાપણે તોલપણે સરિલા છે, પણ વસ્ત્રના

પિંડપણે ભિન્ન છે, તે માટે સોને પણ ભિન્ન ભિન્ન કહિયેં છેયેં. તેમ જીવને પણ ભિન્ન ભિન્ન કહિયેં. વલી ઉત્પાદ વ્યયનો ફિરવો સર્વમા તેજ રીતનો છે પણ પલટણ તે એક રીતનો નથી, તથા અગુસ્લધુની હાનિટુદ્ધિનો ફિરવો પણ સર્વ દ્રવ્યમા પેત-પેતાને છે, તેથી સર્વ જીવ તથા સર્વ પરમાણુ ભિન્ન છે, એ ભેદ સ્વભાવ જાણવો.

“તન્મયતાવસ્થાનાધારતાવ્યભેદેન અભેદ સ્વભાવ.” તથા તન્મયતા અવસ્થાનતાનો અભેદ છે અને આધારતાનો પણ અભેદપણો છે તે અભેદ સ્વભાવ છે.

તથા ભેદનો જો અભાવપણો માનિયેં એટલે વસ્તુમા ભેદ-પણો ન માનિયેં તો સર્વ ગુણ તથા પર્યાયનો સકર કે ૦ એકમેરુ-પણો એ દોષ લાગે, તો ગુણી કોણ ? તથા ગુણ કોણ ? દ્રવ્ય કોણ ? એમ ગુણપર્યાયને કેટ દ્રવ્યનો કયો પર્યાય એમ ઘેંઘેંચણ થાય નહીં. ગુણ તથા ગુણી તથા જે ઓલખવા યોગ્ય લક્ષણ તેનું ચિન્હ તથા કારણધર્મ તથા કાર્યધર્મતા એ બે જુદા પડે નહીં કાર્યધર્મ તથા કારણધર્મનો નાશ થાય માટે વસ્તુમા ભેદ સ્વભાવ માનવો.

તથા જો વસ્તુમા અભેદપણો ન માનિયેં તો સ્થાન વંસ થાય છે. તે સ્થાન કોણ ? અને તે સ્થાનકમા રહે તે કોણ ? ક્ત્યાદિકનો અભાવ થાય છે. એમ વિચારતા સર્વથા એકપણો માનતા કોણ ગુણી ? અને કોણ ગુણ ? એમ ઓલખાણ ન થાય. એ રીતેં ભેદાભેદ સ્વભાવ વસ્તુમા માનવા.

પરિણામિકત્વે ઉત્તરોત્તરપર્યાયપરિણમનરુપો ભ-
વ્યસ્વભાવઃ તથા તત્ત્વાર્થવૃત્તો ઇહ તુ ભાવે ક્રવ્ય

भव्य भवनमिति गुणपर्यायाश्च भवनसमवस्थान-
मात्रका एव उद्धितासीनोत्कृटकजागृतशयि-
तपुरुषवत्तदेवच वृत्त्यन्तरव्यक्तिरूपेणोपदिश्यते,
जायते, अस्ति विपरिणमते, वर्द्धते, अपक्षीयते,
विनश्यतीति^१पिण्डातिरिक्त वृत्त्यन्तरावस्थाप्रकाश-
तायां तु जायते इत्युच्यते सव्यापारैश्च भवनवृत्तिः
अस्ति इत्यनेन निर्व्यापारात्मसत्ता ऽऽख्यायते
भवनवृत्तिरुदासीना अस्तिशब्दस्य निपातत्वात्
विपरिणमते इत्यनेन तिरोभूतात्मरूपस्यानुच्छि-
न्नतथावृत्तिकस्य रूपान्तरेण भवन यथा क्षीर
दधिभावेन परिणमते विकारान्तरवृत्त्या भवन-
वृत्तिष्ठते वृत्त्यन्तरव्यक्तिहेतुभावि^२वृत्तिर्वा विपरि-
णामः वर्द्धत इत्यनेन तूपचयरूपः प्रवर्त्तते यथा-
दूकुरो वर्द्धते उपचयवत् परिणामरूपेण भवन-
वृत्तिर्व्यजते अपक्षीयते इत्यनेन तु तस्यैव परि-
णामस्यापचयवृत्तिराख्यायते दुर्वलीभवत् पुरु-
षवत् पुरुषवदपचयरूप भवनवृत्त्यन्तरव्यक्तिरु-
च्यते विनश्यति इत्यनेनाग्निर्भूतभवनवृत्तिस्तिरो-
भवनमुच्यते यथा विनष्टो घटः प्रतिविशिष्टस-
मवस्थानात्मिकाभवनवृत्तिस्तिरोभूता नत्वभा-

વસ્યૈવ જાતા કપાલાદ્યુત્તરભવનવૃત્યન્તરક્રમાવિ-
 ષ્છિન્નરૂપત્વાદિત્યેવમાદિભિરાકોર્દ્રવ્યાણ્યેવભ-
 વનલક્ષણાન્યપદિઙ્યન્તે, ત્રિકાલમૂલાવસ્થાયા
 અપરિત્યાગરૂપોઽભવ્યસ્વભાવ, ભવ્યત્વાભાવવિ-
 શેષગુણાનામપ્રવૃત્તિઃ અભવ્યત્વાભાવે દ્રવ્યાન્ત-
 રાપત્તિઃ

અર્થ ॥ હવે ભવ્ય સ્વભાવ તથા અભવ્ય સ્વભાવ કહે છે
 જીવાજીવાદિક દ્રવ્ય છે તે પરિણામિ છે. સમયે સમયે નવા
 નવા પરિણામે પરિણમે છે. તિહા પ્રત્યક્ષપર્યાયને વિનાશ અને
 ઉત્તરોત્તર નવા નવા પર્યાયને પ્રગટાવે એવી જે દ્રવ્યની પરિણતિ
 તેનું મૂલ કારણ તે ભવ્ય સ્વભાવ કહિયે. તિહા તત્ત્વાર્થ ટીકા
 મળ્યે કહ્યો છે. હહા દ્રવ્યાનુયોગને વિષે ભાવ ધર્મને વિષે ઘટલે
 ગુણ પર્યાયને વિષે દ્રવ્ય તે ભવ્ય કે. ભવન વયો, ઘટલે નવો નિ-
 પજવો તે ભવન इति કે. એમ વસ્તુના ગુણપર્યાય જે છે તે ભવન
 કે. નવો થવા રૂપ સમગ્રસ્થાન માત્ર છે, ઘટલે નવા નવા ધારા-
 રૂપ છે. તિહા દૃષ્ટાંત કહે છે, જે પુરુષ સ્થિત કે. ઉઠ્યો આ-
 મીન કે. ફરિ તેહિજ બેઠો, બેસવું તે પગાસન કહિયે, અથવા
 ઝકડવું તે આસન સહિત સૂવું જેમ इत्यादિક પર્યાયે તે પુરુષ
 થાય છે તેમ તેહજ વૃત્યંતર કે. પૂર્વ પર્યાયનો વિનાશ અને ઉત્તર
 પર્યાયનો ઉપજવો તે વૃત્યંતર કહિયે, વૃત્યંતર વ્યક્તિરૂપણે
 ઉપદેશે છે તે ભવનધર્મની પ્રવૃત્તિ કહે છે. જાયતે કે. નવો ઉપજે
 અસ્તિ કે. ઊત્તિપણે રહે. વિપરિણમતે કે. બીજાપણે પરિ

ખમે વલી સામર્થ્ય ધર્મે વયે અને અપક્ષીયતે કે૦ ઘટે વિતૃષ્ણિતિ કે૦
વિનાશ પામે પિંડ કે૦ સમુદાયપણો તેવી અતિરિક્તિ કે૦ વીજી
વૃત્તિ જે ગુણની પ્રવૃત્ત્યંતરની અવસ્થાને પ્રકાશ થવે કરીને જે
ભવનપણો થાય પટલે જે ઠેરી જે ભવનવૃત્તિ તે સવ્યાપાર છે
પણ નિર્વ્યાપાર નથી.

અસ્તિ એ વચને નિર્વ્યાપાર આત્મશક્તિ છે તે કહિયે ઊંચે.
તે પણ ભવનવૃત્તિથી હદાસીન છે પટલે ભવનવૃત્તિને ગ્રહણ કરતી
નથી. અસ્તિ શબ્દને નિપાતપણો છે, વિપરિણમતે એ વચને
તિરોભૂત કે૦ ઝળમગટી જે વસ્તુ તેમાં તદ્રૂપપણે અનુચ્છિન્ન કે૦
વિચ્છેદ ગઈ. તથા વૃત્તિક્રસ્ય કે૦ તે રીતે વર્દતિ આત્મશક્તિ
તેનો રૂપાતર થતો તે ભવન કહિયે, તિહાં દૃષ્ટાંત-જેમ ક્ષીર તે
દૂધ દધિભાવે પરિણમે, વિકારાંતરે થતો તે રીતે રહે એ ભવનધર્મ
કહિયે. જે જ્ઞાનાદિપર્યાયમાં અનંતતેય જાણવાની શક્તિ છે પણ
જે જ્ઞેય જે રીતે પરિણમે તે રીતે જ્ઞાનગુણ પ્રવર્તે એ જ્ઞાનગુણનું
પરત્તન તે પ્રતિસમયે વિપરિણામપણે પરિણમન છે. એ પણ ભવન
ધર્મ છે વલી વૃત્ત્યંતરવર્તને અન્યપણે વ્યક્તિને હેતુ કરણે જે
ભવાંતરે વર્તેતો તે વિપરિણામ કહિયે. તથા વલી યદ્યતે કે૦ વયે
એ વચને ઉપચયરૂપપણે પ્રવર્તે જેમ અંકુર વયે છે તેમ વર્ણાદિક
પુદ્ગલના ગુણ ઉપચયપણે વયે એ ઉપચયરૂપ ભવનતા વૃત્તિ વ્ય-
વ્યતે કે૦ પ્રગટ કરિયે છેવે

એમ ગુણને કાર્યાંતરપણે પરિણમને દ્રવ્યમાં ભવન ધર્મ છે
“અપક્ષીયતે” એ વચને કરીને તુ કે૦ વલી તેહિજ પરિણા-
મનો ઝળી થતો અથવા ટલતો કહિયે, ટુર્નલ થતા પુરુષની પરે
જેમ પુરુષ ટુર્નલ થાય તેમ પર્યાયને ઘટવે દ્રવ્ય પ્રમાણાદિક તથા
તે સમયે અગુરુલઘુ પર્યાય ઘટવે તે ટુર્નલ થતુ તે રૂપ જે ભવન

દૃષ્ટિને અંતરે વ્યક્તિ કે० પ્રગટતા કહિ છે ' તથા વિનશ્યતિ ' એમ કહેવાથી આવિર્ભૂત કે० પ્રગટ થયો જે ભવન ધર્મનો વર્તવો તેનો તિરોભાવ થયો કહિયે, જેમ ત્રિણસ્યો ઘટ જે મૃત્તિપદને વિષે તે ચક્રાદિ કારણે પ્રગટ થયો, જે ઘટ તેને પ્રધ્વંસે વિનાશ કહિયે એમ દ્રવ્યને વિષે કાર્ય કરવારૂપ જે પર્યાય તેને તિરો-ભાવે અન્યપણે કાર્યકરણ રીતે સમવસ્થાન જે રહેયું તે સમયે તે ભવનદૃષ્ટિ કહિયે તથા તિરોભાવપણાને અભાવે ધાયુ જે કપા લાદિક ઉત્તર ભવન તેપણે વર્તેયું એ પણ ભવન ધર્મ છે, એમ અનુક્રમે અવિન્નિચ્છન્ન નિરંતર રૂપેં ઇત્યાદિક અનેક આકારેં દ્રવ્ય તેજ ભવન લક્ષણ કહિયે એ ભવ્ય સ્વભાવ જાણવો, દ્રવ્યને વિષે જે અસ્તિત્વ, વસ્તુત્વ, પ્રમેયત્વ, અગુરુલઘુત્વાદિક ધર્મ તે ત્રણે કાલમા મૂલ અવસ્થાને અપરિત્યાગે કે० તજતા નથી, તેહિજ રૂપપણે રહે, એવા જેટલા ધર્મ તે અભવ્યસ્વભાવ જાણવો, જે અનેક ઉત્પાદ વ્યયને પરિણમને-ફિરવે ફિરે પણ જીવનો જીવપણો પલટાય નહી, તેમજ અજીવનો અજીવપણો પલટાય નહી એ સર્વ અભવ્ય સ્વભાવ જાણવો.

હયે એ વે સ્વભાવ જો દ્રવ્યમા ન માનિયે તો શો દોષ થાય ? તે કહે છે, જો દ્રવ્યને વિષે અભવ્યપણો ન માનિયે તો દ્રવ્યના જે વિશેષ ગુણ ગતિસહકાર, સ્થિતિસહકાર, અવગાહ દાન, જ્ઞાનયંકા, વર્ણાદિ જે પચાસ્તિકાયના વિશેષ ગુણ તેની પ્રવૃત્તિ ન થાય, અને પ્રવૃત્તિ વિના કાર્યનો કરવો ન થાય અને કાર્યને અણકરવે દ્રવ્યનો વ્યર્થપણો થાય, તે માટે ભવ્ય સ્વભાવ છે.

જો દ્રવ્યને વિષે અભવનરૂપ અભવ્યસ્વભાવ ન હોય અને એકલો ભવન સ્વભાવજ હોય તો નવા નવાપણે થયે તે દ્રવ્ય પલ

દીને અન્ય દ્રવ્ય થઈ જાય, તે માટે દ્રવ્યત્વ, સત્ય, પ્રમયેત્વાદિ ધર્મે અભવ્યપણો છે તેથીજ દ્રવ્ય પલટતો નથી, તેમનો તેમજ રહે છે એ અભવ્યસ્વભાવ છે.

વચનગોચરા યે ધર્માસ્તિ વક્તવ્યા, इतरे अव-
ક્તव्या. । तत्रोक्षराः सख्येयाः तत्सन्निपाता
असंख्येयाः तद्वोचरा भावाः भावश्रुतगम्याः
अनन्तगुणाः वक्तव्याभावे श्रुताग्रहणत्वापत्तिः
अवक्तव्यभावे अतीतानागतपर्यायाणां कारण-
तायोग्यतारुपाणामभावः सर्वकार्याणां निरा-
धारताऽऽपत्तिश्च सर्वेषां पदार्थानां ये विशेषगु-
णाश्चलनस्थित्यवगाहसहकारपूर्णगलनचेतनाद-
यस्ते परमगुणाः ॥ शेषा. साधारणाः, साधार-
णासाधारणगुणास्तेषां तदनुयायीप्रवृत्तिहेतुः पर-
मस्वभाव. इत्यादय. सामान्य स्वभावा ॥

અર્થ ॥ આત્માનો વીર્યનામા ગુણ તેના અવિભાગ જે વી-
ર્યોત્તરાય કર્મ આવર્યા છે, તેજ વીર્યોત્તરાયને ક્ષયોપશર્મે તથા
ક્ષય થવાથી પ્રગટ્યો જે વીર્યધર્મ તેને ભાષાપર્યાપ્તિ નામકર્મને
ચર્ચે લીલરાણાજે ભાષાવર્ગણાનાં પુદ્ગલ તે શબ્દપણે પરિણમે તે
શબ્દ પુદ્ગલ સંઘ છે, પણ શ્રોતાજનને જ્ઞાનના હેતુ છે એટલે
જેમા જે ગુણ ન હોય તે ગુણનુ કારણ પણ થાય નહીં એમ જો
કહે છે તે મૂળ છે, કેમકે જે નિમિત્ત કારણ હોય તેમાં ગુણ

હોય ફિંવા ન પણ હોય, અને ઉપાદાન કારણમાં તે ગુણના કારણતાપણે તથા યોગ્યતાપણે નિયામક છે તે વચનયોગેજ ગ્રહવાય, એવા જે વસ્તુમાં ધર્મ છે તેને વક્તવ્ય ધર્મ કહિયે. અને તેથી ઇતર કેં જૂદા જે ધર્માસ્તિકાય દ્રવ્યમાં અનેક ધર્મ છે તે વચનમા ગ્રહયાતા નથી, તેવા સર્વ ધર્મ અવક્તવ્ય કહિયે. તે વક્તવ્ય ધર્મથી અવક્તવ્ય ધર્મ અનંતગુણ છે. વચનતો સંરચાતા, છે પણ તે વચનોમા એવો મામલો છે જે અવક્તવ્ય ધર્મ સર્વનો જ્ઞાનપણો થાય. ઉક્તં ચ 'અભિલપ્તા જે ભાવા, અણંતભાગો 'ય અણમિલપ્પાણં, અભિલપ્પસાણંતો, ભાગ સુપ્ નિવદ્ધો અ ॥ ૧ ॥ તત્ર કેં તિહાં અક્ષર સંખ્યાતા છે, તે અક્ષરના સન્નિપાત સંયોગીભાવ અસંખ્યાતા છે, તે અક્ષર સન્નિપાતને ગ્રહવાય એવા જે પદાર્થાદિકના ભાવ તે અનંતગુણ છે, તેથી અવક્તવ્ય ભાવ અનંતગુણ છે, જે મતિજ્ઞાન, દ્રુતજ્ઞાન, અભિલાષ્યભાવનો પરોક્ષપ્રમાણે ગ્રાહક છે. અવધિજ્ઞાન તે પુદ્ગલનો પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે જાણંગ છે, પણ એક પરમાણુના સર્વ પર્યાયને જાણે નહી. કેટલાક પર્યાયને જાણે તે પણ અસંખ્યાત સમયે જાણે, અને કેવલજ્ઞાન એ છે દ્રવ્યના સર્વ પર્યાયને એક સમયમાં પ્રત્યક્ષ જાણે. માટે જો દ્રવ્યમાં વક્તવ્ય પણો ન હોય તો શ્રુતજ્ઞાને ગ્રહણ થાય નહી અને જે ગ્રંથાભ્યાસ, ઉપદેશાદિક સર્વ કામ થાય છે તેતો એમ નથી માટે દ્રવ્યમાં વ્યક્તવ્યપણો છે.

અવક્તવ્યાભાવે કેં અવક્તવ્યપણાને ન માનિયે તો અતીત-પર્યાય તે વસ્તુમા કારણતાની પરંપરામા રહ્યા છે, તથા અનાગત-પર્યાય સર્વ યોગ્યતામાં રહ્યા છે તે સર્વનો અભાવ થાય, તે વારે વસ્તુમા વર્તમાન પર્યાયની છતિ પામિયે તેથી અતીત અનાગતનો જ્ઞાન થાય નહી, માટે અવક્તવ્ય સ્વભાવ અવશ્ય માનવો અને

વર્તમાન સર્વ કાર્ય તે નિરાધાર થઈ જાય, અને દ્રવ્યમાં એક સમયમાં અનંતા કારણ છે, તે અનંતા કારણના અનંતા કાર્ય ધર્મ છે, અને અનંતા કાર્યના અનંતા કારણ પરંપરાનું જ્ઞાન તે કેવ-લીને છે, અને વર્તમાનકાલે કારણ ધર્મ તથા કાર્ય ધર્મથી અનંતગુણાં કારણ કાર્યની યોગ્યરૂપ સત્તા છે તે કોઈના અવિ-ભાગ નથી, પણ અવિભાગી જે જ્ઞાનાદિક ગુણ તેમાં અનંતા કારણધર્મ, અનંતા કાર્યધર્મ ઉપજવાની યોગ્યતારૂપ સત્તા છે તે સર્વ અવસ્તુવ્યરૂપ છે.

હવે પરમ સ્વભાવનું સ્વરૂપ કહે છે. સર્વ જે ધર્માસ્તિકા-પાદિક પદાર્થ તેના વિશેષ ગુણ જે ધર્માસ્તિકાયનો ચલન સહ-કારીપણો તથા અધર્માસ્તિકાયનો સ્થિતિસહાય, આકાશાસ્તિ-કાયનો અવગાહક તથા પુદ્ગલ દ્રવ્યનો પુરણગલન, જીવ દ્રવ્યનો ચેતના લક્ષણ, એ સર્વ દ્રવ્યના વિશેષ ગુણ કહ્યા. એમ લક્ષણરૂપ તથા દ્રવ્યાતરથી ભિન્ન પાઢવાનું મૂલ કારણ તે પરમ પ્રકૃષ્ટ ગુણ કહિયે. એ પ્રધાન ગુણને અનુયાયી વીજા જે સાધારણ ગુણ તે ગુણ પંચાસ્તિકાયમાં પામિયે. તેના નામ અચિનાદીપણો, અલ્પદ્રવ્યો, નિત્યત્વાદિક એ પંચાસ્તિકાયમાં સરિખા છે તે માટે સાધારણ ગુણ, તથા પંચાસ્તિકાયમાં કોઈક અસ્તિકાયમાં પામિયે, કોઈકમાં ન પામીયે તે ગુણને સાધારણ અસાધારણ કહિયે, તે સર્વ ગુણને વિષે વિશેષ ગુણને અનુયાયિ પ્રવર્તે છે તે પ્રવર્તનના કારણ દ્રવ્યમાં એક પરમસ્વભાવપણો છે, તે પરમ સ્વભાવને પરિણમને દ્રવ્યના સર્વ ગુણ મુખ્ય ગુણને અનુરાગેજ પ્રવર્તે. તે પરમસ્વભાવ સર્વ દ્રવ્યને વિષે છે. એટલે તેર સામાન્ય સ્વભાવ કહ્યા. વળી અનેકાંતજયપતાકામાં કહ્યા છે

તથાસ્તિત્વ, નાસ્તિત્વ, કર્તૃત્વ, ભાક્તૃત્વ, અસ-

વર્ગતત્ત્વ, પ્રદેશવત્ત્વાદિભાવા. પુનઃ તત્ત્વાર્થટી-
કાયા પુનરપ્યાદિગ્રહણ કુર્વન્ જ્ઞાપયત્યત્રાનન્ત-
ધર્મવત્ત્વ તત્રાશક્તા પ્રસ્તારયન્તુ સર્વે ધર્મા
પ્રતિપદ પ્રવચનત્વેન પુસ્તા યથાસંભવમાયોજ-
નીયા. ક્રિયાવત્ત્વ પર્યાયોપયોગિતા પ્રદેશાદ્યક-
નિશ્ચલતા એવંપ્રકારા. સતિભૂયાંસ. અનાદિપરિ-
ણામિકા ભવન્તિ જીવસ્વભાવા ધર્માદિભિસ્તુ
સમાના ઇતિ વિશેષ ॥

અર્થ ॥ તેમજ અસ્તિપણો, નાસ્તિપણો, કર્તાપણો,
ભોક્તાપણો, ગુણવત્તપણો, અસર્વવ્યાપિપણો, પ્રદેશવત્તપણો,
હત્યાદિ અનન્ત સ્વભાવવત્ત દ્રવ્ય છે. તેમજ તત્ત્વાર્થ ટીકામધ્યે
પરિણામિક ભાવના ભેદ વચ્ચેનાતા વચ્ચે છે. પુનરપિ આદિ
શબ્દના ગ્રહણ કરતા એમ જણાયે છે જે વસ્તુ અનન્ત ધર્મવત્ત છે તે
સર્વ વિસ્તારી શકે નહીં તો પણ દ્રવ્ય દ્રવ્યને વિષે પ્રવચનના
જાણ પુરુષે જેમ સંભવે તેમ ધર્મ જોડવા તથા ક્રિયાવત્તપણો જે
જ્ઞાનાદિક ગુણ તે લોકાલોક જાણવાને પ્રતિ સમર્થ પ્રવર્તે છે.
શ્રી ભાષ્યકારે જ્ઞાનાદિ ગુણ તે કરણ અને તેજ ગુણની પ્રવૃત્તિ
તે ક્રિયા જાણવી. તથા દેશવત્તો તે કાર્ય એમ અસ્તિકાયાદિકના
સર્વે ગુણ તે ત્રણ પરિણતિયે પરિણામી છે, તે માટે પંચાસ્તિકાયા
તે અર્થ ક્રિયા કરે છે, તે ક્રિયાવત્તપણો જાણવો. સર્વ પર્યાયનો
ઉપયોગીપણો એ પણ જીવ સ્વભાવ છે તથા પ્રદેશાદ્યકની નિશ્ચ-
લતા એ પણ જીવનો સ્વભાવ છે. તિહા ધર્માધર્મ અને આકાશ
૧ એ ત્રણ અસ્તિકાયાના પ્રદેશ અનાદિ અનન્તકાલ અવસ્થિતપણે

છે. પુદ્ગલને ચલણો સદા સર્વદા છે. પુદ્ગલપરમાણુ તથા પુદ્ગલસ્કંધ તે સંરચાતો કાલ અથવા અસંખ્યાતો કાલ એક ક્ષેત્રે રહે પણ પડે અવશ્ય ચલ થાય. તથા જીવદ્રવ્યને સકર્મ્મા સંસારીપણે ક્ષેત્રથી ક્ષેત્રાંતર ગમન, ભવથી ભવાંતર ગમન-રૂપ ચલતા છે, તે જીવને સમ્યક્દર્શન સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્રને પ્રગટવે સર્વ પરણેશ્વરભોગીપણો નિવારણે આત્મ સ્વરૂપ નિરધારણ સ્વરૂપ ભાસન સ્વરૂપ પરિણમને કરવ, સ્વરૂપ એકત્વે, સ્વધર્મકર્તા, સ્વધર્મમોક્તાપણે, સકલ પર ભાવ તજવે, નિરાવરણ, નિઃસંગ, નિરામય, નિર્દ્વંદ્વ, નિષ્કલંક, નિર્મલ, સ્વીય અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતચારિત્ર, અરૂપી, અવ્યાવાય, પરમાનંદનયી, સિદ્ધાત્મા, સિદ્ધક્ષેત્રે રહ્યા તે સાદિ અનંતકાલ સ્થિર છે, સકલ પ્રદેશ સ્થિર છે અને સંસારી જીવ તેના આઠ પ્રદેશ સદા સર્વદા સ્થિર છે. તે આઠ પ્રદેશ નિરાવરણે તથા આચારાંગની ટીકા શિલાગાચાર્યકૃતના લોકવિજયા યયનને પ્રયમોદેશકે તદનેન પચદશવિધેનાપિ યોગેનાત્મા અષ્ટૌ પ્રદેશાન્ વિહાય તત્સભાજનોટકવદુદ્વર્તમાનૈઃ સર્વેરૈવાત્મપ્રદેશૈરાત્મપ્રદેશાવૃ-ત્ત્યાકાશસ્થં કાર્મણશરીરયોગ્યં કર્મદલિકં યદ્ વધ્નાતિ તત્ પ્રયોરુર્મેત્યુચ્યતે.

પટલે આ અષ્ટ પ્રદેશે કર્મ લાગતા નથી. આમાં કોઈ પુછે જે આઠ પ્રદેશ નિરવાણ છે તો લોકાલોક કેમ જાણતા નથી ? તિહાં ઉત્તર જે આત્મ દ્રવ્યની જે ગુણપ્રવૃત્તિ તે સર્વ પ્રદેશ મિલે પ્રવર્તે તો તેમાં આઠ પ્રદેશ અલ્પ છે તેથી આઠ પ્રદેશમાં સર્વ ગુણ નિરાવરણ છે પણ કાર્ય કરી શકતા નથી જેમ અગ્નિનું અત્યંત સૂક્ષ્મ કણીયું હોય તેમાં દાહક, પાચક, પ્રકાશક ગુણ છે પણ અલ્પતા માટે દાહકાદિકાર્ય કરી શકતું નથી.

ઘલી કોઈ પુઢે જે એ આઠ પ્રદેશ તે નિરાવરણ કેમ રહી શક્યા ? તેનુ ઉત્તર જે ઘલ પ્રદેશ હોય તેને કર્મ લાગે પણ અઘલ પ્રદેશને કર્મ લાગે નહીં એમ ભગવતીસૂત્ર કહ્યું છે. જે અઈ, પેઅઈ, ચલઈ, ફદઈ, ઘટઈ, સેવઘઈ, એ પાઠ છે તે માટે જે ચલ હોય તે વધાય અને આઠ પ્રદેશ તો અઘલ છે તેથી એ આઠ પ્રદેશને વધ નથી, તથા કાર્યાભ્યાસે પ્રદેશ મેલા યાય તેથી પ્રદેશના ગુણ પણ તિહા તે કાર્ય કરવાને મવર્તે છે, તથા જે દ્રવ્યનો જે ગુણ જે પ્રદેશે હોય તે ગુણ તે પ્રદેશ મૂકી અન્ય ક્ષેત્રે જાય નહીં. તથા જીવના આઠ પ્રદેશ સર્વથા નિરાવરણ છે, બીજા પ્રદેશે અક્ષરનો અને તમો ભાગ ચેતના સર્વદા ડપાઢી છે એ રીતે સંતિ કે. છે. ઘણા અનાદિ પરિણામિકભાવ તે ભવતિ કે. હોય. અનાદિ પરિણામિકભાવ છે તે જીવના ભાવ છે અને સપ્રદેશાદિક ધર્માસ્તિકાય પ્રમુખને વિષે સમાન છે એમ જાણવો. હત્યાદિક વિશેષ સ્વભાવ છે.

ભિન્નભિન્નપર્યાયપ્રવર્તનસ્વકાર્યકરણસહકારભૂ-
તાઃ પર્યાયાનુગતપરિણામવિશેષસ્વભાવાઃ તે ચ
કે, ૧ પરિણામિકતા, ૨ કર્તૃતા, ૩ જ્ઞાયકતા,
૪ ગ્રાહકતા, ૫ ભોક્તૃતા, ૬ રક્ષણતા, ૭
વ્યાપ્યાવ્યાપકતા, ૮ આધારાધેયતા, ૯ જન્યજ-
નકતા. ૧૦ અગુરુલઘુતા, ૧૧ વિભૂતકારણતા,
૧૨ કારકતા, ૧૩ પ્રભુતા, ૧૪ આબુકતા, ૧૫
અઆબુકતા, ૧૬ સ્વકાર્યતા, ૧૭ સપ્રદેશતા,

૧૮ ગતિસ્વભાવતા, ૧૯ સ્થિતિસ્વભાવતા, ૨૦
અવગાહકસ્વભાવતા, ૨૧ અલ્પજ્ઞતા, ૨૨ અચ-
લતા, ૨૩ અસદ્ગતા, ૨૪ અક્રિયતા, ૨૫ સક્રિ-
યતાં ઇત્યાદિ સ્વીયોપકરણપ્રવૃત્તિનૈમિત્તિકા-
“ ઉક્ત ચ સમ્મતૌ ” આરોપોપચારેણ યદ્યદ-
પેક્ષતે તન્ન વસ્તુધર્મઃ ઉપાધિતાભવનાત્ ન
ચોપાધિર્વસ્તુસત્તા ઇતિ ॥

અર્થ ॥ હવે વિશેષ સ્વભાવ કહે છે. ભિન્નભિન્ન જે પર્યાય
તેનું કાર્ય કારણપણે જે પ્રવર્તન તેના સહકારભૂત જે જે પર્યા-
યાનુગત પરિણામિ એના જે સ્વભાવ તે વિશેષ સ્વભાવ કહિયે.
તેના અનેક ભેદ છે. તે શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય
ગ્રંથમાં કહ્યા છે તે કહે છે.

૧ સર્વ દ્રવ્યને પોતાના ગુણ સમય સમયમા કાર્ય કરવે
પ્રવર્તે તે ભિન્ના ભિન્ન પરિણામે પરિણમે તે સર્વ પોતાના ગુણ તેને
કારણિક છે તે પરિણામિકપણો કહિયે, ૨ તત્ત્વ કર્તૃત્વ જીવસ્ય
નાન્યેષાં તિહાં આત્મા કર્તા છે એટલે કર્તાપણો જાવ દ્રવ્યને
વિષે છે. “ અપ્પાકત્તા વિકત્તા ય ” ઇતિ સત્તરાધ્યયનવચનાત્,
૩ જ્ઞાયકતા જાણપણાની શક્તિ જીવને વિષે છે. જ્ઞાનલક્ષણ જીવ
છે. તે માટે ગિર્હૈ કાર્યિણ ઇતિ આવશ્યકનિર્ણયવચનાત્, ૪
ગ્રાહકશક્તિ પણ જીવને છે. ગૃહ્ણતીતિ ક્રિયાનો કર્તા જીવ છે,
૫ ભોક્તાશક્તિ પણ જીવમાં છે. “ જો કુણડ સો ઝુંજડ યઃ
કર્તા જા એવ ભોક્તા ” ઇતિ વચનાત્. ૧ રક્ષણતા, ૨ વ્યાપકતા,

૩ આધારામેયતા, ૪ જન્યજનકતા તત્ત્વાર્થવૃત્તિ મધ્યે છે. તથા અગુરુલઘુતા, વિશુતા, કરણતા, કાર્યતા, કારકતા, ૬ શક્તિની વ્યાખ્યા શ્રીવિશેષાવશ્યકે છે, ભાવુકતા તથા અભાવુકતા શક્તિ તે શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત ભાવુક નામે પ્રકરણ મધ્યે કહિ છે.

૬મ કેટલીક શક્તિ જૈનના તર્કગ્રન્થો જે અનેકાતજય-પતાકા સમ્મતિ પ્રમુખમા છે, તથા ऊर्ध्व પ્રચયશક્તિ અને તિર્યક્ પ્રચયશક્તિ, ઓષશક્તિ, સમુચિતશક્તિ, ૬ સર્વ સમ્મતિગ્રન્થને વિષે છે. તથા જે દ્વિગુણી આત્મા માને તે સર્વ ધર્મ શક્તિરુપજ માને છે તેણે દાનાધિકલઘ્વિ અવ્યાવાધ મુક્ત પ્રમુખ શક્તિ માની છે. इहां વ્યાખ્યાંતરે જે ગુણકરણ છે તેને કર્ત્તાદિકપણો તે સામર્થ્ય છે, જાણતો દેશનો તે કાર્ય છે, કેટલીક શક્તિ જીવ માજ છે, અને કેટલીક પચાસ્તિકાય મધ્યે છે તથા દેવસેનકુળ નયચક્રમધ્યે જીવને અચેતન સ્વભાવ, મૂર્ત સ્વભાવ, તથા પુદ્ગલ પરમાણુને ચેતન સ્વભાવ, અમૂર્ત સ્વભાવ કહ્યા તે અસત્ છે, एतो આરોપણપણે કોઈક કહે તે કથનમાત્ર જાણતો, પણ ૬ વાત છતીમા નથી જે ધર્મ આરોપે તથા ઉપચારે ગવેપાય તે વસ્તુનો ધર્મ નથી ઉપાધિથી થાય છે, તે માટે જે ઉપાધિ તે વસ્તુની સત્તા નથી ૬મ ધારણ.

ધર્માસ્તિકાયે અમૂર્તાચેતનાક્રિયગનિસહાયાદયો ગુણા અધર્માસ્તિકાયે અમૂર્તાચેતનાક્રિયસ્થિતિ-સહકારાદયો ગુણા । આકાશાસ્તિકાયે અમૂર્તા-ચેતનાક્રિયાવગાહનાદયો ગુણા । પુદ્ગલાસ્તિકા-યે મૂર્તાચેતનસક્રિયપૂર્ણગલનાદયો વર્ણગન્ધ-

રસસ્પર્શદયો ગુણાઃ । જીવાસ્તિકાયે જ્ઞાનદર્શ-
નચારિત્રવીર્યાઽવ્યાવાધામૂર્ત્યાઽગુરુલઘ્વનવગાહા-
દયો ગુણાઃ । एवं प्रतिद्रव्य गुणानामन्तत्वं
ज्ञेयम् ॥

અર્થ ,। ધર્માસ્તિકાશના ગુણ ચાર ૧ અરૂપી, ૨ અચે-
તન, ૩ અક્રિય, ૪ ગતિસહાય ઇત્યાદિ અનંતગુણ છે. અધર્મા-
સ્તિકાયના ગુણ ચાર ૧ અરૂપી, ૨ અચેતન, ૩ અક્રિય ૪
સ્થિતિસહાય, ઇત્યાદિ અનંતગુણ છે. આકાશાસ્તિકાયના ગુણ
ચાર ૧ અરૂપી, ૨ અચેતન, ૩ અક્રિય, ૪ અવગાહનાદિક
અનંતગુણ છે, પુદ્ગલાસ્તિકાયના ગુણ ચાર છે ૧ રૂપી, ૨ અચે-
તન, ૩ સક્રિય, ૪ પૂર્ણમલન. ૧ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૩ રસ, ૪ સ્પર્શ
ઇત્યાદિક ગુણ અનંતા છે. જીવાસ્તિકાયને વિષે ૧ જ્ઞાન, ૨
દર્શન, ૩ ચારિત્ર, ૪ વીર્ય, ૫ અવ્યાયાગ, ૬ અરૂપી ૭ અગુરુ-
લઘુ, ૮ અનગાહાદિક અનંતગુણ છે, ૯ રીતે અનંતાગુણ જાણના.

पर्यायाः षोढा द्रव्यपर्याया असख्येयप्रदेशसिद्ध-
त्वादयः । १ द्रव्यव्यञ्जनापर्यायाः द्रव्याणां विशेष-
गुणाश्चेतनादयश्चलनसहायादयश्च, २ गुणपर्यायाः
गुणा विभागादयः । ३ गुणव्यञ्जनपर्याया ज्ञाय-
कादयः कार्यरूपा मतिज्ञानादयः ज्ञानस्य, चक्षु-
दर्शनादयो दर्शनस्य, क्षमामार्दवादयः चारि-
त्रस्य, वर्णगन्धरसस्पदर्शायो मूर्तस्य इत्यादि ४
स्वभावपर्याया अगुरुलघुविकाराः ते च द्वादश-

પ્રકારાઃ પદ્મગુણહાનિવૃદ્ધિરૂપાઃ અવાગ્મોચરા
 एते पञ्चपर्यायाः सर्वद्रव्येषु, विभावपर्यायाः
 जीवे नरनारकादय ॥ पुद्गलेद्यणुकतोऽनन्ता-
 णुकपर्यन्तोऽस्कन्धा

અર્થ ॥ હવે નયજ્ઞાન કરવાનો અધિકાર કહે છે. તિહા દ્રવ્યાસ્તિકાયના મૂલ કે ભેદ છે. ૧ શુદ્ધ દ્રવ્યાસ્તિક, ૨ અશુદ્ધ દ્રવ્યાસ્તિક, અને દેવસેનકૃત પદ્ધતિમાં દ્રવ્યાસ્તિકના દશ ભેદ કર્યા છે તે સર્વ એ કે ભેદ મધ્યે સમાય છે, તથા તે સામાન્ય સ્વભાવમા સમાણા છે તે માટે ઇહાં ન લખાણ્યા.

હવે પર્યાયના ૭ ભેદ કહે છે. તિહા પ્રથમ ૧ જે દ્રવ્યને વિષે એકત્વપણે રહ્યા જે જીવાદિકના અસંરૂપાતા પ્રદેશ તથા આકાશના અનંતા પ્રદેશ એ દ્રવ્ય પર્યાય કહિયે, ૨ સિદ્ધત્વાદિક અલ્પત્વાદિક તથા દ્રવ્યનો વ્યજક કે ૦ પ્રગટપણો જે માને છે તે દ્રવ્ય વ્યજન પર્યાય કહિયે

દ્રવ્યનો વિશેષ ગુણ જે અન્ય દ્રવ્યમા નથી તેને વિશેષ ગુણ કહિયે. તે જીવને ચેતનાદિક અને ધર્માસ્તિકાયમા ચલણ સહકાર તથા અધર્માસ્તિકાયમા સ્થિરસહકાર, આકાશમા અવગાહદાન, પુદ્ગલમા પૂરણગલણરૂપ એ સર્વ દ્રવ્યની ભિન્નતાને પ્રગટ કર છે તે માટે એ વર્મને વ્યજન પર્યાય કહિયે.

૩ એક ગુણના અવિભાગ અનતા છે તેનો પિંડપણો તે ગુણપર્યાય કહિયે ૪ ગુણવ્યજન પર્યાય તે જ્ઞાનનો જાણગપણો તથા ચારિત્રનો સ્થિરતાપણો ઇત્યાદિક અથવા જ્ઞાનગુણના ભેદાતર જ્ઞાનના ભેદ જે મતિજ્ઞાનાદિક પાંચ તથા દર્શનગુણના ચતુર્દર્શનાદિક ભેદ તથા ચારિત્રગુણના સમાદિક ભેદ, પુદ્ગલનો

અરૂપો ગુણના અવન્ને, અગંધે, અરસે, અફાસે, इत्यादिक ચાર
 ચાર જાણવા તે ગુણ વ્યંજન પર્યાય, ૬ સ્વભાવ પર્યાય તે
 વસ્તુનો કોઈક સ્વભાવજ એવો છે જે અગુરુલઘુપણે છ પ્રકારની
 વૃદ્ધિ તથા છ પ્રકારની હાનિ એવી રીતે ચાર પ્રકારે પરિણમે છે.
 इहां કોઈ પ્રેરકનો યોગ નથી. વસ્તુને મૂલ વર્મનો હેતુ છે. એનું
 સ્વરૂપ પૂરું પચનગોચર નથી. અનુભવ ગમ્ય નથી. કેમકે શ્રીઠા-
 નાંગસૂત્રની ટીકા મધ્યે શ્રુતજ્ઞાન વૃદ્ધિના સાત અંગ છે. તિહાં
 પ્રથમ સૂત્રઅંગ વીજું નિયુક્તિઅંગ. ૩ માપ્ય અંગ, ૪ ચૂર્ણિવાલો
 સૂત્રાદિ સર્વના અર્થ કહે છે. ૫ ટીકા વ્યાસ્યા નિરન્તર ૬ પાંચ
 અંગ તો ગ્રંથરૂપ છે. તથા છટ્ટો અંગ પરપરારૂપ છે તથા સાતમું અંગ
 અનુભવ ૬ સાતે કારણે વિનય સહિત મળતાં મુળતાં ધર્માં, સાચા
 અર્થ પામીને આત્માનુ નિર્મલ જ્ઞાન થાય. શ્રી ભગવતીસૂત્રે “ગાથા”
 “મુત્તયો સ્વલ પદમો વીઓ નિયુક્તિમિસિઓ મળીઓ, તદ્યો
 અ નિરસેસો, એસ વિદિ હોઈ અણુઓગો,” ૬ પાંચ પર્યાય
 કહ્યા તે સર્વ દ્રવ્ય મધ્યે છે.

૬ વિભાવ પર્યાય તે જીવ તથા પુદ્ગલ મધ્યેજ છે, તે વિ-
 ભાવ પર્યાય જીવને નરનારકીપણું પામ્યું તે તથા પુદ્ગલનો દ્વચ-
 શુરુ ત્ર્યણુકાદિ સ્વદનો મિલબુ, અનંતાગુણ પર્યંત અનતપુદ્ગલ
 સ્વરૂપ તે વિભાવ પર્યાય કહિયે.

મેર્વાચનાદિનિત્યપર્યાયા ચરમશરીરત્રિભાગ-
 ન્યૂનાવગાહનાદય સાદિનિત્યપર્યાયા સાદિ-
 સાન્તપર્યાયા ભવશરીરાધ્યવસાયાદય. અનાદિ-
 સાન્તપર્યાયા અવ્યત્વાદયઃ તથા ચ નિક્ષેપા.

સહજરૂપા વસ્તુન પર્યાયા એવ ચત્ત્વારો વત્યુ-
 પજ્ઞાયા ઇતિ ભાષ્યવચનાંત 'નામયુક્તે પ્રતિ
 વસ્તુનિ નિક્ષેપચતુષ્ટય યુક્તમ્ ઉક્તચાનુયોગ-
 દ્વારે જત્ય ચ જ જાણિજ્ઞા, નિરક્ષેવ નિરિસ્રવે
 નિરવસેસ, જત્ય ચ નો જાણિજ્ઞા, ચડક્રયં નિ-
 રિક્તવે તત્ય, તત્ર નામનિક્ષેપ' સ્થાપનાનિક્ષેપઃ
 દ્રવ્યનિક્ષેપ' ભાવનિક્ષેપ તત્ર નામનિક્ષેપો
 દ્વિવિધ સહજ સાદ્દેતિકશ્ચ સ્થાપનાઽપિ દ્વિવિધા
 સહજા આરોપજા ચ, દ્રવ્યનિક્ષેપો દ્વિવિધ.
 આગમતો નોઆગમતશ્ચ તત્ર આગમત' તદર્થ-
 જ્ઞાનાનુપયુક્ત' નોઆગમતો જ્ઞશરીરભવ્યશરી-
 રતદ્વ્યતિરિક્તભેદાત્રિધા, ભાવનિક્ષેપોદ્વિવિધ આ-
 ગમતો નો આગમતશ્ચ તદ્જ્ઞાનોપયુક્ત' તદ્ગુણમ-
 યશ્ચ વસ્તુસ્વધર્મયુક્ત તત્ર નિક્ષેપા વસ્તુન સ્વ
 પર્યાયા ધર્મભેદા

અર્થ ॥ પુદ્ગલનું મેરુ યમુલ્લ તૈ અનાદિ નિત્ય પર્યાય છે.
 જીવની સિદ્ધાવસ્થા, સિદ્ધાવગાદનાદિક, તે સાદિ નિત્ય પર્યાય
 છે, તથા માવ અને શરીર તથા અધ્યવસાય ણ વ્રણ પ્રકારના
 યોગસ્થાન જે ધી, ના ક્ષયોપશમથી ઉપના તેમા કપાયસ્થાન જે
 ચેતનનો ક્ષયોપશમ કપાયના ઉદયથી મિલ્યા અને સયમસ્થાન

જે ચારિત્રનો ક્ષયોપશમ પરિણમી જે ચેતનાદિક ગુણ એ સર્વ અવસાયસ્થાનક તે સાદિ સાંત પર્યાય છે, તથા સિદ્ધિગમન યોગ્યતા ધર્મ તે ભવ્યપણો. એ પર્યાય તે અનાદિ સાંત છે, જે સિદ્ધત્વપણો પ્રગટે ભવ્યત્વપર્યાયનો વિનાશ છે તે માટે અનાદિ-કાલનો છે પણ અંત થવા સહિત છે, માટે અનાદિ સાંતપર્યાય છે, એ પર્યાય અનેક જાણવા.

તથા વસ્તુમાં સહજના જે ચાર નિક્ષેપા છે, તે પણ વસ્તુના સ્વપર્યાય છે, તે શ્રીચિશેષાવશ્યકની ભાષ્યમધ્યે કહ્યો છે, “ચત્તારો વત્સુપજ્ઞાયા” એ વચન છે તે માટે સ્વપર્યાય કહિયે. શ્રી અનુયોગદ્વારસૂત્રમા કહ્યો છે, જિહાં જે વસ્તુના જેટલા નિક્ષેપા જાણિયે તિહાં તે વસ્તુના તેટલા નિક્ષેપા કરિયે. કદાચિત્ વધતા નિક્ષેપા માસનમાં ન આવે તોપણ ૧ નામ, ૨ સ્થાપના, ૩ દ્રવ્ય, ૪ ભાવ, એ ચાર નિક્ષેપા તો અવશ્ય કરવા. તેમાં નામનિક્ષેપાના બે ભેદ છે.

૧ સહજનામ, ૨ સાકેતિક નામ, તે કોઈનો કયો નામ, તથા સ્થાપનાના બે ભેદ છે. ૧ સહજસ્થાપના તે વસ્તુની અવગા-હનારૂપ, ૨ આરોપસ્થાપના તે આરોપથી થઈ માટે કૃત્રિમ કહિયે, આરોપજા કહિયે. હવે દ્રવ્ય નિક્ષેપાના બે ભેદ છે તે કહે છે, ૧ આગમથી દ્રવ્ય નિક્ષેપો તે જે શુરૂપ સ્વરૂપને જાણે પણ હમણાં તે ઉપયોગે નથી તે આગમદ્રવ્યનિક્ષેપ. જે વસ્તુ તે ગુણ સહિત છે પણ હમણાં તેપણે વર્તતા નથી. તેને નો આગમ કહિયે તેહના પણ ભેદ છે. ૨ જ્ઞશરીર જેહના હતા પણ મરણ પામ્યા તેથી તેજુ શરીર જે ઋપમદેવના શરીરની યક્તિ શ્રીજંતુ-દ્રીપ પન્નતીમાં છે, ૨ ભવ્ય શરીર તે હમણાં તો શુણમય નથી

પણ ગુણમય યશો, જેમ અયમતામુનિ, એ મન્યશરીર જાણવો, ૩ તદ્વ્યતિરિક્ત જે તે ગુણે વર્તે છે પણ તે ઉપયોગે દ્વયનાં વર્તતા નથી

ભાવનિસેપાના વે મેદ ૧ આગમથી ભાવનિસેપો તે આ ગમના અર્થનો જાણ વલી તે ઉપયોગે વર્તે છે, ૨ નોઆગમથી ભાવનિસેપો તે જેપણે જ વર્તે છે તેજ રૂપ છે, એ રીતે નિસેપા ફહેવા.

એ ચાર નિસેપામાં પહેલા ત્રણ નિસેપા તે કારણરૂપ છે, અને ચોથો ભાવનિસેપો તે કાર્યરૂપ છે, તે ભાવનિસેપાને નિપજાવતા પહેલા ત્રણ નિસેપા પ્રમાણ છે નહીં તો અપ્રમાણ છે. પહેલા ત્રણ નિસેપા દ્રવ્યનય છે. એક ભાવનિસેપો તે ભાવનય છે. ભાવ નિસેપાને અણનિપજાવતા એકલી દ્રવ્યની પ્રવૃત્તિ તે નિષ્ફલ છે. એમ શ્રી આચારાગની ટીકામાં છોકુવિજય અધ્યયને કહ્યું છે તે છત્રીયે છે. “ ફલમેવ ગુણ. ફલગુણ ફલં ચ ક્રિયા ભવતિ તસ્યાથ ક્રિયાયાઃ સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રરહિતાયા એહિકામુષ્મિકાર્યં પ્રવૃત્તાયાઃ આનાત્યતિકોડનૈકાન્તિકો ભવેત્ ફલ ગુણોપ્યગુણો ભવતિ સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રક્રિયા યાસ્ત્યેકાન્તિકાનાબાધસુખાલ્લ્યસિદ્ધિગુણોડવાપ્યતે ઇતદુક્તમ્ ભવતિ સમ્યગ્દર્શનાદિકૈવ ક્રિયાસિદ્ધિઃ ફલગુણેન ફલત્યપરા ત્વ સાસારિકસુખફલાભ્યાસ એવ ફલાધ્યારોપાન્નિષ્ફલેત્યર્થ. ”

પટલે રત્નત્રયી પરિણમન વિના જે ક્રિયા કરવી તે યકી સસારીક સુખ થાય તે ક્રિયા નિષ્ફલ છે એ પાઠ છે માટે ભાવ નિસેપાના કારણ વિના પેહેલા ત્રણે નિસેપા નિષ્ફલ છે નિસેપા તો મૂલગી વસ્તુના પર્યાય છે દ્રવ્યનો સ્વર્ધમેજ છે.

નયાસ્તુ પદાર્થજ્ઞાને જ્ઞાનાશા તત્રાનન્તધર્મા-

ત્સકે વસ્તુન્યેકધર્મોન્નયનં જ્ઞાનનયઃ તથા “ર-
ત્નાકરે” નીયતે યેન શ્રતાશ્યપ્રમાણવિષયીકૃત-
સ્યાર્થસ્યાંશસ્તદિતરાસૌદાસીન્યતઃ સ પ્રતિપત્તુર-
ભિપ્રાયવિશેષો નયઃ સ્વાભિપ્રેતાદં શાપલાપી
પુનર્નયાભાસઃ, સ વ્યાસસમાસાભ્યાં દ્વિપ્રકારઃ
વ્યાસતોઽનેકવિકલ્પઃ સમાસતો દ્વિભેદઃ દ્રવ્યા-
ર્થિકઃ પર્યાયાર્થિકઃ તત્ર દ્રવ્યાર્થિકશ્ચતુર્થા ૧
નૈગમ, ૨ સદ્ગ્રહ, ૩ વ્યવહાર, ૪ ઋજુસૂત્રભેદાત્
પર્યાયાર્થિકત્રિધા, ૧ શબ્દ, ૨ સમભિરૂઢ,
૩ એવભૂતભેદાત્.

અર્થ ॥ જે નય છે તે પદાર્થના જ્ઞાનને વિષે જ્ઞાનના અણ
છે. તિહાં નયનું લક્ષણ કહે છે. અનંત ધર્માત્મક જે વસ્તુ એટલે
જીવાદિક એક પદાર્થમાં અનંતા ધર્મ છે તેનો જે એક ધર્મ ગવે-
પ્યો તો પળ અન્ય કે. ધીજા અનંતા ધર્મ તેમાં રહ્યા છે તેનો
હચ્છેદ નહીં અને ગ્રહણ પળ નહીં. એક ધર્મની મુખ્યતા કરવી
તે નય કહિયે. તે નયના વ્યાસ કે. વિસ્તારથી અનેક ભેદ છે.
અને સમાસ કે. સંક્ષેપથી બે ભેદ છે ૧ દ્રવ્યાર્થિક, ૨ પર્યાયાર્થિક,
તે રત્નાનાકુરાવતારિકાગ્રન્યથી લક્ષીયે છે. “દ્રવતિ દ્રોષ્યતિ
અદુદ્રવત્ તાંસ્તાન્ પર્યાયાનીતિ દ્રવ્ય તદેવાર્થઃ સોઽસ્તિ યસ્ય
વિપયત્વેન સ દ્રવ્યાર્થિકઃ”

જે વર્તમાન પર્યાયને દ્રવ્ય છે અને આગામિકકાલે દ્રવ્ય
તથા અતિતકાલે દ્રવ્યો હતો તે દ્રવ્ય કહિયે તેજ છે અર્થ મયોજન

વિપયપણે જેને તે દ્રવ્યાર્થિક કહિયે, એટલે પર્યાય તે જન્ય અને દ્રવ્ય તે જનક કહ્યો તથા દ્રવ્ય તે ધ્રુવ અને પર્યાય તે ઉત્પાદ વિનાશરૂપ છે એવું ચ.

“ પર્યેતિ ઉત્પાદવિનાશૌ પ્રાપ્નોતીતિ પર્યાયઃ સ્વ એવાર્થ સ્તોઽસ્તિ યસ્યાસૌ પર્યાયાર્થિકઃ ” જે ઉપજવા વિગતવાનો પરિ કે. નવા નવાપણે એતિ કે. પામે તેજ અર્થ પ્રયોજન તેને પર્યાયાર્થિક કહિયે. તે દ્રવ્યાર્થિક પર્યાયાર્થિક એ બે ધર્મને દ્રવ્ય તથા પર્યાય કહિયે.

इहां कोईक पुछे जे ग्रीजो गुणार्थिक केम कहेता नथी ? ते बली रत्नाकरावतारिका मध्ये कह्यो छे “ गुणस्य पर्याये एवान्तर्भूतत्वात् तेन पर्यायार्थिकेनैव तत् सद्ग्रहात्. ”

જે ગુણ તે પર્યાયને વિષે અંતર્ભૂત છે તે પર્યાયાર્થિક મધ્યેજ સગ્રહો છે તે પર્યાય બે ભેદે છે, એક સદ્ભાવિ ધીજો ક્રમભાવિ. તેમાં સદ્ભાવિ તે ગુણ છે તે પર્યાયને વિષે અન્તર્ભૂત છે, તિહાં દ્રવ્ય પર્યાયથી વ્યતિરિક્ત સામાન્ય વિશેષ એ બે ધર્મ છે માટે સામાન્ય વિશેષ બે જય વત્તા કેમ કહેતા નથી ? એમ કોઈ પુછે તેને ઉત્તર.

જે “ દ્રવ્યપર્યાયાભ્યાં વ્યતિરિક્તયોઃ સામાન્યવિશેષયોર- પ્રસિદ્ધેઃ તથાહિ દ્વિમકાર સામાન્યમુક્તમૂર્ધ્વતાસામાન્ય તિર્યક્સામાન્ય ચ તત્રોર્ધ્વસામાન્ય દ્રવ્યમેવ તિર્યક્સામાન્ય તુ પ્રતિવ્યક્તિ- સદૃશપરિણામલક્ષણ વ્યક્તનપર્યાય એવ ઃ એ પાઠથી ઉર્ધ્વ સામાન્ય તે દ્રવ્યનો ધર્મ છે અને તિર્યક્સામાન્ય તે પર્યાય ધર્મ છે “ વિશેષોઽપિ વૈસાદૃશ્યવિવર્ત્તલક્ષણ પર્યાય એવાન્તર્ભવતિ નૈતાભ્યામધિકનયાવકાશ ”

विशेषणो अनेक रीतिं वर्तवानो लक्षण छे ते पर्यायने
विषे अंतर्भाव छे ते माटे भिन्न नयनो अवकाश नथी. ए वें
नय मध्येज अंतर्भाव छे. तेमां वली द्रव्यार्थिकना चार भेद छे
१ नैगम, २ संग्रह, ३ व्यवहार, ४ ऋजुसूत्र तथा पर्यायार्थिकना
त्रण भेद छे १ शब्द, २ समभिरूढ, ३ एवभूत.

विकल्पान्तरे ऋजुसूत्रस्य पर्यायार्थिकताप्यस्ति
स नैगमस्त्रिप्रकार. आरोपांशद्वल्लपभेदाद् विशे-
यावश्यके तूपचारस्य भिन्न ग्रहणात् चतुर्विधः ।
न एकेगमा आशयविशेषा यस्य स नैगम. तत्र
चतु.प्रकार आरोप. द्रव्यारोपगुणारोपकाला-
रोपकारणाद्यारोपभेदात् तत्र गुणे द्रव्यारोप.
पञ्चास्तिकायवर्तनागुणस्य कालस्य द्रव्यकथनं
एतद्गुणे द्रव्यारोपः १ ज्ञानमेवात्मा अत्र द्रव्ये
गुणारोप. २ वर्तमानकाले अतीतकालारोप.
अथ दीपोत्सवे वीरनिर्वाण, वर्तमाने अनाग-
तकालारोप अथैव पद्मनाभनिर्वाणं, एवं षड्
भेदाः कारणे कार्यारोप बाह्यक्रियाया धर्मत्व
धर्मकारणस्य धर्मत्वेन कथन । सद्गुणो द्विविध
स्वपरिणामरूपः कार्यान्तरपरिणामश्च अशोऽपि
द्विविध. भिन्नोऽभिन्नश्चेत्यादि शतभेदो नैगम ।

અર્થ ॥ વલો વિકલ્પાંતરે ઋણુસૂત્ર તે પર્યાયાધિકૃષ્ટાં પળ કહ્યો છે. કેમકે એ વિકલ્પરૂપ નય છે તે માટે. તેમાં નૈગમના ંગ મેદ છે. ૧ આરોપ, ૨ અંશ, ૩ સંકલ્પ તથા વિશેષાવશ્ય-કમા ચોથો મેદ પણ ઉપચારપણે કહે છે, નથી એક ગમો અધિપ્રાય જેનો તે નૈગમનય કહિયે. ઇટલે અનેક આશયી છે તે નૈગમનયના ચાર મેદ છે તે મધ્યે આરોપના ચાર પ્રકાર છે. ૧ દ્રવ્યારોપ, ૨ ગુણારોપ, ૩ કાલારોપ, ૪ કારણાદ્યારોપ.

૧ તિહાં ગુણાદિકને વિષે દ્રવ્યપણો માનવો તે દ્રવ્યારોપ જેમ વર્તના પરિણામ તે પચાસ્તિકાયનો પરિણમન ધર્મ છે તેને કાલદ્રવ્ય કહી ઘોલાવ્યો, એ કાલ તે ધિન્ન પિંદરૂપ દ્રવ્ય નથી પણ આરોપે દ્રવ્ય કહ્યો છે માટે દ્રવ્યારોપ, અને દ્રવ્યને વિષ ગુણનો આરોપ કરવો—જેમ જ્ઞાનગુણ છે પણ જ્ઞાન તેજ આત્મા એમ જ્ઞાનને આત્મા કહ્યો તે ગુણનો આરોપ કર્યો માટે ગુણારોપ. તથા જેમ શ્રીવીરનિર્વાણ થયા તેને તો ઘણો કાલ ગયો છે, પણ આજ દીવાલીના દીવસે વીરનો નિર્વાણ છે એમ કહેવું એ વર્તમાનમાં અતીતનો આરોપ કર્યો. અથવા આજ શ્રીપદ્મનાથ પ્રભુનો નિર્વાણ છે, એમ કહેવું તેમ વર્તમાનને વિષે અનાગત કાલનો આરોપ છે એવી રીતે. વલો અતીતના બે મેદ છે, તથા એવીજ રીતે અનાગતના બે મેદ છે. અને વર્તમાનના બે મેદ ઉપર કહ્યા તે સર્વ મલો કાલારોપના ૮ મેદ જાણવા.

વલો કારણ વિષે કાર્યનો આરોપ કરવો તે કારણ ચાર છે ૧ ઉપાદાન કારણ, ૨ નિમિત્ત કારણ, ૩ અસાધારણ કારણ, ૪ અપક્ષા કારણ, તેમા વાહ્યદ્રવ્યક્રિયા તે સાધ્યસાપક્ષ-વાલાને ધર્મનું નિમિત્ત કારણ છે, તો પણ એને ધર્મ કહિયે. તેમજ

શ્રીતીર્થકર મોક્ષનું કારણ છે તેથી તેને તારણાળ કહ્યો તે કાર-
ણને વિષે કર્તાપણાનો આરોપ કર્યો, એમ આરોપતા અનેક
પ્રકારે છે તે કારણાધારોપ. વલી સકલ્પનૈગમના બે ભેદ છે,
૧ સ્વપરિણામરૂપ જે વીર્યચેતનાનો જે નવો નવો ક્ષયોપશમ તે
તે લેવો. વીજો કાર્યોત્તરે નવે નવે કાર્યે નવો નવો ઉપયોગ થાય
તે, ૨ બે ભેદ થયા. તથા અંશનૈગમના પણ બે ભેદ છે, ૧ ભિન્નાંશ
તે જૂદો અંશ સંક્રાદિકનો, વીજો અભિન્નાંશ તે જે આત્માના
પ્રદેશ તથા ગુણના અવિભાગ इत्यादિક. ૨ સર્વ નૈગમનયના ભેદ
જાણવા એટલે નૈગમનય કહ્યો.

સામાન્યવસ્તુસત્તાસદ્ગ્રાહકઃ સદ્ગ્રહઃ સ દ્વિ-
વિધ. સામાન્યસદ્ગ્રહો વિશેષસદ્ગ્રહશ્ચ, સા-
માન્યસદ્ગ્રહો દ્વિવિધ. મૂલતત્ત્વોત્તરતશ્ચ, મૂલતો-
ઽસ્તિત્વાદિભેદતઃ પદ્ધતિવિધ. ઉત્તરતો જાતિસમુ-
દાયભેદરૂપ. જાતિતઃ ગવિ ગોત્વં, ઘટે ઘટત્વ,
વનસ્પતી વનસ્પતિત્વં, સમુદયતો સહકારાત્મકે
વને સહકારવન, મનુષ્યસમુહે મનુષ્યવૃદ્ધ, इत्यादि
સમુદાયરૂપ. અથવા દ્રવ્યમિતિ સામાન્યસ-
દ્ગ્રહ. જીવ इति વિશેષસદ્ગ્રહ. તથા વિશેષા-
વશ્યકે “ સગ્રહણ સગિન્હઃ સગિન્હંતેવતેણં જ
ભેયા તો સગ્રહો સગિહિય પિંડિયત્થ વડજ્ઞા-
સ્સ ” સગ્રહણં સામાન્યરૂપતયા સર્વવસ્તુના-
માક્રોડન સદ્ગ્રહ અથવા સામાન્યરૂપતયા

सर्वं गृह्णातीति सङ्ग्रह अथवा सर्वेऽपि भेदा
 सामान्यरूपतया सङ्गृह्यन्ते अनेनेति सङ्ग्रह
 अथवा संगृहीतं पिण्डित तदेवार्थोऽभिधेय
 यस्य तत् सङ्गृहीतपिण्डितार्थ एवभूत वचो
 यस्य सङ्ग्रहस्येति सङ्ग्रहीतपिण्डित तत् कि-
 मुच्यते इत्याह संगृहीय मागृहीय सपिण्डियमे-
 गजाइमणीयं ॥ संगृहीयमणुगमो वा वड्रे
 गोपिण्डिय भणियं ॥ १ ॥ सामान्याभिमुख्येन
 ग्रहण सङ्गृहीतसङ्ग्रह उच्यते, पिण्डित त्वेक-
 जातिमानितमभिधीयते पिण्डितसङ्ग्रह अथ
 सर्वव्यक्तिष्वनुगतस्य सामान्यस्य प्रतिपादन-
 मनुगमसङ्ग्रहोऽभिधीयते व्यतिरेकस्तु तदित-
 रधर्मनिषेधाद् ग्राह्यधर्मसङ्ग्रहकारक व्यतिरेक-
 सङ्ग्रहो भण्यते यथा जीवो जीव इति निषेधे
 जीवसङ्ग्रह एव जाता अतः १ सङ्ग्रह, २ पि-
 ण्डितार्थ, ३ अनुगम, ४ व्यतिरेकभेदाच्चतुर्विध
 अथवा स्वसत्ताख्य महासामान्य स ह्नाति
 इतरस्तु गौत्वादिकमवान्तरसामान्य पिण्डि-
 तार्थमभिधीयते महासत्तारूपं अवान्तरसत्ता-
 रूप “ एग निच्च निरवयवमक्रिय सव्वग च

સામન્નં ॥ એતત્ મહાસામાન્ય ગવિ ગોત્વાદિક
મવાંતરસામાન્યમિતિ સંગ્રહઃ ॥

અર્થ ॥ હવે સગ્રહનય કહે છે. સામાન્યે મૂલ સર્વ દ્રવ્ય
વ્યાપક નિત્યત્વાદિક સત્તાપણે રહ્યા જે ધર્મ તેનો જે સંગ્રહ કરે
તે સગ્રહ કહિય. તેના બે ભેદ છે ૧ સામાન્ય સંગ્રહ. ૨ વિશેષ
સંગ્રહ. વલી સામાન્ય સગ્રહના બે ભેદ છે ૧ મૂલ સામાન્ય સંગ્રહ,
૨ ઉત્તર સામાન્ય સંગ્રહ વલી મૂલ સામાન્ય સગ્રહના અસ્તિત્વા-
દિક છ ભેદ છે તે પૂર્વે કહ્યા છે. તથા ઉત્તરસામાન્યના બે ભેદ છે
૧ જાતિસામાન્ય, ૨ સમુદાયસામાન્ય. તિહાં ગાયના સમુદાયમાં
ગોત્વરૂપ જાતિ છે તથા ઘટસમુદાયમાં ઘટસ્વપણો અને વનસ્પતિને
વિષે વનસ્પતિપણો તે જાતિસામાન્ય કહ્યો. અને આંવાના સમૂહને
વિષે અંબવન કહે તથા મનુષ્યના સમૂહમાં મનુષ્ય ગ્રહણ થાય તે
સમુદાય સામાન્ય. ૫ ઉત્તર સામાન્ય તે ચક્ષુદર્શન તથા અચક્ષુ-
દર્શનને ગ્રાહીક છે, અને મૂલ સામાન્ય તે અવધિદર્શન તથા કેવલ
દર્શનથી ગ્રહવાય છે. અથવા ૧ સામાન્યસંગ્રહ, ૨ વિશેષસંગ્રહ.
તિહાં છ દ્રવ્યના સમુદાયને દ્રવ્ય કહ્યુ ૫ સામાન્ય સંગ્રહ. इहां
સર્વનો ગ્રહણ થયો છે. અને જીવને જીવદ્રવ્ય કહી અજીવ
દ્રવ્યથી જૂદો ભેદ પાડ્યો ૫ વિશેષ સંગ્રહ. ૫ વિશેષ સંગ્રહનો
વિસ્તાર ઘણો છે તથા વિશેષાવશ્યકથી સંગ્રહનયના ચાર ભેદ તે
લખિયે છેયે મૂલ પાઠમાં કહેલી ગાથાનો અર્થ છે

एक सामान्य सर्वत्र तस्यैव भाषात् तथा नित्य सामान्य
अधिनाशात् तथा निरवयव अदेशत्वात्, अक्रिय ।देशान्तरगम
नाभाषात् सर्वगतं च सामान्य अक्रियत्वादिति ॥

“सदिति भणियम्मि जम्हा, सवत्थाणुप्पवत्तए बुद्धी । तो सच्च सत्तामच्च नत्थितदत्थतरं किञ्चि ॥१॥ यद्यस्मात् सदित्येवं भणितं सर्वत्र भुवनत्रयातर्गतवस्तुनि बुद्धिरनुप्रवर्तते प्रधावति नहि तत् किमपि वस्तु अस्ति यत् सदित्युक्ते श्रुतिरिति बुद्धौ न प्रतिभासते तस्मात् सर्वं सत्तामात्रं न पुनः अर्थातरं तत् श्रुतसामर्थ्यात् यत् संग्रहेन संगृह्यते तेन परिणमनरूपत्वादेव संग्रहस्येति” एदले त्रणे भुवनमां एहवी वस्तु कोइ नयी जे संग्रहनयने ग्रहणमां आवती नयी जे जे वस्तु ठे ते सर्व संग्रहनयमां ग्रहवाणी ज ठे ए संग्रहनय कहो.

संग्रहगृहीतवस्तुभेदान्तरेण विभजन व्यवहरण प्रवर्त्तन वा व्यवहारः, स द्विविधः शुद्धोऽशुद्धश्च । शुद्धो द्विविधः वस्तुगतव्यवहारः धर्मास्तिकायादिद्रव्याणां स्वस्वचलनसहकारादिजीवस्य लोकालोकादिज्ञानादिरूप. स्वसंपूर्णपरमात्मभावसाधनरूपो गुणसाधकावस्थारूपः गुणश्रेण्यारोहादिसाधनशुद्धव्यवहारः । अशुद्धोपि द्विविधः सद्भूतासद्भूतभेदात् सद्भूतव्यवहारो ज्ञानादिगुणः परस्पर भिन्नः, असद्भूतव्यवहारः कपायात्मादि मनुष्योऽहं देवोऽह । सोऽपि द्विविधः सश्लेषिताशुद्धव्यवहारः शरीरं मम अहं शरीरो । असश्लेषितासद्भूतव्यवहारः पुत्रकल

ત્રાદિ; તૌ ચ ઉપચરિતાનુપચરિતવ્યવહારભેદાદ્
 દ્વિવિધૌ તથા ચ વિશેષાવશ્યકે “ વ્યવહરણ વ્ય-
 હરણ સ તેણ વ વહીરણ વ સામન્ન । વ્યવહાર-
 પરો વ જઓ વિસેસઓ તેણ વ્યવહારો ॥ ”
 વ્યવહરણ વ્યવહારઃ, વ્યવહરતિ સ इति वा
 વ્યવહારઃ, વિશેષતો વ્યવોહ્યતે નિરાક્રિયતે
 સામાન્ય તેનેતિ વ્યવહારઃ લોકો વ્યવહારપરો
 વા વિશેષતો યસ્માત્તેન વ્યવહારઃ । ન વ્યવહાર-
 રાસ્વસ્વધર્મપ્રવર્તિતેન ઋતે સામાન્યમિતિ સ્વ-
 યુગપ્રવૃત્તિરૂપવ્યવહારસ્યેવ વસ્તુત્વં તત્તરેણ
 તદ્ભાવાત્ સ દ્વિવિધ- વિભજન, ૧ પ્રવૃત્તિ, ૨
 ભેદાત્ । પ્રવૃત્તિવ્યવહારઃત્રિવિધ વસ્તુપ્રવૃત્તિ
 ૧ સાધનપ્રવૃત્તિઃ લૌકિકપ્રવૃત્તિશ્ચ, ૨ સાધનપ્ર-
 વૃત્તિચ્છેદા લોકોત્તર, લોકિકા, ૨ કુપ્રાવચ-
 નિક, ૩ ભેદાત્ इति વ્યવહારનયઃ શ્રીવિશેષા-
 વશ્યકે ॥

અર્થ ॥ હવે વ્યવહારનયની વ્યાખ્યા કરે છે. સંગ્રહનયે
 પ્રહિત જે વસ્તુ તેને ભેદાત્તર વિભજન કે. વહેંચવું તે વ્યવહાર-
 નય. જેમ દ્રવ્ય એવું સામાન્ય નામ કહ્યું તેમા વલી વેહેંચણ કરિયે
 જે દ્રવ્યના બે ભેદ છે. ૧ જીવ દ્રવ્ય, ૨ અજીવ દ્રવ્ય, વલી
 તેમાં પણ વેહેંચણ કરિયે જે જીવના બે ભેદ ૧ સિદ્ધ ધોજા

સંસારી એમ વેદેષણ કરવી તે સર્વ વ્યવહારનયનો સ્વભાવ જાણવો, અથવા વ્યવહાર કે ૦ પ્રવર્તન તે વ્યવહારનય તેના વે મેદ છે. ૧ શુદ્ધ વ્યવહાર, ૨ અશુદ્ધ વ્યવહાર, વલી શુદ્ધ વ્યવહારના વે મેદ છે. ૧ સર્વ દ્રવ્યની સ્વરૂપરૂપ શુદ્ધપ્રવૃત્તિ જેમ ધર્માસ્તિકાયની ચલણસહાયતા તથા અધર્માસ્તિકાયની સ્થિરસહાયતા તથા જીવની જ્ઞાયકતા ઇત્યાદિકને વસ્તુગત શુદ્ધ વ્યવહાર કહિયે, ૨ દ્રવ્યનો ઉત્સર્ગ નિપજવા માટે રત્નત્રયી શુદ્ધતા ગુણસ્થાને શ્રેણીઆરોહણરૂપ તે સાધનશુદ્ધ વ્યવહાર કહિયે.

વલી અશુદ્ધ વ્યવહારના વે મેદ છે. ૧ સદ્ભૂત, ૨ અસદ્ભૂત. તેમાં જે ક્ષેત્રે અવસ્થાને અમેદે રહ્યા જે જ્ઞાનાદિ ગુણ તેને પરસ્પર મેદે કહેવા તે સદ્ભૂતવ્યવહાર

તથા જેમ ક્રોધી હું, માની હું, અથવા દેવતા હું, મનુષ્ય હું, ઇત્યાદિ દેવતાપણો તે હેતુપણે પરિણમતાં ગ્રહ્યા જે દેવગતિવિપાકી કર્મ તેને ઉદયરૂપ પરભાવ છે તે પળ યથાર્થ જ્ઞાન વિના મેદજ્ઞાનશૂન્ય જીવને એક કરી માને છે તે અશુદ્ધ વ્યવહાર કહિયે. તેના વે મેદ છે. ૧ સંશ્લેષિત અશુદ્ધ વ્યવહાર તે જે શરીર મારું હું શરીરી ઇત્યાદિક સંશ્લેષિત અસદ્ભૂત વ્યવહાર, ૨ અસંશ્લેષિત અશુદ્ધ વ્યવહાર તે આ પુન મારો, ધનાદિક મારા, એમ રહેવું તે અસંશ્લેષિત અસદ્ભૂત વ્યવહાર. તેના ઉપચરિત, અનુપચરિત એ વે મેદ જાણવા

૧૧

તથા ત્રિશેષાવશ્યક મહામાન્યમાં કહ્યું છે લે વ્યવહારનયના મૂલ વે મેદ છે. એક વેદેષણરૂપ વ્યવહાર વીજો પ્રવૃત્તિ વ્યવહાર. તે વલી પ્રવૃત્તિના ત્રણ મેદ છે, ૧ વસ્તુ પ્રવૃત્તિ, ૨ સાધન પ્રવૃત્તિ, ૩ લૌકિક પ્રવૃત્તિ. તેમાં વલી સાધન પ્રવૃત્તિના ત્રણ

મેદ છે, ૧ જે અરિહંતની આજ્ઞાએ શુદ્ધ સાધનમાર્ગે રૂઢલોક સંસાર પુદ્ગલભોગ આશસાદિ દોષ રહિત જે રત્નવ્રયીની પરિણતિ પરમાવત્યાગ સહિત તે લોકોચર સાધન પ્રવૃત્તિ, ૨ જે સ્યાદ્વાદ વિના મિથ્યાભિનિવશ્ચ સહિત સાધનપ્રવૃત્તિ તે કુપ્રાવચનિક સાધનપ્રવૃત્તિ, ૩ અને જે લોકના સ્વસ્વદેશ કુલની ચાલે પ્રવૃત્તિ તે લોકવ્યવહાર પ્રવૃત્તિ એ ત્રણ પ્રવૃત્તિ કહિયે. એ વ્યવહારનયના ભેદ જાણવા. તિહા દ્વાદશસાર નયચક્રમાં એકન નયના સો સો ભેદ કહ્યા છે તે જૈનસાસન રહસ્યના જાણ જીવે તે ગ્રંથમાથી ધારવા એ વ્યવહારનય કહ્યો.

ઉજ્જ ઋજુ સુય નાણમુજ્જુસુયમસ્સ સોઽમુજ્જુ-
સુઓ । સુત્તયઈ વા જમુજ્જુ વસ્થુ તેણુજ્જુસુત્તો-
ત્તિ ॥ ૧ ॥ ઉજ્જતિઋજુશ્રુત સુજ્ઞાન વોધરૂપ
તતશ્ચ ઋજુ અવક્રમશ્રુતમસ્યસોઽપમૃજુશ્રુત વા
અથવા ઋજુ અવક્ર વસ્તુ સૂત્રયતીતિ ઋજુસૂત્ર
ઈતિ કથ પુનરેતદ્ભ્યુપગતસ્ય વસ્તુનોઽવક્રત્વ-
મિત્યાહ ॥ પચ્ચુપન્ન સપયમુપ્પન્નં જ ચ જસ્સ
પત્તેય । ત ઋજુ તદેવ તસ્સત્થિ ઉ વક્રમન્નતિ
જમસત ॥ ૨ ॥ યત્સાગ્રતમુત્પન વર્તમાનકાલીન
વસ્તુ, યચ્ચ યસ્ય પ્રત્યેકમાત્મીયતદેવ તદુભય-
સ્વરૂપ વસ્તુ પ્રત્યુત્પન્નમુચ્યતે તદેવાસો નય
ઋજુ પ્રતિપાદ્યતે તદેવ ચ વર્તમાનકાલીન વસ્તુ

तस्यार्जुसूत्रस्यास्ति अन्यत्र शेषातीतानांगत
परकार्यं च यद्यस्मात् असदविद्यमान ततो अ-
सत्त्वादेव तद्वक्रमिच्छत्यसाविति । अत एव उक्तं
निर्युक्तिकृता “ पच्चुपन्नगाही उजुसुनयविही
मुणेयव्वोति ” यतः कालत्रये वर्तमानमन्तरेण
वस्तुत्वं उक्तं च यतः अतीतं अनागत भवि-
ष्यति न साप्रत तद् वर्तते इति वर्तमानस्यैव
वस्तुत्वमिति अतीतस्य कारणता अनागतस्य
कार्यता जन्यजनकभावेन प्रवर्तते अतः ऋजुसूत्रं
वर्तमानग्राहक तद्वर्तमान नामादिचतुःप्रकार
ग्राह्यम् ॥

अर्थ ॥ हरे ऋजुसूत्रनय रहे ठे ऋजु के० सरल ठे श्रुत
के० बोध ते ऋजुसूत्र कहिये, ऋजु शब्दे अवक्र एटले समो छे
श्रुत जेने ते ऋजुसूत्र कहिये, अथवा ऋजु अवक्रपणे वस्तुने जाणे
कहे ते ऋजुसूत्र कहिये, ते वस्तुनो ररूपणो केम जाणिये ते कहे
छे, सांप्रत के० वर्तमानपणे उपनो जे वर्तमानकाले वस्तु ते ऋजु-
सूत्र कहिये, अन्य जे अतीत अनागत ते ऋजुसूत्रनी अपेसाये
अछतो छे केमके अतीत तो विणसी गयो छे अने अनागत
आव्यो नथी तेवारे अतीत अनागत ए वे अवस्तु छे, अने जे
वर्तमान पर्याये वर्ते ते वस्तुपणो छे जे पूर्वकाल पश्चात्काल लइ
वस्तु रहेवी ते नैगमनय छे, आरोपरूप छे, तिहां सोइ पूछे जे
ससारीकर्मा जीवने सिद्धसमान कहो छे ते तो अनागतकाले
सिद्ध थरो तो तमे अनागतने अवस्तु केम कहो छो तेनो उत्तर

જે હે ભવ્ય ! એ અનાગત માપિ માટે કહેતા નથી એ તો વર્તમાન સર્વ ગુણનો છતિ આત્મપ્રદેશે છે તે આરણ દોષે પ્રવર્તતી નથી તેથી તિરોભાસીપણા માટે સંગ્રહનયે કહિયે પણ વસ્તુમા સર્વ કેવલજ્ઞાનાદિ ગુણ છતા ર્ત્ત છે તે માટે સિદ્ધ કહિયે છેયે.

અને જે વસ્તુ તે નામાદિક પર્યાય સહિત વર્તે છે માટે નામાદિ નિસેપા તે સર્વ ઋજુમૂરનયના ભેદ છે, તથા નામાદિક ગુણ નિસેપા તો દ્રવ્ય છે અને માપ તે માત્ર છે. એ વ્યાખ્યાકારણ કાર્યભાગની વેંચણ કરીયે તે માટે છે પણ વસ્તુમા સદૃજ ચાર નિસેપા તે માપ ધર્મજ છે, તથા એ સ્વસ્વકાર્યના કર્ત્તાજ છે. એ ઋજુમૂરના ષે ભેદ દિગ્વર કહે છે, ૧ સૂક્ષ્મઋજુમૂર, ૨ સ્પૂલ્ઋજુમૂર. જે વર્તમાનકાલનો એક સમય તેને સૂક્ષ્મઋજુમૂર કહિયે, અને જે ઘડુગાલિ તે સ્પૂલ્ઋજુમૂર એ પણ કાલાપેક્ષી માત્ર છે. તથા એ માત્રનય છે અને યોગાવલંબીપણો તે વાલ છે તે પણ દ્રવ્ય માટે એક દ્રવ્ય માત્રે ગણે છે. એ ઋજુમૂરનય કહ્યો.

‘ શપ આક્રોશે ’ શપનમાહ્વાનમિતિ શબ્દઃ, શપતીતિ વા આહ્વાનયતિ શબ્દ, શપ્યતે આહ્વાયતે વસ્તુ અનેતેતિ શબ્દ., તસ્યશબ્દસ્યયો વાચ્યોઽર્થસ્તત્પરિગ્રહાત્તત્પ્રધાનત્વાન્નયશબ્દઃ યથા કૃતકત્વાદિત્યાદિક પચમ્યતઃ શબ્દોઽપિ હેતુઃ । અર્થરૂપં કૃતકત્વમનિત્યત્વગમકત્વાન્મુરયતયા હેતુરુચ્યતે ઉપચારવસ્તુ તદ્વાચકઃ કૃતકત્વશબ્દો હેતુરભિધીયતે એવામિહાપિ શબ્દવાચ્યાર્થ-

परिग्रहादुपचारेण नयोऽपि शब्दो व्यपदिश्यते
इति भावः । यथा ऋजुसूत्रनयस्याभीष्टं प्रत्यु-
त्पन्नं वर्त्तमानं तथैव इच्छत्यसौ शब्दनयः ।
यद्यस्मात्पृथुवृध्नोदरकलितमृन्मय जलाहरणा-
दिक्रियाक्षमं प्रसिद्धघटरूपं भावघटमेवेच्छत्य-
सौ न तु शेषान् नामस्थापनाद्रव्यरूपान् त्रीन्
घटानिति । शब्दार्थप्रधानो ह्येष नयः, चेष्टाल-
क्षणश्च घटशब्दार्थो 'घट चेष्टाया' घटते इति
घटः अतो जलाहरणादिचेष्टा कुर्वन् घटः ।
अतश्चतुरोऽपि नामादिघटानिच्छत ऋजुसूत्रा-
दिशेषिततर वस्तु इच्छति असौ । शब्दार्थोपप-
त्तेर्भावघटस्यैवानेनाभ्युपगमादिति अथवा ऋ-
जुसूत्रात् शब्दनयः विशेषिततरः ऋजुसूत्रे
सामान्येन घटोऽभिप्रेतः, शब्देन तु सद्भावा-
दिभिरनेकधर्मैरभिप्रेत इति ते च सप्तभङ्गाः
पूर्वं उक्ता इति ॥

अर्थ ॥ हवे शब्दनयनुं स्वरूप कहिये छैये शपति के०
बोलाये तेने शब्द कहिये. अथवा शपिये—बोलाविये वस्तुपणे ते
शब्द कहिये. ते शब्दे जे वाच्य अर्थ तेने ग्रहे एहो छे
प्रधानपणो जे नयमां तेपण शब्दनय कहिये. जेम कृतक ते जे

કર્યો તેનો હેતુ જે ધર્મ તે જે ઋસ્તુમા હોય તે ચોલાય એટલે શબ્દનું કારણ તો વસ્તુનો ધર્મ થયો. જેમ જલાહરણ ધર્મ જેમા છે તેને ઘટ કહિયેં ઈયેં એમ ઇહાં પણ શબ્દે વાચ્યઅર્થ ગ્રહે તે માટે તે નયનો નામ પણ શબ્દ કહેવાય. જેમ ઋજુસૂત્રનયને વર્તમાન-કાલના ધર્મ ઇષ્ટ છે તેમ શબ્દાદિકનયને પણ વર્તમાનતાના ધર્મ જ ઇષ્ટ છે.

કેવલકે પેટે પૃથુ કે૦ પહોલો બુદ્ધ કે૦ ઘોલ સંકોચિત ઉદરફલિતયુક્ત જલાહરણક્રિયાને સમર્થ પ્રસિદ્ધ ઘટરૂપ ભાવઘટ તેનેજ ઘટ ઇચ્છે છે પણ શેષ નામ સ્થાપના અને દ્રવ્યરૂપ ગ્રણ ઘટને એ શબ્દનય ઘટ માને નહીં ઘટ શબ્દના અર્થને તે સંકેતનેજ ઘટ કહે. ઘટ ધાતુ તે ચેષ્ટાગ્રાંચી છે અતઃકરણાત્ કે૦ એ કારણ પળા માટે એ શબ્દનય તે ચેષ્ટારૂર્ત્તનેજ ઘટ કહે એટલે ઋજુસૂત્ર-નય ચાર નિસેપા સંયુક્તને ઘટ માને અને શબ્દનય તે ભાવઘટને જ ઘટ માને એટલો વિશેષપણો છે. શબ્દના અર્થની જિહ્વા ઉપ-પત્તિ હોય તેનેજ તે વસ્તુપણે કહે એટલે ઋજુસૂત્રનયે સામાન્ય ઘટ ગવેપ્યો અને શબ્દનયે સન્નાવ જે અસ્તિધર્મ તથા અમદ્ભાવ જે નાસ્તિધર્મ તે સર્વ સયુક્ત વસ્તુને વસ્તુપણે કહે.

એટલે વસ્તુને શબ્દે ચોલાવર્તા સાતભાંગે ચોલાવર્તો માટે એ સપ્તભગી જેટલાજ શબ્દનયના મેદ જાણવા. તે સપ્તભગીનું સ્વરૂપ પૂર્વે કહ્યું છે. એ શબ્દાદિકનય વસ્તુના પર્યાયને અવલગીને વસ્તુના માપધર્મના ગ્રાહક છે, તે માટે વસ્તુના ભાવ નિસેપા એ નયે મુખ્ય છે. ધુરના ચાર નયમા નામાદિક ગ્રણ નિસેપા મુખ્ય છે એ શબ્દનયનું સ્વરૂપ કહ્યું

ગાથા ॥ જં જ સણ્ણ ભાસઙ્ ॥ ત ત ચિય સમ-
ભિરોહઙ્ જમ્હા ॥ સણ્ણંતરત્થવિમુહો, તઓ નઓ
સમભિરૂહોત્તિ ॥ ૧ ॥ યાં યા સજ્ઞા ઘટાદિલ-
ક્ષણાં ભાપતે વદતિ તા તામેવ યસ્માત્સંજ્ઞાન્તરા-
ર્થવિમુલ્લઃ સમભિરૂહો નયઃ નાનાર્થનામા એવ
ભાપતે યદિ એકપર્યાયમપેક્ષ્ય સર્વપર્યાયવાચકત્વં
તથા એકપર્યાયાણાં સઙ્કરઃ પર્યાયસઙ્કરે ચ
વસ્તુસઙ્કરો ભવત્યેવેતિ મા ભૂત્સકરદાપ., અતઃ
પર્યાયાન્તરાનપેક્ષ એવ સમભિરૂહનય ઇતિ ॥

અર્થ ॥ હવે સમભિરૂહનયની વ્યાખ્યા કહિયેં છેયે. જે
શબ્દનય તે ઈંદ્ર, શક્ર, પુરંદર इत्यादિક સર્વ ઇન્દ્રના નામભેદ છે,
પણ એક ઇન્દ્ર પર્યાયવન્ત ઇન્દ્ર દેહી તેના સર્વ નામ કહે, “ઉક્તં
ચ વિશેષાવશ્યકે” “એકસ્મિન્નપિ ઇન્દ્રાદિકે વસ્તુનિ યાવત્ ઇન્દ્ર ન
શક્ર ન-પુરંદારણાદયોઽર્થા ઘટન્તે તદ્દશેનેન્દ્રશક્રાદિવહુપર્યાયમપિ
તદ્દસ્તુ શબ્દનયો મન્યન્તે સમભિરૂહસ્તુ નૈવ મસ્યન્તે इत्यनयोर्ભેદ.”

જે એક પર્યાય પ્રગટપણે અને શેષપર્યાયને અણપ્રગટવે શ-
બ્દનય તેટલા સર્વનામ બોલાવે પણ સમભિરૂહનય તે ન બોલાવે
પટલો શબ્દનય તથા સમભિરૂહનયમાં ભેદ ટે માટે હવે સમભિ-
રૂહનય કહે ટે

ધટકુંભાદિકમા જે સંજ્ઞાનો વાચ્ય અર્થ દેહવાય તેજ સંજ્ઞા
કહે જેમાં સજ્ઞાંતર અર્થને વિમુલ્લ ટે તેને સમભિરૂહનય કહિયેં
જો એક સંજ્ઞામધ્યે સર્વ નામાંતર માનિયેં તો સર્વનો સંકર થાય

તેગારે પર્યાયનો મેદપણો રહે નહીં અને જે પર્યાયાતર હોય તેતો મેદપણેજ હોય તેથી પર્યાયાતરનો મેદપણોજ રહ્યો તે માટે લિંગાદિમેદને સાપેક્ષપણે વસ્તુનો મેદપણોજ માનવો એ સમભિરૂદનયે વસ્તાણ્યો. એ નયમાં પણ મેદજ્ઞાનની મુરખતા છે.

एव जह सद्वत्थो सतो भूओ तदन्नहाभूओ ॥
 तेणेव भूयनओ, सद्वत्थपरो विसेसेण ॥ १ ॥ एव
 यथा घटचेष्टायामित्यादिरूपेण शब्दार्थो व्यव-
 स्थितः तद्वत्ति तथैव यो वर्तते घटादिकोऽर्थः स
 एव सन् भूतो विद्यमानः ‘तदन्नहाभूओत्ति’
 वस्तु तदन्यथा शब्दार्थोल्लघनेन वर्तते स तत्त्वतो
 घटाद्यर्थोऽपि न भवति किंभूतो विद्यमानः येनैव
 मन्यते तेन कारणेन शब्दनयसमभिरूढनयाभ्या
 सकाशादेवभूतनयो विशेषेण शब्दार्थनयतत्परः ।
 अयं हि योऽपिन्मस्तकारूढ जलाहरणादिक्रियानि-
 मित्तं घटमानमेव चेष्टमानमेव घट मन्यते न तु
 गृहकोणादिव्यवस्थितः । विशेषतः शब्दार्थतत्परो-
 यमिति । वज्रमत्येणतश्च वज्रणेणोभयं विसेसेइ ।
 जह घटसद्वत् चेष्टावया तहा तपि तेणेव ॥ १ ॥ व्य-
 ज्यते अर्थोऽनेनेति व्यञ्जनं वाचकशब्दो घटादिस्त
 चेष्टावता एतद्वाच्येनार्थेन विशिनष्टि स एव घटश-
 ब्दो यच्चेष्टावन्तमर्थं प्रतिपादयति, नान्यम् इत्येवं

शब्दमर्थेन नैयत्ये व्यवस्थापयतीत्यर्थः । तथार्थ-
मप्युक्तलक्षणमभिहितरूपेण व्यञ्जनेन विशेषयति
चेष्टापि सैव या घटशब्देन वाच्यत्वेन प्रसिद्धा
योपिन्मस्तकारूढस्य जलाहरणादिक्रियारूपा,
न तु स्थानतरणक्रियात्मिका, इत्येवमर्थं शब्देन
नैयत्ये स्थापयतीत्यर्थः इत्येवमुभयं विशेषयति
शब्दार्थो नार्थः शब्देन नैयत्ये स्थापयतीत्यर्थः ।
एतदेवाह यदा योपिन्मस्तकारूढश्चेष्टावानर्थो
घटशब्दो नोच्यते स घटलक्षणोऽर्थः स च तद्वा-
चको घटशब्दः अन्यदा तु वस्त्वतरस्येव तच्चे-
ष्टाभावादघटत्व, घटध्वनेश्चावाचकत्वमित्येवमु-
भयविशेषक एवंभूतनय इति ॥

अर्थ ॥ ह्ये एवंभूतनयनो स्वरूप कहिये छिये, एवं के०
जेम घटचेष्टावाची इत्यादिक रूपे शब्दनयनो अर्थ कह्यो ते ए
रीते जे घटादिक अर्थ वर्तते ते एव के० एमज जे विद्यमानपणे
शब्दना अर्थने ओलंघीने वर्तते ते ते शब्दनो वाच्य नवीं अने
शब्दार्थपणो जेमा न पाविये ते वस्तु ते रूपे नही माटे जो श-
ब्दार्थमायी एक पर्याय पण ओछो होय तो एवभूतनय तेने ते
पणो कहे नही. ते माटे शब्दनयनी तथा समभिरूढनयनी
एवं भूतनय ते विशेषांतर ते.

ए एवभूतनय ते स्त्रीने मस्तके चढयो, पाणी आणवानी
क्रियानो निमित्त मार्गे आपतापणानी चेष्टा कर्तते होय तेने

घट माने, पण घरने खुणे रह्यो जे घट तेने घट करी माने नही. केमरु ते चेष्टाने अणकरतो ते ते भाटे, जे थकी अर्थने व्यजीये के० प्रगट करीये तेने व्यजन कहिये, व्यजन ते वाचक शब्द ते ते अर्थने कहे ते क्रियावंत थको तेनेज ते वस्तु कहे बीजाने न कहे, अने तेहिज अर्थ कहुं जे लक्षण ते कह्याने रूपे विशेष थाय जेम चेष्टा घट शब्द वाचे प्रसिद्ध छे. योषित् के० स्त्रीने माये पाणी लावतो ते घट तथा स्थानके रह्यो अथवा तरण क्रिया करताने एवभूतनय घट कहे नही. ए शब्दे अर्थ तथा अर्थ शब्दने थापे छे, एनु ए रहस्य छे जे स्त्रीने मस्तके चढ्यो चेष्टावंत अर्थ ते घट शब्दे बोलावे तेथी अन्यथा तेने तेपणे बोलावे नही, जेम सा मान्य केवली जे ज्ञानादिक गुणे समान ते तेने समभिरुदनय अरिहत कहे पण एवभूतनय तो समवसरणादि अतिशय संपदा सहित तथा केवली ते द्वादिके पृजता युक्त होय तेनेज अरिहत कहे ते विना न कहे. वाच्य वाचकनी पूर्णताने कहे, ए स्वरूपे एवभूतनय जाणवो.

ए साते नयना भेद ते विशेषावश्यकने अनुसार कथा. तेमा नैगमना दश भेद, सग्रहना छ भेद अथवा धार कथा. व्य वहारना भेद आठ अथवा चउठ कथा. ऋजुसूत्रना चार अथवा छ कथा. शब्दना सात भेद कथा. समभिरुदना बे भेद अने एवभूतनो एक भेद कथो. ए रीते सर्वना भेद कथा. वली नवचक्रमा नयना भेद सातसो कथा ते ते पण जाणवा.

एवमेव स्याद्वादरत्नाकरात् पुनर्लक्षणत उच्यते
नीयते येन अतारयग्रामाण्यविषयीकृतस्यार्थस्य
शस्तादितरांशोदासीन्यतः सम्प्रतिपत्तुरभिप्राय-

विशेषोनयः। स्वाभिप्रेतादेशादपरांशापलापी पुन-
र्नयाभासः। स समासतः द्विभेदः द्रव्यार्थिकः पर्या-
यार्थिकः आव्यो नैगमसग्रह व्यवहार ऋजूसूत्र-
भेदाच्चतुर्द्धा केचित्ऋजुसूत्रं पर्यायार्थिक वदन्ति
ते चेतनाशत्वेन विकल्पस्य ऋजुसूत्रे ग्रहणात्
श्रीवीरशासने मुख्यतः परिणतिचक्रस्येव भाव-
धर्मत्वेनागीकारात् तेषां ऋजुसूत्रः द्रव्यनये एव
धर्मयोर्धर्मिणोर्धर्मधर्मिणोश्च प्रधानोपसर्जन आ-
रोपसङ्कल्पां शादिभावेनानेकगमग्रहणात्मको नै-
गम सत्चेतन्यमात्मनीतिधर्मयोः गुणपर्यायवत्
द्रव्यमिति धर्मधर्मिणोः क्षणमेको सुखी विपया-
सक्तो जीव इति धर्मधर्मिणोः सूक्ष्मनिगोदीजी-
वसिद्धसमानसत्ताकः अयोगीनो सत्सारीति अश-
ग्राही नैगमः धर्माधर्मादीनामेकान्तिकपार्थ
क्याभिसन्धिनेगमाभ्यास

अर्थ ॥ हे स्याद्वाद स्नाकरगी नयस्वरूप लखियें छैयें.
नोयते के० पमाडीयें जे यकी अज्ञान स्वरूप प्रमाणे विषये
कीधो जे पदार्थनो अंश ते अंशयी द्तर के० बीजो जे अंश ते
यकी उदासीपणो तेने पढिगर्वा वाग्नो जे अभिप्राय
विशेष तेने नय कहिये. एटले वस्तुना अंशने ग्रहे अने अन्यगी
उदासीनपणो ते नय कहिये. एरु अंशने मुख्य कराने बीजा

અંશને ઉત્થાપે તે નયાભાસ કહિયે. તે નયના બે ભેદ છે એક દ્રવ્યાર્થિક બીજો પર્યાયાર્થિક તેમા દ્રવ્યાર્થિકના ૧ નૈગમ ૨ સગ્રહ, ૩ વ્યવહાર, ૪ શ્રુતિમૂલક એ ચાર ભેદ છે. કેટલાક આચાર્ય શ્રુતિમૂલકને વિકલ્પરૂપ માટે ભાવનય ગણે છે તે રીતે દ્રવ્યાર્થિકના ત્રણ ભેદ છે

હવે નૈગમનયનું સ્વરૂપ કહે છે જે ધર્મને પ્રધાનપણે અથવા ગૌણપણે અથવા ધર્મીને પ્રધાનપણે અથવા ગૌણપણે તથા ધર્મ ધર્મી એ બેઉને પ્રધાનપણે તથા ગૌણપણે જે ગણેપણે ઘટલે ધર્મોની પ્રાધાન્યતા તે બારે પર્યાયોની પ્રધાનતા થઈ અને જિહા ધર્મીનો પ્રધાનપણો તિહાં દ્રવ્યનો પ્રધાનપણો તેમજ ગૌણપણો તથા ધર્મ ધર્મીનો પ્રધાન ગૌણપણો એ રીતે જે દ્રવ્ય પર્યાયનો ગૌણ પ્રધાનપણાની ગણેપણા રૂપ જ્ઞાનોપયોગ તે નૈગમનય જાણવો તેના બોધને નૈગમ બોધ કહિયે. તેના ઉદાહરણ કહે છે.

સત્ત્વ કે ૦ છતાપણે ચૈતન્ય કે ૦ જાણપણો એ બે ધર્મ મધ્યે એક ધર્મ પણ મુખ્યપણે ગણે અને બીજાને ગૌણપણે ન ગણે એ રીતે નૈગમનય જાણવો. આ ચૈતન્ય નામે જે વ્યજન પર્યાય તેને પ્રધાનપણે ગણે કેમકે ચૈતન્યપણો તે વિશેષ ગુણ છે અને સત્ત્વનામા વ્યજન પર્યાય છે તે સકલ દ્રવ્ય સાધારણ છે તે માટે તેને ગૌણ પણે લેખવે એ નૈગમનો પ્રથમ ભેદ કહ્યો.

તથા ચલી “વસ્તુ પર્યાયવત્ દ્રવ્ય” એમ ચોલવું તે ધર્મીનો નૈગમ છે આં “પર્યાયવત્ દ્રવ્ય” એમ વસ્તુ છે. આ દ્રવ્યનો મુખ્યપણો ચલી વસ્તુને પર્યાયવત્ રહેવું તે વસ્તુનો ગૌણપણો અને પર્યાયનો મુખ્યપણો આ ઉભયગોચરપણા માટે. એ નૈગમનો બીજો ભેદ કહ્યો.

“ક્ષણમેકઃ મુખી વિસયાસક્તા જીવ ઇતિ ધર્મધર્મિણોરિતિ”
 इहां विषयासक्त जीवारय जे धर्मिना मुरयताना विशेषणायी
 મુસલક્ષણ ધર્મની પ્રધાનતા તે વિશેષણે કરીને ધર્મધર્મિને આલં-
 ચને એ ત્રીજો નૈગમ. જેવારે ધર્મ તથા ધર્મિ એ બેને અવલંબે-
 ગ્રહણ કરે તેવારે સંપૂર્ણ વસ્તુનો ગ્રહણ થયો, તેવારે એ જ્ઞાનને પ્રમાણ
 કહ્યો. તિહાં ઉત્તર દ્રવ્ય પર્યાય તે બેદુને પ્રધાનપણે અનુભવતાં તે
 જ્ઞાન પ્રમાણ થાય. इहां वे पक्षने त्रिपे एकनी गौणता बीजानी
 મુરયતા લઁને જ્ઞાન થાય છે તે માટે નય કહિયે. તથા બલી
 સૂક્ષ્મનિર્ગોદિ જીવ તે સમાન સત્તાવત છે અથવા અયોગી કેવલી
 જિન તેને સંસારી કહેવું તે અશનૈગમ.

इये नैगमाभास कहे छे. वस्तुमा धर्म अनेक छे ते एकांत माने
 પળ એકવીજાને સાપેક્ષપણે ન માને એટલે એક ધર્મને માને અને
 બીજા ધર્મને ન માને તે નૈગમાભાસ કહિયે. એ દુર્નય જાણવો.
 કેમકે અન્ય નવને ગવેપે નહીં માટે. જેમ આત્માને વિષે સત્ત્વ તથા
 ચૈતન્ય એ ધર્મ ભિન્નભિન્ન છે તેમાં ચૈતન્યપણો ન માને તે નૈગમાભાસ
 કહિયે એટલે નૈગમનય કહ્યો.

यथाऽऽत्मनि सत्त्वचैतन्ये परस्पर भिन्ने सामा-
 न्यमात्रग्राही सत्तापरामर्शरूपसद्ग्रहः स परा-
 परभेदाद् द्विविध तत्र शुद्धद्रव्य सन्मात्र ग्राहकः
 परसद्ग्रह' चेतनालक्षणो जीव इत्यपरसद्ग्रह.
 सत्ताद्वैत स्वीकुर्वाण सकलविशेषान् निराचक्षाणः
 सद्ग्रहाभास. सद्ग्रहस्यैकत्वेन 'एगे आया'
 इत्यभिज्ञानात् सत्ताद्वैत एव आत्मा ततः सर्व

વિશેષાણા તદિતરાણાં જીવાજીવાદિદ્રવ્યાણામ-
 દર્શનાત્ દ્રવ્યત્વાદિનાવાન્તરસામાન્યાનિ મન્વા-
 નસ્તદભેદેષુ ગજનિમિલિકામવલમ્બમાનઃ પરા-
 પરસદ્ગ્રહઃ ધર્માધર્માકાશપુદ્ગલજીવદ્રવ્યાણા-
 મૈક્ય દ્રવ્યાત્વાદિભેદાદિત્યાદિદ્રવ્યત્વાદિક પ્ર-
 તિજાનાનસ્તદ્વિશેષાન્ નિન્દુવાનસ્તદાભાસઃ
 યથા દ્રવ્યમેવ તત્ત્વ તત્ત્વપર્યાયાણામગ્રહણાદ્વિ-
 પર્યાસ ઇતિ સદ્ગ્રહ

અર્થ ॥ હવે સગ્રહનય કહે છે. સામાન્ય માત્ર મમસ્તવિશેષ રહિત
 મત્પદ્ધત્યાદિકને ગ્રહવાનો છે સ્વભાવ જેનો તે સ કે. પિંડપણે
 વિશેષરાશીને ગ્રહે પણ વ્યક્તપણે ન ગ્રહે સ્વજ્ઞાતિના દીઠા જે શુદ્ધ
 અર્થ તેને અવિરોધે કરીને વિશેષ ધર્મેને એકરૂપપણે જે ગ્રહણ
 કરવો તે સગ્રહનય કહિયે એ ભાવના છે. તેના બે ભેદ છે ૧ પર-
 સંગ્રહ. ૨ અપરસંગ્રહ તેમા " અશેષવિશેષોદાસીન ભજમાન શુદ્ધ-
 દ્રવ્ય સન્માત્રમભિમન્યમાનઃ પરસદ્ગ્રહ ઇતિ " જે સમસ્ત વિશેષ
 ધર્મ સ્થાપનાની ભજના કરતો એટલે વિશેષપણાને અણગ્રહતો
 થકો શુદ્ધદ્રવ્ય સત્તામાત્રર્થે માને જેમ દ્રવ્ય એ પરસંગ્રહ વિશ્વ એક
 સત્પણા માટે એમ કલ્પાથી છતાપણાના એકપણાનું જ્ઞાન થાય છે
 એટલે સર્વ પદાર્થનો એકપણે ગ્રહણ છે તે પરસંગ્રહ કહિયે.

તથા જે સત્તાનો અદ્વૈત સ્વીકારે અને દ્રવ્યાત્મરભેદ ન માને
 સમસ્ત વિશેષપણાને ના કહેતા થકો જે ગ્રહણ કરે તે અદ્વૈતવાદિ
 વેદાત તથા સારવ્યદર્શન એ પરસંગ્રહાભાસ છે, કેમકે જે ભેદ ધર્મ
 છતાં દેરાય છે તથા દ્રવ્યાત્મપરણો તેને ન માને માટે પરસંગ્રહ-
 ભાસ કહિયે. અને જૈન તો વિશેષ સહિત સામાન્યને ગ્રહે છે માટે
 સગ્રહનય કહિયે.

“દ્રવ્યત્વાદિનયાંતરસામાન્યાનિ મત્વા તદ્વેદેષુ ગજનિમીલિ-
કામવલયમાનઃ અપરસંગ્રહઃ” દ્રવ્ય જે જીવ અજીવાદિક જે
અવાંતર સામાન્યને માનતો અને જીવને વિષે પ્રતિ જીવનો વિશેષ
ભેદ ભવ્ય, અભવ્ય, સમ્યક્ત્વી, મિથ્યાત્વી, નરનારકાદિ જે ભેદ
તેને ગજનિમીલિકા કે ૦ મસ્તાઈયે ન ગવેપવો તે અપરસંગ્રહ
કહિયે. અને દ્રવ્યને સામાન્યપણે માને પણ સદ્રવ્યની પરિણામિ-
ફતાદિક ધર્મને માને તે અપરસંગ્રહાભાસ કહિયે એ સંગ્રહનયનું
સ્વરૂપ કાર્યું.

સદ્ગ્રહેણ ચ ગોચરીકૃતાનામર્થાનાં વિધિપૂર્વ-
કમવહરણં યેનાભિસન્ધિના ક્રિયતે સ વ્યવહારઃ,
યથા યત્ સત્ તત્ દ્રવ્યં પર્યાયશ્ચેત્યાદિ, યઃ
પુનરપરમાર્થિક દ્રવ્યપર્યાયપ્રવિભાગમભિપ્રેતિ સ
વ્યવહારાભાસઃ ચાર્વાકદર્શનમિતિ વ્યવહાર-
રદુર્નયઃ ।

અર્થ ॥ હવે વ્યવહારનય કહે છે. સંગ્રહનયે ગ્રહ્યા જે વસ્તુના
સત્ત્વાદિક ધર્મ તેનેજ ગુણભેદે વેહેંચે, ભિન્નભિન્ન ગવેષે, તથા પદા-
ર્થની ગુણપ્રવૃત્તિ તેનેજ સુરુપણે ગવેષે તે વ્યવહારનય કહિયે.
જેમ દ્રવ્ય છે તેના જીવ પુદ્ગલાદિક પર્યાયના ક્રમભાવી તથા
સહમાત્રી એ રીતે વે મેંદ છે, તેમા વલી જીવ વે પ્રકારે ૧ સિદ્ધના,
૨ સસારી. તેમજ પુદ્ગલના વે મેંદ પરમાણુ તથા સ્વ. ઇત્યાદિક
કાર્યભેદે ભિન્ન માને તથા ક્રમભાવી પર્યાયના વે મેંદ એક ક્રિયા-
રૂપ વીજો અક્રિયારૂપ. એ વેહેંચણ જે સામર્થ્યાદિક ગુણભેદે
મેંદ પડે તે સર્વ વ્યવહારનય જાણવો અને જે પરમાર્થ વિના દ્રવ્ય-
પર્યાયનો વિભાગ કરે તે વ્યવહારાભાસ જાણવો.

જે કલ્પના કરી મેદે વહેંચે તે ચાર્વાકમત એ વ્યવહાર પ્રમુખનયનો દુર્નય છે જેમ ચાર્વાક પ્રમાણપણે છતો જીવપણો લોકપ્રત્યક્ષમાં દૃષ્ટિગોચર નથી આવતો તે માટે જીવ નથી એમ કહે, અને જગતમાં પચભૂતાદિક વસ્તુ નથી એમ કલ્પના કરી સ્થૂલલોકને કુમાર્ગે પ્રવર્તાવે તે વ્યવહારદુર્નય કહિયે. એ વ્યવહારનું સ્વરૂપ કહ્યું.

ઋજુ વર્તમાનક્ષણસ્થાયિપર્યાયમાત્રપ્રાધાન્યતઃ
સૂત્રયતિ અભિપ્રાય ઋજુસૂત્ર. । જ્ઞાનોપયુક્તઃ
જ્ઞાની, દર્શનોપયુક્તઃ દર્શની, કપાયોપયુક્તઃ
કપાયી, સમતોપયુક્તઃ સામયિકી । વર્તમાના-
પલાપી તદાભાસઃ યથા તથાગતમત ઇતિ ॥

અર્થ ॥ હવે ઋજુસૂત્રનય કહે છે ઋજુ કેં સરલપણે અતીત અનાગતને અણગવેપતો અને વર્તમાનસમય વર્તતા જે પદાર્થના પર્યાયમાત્ર તેને પ્રધાનપણે સૂત્ર કેં ગવેપે તે ઋજુસૂત્ર કહિયે । તે જ્ઞાનને ઉપયોગે વર્તતાને જ્ઞાની કહે, દર્શનોપયોગે વર્તતાને દર્શની કહે, કપાયપણે વર્તતા જીવને કપાયી કહે, સમતાને ઉપયોગે વર્તતા જીવને સામાયિકુવત કહે. હંમાં કોઈ પુછે જે ઉપર કદા મુજબ તો ઋજુસૂત્ર તથા શબ્દનય એ બે એકજ થાય છે તેને ઉત્તર કહે છે જે વિશેષાવશ્યકના કહ્યું છે “કારણ યાવત્ ઋજુ-સૂત્રઃ” પછી જ્ઞાનને કારણપણે વર્તતો તે ઋજુસૂત્ર ગ્રહે છે અને જે જાણપણારૂપ કાર્યપણે થાય તે શબ્દનય કહિયે એ ફેર છે.

વર્તમાનકાલને પણ ગ્રહણ કરે તે ઋજુસૂત્રાભાસ કહિયે, જે છતાં ભાવને અછતા કહે અથવા વિપરીત કહે જેમ જીવને અજીવ કહે, અજીવને જીવ કહે ઇત્યાદિક. તે તથા ગત કેં વૌદ્ધનો મત છે જે છતો સર્વદા વર્તતો જીવાદિ દ્રવ્ય તેના પર્યાયને પલટવે

સર્વથા દ્રવ્યને વિનાશિ માને તેને ઋજુમૂચનયાભાસાભિપ્રાય જાણવો
 એ ઋજુમૂચનય કહ્યો.

એકપર્યાયપ્રાગ્ભાવેન તિરોભાવિપર્યાયગ્રાહકઃ શ-
 વ્દનયઃ, કાલાદિભેદેન ધ્વનેરર્થભેદ પ્રતિપાદ્ય-
 માનઃ શબ્દઃ, જલાહરણાદિક્રિયાસમર્થ એવ ઘટઃ,
 ન મૃત્પિંડાદૌ; તત્ત્વાર્થવૃત્તૌ શબ્દવશાદર્થપ્રતિ-
 પત્તિઃ તત્કાર્યધર્મે વર્તમાનવસ્તુ તથા મન્વાનઃ
 શબ્દનયઃ । શબ્દાનુરૂપં અર્થપરિણતં દ્રવ્યમિ-
 ચ્છતિ ત્રિકાલત્રિલિંગત્રિવચનપ્રત્યયપ્રકૃતિભિઃ
 સમન્વિતમર્થમિચ્છતિ તદ્ભેદે તસ્ય તમેવ સમ-
 ર્થમાણસ્તદાભાસઃ ।

અર્થ ॥ હવે શબ્દનય કહે છે. જે વસ્તુના એક પર્યાયને પ્રગટ
 દેખાવે ધીજા શબ્દ વાચકપર્યાયને તિરોભાવે અણમકટવે પણ તે
 પર્યાયને ગ્રહે અથવા કાલ ત્રણ, વચન ત્રણ, લિંગ ત્રણ તેને ભેદ
 શબ્દનો ભેદ પડે તે ભેદેજ અર્થને કહે અથવા જલાહરણાદિ સમ-
 ર્થને ઘટ કહે તથા કુંભાદિક ચિન્હ પર્યાય જેટલા છે તેટલાનો
 અર્થ વર્તેતો નુ દેશાય તો પણ તેને નામ કહી ધોલાવે એમ જેમા
 કાર્યનો સામર્થ્યવતપણો છે તેને ગ્રહે પણ માટીના પિંડને ઘટ કહે
 નહી તે શબ્દનય કહિયે. અને જે સંગ્રહ તથા નૈગમનયવાલો કહે
 તે સત્તા-યોગ્યતા અંશના ગ્રાહક છે તથા તત્ત્વાર્થટીકા મધ્યે શબ્દ-
 વશથી અર્થ પઢિવર્જવો તે શબ્દે ધોલાતો હોય જે અર્થ તે વસ્તુમા
 ધર્મપણે પ્રગટ દેશાય તેનેજ તે વસ્તુ માને. એ નયને શબ્દાનુયાયી
 અર્થે પરિણમતિ જે વસ્તુ તેને વસ્તુ કહે છે કાલલિંગાદિભેદે

અર્થનો ભેદ છે તે ભેદ તેમ તે ધર્મે વસ્તુ માને તે શબ્દનય કહિયેં. અને તે અર્થ વિના તે વસ્તુમધ્યે તેપણો વર્તતો દેખાતો નથી તેને તે વસ્તુપણે સમર્થન કરે તે શબ્દાભાસ કહિજે. એટલે શબ્દનય કહ્યો.

एकार्थावलविपर्यायशब्देषु निरुक्तिभेदेन भिन्न-
मर्थ समभिरोहन् समभिरूढः। यथा इदनादिद्रः,
शकनाच्छक्रः, पुरदारणात् पुरदरः इत्यादिषु ।
यथा पर्यायध्वनिनामाभिधेयनानात्वमेव कक्षी-
कुर्वाणस्तदाभासः, यथा इद्रः शक्र पुरदर
इत्यादि भिन्नाभिधेये

અર્થ ॥ હવે સમભિરૂઢનય કહે છે. જે એક પદાર્થને અવિ-
લંબી જેટલા સરિલા નામ તેટલા પર્યાય નામ થયા, તે પર્યાય નામ
જેટલા હોય તેટલા નિરુક્તિ-વ્યુત્પત્તિ ભિન્ન હોય તે અર્થનો પણ
ભેદ હોય તે અર્થને સં કેં સમ્યક્ પ્રકાર આરોહતો એટલે
એટલા સર્વ અર્થ સયુક્ત જે હોય તે સમભિરૂઢનય કહિયેં. જેમ
ઇદ યાતુ પરમૈશ્વર્યને અર્થ છે તે પરમ ऐश्वर्यवतનેં ઇદ્ર કહિયેં,
તથા શકન રહેતા નપિ નવિ શક્તિયુક્તને શક રહિયેં, પુર કેં
દેત્યને દર કેં ત્રિારે તે પુરદર, અને શચિ જે ઇદ્રાણી તેનો
પતિ સ્વામી તે શચિપતિ કહિયેં. એટલા સર્વ ધર્મે તે ડ્રપ્રમા છે તે
માટે જે દેવલોકનો વળી છે તેને ઇદ્ર એ નામેં બોલાયે છે વીજા
નામાદિક ઇદ્રને એ નામે ન બોલાયે. જેટલા પર્યાય નામ છે તેના
જે અર્થ થાય તે સર્વને ભિન્ન ભિન્ન અર્થ કહે છે પણ એકાર્થ ન
જાણે તે સમભિરૂઢાભાસ કહિયેં. એટલે સમભિરૂઢનય કહ્યો

एव भिन्नशब्दवाच्यत्वाच्छब्दाना स्वप्रवृत्तिनि-

મિત્તભૂતક્રિયાવિશિષ્ટમર્થે વાચ્યત્વેનામ્ન્યુપગચ્છ-
ન્નેવંભૂતઃ । યથા ઇદનમનુભવન્નિદ્રઃ, શકના-
ચ્છક્રઃ, શબ્દવાચ્યતયા પ્રત્યક્ષસ્તદાભાસઃ । તથા
વિશિષ્ટચેષ્ટાશૂન્યં ઘટાશ્ચ્યવસ્તુનઃ ઘટશબ્દવાચ્યં
ઘટશબ્દદ્રવ્યવૃત્તિભૂતાર્થશૂન્યત્વાત્ પટવદિત્યાદિ

અર્થ ॥ હવે એવંભૂતનય કહે છે. ઘડની પ્રવૃત્તિનો નિમિ-
ત્તભૂત જે ક્રિયા તે વિશિષ્ટ સંયુક્ત જે અર્થ તેને વાચ્ય જે ધર્મ તેને
જે પહોંચતો હોય એટલે તે કારણ કાર્ય ધર્મ સહિત તેને એવંભૂત-
નય કહિયે તથા ऐश्वर्य સહિત તે ઇંદ્ર, શુદ્ધરૂપ મિહામને વેગે
તે શુદ્ધ, શ્વેત કે ૦ ઇદ્રાણીને સાથે વેગે તે શર્ંગ શ્ચીપતિ કહે,
એટલે જે શબ્દના લેટલા પર્યાય તે સર્વ તેમાં પહોંચના ભાવને તે
નામ કહિ ચોલાને અને જે પર્યાય પહોંચતો દેસે નહી તે પર્યાયની
ના કહે, જિહાં મુગી એક પર્યાય ડાળો છે તિહા મુગી સપ્ત-
સ્થાનય કહિયે, અને સર્વ રૂચન પર્યાયને પહોંચે તે શર્ંગ એવંભૂત-
નય કહિયે. જે પદાર્થનો નામભેદનો ભેદ દેશીને પદાર્થની
મિન્નતા કહે તે એવંભૂતનયામાન કહિજે, નામભેદે તે વસ્તુજ મિન્ન
જેમ હાથી, યોદ્ધા, હિમ્મત મિન્ન છે તેમ મિન્નપણો માને જેમ
અર્થ મિન્નપણા માટે ઘટથી પટ મિન્ન છે તેમ ઇદ્રપણારી પુર-
દરપણો મિન્ન માને તે એવંભૂતનયનો દુર્નય જાણવો, એટલે એવં-
ભૂતનય કયો, એ રીતે માનનયની વ્યાખ્યા કહી.

અત્ર આદ્યનયચતુષ્ટયમવિગુહં પદાર્થપ્રરૂપણાગ્ર-
વણત્વાત્, અર્થનયા નામદ્રવ્યત્વસામાન્યરૂપા
નયાઃ । શબ્દાદયો વિગુહનયાઃ શબ્દાવલંબાર્થ-

मुख्यत्वादायस्ते तत्त्वभेदद्वारेण वचनमिच्छति
 शब्दनयास्तावत् समानलिङ्गानांसमानवचनानां
 शब्दानां द्वादशशक्रपुरदरादीना वाच्य भावार्थ-
 मेवाभिन्नमभ्युपैति न जातुचित् भिन्नवचन
 वा शब्द स्त्री दाराः तथा आपो जलमिति सम-
 भिरूढवस्तुप्रत्यर्थं शब्दनिवेशादिद्वादशक्रादिनां
 पर्यायशब्दत्व न प्रतिजानीते अत्यंतभिन्नप्रवृत्ति-
 निमित्तत्वादभिन्नार्थत्वमेवानुमन्यते घटशक्रादि-
 शब्दानामिवेति एवभूतः पुनर्यथा सद्भाववस्तु-
 वचनगोचरं आपृच्छतीति चेष्टाविशिष्ट एवार्थो
 घटशब्दवाच्यः चित्रालेख्यतोपयोगपरिणतश्च
 चित्रकारः । चेष्टारहितस्तिष्ठन् घटो न घटः,
 तच्छब्दार्थरहितत्वात् कूटशब्दवाच्यार्थवन्नापि
 भुजान शयानो वा चित्रकाराभिधानाभिधेयश्चि-
 त्रज्ञानोपयोगपरिणति शून्यत्वाद्गोपालवदेवमभे-
 दार्थवाचिना नैकैकशब्दवाच्यार्थावलम्बिनश्च
 शब्दप्रधानार्थोपसर्जनाच्छब्दनया इति तत्त्वार्थ
 वृत्तौ । एतेषु नैगम सामान्यविशेषोभयग्राहक,
 व्यवहार विशेषग्राहक. द्रव्यार्थावलम्बिजुसूत्र
 विशेषग्राहक एव एते चत्वारो द्रव्यनया. शब्दा-
 दयः पर्यायार्थिकविशेषावलम्बि भावनयाश्चेति

શબ્દાદયો નામસ્થાપનાદ્રવ્યનિક્ષેપાનવસ્તુતયા
જાનન્તિ પરસ્પરસાપેક્ષાઃ સમ્યક્દશનિપ્રતિનયં
ભેદાનાં શતં તેન સસશતં નયનામિતિ અનુયો-
ગદ્વારોક્તત્વાત્ જ્ઞેયં.

અર્થ ॥ એ સાત નયમાં આઘના ચાર નય જે છે તે અવિ-
શુદ્ધ છે શા માટે કે જે પદાર્થ કેં દ્રવ્ય તેને સામાન્યપણે કહે-
વાના અધિકારી છે. એ નયનું કિહાં એક અર્થનય એ પણ નામ
છે તે અર્થ શબ્દે દ્રવ્ય લેવું. તથા શબ્દાદિક ત્રણ નય તે શુદ્ધ નય
છે કેમકે શબ્દના અર્થની અને મુખ્યતા છે. પેહેલા નય તે ભેદપણે
વચનને વાંછે છે અને શબ્દાદિક નય તે લિંગાદિકે અમેદ વચને
અમેદ કહે તથા ભિન્ન વચને ભિન્નાર્થ કહી માને અને સમભિ-
રુદ્ધ તે ભિન્ન શબ્દ તેને વસ્તુ પર્યાય ન માને તથા એવમ્ભૂત તે
ભિન્નગોચર પર્યાયને ભિન્ન માને. જે ચેષ્ટા કરતો હોય તેને ઘટ
કહે પણ રૂપે પડ્યો ઘટ કહે નહી, ચિત્રામ કરતો હોય તથા
તેજ ઉપયોગે વર્તતો હોય તેને ચિત્રકાર કહે પણ તેજ ચિત્રકાર
સુતો હોય અથવા સ્વાવા બેઠો હોય તેને ચિત્રકાર ન કહે કેમકે
તે ઉપયોગે રહિત છે માટે. એ નય તે શબ્દ તથા અર્થને ભેદ-
પણે માને છે અને અર્થથી સૂન્ય શબ્દ તે પ્રમાણ નથી અને
શબ્દ પ્રધાન અર્થ તે દ્રવ્યને ગૌણપણે વર્તતા શબ્દાદિક ત્રણ નય
છે એમ તત્ત્વાર્થ ટીકા મધ્યે કહ્યો છે.

એ સાત નયને વિષે પહેલો નૈગમનય તે સામાન્ય વિશેષ
બેહુને માને છે, સગ્રહનય તે સામાન્યને માને છે, વ્યવહારનય વિશે
પણે માને છે અને દ્રવ્યાર્થાવલંબી છે, તથા ઋજુસૂત્ર તો વિશેષ
ગ્રાહક છે. એ ચાર તે દ્રવ્યનય છે, અને પાછલા શબ્દાદિક ત્રણ

નય તે પર્યાયાર્થિન વિશેષાવલંબી भावनय છે, તથા શબ્દાદિક
 નય તે નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય એ પેહલા ત્રણ નિષેષાને અવસ્તુ માને
 છે “તિર્હં સદ્નયાણ અપત્યુ” એ અનુયોગદ્વાર સૂત્રનું વચન છે,
 એ સાતે નય પરસ્પર સાપેક્ષપણે ગ્રહે તે સમક્રિતિ જાણવા, અને
 જો એ નય પરસ્પર વિરોધી હોય તો મિથ્યાત્વી જાણવા, તથા
 એકેના નયના સો સો ભેદ થાય છે, એમ સાતે નયના મઠી સા
 તસો ભેદ થાય છે. એ અધિગાર શ્રીઅનુયોગદ્વાર સૂત્રથી જણાશે.

पूर्वपूर्वनय. प्रचुरगोचरः । परास्तु परिमित-
 विषया । सन्मात्रगोचरात् सग्रहात् नैगमो भा-
 वाभावभूमित्वाद् भुरिविषयः, वर्तमानविषयाद्
 ऋजुसूत्राव्यवहारस्त्रिकालविषयत्वात् बहुविषय-
 कालादिभेदेन भिन्नार्थोपदर्शनात् भिन्नऋजुसूत्र-
 विपरीतत्वान्महार्थः । प्रतिपर्यायमशब्दमर्थभे-
 दमभीप्सित. समभिरूढाच्छब्द प्रभुतविषयः ।
 प्रतिक्रिया भिन्नमर्थ प्रतिजानानात् एवभूतात्
 समभिरूढ. महान् गोचरः । नयवाक्यमपि स्व-
 विषये प्रवर्तमान विधिप्रतिषेधाभ्या सप्तभगी-
 मनुव्रजति । अशग्राही नैगमः, सत्ताग्रही सग्रहः,
 गुणप्रवृत्तिलोकप्रवृत्तिग्राही व्यवहारः, कारणपरि-
 णामग्राही ऋजुसूत्र, व्यक्तकार्यग्राहीशब्द, पर्या-
 यातरभिन्नकार्यग्राही समभिरूढः तत्परिणम-
 नमुख्यकार्यग्राही एवभूत इत्याद्यनेकरूपो नय-

પ્રચાર. । “જાવંતિયા વયણપહા ॥ તાવંતિયા
ચેવ હુંતિ નયવાયા” ॥ ઇતિ વચનાત્ ઉક્તો ન-
યાધિકારઃ ॥

અર્થ ॥ એ પ્રકારે પૂર્વ કે ૦ પૂર્વલો જે નૈગમ નય તેનો
વિસ્તાર ઘણો જાણવા અને તેથી ઝપલો નય તેનો પરિમિત
વિષય છે એટલે થોડો વિષય છે કેમકે સત્તામાત્રનો ગ્રાહક સંગ્ર-
હનય છે છતિ સત્તાને સંગ્રહનય ગ્રહે અને નૈગમ તે છતા ભાવ
અથવા સંકલ્પપણે અછતા ભાવ સર્વને ગ્રહે અથવા સામાન્ય વિશેષ
વે ધર્મને ગ્રહે તે માટે નૈગમનો વિષય ઘણો છે. તથા સંગ્રહનય તે
સત્તાગત સામાન્ય વિશેષ વેહુને ગ્રહે છે, અને વ્યવહાર તે સત્
એક વિશેષનેજ ગ્રહે છે માટે સંગ્રહનયથી વ્યવહારનયનો વિષય
થોડો છે અને વ્યવહારનયથી સંગ્રહનય તે વહુવિષયી છે. તથા
ઋજુમૂત્રનય તે વર્તમાન વિશેષ ધર્મનો ગ્રાહક છે, અને વ્યવહારથી
ઋજુમૂત્રનય તે કાલવિષયનો ગ્રાહક છે, તે માટે વ્યવહાર વહુ-
વિષયી છે અને વ્યવહારથી ઋજુમૂત્ર અલ્પવિષયી છે. ઋજુમૂત્ર
તે વર્તમાનકાલ ગ્રહે, અને શબ્દનય કાલાદિ વચન લિંગથી વેહે-
ચતા અર્થને ગ્રહે, અને ઋજુમૂત્રનય તે વચન લિંગને ભિન્ન પાઠતો
નથી, તે માટે ઋજુમૂત્રથી શબ્દનય અલ્પવિષયી છે, ઋજુમૂત્ર
વહુવિષયી છે અને શબ્દનય સર્વ પર્યાયનો એક પર્યાયને ગ્રહતા
ગ્રહે, અને સમભિરુદ્ધ તે જે વર્મ વ્યક્ત તે વાચક પર્યાયને ગ્રહે, તે
માટે શબ્દનયથી સમભિરુદ્ધનય તે અલ્પવિષયી છે. કેમકે સમભિ-
રુદ્ધ તે પર્યાયનો સર્વકાલ ગવેખ્યો છે, અને એવમ્ભૂતનય તે પ્રતિ-
સમયે ક્રિયાભેદે મિન્નાર્થપણો માનતો અલ્પવિષયી છે, તે માટે
એવમ્ભૂતથી સમભિરુદ્ધ વહુવિષયી જાણવો અને એવમ્ભૂત અલ્પ-
વિષયી જાણવો.

જે નય વચન છે તે પોતાના નયને સ્વરૂપે અસ્તિ છે, અને પરનયના સ્વરૂપની તેમાં નાસ્તિ છે, એમ સર્વ નયની વિધિપ્રતિ-
પેર્ષે કરીને સપ્તભંગી ઝપજે, પણ નયની જે સપ્તભંગી તે વિકલા-
દેશી જ હોય અને જે સકલાદેશી સપ્તભંગી તે પ્રમાણ છે પણ
નયની સપ્તભંગી ન ઝપજે.

उक्तं च रत्नाकरावतारिकायां “विकलादेशस्वभावा दिनय
सप्तभंगी वस्त्वंशमानपरूपकत्वात्, सकलादेशस्वभावास्तु प्रमाण-
सप्तभंगी संपूर्णवस्तुस्वरूपप्ररूपकत्वात्” ए वचन છે, દરલે યથા-
યોગ્યપણે નયનો અધિકાર કથો.

સકલનયગ્રાહક પ્રમાણ, પ્રમાતા આત્મા પ્રત્ય-
ક્ષાદિપ્રમાણસિદ્ધિઃ ચેતન્યસ્વરૂપપરિણામી કર્તા
સાક્ષાદ્ ભોક્તા સ્વદેહપરિમાણ. પ્રતિક્ષેત્રભિન્ન-
ત્વેનૈવ પञ्चकारणसामग्रीतः सम्यग्दर्शनज्ञान-
चारित्रसाधनात् साधयते सिद्धिः । स्वपरव्यव-
सायिज्ञान प्रमाण तद् द्विविध प्रत्यक्षपरोक्षभे-
दात्स्पष्ट प्रत्यक्ष परोक्षमन्यत् अथवा आत्मो-
पयोगत इन्द्रियद्वारा प्रवर्तते न यज्ज्ञान तत्प्र-
त्यक्ष, अवधिमनपर्यायी देशप्रत्यक्षी, केवलज्ञान
तु सकलप्रत्यक्ष, मतिश्रुते परोक्षे, तच्चतुर्विध
अनुमानोपमानागमार्थापत्तिभेदात्, लिङ्गपरा
मशोऽनुमान लिङ्ग चाविनाभुतवस्तुकं नियत

જ્ઞેય યથાગિરિગુહિરાદૌ વ્યોમાવલમ્બિધૂમ્રલેખાં
 દૃષ્ટ્વા અનુમાનં કરોતિ, પર્વતો વહ્નિમાન્ ધૂમ-
 વત્ત્વાત્, યત્ર ધૂમસ્તત્રાગ્નિઃ યથા મહાનસં; એવં
 પશ્ચાવયશુદ્ધ અનુમાનં યથાર્થજ્ઞાનકારણ. સદ-
 શ્યાવલંબનેનાજ્ઞાતવસ્તુનાં ચઙ્જ્ઞાન ઉપમાન-
 જ્ઞાન, યથા ગૌસ્તથા ગવયઃ ગોસાદૃશ્યેન અદ્રષ્ટ-
 ગવયાકારજ્ઞાન ઉપમાનજ્ઞાનં. યથાર્થોપદેષ્ટા
 પુરુષ આત્મઃ સ ઉત્કૃષ્ટતો વીતરાગઃ સર્વજ્ઞ એવં ।
 આત્મોક્તં વાક્ય આગમઃ, રાગદ્વેષાજ્ઞાનભયાદિ
 દોષરહિતત્ત્વાત્ અર્હતઃ વાક્ય આગમઃ, તદનુ-
 યાયિપૂર્વાપરાવિરુદ્ધ મિથ્યાત્વાસયમકપાયત્રા-
 ન્તિરહિત સ્યોદ્વાદોપેત વાક્ય અન્યેષા શિષ્ટા-
 નામપિ વાક્ય આગમઃ । લિङ્ગગ્રહણાદ્ જ્ઞેયજ્ઞા-
 નોપકારક અર્થાપત્તિપ્રમાણ, યથા પીનો દેવદત્તો
 દિવાન ભુક્તે તદા અર્થાદ્રાત્રૌ ભુક્તે એવં,
 इत्यादि प्रमाणपरिपाटीपृहीतजीवाजीवस्वरूपः
 सम्यक्ज्ञानी उच्यते

અર્થ ॥ હવે પ્રમાણનું સ્વરૂપ કહે છે. સર્વ નયના સ્વરૂપને
 ગ્રહણ કરનારો તથા સર્વ ધર્મનો જાળંગણનો છે જેમા એહું જે
 જ્ઞાન તેને પ્રમાણ કહિયે. જે પ્રમાણ તે માપવાનું નામ છે. ત્રણ
 જગત્ના સર્વ પ્રમેયને માપવાનું પ્રમાણ તે જ્ઞાન છે, અને તે પ્રમા-

ળનો કર્તા આત્મા તે પ્રમાતા છે. તે પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણે સિદ્ધ કે. ઠહેર્યો છે, ચૈતન્ય સ્વરૂપ પરિણામી છે, પ્લી ભવન ધર્મથી ઉત્પાદ વ્યયપણે પરિણમે છે, તે માટે પરિણામિક છે. તથા કર્તા છે તથા ભોક્તા છે, જે કર્તા હોય તેજ ભોક્તા હોય. 'ભોક્તાપણા વિનાં સુખમયી કહેવાય નહિ તે ચૈતન્ય સંસારીપણે સ્વદેહ પરિમાણ છે. પ્રતિક્ષેત્ર કે. પ્રત્યેકે શરીર ભિન્નપણા માટે ભિન્ન જીવ છે, તે જીવ પાંચ કારણની સામગ્રી પામતે સમ્પર્કદર્શન, સમ્પર્કજ્ઞાન, સમ્પર્કચારિત્રને સાધવાથી સપૂર્ણ, અવિનાશો, નિર્મલ, નિઃકલક, અસહાય, અપ્રયાસ, સ્વગુણ નિરાવરણ, સ્વ કાર્ય પ્રવૃત્તિ, અક્ષર, અવ્યાવાદ, સુખમયી, પ્લી સિદ્ધતા નિષ્પન્નતા નીપજે પણ સાધન માર્ગ છે

સ્વ શબ્દે કરી આત્મા, પરશબ્દે પરદ્રવ્ય. સ્વ આત્માથી ભિન્ન અનતા પર જીવ ધર્માદિક તેના વ્યવસાયી વ્યવચ્છેદક જે જ્ઞાન તેને પ્રમાણ કહિયે. તેના મૂલ બે ભેદ છે, એક પ્રત્યક્ષ વીજો પરોક્ષ. તિહા સ્પષ્ટ જ્ઞાન ને પ્રત્યક્ષ કહિયે તેથી ઇતર કે. વીજો જે અસ્પષ્ટ જ્ઞાન તે પરોક્ષ કહિયે. અથવા આત્માના ઉપયોગથી ઇન્દ્રિયની પ્રવૃત્તિ વિના જે જ્ઞાન તે પ્રત્યક્ષ કહિયે. તેના બે ભેદ છે. એક દેશપ્રત્યક્ષ વીજો સર્વપ્રત્યક્ષ. તેમાં અવધિજ્ઞાન તથા મનઃપર્યવજ્ઞાન તે દેશપ્રત્યક્ષ છે કેમકે અવધિજ્ઞાન એક પુદ્ગલ પરમાણુને દ્રવ્યે તથા ક્ષેત્રે અને કાલે તથા ભાવે કેટલાક પર્યાયને દેસે. તથા મન પર્યવજ્ઞાની મનના પર્યાયને પ્રત્યક્ષ જાણે પણ ઘોજા દ્રવ્યને ન જાણે માટે બેહુ જ્ઞાનને દેશપ્રત્યક્ષ કહિયે. કારણ કે દેશથી ઘસ્ટુને જાણે પણ સર્વથી ન જાણે માટે, અને કેવલજ્ઞાન તે જીવ તથા અજીવ રૂપો તથા અરૂપી સર્વ લોકાલોકના ત્રણ કાલના ભાવને પ્રત્યક્ષપણે જાણે માટે સર્વ પ્રત્યક્ષ કહિયે.

તથા મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાન એ બે અસ્પષ્ટ જ્ઞાન છે માટે પરોક્ષ છે, તે પરોક્ષ પ્રમાણના ચાર મેદ છે ? અનુમાન પ્રમાણ, ૨ ઉપમાન પ્રમાણ, ૩ આગમ પ્રમાણ, ૪ અર્થાપત્તિ પ્રમાણ. તિહાં ચિન્હે કરીને જે પદાર્થને ઓલખવું તેને લિંગ કહિયે. તે પરામર્શ કે. સંભાલવાથી જે જ્ઞાન થાય તેને અનુમાનજ્ઞાન કહિયે. લિંગ તે જે વિના તે વસ્તુ હોયજ નહી તે વસ્તુનું લિંગ જાણવું તે લિંગને દેખવાથી વસ્તુનો નિર્ધાર કરવો તે અનુમાન પ્રમાણ જાણવો.

જેમ ગિરિ ગુહિરને વિષે આકાશાવલંબી ધૂમની રેલા દેલીને અનુમાન કરે જે એ પર્વત અગ્નિ સહિત છે એ પક્ષ તથા સાધ્ય કહ્યો. જે પક્ષ તે પર્વત, અને સા.ય તે અગ્નિમન્તપનો, સાધવો તે હેતુ જે ધૂમ્રવંતપણા માટે ઇટલે જિહાં ધૂમ્ર હોય તિહાં અગ્નિ અવશ્ય હોયજ. આકાશને પહોંચતી જે ધૂમ્ર રેલા તે અગ્નિ વિના હોય નહી તિહા દષ્ટાત કહે છે.

જેમ મહાનસે કે. રસોડાને વિષે રસોડ્યાએ ધૂમ્ર તથા અગ્નિને મેલા દીઠા તે ડહાં આ અમુક પર્વતને વિષે ધૂમ્ર છે તો તિહાં નિશ્ચેથી અગ્નિ છેજ એહવી વ્યાપ્તિ નિર્વારીને જ્ઞાન કરવો તે પંચાવયર્વે શુદ્ધ અનુમાન પ્રમાણ કહિયે. તે અનુમાન પ્રમાણ મતિજ્ઞાન તથા શ્રુત જ્ઞાનનું કારણ છે તે અનુમાને જે યથાર્થ જ્ઞાન થાય તેને માન કે. પ્રમાણ કહિયે અને જે અયથાર્થ જ્ઞાન થાય તે પ્રમાણ નહી.

તથા સરિલાવલંબીપણે અજાણી વસ્તુનો જે જાણવળો થાય જેમ ગો કે. વલ્લ તેમ ગયય કે. ગવો એ ગો સરિલો ગયયનું જ્ઞાન થયું તે ઉપમાન પ્રમાણ કહિયે.

યથાર્થ ભાવનો ઉપદેશક જે પુરુષ તે આત્મ કહિયે તે

ઉત્કૃષ્ટ આત્મ ચીતરાગ રાગદ્વેષરહિત સર્વજ્ઞ કેવલજ્ઞાની તે આત્મનો કહ્યો જે વચન તેને આગમ કહિયે. જે રાગ દ્વેષ તથા અજ્ઞાન એ દોષે આધો પાછો, અધિકો ઓછો ચોલાય છે તે આગમ નહીં અને રાગ, દ્વેષ, મય, અજ્ઞાન રહિત જે અરિહંત તેનું વચન તે આગમ પ્રમાણ જાણવો.

તથા ચલી અરિહંતના વચનને અનુયાયી પૂર્વાપર અવિ-
રોધિ મિથ્યાત્વ, અસંયમ, કપાયથી રહિત તે ભ્રાંતિ વિનાસ્પાદાદ્
યુક્ત તથા જે સાધક તે સાધક, વાધક તે વાધક, હેય તે હેય,
ઉપાદેય તે ઉપાદેય, ઇત્યાદિક વહેચણ સહિત જે હોય તેનો કહ્યો
તે આગમપ્રમાણ જાણવો. ઉક્ત ચ “ સુત્ત ગણહરરહ્ય, તદેવ
પત્તેયતુદ્ધરહ્યં ચ ॥ સુઅકેવલિણા રહ્યં અભિન્નદશપુષ્પિણા
રહ્ય ॥ ૧ ॥ ” ઇત્યાદિક સદુપયોગી ભવમીરુ જગત્ જીવોના
ઉપકારી એવા શ્રુત આત્માયગર જે શ્રુતને અનુસારે કહે તેનો વચન
પણ પ્રમાણ માનવું.

તથા કોઈક ફલરૂપ લિંગે કરીને જે અજાપ્યા પદાર્થનો
નિર્ધાર કરિયે તે અર્થાપત્તિ પ્રમાણ કહિયે. જેમ દેવદત્તનો પીન
કે. પુટ શરીર છે પણ તે દેવદત્ત દિવસનો જમતો નથી તેવારે
અર્થાપત્તિથી જાણીયે જે રાત્રે જમતો હશે માટે પુટ શરીર છે.
એમ અર્થાપત્તિ પ્રમાણ જાણવો. એ પ્રમાણ તે જાતે અનુમાનનો
અંશ છે તે માટે શ્રીઅનુયોગદ્વારમાં પ્રથમ કહ્યો નથી.

ઈહા દર્શનાતરીયો જે પ્રમાણ માને છે તે સત્ય નથી, જેમ
છ પ્રકારના ઇન્દ્રિય સન્નિર્કર્ષથી ઝપનો જે જ્ઞાન તેને નેયાયિક
મત્યક્ષ પ્રમાણ કહે છે, અને પરબ્રહ્મને ઇન્દ્રિય રહિત માને છે જ્ઞાના
નદમયી માને છે તેવારે ઇન્દ્રિય રહિત જ્ઞાન તે અપ્રમાણ થાય છે.
ઈત્યાદિક અનેક યુક્તિ છે તે માટે તે પ્રમાણ નહીં. તથા ચાર્વાક

मतवाला मात्र एक इन्द्रियप्रत्यक्षनेज प्रमाण माने छे, एम दर्शना-
तरीयना अनेक विकल्प ढालीने सर्व नय निक्षेप सप्तभंगी स्या-
द्वादयुक्त जे वस्तु जीव तथा अजीवनो सम्यक् ज्ञान जेनामां
होय तेने सम्यक् ज्ञानी कहियें. ए ज्ञाननु स्वरूप कह्युं.

तत्त्वार्थश्रद्धान सम्यग्दर्शन । यथार्थहेयोपादे-
यपरीक्षायुक्तज्ञान सम्यग्ज्ञान । स्वरूपरमणपर-
परित्यागरूप चारित्र । एतद्रत्नत्रयीरूपमोक्ष-
मार्गसाधनात्साध्यसिद्धिः । इत्यनेनान्मनः
ज्ञानदर्शनोपयोगलक्षण एवात्मा छद्मस्थाना च
प्रथम दर्शनोपयोगः केवलिना प्रथम ज्ञानोप-
योगः पश्चाद्दर्शनोपयोगः सहकारीकर्तृत्वप्रयो-
गात् उपयोगसहकारेणैव शेषगुणानां प्रवृत्त्यभ्यु-
पगमात् इत्येवं स्वतत्त्वज्ञानकरणे स्वरूपोपादान
तथा स्वरूपरमणध्यानैकत्वेनैव सिद्धिः ॥

अर्थ ॥ ह्ये श्रीवीतरागना आगमयी जाण्यो जे वस्तु
स्वरूप तेने हेयोपादेयपणे निरार करवो ते सम्यक दर्शन कहियें.
तिहां तत्त्वार्थने विषे कह्यो छे के जे तत्त्वार्थश्रद्धान सम्यक्
दर्शनम् । उक्तं च उत्तराध्ययने जीवा “जीवा य ग्रंथो ॥ पुन्नं
पावासवो तहा ॥ सगरो निज्झरा मुक्खो ॥ संति एतिहिया
नव ॥ १ ॥ तिहियाण तु भावाणं सद्भावे ऊवएसण ॥ भावेण
सहहतस्स ॥ समच्चं तिवियाहियं ॥ २ ॥ इत्यादिक दशरुचिधी

સર્વ જાણતુ જે તત્વાર્થ જીવાદિ પદાર્થનો શ્રદ્ધાન નિર્ધારિ ને સમ્યક્ દર્શન કહિયે, અને જે સમ્યક્ દર્શન તે ધર્મનું મૂલ છે તથા જે હેય તે તજગ યોગ્ય, અને ઉપાદેય તે ગ્રહણ કરવા યોગ્ય, પદ્મી પરીક્ષા સહિત જે જાણપણો તે સમ્યક્ જ્ઞાન છે. જેમાં હેયોપયોગ સફોચ અકરણ બુદ્ધી નથી, પણ ઉપાદેયને ઉપયોગેં એહવી ચિંત-વળા થાય જે હવે કિયારે કર ? એ વિના કેમ ચાલે ? એહવી જો બુદ્ધી નથી તો તે સવેદન જ્ઞાન છે તેથી સવર કાર્ય થાય એવો નિર્ધાર નથી.

તથા સ્વરૂપ રમણ પરમાવ રાગ દ્વેષ વિખાસાદિકનો ત્યાગ તે ચારિત્ર કહિયે, એ રત્નત્રયીરૂપ પરિણામ તે મોક્ષમાર્ગ છે એ માર્ગને સાધયાથી સાચ જે પરમ અવ્યાવાધપદ તેની સિદ્ધિ નિષ્પત્તિ થાય, જે આત્માનો પોતાનું રૂપ તે ચચાર્ય જ્ઞાન છે. તથા ચેતના લક્ષણ તેજ જીવણો છે, અને જ્ઞાનનો પ્રકર્ષ, બહુ-લપણો તે આત્માને લાભ છે, જ્ઞાન તથા દર્શનનો ઉપયોગ લક્ષણ આત્મા છે. તિહાં છદ્મસ્યને પ્રથમ દર્શનોપયોગ પડે જ્ઞાનોપયોગ છે, અને કેવલીને પ્રથમ જ્ઞાનોપયોગ પડે દર્શનોપયોગ છે, જે સવ જીવ નવો ગુણ પામે તેનો કેવલીને જ્ઞાનોપયોગ તે કાલેં થાય તે માટે પ્રથમ જ્ઞાનોપયોગ વર્તે,

અને સહકારી જે કર્તૃતાશક્તિ તે જેમ હતો તેમજ છે એક ગુણને સાધ કરે અને વીજા ગુણનો ઉપયોગ સહકારે વર્તે છે. સહકાર તે જ્ઞાનોપયોગ વિશેષ ધર્મને જાણે તે જાણતા વિશેષ તે સામાન્યને આધારે વર્તે છે તે સહિત જાણે ઘટલે વિશેષ તે મેલા સામાન્ય ગ્રહણા અને સામાન્ય ગ્રહતા સામાન્ય તે વિશેષતા-જન કહેતા સહિત જાણે તે માટે સર્વજ્ઞ સર્વદર્શીયણો જાણવો એ

रीते स्वतत्त्वतुं ज्ञान करवुं. तेथी स्वधर्मनो उपादान के० लेवा-
पणुं थाय, पछे स्वरूपने पामने स्वरूपमां रमण थाय, ते रमण थकी
ध्याननी एरुन्वता थाय, एटले निश्चै ज्ञान, निश्चै चारित्र, तथा
निश्चै तपपणो थाय जे धकी सिद्धि के० मोक्ष निपजे ए
सिद्धांत जाणवो.

तत्र प्रथमत ग्रन्थिभेद कृत्वा शुद्धश्रद्धानज्ञा-
नी द्वादशकपायोपशमः, स्वरूपैकत्वध्यानपरि-
णतेन क्षपकश्रेणीपरिपाटीकृतघातिकर्मक्षय ,
अवाप्तकेवलज्ञानदर्शनः, योगनिरोधात् अयो-
गीभावमापन्न , अघातिकर्मक्षयानंतरं समय
एवास्पर्शवद्गत्या एकातिकात्यतिकानावाध-
निरूपाधिनिरूपचरित्रानयासाविनाशिसपूर्णा -
त्मशक्तिप्राग्भावलक्षणं सुखमनुभवन् सिध्यति
साध्यनंतकाल तिष्ठति परमात्मा इति । एतत्
कार्यं सर्व भव्याना ॥

अर्थ ॥ ते प्रथम ग्रंथिभेद कराने शुद्धश्रद्धावान् तथा शुद्ध
ज्ञानी जे जीव ते प्रथम त्रण चोकडीनो क्षयोपशम करीने
पाम्यो जे चारित्र ते ध्याने एकत्व यइने सपकश्रेणि मांडी
अनुरूपे घातिकर्म क्षय करीने केवलज्ञान केवलदर्शन पामे. पछे
ए सयोगी गुणटाणे जघन्यथी अंतर्मुहूर्त अने उत्कृष्टो आठ वरश
उणापूर्वकोडी रहीने कोइक केवली समुद्धात करे, कोइक
केवली समुद्धात न करे, पण आवर्जिकरण सब केवली करे.
ते आवर्जिकरणनुं स्वरूप कहे छे-इहां आत्मप्रदेशे रक्षा जे

श्रुताभ्यास छे ते श्रुताभ्यास करवा भाटे ए द्रव्यानुयोग नय
स्वरूप लेशयी कह्यो, ते जाणपणो जे गुरुनी परंपरायी हुं
पाम्यो ते श्रुतादिकनी परंपराने सभाहं छुं.

काव्य

गच्छे श्रीकोटिकाख्ये विशदखरतरे ज्ञानपात्रा
महान्तः, सूरिश्रीजैनचद्रा गुरुतरगणभृतशिष्य-
मुख्या विनीता ॥ श्रीमत्पुण्यात्प्रधाना. सुम-
तिजलनिधिपाठका साधुरगा, तच्छिष्या
पाठकेंद्राः श्रुतरसरसिका राजसारा मुनीद्रा ॥१॥

तचरणांबुजसेवालीनाः श्रीज्ञानधर्मधराः ॥ तत्शिष्यपाठ-
कोत्तमदीपचद्राः श्रुतरसज्ञाः ॥२॥ नयचक्रलेशमेतत्तेषां शिष्येण
देवचंद्रेण ॥ स्वपरावबोधनार्थं कृतं सद्ग्यासवृद्धयर्थं ॥ ३ ॥
शोधयन्तु मुधियः कृपापराः शुद्धतत्त्वरसिकाश्च पठंतु ॥ साधनेन
कृतसिद्धिसत्सुखाः परममगलभाजमश्नुते ॥ ४ ॥ इति श्रीनय-
चक्र विवरणं समाप्तम् ॥

दोहा.

सुक्ष्मबोध विणु भविकने । न होये तत्व प्रतीत ॥
तत्त्वालवन ज्ञान विण । न टले भवभ्रमभीत ॥१॥
तत्त्वते आत्मस्वरूप छे । शुद्धधर्म पण तेह ॥
परभावानुग चेतना । कर्मगेह छे अहेह ॥ २ ॥
तजी परपरिणतिरमणता । भज निजभाव विशुद्ध ॥

आत्मभावधी एकता । परमानन्द प्रसिद्ध ॥ ३ ॥
 स्याद्वाद गुणपरिणामन । रमता रमतासग ॥
 साधे शुद्धानदता । निर्विकल्प रसरग ॥ ४ ॥
 मोक्षसाधन तणु मूल ते । सम्यग्दर्शनज्ञान ॥
 वस्तुधर्म अवबोध विणु । तुसखडन समान ॥ ५ ॥
 आत्मबोध विणु जे क्रिया । ते तो बालकचाल ॥
 तत्त्वार्थनी वृत्तिमें । लेजो वचन सभाल ॥ ६ ॥
 रत्नत्रयी विणु साधना । निष्फल कहा सहीव ॥
 लोकविजय अध्ययनमें । धारो उत्तमजीव ॥ ७ ॥
 इद्विविषय आससना । करता जे मुनिलिंग ॥
 खूता ते भवपकमें । भाखे आचाराग ॥ ८ ॥
 इस जाणी नाणी गुणी । न करे पुत्रल आस ॥
 शुद्धात्मगुणमें रमे । ते पामे सिद्धिविलास ॥ ९ ॥
 सत्यार्थ नयज्ञान विनु । न होये सम्यग्ज्ञान ॥
 सत्यज्ञान विणु देशना । न कहे श्रीजिनभाण ॥ १० ॥
 स्याद्वादवादी गुरु । तसु रस रसिया शीष्य ॥
 योग मिले तो निपजे । पुरण सिद्ध जगीस ॥ ११ ॥
 वक्ता श्रोता योगधी । श्रुतअनुभव रस पीन ॥
 ध्यानध्येयनी एकता । करता शिवसुख लीन ॥ १२ ॥

इम जाणी शासनरुचि । करजो श्रुतअभ्यास ॥
 पामी चारित्रसपदा । लेहेसो लीलविलास ॥१३॥
 दीपचन्द्र गुरुराजने । सुपसार्ये उल्लास ॥
 देवचन्द्र भवीहितभणी । कीधो ग्रन्थप्रकाश ॥१४॥
 सुणसे भणसे जे भविक । एह ग्रन्थ मनरग ॥
 ज्ञानक्रिया अभ्यासतां । लहेशे तत्त्वतरग ॥ १५ ॥
 द्वादससार नयचक्र छे । मल्लवादिकृत वृद्ध ॥
 सप्तशति नय वाचना । कीधी तिहां प्रसिद्ध ॥१६॥
 अल्पमतिना चित्तमें । नावे ते विस्तार ॥
 मुख्यथूलनयभेदनो । भाष्यो अल्प विचार ॥१७॥
 खरतर मुनिपति गच्छपति ॥ श्रीजिनचन्द्रसूरीश ॥
 तास शीष्य पाठकप्रवर । पुन्यप्रधान मुनीश ॥१८॥
 तसु विनयी पाठकप्रवर । सुमतिसागर सुसहाय ॥
 साधुरंग गुणरत्ननिधि । राजसार उवइज्ञाय ॥१९॥
 पाठक ज्ञानधर्म गुणी । पाठक श्रीदीपचद ॥
 तास शीष्य देवचंद्रकृत ॥ भणता परमानंद ॥२०॥

इति श्रीनयचक्रविवरण समाप्तं ॥

1 2

1

1

2 1

1

1 1

1

2

1

॥ नमःसिद्धये ॥

श्रीमद्देवचन्द्रकृतः

गुरुगुणषट्त्रिंशत्षट्त्रिंशिकाबालावबाधः ॥

आर्यवृत्तम्.

वीरस्स पए पणमिअ, सिरिगोयमपमुहगणहराण च ।
गुरुगुणछत्तीसीओ, छत्तीस कित्तइस्सामि ॥ १ ॥

टवार्थकारनु मङ्गल-अभिधेयादि-

प्रणम्य परमात्मान, शुद्धस्याद्वाददेशकम् ।
श्रीवीर शासनाधीशं, विश्वेश प्रणमाम्यहम् ॥१॥
श्रीमदाचार्यवर्याणा, गुणाना षट्त्रिंशिका ।
टवार्थ. शिष्यबोधाय, देवचन्द्रेण प्रोच्यते ॥२॥

श्रीवीर चोवीसमा परमेश्वर त्रिशलानंदन मोहमल्लजीपवाने
महावीर अभये परीसहोवसगाण तेण कए महावीरे,
एहवा श्रीमहावीर स्वामी तेहना 'पए' चरणारविंद प्रणमी-नम-
स्कार करीने तेहना प्रथम गणधर श्रीगौतम जेहना दीक्षित
पचास हजार ५०००० मुनि मोक्षानंदने पाय्या ते प्रमुख अग्नि
भूति आदिक जे गणधर ते सर्वने प्रणाम करीने आत्माने

પરમાનંદતત્ત્વ નિર્પાત્તિનો મૂળ શુદ્ધ શ્રદ્ધાન છે, તે શુદ્ધ શ્રદ્ધાન દેવતત્ત્વ, ગુરુતત્ત્વ, ધર્મતત્ત્વ, એહની શુદ્ધ ઓઝસ્વાણ પ્રતીત કર થાય, તિહા દેવ જે શ્રીઅરિહત સિદ્ધમ્બસ્વભોગી સ્વગુણપર્યાય પ્રાગ્ભાવ કરવે નિર્મલીકૃત સ્વસત્તાવત સ્વરૂપકર્તા, સ્વરૂપ-ભોક્તા, જેહને અવલંબી અનતાજીવ શુદ્ધસત્તા કરે પિણ પોતાના, પરના સત્તાના કર્તા નથી, તે દેવતત્ત્વ. ને એહનો શુદ્ધાનંદ ધૂર્ણ-પ્રાગ્ભાવતાના રુચિ તેહના જ્ઞાયક તે સ્વરૂપરમણી, સર્વ આશ્રયના ત્યાગી, વિષયરૂપાયથી વિરક્ત, તે ગુરુતત્ત્વથી આચાર્ય તેહ છત્તીસ ગુણે વિરાજમાન છે, તે છત્તીસ છત્તીસી ભિન્નભિન્નપણે છે તેહનો સ્વરૂપ 'કિત્તહસ્સામિ' કહીશ્યુ, ભગ્યોને ગુરુતત્ત્વ યથાર્થ ઓઝસ્વાના માટે. [૧]

તિહા હવે પ્રથમ છત્તીસી કહે છે—

૪ ૪ ૪
 ચૌદેસગઢહકુસલો, ચૌદભાવગધમ્મસારણાહરઓ ।
 ચૌદવિહચૌદજ્ઞાણવિહ, છત્તીસગુણો ગુરુ જયહ ॥૨॥

ટપાર્થ—હહા આચાર્ય તે જે રત્નત્રયી પરિણમ્યા અને આત્માર્થી જીવને શુદ્ધ વર્મની પ્રરૂપરૂપને માટે જે છત્તીસી કહેતી તે સર્વ રત્નત્રયીમયીજ કહેવી, તે માટે પ્રથમ ગુણ જે ઉપદેશક તે માટે પ્રથમ છત્તીસીયા ચ્યાર ૪ દેશના કહેરા મધ્યે કુશલ માહીયાર (હોંશીયાર). આલેપિણી ૧. વિક્ષેપિણી ૨. સંવેદની ૩. નિર્વેદની ૪. આલેપ કહેતા જે આત્મા મોહનીય ઉદયવશ પડ્યો તેહને આલેપ કરી કહેતો જે રે જીવ । તુને અનતકાલ પરભાવરગીપણે વર્તતા ગયો કર્મ કરી રદવહતા અનત-કાલ ગયો તે હવે તુ એ પરભાવ તજી પરધર્મ સગી ન થા,

×પાઠાતરમ્—ચૌદવિહદેસગઢહ, ધમ્મભાવણાસારણાહકુસલમહ ॥

आत्मधर्मरगी था, जेहथी ताहरो स्वरूपानंद ते तु भोगये ते
 आक्षेपिणी कहीये. १. तथा-विक्षेपिणी-ते जे विषय, कषाय,
 आश्रव, अविवि आशातनानां फल पाडुआं (खराव) छे. ते
 उपर विषयवशें राखण, ब्रह्मदत्त, कीचकादिक कुगर्ते गया, कषा-
 यवशें दुर्योग्य, तंदुली मत्स्य, प्रमुखना दृष्टात रुहे, आश्रव
 सेवतां दुःखविपाकी वसुराजा प्रमुख दुर्गर्ते गया, अविवि आशा-
 तनाए अनेक जीव भग्या ते माटे अविवि न करवी इम उपदेश
 देइने जे आत्माने दोषथी अरुची उपजाववी ते विक्षेपिणी देशना
 कहेवी. २. संवेदनी जे मोक्ष निःकर्मपद अरूपी, अबाध,
 आत्मानंदनी रुचि उपजाववानी जे देशना देवी ते संवेदनी
 देशना जाणवी. ३. निर्वेदनी-जे देशना देव मनुष्यनां सुख ते
 औदयिक भाव आवरण रूप छे ते माटे ते सुखथी जे उदासीन-
 पणो ते निर्वेद कहीये. ४. ए देशनामें कुशल. । कथा ४ अर्थ-
 कथा-उन उपजाववानी कथा. १. कामरूपा-इन्द्रिय विषयनी
 कथा २ धर्मरूपा-जे दान, शील, तप, भावनानो स्वरूप कहेवो
 ते धर्मकथा. ३. अने ए सर्व भेलो कहेवो ते संकीर्णरूपा. ए ४
 कथामध्ये अर्थकथा, कामरूपा ते तजवा योग्य, धर्मरूपा ते कहेवा
 योग्य, संकीर्णकथा ते जाणवा योग्य. । भावना ४-ज्ञानभावना,
 १. जे आत्माने ज्ञानी थवा माटे भणवो, सांभळवो, विचारवो,
 वाचनादि पांच सज्ज्ञायनो करवो, ते ज्ञानभावना, २, गीजी
 दर्शन भावना, ३, ग्रीजी चारित्र भावना, ४, चौथी वैराग्य
 भावना, ए च्यार भावना, वली मैत्री भावना, १. प्रमोद २,
 करुणा, ३ मध्यस्थ भावना ४ ए च्यार । च्यार धर्म-दान, शील,
 तप, भावरूप. । सारणा १, वारणा २, चोयणा ३, पडिचोयणा,
 ४, ना जाण । च्यार व्यान-आर्त्तध्यान १, रौद्रध्यान २,
 धर्मध्यान ३, शुकुध्यान ४, ए च्यार व्यान. प्रथम वे ध्यान

(આર્ત રૌદ્ર) ત્યજવા અને ઝમઝ્યાન, શુદ્ધ યાન કરવા યોગ્ય
તેહના પાયા ૧૬ એ છત્તીસ ગુણે વિરાજમાન તે ગુરુ જાણવા ॥૨॥
પણવિહસમ્મચરણવયં-વવહારાયૌરસૈમિહસજ્જ્ઞાણ ।
ઇર્ગસવેગે અ રઓ, છત્તીસગુણો ગુરુ જયઉ ॥૩॥

ટવાર્થ-‘પણવિહસમ્મ’ પાંચ પ્રકારે સમકીત-ઉપશમ ૧
ક્ષયોપશમ ૨, સાયિક ૩, સાસ્યાદન ૪, વેદક ૫, એહના
પરિણામના જાણ । પાંચ ચારિત્ર-સામાયિક ૧, હૈદોપસ્થાનીય, ૨
પરિહારવિશુદ્ધિ ૩, સૂક્ષ્મસપરાય ૪, યથાર્ચ્યાત ૫, એ પાંચ
ચારિત્ર. સ્વરૂપરમણ, પરરૂપ ત્યાગ, ત્રત-મહાત્રત પાંચ-પ્રાણાતિ
પાતવિરમણાદિક । પાંચ વ્યવહાર-આગમ વ્યવહાર, ચાદ પૂર્વથી
માંઠી અધિક જ્ઞાનીને શ્રુતવ્યવહાર, વહુ શ્રુતને આજ્ઞાવ્યવહાર,
શેપશ્રુતિને ધારણા વ્યવહાર, આલોચન પ્રમુખે, જીતવ્યવહાર
મદ્રક સંઘને છે । પાંચ આચાર-જ્ઞાનાચારાદિક. પાંચ સમિતિ
ઈર્થ્યાસમિત્યાદિક. પાંચ સજ્ઞાય-શાયણા, પુછણા, પરિયટ્ટણા,
અણુપ્પેહા, ઝમ્મરુહાદિક, એટલા કાર્યમા રક્ત પિણ સવેગ-
મોક્ષાભિલાષ સહિત, એટલે એ છત્તીસ બોલમેં મગ છે પિણ એ
નિર્વિકલ્પ પરમાનન્દમયી જે મોક્ષ તેહને અભિસવેગ કહીયે તે
મધ્યે રક્ત છે એટલે બીજી છત્તીસીર્ષે કરી વિરાજમાનને જાણીને
એહવા ગુણવત તે આચાર્ય ગુરુતત્ત્વ કરી સદ્દેહવા. એ બીજી
છત્તીસી. ॥ ૩ ॥

ઈર્થિયૈવિસૈયપમૌયાસર્વૈનિદ્દુકુમ્ભૌવળાપણગહકો ।
હૈર્જીવેસુ સજયણો, છત્તીસગુણો ગુરુ જયઉ ॥૪॥

ટયાર્થ—ઇન્દ્રિય પાંચ । તથા પાંચ ઇન્દ્રિયના ત્રિપય જે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, શબ્દ, એ પાંચ મૂળ વિષય । પ્રમાદ પાંચ—પ્રમાદકતા અહકારની, વિષય ઇન્દ્રિયના કપાય ક્રોધાદિ, નિદ્રા આલસ્યરૂપ, વિકૃત્યા રાજકૃત્યાદિક એ પાંચ મૂળ પ્રમાદ । આશ્રવ પાંચ—પ્રાણાતિપાત ૧, મૃપાવાદ ૨, અદત્તાદાન ૩, મૈથુન, ૪, પરિગ્રહ, ૫, એ આશ્રવ પાંચ । નિદ્રા ૧ નિદ્રાનિદ્રા ૨, પ્રચલા ૩, પ્રચલાપ્રચલા ૪, યીળદ્વી ૫, । કુભાવના પાંચ—કર્ષભાવના ૧, કિલ્વીષી ભાવના ૨, અભિયોગી ભાવના ૩, આમુરા ભાવના ૪, સંમોહી ભાવના ૫, । એ છ પાંચ ત્રીસ ૩૦ થોલથી જે વિરમ્યા અને ૩ કાયના જીવની જયણાંત્રંતે જે પહવી ત્રીજી છત્રીસાંઈ કરી વિરાજમાન માહરા ગુરુ તત્ત્વ જાણવાં. ૩ ॥૬॥

છવ્વંયણદોસલેસાંવસ્સયસદ્દેવત્તક્કંભાસાંણ ।

પરમત્થજાણણેણ, છત્તીસગુણો ગુરુ જયઙ ॥૫॥

ટવાર્થ.—હવે ચોવી છત્રીસી કહે છે—તિહાં છ દોષ વચનના તેહથી વિરમ્યા હોય, અલીક જે જૂઠું થોલતા નથી ૧, દોલના થાય તે થોલતા નથી, ૨, સિંસિત—જે થોલ્યે લોક સિદ્ધાદિસા કરે (સિંસા) તે થોલતા નથી. ૩, કર્કસ—કઠોર જે થોલગાયો દુઃસ્વ સપજે તે થોલતા નથી. ૪, ગર્હણીય, જે લોકર્મ ગર્હાં યાયે તે થોલતા નથી. ૫, શમિતો ધિકરણોદીરણા રૂપ જે શમ્યો સપશમ્યો જે અધિકરણ—કપાય તે વઝી ઉદોરે તે. ૬, એ છ વચનથી નિવર્ત્યાં છે. । તથા લેશ્યા ૬. કુપ્પ ૧, નીલ ૨, કપોત ૩, એ ત્રણ અપ્રશસ્તલેશ્યાથી નિવર્ત્યાં છે, તેજો ૪, પદ્મ ૫, શુરુ ૬ એ ત્રીણ પ્રશસ્ત જાણી પ્રવર્તે છે ।

तथा छ ६ आवश्यक-सामायिक १, चोविसत्यय २, वटन ३
 पडिकमण ४, काउसग ५, पच्चखाण ६, तेहना कारण कार्य-
 पणे परिणमयावंत छे तथा द्रव्य ६ छ घर्मास्तिकाय १. अघ-
 र्मास्तिकाय २, आकाशास्तिकाय ३, पुद्गलास्तिकाय ४,
 काल ५, ए पाच अजीर. छट्ठो जीर । तथा तर्क ६ (दर्शन)
 जैन १, मीमांसक २, बौद्ध ३, नैयायिक ४, वैशेषिक ५,
 सांख्य ६ । तथा भाषा ६ छ-संस्कृत १. प्राकृत २, अपभ्रंश-३,
 सौरसेनी ४, मागधी ५, पिशाची ६ ए छ-छ छत्तीस
 बोलना परमार्थना जाण ते माहरा गुरु तत्त्वजाणमा. ४. ॥ ५ ॥

सगभयरहिओ सगपिंडपाँणएसणसुहेहो सजुत्तो ।

अट्ठमयट्ठाणरहिओ, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥६॥

ट्ठवार्थ—इहे पाचमी छत्तीसी कहे छे । सातभय-इह
 लोकभय १, परलोकभय २, असरणभय ३, मरणभय, ४
 चोरभय ५, अकस्मात्भय ६, आदानभय ७, ए सात भय
 रहित छे । तथा पिंडेसणा ७ तथा पाणेसणा ७-संसद्धा १ मस
 सहा २ उद्धिय ३ तह अप्पलेणिया ४ चेय । उगाहिया ५ पग
 हिया ६ उज्झिय धम्माय ७ सत्तमिहा. १-पथम पिंडेपणा-स-
 सष्ट खरडेला हाथ तथा पात्रादि अससष्ट हस्त असंसष्ट पात्र
 एटले दही अखरदित एहो पिंड ग्रहता अभिग्रह धारिने मथम
 पिंडेपणा १, ससष्ट बीजी २, गाथाया व्यत्यये आण्युं छे ते मुखो-
 चारण मात्र माटे अससष्ट हाथ संसष्टपात्र वा असंसष्ट पात्र,
 ससष्ट हाथ एहवी भीक्षा ग्रहताने त्रीजी पिंडेपणा ३, अल्पलेपा
 ते श्यु १ अल्प ते अभावयादी निर्लेप पृथक्वादि ग्रहताने चतुर्थी
 पिंडेपणा ४, अग्रहीता नाम भोजनकाति श्रावलादिकने

विषे थाप्यु जे भोजन जाति तेहवी भिक्षा लेवी ते पांचमी पिडेपणा ५, गृहीता नाम-भोजनवनाइ देताने उजमाल थाते करादिकथी पढ्यु ते भोजन जात (च) ते, भोगववाने काजें करादिके जे ग्रंथ ते उठो पिडेपणा ६, उजझीतमतिशु छाडवा योग्य भोजन जात द्विपदादिकं पण नवां उे ते वळी अर्द्धत्यक्ता-वशेषमात्र रेहताने सातमी पिडेपणा ७ । पाणेपणा पिण इमज सात प्रकारें ते मय्ये चोथी पिडेपणा अप्पलेवा मांहे नानापणु आयाम सोवीरकादि निर्लेप जाणवु. इम १४ मेदना जाण. । तथा सात प्रकारना मुखें सयुक्त-१-संतोष, २, करण-इंद्रिय तेहनो जीपवो ते मुख वीजुं, ३-प्रसन्नचित्ता, ४-दयालूपणो, ५-सत्यपणो, ६-पवित्रपणो ७-दुर्जनथी वेगळो रहेवो ते मुख सातमु ऐ २८. तथा आठ मदना स्थानकथी रहित जातिमद १, कुलमद २, लाभमद ३, बलमद ४, ऐश्वर्यमद ५, रूपमद ६ वियामद ७ अने तपमद ८ ए आठ मदथी रहित, ए पांचमी छत्रीसी ए गुणतत्त्व रीते विराजमान ते माहरा गुरु जाणवा.॥६॥

अष्टविहर्नाणदसंण चारित्ताचारवाइगुणकलिओ ।
चउविहवुंछिसमेओ, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥७॥

टवार्थ--अष्टविह--आठ जातिना ज्ञानादिक आचार-
काले १ विणए २ बहुमाणे ३ उवहाणे ४ तह, अनिन्हवणे ५
वैजण ६ अत्थ ७ तदुभये ८ अष्टविहो नाणामायारो ॥ १ ॥
तथादर्शनाचार ८-निम्सस्त्रिय १ निक्खिय २ निवित्तीगिच्छा-३
अमृददीठि अ ४ । उवगृह ५ धिरीकरणे ६ वच्छल ७ ए-
भायणे ८ अष्ट ॥ २ ॥ ए सोळ तथा चारिगाचारना ८ भेट ते
पांच समिति, ण गुप्ति, ए २४ सोळ यथा, वळी आचार-

वंत १, आधारवंत २, व्यवहारवंत ३ विहारवंत ४ अपरिश्वा-
वित ५, निर्जरवंत ६ अपायदशी ७ एषणावंत ८ ए आठ
गुणवंत गुरु. वली च्यारबुद्धि ४ औत्पातिकी १ वैनयिकी-
२ कार्मिणिकी ३ पारिणामिकी ४ ए सर्व मळी ३६ छत्रीस
गुणे विराजमान म्हाता गुरु जाणवा ए उट्टी छत्रीसी.
गाथा ॥ ७ ॥

अष्टविहकम्म, अठ्ठग जोगमहसिद्धिजोगविद्धिठविउ
चउविहअनुओगनिउणो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥८॥

ट्यार्थ—हवे सातमी छत्रीसी कहे छे—आठ कर्म ज्ञाना-
वरणादिक तेहना सूक्ष्म भावना जाण. ८ । वली अष्टांगयोग-
यम १, नियम २, आसन ३, प्राणायाम ४, प्रत्याहार ५,
धारणा ६, ध्यान ७, समाधि ८ ए अष्टांगयोग कहीये—तेमा
यम ते प्राणातिपातविरमणादि महाव्रत १. नियम—शौच, सतो
पादि २, आसन—पद्मासनादि ३, प्राणायाम श्वासनिरोधादिक
चार अंग स्थिरता वधारवा माटे अभ्यास करवो ४, पछी प्र-
त्याहार जे आत्माने विषयधी रेंबीने स्वरूप सन्मुख करवो ते. ५,
धारणा जे ध्येय अरिहंतादिक शुद्ध निमित्त अथवा आत्म
स्वरूप ते ध्येय जेतेहने विषे पोताना उपयोगनी एकाग्रता
करवी ते धारणा ६, ते धारणायें अतर्हुहर्च सीम स्थिरता रहेवी
ते ७, ध्यानप्रतें ध्यानना सुख मध्ये लोन ते समाधि ८, ए आठ
योगना अभ्यासी. ८ । वली आठ महासिद्धि अणिमादिक ।
तथा आठ योगद्रष्टि—मित्रा १ तारा २ वल्ग ३ दीप्ता ४ स्थिरा
५ कान्ता ६ प्रभा ७ परा ८. इहा पेहेलो ४ च्यार द्रष्टि मध्ये
मार्गानुसारीयी माढीने ग्रथी भेदी सीम पुहुचे संवेदन ज्ञानयी

यद्यपि येन संवेद्य पदने पुहचे नही, स्थिरादिमें आन्यो समकित
पामे, पछी ते स्पर्शना ज्ञानी थको अनुभव ज्ञान थकोते भेद रत्न-
त्रयी पारणमी अभेद रत्नत्रयीने वलें घनघाती खपावीने केवली
थाये, तिवारे आठमी द्रष्टि पहोत्यो कहीये. ए गुणें युक्त । तथा चार
४ अनुयोगमा निपुण-द्रव्यानुयोग १, गणितानुयोग २, चरण
करणानुयोग ३, धर्मकथानुयोग ४ ए सर्व मली ३६ । ए
सातमी छत्रीसी जाणवी । अथवा मूल अनुयोग, उपक्रम जे ते
पणे थवानो उग्रम (उद्योग) १. वस्तुने विषे समकालीद्योतरु
गुण ते निक्षेप २, वस्तुनो स्वरूपार्थ-फलार्थ प्रमुख अर्थनो
कहेवो ते अनुगम ३. वस्तुना अवस्थांतराभाव कथरु ते नय
४ ए पिण च्यार अनुयोग बीजा जाणवा. ७ ॥ ८ ॥

नवतत्तण्णु नववभगुत्तीगुत्तो नियार्णनवरहिओ ।
नवकप्पकयविहारो, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥९॥

ट्वायें—हवे आठमी छत्रीसी कहे ठे—नवतत्त्वना जाण ।
नववाड ब्रह्मचर्यनी तेना पालक. एकली स्त्री संघातें एरुला
ब्रह्मचारीय एरु बसतिअें रात्रे बसवो नहीं ? स्त्रीनां शृंगार
विलास विलापनी कथा न कहेवी २, जे पाट, बाजोठे स्त्री
बेठीं होय ते थानके वे घडी माहे पुरुषे बेसवो नहीं, पुरुषने
आसने स्त्रीये वे तथा ४ घडी सीम बेसवो नहीं ३, स्त्रीनो
मनोहर गुह्य इन्द्री जोवो नहीं ४, ज्या स्त्री पुरुष भोगवता हुवे
ते कालना शब्दविलास साभळ्वा नहीं ५, ब्रह्मचारी पेहेलां
भोग भोगव्या सभारवा नहीं ६. ब्रह्मचारीयें चीकणा आहार
करवा नहीं ७, ब्रह्मचारीयें अतिमात्राअें आहार करवो नहीं
८ ब्रह्मचारीयें शरीरनी शोभा न करवी ९. ए नववाडी पाळे.

१८। नव निआंणा ९ रहित. २७, अने नव कल्पी विहारना करणहार-चोमासानो एक विहार, शेप कालना ८ महिनाना आठ विहार ए नव विहारे वसति गोचरी स्थडिल, सर्व पालटवी, क्षीण जंग्रावल गीतार्थने विहारनो नियम निर्ही " वाससय-मि वसंता, मुणिणो आराहगा भणिया " इत्युपदेशमाला वचनात् । ए आठमी छत्रीसीना धरणहार ते माहारा गुरु जाणवा. ॥ ९ ॥

दसमेय अ सवेरं, सकिलेसँउवघोयविरहिओनिच्च ।
हासाईछकरहिओ, छत्तासगुणो गुरू जयउ ॥१०॥

ट्यार्थ—हवे नवमी छत्रीसी कहे छे—दस १० प्रकारना सवर संयुक्त—पाच इद्रि गण ए पाच संवर, तीन योग रोकवा ए ३, औपिक, उपग्राहिक, उपधिनो मान ए दश सवर । दस १० प्रकारनो संक्लेश—१ उपधि संक्लेश, २ वसति संक्लेश, ३ कपाय संक्लेश, ४ आहार संक्लेश, ५ ६—७—तीन योगनी चपलता ते संक्लेश, ८ अज्ञान संक्लेश, ९ अदर्शन संक्लेश, १० अचारित्रक्रियानो संक्लेश. ए १० दश संक्लेशयी रहित । तथा सजमना १० दश उपघातयी रहित. " दस सजमो-वघाया, उगम १ उप्पायणे २ स ३ परिकम्मे ४ । परिहरण ५ नाण ६ दसण ७ चरित्त ८ अचिअत्त ९ सरक्खे १० ॥१॥ " कळी हास्य, रति, अरति, शोक, भय, दुगछा. ए छ यी रहित । ए नवमी ३६ सी गुणे युक्त म्हारा गुरु जाणवा. ॥ १० ॥

दसविहसामायेंरी, दसचित्तंसमाहिठाणलीणमणो।
सोलसकसार्येचार्ह, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥११॥

टवार्थ—दशमी छत्रीसी कहे छे. दस समाचारी—इच्छा-
कार १ मिच्छाकार २ तहकार ३ छंदणा ४ निमतणा ५ पुच्छणा
६ आपुच्छणा ७ आवस्सही ८ निस्सीही ९ उपसपदा १० ए
दस सामाचारी साधुनी नित्यनी । चित्तनी समाधिना स्थानक,
नव वाडि ९ दशमो परिचय । ए २० । जनेतानुवयी आदि १६
सोळ कपायना त्यागी एटले दश समाधि लीन, सोळ
कपायत्यागना उग्रमी ते गुण ३६ सी विराजमान म्दारा गुरु
जाणवा । ए दशमी छत्रीसी जाणवी. ॥११॥

पडिसेवेसोहिंदोसे, दसदसविणयाइचउसमाहीओ ।
चउभेयाउं मुणतो, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥१२॥

टवार्थ—दश प्रकारनी प्रतिसेवा—दर्पण १, प्रमादे २, अणा-
भोगे ३, आतुरतायें ४, आपदायें ५, संक्षिप ६, सहसात्कारे
७, भयें ८, प्रदोषें ९, विचारणायें १० ए दशे कारणे दोष्
लागे १०. ते लगाइता नथी. । दश शोधि दोष—“आकप-
इत्ता १, अनुमाणइत्ता २, ज दिहं ३ वायर ४ च
५ सुहुम ६ वा । छन्न ७ सदाउलयं ८ बहुजण
९ अव्वत्त १० तस्सेवी ॥१॥ ” ए दस एव २० ।
विनय समाधिना भेद ४ तप समाधिना भेद ४, धृत समाधिना
भेद ४, आचार समाधिना भेद ४ ए १६ मित्र्या ३६ ना जाण
ते माहारा गुरु जाणवा ए ११ मी छत्रीसी. ॥१२॥

दसविहवेअवच्च, विणंय धम्म च पडु पयासतो ।
वज्जियअकप्पेउक्को, छत्तीसगुणा गुरू जयउ ॥१३॥

टवार्थ—दश प्रकारनो वेयावच्च—‘ आयरिय १ उव-
ज्झाए २, तवस्सि ३ सेहे ४ गिलाण ५ साहुस्सु
६ । समणुन्न ७ संघ ८ कुल ९ गण १०—वेया-
वच्च हवइ दसहो ॥१॥” तथा दश प्रकारनो विनय-
अरिहत १ सिद्ध २ चेइय ३, सुए ४ य धम्मे
५ य साहुवग्गे ६ य । आयरिय ७ उवज्झाए ८,
पवयणे ९, दसणे १० विणओ ॥१॥ ” एवं २० ।
तथा दशविध यतिधर्मेने विणे सटा उद्यमी छे—स्वत्ती १ म-
द्व २ अज्जव ३, मुत्ती ४ तव ५ सजमे ६ य
वोधव्वे । सच्च ७ सोय ८ अकिंचण च ९ वम
१० च जइधम्मो ॥ ” एवं ३० पडु प्रकाशक । तथा दश-
वैकालिके क्लो जे अरुल्लप्प क्ल तेना वर्णवावाळा । ए ३६ गुणे
युक्त म्हाारा गुरु जाणवा. ए वारमी छत्तीसी. ॥१३॥

दसभेयाइ रुईएँ, दुवालसगेसुँ वारउवगेसुँ ।
दुविहसिक्खवाइ निउणो, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥१४॥

टवार्थ—दश १० रुचिवत्—“ निसग्गुवएसरुई,
आणरुईसुत्तवीयरुडमेव । अभिगमवित्थाररुई कि-
रिया सखेववम्मरुइ ॥१॥ ” १० । अंग वार—“आ-

यारो १ सूयगडो २ ठाण ३ समवायो ४ वि-
वाहपन्नत्ती ५ णायाधम्मकहाओ ६ उवासगद-
साओ ७ अंतगडदसाओ ८ अणुत्तराववाइय-
दसाओ ९ पणहावागरण १० विवागसुअ ११
दिट्ठिवाओ १२ ” इति १२ वार अग । तथा वार उपांग-उव-
वाइ १, रायपसेणी २, जीवाभिगम ३, पन्नवणा ४, जंयूद्वीपप-
न्नत्ती ५, चंदपन्नत्ती ६, सूरपन्नत्ती ७, (निरयावलिय) पुष्फीय
८, पुष्फचूलिया ९, कप्पीआ १०, कप्पवडंसीया ११, वण्ही-
दसा १२ ए पांच सूत्र मिली एक निरयावजी कहेवाय ठे. एम
१२ उपांगना जांण । तथा बे शिक्षा-ग्रहणाशिक्षा जे शुभज्ञाननो
भणवो १, आसेवना शिक्षा जे सर्रक्रियानो शीखवो २, ए
छत्तीस गुणे करी शोभित ते आचार्य गुणवंत जाणवा, एतेरमी
छत्तीसी युक्त म्हात्ता गुरु जाणवा. ॥१४॥

एगारसडढेपेडिमा, वारसवर्ये तेरकिरियट्ठैणाय ।
सम्म उवएसतो, छत्तीसगुणो गुरु जजउ ॥१५॥

टवार्थ--अगीयार प्रतीमा श्रावकनी--“दसण १ वय
२ सामाइय ३, पासह ४ पडिमा ५ अवभ ६
सच्चित्ते ७ । आरभ ८ पेस ९ उट्ठिवाज्जए, १०
समणभूए ११ अ ॥१॥ ” श्रावकनां त्रत वार १२-स्थू
ल प्राणातिपातविरमणादि पांच अणुत्रत ५, त्रण गुणत्रत ३,
४ न्यार शिक्षात्रत, एवं वार । तथा तेर किरिया स्थानरू सूय-
गडागे वखा ते--“अट्ठा १ ऽणट्ठा २ हिंसा ३ ऽकम्हा ४

દિદ્વિ ૫ ય મોસ ૬ દિન્ને ૭ અ । અજ્ઞત્ય
૮ માણ ૯ મિત્તે ૧૦ માયા ૧૧ લોહે ૧૨ રિ-
યાવહિયા ૧૩ ॥૧॥ ” સમ્યક્ પ્રકારે ઉપદેશ દેતા તે
છત્રીસગુણે વિરાજમાન મ્હારા ગુરુ જાણવા । ૧૪ એ ચૌદમી
છત્રીસી જાણવી. ॥૧૫॥

ધારસડેવંઓગવિઝ, દસવિહેંપચ્છિત્તદાણનિઝણમઙ્ગ ।
ચઝડસડેવંગરણધરો, છત્રીસગુણો ગુરુ જયઝ ॥૧૬॥

ટકાર્થ—ધાર ઉપયોગના જાણ. પાંચ જ્ઞાન, ત્રીણ અજ્ઞાન,
ચાર દર્શન એ ધાર ઉપયોગ । દશ પ્રાયશ્ચિત્ત “ત દસવિ-
હમાલોચન ૧ પડિક્કમણો ૨ ભય ૩ વિવેગો ૪
તહેવ ઝસ્સગે ૫ । તવ ૬ છેય ૭ મૂલ ૮ અણ-
વઢિય ૯ અપારંચિય ૧૦ ચેવ ॥૧॥ એ દશ ૧૦ પ્રાય-
શ્ચિત્તના દાતાર નિપુણ બુદ્ધિમત. । તથા ૧૪ ચૌદ ઉપકરણના
ધરણહાર તેમા ૭ પાત્રના ઉપકરણ—“પત્ત ૧ પત્તા-
વધો ૨, પાયઢવણ ૩ એ પાયકેસરિયા ૪ । પડ-
લાઙ્ગ ૫, રયત્તાણ ૬, ગુચ્છઓ પાયનિજ્જોગો ॥૧॥
એ ૭ પાત્રના ઉપકરણ, અને સાત ૭ શરીરના—“મુહણત ૧
રયોહરણ ૨, કવલે ૩ કપ્પગ ૪ ચોલપટ્ટો ય ૫
ઉત્તરપટ્ટો છટ્ટો ૬, સત્તમો પાયપૂછણયો ॥ ૧ ॥”
એ ૧૪ ઉપકરણ સૂજતા માનોપેત ઘરે, વષતા ન રાત્રે, કારણે

पाठेरु राखे, औपग्रहिक उपगणनो मान नथी । एहवा गुणवत ते माहरा गुरु जाणया, ॥१६॥

वारसभेयमि तेंवे, भिक्खू पैडिमासु भावणासु च । निच्च च उज्जमतो, छत्तीसगूणो गुरु जयउ ॥१७॥

ट्वार्थ—हवे सोळमी छत्रीसी कहे छे—वारभेदे तप—छ वाद्य तप—“ अणसण १ मूणोयरिया २, वित्तीस-खेवण ३ रसच्चाओ ४ । कायकिलेसो ५, सली-यणा ६ य वज्झो तवो होइ, ॥ १ ॥ ” तथा छ ६ अभ्यतरतप—“ पायच्छित्तं १ विणओ २, वेयावच्च ३ तहेव सज्झाओ ४ । ज्ञाण ५ उस्सग्गोवि य ६, अठ्ठिभतरओ तवो होइ ॥ २ ॥ ” ए वार तप । तथा भिक्षुनी—साधुनी प्रतिमा वार—पेहेली १ मासनी, धीजी बे मासनी, श्रीजी त्रण मासनी, इम यावत् सातमी सात मासनी, जयन्य एकातरोपवास, उत्कृष्ट यथाशक्ति दीठे दंडाशनादिक आसने आतापना रात्रे काउस्सग्ग, ए रीते करवानी आठमी सत्तमसत्तमिया, नवमी नवमनवमीया, दसमी दसमीया, इग्या-रमी एकअठ्ठमनी—तीनरात्रिनी, वारमी एक अहोरात्रिनी । अने गार १२ भावना—“ पढममणिच्च १ मत्सरण २, ससारो ३, एगयाय ४, अन्नत्त ५ । असुइत्त ६ आसव ७ सवरा य ८ तह निज्जरा नवमी ९ ॥१॥ लोगसहावो १० वोही ११ दुल्लहा धम्मस्स सा-

हगा अरिहा १२ । एआओ भावणाओ, भायेय-
व्वा पयत्तेण ॥ २ ॥ ” ए सर्व मळी ३६ छत्रीस बोलना
उत्तमी ते माहरा गुरु जाणवा । ए सोळमी छत्रीसी जा-
णवी. ॥ १७ ॥

चउदसगुणेंठाणनिउणो, चउदसपडिरूँवपमुहगुणक-
लिओ ।

अट्ठसुहुँमोवएसी, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥१८॥

• टवार्थ-चौद १४ गुणठाणाना जांण, ते गुणठाणाना
नाम-मिच्छे १ सासण २ मीसे ३, अविरय ४,
देसे ५, पमत्त ६, अपमत्ते ७, नियट्ठि ८, अनि-
यट्ठि ९, सुद्धम १०, उवसम ११, खीण १२, सयोगि
१३, अयोगि १४ गुणा ॥ १ ॥ ” ए १४ । तथा मतिरू-
पादिक चौद गुण सहित-“ पडिरुवो १, तेयस्सी २,
जुगप्पहाणागमो ३, महुरवक्को ४ । गभीरो ५,
धामतो ६, उवएसपरो य ७ आयरिओ ॥ १ ॥
अपरिस्सावी ८, सोमो ९, सगहसीलो १०, अभि-
गहमई अ ११ । अविकत्थणो १२, अचवलो १३
पसतहियओ गुरू होइ १४ ॥ २ ॥ ए १४ मळी २८ ।
तथा अष्टाग निमित्त-दिव्य १, उत्पात २, आंतरिस्स ३, भोम
४, अंग ५, स्वर ६, लक्षणं ७, व्यजन ८, ए आठ अग निमि-
त्तना जाण पण निमित्तने प्रकाशे नही. ८ । ए सर्व मळी ३६

छत्रीसीना धरणहार ते माहरा गुरुतत्त्व जाणवा. । ए सत्तरमी
छत्रीसी जाणवी. ॥ १८ ॥

पचदसजोगसत्रौ--कहणेण तिगारवाण चाएण ।
सल्लतिगवज्जणेण, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥१९॥

टवार्थ--पन्नर योग " सच्चेयरमोसअसच्चमी-
समण ४ वय ४ विउव्व २, आहार २, उरलं
२, मीस कम्मण १ इय योगा पन्नरभेएण ॥१॥ ”
१५ । तथा संज्ञा पन्नर १५--आहारसंज्ञा १, भयसंज्ञा २, मैथुन-
संज्ञा ३, परिग्रहसंज्ञा ४, क्रोधसंज्ञा ५, मानसंज्ञा ६, मायासंज्ञा
७, लोभसंज्ञा ८, लोकसंज्ञा ९, ओघसंज्ञा १०, सुखसंज्ञा ११,
दुखसंज्ञा १२, मोहसंज्ञा १३, दुगंछासंज्ञा १४, शोकसंज्ञा १५,
ए सर्व मळी १५ पन्नर संज्ञाए धर्मने धर्ममें गिणता नयी.
एहवा प्ररूपणाना धणी छे । गारव तीन ३--सातागारव १, रिद्धि-
गारव २, रसगारव ३ ए ३ ना त्यागी छे. ३३ । तथा सल्य
तीन ते मायासल्य १, नियाणसल्य २, मिथ्यात्वसल्य ३ ए
तीन सल्य रहित. । एह ३६ गुणे युक्त ते माहरा गुरुतत्त्व जां-
णवा. । १८ ए अठारमी छत्रीसी जाणवी. ॥१९॥

सोलससोलसउग्गम-उप्पार्येणदोसविरहिवाआहारे ।
चंडहाभिर्गहनिरओ, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥२०॥

टवार्थ--सोल उद्गम दोष-१६-सोलस उग्गम-
दोसा आहाकम्मु १ देसीय २ पृडयकम्मे ३ य

मीसजाए ४ अ । ठवणा ५ पाहुडिआए ६ पा-
 ओयर ७ कीय ८ पामिच्चे ९ ॥ १ ॥ परिअट्टिए १०
 अभिहड्डु ११-विमन्ने १२ मालोहडे १३ य अछिज्जे
 १४ अणिसिद्ध १५ ज्झोयरए १६ सोलस पिंडुगमे
 दोसा ॥ २ ॥ ” १६ । तथा सोल उत्पादना दोष १६-
 “ धाई १ दूइ २, निमित्ते ३, आजीव ४, वणी-
 गमे ५, तिगिच्छा य ६ । कोहे ७ माणे ८ माया
 ९, लोभे १० अ हवति वस एए ॥ १ ॥ पुर्वि
 पच्छा ११ सथव १२, विज्जा १३ मतेय १४ चुण्ण
 १५ जोगे अ, उप्पायणाडदोसा १६, सोलस्मे
 मूलकस्मे य ॥ २ ॥ ” ए दोष रहित आहारना लेणहार,
 एम ३२ । तथा द्रव्य, १ क्षेत्र २, काल ३, भाव ४ रूप चार
 भेदे अभिग्रहना धरणहार ए ३६ गुणना धणी ते माहरा गुरुत्त
 जाणवा । ए आगणीसमी छत्रीसी जाणवी. ॥ २० ॥

सोलसवर्येणविहिन्नू, सत्तरसविहसजममि उज्जुत्तो ।
 तिविराहणाविरहिओ, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥ २१ ॥

टवार्थ—सोल वचन विधिना जाण, १६-कालति
 ओ ३ लिंगतिअ ३ वयणतिअ ३ तहपरुक्ख १०
 पच्चक्ख ११ । उक्कयणाइचउक्क १५, अज्झत्थ १६
 चेवसोलसम ॥ १ ॥ तथा सत्तरविषसंजम-१७-पंचाश्रवणी
 गिरमण ए पाच, पंचेन्द्रियनिग्रह ए १०, कपाय ४ अने दद ३

नी विरतिरूप ए १७, अथवा-पुढवि-दग-अगणि-मा-
रुअ-वणस्सई विति चउ पणिंदि अजीवे १०
पेहापेह पमज्जण, परिठवण मणो वएकाए ॥ १॥”
ए पण १७ एम ३३ । तथा तीन विराधना ते ज्ञान विराधना
१, दर्शन विराधना २, चारित्र विराधना ३ रहित. । ए छत्रीस
गुणे विराजमान ते मादरा गुरुतत्त्व जाणवा ए वीसमी छत्रीसी
जाणवी. ॥ २१ ॥

नरदिक्खंदोस अट्टारसेव अट्टार पौवठाणाई ।
दूरेण परिहरंतो, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥ २२ ॥

ट्यार्थ--नर जे पुरुषना दीक्षाना दोष अट्टार १८ तेहना
जाण-^{*}बुड्ढो १ जड्डो २ कीवो ३ हठजुत्तो ४ त-
हय गहिलो ५ अविणीओ ६ अभीरु ७ इत्यादिक
आवश्यक निर्युक्तिथी जाणजो अट्टार ए १८ । अने अट्टार
पापस्थानक-प्राणातिपात १ मृषावाद २, अदत्तादान ३, मैथुन
४, परिग्रह ५, क्रोध ६, मान ७, माया ८, लोभ ९, राग
१०, द्वेष ११, कलह १२ अभ्याख्यान १३, पैशून्य १४, रति
अरति १५, परपरिवाद १६, माया मृषावाद १७, मिथ्यात्व-
शल्य १८ ए अट्टार पापस्थान दूरें परिहरता ए छत्रीस गुणे
विराजमान ते आचार्य गुणवत जाणया. ॥२२॥

* बाले १ बुड्ढे २ नपुसे ३ य, कीवे ४ जडे ५ य घादिय
६ । तेणे ७ रायायगारी ८ य, उम्त ९ य अदसणे १० ॥ १ ॥
दासे ११ बुड्ढे १२ य मूढे १३ य अणते १४ जुगिय १५ इय ।
उपट्टिय १६ य मह्य १७, सेहनिप्पेडिया १८ इय ॥ २ ॥

सीलर्गसहस्साण, धारतो तह य वमभेआण ।

अट्टारसगमुर्यार, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥ २३ ॥

टवार्थ—अट्टार हजार सीलागरथना धरणहार-त्रह-
चर्यना भेद १८-“ओरालिय च दिव्व, मणवयण-
काएण करणयोएण, अणुमोयण कारवणे करणे
भेयट्टारस्स ॥ १ ॥ ए अट्टार अत्रह्ययी निवृत्त्या छे-एयी
अट्टार उभवेर उदार कहीये ते ३६ ना धारणहार ते माहरा
गुरु जाणवा २२-॥२३॥

उस्सग्गेदोसगुणवीस=वज्जओ सत्तरभेअमरणविहिं ।

भवियजणे पयडतो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥२४॥

टवार्थ—काउस्सग्गना १९ ओगणीस दोष रहित-घोड-
ग १ लय २ खभाई ३ मालू, इत्यादि भाष्ययी जाणी
लेवा, १९ । तथा मरण समाधिना सत्तर भेद १७ भगवतीयी
जाणज्यो इत्यादिक अर्थ भव्य जनने उपदेश प्रगट करवा ए
तेवीस २३ मी छत्तीसी गुणे विराजमान ते गुरु जाणवा, ॥२४॥

वीसमसमाहिट्ठाणे, दसेसण्णा पच गासैदोसे य ।

मिच्छेत्त च चयतो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥२५॥

टवार्थ—वीस असमाधि स्थानकना निवारक-“द्वद्व-
चारि १ पमज्जिय २, दुपमज्जिय ३ रित्तिसिज्ज ४ आ-
सणिप्प ५ । रायणियपरिभासी ६, थेर ७ भूओघाई

८ य ॥ १ ॥ संजलण ९ कोहणे १० पिठ्ठमंसिये
 ११ भिक्खुभिक्खुमाहारी १२ । अहिगरणकरोदी-
 रण १३, अकालसज्झायकारी ४ य ॥ २ ॥ सस-
 रल्लपाणिपाए १५, सदकरे १६ कलह १७ झझ-
 कारी १८ । य । सूरप्पमाणभोई १९, वीस इमे
 एसणासमिए २० ॥ ३ ॥ " तथा दश एषणा दाप-“सं-
 कीय १ मक्खिय २ निखित्त ३ पिहिय ४ साहरिय
 ५ दायगु ६ म्मीसे ७ । अपरिणय ८ लित्त ९
 छड्डिअ १०, एसणदोसा दस हवति ॥ १ ॥ ”
 तथा श्रसदोष पांच-यूमागारक प्रमुस, एरुविय मिथ्यात्व तेनो
 त्याग, ए छत्तीसगुणे सहित ते गुरु जाणवा. ए चोवीस उन्नीसी
 यइ. ॥ २५ ॥

इगवीससवल्लेचाया, सिक्खासील्लेस्स पनरठाणाणि।
 अगीकरणेण सया, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥ २६ ॥

टवार्थ—एरुवीस सवल्लेचाया ते गाथा-“ त ज-
 हओ हत्थकम्म कुवते मेहणु च सेवते रीइ भुज-
 माणो आहाकम्म च भुजते ॥ १ ॥ तत्तो य
 रायपिंडकीय पामिच्चय, अभिहडं छिज्ज भुजते,
 सवल्लेउपच्चक्खिय ॥ २ ॥ छम्मासविंभतरओ,
 गणागणे सकम करेमाणे, मांसविंभतरतिन्निऊ-

दग लेवाइ करेमाणे ॥३॥ गिहूते अ अदिक्ख,
 आउट्ठि तहा अणतवहीयाए, पुढवीयठाण सि-
 ज्ज, निसहाय वा वि चेयते ॥ ४ ॥ मासविंभ-
 तर ओस्सायट्ठाणाइतिन्निकूकृतो पाणायवाउट्ठी
 कुव्वते, मुसावय तेय ॥५॥ एव सस्सिणद्धाए
 ससरक्खाचित्तमतगसिलले लूकोलावासपइट्ठा-
 कोलधुणा ते सीया वासो ॥ ६ ॥ सडसपाणस
 वीअे जीवउवसताणउ भवे तहयठाणाइ, वेय-
 माणे सवले आऊट्ठिआए अ ॥ ७ ॥ आऊट्ठि मूल-
 कदे, पुप्फेय फले अ वीयहरिये य, भुजंते सव
 लेऊ, तहेव सवच्छरस्सतो ॥ ८ ॥ दस दगदग
 खेवे कुव्वमाइट्ठाणाइ दसयवरिसतेचऊदियसी-
 ऊदगवग्धारीयहत्थमत्तेण ॥ ९ ॥

दव्वाइ भाययणेण, वदिज्जत्तभत्तपाणधित्तूणं
 भुजइ सवलो एसो, इगवीसमो होइ नायव्वो
 ॥ १० ॥ ” ए २१ तथा शिक्षाशीलना पन्नर स्थानक-
 ०अह पन्न रसठाणेहिं-सुविणीएत्ती, वुच्चइ ति-
 यावित्ती अचवले अमाइ अकुतुहले ॥१॥ अप्प
 चाहिक्खिवई पवध च न कुव्वई, मित्तिज्जमाणो

* अह पन्नरसठाणेहिं, सिक्खासिलुत्ति वुच्चइ ।

भीयाचित्ती अचवले अमाइ अकुतुहले ॥ इति पाठांतरम्

भयई, सुअ लद्धु न मज्जई, ॥ २ ॥ न य पाव-
परिक्खेवी, न य मित्तेसु कुप्पइ १० । अपिप्प-
स्साविमित्तस्स, रहे कल्लाणभासई ॥ ३ ॥ क-
लहडमरवज्जअ, बुद्धेअभिजाइअ । हरिमं १२
पडिसलीणे १५ सुविणीऊत्ति बुच्चइ. ॥ ४ ॥ ”
ए छत्तीसगुणे विराजमान गुरु जाणया, ए पचवीममी छत्रीसी
जाणवी. ॥ २६ ॥

बावीसपरीसईहहियासणेण, चाएण चउदसदं च ।
अभिभतरेंगं थाण, छत्तीसगुणो गुरु जयऊ ॥२७॥

टवार्थ—बावीस परीपह सहेवाने समर्थ कनां नाम-
खुहा १ पिवासा २ सी ३ ऊह ४, दसा ५ ज्वंटा
६ रईत्थिओ ८ । चरिया ९ निमोदिया १०
सिज्जा ११, अक्कोस १२ वह १३ नायणा १४
॥ १ ॥ अलाभ १५ रोग १६ तगप्पामा १७,
मल १८ सक्कार १९ परीसहा । पन्ना २० अ-
ज्ञाण २१ सम्मत्त २२, इअ मवीम परीसहा
॥ २ ॥ ” तथा चौद अभ्यन्तर ग्रन्थिनां नाम-
“ रागो दोसो य मिच्छत्त ७ क्रियाया ८ हास-
छक्कं ६ । अगो वेउत्तिमे ५ अन्नरगा च-
दस ॥ १ ॥ ” ए चौद प्रसक्तानां गुणानां नाम-
समी छत्रीसीगुणे विराजमानवेषगुणानां नाम-

पणवेइयाविसुद्ध, छद्दोसविमुक्क पचवीसविह ।

पैडिलेहण कुणतो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥२८॥

टवार्थ—पांच वेदिका वादणा देता—वे हाथ जानुं विवे
राखवा ए शुद्धवेदिका, १. बीजी च्यार ४ अशुद्धवेदिका. ए
पांच वेदिकाए विशुद्ध । वली छ दोपथी विमुक्क- +आर-
भडा समदा; वज्जययन्वा य मोसली तइया;
पप्फोडणा चउत्थी विक्खित्ता अवेइया छट्ठा
॥ १ ॥ ए ६ छ दोप रहित वली पचवीस पडिलेहणाना
करता—दिट्ठिपडिलेहणेगा, छउपक्खोडतिगतिग-
तिरिया । अक्खोडपमज्जणाय, नवनव× मुहप-
त्ति पणवीस १ ए पचवीस मुहपत्तीनी पडिलेहणाना
करता ए सत्तावीसमी छत्तीसगुणे करी सहित वै माहरा गुरु
जाणया. २७ ॥ २८ ॥

सत्तावीसविहहिं, अणगारुणैहिं भूसियसरीरो ।

नवकोडिसुद्धगाही, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥२९॥

टवार्थ—साधु मुनिराजना २७ सत्तावीस गुणें युक्त-
“वयल्लकमिदियाणं च निग्गहो भावकरणल्लक

+आरभडा १ समदा २, मोसलि ३ पप्फोडणा ४ य विक्खित्ता ५
नञ्चाविय ६ ति पडिलेहणाए वज्जज्ज छद्दोसे ॥

× पाटातरे—पणवीस पडिलेहा

च । समणा विरागयाचि य, मणमाईण निरो-
हो अ ॥ १ ॥ कायाण छक्कजोगम्मिजुत्तयावेय-
णाहियासणया । तह मारणति अहियासणा
एए अणगारगुणा ॥ २ ॥ ” एटले साधुजीने गुणें
करी शोभायमान छे शरीर जेहनो तथा नव ९ ते मन, वचन
कायाए करुं नही, करावुं नहि करताने अनुमोदु नहीं ए
नवकोटि विभुद्ध आहार, वसति, पात्र, उपकरणना ग्राहक छे
निर्दोष छे. ए छत्तीस २७-९ गुणे करी विराजमान ते माहरा
गुरु जाणवा. २८ ॥ २९ ॥

अडवीसलद्धिपयडण-पउणो लोए तहा पयासतो ।
अडविहपभार्वगत्त, छत्तीसगुणो गुरु जयऊ ॥३०॥

टवार्थ-अट्टावीस मटालब्धि प्रगट करवा महा निपुण
छे तेहना जाण-“ सम्माणुसव्वविरइ, मल विप्प-
मोसखेल सव्वुसहीविऊव्वि आसीविसओही
रिडविडल केवल सभिन्न, चक्कि जिण हरिवल
चारण पुव्व गणहर पुलाए आहारग महु घय
खीरे आसवो कुट्टबुद्धीय बीयमइ पयाणुसारी
२८ आठ प्रकारना प्रभाकरना गुणे विराजमान तथा-
“ पावयणी १ धम्मकही २, वाई ३ नेमिप्पिओ
४ तवस्सी ५ अ । विज्जा ६ सिद्धो ७ अ कई
८ अट्टेव पभावगा भणिया ॥ १ ॥ ” ए छत्तीस गुणे
विराजमान ते गुरु जाणवा. २९ ॥ ३० ॥

એગૂણતીસમેએ, પાવસુંણ દૂરઓ વિવજ્જતો ।

સગવિહસોહિગૂણણૂ, છત્તીસગુણો ગુરૂ જયઉ ॥૩૧॥

ટ્યાર્થ—એગૂણત્રીસ ૨૯ પાપશ્રુતની પ્રવૃત્તિના વર્જક છે—
“ અઢ્ઢનિમિત્તગાઈ, દિઠ્ઠુપાયતરિક્કભોમ ચ ।

અગ સરલક્ષણ વજણ ચ તિવિહ પુણિક્ક

॥ ૧ ॥ સુત્ત વિત્તો તહ વત્તિય ચ પાવસુભમડ-

ણતીસવિહ । ગથઢ્ઠવનટ્ટવત્થૂ—માઢ ધણુવેયસ-

જુત્ત ॥ ૨ ॥ ” એ ઓગણત્રીસ ૨૯ પાપશ્રુતના ઉપદેશ

રહિત । અને સાત ૭ શુદ્ધિના ગુણે ગુણી. (ત) લઢુયા ?

ઽઽલ્હાઈજણણ ૨, અપ્પપરનિયત્તિ ૩ અજ્જવ

સોહી ૪ દુક્કરકરણ ૫ વિણઓ ૬, નિસ્સલ્લત ચ

સોહિગુણા ૭ ॥ ૧ ॥ ” એ ત્રીસમી છત્રીસી ગુણે વિરાજ

માન તે માહરા ગુરૂ જાણવા ૩૦ ॥ ૩૧ ॥

મહમોહવધંઠાણે, તીસ તહ અતરારિછંકરુ ચ ।

લોણ નિવારયંતો, છત્તીસગુણો ગુરૂ જયઉ ॥૩૨॥

ટ્યાર્થ—ત્રીસમોહની ૭૦ કોઢાકોઢી સાગરસ્થિતિરં

ધના સ્થાનકુ જેણે વાર્યો છે— “ વારિમજ્ઞેઽવગાહિત્તા,

તસે પાણેવિ હિંસઈ ૧ । છાણઈ મુહ હત્થેણ,

અંતોનાય ગલેરવ ૨ ॥ ૧ ॥ સીસાવેદેણ વેઢિતા

સકિલેસેણ મારઈ ૩ । સીસમિજે ચ આહતુ દુહ-

મારેણ હિંસઈ ૪ ॥ ૨ ॥ વઢુજણસ્સ નેયાર, દીવં

नाण च पाणिण ५ । साहारणे गिलाणम्मि पहुँ-
 किच्च न कुव्वइ ६ ॥३॥ साहूण धम्मकम्माओ,
 जो भसेइ उवट्ठिय, । नेआउयस्स, मग्गस्स, अव-
 गारंमि वट्ठइ ८ ॥४॥ जिणाण णतनाणीणं, अवणं
 जे पभासइ ९ । आयरिय उवज्झाए, खिंसई मंद-
 बुद्धिए १० ॥५॥ तेसिमेव य नाणीणं, सम्मं नो
 पडितप्पइ ११ । पुणो पुणो अहिगरण, उप्पाए ति-
 त्थभेयए १२ ॥६॥ जाण आहम्मिए, जोए पउं-
 जइ पये पये १३ । कामे वमित्ता पत्थेइ, इहंमि
 भविये इय १४ ॥७॥ अभिक्खणं अ बहुस्सुत्त, जे
 भासति बहुस्सुए १५ तह य अतवस्सी य, जे त-
 वस्सित्ति अह वए १६ ॥८॥ जायतेयेण वहुँजण,
 अतो धूमेण हिंसई १७ । अकिच्चमप्पणा काउं,
 कयमेएण भासइ १८ ॥९॥ नियडुवहि पणिहीए,
 पलिउचे साइजोगजुत्ते य १९ । वेइ सव्वं मुसं
 वयसि, अज्झीण झज्झए सया २० ॥१०॥ अद्धा-
 णमि पविसित्ता, जो धण हरइ पाणिणं २१ । वी-
 स भित्ता उवाएण, दारे तस्सेव लुप्पइ २२ ॥११॥
 अभिक्खमकुमारेउ, कुमारेहिं च भासए २३ ।
 एवमवभयारीउ, वंभयारित्तिऽहं वए २४ ॥१२॥

जेणे वेसरिय नीए, वित्ते तस्सेव लुब्धइ २५ ।
 तप्पभावुद्धिए वावि, अतराय करेइ से २६ ॥२३॥
 सेणावइ पसत्थार, भत्तार च विहिंसइ २७ ।
 इट्ठस्स वावि निगमस्स, नायग सिद्धिमेव वा
 २८ ॥२४॥ अपस्समाणे पस्सामि, अह देवत्ति
 वा वए २९ । अवण्णेण च देवाण, महामोह
 पकुब्बइ ३० ॥२५॥ ए ३० त्रीस महामोहनी स्थानक
 रहित तथा अंतरगवेरी छ ६ थी रहित—काम १, क्रोध २,
 लोभ ३, ईर्ष्य ४, मान ५, मद ६ ए छना त्यागी ते एकत्रीसमी
 छत्रीसीना छत्रीसगुणे विराजमान ते माहारा गुरु जाणवा ॥२६॥
 इगहियतीसविहाणं, सिद्धगुणाण च पच नाणोण ।
 अणुकित्तणेण सम्म, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥२७॥

ट्ठचार्थ—श्रीसिद्धभगवतना इगतीस ३१ गुण यथा—
 “पडिसेहण सठाणे ५, वण्ण ५, गध २, रस ५,
 फास ८, वेअे ३, य । पण पण दु पणहु तिहा,
 इगतीसमकायसगरुहा ॥२८॥ अहवा कम्मे—“न-
 व दसणम्मि चत्तारि आउए पंच आइमे अते ।
 सेसे दो दो भेया, खिणभिलावेण इगतीस
 ॥२९॥” ए एकत्रीस गुण तथा पाच ज्ञान—मतिज्ञान १, श्रुत २,
 अवधि ३, मन.पर्यय ४, केवलज्ञान ५, ए सर्वना कहेवावाळा
 सम्म—मले प्रकार ए छत्रीस गुणे करी विराजमान ते माहारा

१ । गुरु जाणवा, ए वत्रीसमी छत्रीसी जाणवी. ॥ ३३ ॥

तह वत्तीसविहाण, जीवोंण रक्खणम्मि कयचित्तो ।
जियचउव्विहोवसँगो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥३४॥

ट्वार्थ—तिमज जीमभेद वरीस तत्रथा—“ सुहुमेयर-
पुढविजलानलवाउवणणत्त दस पत्तेया वित्तिच-
उसन्नियरयुआ, सोलस पज्जेयर वत्तीस ॥१॥ ”

ए वरीस भेद जीमना तेनी दयाना अधिकारी, अथवा आ-
लोयण-निरुवलावेआवइमुहढधम्मयाअनिस्सीओ-
वहीणे, असिरुखानिप्पडिकम्मया ॥१॥ अन्ना-

यया अलोभे अनिभिरुखाअज्जवेसुइसम्मदिट्ठी
समाहीअ, आहारे विणओवए ॥२॥ धिइमइअ
सवेगे पणहा सुविहि सवरे अत्तदोसोवसहारे,

सव्वकामविरत्तया ॥३॥ पच्चरुखाणविउस्सगो,
अपमाए लवालवे । झाणसवरयोगे अ उटए
मारणतीए, ॥४॥ सगाण च परिन्नाए, पायच्छि-

त्तकरणे इय । आराहणाय मरण, वत्तीसयोग
सगही ५, ए ३२ योगना जाण । अने जीत्या ठे ४ च्यार
गतिथी उपना उपसर्गादि तेथी ए ३२-४ छत्रीसीना पात्र

ते जंगमतीर्थ महागुणसमुद्र मोक्षमार्गोपदेशक ते माहरा गुरु
जाणवा. ए तेरीसमी छत्रीसी जाणरी. ॥३४॥

वत्तीसदोसविरहिये, वदणदाँणस्स निच्चमहिगारी ।
चउविहविगहँचिरत्तो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥३५॥

ट्वार्थ—रादणांना वरीस दोपना त्यागी तेहनी गाथा
 दोसमणाढी १ थढीअ २ पविष्ट ३ परिपिडिय
 ४ टोलगइ ५ अकृस ६ कच्छभ ७ रिंगीय
 मन्थु ९ व्वतं १० मणपउठ ११ वेइअ १२ वर
 १३ भयतं १४ भयगोरव १५, मिक्तकारणाति
 न्न १६ पडणीय १७ रुद्ध १८ तज्जीय १९ स
 २० हील, २१ विपलिअं २२ अचीअं २३ दिष्ट
 मदिष्ट २४ सग २५ करत २६ म्मोअण, २७
 आलिद्धणालिद्ध, २८ ऊण, २९ उत्तरवृलिअ
 ३० मूअढहर ३१ चुडलीअ, ३२ वत्तीसदोससुद्ध
 ए ३२ दोपना टालनार । तथा ४ विरुथाना त्यागी ते राज
 कथा १, देशकथा २, भक्तरुथा ३, स्त्रीकथा ४. एम प
 ३२-४-३६ छत्रीसगुणे विराजमान ते माहरा गुरु जाणवा
 ए रीतें ए चोत्रासमी छत्रीसी जाणवी. ए पात्रीसमी गाथानो
 अर्थ जाणवो. ॥३६॥

तित्तीसविहासौयण—वज्जणजुगो अ वीरियाधार
 तिविह अणिगूहतो, छत्तीसगुणो गुरू जयउ ॥३६॥

ट्वार्थ—तेगीस ३३ आशातनाना वर्जक छे—“ पुरजे
 पक्खा सन्ने गंता चिठ्ठण निसीयणायमणे ।
 आलोयण पडिसुणणे, पुन्नालवणे अ आलोप
 ॥१॥ तहउवदस निमतण. अच्चाययणे तहअप

डिसुणणे । अद्धत्तीय तत्थगए, किंतु मतज्जा-
यनो सुमणे ॥२॥ एव एय होउ कहकहं, तस्स
न सुमणो हवइ । तज्जाएणं हीलइ, पुणो पुणो
निट्ठर भणइ ॥३॥ नो सिरसिकह छित्ता, परि-
संभिता अणुट्ठिआइ । कहे सथारपाय घट्ठण,
चिट्ठुच्च समासणे यावि ॥४॥ अहवा अरिहताणं
आसायणाए सिजाए किंचिनाहीयं । जा कंठ
सुमुद्धिठा तित्तीसासायणा इति ॥५॥” ए ३३
अने तीन प्रकारना वीर्य जिनशासनरे कामे गोपवता नथी.
ए छत्रीसी विराजमान ते परमोपकारी माहरा गुरु तस्य जा-
णवा । ए पांतीसमी छत्रीसी जाणवी. ॥ ३६ ॥

गणिसंपैयट्ठ चउविह, वत्तीस तेसु निच्चमाउत्तो ।
चउविहविणयंपवितो, छत्तीसगुणो गुरु जयउ ॥३७॥

टवार्थ—गणिसंपदा ८-“आहार १ सुअ २ स-
रीरे ३ वयणे ४ वायण ५ मइ ६ पओग ७ सइ
८ ए सपया खल्लु अट्ठमि सगह परिन्ना ॥१॥
ए एकेरुना च्यार ४ भेद पिळ्या ३२ वरीस भेद धाये ते
८×४=३२-आचारे १, श्रुते २, विनये ३, व्यासेपे ४, ए
च्यार विनययुक्त इम छत्रीसमी छत्रीसीना घरणहार मोक्षमा-
र्गना साधक, परभावविरक्त निर्मल शुद्धाध्यात्मभावध्यानी
संपूर्णानंदरमी स्मरणा-धारणा धोयणा-पडिचोयणा-दक्ष,

साधु, साध्वी, श्रावक, श्राविमाना परम धर्माधारभूत वर्तमान
आगमधर ते आचार्य माहारा गुरु जाणवा. एम छत्रीस छत्री-
सीना १२९६ वारसें छन्नु गुण जाणवा. ॥ ३७ ।

जइवि हु सूरिवराणां, सम्म गुणकित्तण करेउं जे ।
सक्कोवि नेव सक्कइ, कोह पुण गाढमूढमई ? ॥३८॥

ट्वार्थ-यत्रपि आचार्य यथार्थ धर्मरूपक यथार्थ मार्ग
 प्रस्तुता जे सूरि कहेता आचार्य वर कहेतां प्रधान तेहना गुण
 क्षयोपशमी, क्षायकी, उपशमी, तथा औदयिक, सोमकारी,
 परोपकारीनो काइ अंत नथी ते गुणनो कीर्तन करवाने इन्द्र
 पण समर्थ नहो तो हुं जे गाढ मूढता सहित छे मांत जेहनी ते
 किम सपूर्ण गुण कही शकुं ? पिण मोटझाना गुण कहेतां
 आत्मा गुणीरागधी एकत्व पाम्यो ते गुणनो अर्थी थाये, गुणार्थी
 थयो. आत्मा स्वगुणने प्रगट करे ते माटे चेतना पोतानी गुणीना
 गुण गात्रा जगदबी-जाग्रत करवी ॥ ३८ ॥

तहविहु जहा सुआओ, गुरुगुणसगहमयाउ भक्तीए ।
इअ छँत्तीस छत्तीसीआउ, भणियाउ इह कुलए॥३१॥

टवार्थ—तो पिण यथासूत्रे कहु छे. गुरु जे शुद्धतत्त्वना
कथक तेना गुणनी छरीसीओ कही. ए कुल्कर्ने त्रिपे पोताना
गुणना संग्रह करमा निमित्ते तथा भक्तिगुणनी छरीस छरीसी
करता १२९६ बोल यथा ते कथा. इति ॥ ३९ ॥

सिरिवयरसेण सुहयुरु-सीसेण विरइअ कुलगमेय ।
पढिऊणमसढभावा, भव्वा पावंतु कल्लाण ॥ ४० ॥

इति गुरुगुणछत्तीसी समप्ता ॥

ट्वार्थ—श्रीयुगप्रवान दश पूर्वपर संपूर्ण सूत्र अर्थना
वारक, आकाशगामिनी प्रभुस महालब्धिना पात्र श्रीवज्रम्बा-
मिना शिष्य जगत्त्रय उपकारी श्रीवज्रसेनगणि तेहना शिष्य जे
गुणरागीमतिपणे ए कुलक रच्यो ते भणीने असठभावी एटलें
जिनशासनभावितपती जीव भव्यात्मा पामे कल्याणनी परंपरा
प्रत्ये, ए ४० मी गथानो अर्थ, ॥ ४० ॥

हवे ट्वाकारप्रशस्ति—

श्रीमत्खरतरगच्छे, पाठका राजसारसत्संज्ञाः ।
तच्छिष्यपाठकोत्तम धीराः श्रीज्ञानधर्माद्वाः ॥१॥
तेषां शिष्यप्रवरा , पाठका दीपचद्राभाः ।
तेषां शिष्येणाय, बालार्धाधो विनिर्मितः ॥ २ ॥
मुनिगुणस्मरणालकृत , विशुद्धचित्तेन देवचद्रेण ।
भव्यजनानुग्रहकृते, कृत. सदभ्यासरसिकेन ॥३॥

इति श्रीगुरुगुणपटत्रिशिकावाधवोधार्थः समाप्तः ।

अथ

, श्रीमद्देवचन्द्रजीकृतः

कर्मग्रन्थस्य ट्वार्थः

मूलगाथा—

सिरिवीरजिण वदिय, कम्मविवागं समासओ वुच्छं ।
कीरइ जिण हेउहिं, जेण तो भण्णए कम्मं ॥१॥

अर्थ—प्रणिपत्य जगन्नाथ, वर्द्धमानं गिरांपतिम् ।

गणभृद्भौतमं पूज्य, देवेन्द्रमुरिमुत्तमम् ॥ १ ॥

राजसारं गुरु नत्वा, ध्यात्वा वाग्देवतां वराम्

मुखार्थं कर्मग्रन्थस्य ट्वार्थं क्रियते मया ॥ २ ॥

श्री चोत्रीस अतिशये सहित वीरजिणं—महावीर भगवत
प्रते वदिव—वादीन—शासननायक महावीर छे तिणे कारणे महा-
वीर स्वामी प्रते वंदिय कहेतां वादीने कम्म—आठ कर्मेना विवागं
विपाकफल समासओ—संक्षेपे वुच्छं—कहु छुं. जे कम्म ते किस्सु
जे ते कहे छे—कीरइ—कीजीये—प्रारभीये छे जिण—जीवे हे-
उहिं च्चार ४ हेतु ए करीने ते हेतु कहे छे—मिथ्यात्व १, अवि-
रति २, कपाय ३, योग ४, करीने जेणे तओतिको भण्णए—
कहीजे. कम्म कहेतां कम्मं. ए. प्रथमगाथार्थ. ॥ १ ॥

ते कर्मना च्यार भेद छे—

पयइंठिइरसैपएसं त चउहा मोयगस्स दिट्ठंता ।

मूलपगइंठउत्तरपगइंअडवन्नसैयभेअ ॥ २ ॥

અર્થ—પ્રકૃતિવંધ-કર્મનો સ્વભાવ ૧, સ્થિતિવંધ-કાલનો માન ૨, રસવંધ-ચીકણાઈ ૩, પ્રદેશવંધ-દલનો માન ૪, તત્ત્વોનો ક્રમ ચાર ભેદ છે. મોદકને દૃષ્ટાતે છે-જિમ મોદક ફોફા ધાપને હરે, ફોફા પુષ્ટ કરે, તિમ કર્મ પણ જ્ઞાનાવરણી જ્ઞાનને હરે, દર્શનાવરણી દર્શનને હરે, રસ્યાદિક. સ્થિતિ લાહની જેમ દશ દિન પ્રમુખ તિમ કર્મની સ્થિતિ ત્રીસ કોઢાકોઢી આદિ. રસ લાહ, મેથી પ્રમુખમાં મીઠો, કઢવા કલ્પાય છે તિમ એક-ઠાળીયો પ્રમુખ. પ્રદેશ દલમાન એવં તિહા પ્રથમ પ્રકૃતિવંધ કહે છે મૂળપ્રકૃતિ આઠ છે-કર્મ આઠ છે, અને ઉત્તર પ્રકૃતિ-આઠ કર્મના ઉત્તરભેદ ૧૫૮ એકસો અઠાવન છે, આપ આપનો કર્મસ્વભાવ છે. ॥૨॥

હવે રૂઢા આઠ કર્મના નામ કહે છે—

રૂઢ નાળેદસળાવરણંવેયંમોહોઝેનામંગોયાંણિ ।
વિર્ગધ ચ પળનવદુઅઢવીસચઉત્તિસયદુપળવિહ ॥૩॥

અર્થ—પ્રથમજ્ઞાનાવરણીય કર્મ કહીએ ૧. ધીજો દર્શનાવરણીય કર્મ ૨. અને વેય ત્રીજો વેદનીયકર્મ ૩. મોહ ચોથો મોહનીયકર્મ. આઝ પાંચમો આઝવા કર્મ. નામ છઠ્ઠો નામકર્મ. ગોયાણિ સાતમો ગોત્રકર્મ-આઠમો અતરાયકર્મ. જ્ઞાનાવરણીયકર્મ જ્ઞાનગુણને આવરે, દર્શનાવરણીય દર્શનગુણને આવરે, વેદનીયકર્મ અવ્યાવાધ અનતસુખ ગુણને રોકે, મોહનીય કર્મ સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્રગુણને રોકે, આઝવા કર્મ અનવગાહ ગુણને રોકે- (અક્ષયસ્થિતિ ગુણને રોકે) નામકર્મ અરૂપી ગુણને રોકે, ગોત્ર કર્મ ગુરુલગ્નગુણને રોકે. અતરાય કર્મ ધીર્ય ગુણને રોકે, આઠ નામકથા. હવે રૂઢની ઉત્તરપ્રકૃતિનો ૧૫૮ નો થડો કહ્યો કહે.

છે-જ્ઞાનાવરણીયની પાંચ પ્રકૃતિ, દર્શનાવરણીયની પ્રકૃતિ નવ
૯, વેદનીય કર્મની બે પ્રકૃતિ ૨, મોહનીય કર્મની અઠાવીસ
પ્રકૃતિ ૨૮, આજ્ઞા કર્મની ૪ ચાર પ્રકૃતિ, નામકર્મની એકસો
ત્રણ ૧૦૩ પ્રકૃતિ, મોત્તરકર્મની બે પ્રકૃતિ ૨. અતરાય કર્મની પાંચ
પ્રકૃતિ ૫ એવ સર્વપ્રકૃતિ ૧૫૮ એકસો અઠાવન છે. ॥૩॥

મદ્દેસુયંઓહૌમર્ણકેવલાણિનાનાણિ તત્થ મદ્દનાણ ।
વંજણવગ્ગહં ચડહા મળનયણવિણિટિયચડકા ॥૪॥

અર્થ—હવે પ્રથમ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ તેહના મેદ કેહેવા તે
જ્ઞાનાવરણીય જ્ઞાનને રોકે. તિણે પ્રથમ જ્ઞાનના મેદ મંગલિક રુપ
વસ્તુએ છે. જ્ઞાનના મેદ પાંચ છે, મદ્—મતિજ્ઞાન, સુઅ—શ્રુત-
જ્ઞાન, ઓહી—અવધિજ્ઞાન, મળ—મનઃપર્યવજ્ઞાન કેવલાણિ—કેવ-
લજ્ઞાન. નાના ણિ ૫ પાંચ જ્ઞાન જાણીયે. વસ્તુસ્વરુપ જાણ્યાથી
તે જ્ઞાન કહીજે. હવે તિહા મતિજ્ઞાનના મેદ ૨૮ કહે છે. મનની
વિચારનારુપ જ્ઞાન તે મતિજ્ઞાન કહીજે. (ઈન્દ્રિયોની અપેક્ષાપૂર્વક
વ્યંજનાવગ્રહ જે ઈન્દ્રિયોના વિષય મિલ્યાં થતાં જે અવ્યક્ત ઉપયોગ
અસંરયસમયાત્મક તે વ્યંજનાવગ્રહ કહીજે. તેહના મેદ ૪ છે.
મન નયન કહીતાં આંરય મન વિના ચ્યાર ઈન્દ્રિયને વ્યંજનાવગ્રહ
છે. જે કારણથી મન, આંરય અપ્રાપ્યકારી છે. અને ચ્યાર
ઈન્દ્રિયને પ્રાપ્યકારી છે. સ્પર્શેન્દ્રિયવ્યંજનાવગ્રહ ૧ રસનેન્દ્રિયવ્યંજ-
નાવગ્રહ ૨ ઘ્રાણેન્દ્રિયવ્યંજનાવગ્રહ ૩ શ્રોત્રેન્દ્રિયવ્યંજનાવગ્રહ. ૪॥૪॥

અત્યુગ્ગહંઈહાંવાયંધારણાં કરણંમાણસેહિં । છહા ।
ઇય અટ્ઠવીસંભેય ચડદસહોં વીસહાં વ સુય ॥૫॥

અર્થ—અત્યુગ્ગહ—અર્થાવગ્રહ—કિંચિત્ જ્ઞાન તે અર્થાવ-
ગ્રહ, તેહના મેદ છ છે. ઇહા—વિચારણા, તેહના મેદ ૬ છે

અવાય-હૃદિતજ્ઞાનના નિશ્ચય તે અપાયના મેદ ૬ છે. અવિસ્મરણ જ્ઞાન તે ધારણા, તેહના મેદ ૬ છે (પાંચ ઇંદ્રિ મન કરી એક એકના છ મેદ છે.) સ્પર્શનેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ ૧ રસનેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ ૨ ઘ્રાણેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ ૩ ચક્ષુરિંદ્રિય અર્થાવગ્રહ ૪ શ્રોત્રેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ ૫ મન અર્થાવગ્રહ ૬. સ્પર્શનહા ૧ રસનહા ૨ ઘ્રાણહા ૩ ચક્ષુહા ૪ શ્રોત્રહા ૫ મનહા ૬. સ્પર્શનઅવાય ૧ રસનઅવાય ૨ ઘ્રાણ અવાય ૩ ચક્ષુઅવાય ૪ શ્રોત્રઅવાય ૫ મન અવાય ૬. સ્પર્શનધારણા ૧ રસનધારણા ૨ ઘ્રાણધારણા ૩ ચક્ષુધારણા ૪ શ્રોત્રધારણા ૫ મનધારણા ૬. (એમ એ સર્વ મલી ૨૮ મેદ મતિજ્ઞાનના જાણવા.)

હવે શ્રુતજ્ઞાનના મેદ કહે છે-ચઉદસહા ૧૪ મેદ છે-શ્રવણેંદ્રિય અને શ્રુતજ્ઞાનસ્યું થાય તે શ્રુતજ્ઞાન કહીજે, વીસહા થલી વીસ પળ મેદ છે ॥ ૫ ॥

તેમા પેહેલા ૧૪ મેદ કહે છે.

અક્ષરે સન્ની^૧ સમ્મ^૨ સાઙ્ય^૩ યલુ સપજ્જવસિય^૪ ચ ।
ગમિય^૫ અંગપવિટ્ઠ^૬ સત્તવિ ણ્ણ સપહિવક્ખા ॥૬॥

અર્થ-અક્ષરશ્રુત-અક્ષર વાવનેં કરી અવબોધ તે ૧. અક્ષર વિના જ્ઞાન થાય, અંકાદિક થકીજ તે અક્ષરશ્રુત ૨, સન્નીપં ચેંદ્રીને જે શ્રુત તે સંજ્ઞાશ્રુત ૩ હવે અસંજ્ઞીનું શ્રુત તે અસંજ્ઞીશ્રુત ૪ સમકિતીનું શ્રુત તે સમ્યક્શ્રુત ૫ મિથ્યાસ્ત્રીનું શ્રુત તે મિથ્યાસ્ત્રીશ્રુત ૬ સૂત્રેં કરી ગણધર નવા રચે તિણે સાદીશ્રુત ૭ મહા વિદેહમાં વર્તેતું શ્રુતજ્ઞાન તે અનાદિશ્રુત ૮ તિમજ સૂત્રેં કરી તીર્થ વિચ્છેદે ભરતે ઐશ્વર્યમેં વિનાશ છે. તિણે સપર્યવસિતશ્રુત ૯ અર્થ

करी महाविदेहक्षेत्रं सूत्रे पण पिच्छेद् नही तिणे अपर्ययसित
श्रुत छे १० गमिय-सरखा पाठ नये करी ते गमिरुश्रुत कहीये
११ अने सामान्यपाठ ते अगमिरुश्रुत कहीइं अगमी ते वार
श्रुत कहीये १२ द्वादशांगी सिद्धांत ते ए मूलअंग तेमांही जे
अर्थ ते अंगप्रविष्टश्रुत १३ अने द्वादशांगी विना आवश्यकतादि
अनंग प्रविष्टश्रुत १४ सात मूलभेद सूत्रमाहि कथा अने सात
तेना प्रतिपक्षीभेद एम १४ थया. ॥ ६ ॥

पञ्चयैअक्षरैपर्यसंघायौ पडिवत्तिंतह य अणुओगो ।
पाहुंडपाहुंडपाहुंड वर्थुपुर्वो य ससमासां ॥ ७ ॥

अर्थ-पर्यायश्रुत ते सूक्ष्मलक्ष्यो अप० निगोदने भव
प्रथम समययी बीजे समये वृद्धि पामतुं श्रुत ते पर्यायश्रुत १
अनेक पर्याय जाणे ते पर्यायसमासश्रुत कहीये २. अक्षरना ३
भेद-संज्ञाक्षर १ लक्ष्याक्षर २ व्यंजनाक्षर ३ एमांहि एरुभेद
जाणे ते अक्षरश्रुत ३ सर्व अक्षरभेद जाणे ते अक्षर समासश्रुत
४ पद अङ्गिकार विरोप ते एक जाणे ते पदश्रुत कहीये ५ सर्व
अनेकपद जाणे ते पद समासश्रुत कहीये ६ मार्गणा एक जाणे
ते संघातश्रुत कहीये ७. सर्व मार्गणा जाणे ते संघात समासश्रुत ८
घासठ मार्गणाए करी योगादि एरुनोलं जाणे ते पडिवत्तिश्रुत
कहीये ९. हवे घासठ मार्गणाए योगादि सर्व बोल जाणे ते
पडिवत्तिसमास-श्रुत कहीये १०. उपक्रम, निक्षेप, अनुगम, नय,
ए चार अनुयोगमाहि तथा सतपदादी नव योगमांह एक अनु-
योग जाणे ते अनुयोग श्रुत कहीये ११ सर्व अनुयोग जाणे ते
अनुयोग समास श्रुत कहीये १२. पूर्वने त्रिपे पाहुंड-अधिकार,
विशेष ते एक जाणे ते पाहुंड श्रुत १३ घणा जाणे ते पाहुंड.

સમાસ શ્રુત કહીયે ૧૪ પાહુદ પાહુદ પળ અધિકાર વિશેષ તેહના મેદ પળ ૬ મે જાણવા ૧૬ વસ્તુશ્રુત ૧૭ વસ્તુસમાસ શ્રુત ૧૮ પૂર્વશ્રુત ૧૯ પૂર્વ સમાસ શ્રુત ૨૦ એ સર્વ અધિકાર વિશેષ છે. એ વીસ મેદ છે. ૬ મે વીજા ક્ષિપાદિક અનેક મેદ છે તે નંદીથી જાણજો રહા ન કહ્યા છે સંસ્કૃતમાં માટે, દશ નામ સૂત્રમાં કહ્યા અને તેહિજ દસ સમાસપદ જોડ્યા વીસ થયા ૭૧

અનુગામિ વદ્ધમાણ્યપદિવાઈયરવિહાઈછર્હા ઓહી ।
રિડમઈ વિડલમઈ મળનાળ કેવલમિગવિહાળ ॥૮॥

અર્થ—હવે અવધિજ્ઞાનના મેદ કહે છે—જિહાં ઉપનો તિહાથી પછી સર્વ સાથે ચાલે તે અનુગામી અવધિ ૧ અને જે ઉપના પછી ઘટતો હોય તે વદ્ધમાણ અવધિ કહીજે ૨ જે ઉપના પછી જાય તે પદિવાઈ અવધિ કહીજે ૩ ત્રણ મેદ રૂતર પ્રતિપક્ષી લેવા, સાથે ન ચાલે તે અનનુગામી અવધિ કહાયે ૪ ઘટતો જાય તે હીયમાણ અવધિ કહીયે ૫ જે ઉપના પછી જાય નહીં તે અપ્રતિપક્ષી અવધિ કહીયે ૬. એ ૬ મેદ અવધિના જાણવા. યદ્યપિ અવધિજ્ઞાનના મેદ અસંખ્યાતા છે, પર રહાં મોટા મેદ લીધા છે.

મનઃપર્યવજ્ઞાનના મેદ બે. તે મનની વર્ગના જાણે તે મનઃપર્યવજ્ઞાન જાણવો. જે અઢી અગુલ જળી અઢાઈ દ્વીપ માસ નિરધારના મનોગતભાવ જાણે. સામાન્યપણે ચરમશરીરીનો નિયમ નહીં તે ઋજુમતિ મનઃપર્યવ ૧. અને સંપૂર્ણ અઢાઈ દ્વીપના મનોગતભાવ જાણે, વિશેષપણે તદ્ભવ મોક્ષગામીને વિપુલમતિ મનઃપર્યવજ્ઞાન ૨ એ બે મેદ મન પર્યવજ્ઞાનના જાણવા. યદ્યપિ મનની વાત અવધિજ્ઞાની પણ જાણે પણ સૂક્ષ્મ મનની વાત મનઃપર્યવજ્ઞાના જાણે

અને કેવલ—અસહાઈ નિરાવરણ સર્વ જાણે તે કેવલજ્ઞાન ત્રિણકાલ ત્રિણલોક છપ્ દ્રવ્યના ગુણ પર્યાય જાણે, તે કેવલ-જ્ઞાન. ૧ જ્ઞાનના પાંચ ભેદ કહ્યા સિદ્ધાન્તમાં. ॥ ૮ ॥

એસિં જ આવરણ, પડુ ચક્ષુસ્સ તં તયાવરણ ।
દસણચ્ચંડ પળ નિદ્દાં વિત્તિસમ દંસણાવરણ ॥ ૯ ॥

અર્થ—૧ પાંચ જ્ઞાનને આવરે—ઢાંકે તે જ્ઞાનાવરણીય કર્મ. આંખ્યને જેમ પાટો તિમ તેહનો આવરણ કહીજે. મતિજ્ઞાનને આવરે તે મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મ ૧ શ્રુતજ્ઞાનને આવરે તે શ્રુત જ્ઞાનાવરણીય ૨ અવધિજ્ઞાનને આવરે તે અવધિજ્ઞાનાવરણીય કર્મ ૩ મન પર્યવજ્ઞાનને આવરે તે મન પર્યવજ્ઞાનાવરણીય કહીયે ૪ કેવલજ્ઞાનને આવરે તે કેવલજ્ઞાનાવરણીય કહીજે ૫. એવ પાંચ ભેદ પટલે જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ભેદ કહ્યા

હવે દર્શનાવરણીય કર્મના ભેદ કહે છે. તેમાં દર્શનાવરણીય ચ્યાર ભેદ છે અને પાંચ પ્રકારનો નિદ્રા એવં નવ ૯ ભેદ છે.

વિત્તિ—છઠીદાર સમાન દર્શનાવરણીય કર્મ જાણવો. ॥૯॥

ચક્ષુદિદ્ધિઅચક્ષુસેસિદિયંઓહિકેવલેહિ ચ ।

દંસણમિહ સામન્ન તસ્સાવરણં તય ચઉહા ॥૧૦॥

અર્થ—ચક્ષુદર્શન દૃષ્ટિ જે આંખ્યથી સામાન્ય ઉપયોગ ૧ અચક્ષુદર્શન જે સ્પર્શન, રસન, ઘ્રાણ, શ્રોત્રરૂપ ચ્યાર ઇન્દ્રિયનો જે સામાન્ય ઉપયોગ તે અચક્ષુદર્શન કહીયે ૨ અવધિજ્ઞાનીને સામાન્ય ઉપયોગ તે અવધિદર્શન કહીયે ૩ કેવલજ્ઞાનીને જે સત્તા ગ્રાહક સામાન્યોપયોગ તે કેવલદર્શન કહીયે ૪ इहां मन् पर्यव-જ્ઞાનને દર્શન ન કહ્યો તે ઇણ કારણ—દર્શન इहां सामान्यનો

ઉપયોગ અને મન પર્યવજ્ઞાન તે વિશેષ ઉપયોગે જ છે તિને દર્શન કહ્યો તે ચ્યાર દર્શનને આપરે તે ચ્યાર મેદે છે. ચક્ષુદર્શન વરણી ૧ અચક્ષુદર્શનાવરણી ૨ અવગ્નિદર્શનાવરણી ૩ કેવલ-દર્શનાવરણી ૪ એ ચ્યાર મેદ છે. ॥ ૧૦ ॥

સુહૃપડિવોહા નિદ્રા નિદ્રાનિદ્રાં ય દુઃસ્વપડિવોહા ।
પયલાં ઠિઓવચિટ્ઠસ્સ પયલપયલાં ડ ચકમએ ॥ ૧ ॥

અર્થ—હવે નિદ્રાના પાંચ મેદ છે તે કહે છે સુતે યોદે સ્વસ્ત્રે જાગે પણ તરત જાગે તે નિદ્રા કહીજે ૧ દુઃસ્વે ઘણે સાદ કરે અત્યંત પોકાર કરે કુકુઆ કરે જાગે તે નિદ્રા-નિદ્રા કહીયે ૨ અને બેઠાં ડમાં નિદ્રા આવે તે પ્રચલા પ્રીજી કહીજે ૩ ચાલતા ઉપે ઘોડાની પરે તે પ્રચલાપ્રચલા કહીજે ૪. ઘોડો જેમ ઘાજરી સ્વાતે કાંકરો આવે ત્યારે જાગે તિમ તે કામ પડે જાગે. ॥ ૧૧ ॥

દિનચિંતિયત્થકરણી થીળહી^૧ અદ્ધચક્કિઅદ્ધવલા
મહુલિત્તલ્લગ્ગધારાલિહણ વ દુહાં ડ વેયણિય ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—અને દિનનો ચિંતવ્યો કામ રાત્રે કરે, નિદ્રામાં જેમ લઘુ વેલે હાથીના દાત રાત્રે કાઢ્યા તિમ દિનચિંતી તેહને કહીજે, તે થીળહી નિદ્રા પાંચમી કહીજે. પહનો વલ અર્ધચક્ર-વર્તિ જે વામુદેવ તિણથી આઘોવલ હોવે, નિદ્રામાહી વ્રતત્રતા કરે.

હવે વેદનીય કર્મનો સ્વરૂપ કહે છે—મધુ સહતથી લેખો સ્વદગની ધારા તેહનો જે ચાટ્યો તે સમાન છે. જિમ મોઢાસ લાગે તે સાતાવેદની ૧ અને ચાટતા કટાઈ જે તે આસાતાવેદની ૨ દુહા ડ-દોઈ મેદે વેદનીયકર્મ છે. અવ્યાધાધગુણત્વ રોકે છે વેદ-યકર્મના સ્વરૂપ છે. ॥ ૧૨ ॥

ઓસન્ન સુરમણુષ સાયમસાયં તુ તિરિયનરણ્ણુ ।
મજ્જ વ મોહનીય દુવિહ દસણચરણમોહા ॥૧૩॥

અર્થ—ઉસન્ન—પ્રાયે દેવગતિને મનુષ્યગતિમા સાતાવેદનીનો પ્રયલ ઉદય છે, અને તિર્યચ નારકીને અસાતા પ્રયલ છે. इहां જિન ભગવાનના જન્મ સમયે નારકીને પણ સાતા થાય છે, અને ગજરત્ન અશ્વરત્ન તિર્યચને પણ સાતા છે, પણ તે કદા કાલે થાય છે, સદા નહીં તેણે ન ગણી.

હવે મોહનીયકર્મનો સ્વરૂપ કહે છે—મદિરાપાન સમાન મોહ નીયકર્મ છે. જિમ મદિરાપાન કીધાં માણસ ગહેલો—વિન્હલ થાય તિમ મોહનીયકર્મથી પણ જાણવો તે મોહનીયકર્મના બે ભેદ છે—એક દર્શનમોહની જે દર્શન સમકિતગુણને મુજાવે તે દર્શનમોહની ૧ અને ચારિત્રવિરતિને મુજાવે તે ચારિત્રમોહની કહીજે. ૧૩
દસણમોહ તિવિહં સમ્મ મીસં તહેવ મિચ્છત્તં ।
સુદ્ધં અદ્ધવિસુ ² અવિસુદ્ધં તહવદ્ધ કમસો ॥૧૪॥

અર્થ—તિહાં દર્શનમોહનીના ત્રણ ભેદ છે, ત્રિણે ગુણ સમકીતને રોકે છે, યત્રપિ સમકિતમોહનીના ઉદયથી ક્ષયોપશમસમકીત છે, તોપણ મિથ્યાત્વના શુદ્ધ દલ વેદે છે (વેદિ છે) તે સમ્યક્ત્વમોહની ૧ મિથ્રમોહની ૨ તેમજ વઢી મિથ્યાત્વ મોહની ત્રીજી કહી. इहा ગ્રંથિભેદ કરતાં પ્રથમ યથાપ્રવૃત્તિકરણ થાય. સાત કર્મની સ્થિતિ એક કોઠાકોઠી વાકી રહે ત્યારે. વીજો અપૂર્ણકરણ એક અત્તમુદ્ધત્તં પ્રમાણ કરે. ત્રીજો અનિવૃત્તિકરણ કરીને સમ્યક્ત્વ ફરસે इहा મિથ્યાત્વને ચરમ સમયે ત્રીણ પુંજ કરે. એક શુદ્ધ પુજ, વીજો અર્દ્ધવિશુદ્ધ પુજ, ત્રીજો અશુદ્ધ-

श्याम पुज. ए स्थितिना त्रण पुज करे. शुद्ध पुंजनो दल वेदे ते सम्यक्त्व मोहनी १. अर्द्धविशुद्ध पुज वेदे ते मिश्रमोहनी. २ अशुद्धश्याम दलने वेदे ते मिथ्यात्वमोहनी ३ ॥१४॥

जियँअजियँपुन्नँपावाँसर्वँसवरँचधँमुखँनिज्जरणाँ ।

जेण सद्वहइ तय सम्म खइगाइवहुभेय ॥ १५ ॥

अर्थ—जीवतत्त्व चेतनालक्षण स्वरूपमय १. अजीवतत्त्व चेतना रहित शुष्क काष्ठादि २ पुन्न-पुण्य शुभ कर्म ३. पाव-पाप अशुभ कर्म ४ आश्रय कर्मआवरणनो हतु ५. संवर नवा कर्म आवतां रोके ६. वध-जीव प्रदेश कर्म एकतारूप ७. सकल कर्म क्षय थावे ते मोक्षतत्त्व कहीए ८. पूर्वकृतकर्मनी निर्जरा ते निर्जरातत्त्व कहीये ९. ए नवतत्त्व सूधा जाणे-निश्चये करी जाणे, व्यवहारे करी प्रवर्ते ते निश्चय सम्यक्त्व कहीजे ते समकी-तना घणा भेद छे. क्षायक १ क्षयोपशम २ उपसम ३ वेदकादि भेद करी. ॥ १५ ॥

मीसा न रागदोसो जिणधम्मे अतमुहु जहा अन्ने ।
नालियरदीवमणुणो मिच्छ जिणधम्मविवरीय ॥१६॥

अर्थ— मिश्रदृष्टिने राग नही द्वेष नही जिणधम्मे-जिन धीतरागना धर्मउपरें रागद्वेष नही ते मिश्रदृष्टि, अंतर्मुहूर्त्त एहनी स्थिति ज होय अन्ने जहा-जेम अन्न उपरं नालियेर द्वीपवासी मनुष्यने अन्न कदी आखे नहीं दीठो, तिणे तेहने अन्न उपरें राग नयी द्वेष पण नथी, इम मिश्रमोहनीवतने जिनधर्म उपर रागद्वेष नथी. मिथ्यात्व जे ते जिनधर्मथी विपरीत जे अज्ञान

મુદ્રિત થતો જીવ કુશ્રદ્ધાન, જીવાદિ પદાર્થશું અરોચકતુદ્ધિ તે મિથ્યાત્વ. ॥ ૧૬ ॥

સોલસ કસાર્ય નવ નોકસાર્ય દુર્વિહં ચારત્તમોહણિયં ।
અર્ણ અપ્પચ્ચક્ષાણાં પચ્ચક્ષાણા ર્ય સજલણાં ॥૧૭॥

અર્થ—હવે ચારિત્રમોહનીના ૨૫ મેદ કહે છે—તિહાં ચારિત્રમોહનીના દોય મેદ છે. એક કપાયમોહની ૧ અને વીજી નોકપાયમોહની ૨ તે કપાયમોહનીના ૧૬ નોકપાયમોહનીના ૯ મેદ છે. ૫ ટોનુ મોહનીના ૨૫ પચવીસ મેદ છે. ચારિત્ર ગુણને રોકે તિણે ચારિત્રમોહની કહીજે. તિહાં કપાયના સોલ ૧૬ મેદ છે અણ અનંતાનુગીના ૪ મેદ—અનંતાનુવંધી ક્રોધ ૧ અનંતાનુવંધી માન ૨ અનંતાનુવંધી માયા ૩ અનંતાનુવંધી લોભ ૪ । અપ્રત્યાખ્યાન દેશવિરતિને રોકે. તેહના ૪ મેદ—અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ ૧ અપ્રત્યાખ્યાની માન ૨ અપ્રત્યાખ્યાની માયા ૩ અપ્રત્યાખ્યાની લોભ ૪ । પ્રત્યાખ્યાન સર્વવિરતિને રોકે. પ્રત્યાખ્યાન ક્રોધ ૧ પ્રત્યાખ્યાન માન ૨ પ્રત્યાખ્યાન માયા ૩ પ્રત્યાખ્યાન લોભ ૪ । સંજલન તે યથાખ્યાત ચારિત્રને રોકે—સંજલનો ક્રોધ ૧ સંજલનો માન ૨ સંજલની માયા ૩ સંજલનો લોભ ૪ ॥૧૭॥

જાજીવવરિસચઝમાસપક્ષગા નરયતિરિયનરઅમરા ।
સમ્માણુસવવિરઈઅહક્ષાયચરિત્તઘાયકરા ॥ ૧૮ ॥

અર્થ—હવે એહનો દૃષ્ટાંત સ્થિતિ કહે છે—કર્મસ્થિતિ તો સોલકપાયની જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી ૪૦ કોઢાકોઢી સાગર છે. ૫ પરિણામરૂપ સ્થિતિ જાણવી. અનતાનુવંધીની જાવજીવ સ્થિતિ, અપ્રત્યાખ્યાનની વરસ ૧ સ્થિતિ, પ્રત્યાખ્યાનની ચઝમાસ ૪ માસ સ્થિતિ છે, સંજલનની પણ ૧ સ્થિતિ છે,

અનતાનુવંધીને પરિણામે મરે તો નરકગતિજાય ૧. અપત્યા-
રુયાનના પરિણામે મરે તો તિર્યચગતિમાહે જાય ૨. પ્રત્યારુયાનના
પરિણામે મરે તો મનુષ્યગતિમાહે જાય ૩. સંજલનને પરિણામે
મરે તો દેવગતિમાહે જાય ૪. અનંતાનુવંધી સમકીતને ઘાત કરે ૧.
અપ્રત્યારુયાન અણુત્રતનો-દેશવિરતિનો ઘાત કરે ૨. પ્રત્યારુયાન
સર્વવિરતિનું ઘાત કર, સાધુત્રતનું ઘાત કરે, આવળ દેરે નહીં ૩
સંજલન યથારુયાતચારિત્રનુ ઘાત કરે ૪. પૃથ્લે રૂપિ કષાય
વદ્ય યકાં રૂપિ શુભ પ્રગટે નહીં. ॥૧૮॥

જલરેણુપુદ્ધિપદ્મચરાર્દસરિસો ચઢવિહો કોહો ।
તિણિસલયાકટ્ટઠિય । સેલત્થભોવમો માણો ॥૧૯॥

અર્થ—સંજલનો ક્રોધ જલરેખા સમાન છે. જિમ જલની
રેખા તરત મિટે, તિમ સંજલનો ક્રોધ તરત મિટે, પ્રત્યારુયાનનો
ક્રોધ રેણુ-વેલૂની રેખા સમાન વાય (પવન) પ્રમુખ લાગે મિટે તિમ
નમતિ સ્વમતિ કીધાં ઉતરે, અને અપ્રત્યારુયાની ક્રોધ પુદ્ધી-
માટીચીકળીની રેખા સમાન છે, જે ચીકળીમાટીની રેખા મેહ
પ્રમુખ વૃદ્ધે મીટે, તિમ ઘણે ઉપાયે અપ્રત્યારુયાન ક્રોધ ઉતરે.
અનતાનુવંધી ક્રોધ પર્વતરેખા સમાન છે જિમ પર્વતની રેખા
પહી પછી ફરી મળે નહીં, તિમ અનતાનુવંધી ક્રોધ જાવજીવ
ત્યાડ મિટે નહી, તે અનતાનુવંધી ૪. સંજલનો માન નેતરની
છઠી સમાન, જે તરત નમે પ્રત્યારુયાન માન કાટ લાકડી
સમાન છે જે કિણહી કારણે નમે. અપ્રત્યારુયાનની માન અટ્ટી-
હાડ સમાન છે-ઘણે જતન કીયાં નમે, તિમ તે માની ધિણ ઘણાં
જતન કીયાં નમે. અનતાનુવંધી માન સેલ-પચ્ચરના ધામા
સમાન છે, જે કિમહી નમે નહીં, તિમ અનંતાનુવંધીમાનવત
કિમહિ માન છોડે નહી. ॥ ૧૯ ॥

માયાવલેહિગોમુત્તિમિહાસિગઘણવસિમૂલસમા ।
લોહો હલિદ્વજજળકદ્દમ કિમિરાગસારિછો ॥૨૦॥

અર્થ—સંજલનીમાયા વલેલી-વાંસની છોલ સમાન, જે તરત વાંક છોડે. પ્રત્યાખ્યાની માયા ગોમૂત્રિકા સમાન, જે કિણહી કારણે કપટ છાંડે. અપ્રત્યાખ્યાની માયા મિંદારા સિંગ સમાન છે, કિણહી કારણે કરી વાક છોડે. અનંતાનુવધી માયા વસમૂલ-વાંસની જડ સમાન છે, અતિ ગૂઢ-વક્ર છે, વલ્લયાં પણ વાંક છોડે નહીં. પહરી માયા અનંતાનુવધીની સંજલળો લોભ હલદરના રંગ સમાન છે, જે લાલચે થાય તે, તરત લાલચ છોડે, પ્રત્યાખ્યાની લોભ સ્વજળ-ગાદીની વાંગળ રંગ સમાન છે, જે જેને કીયા તે રંગ ઉતરે. અપ્રત્યાખ્યાનીયો લોભ નગર કદ્દમના રંગ સમાન છે, અનંતાનુવધી લોભ કિમિરાગ-કુમજી રંગ સમાન છે, પદ્મે સોલે કપાયના મેદ કઢ્યા તે સદ્દેશા. ॥૨૦॥

જસ્તુદયા હોઝ જિએ હાસે રડં અરઈ સોગં ભયે કુચ્છા ।
સનિમિત્તમન્નહા વા ત ડહ હાસાઝમોહણિય ॥૨૧॥

અર્થ—હવે હાસ્યાદિક છ મેદ કહે છે-જે કર્મપ્રકૃતિને ઉદયથી હોયે, જીવને હાસ્ય ગ્ણો તે હાસ્યકર્મઉદયથી ૧. રતિ-ઈર્ષ્યકર્મ ૨. અરતિકર્મ તે દિલગીરી ૩. સોગ-મરણાદિક કરે, સ્વપ્નાદિક કરે તે શોકકર્મ ૪. ભયકર્મ-હર ગ્ણો થાય ૫. કુચ્છા-દુગછા જે અશુભપુદ્ગલાદિકૃષ્ટ દુર્ગંઝા ૬. એ ત્રણ કાર્યે નિમિત્તકારણ મિલ્યા પણ ઉદય આવે, કિણહી ન નિમિત્ત પ્રિના પિણ ઉદય આવે, તે રહ્યાં હાસ્યાદિક મોહની કહીજે. હાસ્ય ૧

રતિ ૨ અરતિ ૩ સોગ ૪ મય ૫ દુગંછા ૬. ॥ ૨૧ ॥

પુરિસિત્થિતદુભય પદ્ અહિલાસો જવ્વસા હવદ્ સોડ ।
થીનરેનપુંવેડદઓ ફૂફુમેતળેનગરંદાહસમો ॥ ૨૨ ॥

અર્થ—પુરુષનો અભિલાપ થાયજેહને તે સ્ત્રીવેદ કહીયે ૧ અને જેને સ્ત્રીનો અભિલાપ થાય તે પુરુષવેદ કહીજે ૨ અને સ્ત્રી પુરુષ વિહુનો અભિલાપ ધરેતેનપુંસક વેદ કહીજે ૩. તિજે કરી એટલે સ્ત્રીને પુરુષસ્યુ વિહુ સાથે વિપયની યાદ થાય અને પુરુષને સ્ત્રીસેધ્યાની યાદ થાય, સ્ત્રી અને પુરુષસુ વિપયની યાદ ધણી થાય. એ ત્રીનનો અભિલાપ તે શાયી થાય ? એમ જે કર્મના લડયથી થાય તે કર્મ વેદ કહીયે તિહાં પ્રથમ સ્ત્રીવેદ ૧, યીજો પુરુષવેદ ૨, યીજો નપુસકવેદ ૩, એહની તુળ્પા-જાલા એહી ઠે કે સ્ત્રીવેદની અગ્નિ ફૂફુમ કોડની યાદ સમાન ઠે ? અને પુરુષવેદની અગ્નિ તુળાની આગ સમાન ઠે. જે દીસતિ જાલા દિસે પણ ટકે થોડી, તિમ પુરુષયાદ તરત મિટે, અને નપુંસકવેદની અગ્નિયાદ નગરયાદ સમાન ઠે, જિમ નગરનો યાદ પડેકે યુક્ત નહી, તિમ નપુસકવેદની યાદ કદી મિટે નહીં એટલે મોહનીયકર્મની ૨૮ પ્રકૃતિ કહી. ॥૨૨॥

સુરંનરંતિરિનરયાઁ હડિસરિસ્ નામકમ્મચિત્તિસમ ।
વાયાલંતિનર્વૈવિહ, તિઉત્તરંસંય ચ સત્તટ્ઠી ॥૨૩॥

અર્થ—હવે આજ્ઞાકર્મની ચાર પ્રકૃતિ કહે છે-તિહા સુર દેવતાનો આજ્ઞો ? નર-મનુષ્યનો આજ્ઞો ૨ તિર્વચનો આજ્ઞો ૩ નરય-નરકનો આજ્ઞો ૪ એ ચાર વેદ છે. હડિ

સરિસ-સોઢા સમાન છે, જિમ સોઢામા પગ પઢયા પછી
કાઢ્યો જ નીકળે, તિમ આઝલો કર્મ ભોગવ્યાં છુટે.

હવે નામકર્મનો સ્વરૂપ કહે છે-નામકર્મ ચીતારા સમાન
છે-તેહના અનેક મેદ અનેક પ્રકારના છે તે જાણવા, હવે તિહાં
બેતાલીસ ૪૨ મેદ પણ છે, તિનવડ્ઝ ત્રયાણુ ૯૩ મેદ પિણ છે,
અને ૧૦૩ એકસોતીન મેદ છે, વળી સદસઠિ ૬૭ મેદ પણ
છે. ॥ ૨૩ ॥

ગઙ્ગેજાઙ્ગેતણુંઝવર્ગાં ઘઘર્ણેસઘાયર્ણાણિ સઘયર્ણાં ।
સઠાર્ણવર્ણગર્ધરસૈર્ફાસૈર્અણુપુર્વિવિહગગર્ઙ્ગ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ—હવે પ્રથમ બેતાલીસ મેદ કહે છે-ગતિ ૧ જાતિ
૨ તણુ-શરીરમેદ ૩ ઝપાંગમેદ ૪ વંધનમેદ ૫ સંઘાતનમેદ ૬
સઘયર્ણમેદ ૭ સસ્થાનમેદ ૮ વર્ણમેદ ૯ ગંધમેદ ૧૦ રસમેદ ૧૧
ફરસમેદ ૧૨ અણુપૂર્વીમેદ ૧૩ વિહાયોગતિમેદ તે ૧૪. ॥ ૨૪ ॥

પિંડપયઢિત્તિ ચઝદસપરઘાંઝસાસંઆયર્ધુજોયં ।
અગુરુલઘુતિર્થનિમિર્ણોવઘાયમિર્ય અટ્ઠ પત્તેયા ॥ ૨૫ ॥

અર્થ—પિંડપ્રકૃતિ એ ચૌદ છે પિંડ-જેહની એક પ્રકૃતિના
ઘણા મેદ ઘાય તે પિંડપ્રકૃતિ કહીજે. તે ચઝદમેદે પરાઘાતના-
મકર્મ ૧ ઝસાસનામકર્મ ૨ આતાપનામકર્મ ૩ ઝઘોતનામકર્મ ૪
અગુરુલઘુનામકર્મ ૫ તીર્થકરનામકર્મ ૬ નિર્માણનામકર્મ ૭
ઝપઘાતનામકર્મ ૮ એ આઠપ્રકૃતિ પ્રત્યેક પ્રકૃતિ કહીજે. એ પ્રકૃ-
તિનો ઝત્તરમેદ કોઈ ઘાય નહીં. ॥ ૨૫ ॥

तसेवायरपज्जत्त पत्तेअथिरसुभं च सुभंग च ।

सुसररआइज्जजंस तसदसग थावरदस तु ५म ॥२६॥

अर्थ—उसनामकर्म १ वादरनामकर्म २ पर्याप्तनामकर्म ३ प्रत्येकनामकर्म ४ स्थिरनामकर्म ५ शुभनामकर्म ६ सुभगनामकर्म ७ सुस्वरनामकर्म ८ आदेयनामकर्म ९ जसनामकर्म १० ए असदशक जाणवो, जाणणहारने हवे थावरदशक फहे छे बीजो, ॥ २६ ॥

थावरेसुहुसअपेज्ज साहारणमथिरेमसुभं भगाणि ।

दूसरणाइज्जजसमिय नामे सेयरा बीस ॥ २७ ॥

अर्थ—प्रथम थावरनामकर्म १ सूक्ष्मनामकर्म बीजो २ अपर्याप्तनामकर्म त्रीजो ३ साधारणनामकर्म चोथो ४ अथिरनामकर्म पांचमो ५ अशुभनामकर्म छहो ६ दुर्भगनामकर्म सातमो ७ दुःस्वरनामकर्म आठमो ८ अनादेयनामकर्म नवमो ९ अपजसनामकर्म दसमो १० ए थावरदशक फहुं बीजु एटले असदशक थावरदसक मिळ्यां २० थया, हवे १४ पिंडप्रकृति ८ प्रत्येक २० सेयरा ए सर्व मिळ्वा ४२ भेद प्रकृति थाय, एटले नामकर्मना ४२ बेतालीस भेद विपरीने कळा छे ॥ २७ ॥

तसचउंथिरछंअथिरछं सुहुमतिगंथावरचउक ।

सुभगतिगाइविभासा, तयाइसखाहि पयडीहि ॥२८॥

अर्थ—हवे सज्ञाविशेष फहे छे—तसचउ—उसचतुष्क फही उस १ वादर २ पर्याप्त ३ प्रत्येक ४ ए प्रकृति लेवी, थिरछक—थिरछक कळा—१ थिर, २ शुभ, ३ सुभग, ४ सुस्वर, ५ आदेय, ६ यस ए छ प्रकृति लेवी, एने थिरछक कळा, हवे अथिरछक—

अथिर ७ कक्षा १-अथिर, २ अभुम ३ दुर्भग, ४ दुःस्वर, ५ अनादेय, ६ अजस ए उ प्रकृति लेवी सूक्ष्म १ अपर्याप्त २ साधारण ३ ए त्रण प्रकृति सूक्ष्मत्रिक कहीजे. थावर १ सूक्ष्म २ अपर्याप्त ३ साधारण ४ ए थावरचतुष्क कहीजे. सुभग १ सुस्वर २ आदेय ३ ए त्रण सुभगत्रिक कहीजे, दुर्भग १ दुःस्वर २ अनादेय ३ ए दुर्भगात्रिक कहीजे जे प्रकृति लाधी होये ते प्रकृतिथी आगली संख्या प्रमाण गणी लीजे, तिवारे संख्या-प्रमाण ठरे. २८

वन्नचउ अगुरुलघुचउ तसाइ दुतिचउरछक इच्चाइ ।
इअ अन्नावि विभासा तयाइसखाहि पयडीहिं ॥२९॥

अर्थ-वर्णादिक च्यार ४ अगुरुलघुप्रमुख ४ च्यार, त्रसादि वे २, त्रसादि त्रण ३, त्रसादिक ४ च्यार, त्रसादिक ६ छ, तैटली संख्या लेताहि तेहरो संकेत. हवे थीणद्धीत्रिक जिहां कहुं तिहा थीणद्धी १ निद्रा २ प्रचला ३ ए तीन लेवी. विशेष जाणवा माटे कहे छे-वर्णचतुष्क सामान्ये कक्षा ते वर्ण १ गंध २ रस ३ स्पर्श ४ ए ४ ने वर्णचतुष्क कहीये, अने अगुरु-लघुनाम १ उपघातनाम २ पराघातनाम ३ ऊसासनाम ४ ए अगुरुलघुचतुष्क कहीये. त्रस १ वादरनाम २ ए त्रसद्विक कहीजे १ त्रस, २ वादर, ३ पर्याप्त ए त्रसत्रिक लीजे, अने त्रस १ वादर २ पर्याप्त ३ प्रत्येक ४ ए ४ने त्रसचतुष्क कहीजे. अने त्रस १, वादर २, पर्याप्त ३, प्रत्येक ४ स्थिर ५ शुभ ६ एछने त्रसपट्क. एम जेटली प्रकृति होयते त्रसादिनामथी जोइये ॥२९॥

गइयार्ण उ कमसो चउपणपणतिपणपचछछक ।
पणदुगपणदूठचउदुग इय उत्तरभेयपणसदंठी ॥३०॥

અર્થ— હવે ૯૩ ગ્રાંણુ પ્રકૃતિ કહે છે—ગતિ આદિક ૧૪ પિંડના ઉત્તરમેદ કહે છે—ગતિ મેદ ન્યાર, જાતિના પાંચ મેદ, શરીરના પાંચમેદ, ઉપાગના ત્રીનમેદ, વધનના પાંચમેદ, સંઘાતનના પાંચમેદ, સંઘયણના છ મેદ, સસ્થાનના છ મેદ, વર્ણના પાંચ મેદ ગંધના દો મેદ રસના પાંચ મેદ ફરસના આઠ મેદ, આનુપૂર્વીના ચ્યાર મેદ, વિદ્યાયોગતિના વે મેદ ઇટલે કરી ઉત્તરમેદ સર્વ મિઠ્ઠાં પાસઢ મેદ થયા. પિંડપ્રકૃતિના ૯ ઉત્તરમેદ કહ્યા. ॥ ૩૦ ॥

અઢવીસંજુયા તિનંવૈઈ સતે વા પનરવધેળે તિસંચ ।
વધળેસઘાયૈગહો તણુસુસામન્નવન્નચઝ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ—હજે ૬૫ મેદમેં આઠ પ્રત્યેક, ગ્રસદસ, ધાવરદસ, ૯ અઢવીસ ૨૮ મેદ થયા ૯ લીજે ત્યારે ગ્રાંણુ મેદ થાય, ૯ ૯૩ સત્તામે ગણીયે, અથવા વધન વેહેલા પાંચ ગણ્યાથી તિણ ઠામે પનરે ૧૫ ગણીયે, તિવારે એકસોત્રીન મેદ પિણ થાય, તે સત્તામે ગણીયે, અથવા એકસોત્રીન મેદમા પનર વધત, પાંચ સંઘાતન ૯ વીસ પ્રકૃતિ શરીરમાંહે ગણીજે, ઇટલે વીસ કાદીજે, ૯ શરીરના જ ઉત્તરમેદ છે અને વર્ણાદિકના ૨૦ વીસ મેદ છે, તે હહાં સામાન્ય ચ્યાર ૪ મેદ લેવા. વર્ણ ૧ ગંધ ૧ રસ ૧ ફરસ ૧ એવં ૪ વાકી ૧૬ કાઢવા. ॥ ૩૧ ॥

હ્ય સત્તંટ્ટી વધોદય ય ન ય સમ્મમીસયા વંધે ।
વંધોદયસત્તાણ, વીસદુવીસટ્ઠવન્નસય ॥ ૩૨ ॥

અર્થ—તિવારે ૩૬ પ્રકૃતિ કાઢયા સઢસઠિ ૬૭ રહે વંધે પળ સઢસઠિ ૬૭ છે. વધોદય કહેતા વંધ અને વદયમે પળ

૬૭ સદસઠિ છે ઘઠી મોહનીકર્મની, ૨૮ પ્રકૃતિ છે, તેમાંદિ
સમ્યક્ત્વમોહની ૧ મિશ્રમોહની ૨ એ બે પ્રકૃતિ પંચમાં ન
ગણવી, તિવારે મોહનીકર્મની વંચે ૨૬ છવીસ પ્રકૃતિ છે એટલે
સરવાળે પાંચ ૫ જ્ઞાનાવરણી, નવ ૯ દર્શનાવરણી, બે ૨ વેદનીય,
૨૬ છવીસ મોહની, ૪ આઝ્ઞા, ૬૭ નામ, બે ગોત્ર, પાંચ ૫
અંતરાય, એ ૧૨૦ એકસોવીસ વાંચે છે, તિહાં મિશ્રમોહની ૭
મેઘીજે, તિવારે હૃદયમે ૧૨૨ છે, અને તિણમેં નામકર્મની સર્વ
૧૦૩ ગણીજે, તિવારે સચાએ એકસો અઠાવન ૧૫૮ છે. ॥૩૨॥

નિરયેતિરિનૈરસુરંગઈ રૂગેવિયૈતિયૈચઁ પર્ણિદિજૈર્હૌઓ
ઓરાલવિઝઞ્ઞાહારગતેયકમ્મણપણસરીરા ॥ ૩૩ ॥

અર્થ—હવે ગતિનામકર્મના ચાર ભેદ કહે છે—નરકગતિ ૧
તિર્યગ્ગતિ ૨ મનુષ્યગતિ ૩ દેવગતિ ૪ । એકેંદ્રી જાતિ ૧
બેંદ્રીની જાતિ ૨ ત્રેંદ્રીની જાતિ ૩ ચૌરંદ્રીની જાતિ ૪ પંચેં-
દ્રીની જાતિ ૫. એ પાંચ જાતિ જાણવી. ઔદારિક શરીર ૧
વૈક્રિય શરીર ૨ આહારક શરીર ૩ તેજસ શરીર ૪ કાર્મણ
શરીર ૫. એ પાંચ શરીર જાણવાં ॥ ૩૩ ॥

બાહુરુ પિઠિ સિર ડર ડયરગ ડવગ અગુલીપમુહા ।-
સેસા અંગોવંગાપદમતણુતિગસ્સુવગાણિ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ—બાંહ દોય ૨, સાયલ દોય ૨, પુઠ ૧, સિર
(મસ્તક) ૧ હીયું ૧ પેટ ૧ એ આઠ અંગ છે અને આંગઠી
પ્રમુખ અંગ છે. શેષ-બાકી નસ, કેશાદિક સર્વ અંગોપાંગ
જાણવા, તે અંગોપાંગ પહેલા ઘણ શરીરનાં છે.—ઔદારિક અંગ ૧
વૈક્રિય અંગ ૨ આહારક અંગ ૩, એ ઘણ અંગ કહ્યાં. ॥૩૪॥

અરલાઈપુગલાણ, નિવહ્વજ્જતયાણ સવધ ।

જ કુણઈ જડસમ ત અરલાઈવધણ નેય ॥ ૩૫ ॥

અર્થ—ઔદારિકાદિક પાંચ શરીર પુદ્ગલ કેડક વાંધ્યા પૂર્વે શરીરપણે પરિણમાવ્યા અને વીજા નવા વાંધતા જે પુદ્ગલ તેહને જે સગ્રહ એકમેક કરવો જેણે કરીને તે વધન કઢીજે કર્મનો ઉદય તે લાલની પેરેં જિમ લાલ લાલનીને ઇકમેક કરે, ઘોઢાદિ રાલે, તિમ વધન પુદ્ગલને ગ્રહિ રાલે છે. તે વંધન ઔદારિક ૧ વૈક્રીય વંધન ૨ આહારક વધન ૩ તેજસ વધન ૪ કાર્મણ વધન ૫. એ પાંચ વધન જાણવા. ॥૩૫॥

જ સઘાયઈ અરલાઈ—પુગલે તણગણ વ દતાલી ।

તં સઘાય વધણમિવ તણુનામેણ પચવિહ ॥૩૬॥

અર્થ—જે કર્મના ઉદયથી સઘાત કહેના મેલા કરે, ઔદારિકાદિ પુદ્ગલોને જિમ તણ ગણના પ્રતેં જિમ દતાલી મેલા કરે, તિમ પુદ્ગલને મેલા કરે, તે સઘાતન કહીઈ છે. જિમ વધનના પાંચ મેદ કહ્યા તિમ સઘાતનના પાંચ મેદ કહેવા. ઔદારિક સંઘાતન ૧, વૈક્રીય સંઘાતન ૨, આહારક સંઘાતન ૩, તેજસ સંઘાતન ૪, કાર્મણ સંઘાતન ૫ ॥૩૬॥

ઓરાલવિઝવાહારયાણ સગૈતેર્યકર્મજુતાણ ।

નવ વધણાણિ ડ્યર—દુસહિર્યોણં તિલ્લિ તેસિં ચ ॥૩૭॥

અર્થ—હવે ૧૫ વધન કહેઁ. ઔદારિક ઔદારિકવધન ૧, વૈક્રીય વૈક્રીય વંધન ૨, આહારક આહારક વધન ૩. એ ત્રિણ સગ પોતાના વધનથી જાણવા, અને ૩ શરીરથી તેજસ જોડિયે, વઢી કાર્મણને જોડીયે, તિવારે નવ વધન થાય. ઔદારિક તેજસ વંધન ૪, વૈક્રીય તેજસ વધન ૫, આહારક તેજસ

વંધન ૬, ઔદારિક કાર્મણ વંધન ૭, વૈક્રિય કાર્મણ વંધન ૮, આદારક કાર્મણ વંધન ૯, તે ૩ શરીરથી તેજસ કાર્મણ જોડીયે. ઔદારિક તેજસ કાર્મણ વંધન ૧૦, વૈક્રિય તેજસ કાર્મણ વંધન ૧૧, આદારક તેજસ કાર્મણ વંધન ૧૨, કાર્મણ કાર્મણ વંધન ૧૩, તેજસ તેજસ વંધન ૧૪, તેજસ કાર્મણ વંધન ૧૫, એ વંધન જાણવા. એવં ૧૫ પંદર વંધન થયા.

સઘયણમદ્વિનિચઓ, તં છદ્ધા વજ્જરિસહનારાયે ।
તહ ય રિસહનારાયં, નારાયં અદ્ધનારાયં ॥૩૮॥

અર્થ—સઘયણ કહેતા હાડનો સમૂહ-હાડનો માહોમાંહે સઘય તે સઘયણના ડ બેદ જાણવા. યજ્ઞરૂપમનારાચ પહેલો સંઘયણ. મહાપલવત સીલી પાટો મર્કટ વંધન છે ૧. તિમ ત્રીજો રૂપમનારાચ. જે માંહે સીલા નહીં, પાટો મર્કટ વંધન છે ૨. ત્રીજો નારાચ જેહને મર્કટ વંધન છે ૩. ચોથો અદ્ધનારાચ ૪ જેહને એકપાસે મર્કટ વંધન છે. ॥૩૮॥

કીલિઅછેવટ્ઠંદ્દહ, રિસહો પટ્ટો ય કીલિયાવજ્જ ।
ઉમઓ મક્કડવધો, નારાય ડમસુરાલગે ॥ ૩૯ ॥

અર્થ—પાંચમો કીલીકા સંઘયણ. જેહને સીલી છે. ૫ છદ્ધો ડેવટો સંઘયણ. જિહા સર્વથા નિર્મલ છે. ૬ રૂપમ-પાટો-પટ્ટો દોહ હાડનો સંપુટ મર્કટવંધ ઉપર પાટો છે, વજ્જ કહેતાં સીલી-મર્કટ વંધને દોનુ પાસે કીલી કહેતાં સીલી છે. ઉમઓ-દોનુ પાસે હાડનો આટો તે મર્કટવંધ કહીજે. એ સર્વ પહેલે સઘયણમે છે. મહાપલવંત યાય, એ સંઘયણ કર્મ ઔદારિક શરીર ધારીને હૃદય આવે એટલે તિર્યચ મનુષ્યને છે, દેવતા નારકીને નથી. ॥૩૯॥

સમચઝરસેનિગ્ગોહે-સૌંડુજ્જાઈવામળે હુડ' ।

સઠાળા વણ્ણા કિંણહ-નીલલોહિયહલિદસિઆ ॥૪૦॥

અર્થ—સમચોરસ સંસ્થાન જે ચ્યાર દોરી પર્યક્ષાસન
બેઠા વરાવર થાય, અતિ સુંદર છે ૧ નિગ્રોથસસ્થાન ઉપર ત્રિગ
સુંદર છે, ફેઠલો ત્રિક દુર્બલ છે ૨. સાદિ સંસ્થાન ત્રીજો
નીચલો સુંદર છે ૩. જુજ્જસસ્થાન જે જુવઢો હોયે ૪. વાપન
સસ્થાન જે દેહમાન છોટો હોયે ૫. હુંદક સંસ્થાન સર્વથા છક્ષણ
રહિત હોયે ૬. ષ છ સસ્થાન કઢા. હવે વર્ણ પાંચ કાઠો
મમરનો, નીલો શૂદાની પાંચ સરીલો, રાતો દિગલોક સરીલો.
પીલો કંચન સરીલો, શ્વેત-ધોલો રૂપા સરીલો. ॥૪૦॥

સુરેહી દુરેહી રસા પળ, તિત્તેકહુઅંકસાયેઅવિલાંમહુરો' ।

ફાસા ગુરૂંલહેમિઝેઝરે-સીઝળહેસિણિઙ્ઙેરુક્કલટ્ઠ' ॥૪૧॥

અર્થ—સુરભિગંધ ૧, દુરભિગંધ ૨. રસ પાંચ-તોલો તે
લલિગ સરીલો ૧, કઢવો તે ગલો સરીલો ૨, કસાયલો તે
હરંદે સરીલો ૩, લાટો તે લિંનુ આવળી સરીલો ૪, મીઠો તે
લાંઢ સરીલો કણો ૫. હવે સ્પર્શ આઠ કહે છે ગુરુ-ભારે લાગે
૧, લહૂ-હલ્લો ૨, મિઝ-મુકુમાલ ૩, સ્વરસરો તે કઠોર ૪,
સી-ટાઢો ૫, ઝળહે-ઝળો ૬, સિણિઙ્ઙ-બીકળો ૭,
રુક્કલટ્ઠ-લૂલો ૮ આઠ ફરસ જાણવા. ॥૪૧॥

નિલકસિણ દુગંધ, તિત્ત કહુઅ ગુરુ સ્વર રુક્કલ ।

સીઅ ચ અસુહનવગ, ઇકારસગ સુમ સેસં ॥૪૨॥

અર્થ—પ્રથમ નીલવર્ણ ૧, કીસન-કાઠો વર્ણ ૨, દુર-
ભિગંધ ૩, તિલો રસ ૪, કહુઓ રસ ૫, ગુરુ-ભારી સ્પર્શ ૬,

સરસરો ૭, શીતલ ૮, લૂલો ૯, એ નવ ૯ અશુભ જાણવા.
વાતી રહ્યા એ દગ્યાર વર્ણ આદિક જે તે શુભ જાણવા એ વચન
પ્રાયિક નિશ્ચયે નહીં. ॥૪૨॥

ચક્રહગદ્વવણુપુવ્વી ગદ્વુવિદુગં તિગં નિઆઝ્જુઅ ।
પુવ્વીઝ્ઝદઓ વવકે, સુહઅસુહવસુદ્વિહગગઈ ॥૪૩॥

અર્થ—ચારગતિની પેરે આનુપૂર્વી જાણવી. નરકાનુપૂર્વિ ૧
તિર્યંચાનુપૂર્વિ ૨, મનુષ્યાનુપૂર્વિ ૩, દેવાનુપૂર્વિ ૪, ગતિઆ-
નુપૂર્વિ મિલ્યાં દ્વિક કહીજે. જિમ દેવદ્વિક-દેવગતિ ૧, દેવાનુ-
પૂર્વિ ૨, નરકદુગ-નરકગતિ ૧, નરકાનુપૂર્વિ ૨, ઇમજ
મનુષ્યદુગ-મનુષ્ય ગતિ ૧ મનુષ્યઅનુપૂર્વિ ૨. એ દ્વિકમાંદિ તે
ગતિનો આઝ્ઝલો મેલીજે તિવારે ત્રિરૂ થાય જિમ દેવત્રિક તે
દેવગતિ ૧ દેવાનુપૂર્વિ ૨ દેવઆઝ્ઝલો ૩ ઇમ નરકાદિક ત્રિરૂ
જાણવો. આનુપૂર્વિનો ઉદય વરૂગતિમે છે. જે ભવાંતરે જેવારે
જીવ જાય, તિવારે આનુપૂર્વિકર્મ ઉદય આવે છે શુભવિહાયો-
ગતિ ૧ જેથી જીવનો ચાલ્ય શુભ થાઈ, દુષ્કર્મ ગજ હંસની પેરે
સુંદર ચાલિ હોયે ૧. અશુભવિહાયોગતિ. જે અશુભ ચાલિ જે
વેંટ રાસમ સરસી ચાલ ચાલે, મહા અસુદર. ॥૪૩॥

પરઘાઝ્ઝદયા પાળી, પેરેસિં વલિણપિ હોઈ દુદ્ધરિસો ।
ઝસસિણલદ્ધિજૂત્તો, હવેઈ ઝસાસનામવસા ॥૪૪॥

અર્થ—પરાયાત નામ કર્મને ઉદયેથી પ્રાણી જીવને
પેરેસિં અન્ય ત્રીસી વલવતને પિણ હોવે દુર્ધર્મ હોયે જે તે જીવને
ફોટકે આક્રમસમે નહીં તે પરાયાત નામકર્મ. ૧ ઝસાસ લેવાની
લલ્લિ થાયે પટલે ઝસાસ પર્યાસિના ઉદયથી શ્વાસોચ્છ્વાસ
મુલે લે, તે ઝસાસ નામકર્મ કહીજે ॥૪૪॥

રવિવિવે ડ જિઅંગ, તાવજુઅ આયવાડ નડ જલણે
જમુસિણફાસસ્સ તહી, લોહિયવળણસ્સડદડત્તિ ॥ ૪૫ ॥

અર્થ—સૂર્યના મહાહમા જે પ્રાણીના જીવના અંગ છે, સૂર્ય
વિમાનમે જે પૃથ્વીભાગના જીવ તે તાપ સહિત છે—તાવહો કરે
છે તે આતાપના નામકર્મનો ઉદય જાણવો, પણ અગ્નિને વિષે
આતાપ નહીં. તો શ્યુ જે છે ? જે કારણે અગ્નિમેં કરસ્યેં સન્હો
છે અને લોહિઅ રાત્રાવર્ણનો ઉદય છે. આતપનો ઉદય
નહીં. ॥ ૪૫ ॥

અણુસિણપયાસરૂવ, જિઅગમુજ્જોઅપ્પ ઇહુજ્જોઆ ।
જહ્ દેવુત્તરવિક્કિઅ--જોહ્સસખજ્જોઅમાહ્ઠવ ॥ ૪૬ ॥

અર્થ—અણુસિણ—સન્હો નહીં, અને પ્રકાશરૂપ અણુવાલો
કરે છે, જીવ પ્રાણીનો અંગ શરીર ઉદ્યોત કરે, તે ઉદ્યોતનામકર્મ
યહીજે. યદિ—જિવારે દેવતા ઉત્તરવિક્રિય કરે, જ્યોતિષો ચંદ્ર,
ગ્રહ, નક્ષત્ર, તારામણ્ડલને ચતિને આદિશબ્દથી મળી, મોતી,
હીરા, માણિક્ય પ્રમુખને ઉદ્યોતનામકર્મનો ઉદય છે, તે થતી તૈજ
જ્યોતિ છે. ॥ ૪૬ ॥

અગ ન ગુરુ ન લહુઅ, જાયહ્ જીવસ્સ અગુરુલહુઅડદયા ।
તિત્થેણ તિહુઅણસ્સ વિ, પુજ્જો સે ડદઓ કેવલિણો ॥ ૪૭ ॥

અર્થ—જે કર્મથી જિણ જીવનો શરીર ઘણો ભારી ન
થાઈ, ન ઘણો હલકો પણ થાઈ. મધ્યમ શરીર થાઈ જેહનો તે
અગુરુલહુનામકર્મ ઉદયપણિ જાણવો. તિત્થય—તીર્થકરનામકર્મ
મેના ઉદયથી જીવ ત્રીણ મુવનને પૂજનોક થાય, ચોત્રીસ અતિ-
શય, પાંત્રીસ વાણી, આઠ પ્રાતિહારજ હોવે તે તીર્થકરનામકર્મનો
ઉદય કેરલીને થાય, કેવલજ્ઞાન ઉપન્યા પછી તે ઉદયે આવે. ॥ ૪૭ ॥

अगोवगनियमणं, निम्माण कुणइ सुत्तहारसमं ।
उवघाया उवहम्मइ, सतणुवयवलविगार्इहिं ॥४८॥

अर्थ—अंगोपांग, नासिका, आंख, कान प्रमुख सखरा
ठामने ठाप निपजावे. निम्माणं—ते निम्माणिनामकर्म कही-
जे सूत्रधार सरखो कहीजे. जिम सूत्रधार पूतळी घडे ते समी-
अंगोपांग सुदर घडे. उपधातनामकर्मथी जीवनो शरीर इणाय,
आपणे शरीरे वधती आगुली जीम-पढजीभी रसोली प्रमुख
अपजे, तिणं शरीर कुरूप होवइ. कुरूप दीसइ. ॥४८॥

वित्तिचउपणिदियतसा, वायरओ वायरा जिआ थूला।
नियनियपज्जत्तिजुआ, पज्जत्ता लद्धिकरणेहिं ॥४९॥

अर्थ—वित्तिचउ—घेंद्री, तेंद्री, चौरेद्री, पवेंद्री, जीव
सर्व चाले हाले छे, तिणे ते तस कहीजे. वादरनामकर्मना उदयथी
जीव दीर्घपणुं पामे. आप आपणी पर्याप्ति पूरी करे ते पर्याप्त
नाम कहीजे. पज्जत्ता—ते पर्याप्ति वे प्रकारनी छे—लब्धि पर्याप्त
१ अने करण पर्याप्त २ तिहां आपणी पर्याप्त पुरो पामस्ये ते
लब्धिपर्याप्त १, जे पर्याप्त पूरी करी रखा ते करणपर्याप्त २ ॥४९॥

पत्तेअतणुपत्ते—उदण दतअट्टिमाइ थिर ।

नाभुवरिसिराइसुह, सुभगाउ सव्वजणइट्ठो ॥५०॥

अर्थ—जे एक शरीरे एक जीव ते मत्येकनामकर्म
कहीजे. जेहना उदयथी दात, दाड थिर रहे ते थिरनामकर्म
कहीजे. नाभि उपरे मस्तकताइ जे उपरलो त्रिक ते शुभ
कहीजे, सुभगनामकर्मथी सर्व जगतने बह्नुभ धाय, मोह-
नकारी धाय. ॥ ५० ॥

સુસરા મહુરઙ્ગુણી, આઙ્ગજા સઽવલોગગિઙ્ગવઑ ।
જસઑ જસકિત્તીઑ, થાવરદસગ વિવઙ્ગજત્થ ॥૫૧॥

અર્થ—સુસ્વરનામકર્મથી મીઠી સુત્રકારી ધ્વની થાય, કંઠ સ્વરો કોયલના સરિસ્વો થાય. આઙ્ગ—આદેયનામ-કર્મથી સર્વ લોકને તેદનો વચન માનનીક થાય. જસનામ કર્મથી જસ થાય, કીર્તિ થાય અને લોકર્મે જસ થાય. એ વ્રસ-દસક થયો. ઇણથી થાવરદસક વિપરીતાર્ય છે. થાવર એકેદ્રી ૧, સૂક્ષ્મ-દષ્ટિ ન ઢીસે ૨, અપર્યાપ્ત-પર્યાપ્ત પૂરી ન કરે ૩. અનતા જીવે એક શરીર તે સાધારણ ૪. હાઠ દાંત હાલે તે અથિર ૫, હેઠલો ત્રિક તે અશુભ ૬-દુર્ભગ-લોકમે દોહાગ થાય ૭, દુસ્વર-કંઠ સારો ન હોય. ૮, અનાદેય-વચન કોઈ ન માને ૯, અજસ પણ-જસ ન હોય દસ. એ થાવરદસક કહીજે. ॥ ૫૧ ॥

ગોઞ દુઘ્નચનીય, કુલાલ ઇવ સુઘઢમુભલાઈઞ ।
વિઘ્નં દાણે લાભે, ભોગુવભોગેસુ વીરિય ઞ ॥૫૨॥

અર્થ—ગોત્ર કર્મના દોય ૨ મેદ છે-મથમ ઉચ્ચગોત્ર ૧, ઘીજો નીચગોત્ર ૨, એ વે મેદ જાણવા. કુલાલ-કુંભારસમાન છે, જિમ કુંભાર સુદર ઘઢો પણ કરે અને અસુંદર ઘઢો પણ કરે તિમ હવે અતરાયકર્મના પાચ મેદ કહે છે, દાનાંતરાય ૧, લાભાન્તરાય ૨, ભોગાન્તરાય ૩, ઉપભોગાતરાય ૪. વીર્યોતરાય ૫. ॥ ૫૨ ॥

સિરિહરિઞસમ ઇઞ, જહ પઢિકુલેણ તેણ રાયાર્ઞ ।
ન કુણઈ દાણાર્ઞય, ઇવ વિઘ્નેણ જીવો વિ ॥૫૩॥

अर्थ—श्रीगृहक-भंडारी समान अंतराय कर्म जाणवो.

जिम भंडारी अपूठे यकां जिम राजानी दान देवानी बुद्धि हवे पणि ते पालितो दान देइ शके नही, इम अंतराय कर्मने उदये जीव दानादिक देइ शके नहीं. ॥ ५३ ॥

हवे आठ कर्मबंधनां कारण कहे उ.

पडिणीअत्तणनिन्हव-उवघायपओसअंतराएण ।

अच्चासायणयाए, आवरणदुग जिओ जयइ ॥५४॥

अर्थ—तिहां पहेलां ज्ञानावरणो दर्शनावरणीनां वध कारण कहे छे—प्रत्यनीकपणें जिनमतनो अपूंठो करे, निन्हव-सिद्धान्तना वचन उयापे, उपघात-ज्ञाननी प्रति प्रमुख फाडे, भणता होय ते उपरे द्वेप धरे, द्वेप करे ते पओस कहीये. वळो भणतां अंतराय करे, सिद्धांत, गुरु, प्रतिमाना अति आशातना करे, तो जीव अंतराय बांधे. आवरण दोय ज्ञानावरण १, दर्शनावरण २, दर्शनावरणो कर्म जीव इतरे कारणे बांधे. ॥५४॥

गुरुभत्तिखतिकरुणा-वयजोगकसायविजयदाणजुओ ।

दढधम्माई अज्जइ, सायमसाय विवज्जयओ ॥५५॥

अर्थ—गुरुभक्ति करतां, क्षमा करतां, दया पाळतां, व्रत पाळतां, योग वश करे, कपाय वश करे, दान देवे, दढधर्मि होवे, धर्म उपरे स्थिर प्रतीत उपार्जे—बावे सातावेदनी प्रत्ये, अने एथी विपरीत जे हिंसा, अव्रत, कपायथी असातावेदनी बाधे. ॥ ५५ ॥

उम्मगगदेसणामग्ग-नासणादेवदव्वहरणेहि ।

दंसणमोह जिणमुणि-चेइअसघाइपडिणीओ ॥५६॥

અર્થ—ઉન્માર્ગ—સ્વોટો માર્ગ દેલાહે, માર્ગ શુદ્ધ સ્યાદ્વાદ ન આવે, ઘટલે અશુદ્ધ માર્ગ દેલાહે દેવદંત્ર -દેહેરાનો દ્રવ્ય, ધન, સાધારણ દ્રવ્યનો હરવો, રાવો, વાવરે જીવ દર્શનમોહની કર્મ વાધે. જિન, તીર્થંકર, સાધુ, ચૈત્ય, દેહરો. સંઘ ચતુર્વિધ, તેહનો પ્રત્યનીક જીવ મિથ્યાત્વમોહની વાધે ॥ ૫૬ ॥

દુવિહંપિ ચરણમોહં, કસાયહાસાઙ્ગવિસયવિવસમણો ।
ઘઘઙ્ગ નિરયાઙ મહારમ્પરિગ્ગહરઓ રુદ્ધો ॥ ૫૭ ॥

અર્થ—દુવિહં—દોઢ મેદેં ચારિત્રમોહની જીવ કર્મ વાધે. કષાય ક્રોધાદિક હાસ્યાદિક પાચ ઈન્દ્રીનો વિષય તેહથી પરવશ પડ્યો ઘટલે જે જીવ વિષયમેં મસ્ત હોવે તે ચારિત્રમોહની વાધે. અને મહારમ્—વાવડી, કુઆ, તલાવ, કોટ, યાગ, સ્ત્રેષ પ્રમુખ મોટા આરંભ કરતો થકો તથા મોટા પરિગ્રહ ધન ધાન્યમેં મૂર્છિત થકો પરિણામે રૌદ્ર (રૌદ્રધ્યાની) તે નરક ગતિ જ જાય. ॥ ૫૭ ॥

તિરિયાઙ ગૂઢહિયઓ, સઘો સસહ્ચો તહા મણુસ્સાઙ ।
પગ્ગહતણુકસાઓ, વાણરુઙ્ગ મઙ્ગિસમણો અ ॥ ૫૮ ॥

અર્થ—તિર્યંચનો આઝસો વાધે જે હીયાનો મહાગૂઢ ગંઢીલો દોષ, મૂર્ખ અજ્ઞાની હોવે, સાલ (શલ્ય) સહિત હોવે, કૂઢ કપટ ધનો કરે તે તિર્યંચનો આયુ વાધે તિમ તેની રીતે મનુષ્યનો આઝસો વાધે. જે જીવ પ્રકૃતિ સ્વભાવે તેણુ—પાતલો કપાય જેહને હોયે, દાન દેવાની ઝુદ્ધિ જેહને હોવે, ગુણે કરી મધ્યમ ગુણી હોયે તે મનુષ્યાયુ વાધે. ॥ ૫૮ ॥

અવિરયમાઙ્ગુરાઽ ચાલતવોઽકામનિજ્જરો જયઙ્ગ ।
સરલો અગારવિહો, સુહનામ અન્નહા અસુહં ॥૫૯॥

અર્થ—અવિરતિથી લેઈ કરીને સાતમે ગુણઠાળે તાંડે જીવ દેવતાનો જ આડ઼ો વાંધે, વળી અઘ્ઘાનતપ કરતો જીવ, અકા-
મનિર્જરા કરતો જીવ દેવતાનો આડ઼ો વાંધે. સરલચિત્ત
હોયે, ગર્વ ન કરતો હોય તે જીવ નામકર્મની શુભ પ્રકૃતિ
વાધે અને કપટી અહકાર કરતો હોય તે નામકર્મની અશુભ
પ્રકૃતિ વાંધે. ॥ ૫૯ ॥

ગુણપેહી મયરહિઓ, અઙ્ગયણઙ્ગાવનારુઙ્ગ નિચ્ચં ।
પકુણઙ્ગ જિણાઙ્ગભત્તો, ડચ્ચ નીય ઙ્ગયરહા ડ ॥૬૦॥

અર્થ—ગુણગ્રાહી-ગુણરાગી, યદ અહંકાર રહિત, માનનો
પણ નહીં, મળવા ને મળાવવાની રુચિ ઘણી હોયે જેહને, એહવો
સરલબુદ્ધિ જીવ હોયે, વળી જે જીવ જિન ગુરુ વચન ઘટ્ટુ શ્રુતની
મક્તિ કરતો હોય, તે જીવ ડચ્ચગોત્ર વાધે અને એહયી વિપરી-
તપણે નીચ ગોત્રકર્મ વાંધે ॥ ૬૦ ॥

જિણપૂઆવિગ્ગકરો, હિંસાઙ્ગપરાયણો જયઙ્ગ વિગ્ગ ।
ઙ્ગય કમ્મવિવાગોય, લિહિઓ દેવિંદસૂરિહિં ॥૬૧॥

અર્થ—જિનપૂજા કરતાં જે અંતરાય કરે તે અંતરાય કર્મ
વાંધે, વળી જે હિંસામા વત્પર-ડઙ્ગમાલ હોયે તે જીવ અંતરાયકર્મ
વાંધે, એટલે કરી કર્મનો વિપાક કયો એકસો અઘ્ઘાવન પ્રકૃતિ
કહી અને પૂર્વલા સિદ્ધાંત દેહોને દેવેંદ્રસૂરિ આચાર્યે લખ્યો
છે. ॥ ૬૧ ॥

इति कर्मविपाकनाम प्रथमकर्मग्रन्थट्वार्थः संपूर्णः । १२

અર્થ—નવા કર્મનો ગ્રહણ-લેવો, પટલે જીવને નવાં કર્મ લગાવવા તે ગ્રહ કહીજે. તે વચે સર્વ સામાન્યે એકસોવીસ પ્રકૃતિ છે. પાંચ જ્ઞાનાવરણી, નવ દર્શનાવરણી, બે વેદની, છીસ મોહની, ૪ આકરસો, ૬૭ નામકર્મની, બે ગોત્રકર્મની, પાંચ અંતરાયકર્મની એવ ૧૨૦ પ્રકૃતિ ગાંધે, તિળમે તીર્થકર નામકર્મ ૧, આહારક શરીર ૨, આહારક સ્પાગ ૩. એ ત્રીન પ્રકૃતિ શુભ છે, સમકીત સર્વવિરતિ વિના વધાય નહિ, તિળે, એ ત્રીન પ્રકૃતિ મિધ્યાત્વ ગુણઠાળે ન ગાંધે, તિવારે થાકી મિધ્યાત્વ-ગુણઠાળે ૧૧૭ એકસો સત્તર પ્રકૃતિ કહી વેટલી થાંધે, તેમા એ ત્રીન પ્રકૃતિ નામકર્મની ટાલી છે. ॥૩॥

નરયતિગ જાદ્ધાવરચડ હૂડાયવછેવટ્ઠનપુમિચ્છં ।
સોલ તો ઇગહિઅસય સાસણિ તિરિથીળદુહગતિગં ૪॥

અર્થ—હવે સાસ્વાદન ગુણઠાળો કહે છે—નરયતિગ-
નરકગતિ ૧, નરકાનુપૂર્વી ૨, નરકઆકરસો ૩ । જાતિ ૪
એકેદ્રી ૧, વેદ્રી ૨, તેદ્રી ૩, ચરેદ્રી ૪ । થાવર ૧, સૂક્ષ્મ ૨,
અપર્યાપ્ત ૩, સાધારણ ૪. એ ૧૧, હુંડક સસ્થાન ૧૨, આતા-
પનામ ૧૩, છેવઠો સઘયણ ૧૪, નપુસકવેદ ૧૫, મિધ્યાત્વમો-
હની ૧૬, એ સોલે પ્રકૃતિ અશુભ છે. મિધ્યાત્વગુણઠાળે જીવ
જે હોય તે થાંધે ચીજા ન થાંધે, તિળે સાસ્વાદન ગુણઠાળે ન
થાંધે તિવારે સોલે પ્રકૃતિ વળી કાઢી, તિવારે સાસ્વાદનગુણઠાળે
એકસોએક પ્રકૃતિ રહી તે થાંધે છે. ૨ હવે મિથ્રગુણઠાળો કહે
છે—તિરિતિગ તિર્યચગતિ ૧, તિર્યચની આનુપૂર્વી ૨, તિર્ય-
ચનો આકરસો ૩. થીળદ્દીતિગ—નિદ્રાનિદ્રા ૧, પ્રવલાપ્રવલા
૨, થીળદ્દી ૩. દુર્ભગતિગ—તે દુર્ભગ ૧, દુઃસ્વર ૨, અનાદેય ૩.
એવ નય તે ઉપરાત વળી ॥ ૪ ॥

अणमज्झागिइसघयणचउ निउज्जोअकुखगइत्थित्ति।
पणवीस तो मीसे, चउसयरि दुहाउअवंधा ॥५॥

अर्थ—अनंतानुग्रही क्रोध १, मान २, माया ३, लोभ ४. मयसंस्थान चार. न्यग्रोध १, सादि २, वामन ३, कुब्ज ४. मयसंययण ४ रिपभनाराच १, नाराच २, अर्द्धनाराच ३, कीलिका ४ ए ४। नीचगोत्र १, उयातनाम १, अशुभविहा-
योगति १, स्त्रीयेद १. ए पचवीस २५ प्रकृति मिश्रगुणठाणे न
वांधे त्वारे मिश्रगुणठाणे ए टाळवी. तिवारे मिश्रगुणठाणे ७४
चीहुत्तर प्रकृति वांधे. १०१ मांयी पचीस काढ्या तो छोटोत्तर
७६ होवे, तिवारे दोय आउखा. मनुष्यनो आउखो १, देवतानो
आउखो २ ए दोय ग्रीही न वांधे तिवारे ७४ रहे. ॥५॥

सम्मे सगसयरि जिणाउघधिवइरनरतिअविअक-

साया ।

उरलदुगतो देसे सत्तट्ठी तियकसायतो ॥ ६ ॥

अर्थ—हवे चोयो समकित गुणठाणो कहे छे—समकीत
ठाणे ७७ सतहत्तरि प्रकृति वांधे. इहां तीर्थकरनामरूप १,
मनुष्यनो आउखो २, देवतानो आउखो ३, ए तीन प्रकृति
पहेलां काढी ते पछी मेळीजे तिवारे ७७ सतहत्तर वांधे. हवे
पांचमो देशविरतिगुणठाणो कहे छे—वज्ररूपभनाराचसंघयण १,
मनुष्यगति २, मनुष्य आनुपूर्वी ३, मनुष्यनो आउखो ४, बीजी
चोकडी ते अमत्याख्यानी क्रोध, मान, माया, लोभ ४ उरलदुग -
औदारिक शरीर १, औदारिक उपांग २. ए दण १० प्रकृति
देशविरतिगुणठाणे न वांधे, तिवारे ए १० काढीजे तिवारे ६७
सतसठी प्रकृति वांधे. हवे प्रमत्तगुणठाणो कहे छे—ग्रीही चोकडी

તે પ્રત્યાર્થ્યાની ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા, ૩, લોભ ૪ એ ચાર
કાઢીજે- ॥ ૬ ॥

તેવદ્વિ પમત્તે સોગઅરદ્અથિરદુગઅજસઅસ્સાય ।

વુચ્છિજ્જ છ ચ્ચ સત્તવ નેહ સુરાઉ જયાનિદ્દ ॥ ૭ ॥

અર્થ—ત્યારે ૬૩ ગ્રેસઠ રહે, તે પ્રમત્ત છઠ્ઠે ગુણઠાણે વાંધે
હયે સાતમો અપ્રમત્તગુણઠાણો કહે છે—સોગ ૧, અરતિ ૨, અથિર
૩, અશુભ ૪, અજસ ૫, અસાતાનેદની ૬, કિળીક જીવને
૭ છ ૬ કાઢીજે અને કિળહિને તો સાત કાઢીજે, જે દેવનો
આચર્યો કાઢીજે, દેવતાનો આચર્યો લખાવ્યો હોયે અથવા ન
વાંધતો હોયે તો સાત કાઢીજે. ॥ ૭ ॥

ગુણસદ્ધિ અપ્પમત્તે, સુરાઉ વધ તુ જહ્મ્મ ઇહાગચ્છે ।

અન્નહ અદ્દેઠાવન્ના, જ આહારગદુગ વધે ॥ ૮ ॥

અર્થ—જો છ કાઢીજે તો અપ્રમત્તગુણઠાણે ગુણસદ્ધિ ૫૯
રહે, જિણ કારણથી દેવતાનો આચર્યો જે જીવ વાંધતો થકો
સાતમે ગુણઠાણે આવે તેહને ૫૯ અને જે જાવ દેવતાનો
આચર્યો લખાવે, સાતમે ગુણઠાણે આવે તેહને અઠાવન ૫૮ રહે.
ઇહા તો દોષ પ્રકૃતિ ઘટે છે, સત્તાવન અથવા હપ્પવન થાય છે.
તિણે આહારક શરીર ૧, આહારક ભાંગ ૨, એ દોષ ઘડી
ધાલીજે તિવારે ગુણસઠી ૫૯ તથા ૫૮ થાય. ॥ ૮ ॥

અહવન્ન અપુઠ્ઠાહ્મિ નિદ્દુગ તો હપ્પન્નપણભાગે ।

સુરદુગપણિદિસુખગદ્ધતસનવરલવિણુતણુવગા ॥ ૯ ॥

અર્થ—પદ્ધિજ અઠાવન ૫૮ અપૂર્વકરણ આઠમે ગુણઠાણે
તેહને પહેલે ભાગે વાંધે, પછી વીજે ત્રીજે ચોથે પાંચમે છઠ્ઠે ૭

पांच भागे छप्पन्न ५६ प्रकृति बांधे. निद्रा १, मचला २, ए
दोय प्रकृति काढीजे. पढी देवगति १, देवतानुपूर्वि २ पचेद्री
१. शुभनिहायोगति १ त्रस १, वादर २, पर्याप्त ३, मत्येक
४, धिर ५, शुभ ६, सुभग ७, सुस्वर ८, आदेय ९. ए नस-
नव तथा औदारिक विना ४ शरीर दोय उपाग-वैक्रिय शरीर
१, आहारक शरीर २, तेजस ३, कार्मण शरीर ४. वैक्रिय
उपांग १, आहारक उपांग २. ॥ ९ ॥

समचउरनिमिणजिणवन्नअगुरुलहुचउछल सितीसतो
चरमे छवीसवधो, हासरइकुच्छभयभेओ ॥ १० ॥

अर्थ—समचतुरस सस्थान १, निर्माण १, जिननाम १,
वर्ण १, गध १, रस १, फरस १, अगुरुलघु १, उपघात १,
पराघात १, उसास १, छद्वा भागने अते ए त्रीस ३० प्रकृति
काढीजे, तिवारे चरम ठेहले सातमे भागे छवीस २६ प्रकृति
बांधे. हवे नवमो अनिट्तिनादरगुणठाणो कहे छे-हास्य १,
रति १, दुगंछा १, भय १. ए न्यार काढीजे. ॥ १० ॥

अनियट्ठिभागपणगे, इगेगहीणो दुवीसविहवधो ।

पुमसजलणचउण्ह, कमेण छेओ सतरसुहुमे ॥ ११ ॥

अर्थ—अनिट्ति गुणठाणाना पांच भाग छे. तिणमे
पेहेले भागे बावीस बांधे, पाछले भागे सर्व एकेक घटाढीये.
बावीस माहेयी घटाढीये. अनिट्तिकरणने बीजे भागे पुम्पवेद
काढीजे तिवारे एकवीस. त्रीजे भागे संजलनो क्रोध काढीजे,
तिवारे २० वीस, चोये भागे मंजलनो मान काढीजे तिवारे
१० ओगणीस. पाचमे भागे सजलनी माया काढीजे तिवारे
अदार १८. ह्य दशमो सुस्मसपराय गुणठाणो कहे छे-

તિણમાંદીથી સજલનો લોભ કાઢીજે, તિવારે સત્તર દશમે ગુણ-
ઠાણે ૧૭ વાંધે.

ચઉદંસણુચ્ચજસનાણવિગ્ધ દસગ તિ સોલસુચ્છેઓ।
તિસુસાયવધછેઓ, સજોગિ વધંતણતો ચ ॥ ૧૨ ॥

॥ વન્ધો સમ્મત્તો ॥

અર્થ—હવે ઇગ્યારમો ઉપસાતમોહ કહે છે—ચાર દર્શ-
નાવરણિ ઉચ્ચગોત્ર, જસનામકર્મ્મ, પાંચ જ્ઞાનાવરણિ, પાચ અત-
રાય ૫ દશ ૫ સર્વ સોલે પ્રકૃતિનો છેદ કીજે, તિવારે ઇગ્યારમે
વારમે તૈરમે ૫ ત્રીન ગુણઠાણે વાકી ૧ ૫૬ સાતાવેદની પ્રકૃતિ
વધમે રહે, પછે તૈરમે સજોગી કેગ્લીને ઝેડે તેપણ સ્વપાયે, અર્થ
હોયે, સર્વ કર્મશુ રહિત હોયે. ચૌદમે ગુણઠાણે પછી અનતો
ફાલ મોક્ષપદ પામે. ૧૨ ૫ વધ અધિકાર પૂરો થયો ઝે.

ઉદઓ વિવાગવેયણમુદીરણમપત્તિ ઇહ દુવીસસય ।
સતરસય મીચ્છે મીસસમ્મઆહારજિણણુદયા ॥૧૩॥

અર્થ—હવે ચૌદ ગુણઠાણે ઉદય કહે છે—ઉદય કહેતા
કર્મનો ત્રિપાક ફલ તેહનો ભોગવણો શુભ સાતાદિક, અશુભ
અસાતાદિક તે ઉદય કહીજે. અને ઉદય નાવ્યા કર્મને સ્વેચ્છી
ઉદીરણકરણે કરી—જોરાવરે કરી ઉદય આણે તે ઉદીરણ
કહીજે. ઇહા ઉદયમે ઉદીરણમે સામાન્ય ૫૬સો વાવીસ ૧૨૨
છે. મોહનીના ૨૮ મેદ લીજે, મિવ્યાત્ત ગુણઠાણે ૧૧૭ ૫૬સો
સત્તરનો ઉદય છે. જે કારણે પાચ પ્રકૃતિ કાઢીજે—મિશ્રમોહની
૧, સમ્પ્રકૃત્વમોહની ૨, જિનનામ ૩, આહારક શરીર ૪,
આહારક ઉપાગ ૫, ૫ પાચ કાઢીજે. ॥ ૧૩ ॥

સુદુમતિગાયવમિચ્છ, મિચ્છત સાસણે ડગારસય ।
નિરયાણુપુવ્વિણુદયા, અણથાવરડગવિગલઅંતો ॥૧૪॥

અર્થ—હવે સાસ્વાદન ગુણઠાણો કહે છે—સૂક્ષ્મત્રિફ તે સૂક્ષ્મ ૧, અપર્યાપ્ત ૨, સાધારણ ૩. આતાપ ૧ મિથ્યાત્વમોહની ૧. એ પાંચનો ઉદય મિથ્યાત્વમે છે, સાસ્વાદનમે નહીં, તિવારે સાસ્વાદનમે એકસો ડગ્યાર પ્રકૃતિ ઉદય છે. સો એતો એકસો થારે રહી, તિવારે નરકઆનુપૂર્વિ કાઢીજે તિવારે ૧૧૧ રહી. હવે મિશ્રગુણઠાણો કહે છે—અનતાનુબંધિ ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, લોભ ૪, થાગર ૫, એકેન્દ્રી ૬, વિરુલેન્દ્રી તે વેન્દ્રી ૭, તેન્દ્રી ૮, ચૌરેન્દ્રી ૯. એ નવ કાઢીજે. ॥ ૧૪ ॥

મીસે સયમણુપુવ્વિણુદયા મીસોદએણ મીસતો ।
ચડસયમજણ સમ્માણુપુવ્વિ સેવાચિયકસાયા ॥૧૫॥

અર્થ—તિવારે મિશ્રગુણઠાણે એકસો પ્રકૃતિ ઉદય છે. એતો એકસો દોય ૧૦૨ રહી, તિવારે મનુષ્યાનુપૂર્વિ ૧, તિર્યે-વાનુપૂર્વિ ૧, દેયાનુપૂર્વિ ૧. એ ત્રીન વઢી કાઢીજે, તિવારે ૯૯ રહે. વઢી મિશ્રમોહની મેઢીજે, તિવારે પૂરા સો ૧૦૦ થાય

ચોથો ગુણઠાણો કહે છે—મિશ્રમોહની કાઢીજે અને સમ-ક્રીતમોહની ૧, આનુપૂર્વિ ૪ ચ્યાર, એ પાંચ પ્રકૃતિ મેઢીજે, તિવારે ચોથે ગુણઠાણે ૧૦૪ એકસોચ્યાર પ્રકૃતિનો ઉદય છે. પાંચમો દેસવિરતિ ગુણઠાણો કહે છે—ગોજી ચોકઢી કપાયની—અપ્રત્યાલ્યાની ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, લોભ ૪. ॥ ૧૬ ॥

મણુતિરિણુપુવ્વિવીઁવ્વટઠ-દુહગઅણાઙ્ગજ્જદુગસતરછેઓ
સગસીઙ્ગ દેસિ તિરિગઙ્ગઆઁનિઙ્ગજ્જોઅતિકસાયા ૧૬

અર્થ—મનુષ્યાનુપૂર્વિ ૧, તિર્યચની આનુપૂર્વિ ૧ વૈક્રિયા-
 ઘટુ તે વૈક્રિય શરીર ૧, વૈક્રિય ઉપાંગ ૨, દેશગતિ ૩, દેશાનુ-
 પૂર્વિ ૪, દેવનો આડઠ્ઠો ૫, નરકગતિ ૬, નરકાનુપૂર્વિ ૭,
 નરકઆડઠ્ઠો ૮, એ આઠ દુર્ભગ ૧, અનાદેય ૧, અજસ ૧,
 એ સતરે પ્રકૃતિ કાઢીજે, તિવાર દેશવિરતિ ગુણઠાણે સત્યાસી
 ૮૭ પ્રકૃતિનો ઉદય છે. હવે છટ્ટો પ્રમત્ત ગુણઠાણો કહે છે—તિ-
 રજચગતિ ૧, તિરજંચ આડઠ્ઠો ૧, નીચૈર્ગોત્ર ૧, ઉદ્યોતનામ-
 કર્મ ૧ ત્રીજી ચોકઢી—પ્રત્યાઘ્યાની ક્રોધ, માન, માયા,
 લોભ. ॥ ૧૬ ॥

અદ્ઠછેઓ ઇગસીઈ, પમત્તે આહારજુઅલપક્ષેવા ।
 થીળતિગાહારગદુગછેઓ છસયરિ અપ્પમત્તે ॥૧૭॥

અર્થ—એ આઠ પ્રકૃતિ કાઢીજે, તિવારે પ્રમત્તગુણઠાણે
 એકાસી ૮૧ પ્રકૃતિ ઉદયે છે. રહ્યા ગુણાસી ૭૯ થાય છે, તિવારે
 આહારક શરીર ૧, આહારક ઉપાંગ ૨ એ દોય પ્રકૃતિ મેલીજે,
 તિવારે ૮૧ એકાસી થાય છે. હવે સાતમો અપ્રમત્ત ગુણઠાણો
 કહે છે—થીળાદ્ધીતિગ—નિદ્રાનિદ્રા ૧, પ્રચલાપ્રચલા ૨, થી
 ણદ્ધી ૩, આહારક શરીર ૪, આહારક ઉપાંગ ૫ એ પાંચ પ્રકૃતિ
 કાઢીજે, તો છોત્તેર પ્રકૃતિ અપ્રમત્તગુણઠાણે ઉદય છે. ॥૧૭॥

સમ્મત્તંતિમસઘયણતિગબુચ્છેઓ વિસત્તરિ અપુઢ્ઠ્ઠે ।
 હાસાઈછક્કઅતો છસઢ્ઠિ અનિયદ્ધિ વેયતિગ ॥૧૮॥

અર્થ—હવે અપૂર્વકરણ કહે છે—સમકીર્ત મોહની ૧ છેલા
 ત્રીણ સઘેળ અર્ધનારાચ ૧, કીલિકા ૧, છેવઢો ૧, એ ચાર
 પ્રકૃતિ કાઢીજે, તિવારે આઠમે અપૂર્વકરણગુણઠાણે વહોત્તર ૭૨
 પ્રકૃતિનો ઉદય છે. નરમો અનિદ્ધત્તિ ઘાદર ગુણઠાણો કહે

ઠે, હાસ્ય ૧, રતિ ૧, અરતિ ૧, સોગ ૧, મય ૧, દુર્ગંછા ૧,
 ૫ છ પ્રકૃતિ કાઢીજે, તિવારે છાસઠ પ્રકૃતિનો હૃદય છે, નવમે
 અનિવૃત્તિ ગુણઠાળે. હવે દસમો સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાળો કહે છે—
 યેઠ ત્રીન—પુરુષવેદ ૧, સ્ત્રીવેદ ૨, નપુંસકવેદ ૩. ॥ ૧૮ ॥

સંજલણતિગછ્છેઓ, સઢી સુહુમમિ તુરિઅલોભતો ।
 ઝવસતગુણે ગુણસદ્ધિ, રિસહનારાયદુગ અતો ॥૧૯॥

અર્થ—સંજલણા ત્રીન—સંજલન ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા
 ૩. ૫ છ ૬ પ્રકૃતિ કાઢીજે, તિવારે દશમે સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાળે
 ૬૦ સાઠ પ્રકૃતિનો હૃદય છે. હવે ઇગ્યારમો ગુણઠાળો કહે છે—
 ચોથો લોભ સંજલણો લોભ ૧ ૫ ૫૨ પ્રકૃતિ કાઢીજે; તિવારે
 ઇગ્યારમે હપશાતમોહગુણઠાળે ગુણસદ્ધિ ૫૯ પ્રકૃતિનો હૃદય છે.
 હવે ચારમો ક્ષીણમોહગુણઠાળો કહે છે—તિહાં ક્ષીણમોહ ગુણઠા-
 ણાના વે ભાગ છે તિહાં પેહેલે ભાગે ઋષભનારાચ ૧, નારાચ ૨,
 ૫ વે કાઢીયે. ॥ ૧૯ ॥

સગવન્ન ક્ષીણદુચરમિ નિદ્દુગતો ચરમિ પળપન્ના ।
 નાળત્તરાયદંસળચઝ્ઝેઓ સજોગીવાયાલા ॥૨૦॥

અર્થ—તિવારે પેહેલે ક્ષીણમોહ ગુણઠાળાના ઉપાંત્યસમયે
 સત્તાવન ૫૭ પ્રકૃતિનો હૃદય છે, અને વીજે ભાગે નિદ્રા ૧
 મચલા ૧ ૫ દોય પ્રકૃતિ કાઢીજે; તિવારે ક્ષીણમોહને ઠેહડે
 પચાવન પ્રકૃતિનો હૃદય છે. હવે તેરમો સજોગી કેવલી ગુણઠાળો
 કહે છે—નાળ-જ્ઞાનાવરણી પાંચ, અતરાય પાંચ, દર્શનાવરણી
 ૪ ચાર, ૫ ૧૬ ચૌદ પ્રકૃતિ કાઢીજે, તિવારે તેરમે ગુણઠાળે
 વાયાલા—વેતાલીસ પ્રકૃતિ હૃદયે છે. જો કે થાય છે એકતા-
 લીસ પળ. ॥ ૨૦ ॥

તિથ્યુદયા ઊરલાથિરસ્વગદ્દુગપરિત્તિગિછસંઠાણા ।
અગુરુલહુવળ્લચઞ્ચનિમિણતેઅકુમાઙ્સઘયણ ॥૨૧॥

અર્થ—૧ એકતાલોસ રહી તિવારે તીર્થંકરનામ એમા
મેલોજે. તીર્થંકરનામકર્મનો ઉદય તે કેવલજ્ઞાન ઉપન્યા પછી
હોયે માટે ૪૨. હવે ચૌદમો અજોગી ગુણઠાણો કહે છે, ત્રીસ
પ્રકૃતિ સ્વપે તે કહે છે. ઔદારિક શરીર ૧, ઔદારિક ઉપાગ
૨. અધિર ૧, અશુભ ૧. ૧ અધિરદુગ તથા શુભવિહાયોગતિ ૧,
અશુભવિહાયોગતિ ૧. ૧ સ્વગતિદુગ. પ્રત્યેક ૧, સ્થિર ૧, શુભ
૧. ૧ પ્રત્યેકતિગ. છ સંસ્થાન ૬ તે સમચતુરસ ૧, ન્યગ્રોથ ૨,
સાદી ૩, વામન ૪, કુન્જ ૫, દુલ્ક ૬, ૧ છ. અગુરુલહુ ૧,
ઉપગાત ૧, પગવાત ૧, હસાસ ૧, વર્ણ ૧, ગધ ૧, રસ ૧,
સ્પર્શ ૧, નિર્માણ ૧, તેજસશરીર ૧, કાર્મણશરીર ૧. આદિ તે
મધ્યમ વજ્રનૃપથનારાચ સંઘયણ ૧ ॥ ૨૧ ॥

દૂસરસુસરસાયાસાણગયર ચ ત્રીસવુચ્છેત્રો ।

વારસ અજોગી સુભગાઙ્જજસન્નયરવેયનીઅ ॥૨૨॥

અર્થ—દુ સ્વર ૧, સુસ્વર ૧, સાતાવેદની અથવા અસાતા
૧ દોનુ માફિલી એક વેદની પર્વ ત્રીસ પ્રકૃતિ સ્વપાને, તિવાર
ચઉદ્યમે અજોગીગુણઠાણે વાર પ્રકૃતિનો ઉદય રહે છે. તે વાર
પ્રકૃતિના નામ કહે છે—સુભગ ૧, આદેય ૧, જસ ૧, અને સાતા
અસાતા માફિલી એક વેદની જે રહી હોય તે સાતા અથવા
અસાતા. ॥૨૨॥

તસતિગપણિદિમણુઆઝગદ્દિજિણુચ્ચતિચરમસમયતા ।

। ઉદઓ સમ્મત્તો ।

ઝદઞ્ચુદીરણયા, પરમપત્તાઙ્ સગણુણેસુ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ—પ્રસન્નિક તે ત્રસ ૧, ગદર ૨, પર્યાપ્ત ૩. પર્વેદ્રી
જાતિ ૧, મનુષ્યનો આઝ્વો ૧, મનુષ્ય ગતિ ૧, જિન-તીર્થ-
કરનામ ૧, ઉચ્ચૈર્ગોત્ર ૧. ગારે પ્રકૃતિ ચલદસમે ૧૪ મેં ગુણઠાળે
તેદને છેદ્લે સમયે સ્વપાવ તિવારે સર્વ કર્મ રહિત હોય તેથી મોક્ષ
પામે. ઇલ્લે કરી ૧૪ ગુણઠાળે ઉદય અધિકાર પૂરો કહ્યો,
હવે ઉદીરણા તે ઉદયની જેમ જાણવી. ઉદીરણા ૧૨૨ ની છે.
મિથ્યાત્વે એકસો સતરની ઉદીરણા છે, માસ્વાદને એકસો
અગીયારની છે, મિથે એકસો ૧૦૦ ની છે, અવિરતે ૧૦૪
એકસો ચારની છે, દેસવિરતે સત્યાસી છે. પ્રમત્ત ગુણઠાળે ૮૧
એકસાસી છે. હમ છદ્ધા ગુણઠાળા તાંદ જાણવી સાતમે અપ્રમત્ત
ગુણઠાળેથી ફેર છે, તે આગલી ગાથાએ કરી કહે છે ॥ ૨૩ ॥
એસા પયડિતિગુણા, વેયળીઆહારજુઅલથીળતિગ ।
મણુઆડ પમત્તતા, અજોગિઅણુદીરગો ભયવં ॥૨૪॥

॥ ઉદીરણા સમ્મત્તા ॥

અર્થ—એ ત્રીન પ્રકૃતિ ઝળી કીજે તે પ્રથમ સાતાવેદની
૧, અસાતાવેદની ૧, મનુષ્યનો આઝ્વો ૧. એ ત્રીનનો ફેર
છે. વેદની ૨, આહારક ૨, થીળદ્વીતીન, મનુષ્યનો આઝ્વો
૧, એ આઠ કાઢીજે. ઉદયમે પાંચ નીકલે છે, ઉદીરણમે સાતમે
ગુણઠાળે ૮ આઠ કાઢીજે, તિવારે તિહુત્તર ૭૩ ઉદીરણા છે.
આઠમે ગુણહત્તર ૬૯ છે. નવમે તૈસઠિ ૬૩ ઉદીરણા છે. દસમે
સત્તાવન છે. ઇગ્યારમે છપ્પન્ન ૫૬ છે. વારમે પેહેલે ભાગે ચોપન
૫૪ ઉદીરણા છે અને વીજે ભાગે વાવન ૫૨ ઉદીરણા છે તેરમે
ગુણઠાળે ચ્યાલીસ ૪૦ ઉદીરણા છે. અને ચૌદમે અજોગી
ગુણઠાળે ઉદીરણા નથી અનુદીરક છે. સિદ્ધ થાય તે અકર્મ્યા
છે. ઇલ્લે ચૌદે ગુણઠાળે ઉદીરણા પૂરી થઈ. ॥ ૨૪ ॥

સત્તા કમ્માણ દ્વિઙ્, વંધાઙ્અલદ્ધઅત્તલામાણ ।

સતે અડયાલસયંજાઉવસમુવિજિણુવીયતર્હં ॥૨૫॥

અર્થ—હવે ચૌદે ગુણઠાણે સત્તા કહે છે—તિહાં સત્તાનો અર્થ કહે છે—જે કર્મના સ્થિતિ વાધ્યા પછી ઉદય વિના અથવા ઉદય સહિત જે જીવશું લાગ્યા રહે, જિમ ઘરની નીમી તિમ જે કર્મ તે સત્તા કહીજે, જે વધાદિકપણે આત્માથી લોલી-ભાવ પામે તે સત્તા જાણી. હવે ઉપશમથ્રેણિની સત્તા કહે છે—જે જીવ ઉપશમ સમકીતી, ઉપશમ ચારિની, તેહની સત્તામેં કાઠ પ્રકૃતિ ઘટે નહીં, તેહને ઉપશમ ૧૧ ઇગ્યારમે ગુણઠાણા તાઠ્ એકસો અઢતાલીસ ૧૪૮ ની સત્તા છે. ઇહા સત્તામેં એકસો અઢાવન ૧૫૮ છે. તિના નામકર્મના ભેદ ૧૦૩ એકસોત્રીન ગણ્યા છે. અને જો વધન ૧૫ પન્નર ન ગણીજે ને પાચ ગણીજે તો નામકર્મના ભેદ ૯૩ ગ્રાણુ થાય. જિવારે નામકર્મના તિનવે ૯૩ ભેદ ગણીજે, તિવારે ૧૪૮ એકસો અઢ-તાલીસ થાઠ્. ॥૨૫॥

અપુઠ્વાઙ્અચ્ચઉક્કે અણતિરિનિરયાઉવિણુવિયાલસય ।

સમ્માઙ્અચ્ચઉસુ સત્તગલ્લયમિ ઇગચ્ચત્તસયમહવા ॥૨૬॥

અર્થ—હવે વીજો પક્ષ કહે છે. જે ઉપશમથ્રેણિવંત આઠમે ગુણઠાણે અનંતાનુવંધી ચોરુઢી લખાવે, પટલે અપૂર્વકરણ આઠમા ગુણઠાણાથો માઢી ઇગ્યારમા ઉપશાતમોઢ ગુણઠાણા તાઠ્ ચ્યાર ૪ ગુણઠાણે અનંતાનુવંધી ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, લોભ ૪ એ ચ્યાર. તિયંચનો આસલો ૧, નરકનો આસલો ૫ છ લખાવે, તેહને ઇણે ચારે ગુણઠાણે એકસોવેતાલીસ ૧૪૨ ની સત્તા છે. હવે કોઢ જીવ ચોથે ગુણઠાણે સાત પ્રકૃતિ લખાવે,

एटले अनंतानुबंधी क्रोध १, मान २, माया ३, लोभ ४, ए चार, समकित मोहनी १, मिश्र मोहनी २, मिथ्यात्व मोहनी ३. एम ए ७ सात प्रकृति जेणे खपावे ते जीव समक्रीतर्तु चारे गुणठाणे एकसो एकताळीस १४१ नी सत्ता छे. ए क्षायकसम-
कीती उपशमश्रेणि जीवने छे. ॥ २६ ॥

खवगं तु पप्पचउसुवि, पणयालंनिरयतिरिसुराऊविणा ।
सत्तगविणु अडतीस, जा अनियट्टिपढमभागे ॥२७॥

अर्थ—सपक्रथेणीने मते च्यारे गुणठाणे अविरतिर्तु मांडो अपूर्वकरण गुणठाणा तांइ एकसो पीसताळीसनी सत्ता छे. नरकनो आउखो, तिर्यचनो आउखो ने देवायुष्य एम तीन आउखो खपावे, तिवारे १४५ एकसो पीस्ताळीसनी सत्ता छे. पछी अनंतानुबंधी क्रोध, मान, माया, लोभ ४. समक्रीत मोहनी १, मिश्रमोहनी २, मिथ्यात्व मोहनी ३. ए ७ सात प्रकृति खपावे; तिवारे १४८ एकसो अडताळीसनी सत्ता रहे छे. अनियट्टि वादरने पेहेला भाग तांइ. अनियट्टि वादरना नव भाग छे. ॥ २७ ॥

थावरतिरिनिरयायव—दुगथीणतिगेगविगलसाहारं ।
सोलखओ दुवीससय, वियमि वियतिअकसायं तो।२८।

अर्थ—हवे अनियट्टिवादरनी बीजो भाग फहे छे—
थावर १, सूक्ष्म १, तिर्यचगति १, तिर्यचानुपूर्वि १, नरकगति १, नरकानुपूर्व १, आताप १, उद्योत १, निद्रानिद्रा १, प्रचलामचला १, योणद्धो १, एकेंद्री जाति १, वैद्री १, तैद्री १, चौरंद्री १, साधारण १, ए सोळ प्रकृति सत्तामें खपे, तिवारे एकसो बावीस १२२ नी सत्ता छे, ए अनियट्टि वादरने

ઘીજે ભાગે ૧૨૨ ની સત્તા છે. હવે ત્રીજે ભાગે કપાયની ઘીજી, ચોકઢી અપ્રત્યાખ્યાન ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, લોભ ૪. પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન, માયા, લોભ. ૯ ૮ આઠ કાઢીજે. ॥ ૨૮ ॥

તદ્વિદ્યસુ ચતુર્દશતેરવારહપણચતુર્તિહિ અસ્યકમસો ।
નપુરિતિહાસછગપુસ તુરિકોહમયમાયસ્વઓ ॥૨૯॥

અર્થ—તિવારે અનિવૃત્તિવાદરને ત્રીજે ભાગે ૧૧૪ એકસો ચૌદની સત્તા છે. અનિવૃત્તિકરણે ચોથે ભાગે નપુસકવેદ સ્વપ્ને; તિવારે એકસો તેર ૧૧૩ ની સત્તા છે. પાંચમે ભાગે સ્ત્રીવેદ સ્વપાવે, તિવારે ૧૧૨ એકસો વારની સત્તા છે. છઠે ભાગે હાસ્ય ૧, રતિ ૧, અરતિ ૧, શોક ૧, ભય ૧, દુઃખ ૧. ૯ છ પ્રકૃતિ સ્વપાવે, તિવારે એકસો છ ૧૦૬ ની સત્તા છે સાતમે ભાગે પુરુષવેદ સ્વપાવે તિવારે એકસો પાંચ ૧૦૫ ની સત્તા છે. આઠમે ભાગે સંજલનો ક્રોધ સ્વપાવે, તિવારે એકસો ચાર ૧૦૪ ની સત્તા છે. નવમે ભાગે સંજલનો માન સ્વપાવે, તિવારે એકસો ત્રીસની સત્તા છે. ૯ નવમો ગુણઠાણો પૂરો કહ્યો પછી સંજલની માયા સ્વપાવે તિવારે. ॥ ૨૯ ॥

સુદુમિ દુસયલોહતો, સ્ત્રીણદુચરિમેગસયદુનિદ્વઓ ।
નવનવદ્વ ચરમસમયે, ચતુર્દશગણનાણવિગ્ધતો ॥૩૦॥

અર્થ—દશમે સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણે એકસો દોઢ ૧૦૨ ની સત્તા છે. इहां સપ્તકથ્રેણિ દશમે ગુણઠાણેથી વારમે ગુણઠાણે જાય. इग्यारमो न फरसे તિવારે વારમે ગુણઠાણે સંજલનો લોભ સ્વપાવે, તિવારે સ્ત્રીણમોહને પેહેલે ભાગે એકસો એક ૧૦૧ ની સત્તા છે. તિહા વઢી નિદ્રા ૧, મચલા ૧, ૯ દોઢ

૨, પ્રકૃતિ સ્વપાત્રે, તિવારે ક્ષીણમોહને વીજે ભાગે નવાણું ૯૯
ની સત્તા છે. હવે દર્શનાવરણી ચાર ૪, જ્ઞાનવરણી પાંચ, એ
ચૌદે પ્રકૃતિ સ્વપાત્રે તિવારે. ॥ ૩૦ ॥

પણસીઈ સયોગી અયોગિ, દુચરિમેદેવસ્વગદ્ગંધદુગ ।
ફાસટ્ઠવળ્લરસતણુ—વધળસંઘાયપળનિમિળં ॥૩૧॥

અર્થ—તેરમે સજોગી કેવલી ગુણઠાળે પંચાસી ૮૫ ની
સત્તા છે. હવે અજોગી ચૌદમે ગુણઠાળાને પેહેલે ભાગે તો
પંચાસી ૮૫ ની સત્તા છે. અને વીજે ભાગે વિદ્યુતર સ્વપાત્રે તે
કહે છે—દેવદુગ દેવગતિ ૧, દેવાનુષ્ઠિ ૧. સ્વગદ્ગ—શુભવિ-
હાયોગતિ ૧, અશુભવિહાયોગતિ ૨, ગદ્ગ—મુગંચ ૧, દુર્ગંચ
૨, ફાસ—ફરસ આઠ ૮, વળ પાંચ ૫, રસ પાંચ ૫. શરીર
પાંચ ૫, સંગ્રાતન ૫ પાંચ, અને નિર્માણ નામકર્મ. ॥ ૩૧ ॥

સઘયળઅથિરસંઠાળછકઅગુરુલહુચડઅપજત્તં ।

સાય ચ અસાય વા, પરિત્તૂવગતિગસુસરનીયં ॥૩૨॥

અર્થ—સંઘયળ છ ૬, અથિર ૧, અશુભ ૧, દુર્ભગ ૧,
દુઃસ્વર ૧, અનાદેય ૧, અજસ ૧ એ અથિર છ ૬. સહ્યાન છ
૬, સમચરસાદિ છ અગુરુલહુ ૧, પરાધાત ૧, ઉપધાત ૧,
ઉસાસ ૧, અપર્યાપ્ત ૧, સાતા અથવા અસાતા એક પ્રત્યેકતિગ
ઉપાંગ ત્રીન ઔદારિક ઉપાંગ ૧, વૈક્રિય ઉપાંગ ૨, આહારક
ઉપાંગ ૩. સુસ્વરનામકર્મ ૧, નીચૈર્ગોત્ર ॥ ૩૨ ॥

વિસયરિસ્રઓઅ ચરિમે, તેરસમણુઅતસતિગજસાઈજ્ઞ ।

સુભગજિણુચ્છપણીદિય—સાયાસાયેગયરછેઓ ॥૩૩॥

અર્થ—એ વહોત્તેર પ્રકૃતિ સ્વપાત્રે, તિવારે અજોગી કેવ-

ઝીને છેહેલે માગે તેર પ્રકૃતિની ૧૩ ની સત્તા છે, તે તેર ૧૩ પ્રકૃતિનાં નામ કહે છે—મનુષ્યગતિ ૧, મનુષ્ય આનુપૂર્વિ ૧, મનુષ્ય આજ્ઞો ૧, વ્રસ ૧, વાદર ૧, પર્યાપ્તિ ૧, આદેય ૧, સુભગ ૧, જિનતિર્યંકર ૧, વચ્ચૈર્ગોત્ર ૧, પંચેંદ્રોની જાતિ ૧, સાતા અસાતા માંહેલી એક પ્રકૃતિ જે રહી હોય તે પણ તેરે છેહે સમયે સ્વપાવી મોક્ષ પામે. ॥ ૩૩ ॥

નરઅણુપૂર્વિવિનાવા, વારસચરમસમયમ્મિ જો સ્વવિઅં
પત્તો સિદ્ધિં દેવિંદ-વદિઅ નમહ ત વીર ॥૩૪॥

અર્થ—હવે મત્રાન્તર કહે છે. મનુષ્ય આનુપૂર્વિ પહેલાજ કાઢીજે, તિવારે વાકી ચાર જ રહે તે ચરમસમયે સ્વપાવે, જિવારે સર્વ કર્મ સ્વપાવી મોક્ષ પહોંચે, અકર્મા યદ્ સિદ્ધ મોક્ષગતિ પહોંચે એવા શ્રીમહાવીરસ્વામી ઇણિ અનુક્રમે મોક્ષ પહોંચ્યા દેવેન્દ્ર મહારાજા અને દેવેન્દ્રન્સૂરિ આચાર્ય નમ્યો એવા મહાવીર ભણી વાંદુ છું. ॥ ૩૪ ॥

इति श्रीद्वितीयकर्मग्रन्थट्वार्थ समाप्त ॥२॥

ॐ नमः सिद्धम् ।

अथ तृतीयः कर्मग्रन्थः ।

बंधविहाणविमुक्तं, वदिअ सिरिवद्धमाणजिणचद ।
गईआइसु वुच्छ, समासओ बंधसामित्त ॥ १ ॥

अर्थ—बंधकर्मनो बंधनि केरो विधान कहेतां करणो
तिणयी रहित एहवा श्रीमहावीर भगवंत जिन सामान्यकेवलीमें
चंद्रमा समान तेहने बांदीने गति आदिक ६२ वासठ मार्गणा
विये संक्षेपे करी बंधस्वामित्व-कोण जीव कितरी मरुति बांधे
ते कहेथुं, ॥ १ ॥ ह्ये वासठ ६२ मार्गणाना नाम कहे छे.

गईइंदियैकाएँ, जोएँ वेएँ कसाँयनारणै अ ।

सजँमदसँणलेसाँ, भवँसम्मै सन्निआहारे ॥ २ ॥

अर्थ—गति ४, ईंद्रिय ५, पृथ्वीआदिकाय ६, योग ३,
मनयोग १, वचनयोग २, काययोग ३. वेद ३, पुरुष १, स्त्री
२, नपुंसकवेद ३, कपाय ४. क्रोध १, मान, २, माया ३,
लोभ ४, ज्ञान ८, मतिज्ञान १, श्रुतज्ञान २, अवधिज्ञान ३,
मनःपर्यवज्ञान ४, केवलज्ञान ५, मतिअज्ञान ६, श्रुतअज्ञान ७,
विमंगज्ञान ८, संजम ७, दर्शन ४, लेख्या ६, भव्य १. अभव्य
२, सम्पत्तव ६, संझी १, असंझी २, आहारक १, अना-
हारक २. ॥ २ ॥

जिणसुरँविउवाँहारदुँ, देवायुँनिरँयसुहुँमविगँलतिग ।

अेगिँदिथावराँ यवे, नेपूँमिच्छँ हुँडेछेवट्ठे ॥ ३ ॥

अर्थ—इवे पहेली नरकगति मार्गणाए वधस्वामित्व कहे छे—जिनतीर्यकर नाम १, देवगति १, देवानुपूर्वि २, वैक्रिय शरीर १, वैक्रिय उपांग २, आहारक शरीर १, आहारकउपांग २, देवतानो आउखो १, नरकगति १, नरकानुपूर्वि २, नरक आपु ३, सूक्ष्मत्रिक—सूक्ष्म १, अपर्याप्त २, साधारण ३, विगलतिग—वेंद्री १, तेंद्री २, चौरेंद्री ३, एकेंद्रीजाति १, यावरनामकर्म १, आतापनामकर्म १, नपुंसकवेद १, मिथ्यात्वमोहनी १, हुंडकसंस्थान १, उेवढो सघयण १. ॥३॥

अणमज्झांगिइसघयण—कुखेगइनेोइरिथेदुहगंथीण-
तिंग ।

उजेोयतिरिदुंग, तिरिनरोउनरंउरंलदुगरिसंह ॥ ४ ॥

अर्थ—अनतानुबंधी क्रोध १, मान २, माया ३, लोभ ४, मध्यसंस्थान ४, न्यग्रोध १, सादि २, वामन ३, कुब्ज ४, मध्यसंघयण ४, ऋषभनाराच १, नाराच २, अर्द्धनाराच ३, कीलिका ४, अशुभविहायोगति १, नीचगोत्र १, स्त्रीवेद १, दुर्भग १, दुःस्वर १, अनादेय १, निद्रानिद्रा १, मचलामचला १, थीणद्धी १, उद्योत १, तिर्यचगति १, तिर्यचानुपूर्वि १, तिर्यच आउखो १, मनुष्यआउखो १, मनुष्यगति १, मनुष्यानुपूर्वि २, औदारिक शरीर १, औदारिक उपांग २, वज्र ऋषभनाराचसंघयण १, ए दोय गाथाए करी पंचावन प्रकृति ५५ कही. ॥ ४ ॥

सुरइगुणवीसैवज्ज इगसैंओ ओहेण वधहिंनिरया ।

तित्थविणा मिच्छिंसंय, सासणनपुचउंविणा छनुई। ५।

अर्थ—सुरगति आदिक ओगणीस १९ प्रकृति फाटीजे—

देवगति १, देवानुपृवि २, वैदिय २, अङ्गद २, देवदु २,
नरकनिक ३, मृत्तनिक ३, विगडनिक ३, पदेड २, अङ्ग
१, आनाप १. ए १९ काढीजे एकमोर्वाङ्गद, ३२ काढीजे
त्यारे १०१ पेहेली नीन नरकमे एकमो पदने, ३२ काढीजे
वध ठे. जे पूर्वे काढीजे १९ मरुति, दिगं अङ्गद २, अङ्ग
तिणमे एकसो एकमे तीर्थकरनाम काढीजे ३२ काढीजे
गुणठाणे १०० एकमो मरुतिनो वं ३२ दिगं अङ्गद २, अङ्ग
पेद १, मिव्यान्व १, हुंङ्क मभ्यान् १, अङ्गद २, अङ्ग
चार काढीजे, तिवारे सास्वादन गुणठाणे ३२ काढीजे
बाये ॥ ५ ॥ हरे वली ते मांढीयी.

विणुअणछवीसंमीसे, विसयारि मन्नि ३२ काढीजे

इयरयणाइसुभंगा, पंकाडसु निगदरे ३२ काढीजे

સાસ્વાદનમે ૯૬, મિશ્રમે ૭૦, સમકિતમે ૭૧. એક મનુષ્યનો આયુ મેઢોજે. ॥ ૬ ॥

અજિળેમણુઆડે ઓહે^{૯૯}, સત્તમિષ્ણ નરદુગુંચ્ચેવિણુમિ^{૯૯}છે।
ઇગનવર્ડ સાસોળે, તિરિઆડે નપુંસંચડવજ્જ ॥૭॥

અર્થ—સાતમી નરકે ઓઘમાહેથી જિનનામ ૧, મનુષ્યનો આજ્ઞો ૧, ૫ દોય કાઢોજે, તિવારે સાતમી નરકે ઓઘે નવાણું ૯૯ નો વધ છે. અને મિથ્યાત્વગુણઠાળે મનુષ્યગતિ ૧, મનુષ્યાનુપૂર્વિ ૧, ઉચગોત્ર ૧, ૫ ૩ ત્રીન કાઢોજે, તિવારે મિથ્યાત્વગુણઠાળે ૯૬ છન્નુનો વધ છે. સાસ્વાદન ગુણઠાળે ૯૬ છન્નુનો વધ છે. પાચ મકૃતિ કાઢોજે. તિર્યંચનો આજ્ઞો ૧, નપુસકવેદ ૧, મિથ્યાત્વ ૧, હુંદકસસ્થાન ૧, છેવડોસંઘયણ ૧, ૫ પાચ વર્ગીજે—કાઢોજે ૯૧. ॥ ૭ ॥

અળચડવીસવિરહિયા, સનરદુગુંચાચે સંયંરિ મીસદુગે ।
સત્તરસઓ ઓહેમિ^{૧૧૭}છે, પજ્જતિરિયાવિણુજિનાહાર ॥૮॥

અર્થ—અનતાનુપધી ૪, મધ્યસસ્થાન ૪, મધ્યસંઘયણ ૪, અશુભવિહાયોગતિ ૧, નીચગોત્ર ૧, સ્ત્રીવેદ ૧, દુર્મય ૧, ધીણદ્વી ૩, ઉચોત્ર ૧, તિર્યંચગતિ ૧, તિર્યંચઆનુપૂર્વિ ૧, ૫ ચોવીસ ૨૪ કાઢોજે અને મનુષ્યગતિ ૧, મનુષ્યાનુપૂર્વિ ૧, ઉચગોત્ર ૧, ૫ ત્રીન મેઢોજે, તિવારે મિશ્રગુણઠાળે ૭૦ નો વધ છે, ઇતલે નરકગતિ કહી છે. પર્યાપ્તિર્યંચને ઓઘે—સામાન્યે ૯૬ સત્તર ૧૧૭, અને મિથ્યાત્વગુણઠાળે ૧૧૭ નો વધ છે, કેમકે તીર્યંચરનામ ૧, આહારક શરીર ૨, આહારક ઉપાગ ૩, ૫ ત્રણ કાઢોજે તિર્યંચગતિમે ૫ ૩ નો વધ નહી. ॥ ૮ ॥

વિણુ નિરયસોલ સાસણિ^{૧૦} સુરાડ અણએગતીસ
વિણું મીસે ।

સસુરાડ સૈયરિ સમ્મે, વીઅકસાણ વિર્ણા દેસે ॥૧॥

અર્થ—નરકાદિ ૧૬ સોલે કાઢીજે—નરક ૩, જાતિ ૪, થાવર ૪, હુંદક ૧, આતાપ ૧, ડેવડો સંગેણ ૧, નર્પુસકુવેદ ૧, મિથ્યાત્વમોહની ૧. ૫ ૧૬ વિના સાસ્વાદન ગુણઠાણે ૧૦૧ નો વંધ છે. દેવતાનો આડલો ૧, અનંતાનુવધી ૪, મયસંસ્થાન ૪, મધ્યસંગેણ ૪, અશુભવિહાયોગતિ ૧, નીચગોત્ર ૧, સ્ત્રીવેદ ૧, દુર્ભગત્રિક ૩, યોગદ્વી ૩, વધોત ૧, તિર્યચ ૩, મનુષ્ય ૩, ઔદારિક ૨, વજ્ર ઋપભનારાચસંગેણ ૧. ૫ વગીસ ૩૨. (ટવામા ૪૨ લક્ષી છે) કાઢીજે. તિવારે મિથ્ર ગુણઠાણે ગુણ-હત્તર ૬૯ નો વંધ છે. વઢી દેવતાનો આડલો મેઢીજે, તિવારે સમક્રીત ગુણઠાણે ૭૦ સીતેર પ્રકૃતિનો વધ છે. વઢી અમત્યા-લ્યાની ૪ કાઢીજે, તિવારે દેશવિરતિ ગુણઠાણે ૬૬ છાસડ પ્રકૃતિનો વંધ છે. ૫ તિર્યચગતિ રહી. ॥૧॥

ઈઅચડગુણેસુ વિ નરા, પરમજયા સજિર્ણે ઓહું^{૧૦} દેસાંઈ
જિણ ઇકારસહીણ, નવસય અપજ્જત્તિરિઅનેરૌ ॥૨॥

અર્થ—૫ ચાર ગુણઠાણ પહેલા મનુષ્યગતિને, તિર્યચગ-તિને સમાન જાણ્યાં, પરં એટલો વિશેષ છે જે ઓચ સામાન્યે સર્વ છે. ચોથે ગુણઠાણે જિનનામ ૧ મેઢીજે, ઇતલે સામાન્યે ૧૨૦ એકસોવીસ છે. મિથ્યાત્વે ૧૧૭ એકસો સતરે વગર છે. સાસ્વાદને ૧૦૧ એકસો એક છે. મિથ્રે ગુણહત્તર ૬૯ નો વધ છે. સમક્રીતે ૭૦ સીતેર છે. દેસવિરતે ૬૭, પ્રમત્તે ૬૩ છે. ઇમ ૧૪ ગુણઠાણે જાણવો. વીજા કર્મગ્રંથથી યયાયોગ્ય લેવો. અને અપર્યાપ્તાતિર્થ-

ચને અને અપર્યાપ્તા મનુષ્યને ૧૦૯ એકસો નવનો સામાન્ય વધ છે. જિણાદિ ૧૧ પ્રકૃતિનો વધ નહિ—જિન ૧, મુર ૨, વેદ ૨, વૈક્રિય ૨, આહારક ૨, દેવતાનો આહારો ૧, નરક ઝિક ૩, ૬ ઇગ્યારે ૧૧ નહીં. ૬ તિર્યચ મનુષ્ય અપર્યાપ્તાવસ્થાના મરણ પામે તેને મિથ્યાત્વ ગુણગણ હોય. ॥૧૦॥

નિરયઠ્ઠ સુરા નવર, ઓહે મિચ્છે ઇર્ગિદિતિગસહિય
કપ્પદુગેવિ અ એવ, જિણહીણો જોઈ ભવણવણે ॥૧॥

અર્થ—જિમ નારકીમે એકસો એક તિકે દેવતાને પિપ્પા જાણવી, પિપ્પા સામાન્યર્થે અને મિથ્યાત્વ ગુણગણે એકેદ્રી ૧ થાવર ૧, આતાપ ૧. ૬ ત્રીન મેલીજે, તિવારે ઓઘે ૧૦૧ એકસો ચ્યારનો છે. મિથ્યાત્વર્થે જિનનામ કાઢીજે, તિવારે ૧૦૧ એકસો ત્રીનનો વધ છે. સાસ્વાદને ૯૬, મિથ્યે ૭૦, સમકીર્તે ૭૩, દોય પેહેલે દેવલોકે સૌધર્મે ઇશ્વાન તાઈ જાણવો અને જ્યોતિષી, ભવનપતિ, વ્યંતર. ૬હને જિનનામનો ઓઘ નહીં. તિવારે ૧૦૧, સામાન્યે મિથ્યાત્વે છે. સાસ્વાદને ૯૬, મિથ્યે સિત્તેર ૭૦, સમકીર્તે ૭૧ ઇકોત્તર જાણવી. ॥ ૧૧ ॥

રયણુઠ્ઠ સણકુમારાઈ, આણયાઈઝજોઅચરહિઆ
અપજ્જતિરિઅઠ્ઠનવસયમિર્ગિંદિપુઢવિજલતરુવિગલે।

અર્થ—સનત્કુમારસુ સહસ્રાર તાઈ ૬ દેવલોક તાઈ રત્ન પ્રભાનરકની પેરે એકસો એક સામાન્ય ૧૦૦ મિથ્યાત્વે. ૯૬ સાસ્વાદને અને મિથ્યે ૭૦, તથા સમકીર્તમે ૭૨ જાણવો. આનતસુ ઉપરલા ચ્યાર દેવલોક, નવ ગ્રંથેયક, પંચાનુત્તરવિમાન ૬હને—જ્યોત ૧, તિર્યચગતિ ૧, તિર્યચઆનુપૂર્વિ ૧, તિર્યચ આહારો ૬ ૪ કાઢીજે, તિવારે ૯૭ વેરો સામાન્ય છે. ૯૬

मिथ्यात्वे छे. बाणुं सास्त्रादने, सितेर मिथ्र गुणठाणे, ७२ समक्रीत गुणठाणे, जिम अपर्याप्तिं तिर्यचमे १०९ एकसो नव प्र० नो बंय सामान्ये अने मिथ्यात्वे कद्यो. तिमहीज एकसो नव प्रकृतिनो बंध १०९ नो बंध एकेन्द्री मार्गणा, पृथ्वीकाय मार्गणा अप्काय मार्गणा, वनस्पतिकाय मार्गणा. वेद्री मार्गणा, तेन्द्री मार्गणा, चौरेंद्री मार्गणा. इतली मार्गणामें एकसो नवनो सामान्य छे. एकसो नव मिथ्यात्वमें जाणवी ॥ १२ ॥

छनवइ सासणि विणुसुहुमतेरकेइपुणर्वित्तिचउनवइ ।
तिरिअनराउहि विणा, तणु पज्जत्तिं न जत्ति जओ ॥ १३ ॥

अर्थ—सास्त्रादन गुणठाणे छन्ननुनो ९६ वध छे. सूक्ष्मादिक तेरे काढीने—सूक्ष्म ३, विगल ३, एकेन्द्री १, यावर १, आताप १, नहुं १, मिथ्यात्व १, हुडक १, डेवठो १, ए १३ काढीजे. कोट्क आचारज सास्त्रादन गुणठाणे ९४ चोराणुं कहें छे तिरजच मनुष्यनो आउखो ए बे काढीजे जे काइ एकेन्द्रि, वेन्द्री, तेन्द्री, चौरेंद्री जीव सास्त्रादन गुणठाणे पूर्व भवपी लीया आवे छे, ते आहारपर्याप्त तांइज सास्त्रादन भायमें वरते पछी शरीर पर्याप्त. मिथ्यात्व गुणठाणामें करे तेणे आउखो कोइ न बांधे, तिणे सास्त्रादनमें चोराणुंनो बंध कहेवो ॥ १३ ॥

ओहुपणिदिं तैसे गइ, तसे जिणिक्कार नरतिगुच्चविणा ।
मणवयंजोगे ओहो, उरले नरमंगु तम्मिस्से ॥ १४ ॥

अर्थ—पंचेन्द्रि मार्गणा त्रसकाय मार्गणाने ओघे सास्त्रादननी परे १४ गुणठाणे रीजे कर्मग्रन्थमे कद्या तिम जाणवा, एकसोवीसनी वय कद्यो छे. गतिवस ते तेउकाय, चायुकायमें जिणादि ?? इग्यार काढीजे. जिन १, देव २, वैक्रिय २,

આહારક ૨, દેવતાનો આડલો ૧, નરક ૩. ૫ ૧૧. પછી મનુષ્ય ૩, ઊચ્ચગોત્ર ૧. ૫મ ૧૫ કાઢવી, તિવારે ઓઘે મિથ્યાત્વે એકસો પાંચ ૧૦૫ નો વંધ છે. ૫૬નો ગુણઠાણો એક છે. મનોયોગ ૧, વચનયોગમે ૧૩ ગુણઠાણા ૧૨૦ વંધ વાજા કર્મ ગ્રથને પરે જાણવી. ઔદારિક શરીરમે મનુષ્યગતિની પરે જાણવી. એકસોવીસ ઓઘે ૧૧૭ મિથ્યાત્વે, ૧૦૧ સાસ્વાદને, ૬૯ મિથ્રે, ૭૧ સમકિતે. ૬૫ તેર ગુણઠાણે જાણવી. ॥ ૧૪ ॥

આહારછગવિણોદે, ચડદસસેઓ મિચ્છિ જિણપણગ-
હીણ ।

સાસણિ ચડનવઙ્ગ વિણા, નરતિરિઆઝસુહુમતેર ॥૧૫॥

અર્થ—આહારક મિથ્રકાય યોગમે આહારક ૨, દેવ આડલો ૧, નરક ૨, ૫ ૩ કાઢીજે, તિવારે ૧૧૪ એકસોચીદે ઓઘ સામાન્ય છે અને મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે જિનનામ ૧, દેવ ૨, વૈશ્વિક ૨, ૫ પાંચ કાઢીજે, તિવારે ૧૦૧ નો વંધ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે છે. સાસ્વાદન ગુણઠાણે ચોરાણુનો વંધ છે સૂક્ષ્મ ૩, વિગલ ૩, એકેન્દ્રી ૧, યાવર ૧, આતાપ ૧, નપુસકનેદ ૧, મિથ્યાત્વ ૧, હુંડક ૧, ડેવડો ૧, ૫૬ ૧૩. મનુષ્ય તિર્યચનો આડલો. ૫ ૧૫ પનરે કાઢીજે. ॥ ૧૫ ॥

અણચડવીસાઙ્ગ વિણા, જિણપણજુઅસમ્મિ જોગિણો
સાય ।

વિણુ તિરિનરાઝકમ્મે વિ ૫૫માહારદુગિઓહો ॥૧૬॥

અર્થ—અનતાનુવધી ૪, મધ્યસધેણ ૪, કુલ્લગતિ ૧, નીચગોત્ર ૧, સ્ત્રીવેદ ૧, દુર્મગત્રિક ૩, ધીણદ્વીત્રિક ૩,

ઉદ્યોત ૧, તિર્યચ ૨, એ ચોવીસ કાઢીજે, અને જિનનામ ૧, દેવ ૨, વૈક્રિય ૨ એ પાંચ મેલીજે, તિવારે ૭૫ બંધ છે. સમકિત ગુણઠાળે છે. ઔદારિક મિશ્રમ મિશ્ર ગુણઠાળો નહીં અને ચોથે છું પાછલા ૧૨, વારતાઈ ગુણઠાળાં નહીં અને ૧૩ સમુદ્ધાત કરતો છે, જિમ ઔદારિક મિશ્ર તિમહીજ કાર્મણ શરીરમે જાણવો. તિર્જચ મનુષ્યનો આઝલો સામાન્યમે કાઢીજે, તિવારે એકસો ૧૧૨ વારનો સામાન્ય છે. એકસો સાત મિથ્યાત્વે, ૯૪ સાસ્વાદને, પચહત્તર, સમકિત એક સયાગી કેવલીમે જાણવો. આહારક શરીર ૧, આહારક મિશ્રમે છઠ્ઠે ગુણઠાળે તે સાઠ ૬૦ પ્રકૃતિનો વધ છે, ત્યાં એક છઠો ગુણઠાળો છે. ॥ ૧૬ ॥

સુરઓહો વેડબ્બે, તિરિઅનરાડરહિઓ અ તમ્મિસ્સે ।
વેઅતિગાઙ્ગમવિઅતિઅ--કસાયનવદુચડપચગુણા।૧૭।

અર્થ--જે દેસતાનો ઓઘ કશો તે વૈક્રિય શરીરમે જાણવો એકસો ૧૦૪ ચ્યારનો ઓઘ છે. વૈક્રિય મિશ્રમે તિર્યચ મનુષ્યનો આઝલો કાઢીજે, તિવારે ૧૦૨ એકસો વેના ઓઘ છે. ગુણઠાળા મિથ્યાત્વ, સાસ્વાદન, અવિરત સમકિત, એ ત્રીન છે. વેદ ત્રીન માર્ગનામે નવ ગુણઠાળે છે. આદિમ ચોકહી અનંતાનુવધી કપાય ૪ ચ્યારમે દોય ગુણઠાળા છે, ઘીજી ચોકહી અમત્યાર્યાની કપાય ચ્યારમે ધુરલા ચ્યારમે ધુરલા ૪ ચ્યાર ગુણઠાળા છે, ત્રીજી ચોકહી પ્રત્યાર્યાની કપાય ચ્યારમે ધુરલા પાંચ ગુણઠાળા છે. રહાં વંધનો ઓઘ ગુણઠાળા જિમ જાણવો. વેદ ૩ મે ૧૨૦ વધે, અનતાનુવધીમે ૧૧૭ વધે, પછી અમત્યાર્યાનીમે ૧૧૮ નો ઓઘે વંધ છે. ગુણઠાળા પૂર્વલીપેરે જાણવા. ॥ ૧૭ ॥

सजलणतिगे नव दस, लोहे चउअजइदुतिअनाणतिगे
वारस अचक्खुचक्खुसु, पढमा अहक्खायचरमचऊ।१८।

अर्थ—सजलना क्रोध १, मान २, माया ३, ए त्रणमे
नव गुणठाणा धुरला. ओघे १२० प्रकृति बीजा सर्व बीजा
कर्मग्रन्थनी पेरे जाणवो. सजलना लोभमें दस गुणठाणा धुरलां
छे. अविरति मार्गणामे च्यार ४ गुणठाणा छे. ओघे ११८
मिथ्यात्वमे अज्ञान ३ मे गुणठाणा धुरला दोय अथवा तीन छे.
अचक्षुदर्शनमे चक्षुदर्शनमें १२ धुरला १० गुणठाणा छे. यथा-
रयात चारित्रमे इग्यार ११ मो, १२ यारमो, १३ तेरमो,
१४ चौदमो. ए ४ चार गुणठाणा छे बंध एक सातानो छे.॥१८॥

मणनाणीसग जयाइ, समइअछेअचउदुन्निपरिहारे ।
केवलदुगि दोचरिमा, जयाइनवमइसुओहिदुगे ॥१९॥

अर्थ—मन पर्यायज्ञानमें सात गुणठाणे जाता प्रथम गुण-
ठाणासु माढी १२ तांइ ओघ ६५ पासठनो छे. छट्ठे बंध त्रैसठ
६३ नो छे. एव सामायिक छेदोपस्थापनीय चारित्रमें छट्ठो,
सातमो, आठमो, नवमो. ए ४ च्यार गुणठाणा छे. परिहारवि-
शुद्धि चारित्रमें छट्ठो, सातमो दोय गुणठाणा छे. केवलज्ञान
केवलदर्शनमें तेरमो, चौदमो ए दोय गुणठाणा छे. त्रय एक
सातावेदनीनो छे. मतिज्ञान, श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान, अवधिदर्शन
मार्गणामे अजती चौथो अवरित गुणठाणासु माढी १२ मो
क्षीणमोहताइ नव गुणठाणा छे. ॥ १९ ॥

अड उवसमि चउ वेअगि, खइअे इक्कारमिच्छतिगिदेसे
सट्ठाण तेरस, आहारगि निअनिअगुणोहो ॥२०॥

અર્થ—ઉપશમસમક્રિતમે ચોથેથી માંડી ડગ્યાર ૧૧ મા તાંડ આઠ ૮ ગુણઠાણા છે, સ્વયોપશમ સમક્રિતમે ચોથેથી માંડી સાતમાલગે ચ્યાર ગુણઠાણા છે, સાયકસમક્રિતમે ચોથેથી માંડી ચાદમા તાંડ ૩૨ ડગ્યાર ૧૧ ગુણઠાણા છે. મિથ્યાત્વમાર્ગણામે એક મિથ્યાત્વ ગુણઠાણો છે. સાસ્વાદન માર્ગણામે સાસ્વાદન ગુણઠાણો છે. મિથ્રમાર્ગણામે મિથ્રગુણઠાણો છે. દેસવિરતિ માર્ગણામે દેસવિરતિ ગુણઠાણો છે. સૂક્ષ્મસંપરાયમાર્ગણામે સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણો છે. ત્યાં વ્યવકૃતિ ગુણઠાણા પ્રમાણે જાણવી. આહારકમાર્ગણામે અયોગીકેવલી ટાલી તેરે ગુણઠાણા છે. પ્રકૃતિ ઓચ સર્વ ગુણઠાણાની, જેમ થીજે કર્મગ્રંથમે કહ્યો, તિમ જાણવા. ॥ ૨૦ ॥

પરમુવસમિ વદ્ધતા, આઠ ન વધતિ તેણ અજયગુણે ।
દેવમણુઆઠહીણો, દેસાડસુ પુણસુરાડવિણા ॥૨૧॥

અર્થ—જે ઉપશમસમક્રિતમે જે ફેર છે તે કહે છે—જે જીવ ઉપશમ સમક્રિતમે વરતે છે, તે જીવ આઠલો કોડ ન વારે તિણે ઓરે પચહત્તર ૭૫ નો જાણવો. જે અવિરત ગુણઠાણે સચહત્તર ૭૭ હતી, પિણ દેવતાનો મનુષ્યનો આઠલો એ દોય પ્રકૃતિ ટાલી, તિવારે પચહત્તર ૭૫ રહી અને દેસવિરતિ ગુણઠાણે દેવતાનો આઠલો કાઢ્યો, તિવારે છાસઠિ રહી. પ્રમત્તે વાસઠિ, અમમત્તે અઠાવદ્ધ. એવં સર્વત્ર જાણવો ॥ ૨૧ ॥

ઓહે અદ્ધારસય, આહારદુગૂણમાશ્લેસતિગે ।
તં તિત્થોણ મિચ્છે, સાસણાઝસુ સવહિં ઓહો ॥૨૨॥

અર્થ—ઓવે—સામાન્યે ૧૧૮ એકસો અઠાર પ્રકૃતિ જે આહારક દોય કાઢીજે, તિવારે ૧૧૮ એકસો અઠારનો વંધ :

ત્રીન લેશ્યા કુષ્ણ, નીલ, કાપોતમે ત્રીનમે તીર્થકર નામ
કાઢીજે, તિવારે મિધ્યાત્વમે એકસોસત્તર ૧૧૭ નો વધ છે. સા-
સ્વાદન પ્રમુખમે ત્રીજે કર્મગ્રન્યમે વધો તિમ જાણવો ॥૨૨॥

તેડ નિરયનવૂળા, ડજ્જોઅચડનિરયવારવિણુસુક્કા ।
વિણુ નિરયવારપમ્હા, અજિણાહારા ઇમા મિચ્છે ॥૨૩॥

અર્થ—તેજોલેશ્યામે નરક ૩, સૂક્ષ્મ ૩, વિકલેદ્રી ૧ એ
૯ નવ કાઢીજે, તિવારે એકસો ઇગ્યાર ૧૧૧નો વધ છે. ઉદ્યોત
૧, તીર્થેચ ૩, એ ચ્યાર ૪. નરક ૩, સૂક્ષ્મ ૩, વિગલ ૧, એકેદ્રી
૧, થાવર ૧, આતાપ ૧, એ ૧૨ મઠીને ૧૬ કાઢીજે, તિવારે
શુક્લલેશ્યામે ૧૦૪ એકસો ચ્યારનો વધ છે. અને નરકાદિક
૧૨ કાઢીજે, તિવારે પલ્લેશ્યામે એકસો આઠ ૧૦૮ નો વધ
છે, એ ત્રીને લેશ્યામે જિનનામ ૧, આહારક, ૨ એ ત્રીન કાઢીજે.
મિધ્યાત્વમે ૧૦૮, તેજોમે ૧૧૧ એકસો ઇગ્યાર, શુક્લમે ૧૦૪,
પદ્મમે ૧૦૮ જાણવો. ॥ ૨૩ ॥

તવ્વગુણમઠ્ઠવસન્નિસુ, ઓહુઅમઠ્ઠવાંઅસન્નિ મિચ્છસમા ।
તાસણિ અસન્નિ સન્નિવ,કમ્મણમગો અણાહારે ॥૨૪॥

અર્થ—મગ્ન્યમાર્ગણામે, સંજ્ઞીમાર્ગણામે સર્વ ગુણઠાણા છે.
ધીજા કર્મગ્રન્યની પેરે વધપ્રકૃતિ જાણવી. અમગ્ન્યમાર્ગણામે એક
ગુણઠાણો પ્રકૃતિ ૧૧૭ વધ છે. અસંજ્ઞીમાર્ગણામે મિધ્યાત્વમે
૧૧૭ નો વધ છે સાસ્વાદન ગુણઠાણે ૧૦૧ નો વધ છે. જિમ
સંજ્ઞીનો વધો તિમ જાણવો. અનાહારક માર્ગણામે કાર્મણશરીરની
પેરે જાણવો ૧૧૨ સામાન્યે, ૧૧૭ મિધ્યાત્વે, ૯૪ સાસ્વાદને,
૭૫ સમકિતમે ત્રેરમે એકસાતા ૧, અયોગિમે અવધ છે. ॥૨૪॥

તિસુ દુસુ સુક્ષ્માશુણા, ચડસગતેરત્તિ વંધસામિત્તં ।
 દેવિંદસૂરિરઙ્ગ્ય લિહિયં, નેયં કમ્મત્થય સોઝં ॥૨૫॥

અર્થ—કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨ કાપોત ૩, એ ત્રીન લેશ્યામે
 પહેલાં ૪ ચ્યાર શુણઠાણા છે, તેજોલેશ્યા, પદ્મલેશ્યામે પહેલા
 સાત ૭ શુણઠાણા છે, શુક્લલેશ્યામે એક તેરમું ૧૩ મુ શુણઠાણું
 છે. અયોગોશુણઠાણે નહીં એ વધસ્વામિત્વ ત્રીજો કર્મગ્રન્થ પૂરો
 થયો, દેવેન્દ્રસૂરિ આચાર્યે લિખ્યો છે. કર્મસ્તવ ત્રીજો કર્મગ્રન્થ
 મળીને પછી ત્રીજો મળવો. ॥ ૨૫ ॥

इति तृतीयकर्मग्रन्थ ट्वार्थसमेत् समाप्त ॥३॥

ॐ नमः सिद्धम् ।

अथ चतुर्थः कर्मग्रन्थः

॥ आर्यावृत्तम् ॥

नमिअ जिण जियसग्गण-गुणठाणुवओगजोगलेसाओ ।
वधप्पवहुभावे, सखिज्जाइ किमवि तुच्छ ॥ १ ॥

अर्थ—नमस्कार करी जिन बीतराग देव प्रत्ये ते स्या
भणी जे अबोधजीवने घुल्लन्या. जीवना १४ भेद छे, मार्गणाना
६२ वासठ भेद छे. गुणठाणा १४ चौद, उपयोग १२, योग
१५ पन्नर, लेइया ते छ ६ छे, वधादिक च्यार ४, वधहेतु ५७
अल्पवहुत्तर, भाव मूल पाच, उत्तरमेदें ५३, संख्याता, असख्या-
तो, अनतो ए बोल विस्तारीने कहेश्यु ते कह छुं. ॥ १ ॥

नमिअ जिण वत्तव्वा, चउदसजिअठाणअसु गुणठाणा ।
जोगुवओगो लेसा, वधोदओदीरणासत्ता ॥

पाठान्तरम् ।

चउदसजिअठाणेसु, चउदसगुणठाणाणि जोगा य ।
उवओगलेसवधो-दओदीरणसतअट्ठपण ॥ २ ॥
तह मूलचउदसग्गण-ठाणेसु वासट्ठित्तरेसु च ।
जिअगुणजोगुवओगा, लेसप्पवहुत्त छट्ठाणा ॥

पाठान्तरम् ।

चउदसमग्गणठाणे-सुमूलपणसु विसट्ठि इयरेसु ।
जिअगुणजोगुवओगा, लेसप्पवहुत्त छट्ठाणा ॥ ३ ॥

ચતુદસગુણેસુ જિઅજો-ગુવઓગલેસા ચ વંધહેઝ ચ ।
વંધાઝઅચતઅપ્પા વહુ, ચ તો ભાવસલાઈ ॥

પાઠાન્તરમ્ ।

ચતુદસગુણઠાણેસુ, જિઅજોગુવઓગલેસસવંધા ચ ।
વંધુદયુદીરણાઓ, સતપ્પવહુત્તદસઠાણા દારગાહાઓ ॥૪॥

હવે પહેલાં જીવના ચૌદ મેદ કહે છે.

इह सुहुमवायरेगिदि, चित्तिचउ असन्नीपचिंदी ।
अपज्जत्ता पज्जत्ता, कमेण चउट्स जियठाणा ॥५॥

અર્થ—સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય ૧ એક મેદ ૧, વાદર એકેન્દ્રિય ૧
વીજો મેદ ૨, વેંદ્રી ૩, તેંદ્રી ૪, ચૌરેંદ્રી ૫, અસંજી પંચેન્દ્રી ૬,
સંજી પંચેન્દ્રી ૧ સાત ૭ પર્યાપ્તા, અને ૧ ૭ સાત અપર્યાપ્તા ૧
અનુક્રમે સંસારી જીવનાં ૧૪ ચૌદ સ્થાનક જાણવા. ॥ ૫ ॥

હવે ચૌદે જીવસ્થાનકે ગુણઠાણાં કહે છે.

वायारअसन्निविगले, अप्पजिपढमचिअसन्निअपज्जत्ते
अजयजुअसन्निपज्जे, सव्वगुणा मिच्छसेसेसु ॥६॥

અર્થ—વાદર એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્તો ૧, અસંજી પંચેન્દ્રી અપ-
ર્યાપ્તો ૨, વેંદ્રી અપર્યાપ્તો ૩, તેંદ્રી અપર્યાપ્તો ૪, ચૌરેંદ્રી અપર્યાપ્તો
૫, ૧ પાંચ જીવસ્થાનક મેદે પેહેલો મિલ્યાત્વ ૧, વીજો સાસ્વાદન
૨, ૧ વે ગુણઠાણા છે અને સંજી પંચેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૬ એક
જીવસ્થાનકમેં ત્રીણ ગુણઠાણા છે. પ્રથમ મિલ્યાત્વ ૧, સાસ્વાદન
૨, અને અવિરતિ સમક્રિત ૩ ૧ ત્રણ છે. સંજી પંચેન્દ્રી પર્યા-
પ્તામેં ૬ એક જીવમેદમાંહે સર્વ ૧૪ ગુણઠાણા છે. શેષ ઘાતી

સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તો ૧, સૂક્ષ્મ પર્યાપ્તો ૧, વાદર એકેન્દ્રી પર્યાપ્તો, બેન્દ્રી પર્યાપ્તો. તેન્દ્રી પર્યાપ્તો, ચૌરેન્દ્રી પર્યાપ્તો, અસહી પંચેન્દ્રી પર્યાપ્તો, એ જીવસ્થાનક એક મિથ્યાત્વ ગુણઠાળો છે. ॥૬॥

અપજ્જત્તછક્કીકમુરલ, માસા જોગા અપજ્જસન્નીસુ ।
તે સવિડ઼વિ મીસણસુ, તેણુ પજ્જેસુ ડરલમન્ને ॥૭॥

અર્થ—હવે ૧૪ જીવસ્થાનકે ૧૫ યોગ કહે છે—
સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તો ૧, વાદર અપર્યાપ્તો ૧, બેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૧, તેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૧, ચૌરેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૧, અસહી પંચેન્દ્રી અપર્યાપ્તો એ છ ૬, જીવસ્થાનકર્મ કાર્મણ ૧, અને ઔદારિક મિશ્ર ૧. એ બે યોગ છે. અને સહી પંચેન્દ્રી અપર્યાપ્તમે કાર્મણ ૧, ઔદારિકમિશ્ર ૨, અને વૈક્રિયમિશ્ર એ ત્રણ ૩ યોગ છે. અને શરીરપર્યાપ્તિ કીધા પછી ઔદારિક કાયયોગ મેલે એ ૪ ચાર યોગ છે. ॥ ૭ ॥

સઠ્ઠે સન્નિપજ્જત્તે, ડરલં સુહુમે સમાસુ ત ચડસુ ।
ઝાયરિ સવિડ઼વિદુગ, પજ્જસન્નિસુવાર ડવઓગા ॥૮॥

અર્થ—સહી પંચેન્દ્રી પર્યાપ્તામે સર્વ ૧૫ યોગ છે સૂક્ષ્મ પર્યાપ્તામે એક ઔદારિક યોગ છે. બેન્દ્રી પર્યાપ્તો, તેન્દ્રી પર્યાપ્તો ચૌરેન્દ્રી પર્યાપ્તો, અસહી પંચેન્દ્રી પર્યાપ્તો, એ ચાર જીવસ્થાનકર્મ દોય ૨, યોગ છે. ઔદારિક કાયયોગ ૧, અસત્યા અમૃતા વચનયોગ ૨, વાદર પર્યાપ્તામે ત્રીન યોગ છે. ઔદારિક ૧, વૈક્રિય ૨, વૈક્રિયમિશ્ર ૩, એ ત્રીન યોગ છે. વાદર કાયુ-કાયઆશ્રીને વૈક્રિય છે.

હવે જીવસ્થાનકે ઉપયોગ કહે છે. સહીપંચેન્દ્રીપર્યાપ્તામે

चार उपयोग थे १२. पांच ज्ञान, त्रिण अज्ञान, चार ४ दर्शन, ए चार उपयोग कहा. ॥ ८ ॥

पञ्चउरिंदिअसत्तिसु, दुदंसदुअनाणदससु चक्खु
विणा ।

सत्ति अपज्जे मणनाण-चक्खुकेवलदुगविहूणा ॥९॥

अर्थ—चौरेंद्री पर्याप्तार्थे, पंचेंद्री पर्याप्तार्थे दोय दर्शन, चक्षुदर्शन १, अचक्षुदर्शन २. दोयअज्ञान—मति-अज्ञान १, श्रुतअज्ञान २. ए ४ चार उपयोग थे. सूक्ष्म पर्याप्तो १, सूक्ष्म अपर्याप्तो २, वादर पर्याप्तो ३, वादर अपर्याप्तो ४, तेन्द्री अपर्याप्तो ५, तेन्द्री पर्याप्तो ६, तेन्द्री अपर्याप्तो ७, तेन्द्री पर्याप्तो ८, चौरेंद्री अपर्याप्तो ९, संज्ञी अपर्याप्तो १०. ए दस जीवस्थानकभेदमें चक्षुदर्शनविना ३ त्रण ते मतिअज्ञान १ श्रुत-अज्ञान २, अचक्षुदर्शन ए तीन उपयोग छे. संज्ञी पंचेंद्री अपर्याप्तार्थे—मन पर्यवज्ञान १, चक्षुदर्शन २, केवलज्ञान ३, केवल-दर्शन ४, ए चार ४ उपयोग नहीं, बाकी त्रण ज्ञान ३, त्रण अज्ञान ३, दोय दर्शन २. ए आठ उपयोग छे. ॥९॥

सन्निदुगिछलेसअप-ज्जवायरे पढमचउत्तिसेसेसु ।

सत्तद्ववधुदीरण-संतुदया अट्ट तेरससु ॥१०॥

अर्थ—हवे जीवस्थानके लेश्या कहे छे—संज्ञीपंचेंद्री अपर्याप्तो ए दोयमे ६, छ लेश्या छे, अपर्याप्त वादर एकेन्द्रीने पहली चार ४ लेश्या छे—कृष्ण १, नील २, कापोत ३, तेजो ४, ए चार छे शेष ११, जीवस्थानके तीन लेश्या छे—कृष्ण १,

નીલ ૨, કાપોત ૩, એવ ત્રણ ૩, હવે સંજીવસૂક્ષ્મ એકેન્દ્રીયી માઢી સંજીવચેન્દ્રી અપર્યાપ્તને પર્યત ૧૩ જીવમેદ તાઈ સાતકર્મ આઝસ્થો ન થાયે, તિવારે આઠકર્મ સહિત દોય મંથ છે. ૬મ ઉદીરણા પળ સાતની અથવા ૮ આઠની જ છે. સંજીવપર્યાપ્તમે મૂલકર્મ આઠ થાયે. ॥૧૦॥

સત્તદ્વલ્લેગવધા, સતુદયા સત્ત અદ્વ ચત્તારિ ।

સત્તદ્વલ્લપંચદુગ, ઉદીરણા સન્નિપજ્જતે ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—આઝસ્થા વિના સાત થાયે. મોહની આયુ વિના છ ૬ કર્મ થાયે. દશમે ગુણઠાળે જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, નામ, મોહનીય, અંતરાયનો થવ વિચ્છેદ કરે, માટે તે વિના ૧૧ મે ૧૨ ચારમે ગુણઠાળે એક વેદની કર્મ થાયે. સંજીવચેન્દ્રી પર્યાપ્તમે ઉદય અને સત્તા આઠની, મોહની કર્મ વિના સાતની, જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, અતરાય વિના ચ્યાર ૪ ની જાણવી. સંજીવચેન્દ્રીપર્યાપ્તમે ઉદીરણામે આઠની, આઝસ્થા વિના સાતની, આઝસ્થા વેદની વિના છની, તિળમે મોહની વિના પાંચની, તિળમે જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, અતરાય કાઢીજે, તિવારે દોયની ઉદીરણા છે. ॥૧૧॥

ગદ્ગદિષ્ ૬ કાષ્ જોષ્ વેષ્ કસાયનાંણેસુ ।

સજમદસળલેસાં, ભવસમ્મે સન્નિઆહારે ॥૧૨॥

અર્થ—હવે ૧૪ માર્ગણા મૂલ અને ઉત્તર માર્ગણા ૬૨, તેના નામ કહે છે—મતિ ૪, ઈન્દ્રિય ૫, કાય ૬, યોગ ૩, વેદ ૩, કપાય ૪, જ્ઞાન ૮, ક્ષદા અજ્ઞાનમે લીધા તે માર્ગણા એકને વાસ્તે સયમ ૭, દર્શન ૪, લેશ્યા ૬, મબ્ય ૨, સમક્રીત ૬, સન્નિ ૨, આહારક ૨, એ માર્ગણાનાં નામ કહ્યાં. ॥ ૧૨ ॥

सुरनरतिरिनिरयगई, इगविअतिअचउपणिदि छक्काया।
भूजलजलणाऽनिलवण, तसा य मणवयतणुजोगा ॥१३॥

अर्थ—हवे गति ४ नां नाम कहे छे—देवगति १, मनुष्य-
गति २, तिर्यचगति ३, नरकगति ४. हवे पांच इन्द्री कहे छे—
एकेन्द्री १, द्वेन्द्री २, त्रैन्द्री ३, चौरैन्द्री ४, पंचेन्द्री ५, हवे छ-
काय कहे छे—पृथ्वीकाय १, अपकाय २, तेजकाय ३, वायुकाय
४, वनस्पतिकाय ५, असकाय ६, तीन योगनां नाम कहे छे—
मनोयोग १, वचनयोग २, काययोग ३. ॥१३॥

वेअनरित्थिनपुंसा, कसायकोहमयमायलोभत्ति ।

मइसुअओहिमणकेवल--विभंगमयसुअ अनाणसा-

गारा ॥१४॥

अर्थ—हवे वेद णणनां नाम कहे छे—पुरुषवेद १, स्त्रीवेद
२, नपुंसकवेद ३, हवे कपाय ४ च्यारनां नाम कहे छे—क्रोध
१, मान २, माया ३, लोभ ४. हवे ज्ञान पांच, अज्ञान ऋण.
तेनां नाम कहे छे. मतिज्ञान १, श्रुतज्ञान २, अवधिज्ञान ३, मनः-
पर्यवज्ञान ४, केवलज्ञान ५. मतिअज्ञान १, श्रुतअज्ञान २, विभं-
गज्ञान ३. ए आठ साकारोपयोग—विशेष उपयोग कहीजे. १४

सामाइयछेयपरिहार--सुहुमअहक्खायदेसजयअजया।

चख्खू अचख्खू ओही, केवलदंसण अणागारा ॥१५॥

अर्थ—हवे सात संयममार्गणानां नाम कहे छे—सामायक १,
छेदोपस्थापना २, परिहारप्रशुद्धि ३, सूक्ष्मसंपराय ४, यथा-
ख्यातचारित्र ५, देशविरति ६, अविरति ७. हवे ४ दर्शननां नाम
कहे छे—चक्षुदर्शन १, अचक्षुदर्शन २, अवधिदर्शन ३, केवल
दर्शन ४. ए च्यारे दर्शन अनाकार उपयोग—सामान्य उपयोग
छे. ॥ १५ ॥

કેળપહાનીલાકારુ-તેઉપમ્હા ય સુક્ક મન્વિઅરા ।
અગલ્લદુગ્ધવસમમિચ્છમીસસાસાણ સન્નિઅરે ॥૧૬॥

અર્થ—હવે છ લેશ્યાના નામ કહે છે—કૃષ્ણ લેશ્યા ૧, શીલલેશ્યા ૨, કાપોતલેશ્યા ૩, તેજોલેશ્યા ૪, પદ્મલેશ્યા ૫, શુક્લલેશ્યા ૬. હવે ભવ્ય નામ કહે છે—ભવ્ય ૧, અભવ્ય ૨. સમ ગીતના નામ કહે છે—ક્ષયોપશમ સમકીત ૧, ક્ષાયક સમકીત ૨, ઉપશમ ૩, મિત્યાત્વ ૪, મિશ્ર ૫, સાસ્વાદન ૬. સઙ્ગી ૧, અસઙ્ગી ૨ ॥ તહારેઅરભેઆ, સુરનિરયવિભગમદ્ધસુઓહિદુગે । મત્તતિગે પમ્હા, સુક્કાસન્નિસુ સન્નિદુગ ॥૧૭॥

અર્થ—આહારક ૧, અણાહારક ૨, એ વાસઠ માર્ગનાં નામ કહ્યાં હવે વાસઠ માર્ગના ૧૪ મેદ કહે છે—દેવગતિ ૧, રાકગતિ ૨, વિભગ અદ્ધાન ૩, મતિજ્ઞાન ૪, શ્રુતજ્ઞાન ૫, અવધેદ્ધાન ૬, અધિવર્ણન ૭, ઉપશમ ૮, ક્ષાયક ૯, ક્ષયોપશમ ૧૦, પદ્મલેશ્યા ૧૧, શુક્લલેશ્યા ૧૨, સઙ્ગી ૧૩, એ તેર ૧૩ માર્ગનાં સંઙ્ગીપચેન્દ્રી પર્યાપ્તો અને સઙ્ગીપચેન્દ્રી અપર્યાપ્તો એ બે તિવસ્યાનકે લામે, ધીજા નહી. ॥૧૭॥

મત્તન્નિ અપજ્જજુઅ, નરે સવાયરઅપજ્જતેઉણ ।
તવરદ્ધાગદિ પઢમા, ચત્તવારઅસન્નિ દુદુ વિગલે ॥૧૮॥

અર્થ—અને મનુષ્યગતિ માર્ગનાં દોષ તેહજ અને અસઙ્ગી તિવંદ્રી અપર્યાપ્તો મેઢીજે તિગારે સઙ્ગીપચેન્દ્રી પર્યાપ્તો ૧, અપર્યાપ્તો ૧, અસઙ્ગીપચેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૧, એ ત્રીજાં જીવમેં મેદ ઠામે છે મનુષ્ય અસઙ્ગી પર્યાપ્તો ન થાય. ૧૪ સ્યાનકે ઉપજે મર અપર્યાપ્તોજ મરે. તિણેત્રીજાં જીવમેદ કહ્યા છે. તેજો લેશ્યામેં

संज्ञीपंचेद्री पर्याप्तो १, अपर्याप्तो १, ए दोय अने वादर ए-
केन्द्री अपर्याप्तो १, ए त्रण ३, जीवस्थानक छे, कारणके देव-
ता मरीने एकेन्द्रीमे आवे तेने अपर्याप्तपणे तेजोलेख्या होय.

थावर पांच पृथ्वी, अप, तेउ, वाउ, वनस्पतिमे अने
एकेन्द्रीमे सूक्ष्म अपर्याप्तो १, पर्याप्तो १, वादर एकेन्द्री पर्या-
प्तो १, अपर्याप्तो १. ए च्यार ४ जीवस्थान लाभे. असंज्ञी
मार्गणाए पहेला १२ वारे जीवस्थान लाभे. बेन्द्री मार्गणा २
पर्याप्तो अपर्याप्ता, तेन्द्रीमे तेज दोय, चौरैन्द्रीमे तेना तेज दोय
जीवस्थान छे. ॥ १८ ॥

दसचरिमत्तसे अजया-हारगतिरितणुकसायदुअनाणे।
पढमतिलेनाभविअर-अचक्खु नपुमिच्छसवेवि ॥१९॥

अर्थ—बेद्री १, तेद्री १, चौरैन्द्री १, असंज्ञी १, संज्ञी १, ए
पांच अपर्याप्ता ए दस जीवस्थानक त्रसकायमे लाभे. अविरति
आदि मार्गणामे १४, जीवस्थानक कहे छे—अविरति मार्गणामे
१, आहारक मार्गणामे २, तिर्यचगति ३, काययोग ४, कपाय
४ च्यारनी च्यारे मार्गणाए ८, मतिअज्ञान ९, श्रुतअज्ञान १०,
प्रथम त्रण लेख्या कृष्ण, नील, कापोत १३, भव्य १४, अभव्य
१५ अचक्षुदर्शन मार्गणा ए १६ नपुसक मार्गणा ए १७, मि-
थ्यात्वमार्गणा १८ अठार मार्गणामे सर्व १४ जीवस्थानक छे. ॥१९॥

पज्जसन्नी केवलदुग, सजममणनाणदेसमणमीसे ।
पणचरमपज्जवयणे, तिय छव पज्जियर चक्खुम्मा ॥२०॥

अर्थ—वली केवलज्ञान १. केवलदर्शन १, सामायिक १,
छेदोपस्थानीय १, परिहारविशुद्धि १, सूक्ष्मसंपराय १, ययारयात
१, मनःपर्यवज्ञान १, देशविरति १. मनोयोग १, मिश्रदृष्टि १.

૫ અગીયાર ૧૧ માર્ગનામે પર્યાપ્તો સંજ્ઞી જીવસ્થાનક ૫ એકજ હોય. વચનયોગે ઝેહા પાંચ પર્યાપ્તા જીવસ્થાન લામે. વેંદ્રી ૧, તેંદ્રી ૨, ચૌરેન્દ્રી ૩, સંજ્ઞી ૪, અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રી ૫. ૭ પાંચને ભાષા છે, ભાષાપર્યાપ્તિ કીધા પછી. ચક્ષુદર્શનમે ત્રણ અથવા છ જીવસ્થાન છે. ચૌરેન્દ્રી ૧, અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રી ૧, સંજ્ઞી પંચેન્દ્રી ૧, ૫ ત્રીજી પર્યાપ્તા છે, અથવા ૫ ૩ ત્રણ અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા ૬ પિણ જીવસ્થાન લામે તે પછી ચક્ષુદર્શનમે ૧. ॥૨૦॥

થીનરપણિદિ ચરમા, ચડ અનાહારેદુસન્નિ છ અપજ્જા
તિ સુહુમઅપજ્જવિણા, સાસણિદ્ધત્તો ગુણે વુચ્છ ॥૨૧॥

અર્થ—સ્ત્રી વેદમે ૧, પુરુષ વેદમે ૧, પંચેન્દ્રીમે ૧, ઝેહેલા ૪ ચાર જીવસ્થાનક છે. અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રી પર્યાપ્તા ૧, અપર્યાપ્તા ૧, સંજ્ઞી પંચેન્દ્રી પર્યાપ્તા ૧, અપર્યાપ્તા ૧. ૫ ૪ ચાર જીવસ્થાનક છે. સ્ત્રીવેદ ૧, પુરુષવેદમે ૧ સંજ્ઞી પંચેન્દ્રીમે ન થાય. અસંજ્ઞીમે નપુંસકવેદ છે. પરે હાં માન્યા છે તે આચાર્ય જાણે.

અનાહારકમાર્ગનામે મજ્ઞી અપર્યાપ્તો ૧, પર્યાપ્તો ૧, સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તો ૧, વેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૧, તેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૧, ચૌરેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૧, અસંજ્ઞી અપર્યાપ્તો ૧, વાદર અપર્યાપ્તો ૧, ૫ આઠ ૮ જીવસ્થાનક છે. ૫ આઠમેથી સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તો કાઢીજે, ત્રિગારે સાસ્વાદને ૭ સાત જીવસ્થાનક છે. વાદર અપર્યાપ્તો ૧, વેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૧, તેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૧, ચૌરેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ૧, અસંજ્ઞી અપર્યાપ્તો ૧, સંજ્ઞી અપર્યાપ્તો ૧, સંજ્ઞી અપર્યાપ્તો ૧ ૫ સાત છે. ૫૮૭ ૬૨ માર્ગના ૫ જીવ મેદ
ક્ષણ ॥ ૨૧ ॥

•હવે ત્રાસઠ માર્ગના ૫ ગુણઠાના કહે છે.

पणितिरिचउसुरनरए, नरसन्निपणिदिभव्वतसिसव्वे
इगविगलभूदगवणे, दु दु एग गइनसअभव्वे ॥२२॥

अर्थ—तिर्यचमें पेहेलां पांच गुणठाणा छे. सर्व देवता
सर्व नारकीमां चार गुणठाणा छे. मनुष्यगतिमें १, संज्ञी मा-
र्गणामे १, पचेन्द्रीमे १, भव्यमार्गणामे १, त्रसकायमे ए पांच
मार्गणामे सर्व गुणठाणा छे १४ गुणठाणा छे. एकेन्द्रिय मार्ग-
णामे, वेन्द्रियमे, तैन्द्रियमे, चौरैन्द्रियमे १, पृथ्वीकायमे १, अप-
कायमे १, वनस्पतिकायमे १, ए सात ७ मार्गणामे मिथ्या-
त्व १, सास्वादन २, ए वे गुणठाणा छे. गतिनस ते तैउकाय
१, वायुकायमे १, अभव्यमे १. ए त्रणमे एक १ मिथ्यात्व
गुणठाणा छे. ॥ २२ ॥

वेअतिकसाय नवदस, लोभेचउअजइदुतिअन्नाणतिगे
वारसअचक्खुचक्खुसु, पढमाअहक्खाइ चरमचउ॥२३॥

अर्थ—पुरुषपदे १, स्त्रीपदे १, नपुंसकपदे १, क्रोध १,
मान १, माया १. ए छ ६ मार्गणामे मिथ्यात्वसु मांडी
अनिवृत्तिमादर पर्यंत नव गुणठाणा छे. लोभकपायमे मिथ्या-
त्व सुद्धमसपराय पर्यंत १० गुणठाणा छे अविरति मार्गणामे
मिथ्यात्वसु अविरति तांइ ए ४ चार गुणठाणा छे मतिअज्ञान
१, श्रुतअज्ञान १, विभंगज्ञान १. ए त्रण ३ मार्गणामे पेहेलां
वे अथवा त्रण ३ गुणठाणा छे. अचक्षुदर्शन १, चक्षुदर्शनमे
१ मिथ्यात्वसु क्षीणमोहतांइ वारे गुणठाणा छे. ययाख्यात-
चारित्रमे इग्यारमो वारमो तेरमो चौदमो ए चार ४
गुणठाणा छे. ॥ २३ ॥

मणनाणि सग जयाई, सामाईअछेअचउदुन्निपरिहारो
केवलदुगि दोचरमा, जयाइ नवमइसुओहिदुगे ॥२४॥

ताइ छ ६ गुणठाणा छे. तेजोलेश्यामे, पद्मलेश्यामे, मिथ्यात्वसुं
अप्रमत्त तांइ ७ सात गुणठाणा छे. ह्वे अणाहारक मार्गणाए-
पहेलां दोय ते-१ मिथ्यात्व, २ सास्वादन, अतमे दुग-दोय
ते सयोगीकेवली १, अयोगीकेवली १, (ए समुद्घातनी
अपेक्षाए) अने पांचमो अजय अविरति समकीत ए पांच
गुणठाणा अनाहारक मार्गणामे छे. एटले ए ६२ वासठ
मार्गणामे गुणठाणा कहा. ॥ २६ ॥

सच्चेअरमीस असच्च-मोस मणवय विउव्वि आहारे ।
उरल मीसा कम्मण,इअ जोगा कम्म अणाहारे ॥२७॥

अर्थ—ह्वे इहां पन्नरयोगना नाम कहे छे—सत्यमनोयोग
१, असत्यमनोयोग २, मिश्रमनोयोग ३ असत्याअमृषामनोयोग
४, सत्यवचनयोग ५, असत्यवचनयोग ६, मिश्रवचनयोग ७,
असत्याअमृषावचनयोग ८, वैक्रियकाययोग ९, आहाररूकाययोग
१०. औदारिककाययोग ११, वैक्रियमिश्रकाययोग १२, आहा-
रकामिश्रकाययोग १३ औदारिकमिश्रकाययोग १४, कर्मणका-
ययोग १५. ए पन्नर योगना नाम कहां. अनाहारक मार्गणामे
एक १ कर्मण काययोग छे. ॥२७॥

नरगइपणिंदितसतणु—अचक्खुनरनपुंकसायसम्मदुगे
सन्नि छलेसाहारग—भवमइसुओहिदुगे सव्वे ॥२८॥

अर्थ—मनुष्यगति १, पंचेन्द्री १, त्रसकाय १, काययोग
१, अचक्षुदर्शन १, पुरुषवेद १, नपुंसकवेद १, कषाय ४,
क्षायिक समकीत १. क्षयोपशम समकीत १, सन्निमार्गणामे
१, छ लेश्या मार्गणाए ६, आहाररू १, मव्य १, मतिज्ञान १,

શ્રુતજ્ઞાન ૧, અવધિજ્ઞાન ૧, અવિદર્શન ૧, ઇટલી માર્ગનામે
સર્વ ૧૫ પગ્ગર યોગ છે. ॥ ૨૮ ॥

તિરિથિ અજય સાસણ-અનાણઉવસમઅભવ્વમિચ્છેસુ
તેરાહારકદુગૂણા, તે ઊરલદુગૂણ સુરનરણ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ—તિર્યચગતિ ૧, સ્ત્રીવેદ ૧, અગ્નિરિતિ ૧, સાસ્વાદન
૧ અજ્ઞાન ત્રીન ૩ મે, ઉપશમ સપક્ષિતમે ૧, અમન્ય માર્ગનામે
૧, મિથ્યાત્વમે ૧, ઇટલી માર્ગનામે ૧૩ તેર યોગ છે. આહારક
દોય આહારક શરીર ૧, આહારક ઉપાંગ ૨. ૧ બે કાઢીજે,
તિવારે ૧૩ રહે, તેમાથી બલી ઔદારિકદ્વિરુ-ઔદારિક
શરીર ૧, ઔદારિક ઉપાંગ ૨. ૧ દોય કાઢીજે, તિવારે
દેવગતિ ૧, નરકગતિ ૧. ૧૧ અગિયાર યોગ છે. ॥ ૨૯ ॥

કમ્મુરલદુગ ધાવર, તે સવિઉવિન દુગપચ્ચ હગપવણે ।
હઅસન્નિ ચરમવયજુય,ત વિઉવિવદુગૂણચઉવિગલે ॥૩૦

અર્થ—પૃથ્વીકાય ૧, અપ્કાય ૧, તેજકાય ૧, વનસ્પ-
તિકાય ૧, ૧ ૪ ધાવર માર્ગનામે કાર્મણ ૧, ઔદારિક ૨,
ઔદારિકમિશ્ર ૩. ૧ ત્રીન યોગ છે. એકેન્દ્રી માર્ગનામે, વાયુકાય
માર્ગનામે પાચ યોગ છે. તે કાર્મણ ૧, ઔદારિક ૨, ઔદારિક
મિશ્ર ૩, વૈક્રિય ૪, વૈક્રિયમિશ્ર ૫. ૧ પાચ યોગ છે. અસન્ની
માર્ગનામે ચરમ વચનયોગ અસત્યાઅમૃષા મેલોજે, તિવારે પાચ
યોગ તેહિજ એવ ૬ છ યોગ છે. બલી ૧ છ માટેથી વૈક્રિયદ્વિરુ
કાઢીજે, તિવારે (વિકલેન્દ્રી) વેન્દ્રી, તેન્દ્રી, ચીરેન્દ્રીને ૪
ન્યાર યોગ છે. ઔદારક ૧, ઔદારિકમિશ્ર ૨, કાર્મણ ૩,
અસત્યઅમૃષા ૧ ચાર યોગ છે. ॥ ૩૦ ॥

કમ્મુરલમીસવિળુમળ-વયસમદ્વઅછેઅચક્ષુમળનાળે
 ઊરલદુગ કમ્મપદ્મતિમમળવયકેવલદુગમિ ॥૩૧॥

અર્થ—કાર્મણ ૧, ઔદારિકમિશ્ર ૧ દાય વિના વાકી
 ૧૩ તેર યોગ છે. ચ્યાર મનના, ચ્યાર વચનના, દાય વૈક્રિય,
 ૧૬ ઔદારિક, દોય આહારક, ૧૬ તેર યોગ છે. મનોયોગ ૧,
 વચનયોગ ૧, સામાયિક ૧, ઊદોપસ્થાપનીય ૧, ચક્ષુદર્શન
 ૧, મન'પર્યવજ્ઞાન ૧. ૧૬ છ ૬ માર્ગના ૧૬ તેર યોગ ૧૩ છે
 ઊરલદુગ—ઔદારિક ૧, ઔદારિકમિશ્ર ૨, કાર્મણ ૧
 ૩, તથા પેહેલો અને ઊલો મન અને વચનયોગ તે સત્ય મનો-
 યોગ ૧, અસત્ય મનોયોગ, ૧, સત્ય વચનયોગ ૧, અસત્ય
 વચનયોગ ૧. ૧૬ સાત યોગ તે કેવલજ્ઞાન ૧ અને કેવલદર્શન
 ૧, ૧૬ ૬ માર્ગના ૧૬ સાત યોગ છે. ॥ ૩૧ ॥

મળવય ઊરલા પરિહારિ, સુહુમિનવતેઊમીસિસવિવિઊઘા
 વેસે સવિવિવિદુગા, સકમ્મુરલમીસઅહક્ષાણ ॥૩૨॥

અર્થ—મનોયોગના ચ્યાર મેદ છે. વચનોગના ૪ ચાર
 મેદ અને ઔદારિક કાયયોગ ૧૬ નવ ૯ યોગ પરિહારવિશુદ્ધ
 સંયમમે છે. મુક્ષમપરાય સંયમમે તે નવયોગ છે. અને મિશ્ર-
 દૃષ્ટિમે નવ તેહિજ મનના ૪, વચનના ૪, ઔદારિક ૧ અને
 વૈક્રિય કાયયોગ મેલીજે, ૧૬ ૬ દસ ૧૦ યોગ છે દેશવિરતિમે
 નવ યોગ તેહિજ અને વૈક્રિય દોય ૨ મેલીજે, ૧૬ ૬ ૧૧ યોગ
 છે. યથાર્યાત ચારિત્રમે નવ તેહીજ અને કાર્મણ ૧, ઔદારિક-
 મિશ્ર ૨, ૧૬ ૬ મેલીજે, તિવારે ૧૧ યોગ યથાર્યાતમે છે. ૧
 ૬૨ વાસઠ માર્ગના ૧૬ યોગ કહ્યા. ॥ ૩૨ ॥

तिअत्ताण नाणपण चउ-दसण चार ज्जिअलक्खणुव-
ओगा ।

विणु मण नाणदुकेवल-नव सुरतिरिनिरयअजएसु । ३३ ।

अर्थ—इवे चार उपयोग कहे छे—तीन अज्ञान ३ ते मति-
नज्ञान १, श्रुतअज्ञान २, विभंगज्ञान ३. पाचज्ञान ते मति १,
श्रुत २, अवधि ३, मन.पर्यव ४, केवल ५, चार ४ दर्शन ते—
चक्षु १, अचक्षु २, अवधि ३, केवल ४ ए चार जीवलक्षण
उपयोग छे—मनःपर्यवज्ञान १, केवलज्ञान १, केवलदर्शन १,
ए त्रण ३ तवना वाकी ३ ज्ञान, ३ दर्शन, ३ अज्ञान ए नव
उपयोग ९. देवगति १, तिर्यचगति १, नरकगति १, अविरति
१. ए चार मार्गणामे नव ० उपयोग छे. ॥ ३३ ॥

तस जोय वेय सुक्का-हार नरपणिविसन्नि भवि सव्वे।
नयणेयर पण लेसा, कसाय दस केवलदुगूणा ॥ ३४ ॥

अर्थ—असकायमे १, तीनयोग—मन १, वचन १, काय-
योगमे तीनवेद—पुरुष १, स्त्रीवेद २, नपुंसकवेद ३, शुक्ललेस्या
१, आहारक २, मनुष्यगति १, पचेन्द्री १, संक्षी १, भव्यमे
१, ए तेर १३, मार्गणामे सर्व १२, चारे उपयोग छे—चक्षुद-
र्शनमे, पाच लेस्यामे—कृष्ण १, नील २, कापोत ३, तेज ४
पद्म ५, मे चार ४ कपायमे दश १०, उपयोग छे—केवलज्ञान
१, केवलदर्शन २, ए दोय उणा कीजे. ॥ ३४ ॥

चउरिदि असन्निदुअन्नान, दस इग चित्तिथावरि
अचक्खू ।

तिअनाण दसण दुग, अनाणतिग अभविमिछदुगे । ३५ ।

અર્થ—ચૌરેન્દ્રીમે ૧, અસંજીમે ૧, મતિઅજ્ઞાન ૧, શ્રુતઅજ્ઞાન ૧, ચક્ષુદર્શન ૧, અચક્ષુદર્શન ૧, એ ચ્યાર ૪ ઉપયોગ છે—એકેન્દ્રીમે ૧, બેન્દ્રીમે ૧, ત્રેન્દ્રીમે ૧, પાંચ યાવરમે ૫, એ આઠ માર્ગણામે દોય ૨, અજ્ઞાન ૧, અચક્ષુદર્શન એ ત્રીન ૩ ઉપયોગ છે. અને ત્રણ અજ્ઞાન ૩ મે અખ્યમે ૧, મિચ્છુદુગે મિત્યાત્વમે ૧, સાસ્વાદનમે ૧, એ છ ૬ માર્ગણામે પાંચ ઉપયોગ છે—૩, અજ્ઞાન અને બે દર્શન એ પાંચ મતિ અજ્ઞાન ૧, શ્રુતઅજ્ઞાન ૨, વિમંગજ્ઞાન ૩ ચક્ષુદર્શન ૪. અચક્ષુદર્શન ૫, એ પાંચ છે ॥ ૩૫ ॥

કેવલ દુગે નિઅદુગ, નવ તિ અનાણ વિણુ સ્વઈય
અહક્ષાણ ૧

દંસણ નાણતિગ દેસે, મીસિઅન્નાણ મીસ તં ॥૩૬॥

અર્થ—કેવલદુગે—કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શનમે આપણા એહિજ કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન એ બે ઉપયોગ છે. હવે ત્રીન અજ્ઞાન વિના ઘાકી નવ ઉપયોગ—પાંચ જ્ઞાન ચ્યારદર્શન એ ૯ ક્ષાયિક સમકીર્તમે તથા યથાલ્યાતચારિત્ર ૨, એ બે માર્ગણામે છે. દર્શન ૩, ચક્ષુ ૧, અચક્ષુ ૧, અવધિ ૧, ત્રીનજ્ઞાન મતિ ૧, શ્રુત ૨, અવધિ ૩, એ છ ૬ ઉપયોગ દેસવિરતિમે અને એહિજ છ ઉપયોગ અજ્ઞાન મિશ્રિત ફીજે, જ્ઞાન કાઢીજે એટલે દર્શન ત્રીન ૩, અજ્ઞાન ત્રીન ૩, એ છ ૬ ઉપયોગ મિશ્રમે છે. ॥ ૩૬ ॥

મળનાણ ચક્ષુ વજ્ઞા, અણહારે તિન્નિ દંસંચહ નાણા ૧
ચંડનાણ સંજમોવસમ વેઅગે ઓહિ દંસેય ॥ ૩૭ ॥

અર્થ—મનઃપર્યવજ્ઞાન ૧, ચક્ષુદર્શન ૧, એ દોય કાઢીજે

ચાકી અનાહારકર્મે દશ ઉપયોગ ૧૦ છે. ત્રીન દર્શન-ચક્ષુ ૧, અચક્ષુ ૨, અવધિ ૩, ચ્યાર ૪, જ્ઞાન મતિજ્ઞાન ૧, શ્રુતજ્ઞાન ૨, અવધિજ્ઞાન ૩, મન પર્યગ્જ્ઞાન ૪, એ સાત ઉપયોગ તે ચ્યાર જ્ઞાનમે ૪, ચ્યાર ૪. સયમમે ૪, ઉપશમ સમકીતમે ૧, ક્ષયો-પશમ સમકીતમે ૧, અવધિદર્શનમે ૧, એ ઇગ્યારે ૧૧, માર્ગણમે પૂર્વોક્ત ૭, સાત ઉપયોગ છે. દિવે મતાન્તર કહે છે-મનોયોગ જીવમેદ પેહલી ૧ કહ્યો છે. આ સચાભાવી ગુણ વિચારતા જીવમેદ બે ૨ છે. સન્ની પર્યાપ્તો અપર્યાપ્તો ગુણઠાણા તેર છે. ॥૩૭॥
 દો તેરતેર વારસ મળે, કમા અઢદુ ચડ ચડ વયળે ।
 ચડ દુ પળ તિન્નિકાણ, જિય ગુણજોગોવઓગન્ને ॥૩૮॥

અર્થ—યોગ તેર છે. ઉપયોગ ૧૨ છે. મનોયોગમે અને વચનયોગ પૂર્વે કહ્યો તે મનોયોગ સહીત વળ ગ્રહ્યો છે. આ મનોયોગ વિના ગ્રહે છે. તિળે જીવમેદ ૮, ચેન્દ્રી ૨, તૈન્દ્રીના ૨, ચૌરેન્દ્રી ૨, અસન્ની ૨, એ આઠ ૮ છે, જે સન્નીમે વચન છે. પરં આ ન ગળ્યા જે મુખ્યતા વચનયોગની છે. ગુણઠાણા બે છે મિથ્યાત્વ ૧, સાસ્વાદન ૨, યોગ ૪ ચ્યાર છે. ચૌરેન્દ્રીને કહ્યા તે તે પળ ઉપયોગ ૪, ચ્યાર છે તે આ વચનયોગ મનોયોગ વિના ગ્રહ્યો છે કાયયોગ પૂર્વે વચનસહીત મનસહીત લીધો છે આ એકલો કાયયોગ લીધો તે તો એકેન્દ્રીને કહે, તિળે જીવમેદ ૪, ચાર એકેન્દ્રીના યોગ પાંચ ઉદારિક બે, વૈક્રિય બે, કાર્મણ ૧, ગુણઠાણા બે, મિથ્યાત્વ ૧, સાસ્વાદન ઉપયોગ ત્રીન, બે અજ્ઞાન, ૧ અચક્ષુદર્શન એવં ૩ છે, શ્રુતાંતર ૨ છે, અન્ય આચાર્ય કહે છે ॥ ૩૮ ॥

છસુ લેસાસુ સઠાળ, એગિદિ અસન્નિ મૂદગ વળેસુ ।
 પઠમા ચડરો તિન્નિય, નારય વિગલગ્ગિપવળેસુ ॥૩૯॥

અર્થ—હવે વાસઠ માર્ગણા લેશ્યા કહે છે.—તિહા છ લેશ્યા ૬ મે આપઆપણી લેશ્યા છે, કૃષ્ણમે કૃષ્ણ ૧, નીલમે નીલ ૨, કાપોતમેકાપોત ૩, તેજમેતેજ ૪, પદ્મમેપદ્મ ૫, શુવલમેશુવલ ૬ છે.

એકેન્દ્રીમે ૧, જસન્નીમે ૧, પૃથ્વીકાય ૧, અપ્કાય ૧, વનસ્પતિકાય ૧, એ પાંચ માર્ગણામે પેહેલી ચ્યાર ૪, તે કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨, કાપોત ૩, તેજ ૪ એ ચાર લેશ્યા છે. નરક-ગતિમે ૧, વેન્દ્રીમે ૧, નેન્દ્રીમે ૧, ચૌરેન્દ્રીમે ૧, અગ્નિકાયમે વાયુકાયમે એ છ ૬ માર્ગણામે પેહેલી ત્રીન લેશ્યા છે, કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨ કાપોત. ૩. ॥ ૩૯ ॥

અહચાય સુહુમિ, કેવલદુગિ સક્ષા છાવિસેસઠાણેસુ ।
નર નિરયદેવતિરિઆ, થોવા દુ અસચળતગુણા ॥૪૦॥

અર્થ—યથારચાત ચારિત્રમે ૧, સૂક્ષ્મસંપરાયચારિત્રમે ૧, કેવલજ્ઞાનમે ૧, કેવલદર્શનમે એક ૧, શુવલલેશ્યા છે વાક્ત્રીની માર્ગણા ૪૧ એકતાલીસમે છએ લેશ્યા છે તે ૪૧ માર્ગણા તે ૩, ગતિ ૧, ગ્રસ ૧, તેન્દ્રી યોગ ૩, વેદ ૩, કપાય ૪, જ્ઞાન ૭ સજમ પાંચ દર્શન ૩, ભવ્ય વે સમકીત ૬, સન્ની ૧, આ-હારક વે એ ૪૧, માર્ગણા ૬ છે લેશ્યા છે. હવે અલ્પવહુત્વ કહે છે—મનુષ્ય યોદા છે—સચ્યાતા છે. વત્કુણ્થી ૨૯ આકતાઈ છે. મનુષ્યથી નારકી અસચ્યાત ગુણા છે નારકીથી અસ-ચ્યાનગુણા દેવતા છે દેવતાથી તિર્યંચ અનતગુણા છે જે સૂક્ષ્મ વાદર એકેન્દ્રીય સર્વમાંહિ ગણરા. ॥ ૪૦ ॥

પણચઉ તિદુર્ગિદિ, થોવાતિન્નિઅહિયા અણતગુણા ।
તસથોત્ર અસચગ્મી ભૂજલનિલ અહિયવ્ગુણતા ॥૪૧॥

અર્થ—પચેદ્રી થોડા પચેદ્રીથી ચૌરેદ્રી અધિકા. ચૌરેદ્રીથી તેદ્રી અધિકા, તેદ્રીથી વેદ્રી અધિકા, વેદ્રીથી એકેદ્રી અનંતગુણા છે. एवं પચેદ્રીની જાણી, ત્રસકાય થોડા છે, ત્રિણસુ અગ્નિકાય અસંખ્યાત ગુણા છે, અગ્નિકાયસુ પૃથ્વીકાયના જીવ અધિકા, પૃથ્વીકાયથી અપકાય અધિકા, અપકાયથી વાઙકાય અધિકા, વાઙકાયથી વનસ્પતિકાય અનંતગુણા છે. ॥૪૧॥

મળવયળકાયજોગી, થોવાઅસંખ્યગુણ અનંતગુણા ।
પુરિસાથોવા ઇત્થિ, સંખ્યગુણા જાતગુણ કીવા ॥૪૨॥

અર્થ—મનોયોગી થોડા છે, સન્નીજીવ ગ્રહા છે, વચનયોગી અસંખ્યાત ગુણા વેદીયાદિક સર્વ જીવગ્રહા છે, વચનયોગીથી કાયયોગી અનંતગુણા છે, એકેદ્રી સર્વ ગણ્યા છે, પુરુષપેદી થોડા છે પુરુષપેદથી સ્ત્રીવેદ સંખ્યાત ગુણા છે. જે તિર્યચમે ત્રિગુણી સ્ત્રી છે. ત્રિયો વળી અધિકી મનુષ્યમે ૨૭ ગુણી છે અને દેવતામે ૩૨ ગુણી છે સ્ત્રીપેદીસું નપુસક અનંતગુણા છે. એકેદ્રી યાદિક સર્વ લેવા. ॥૪૨॥

માણી કોહી માઈ, લોમી અહિઅમળમાણિજોથોવા ।
ઓહિઅસંખ્યામહસુઅ, અહિઅસમ અસંખ્યવિપ્રભગા ॥૪૩॥

અર્થ—કપાયમે માનરૂપાથી થોડા છે, માનરૂપાથીથી ક્રોધોસુ માયાથી કપટી અધિકા છે. માયારૂપાથીથી લોમી અધિકા છે, મનઃ પર્યાય જ્ઞાની થોડા છે, જે મન પર્યાયજ્ઞાન મનુષ્ય સાધુમેજ હોવે મન પર્યાયજ્ઞાનીથી અવધિજ્ઞાની અસંખ્યાત ગુણા છે જે ચારગતિમે સમકિતે સર્વ જીવ છે. અવધિજ્ઞાનીથી મતિજ્ઞાની શ્રુતજ્ઞાની અધિકા છે, જે ચાર ૪ ગતિના સમકિતી

સર્વ લેવા અને મતિ શ્રુત દોનું વરાવર છે. તિળથી વિભંગ જ્ઞાની અસંખ્યાતગુણા છે, મિથ્યાત્વી દેવતા નારકી સર્વ વીજા પણ ત્રીનથી ॥ ૪૩ ॥

કેવલિણો ણંતગુણા, મહસુઅ અન્નાણિ ણંતગુણતુલ્લા ।
સુહમાથોવા પરિહાર-સખ અહલાઈ સખગુણા ॥૪૪॥

અર્થ—કેવલી અનંતગુણા છે સિદ્ધભગવતમાંહે ગણ્યા છે તિળથીમતિ અજ્ઞાની શ્રુતજ્ઞાની અનંતગુણા છે. એકેન્દ્રીયાદિ સર્વ લેવા માંહોમાંહી વરાવર છે સૂક્ષ્મસંપરાય ચારીત્રીયા થોડા ઘણા ઉત્કૃષ્ટા એકસો વાસઠ ૧૬૨ છે. પરિહારમિથુદિ સંખ્ય ગુણા છે. નવસો ઉત્કૃષ્ટા હોય છે. યથાખ્યાત ચારીત્રીયા સંરયાત ગુણા છે. ઉત્કૃષ્ટા નવકોડિ છે. ॥૪૪॥

છેઅ સમર્થસખા, દેશ અસખગુણ ણતગુણ અજયા ।
થોવાઅસખ દુળતા, ઓહિનયણ કેવલ અચચ્ચૂ ॥૪૫॥

અર્થ—તિળસુ છેદોપસ્થાપનીય સંરયાતગુણા છે. ઉત્કૃષ્ટે નવકોડિસો છે. સામાયિક સંરયાતગુણા છે. નવસદસકોડિ છે. દેસવિરતિ અસંરયાતગુણા તિર્યંચગતિના મેલીજે. અવિરતિ અનંતગુણા છે. દર્શન ૪ ચ્યારનો અલ્પવહુત્વ કહે છે—અવધિ દર્શની થોડા છે. તિળસુ ચક્ષુદર્શની અસંરયાતગુણા છે તેથી કેવલદર્શની અનંતગુણા છે. તેથી અચક્ષુદર્શની અનંતગુણા છે. ॥૪૫॥

પચ્છાણુપુવિ લેસા, થોવા દો સખ ણત દો અહિયા ।
અભવિઅર થોવ ણતા, સાસણ થોવો વસમ સંખા ॥૪૬॥

અર્થ—લેશ્યાનો અલ્પવહુત્વ કહે છે—પચ્છાણુપુવિ કહી-જે. શુકલલેશ્યાવંત થોડા છે. પદ્મલેશ્યામે અસંખ્યગુણા છે. તેથી

તેજા લેશી અસંખ્યગુણા. તિણસુ કાપોતલેશી અનંતગુણા, તિણ-
સુનીલલેશી અધિકા તિણસુ કૃણલેશી અધિકા છે. અમન્ય
થોદા. મન્ય અનંતગુણા છે. સાસ્વાદન સમક્રીતી થોદા. તિણસુ
ઉપસમ સમક્રીતી સંખ્યાતગુણા છે. ॥૪૬॥

મીસાઽસલાવેયગ, અસલાગુણ સ્વરૂપ મિચ્છદુ અણતા
સન્નિ અર થોવણતા, ણહાર થોવે અર અસલા ॥૪૭॥

અર્થ—તિણસુ મિથ્ર અસંખ્યાતગુણા છે. તિણસુ ક્ષાયિક-
સમક્રીતી અનંતગુણા છે. તિણસુ મિધ્યાત્મી અનંતગુણા છે. અ-
નાહારક થોદા. આહારક અસંખ્યાતગુણા. નિગોદનો અસં-
ખ્યાતમો ભાગ સદા વિગ્રહગતિમે છે તિણસુ ઇતિ ૬૨, માર્ગેનાં
અલ્પગુણ ફલો છે. ॥ ૪૭ ॥

સઠ્ઠજિઠાણમિચ્છ, સગ સાસણિ પળ અપજ્ઞ સન્નિ દુગ
સમ્મે સન્નિ દુવિહો, સેસેસુ સન્નિ પજ્ઞત્તો ॥૪૮॥

અર્થ—મિધ્યાત્મ ગુણઠાણે સર્વ જીવના મેદ છે. સાસ્વા-
દન ગુણઠાણે ૭ સાત જીવના મેદ છે પાંચ અપર્યાપ્તા અને
સન્નિદ્વિક મઠી સાત ૭—વાદર એકેદ્રીય અપર્યાપ્તા ૧, બેન્દ્રી
અપર્યાપ્તા ૨, તેન્દ્રી અપર્યાપ્તા ૩, ચૌરેન્દ્રી અપર્યાપ્તા ૪, અ
સન્નિ અપર્યાપ્તા ૫, સન્નિ પર્યાપ્તો ૧, અપર્યાપ્તો ૨, ૫ સાત
સમક્રીત ગુણઠાણામે જીવમેદ બે છે—સન્નિ પર્યાપ્તો ૧, સન્નિ
અપર્યાપ્તો ૧, ૫ દોષ છે સેસેસુ—શેષમિથ્ર ૧, દેશવિરતિ પાં
ચમુ પ્રમત્ત છદુ અપ્રમત્ત ૭, અપૂર્વકરણ ૮, નિટ્ટત્તિ વાદર ૯,
સૂક્ષ્મસપરાય ૧૦, ઉપશાન્તમોહ ૧૧, ક્ષીણમોહ ૧૨, સયોગી
કેવલી ૧૩, અયોગીકેવલી ૧૪, ૫ સર્વ ગુણઠાણે એક સંજ્ઞીપ-

ચેન્દ્રી પર્યાપ્તો જીવ મેદ લામે. ઇને ગુણઠાણે વીજો જીવ ચહે નહી. હવે ગુણઠાણે પન્નર ૧૬ યોગ કહે છે. ॥૪૮॥

મિચ્છ દુગિ અજઙ, જોગાહાર દુગુણા અપુઘ્વપણગેડા
મળ વય ઝરલં સવિઝઘ્વ, મીસિ સવિઝઘ્વ દુગદેસે।૪૯।

અર્થ—મિથ્યાત્વ, સાંસ્વાદન, અવરતિ, ૧ ૩, ગુણઠાણે ૧૧, તેર યોગ છે—આહારકદ્વિત્ત ૨, નહી. મનના ચ્યાર, વચનના ૪, વૈક્રીયવે, ઝદારિકવે, કાર્મણ ૧, ૧ તેર યોગ છે. આહારક સાધુને થાય. અપૂર્વકરણ ૮ મું, અનિવૃત્તિ વાદર ૯ મું, સૂક્ષ્મસપરાય ૧૦ મું, ઉપશાન્તમોહ ૧૧ મું, ક્ષીણમોહ ૧૨ મું, ૧ ૫ પાંચ ગુણઠાણે ૪ મનના ૪ વચનના ૧ ઔદારિક ૧ નવયોગ છે. મિથ ગુણઠાણે નવ તેહીજ તેમાં વૈક્રીય ૧ મેલીજે તિવારે ૧૦ યોગ છે. દેસવિરતિમે નવ તેહીજ અને વૈક્રીય વે મેલીજે તિવારે ૧૧, યોગ થાય. ॥૪૯॥

સાહારદુગ પમત્તે, તે વિઝવાહાર મીસવિણુ ઇઅરે ।

કમ્મુરલ દુગતાઙ્મ, મળવયણ સજોગિ ન અજોગિ।૫૦।

અર્થ—૧ ડગ્યાર યોગ માહે આહારદુગ—આહારક શરીર ૧, આહારકમિથ્ર ૧ વે મેલીજે તિવારે પ્રમત્ત ગુણઠાણે ૧૩ તેર યોગ છે. ઇણ તેરમે વૈક્રીયમિથ્ર, આહારકમિથ્ર કાઢીજે તિવારે અપ્રમત્ત ગુણઠાણે ૧૧ ડગ્યારે યોગ છે. નવી લઘ્વિ ન કરે સા-તમો અપ્રમાદી છે, લઘ્વિ પ્રમાદી ફોરવે, કાર્મણ ૧, ઔદારિક વે અંત્ય આદિમ, મનવચને મેલવે—સત્ય મનોયોગ, અસત્યામૃષા મનોયોગ, સત્ય વચનયોગ, અસત્યામૃષા વચનયોગ, ૧ ૭ સાત યોગ તેરમે સયોગી કેવલી ગુણઠાણે છે. સમુદ્ઘાત કરતાં કાર્મણ યોગ છે. ચૌદમે અયોગી કેવલી ગુણઠાણે યોગ ૧૬

નથી અયોગી છે. ॥૫૦॥

તિ અનાણ દુ દસાઈમ, દુગે અજયદેસિનાણ દસતિગ
તે મીસિમીસ સમણા, જયાઈ કેવલિ દુગત દુગે ॥૫૧॥

અર્થ—હવે ગુણઠાણે ઉપયોગ કહે છે—મિધ્યાત્વ ૧, સા-
સ્વાદન ૨, ૫ વે ગુણઠાણે ત્રણ ૩ અજ્ઞાન, ૬ દર્શન-ચક્ષુ, અ-
અચક્ષુ ૫ પાંચ ઉપયોગ છે. અવિરતિ સમકીત, દેશવિરતિ
ગુણઠાણે ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ દર્શન, ૫મ છ મતિજ્ઞાન ૧, શ્રુતજ્ઞાન
૨, અવધિજ્ઞાન ૩, ચક્ષુદર્શન ૪, અચક્ષુદર્શન ૫, અવધિદર્શન
૬, ઉપયોગ છે, મિથ ગુણઠાણે ૫ઠીજ ૬ ઉપયોગ છે, અજ્ઞાન-
સહીત છે, અને છઠ્ઠે ગુણઠાણામુંમાઠી ચારતાઈ ૭ સાત ગુણઠાણે
ચાર જ્ઞાન ત્રીન દર્શન ૫ સાત ઉપયોગ છે. તેરમે ચૌદમે ગુણ-
ઠાણે કેવલજ્ઞાન ૧, કેવલદર્શન ૨, ૫ દોય ઉપયોગ છે. ॥૫૧॥
હવે સિદ્ધાંત અને કર્મગ્રન્થે જે મેદ છે તે કહે છે —

સાસણ ભાવે નાણ, વિઝઘ્ઘગાહારગે ઝરલ મીસ ।
નેગિંદિસુ સાસાણો, નેહાહિગય સુયમયપિ ॥૫૨॥

અર્થ—સિદ્ધાંતમે સાસ્વાદન ગુણઠાણે જ્ઞાન કહ્યો છે, इहां
સાસ્વાદનમે અજ્ઞાન કહે છે, અને વૈક્રિય, આહારક શરીર નવો
કરતા મૂળમે ઔદારિક શરીરે મિથતા થાય છે, પણ इहां ન
માન્યો છે, અને સિદ્ધાંતમે ઈન્દ્રિયમે સાસ્વાદન ગુણઠાણો નહીં
કહ્યો છે, इहा કોઈ ઉપશમ સમકીત વસતો સાસ્વાદનપણો પામે,
તે ઈન્દ્રિયમે ઉપજે, તિણે ઈન્દ્રિયમે સાસ્વાદન થાય, ઇટલે ઘોલે
સિદ્ધાંતના વચનનો અધિકાર કીધો નથી, તે इहा પૂર્વાનુયોગ
મુખ્ય છે તિણે કહ્યો છે ॥૫૨॥

હવે લેખ્યા કહે છે—

છસુ સવ્વા તેડ તિગં ઇગ છસુ સુક્કા અજોગિઅલ્લેસા।
વધસ્સ મિચ્છ અવિરહ, કસાયજોગતિચડહેઠ ॥ ૫૩ ॥

અર્થ—છ ગુણઠાણામે છ લેશ્યા છે, અને એક સાતમે ગુણઠાણે તેજો, પદ્મ, શુક્લ એ ત્રીન ૩ લેશ્યા છે, અને આઠમા ગુણઠાણામુ માંદી તેરમા તાંડ ૬ છ ગુણઠાણે એક શુક્લ લેશ્યા છે. અયોગી ગુણઠાણે લેશ્યા નથી. અલેશી છે. વધના ચાર ૪ હેતુ છે—મિથ્યાત્વ ૧, અવિરતિ ૨, કપાય ૩, યોગ ૪ એ ચાર કારણે કરી જીવને કર્મ લાગે છે. ॥ ૫૩ ॥

અભિગહિય મળભિગહિયા, ભિનિવેસિઅ સંસડય
મળા ભોગં ।

પળઃમિચ્છ વાર અવિરહ, મળ કરણાનિયમુ છ જિય
વહો ॥ ૫૪ ॥

અર્થ—મિથ્યાત્વના પાંચ મેદ છે—અભિગ્રહમિથ્યાત્વ પરંપર માર્ગજ સત્ય છે એમ માને ૧ (આપણો કદાગ્રહ લેવે), વીજો અનભિગ્રહ મિથ્યાત્વ તે સર્વ ધર્મ સત્ય માને ૨, અભિનિવેશ—વીતરાગવચનની સ્વોદી પ્રરૂપણા કરીને કદાગ્રહ છોડે નહિ ૩, સંસય—વીતરાગ વચન ઉપર મનનાં સંદેહ આળે ૪, અનાભોગ—અજ્ઞાનમિથ્યાત્વ એકદ્રોણું માંદી સર્વ જીવને ૫ પાંચ મિથ્યાત્વ જાણવાં વાર પ્રકારની અવિરતિ છે—સ્પર્શ અવિરતિ ૧, રસન અવિરતિ ૨, ગ્રાણ અવિરતિ ૩, ચક્ષુ અવિરતિ ૪, શ્રોત્ર અવિરતિ ૫, મન અવિરતિ ૬, પૃથ્વીકાય હિંસા ૭, અપ્કાય હિંસા ૮, તેજકાય હિંસા ૯, વાડકાય હિંસા ૧૦, વનસ્પતિકાય હિંસા ૧૧, નસકાય હિંસા ૧૨, એ વાર અવિરતિ કહી, ॥ ૫૪ ॥

નવ સોલ કસાયા પનર, જોગ ઇઅ ઉત્તરા ડ સગવન્ના
ઇગ ચડ પળ તિ ગુણેસુ, ચઝ તિદુ ઇગ પચ્ચઓ વંધો ॥૫૫॥

અર્થ—નવ નોકપાય ઠાસ્યાદિ ૬ તોન વેદ સોલે ૧૬
કપાય અનંતાનુવંધીયાદિક ૫ પચીસ ૨૫ કપાય. ૧૫ યોગ
૪ મનના, ૪ વચનના, ૭ કાયાના ૫ પન્નર યોગ ૫ સર્વ મઝી
૫૭ સત્તાવન કર્મ બધનના હેતુ છે. ઇળે પ્રકારે જીવ કર્મ વાપે
૫૬ મિથ્યાત્વ ગુણઠાળે ચ્યારે, મિથ્યાત્વ ૧, અવિરતિ ૨, કપાય
૩, યોગ ૪ ૫ વધહેતુ છે. ૪ ગુણઠાળે—સાસ્વાદન, મિથ્ર, અવિર-
તિ, દેશવિરતિ ૫ ૪ ગુણઠાળે તોન વધહેતુ છે, મિથ્યાત્વવિના
કપાય, અવિરતિ, યોગ, ૫ ૩ તોન છે. અને પાંચ ગુણઠાળે—
પ્રમત્ત, અપ્રમત્ત, અપૂર્વકરણ, નિવૃત્તિગદર, સૂક્ષ્મસપરાય ૫ પાંચ
ગુણઠાળે દુ—વે હેતુ છે. કપાય અને યોગ ૫ વે વંધહેતુ છે. અને
વપજાતમોહ, ક્ષીણમોહ, સયોગીકેવલી ૫ તોન ૩ ગુણઠાળે ૧
યોગ વધહેતુ છે. ॥૫૫॥

ચડ મિચ્છમિચ્છઅવિરઙ્ગ, પચ્ચઈયા સાયસોલ પળતીસા
જોગવિણુતિપચ્ચઈયા, હારગ જિણ વજ્જ સેસાઓ ॥૫૬॥

અર્થ—૫૬ સાતવેદની તો ચ્યારે પ્રકારે કરી વંધાય છે,
અને નરક ૩, જાતિ ૪, થાવર ૪, હુંડક ૧, છેવટો ૧, આતપ
૧, નપુંસકવેદ ૧, મિથ્યાત્વ ૧, ૫ સોલ ૧૬ પ્રકૃતિ ૫૬ મિ-
થ્યાત્વ સું વધાય છે. મિથ્યાત્વ વિના વીજો કોઈ ઇળોનો
વધ હેતુ નથી. અને પાત્રીસ ૩૫ પ્રકૃતિ—તિર્યંચ ૩, યોગદ્વી ૩,
દુર્ભગ ૩, અનંતાનુવંધિ ૪, મધ્યસસ્થાન ૪, મધ્યસધયણ ૪,
કુલ્લગઈ ૧, નીચગોત્ર ૧, વ્યોત ૧, સ્ત્રીવેદ ૧, વજ્રરૂપ
નારાચ ૧, મનુષ્ય ત્રિક ૩, વીજી વોકદી અપ્રત્યારયાની ૬,

ઔદારિકૃદ્ધિક ૨, એ પાત્રીસ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વમે અને અવિર-
ત્તિમે વંચાય છે. અને યોગ વિના ત્રીન પ્રત્યયથી એટલે મિથ્યા-
ત્વયા, અવિરતિયો, કષાયથી ૬૫ પાસઠ પ્રકૃતિ વંચાય છે, તે
કહે છે તે સાંખ્યો-ત્રીજી ચોઠ્ઠી ૪, સોગ ૨, અરતિ ૧,
અયિર ૨, અયશ ૧, અસાતા ૧, દેવાયુ ૧, નિદ્રા ૨, વેદ ૨,
પંચેન્દ્રી ૧, શુભવિદ્યાયોગતિ ૧, અસ ૯ નવરૂ, શરીર ૩,
ઉપાંગ ૧, સમચડરસ ૧, નિર્માણ ૧, વર્ણ ૪, અગુરુલ્લુ
૩, હાસ્ય ૧, રતિ ૧, ભય ૧, દુર્ગંછા ૧, પુરુષપેદ ૧,
સંજલણ ૪ દર્શનાવરણિ ૪, જ્ઞાનાવરણિ ૪, અંતરાય ૫,
જસ ૧, ડંચગોત્ર ૧, એ ૬૫ પાસઠ પ્રકૃતિ ત્રિણ્ય ૩, પ્રત્યયથી
વચાય છે આદારકદ્ધિક ૨, જિણ ૧ એ ત્રણ્ય ૩ પ્રકૃતિ કષાય
યોગથી વચાય છે, એ ૧૨૦ પ્રકૃતિનો વચ છે. ॥ ૫૬ ॥

પણપન્ન પન્નતિય છહિય, ચત્ત ગુણ ચત્ત છ ચડદુગ વીસા
સોલસદસ નવનવ સત્ત, હેડળો નડ અજોગંમિ ॥૫૭॥

અર્થ—હવે ગુણઠાણે હેતુ કહે છે. મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ૫૫
પંચાવન હેતુ છે, સાસ્વાદનમે પચાસ ૫૦ હેતુ છે. મિથ્યમે ત્રેતા-
હીસ હેતુ છે. સમકીત ગુણઠાણે ૪૬ હેતાલીમ વંચના હેતુ છે.
દેશવિરતિ ગુણઠાણે ૩૯ યોગણચાલીસ વચહેતુ છે. પ્રમત્ત ગુણ
ઠાણે ઊઘીસ ૨૬ વચહેતુ છે, અપ્રમત્ત ગુણઠાણે ૨૪ ચોઘીસ
વંચહેતુ છે. અપૂર્વકરણ આઠમે ગુણઠાણે પાત્રીસ ૨૨ વંચહેતુ
છે. અનિવૃત્તિવાદર ગુણઠાણે ૧૬ સોલ્લ વંચહેતુ છે સૂક્ષ્મસંપરા-
યમે દશ ૧૦ વંચહેતુ છે. ઉપશાંતમોહમે નવ વચહેતુ છે. ક્ષીણ-
મોહમે નવ વચહેતુ છે. સયોગી કેવલીમે સાત વંચહેતુ છે, અયોગી
ગુણઠાણુ અવધક છે, તેથી ત્યાં કોઈ વંચહેતુ નથી. ॥૫૭॥

पणपन्न मिच्छहारग, दुगण सासाणि पन्नमिच्छविणा
मिस्सदुगकम्मअणविण्णु, तिचत्तमीसे अहच्छत्ता ॥५८॥

अर्थ—मिथ्यात्व गुणठाणे पंचावन हेतु छे, ते मूळे सत्ता-
वन थाय तिणमाहे आहारक शरीर १, आहारकमिथ्र २, का-
ढीजे, तिवारे पंचावन वध हेतु रहे ते ३. सास्वादन गुणठाणे
पचास ५०, होय छे, ते पाच मिथ्यात्व काढवा तिवारे ५०
पचास वधहेतु छे. औदारिकमिथ्र १, वैक्रियमिथ्र २, कर्मण
३, अनंतानुवधी ४. ए सात काढीजे तिवारे मिथ्र गुणठाणे
४३ भेताळीस वधहेतु छे. ह्ये छेताळीस होय छे ते कहे छे. ॥५८॥

सदुमीसकम्मअजण, अविरइकम्मुरलमीस विकसाय
मुत्तुगुणचत्तदेसे, छवीस साहार दु पमत्ते ॥५९॥

अर्थ—समकीत गुणठाणे—औदारिकमिथ्र १, वैक्रियमिथ्र
२, कर्मण ३, ए त्रण्य भेलीजे तिवारे ४६, छेताळीस वधहेतु
समकीत गुणठाणे छे. देसविरति गुणठाणे तसवधनी अविरति
१, कर्मण १, औदारिक मिथ्र १, अपत्याख्यानी ४, ए सात
७, काढीजे तिवारे ३९ गुणवालीस वधहेतु छे हवे प्रमत्त
गुणठाणे छवीस २६ वधहेतु छे—आहारक दोय भेलीजे एटले
२६. ॥ ५९ ॥

अविरइ इगार तिकसाय, वज्जअपमत्तिमीसदुगरहिया
चउवीस अपुठवे पुण, दुवीस अविउच्छाहारे ॥६०॥

अर्थ—अविरति इगारे ११, गीजी चोकढी ४, (प्रत्या-
ख्यानिय) कपाय रहित छवीस हेतु होय आहारक दोय
भेलीजे तिवारे छवीसनो वध, छे. अप्रमत्त गुणठाणे वैक्रिय-

મિથ્ર ૧, આહારકમિથ્ર ૧, એ દોય કાઢીજે તિવારે ૨૪ વંધ
હેતુ છે. આઠમે અપૂર્વગુણઠાણે—આહારક દોય કાઢીજે તિવારે
ચાવીસ ૨૨ વંધહેતુ છે. ॥ ૬૦ ॥

અછહાસસોલવાયરિ, સુહુમેદસવેઅસજલણતિવિણા।
સ્ત્રીણુવસંતિ અલોભા, સજોગિ પવ્વુત્ત સગ જોગા॥૬૧॥

અર્થ—હાસ્યપદ્ધત્ ૬ વિના સોલ ૧૬ વંધહેતુ વાદર
સંપરાયે હોય. સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણેત્રીન વેદ, ત્રીન સજલણા—
૩—સંજલણ ક્રોધ ૧, સજલણમાન ૨, સંજલણી માયા ૩,
એ છ કાઢીજે તિવારે દસ ૧૦ વંધહેતુ છે. ઉપશાંત ગુણઠાણે
અને ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે સજલનનો લોભ કાઢીજે તિવારે નવ
૯ વંધહેતુ છે. સયોગી ગુણઠાણે દોય મન, દોય વચન, દોય
ઔદારિક, અને એકકાર્મણ, એ પૂર્વોક્ત સાત ૭, યોગ છે
અયોગી ગુણઠાણે વંધહેતુ છે નહિ ॥ ૬૧ ॥

અપમત્તતાસત્તટ્ઠ, મીસઅપુવ્વવાયરાસત્ત ।

વંધઈ છ સ્સુહુમો એગ, મુવરિમાવંધગાઽજોગી ॥૬૨॥

અર્થ—હવે ચૌદ ગુણઠાણે વંધ ઉદય સત્તા કહે છે—અપ-
મત્ત ગુણઠાણા તાઠ સાત, તે આઠ ૮, કર્મ વાધે મિથ્રગુણઠાણે
અપૂર્વકરણ ગુણઠાણે, અનિવૃત્તિ વાદર ગુણઠાણે, સાત કર્મનો
વંધ છે સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણે મોહનીકર્મ સ્વપાવે તિવારે છ ૬
કર્મનો વંધ છે. ઇગ્યારમે, વારમે, તેરમે ગુણઠાણે એક વેદની
(સાતા) કર્મ વાધે છે. અને અયોગી અવધરુ છે. ॥ ૬૨ ॥

આસુહુમંસતુદણ, અટ્ઠવિ મોહ વિણુ સત્તસ્ત્રોણમ્મિ।
ચઉચરિમદુગેઅટ્ઠઠ, સતે ઉવસતિ સત્તુદણ ॥૬૩॥

અર્થ—સૂક્ષ્મસંપરાય ૧૦, ગુણઠાણા તાઢ સત્તા અને ઉદય પળ આઠ કર્મનો છે. સદા સર્વ કર્મ છે. મોહની વિના વારમા ગુણઠાણે સાત કર્મની ઉદય સત્તા છે. તેરમે ચૌદમે ગુણઠાણે ૬ બે ગુણઠાણે વેદની ૧, નામ ૧, ગોત્ર ૧, આઝલો ૧, ૬ ચ્યારનો ઉદય ને સત્તા છે ઉપશાતમોહ ગુણઠાણે ઉદય સાત કર્મનો છે. સત્તા આઠ કર્મની છે. ॥ ૬૩ ॥

उद्भरति पमत्तता, सगृठ मीसट्ठ वेअ आउ विणा छग अपमत्ताइ तओ, छ पच सुहुमोपणुवसतो ॥६४॥

અર્થ—ઉદીરણા કહે છે—મિથ્યાત્વ, સાસ્વાદન, અવિરતિ દેશવિરતિ, પ્રમત્ત, ૬ પાચ ગુણઠાણે સાત અથવા આઠ કર્મ ઉદીરે છે, મિશ્ર ગુણઠાણે આઠ કર્મ ઉદીરે છે. સદા ઉદીરણા છે. અપ્રમત્ત, અપૂર્વકરણ, અને વાદર ગુણઠાણે વેદની, આઝલો વિના ૬ કર્મ ઉદીરે છે. સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણે છ કર્મ પછી મોહની રૂપાવે પછી પાંચ કર્મ ઉદીરે છે. ઉપશાતમોહ ગુણઠાણે પાચ કર્મની ઉદીરણા છે. ॥ ૬૪ ॥

पण दो खीण दु जोगी, पुदीरगुअजोगि थोवउवसता संख ण खीण सुहुमा, अनिअट्ठिअपुव्वसमअहिआ॥६५॥

અર્થ—હવે ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે પહેલાં પાચ કર્મ ઉદીરે છે. પછી જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, અંતરાય, ૬ ૩ ત્રીન રૂપે તિવારે દોય ૨, ની ઉદીરણા છે. સયોગી ગુણઠાણે દોયની ઉદીરણા છે. અયોગી ગુણઠાણે ઉદીરણા નથી હવે ગુણઠાણે અલ્પવહુત્વ કહે છે—ઉપશાત ૧૧, અગીયારમે ગુણઠાણે થોડા જીવ છે. ઉત્કૃષ્ટ ૫૪, ચોપન જીવ લામે છે તિણસુ ક્ષીણ-

મોહ ગુણઢાણાના જીવ સંખ્યાત ગુણા છે. તિણસુ સૂક્ષ્મસંપરાય-
ના જીવ, અનિવૃત્તિ વાદરના જીવ, નિવૃત્તિના જીવ અધિકા
છે. જે કારજે કારજઅર્થિ ઉપશમ, ક્ષપક, શ્રેણે વેડ ઇંણે ગુણ-
ઢાણે છે અને માહોમાંહે વરાવર છે. ॥ ૬૫ ॥

જોગી અપત્તઙ્ગઅરે, સંખ્યગુણા વેસ સાસણા મીસા ।
અવિરય અજોગિ મિચ્છા, અસખ ચરો દુવેડ્ઙ્ગતા ॥૬૬॥

અર્થ—તિણથી સયોગી કેવળી જીવ સંખ્યાતગુણા છે,
તિણસુ અપ્રમત્ત ગુણઢાણાના જીવ સંખ્યાત ગુણા છે, તિણસુ
પ્રમત્ત ગુણઢાણાના જીવ સંખ્યાત ગુણા છે, તિણસુ દેશવિરતિના
જીવ અસંરયાત ગુણા છે. તિણથી સાસ્વાદનના જીવ સંખ્યાત
ગુણા છે, તિણસુ મિશ્ર જીવ અસત્વ્યાત ગુણા છે. તિણસુ અવિ-
રતિ સમકીતી જીવ અસરયાત ગુણા છે. તિણસુ અયોગી સિદ્ધ
અનત ગુણા, તેહથી મિધ્યાત્વિ જીવ અનંતગુણા છે. ॥ ૬૬ ॥

ઉવસમ ક્વય મીસોદય પરિણામા દુ તવઢારઙ્ગવીસા ।
તિઅભેય સન્નિવાઙ્ગઅ, સમ્મ ચરણ પઢમભાવે ॥૬૭॥

અર્થ—રૂપે પાંચ ભાવ કહે છે—ઉપશમભાવ ૧, ક્ષાયિક-
ભાવ ૨, ક્ષયોપશમભાવ ૩, ઔદાયિક ભાવ ૪, પારિણામિકભાવ
૫, તિહાં પ્રથમ ઉપશમભાવના વે ૨ મેદ છે, ક્ષાયિક ભાવના
નવ મેદ છે, ક્ષયોપશમભાવના અઢાર મેદ છે, ઔદાયિકભાવના
૧૬ મેદ છે. અને પારિણામિક ભાવના ત્રીજા મેદ છે. ૧
પાંચ ભાવ મળ્યા છતાં જે સયોગી માંગા ઉપજે તે સન્નિ-
પાતિક ભાવ કહિજે. તિહાં પહેલાં ઉપશમભાવના દોય મેદ,

૧ ઉપસમ ભાવનું સમકીત જે સાત પ્રકૃતિ ઉપસમાયે અને ૨ ઉપશમ ચારિત્ર જે પૂર્વે મોદનીય કર્યની પ્રકૃતિ ઉપસમાયો છે તે. ॥ ૬૭ ॥

વીણ કેવલ જુઅલ, સમ્મ દાણાઈ લલ્હિ પળ ચરણ ।
તટ્ટણ સેસુવઓગા, પળ લલ્હિ સમ્મ વિરઈ દુગ ॥૬૮॥

અર્થ—વીજા ક્ષાયિક ભાવના નવ ૯ મેદ છે તે કહે છે. તિહા કેવલ જ્ઞાન ૧; કેવલ દર્શન ૨, ક્ષાયિક સમકિત ૧, દાનાદિક પાચ લલ્હિ-ક્ષાયિકદાન ૧, ક્ષાયિકલાભ ૨, ક્ષાયિકભોગ ૩, ક્ષાયિક ઉપભોગ ૪, ક્ષાયિકવિરજ ૫ એ પાંચ અને ક્ષાયિકચારિત્ર ૧ એ નવ ૯ મેદ ક્ષાયિકના જાણવા. વીજા ક્ષયોપશમભાવના ૧૮ અઠાર મેદ છે તે કહે છે. જે ચ્યાર ૪ જ્ઞાન, મતિજ્ઞાન ૧, શ્રુતજ્ઞાન ૨, અગધિજ્ઞાન ૩, મનઃપર્યાય-જ્ઞાન ૪, ત્રીન અજ્ઞાન-મતિઅજ્ઞાન ૫, શ્રુતઅજ્ઞાન ૬, વિભગ-જ્ઞાન ૭, ત્રીન દર્શન-ચક્ષુદર્શન ૮, અચક્ષુદર્શન ૯, અવધિદર્શન ૧૦ એ દશક્ષયોપશમિક ઉપયોગ કહીજે, પાંચ ક્ષયોપ-શમિક લલ્હિ, ક્ષયોપશમિક દાન ૧૧, લાભ, ૧૨, ભોગ ૧૩, ઉપભોગ ૧૪, વીરજ ૧૫, ક્ષયોપશમનુ સમકીત ૧૬, દેશવિરતિ ૧૭, સર્વવિરતિ ૧૮ એ અઠારે ક્ષયોપશમમાવના મેદ જાણવા. ॥૬૮॥

અન્નાળ મસિદ્ધતા, ડસજમ લેસા કસાય ગઈ વેઆ ॥
મિચ્છ તુરિણ મઠવા, મઠવત્ત જિઅત્તપરિણામે ॥૬૯॥

અર્થ—ચોથા ઉદયિક ભાવના ૨૧ મેદ છે તે કહે છે. અજ્ઞાન ૧, અસિદ્ધ સસારી ૨, અસંજમી અવિરતિ ૩, છ લેશ્યા ૯, કપાય ચ્યાર, ૧૩ ગતિ ચ્યાર ૧૭ મેદ ઘ્રણ, ૨૦ મિથ્યાત્વ, ૨૧ એ એકવીસ મેદ, ઔદયિક ભાવના જાણવા.

પાંચમા પારિણામિક ભાવના ૩, તોન મેદ-મવ્યત્વ ૧, અમ-
વ્યત્વ ૧, જીવત્વ ૧, એ ત્રણ મેદ જાણવા. ॥ ૬૯ ॥

ચડ ચડ ગઈસુમીસગ, પરિણામુદઈહિંચઝસખડઈઈહિં।
ઝવસમઝુઈહિં વા ચડ, કેવલ પરિણામુદય યદઈ ॥૭૦॥

અર્થ—હયે સન્નિપાતિક ભાવના માંગા કહે છે—તિહાં કે-
તલાઈક જીવને મિશ્ર કહેતાં સયોપશમ ઉપયોગ ૧, પરિણામ
જીવપણો ૧, ઔદયિક ગતિ લેશ્યા પ્રમુખ, સયોપશમ ૧, પરિ-
ણામિક ૧, ઔદયિક ૧, એ ત્રીન ભાવ રૂપ ૧, એક રૂપ માંગો
મૂલ છે. એ માંગો ચ્યાર ગતિના જીવમે છે તિણે ઉત્તર માંગા
ચ્યાર ૪ થયા. અથવા કિણહી જીવમે સયોપશમ ૧ ઔદ-
યિક ૧, પારિણામિક ૧ એ ત્રીન અને તિમહીજ સમકીત ક્ષાયિક
હોયે તો એ ૪ સયોગી મૂલ માંગો વીજો થયો, પણ ચ્યાર ગતિ-
ના જીવમે છે તેણે ઉત્તરભંગ પદના ૪ ચ્યાર ફતલે આઠ થયા.
તિયેંચગતિમે ક્ષાયિકસમકિતનો વિસંવાદ છે.
પરં ફહાં માન્યો છે. તથા સયોપશમ, ઔદયિક, પારિણામિક
તિમહિજ જે જીવમે ઉપશમ સમકીત થાય તેહને પણ ચતુઃસયો-
ગી એ ત્રીજો માંગો થયો. એ પણ ચ્યાર ગતિઆશ્રિ ૪ થયા
ફતલે ઉત્તર માંગા તારે થયા. એ અને સંસારી કેવલીમે પારિ-
ણામિક જીવપણો, ઔદયિક લેદ્યાપણો ૧, ક્ષાયિકજ્ઞાન, દર્શ-
ન, ચારિત્ર, એ ત્રિકસયોગી ૧, માંગો છે તિવારે મૂલ માંગા ૪
ચ્યાર થયા. ઉત્તરમાંગા વેર ૧૩ થયા. ॥ ૭૦ ॥

સ્વપરિણામે સિદ્ધા, નરાણપણજોગુવસમસેઢીએ ।
ફઝ પનર સન્નિવાફઝ, મેયા વીસ અસમ્ભવિણો ॥૭૧॥

અર્થ—અને સિદ્ધમે જ્ઞાન ક્ષાયિક થાય છે, જીવણો પારિણામિક છે, એ સિદ્ધને દ્વિકસંયોગો એક માંગો છે. એ મૂળ પાંચ ભાગો થયા, અને ઉત્તર ૧૪ ચૌદ થયા. અને કોઈ મનુષ્ય ઉપશમશ્રેણે છે, પણ ક્ષાયિક સમકીતી છે, તેહને ઉપશમ શ્રેણિમે એક ભાગો થયો હતો મૂળમેદ છ ૬ થયા. ઉત્તરમેદ ૧૬ પન્નર સન્નિપાતિક ભાવ થયા. અને વીજા પણ વીસ ભાગો સન્નિપાતિક ઉપજે, પર અસંભાવી મેદ છે, જે કારણે ફિણહી જીવમે છામે નહીં તેણે અસંભાવી છે. ॥ ૭૧ ॥

મોહે વસમો મીસો, ઘાડસુ અટ્ઠ કમ્મસુ અસેસા ।
ધમ્માઙ્ગ પારિણામિઅ, માવે સ્વધા ઉદ્દણ્ણવિ ॥ ૭૨ ॥

અર્થ—ઉપશમ ભાવતો મોહનીમેજ થાય, વીજા કર્મમે નહિ ક્ષયોપશમભાવ ચાર ૪ ધાતિકર્મમે છે, વીજા કેમાં નહી, અને ઔદયિક ૧ પારિણામિક ૧, ક્ષાયિક ૧, એ ત્રણ ભાવ આઠ કર્મમે છે. હતો મોહનીકર્મમે પાંચ ભાવ છે જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, અતરાય એ ત્રીણ કર્મમે ચાર ભાવ છે, ઉપશમભાવ ન હોય. વેદની, નામ, ગોત્ર, આહાર, એ ૪ ચારે કર્મમે ત્રીણ ભાવ છે. ઉપશમ, ક્ષયોપશમ નથી, વાકી ૧ ત્રીણ ભાવ છે. ધર્માસ્તિકાયાદિક ૬ છ દ્રવ્યમે એક પારિણામિક ભાવ છે. સ્વધ, પુલ્કલિક, શરીરમે ૧ એક ઔદયિક ભાવ ને ૧ પારિણામિક ભાવ પણ છે. ॥ ૭૨ ॥

સમ્માઙ્ગ ચરુસુતિગચ્છ, ભાવા ચણ્ણવસામણ્ણવસંતે ।
ચણ્ણા પુલ્લે તિન્નિ, સેસણ્ણઠાણમેગ્ગિણ ॥ ૭૩ ॥

અર્થ—સમકીત ૧, દેશવિરતિ ૨, પ્રમત્ત ૩, અપ્રમત ૪ એ ચાર ગુણઠાણે જોય છેને ક્ષયોપશમિક સમકીતી છે તેહને ૩ ત્રીણ ભાવ છે ૧ ઔદયિક, ૨ પારિણામિક. ૩ ક્ષયોપશમ એ ૩ છે. અને

જે જીવ ઉપશમી કે ક્ષાયિક સમકીતી છે તેને ત્રીણ ૩ ભાવ
તેહિજ અને ઉપશમ અથવા ક્ષાયિક ૫ ૪ ચાર ભાવ છે. ઉપ-
શમ સમકીતીને ઉપશમશ્રેણિયે ચાર ૪ ભાવ છે ઉપશમ સમ-
કિત ચારિત્ર ૧, ઔદયિક ૨, પારિણામિક ૩, ક્ષયોપશમ
ઉપયોગ ૫ ચાર છે. અને ક્ષાયિક સમકિતિ ઉપશમ શ્રેણિમાં
હોય તેને પાંચ ભાવ છે—અર્પવકરણ ગુણઠાણા ૮ થી ક્ષીણમોહ
૧૨ માં તાંડ ચાર ૪ ભાવ છે—ક્ષાયિક ભાવ ૧, ઔદયિક ભાવ
૨, ક્ષયોપશમિક ૩ પારિણામિક ૫ ૪ ભાવ છે શેષ મિથ્યા-
ત્વ, સાસ્વાદન મિથ્ર ૫ ૩ ગુણઠાણે પારિણામિક ૧ ઔદયિક ૨,
ક્ષયોપશમિક ૩, ૫ ત્રણ ભાવ છે. અને તેરમે ચૌદમે ગુણઠાણે
પારિણામિક ૧ ઔદયિક ૨ ક્ષાયિક ૩ ૫ ત્રણ ભાવ છે. ૫ ૧૪ ચૌદ
ગુણઠાણે ભાવ કહ્યા. એક જીવઆશ્રી ગુણઠાણે ભાવ કહ્યા ॥૭૩॥
સંસ્થિજ્જેગમસંસ્થિ, પરિત્ત જુત્તનિય પય જુય તિવિહં।
એવ મણતપિ તિહા, જહન્નમજ્જુક્કસા સઠ્ઠે ॥ ૭૪॥

અર્થ—હવે સંખ્યાતાદિકનો દ્વાર કહે છે. સંખ્યાતાદિકના
જે મેદ છે તે કહે છે—તેમાં સંખ્યાતાનો એક મેદ છે, અને અ-
સંખ્યાતાના ત્રીણ મેદ છે—૧ પ્રત્યેકઅસંખ્યાતો, ૨ યુક્તઅસંખ્યા-
તો, ૩ અસંખ્યાતઅસંખ્યાતો ૫ ત્રીણ ૩ અસંખ્યાતા જાણવા.
ઇમ અનતાના ત્રીણ મેદ છે. ૧ પરિત્તઅનતો, ૨ યુક્તઅનતો,
અને ૩ ત્રીજો અનતાનંતો છે. ૫ ૭ સાત થયા તેના વઢી
એકેરુના જયન્ય, મધ્યમ, ઉત્કૃષ્ટ ૫ ત્રિણ ત્રિણ મેદો છે જેમકે
જયન્ય સંખ્યાતો ૧, મધ્યમ સંખ્યાતો ૨, ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતો ૩,
એમ સર્વ ત્રણગુણ કરતાં ૨૧ એકત્રીસ મેદ થયા. ॥ ૭૪ ॥

લહુસંસ્થિજ્જ દુચ્ચિય, અઓ પરં મજ્જિમ તુ જા ગુરુઅ ।
જહુદ્ધીવપમાણય, ચત્તપહ્લ પરૂવણાઈ ઇમ ॥ ૭૫ ॥

અર્થ—જઘન્ય સંખ્યાતો દોયને કહીજે, અને ૩ ત્રણથી ઉપરાંત જતાઈ (જ્યાંસુધી) ઉત્કૃષ્ટ ન થાય ત્યાંતાઈ (સુધી) મધ્યમ સંખ્યાતો કહીજે, અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતો જિવારે જંચુદ્વીપ-પ્રમાણે ચારે ૪ પલ્યની પ્રસ્થપના કરતા જે થાય તે ઉત્કૃષ્ટસંખ્યાતો કહીજે. ॥ ૭૫ ॥ તેહનો સ્વરૂપ કહે છે.—

પછાણવટ્ઠિઠયસિલાગ-પડિસિલાગમહાસિલાગમ્ભવા ।
જોયણસહસોગાઢા, સવેઙ્ગઅંતા સસિહભરિયા ॥૭૬॥

અર્થ—પલ્ય પેહેલો અનવસ્થિતપલ્ય ૧, વીજો સછાગપલ્ય ૨, ત્રીજો પ્રતિમિલાગપલ્ય ૩ ચોથો મહાસિલાગપલ્ય ૪ એ ચારે પલ્ય એક લાખ યોજનના આયામ વિસ્તંભ છે, એક હજાર યોજન ઊંડા છે, ઘેદિકા યોજન આઠ ૮ તાઈ છે તે પર્યંત સરસર્વ કરી ભરીજે. એટલે પેહેલો પલ્ય અનવસ્થિતભરીને. ॥૭૬॥
તોદીબુદહીસુઙ્ગિક્ક, સરિસવ ચવિયનિટ્ઠિપ્પઢમે ।

પઢવ વ તદત ચિઅ, પુણભરિણ તંમિ તહ ચીણે ॥૭૭॥

અર્થ—તે અનવસ્થિત પલ્ય કોડક દેવતા ઉપાડે તેમા-
હિથી એક કળ દ્વીપે પછે એક કળ સમુદ્રપે નાચતો જાય તિવારે કેતલાઈક દ્વીપમા નાચતા પેહેલો પલ્ય જિણે દ્વીપે પૂરો ચાલી થયો તે દ્વીપને પ્રમાણે વીજો નવો પલ્ય કલ્પીઈ તે પણ સરસર્વ કરી ભરીજે તે પણ એક કળ દ્વીપે એક કળ સમુદ્ર નાચીજે, જિવારે તે પલ્ય ચાલી થાય, તિવારે એક સરસવ સિલાગપલ્ય માંહે ઘાલીજે, તિહા કોડ કહેજે તે માહેથી એક ઘાલીજે. કેડક નવો ? એક ઘાલીજે. ॥ ૭૭ ॥

ચિપ્પડિસિલાગપલ્લેયુ, સરિસવો ઙ્ગઅસિલાગચવણેણ ।

પુણ્ણો વીઓઅ તઓ, પુન્નવપિ ઘ તમિ ઉદ્ધરિણ ॥૭૮॥

अर्थ—इम सिलाकापल्यमें एक दाणो मुखयो पछी बळी
त्रीजो अनवस्थित भरीजे, छेहेले द्वीप समुद्र प्रमाणे तेपण खाली
थाय तिवारे वीजो दाणो सिलाकापल्य घालीजे, बळी जिणे
द्वीपे समुद्रे त्रीजो अनवस्थित पूरो थयो छे तेटलो चोथो अन-
वस्थित कल्पीजे, ते बळी एक कण द्वीपे एक कण समुद्रे नांखतो
खाली थाय, तिवारें एक त्रीजो कण सिलाकामे मेळीजे इणे
भांते (एवी रीते) नवनवा अनवस्थित भरीने खाली
करी एक कण सिलाकामें मेळतां सिलाकपल्य पूरो भराणो,
तिवार पछी ते सिलाकपल्य पण पूरो उपाडीजे इमहीज द्वीप
समुद्रे एक एक कण नांखतां खाली थाय तिवारें एक कण
प्रतिसिलाकापल्यमें घालीजे. बळी तिहायी नवनवा अनवस्थित
करी भरीजे, खाली थाय तिवारे एक एक सिलाकामें घालीजे,
बळी अनवस्थित काजे एक कण सिलाकामांही घालीजे, इम
अनवस्थित नवनवा करी सिलाका गीजीवार भरीजे, तेपण
उपाडीजे, द्वीपे समुद्र ठोलाइजे. ॥७८॥

खीणेसिलागतइए, एव पढमेहिं वीययं भरसु ।

तेह तइयं तेहिय, तुरिय जा किर फुडा चउरो ॥७९॥

अर्थ— सिलाका खाली थाय तिवारे एक दाणो बळी
प्रति सिलाकपल्य माहे मुकीजे, इम अनवस्थित करी सिलाका
भरी, सिलाका खाली करी एक दाणो प्रतिसिलाकामांहे घा-
लीजे, इम करता प्रतिसिलाका भरीजे, ते प्रतिसिलाका उपाडीजे,
इमही जे द्वीपें समुद्रे खाली कीजे, तिवारे एक दाणो महासि-
लाकामाह घालीजे, बळी नवनवा अनवस्थित करी सिलाका

भरीजे, सिलाका खाली करी एक दाणो प्रतिसिलाकामाहे
 भेलीजे, इम अनवस्थिते करी सिलाका भरीजे, सिलाका करी
 प्रतिसिलाका भरीजे, प्रतिसिलाका खाली करीने एक महा
 सिलाकामें कण घालीजे, इम अनवस्थितेथी सिलाका भरीजे,
 सिलाकाथी प्रतिसिलाका भरीजे, प्रतिसिलाकाथी महासिलाका
 भरीजे, इम चारे पल्य भराय ए प्ररूपणायी जाणवो ॥७९॥

पढमतिपल्लुद्धरिआ, दीबुदहीपल्लचउसरिसवाय ।

सव्वोविएसरासी, रूवुणो परमसखिज्ज ॥ ८० ॥

अर्थ—इहे ते सर्व त्रिण्ये ३ पल्ये करी नांख्या हता,
 जे सरसव ते सर्व भेल्ला कीजे, अने लाख लाख जोजनना ३
 पल्य वळी अनवस्थितनाए ४ पल्यना सरसवना वळी भरी माहे
 नांखीजे, तिवारे ते भेल्ला ढिगकीजे, ए सर्व रासी एकठी थाय
 तिवारे रासीमाहीथी एक सरसव काढीजे, तिवारे उत्कृष्टो
 सख्यातो थाय. ॥ ८० ॥

रूवजुअं तु परिताऽसखलहुअस्सरासिअभासे ।

जुत्ताऽसखिज्जंलहु, आवलिया समयपरिमाण ॥८१॥

अर्थ—अने जे एक सरसव काढ्यो हतो ते भेल्लीजे,
 तिवारे जघन्य परिता असंख्यातो थाय १ ए प्रथम असख्यातो,
 ए परिता असख्यातानी रासि छे तेहनी अभ्यास कीजीये तिवारे
 चोथो जघन्य युक्तअसख्यातो थाय इहा ए अभ्यासनी असत्
 कल्पना कहे छे ते किहा एक पाचनी एक रासी होवे, तेमाहे
 पाच जुदा करी माढीजे, तेहनो घटो थाय ते सर्वनी नीचे
 माढीजे ॥ पछी माहोमाहे ए गुंणा कीजे—पांचो पंचा पचवीस,

પચવીસ પચો ૧૨૫ થયા, તેને પાંચગુણા કીજે ૬૨૫ થયા, એના પાંચગુણા કીજે તે કીધે ૩૧૨૫ થયા, એ પાંચનો અભ્યાસ થયો હમ પરિત્ત અસંરયાતની રાસી અભ્યાસ કરતાં જે થાય તે યુક્ત અસંરયાતો જઘન્ય કહીજે. આવલી એકમાંહે જે સમય છે તે એ ચોથા અસંરયાતા પ્રમાણે છે. ॥ ૮૧ ॥

વિત્તિચતુષ્પદમગુણે, કસ્માસમાસલ પદમચતુષ્પદ-
ગંતા તે રૂવ જુયા, મજ્જારૂવુણ ગુરુ પછા ॥૮૨॥

અર્થ—હવે મતાંતર કહે છે—જે મૂલ સાતભેદની અપેક્ષાએ દ્વિતીય, તૃતીય, ચતુર્થ ને પચમ રાશીનો ગુણે—રાશિ અભ્યાસ કરતાં ૨૧ ઉત્તરભેદની અપેક્ષાએ સાતમું અસંખ્યાતું જઘન્ય અસંરયાતાસંખ્યાત, પ્રથમ અનંત તે જઘન્ય પ્રત્યેકાનંત, ચતુર્થ અનંત તે જઘન્યયુક્તાનંત, તે સપ્તમ અનંત તે જઘન્ય અનતાનંત અનુક્રમે થાય.

એ સર્વ જઘન્ય કહ્યા. એમાં એકરૂપ મેલીજે તિવારે સર્વ મધ્યય થાય, અને ચોથે જઘન્ય અનંતેયુ એક લગ્નો કીજે તિવારે પેહેલો પરિત્તઅનંતો ઉત્કૃષ્ટો થાય, તિવારે અને ઉત્કૃષ્ટમું એકરૂપ કાઢતાં પિણ મધ્યરાશિ કહીજે. ॥૮૨॥

હાસુત્તુત્તં અન્ને, વગ્ગિઅમિક્કસિ ચતુથયમસંલં ।

હોડ અસલાસલં, લહુરૂવજુયં તુ તં મજ્જ ॥૮૩॥

અર્થ—હવે—હતલે એ સૂત્રોક્ત પિણ એ માન લઘુ થયો, તિણે પૂર્વોક્તાનુસારે માન કહે છે—જે ચોથે જઘન્યયુક્ત અસંખ્યાતાને એકવાર વર્ગિત કીજે, તિવારે સાતમો જઘન્ય અસંખ્યાત-અસંખ્યાતો થાય, હા વર્ગિત કહેતાં જે રાશિ છે તે રાસિને તેટલા ગુણો કીજે તે વર્ગ કહીજે, જિમ ચારનો વર્ગ ૨૬,

सोळ एम जाणवो ए जघन्य असंख्यातअसंख्यातो कणो ए
जघन्य असंख्यातअसंख्याता माहे एकरूप भेलीजे, तिवारे
मध्यम असंख्यातअसंख्यातो थाय. ॥ ८३ ॥

रुबुण माइम गुरु, तिवग्गिउं तत्थिमे दसक्खेवे ।
लोगागासपअसा, धम्माऽधम्मोगजियदेसे ॥ ८४ ॥

अर्थ—जाताइ (ज्यांसुधी) पेहेलो अनतो एकरूप उंगो
होये, तिवारे उत्कृष्टो असंख्यातअसंख्यातो थाय. जघन्य अस-
ख्याताने तीन वर्ग कीजे, अने दश असंख्याताना धोल भेलीजे,
तिवारे पेहेलो जघन्य परित्त अनतो थाय नहीं, तिवारे
लोकाकाशना प्रदेश १, धर्मास्तिकायना प्रदेश २, अधर्मास्ति-
कायना प्रदेश ३, अने एक जीवना प्रदेश ४, बली ॥ ८४ ॥

ठिइवधज्झवसाया, अणुभागा जोगछेयपलिभागा ।
दुण्ह य समाण समया, पत्तेअ निगोअए खिवसु ॥ ८५ ॥

अर्थ—स्थितिर्गधना अध्यवसाय ५, रसवधना स्थानक
६, योगना सूक्ष्मछेद-जेहनो बली भाग न थाय तेहवा ७, उ
त्सर्पिणी अवसर्पिणीना समय ८, प्रत्येक वनस्पतिना जीव
९, सूक्ष्मनिगोदीनां शरीर १०, ए दश १० असंख्याता
भेलीजे. ॥ ८५ ॥

पुणरवि तमि तिवग्गिय, परित्तणत्त लहु तस्स रासीण
अभभासे लहुजुत्ता—,णत्त अभव्व जिअमाण ॥ ८६ ॥

अर्थ—बली तीनवार वर्ग कीजे तिवारे पेहेलो परित्त
अनतो जघन्य थाय, ए परित्त अनतानी राशिनो अभ्यास कीजे,
तिवारे जघन्ययुक्त अनतो थाय, जेटली जघन्ययुक्त अनतामे

સંરયા છે એટલા અબન્ય જીવ છે. ॥ ૮૬ ॥

તવ્વગ્ગેપુણજાંયઇ, ણતાણંતલહુ તં ધ તિવ્વુત્તો ।

વગ્ગસુ તહવિ ન તં હો—ઇણંત સેવે સિવસુ છ ઇમે ॥ ૮૭ ॥

અર્થ—૧ જગન્યયુક્ત અનંતાને વર્ગિત કીજે તિવારે જગન્ય અનંતાનંતો સાતમો થાય, ૧ સાતમો જગન્ય અનંતાનંતને ત્રીનવાર વર્ગિત કીજે, અને ૧માં છ અનંતા ઘોલ મેલીજે તે કહે છે. ॥ ૮૭ ॥

સિદ્ધા નિગોયજીવા, વણસ્સઈ કાલ પુગ્ગલા ચેવ ।

સવ્વમલોગનહં પુણ, તિવ્વગ્ગિઝ કેવલદુગ્ગમિ ॥ ૮૮ ॥

અર્થ—સિદ્ધજીવ ૧, સૂક્ષ્મનિગોદના સર્વજીવ ૨, વનસ્પતિકાયના સર્વજીવ ૩, ત્રીનકાલના સર્વમમય ૪, પુદ્ગલ પરમાણુઆ સર્વ ૫, સર્વ અલોકના આકાશ પ્રદેશ ૬, ૧ છ ઘોલ મેલીજે, વઢી ત્રીનવાર વર્ગિત કીજે, અને કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શનના પર્યાય મેલીજે. ॥ ૮૮ ॥

સિચ્છેણતાણંતં, હવેઈ જિદ્ધતુ વવહરઈ મજ્ઞ ।

ઇઅ સુદ્ધમત્થવિયારો, લિહિઓ દેવિંદસૂરીહિ ॥ ૮૯ ॥

અર્થ—એટલા મેઝ્યાં સ્તુકૃષ્ટ અનંતાનંત નવમો થાય, સ્તુકૃષ્ટ અનંતાનંતો થાય છે, પરં જગત્રયની સર્વ વસ્તુ મન્યમ આઠમા અનંતાઈ છે (વ્યવહારમાં પ્રવર્તે છે), નવમા અનંતા પ્રમાણે વસ્તુ કાંઈ છે નહિ. (માટે નિષ્પયોજન છે) ૧ ચોથો કર્મગ્રન્થ “સૂક્ષ્માર્ય વિચાર” નામે સંપૂર્ણ થયો લિયો જોડ્યો દેવેન્દ્રસૂરિ આચાર્ય જ્ઞાન હેતે. ॥ ૮૯ ॥

इति श्रीपडशीतिक (सूक्ष्मार्य विचार) चतुर्थो

कर्मग्रन्थ ट्वार्यसमेतं सुसमाप्तम् ॥ ४ ॥ छ ॥

અથ શતકનામા પશ્ચમકર્મ્મગ્રંથઃ

નમિયજિણં ધ્રુવવધો-દયં સત્તા ઘાઈ પુત્રં પરિયત્તા ।
સેયેરં ચઝહ વિવાગો, વુચ્છં વધવિહિં સામી યં ॥૧॥

ટવાકાર-મંગલમ્ ।

પ્રણમ્ય વીર સદ્વાર જ્ઞાનામૃતપયોધર ।

ટવાર્થે શતકારવ્યસ્ય, દેવચદ્રઃ કરોમ્યહં ॥૨॥

અર્થ—નમસ્કાર કરીને જિનગીતરાગ પ્રત્યે, નિર્મોહીમત્યે, ધ્રુવવધ હેતુ સદ્ભાવે ચ્યાર ૪ ગતિમે નિયમા ઘાઈએ તેથી ધ્રુવવધી કહીયે ૧. જે હેતુહોતે વધાય અથવા ન વધાય તે અધ્રુવવધી કહીયે ૨. ચ્યાર ગતિમે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે થકા સર્વ જીવને ઉદય હોયે તે ધ્રુવોદય કહીજે ૩. ચાર ગતિમે સામગ્રી યોગે પિણ ઉદય હોવે અથવા ન હુયે તે અધ્રુવોદયી કહીજે ૪. ચાર ૪ ગતિના જીવને સદા સત્તા પામીયે તે ધ્રુવ સત્તા કહીયે ૫. કોઈ ગતિમે સત્તા હુયે ન હુયે તે અધ્રુવ સત્તા કહીયે ૬. જે આત્માના ગુણ અનતા છે પરં મુખ્ય ગુણ આઠ છે, તે મધ્યે ૪ ચ્યાર ગુણ તે પ્રગટ થયાં સિદ્ધતા પામીએ, પર અન્ય ગુણ તે પ્રગટ કરવાનાં કારણ થાય નહીં અને જ્ઞાન ૧, દર્શન ૨, ચારિત્ર ૩, વીર્ય ૪ એ ચ્યાર ૪ ગુણ અનંતગુણ પ્રગટ કરવાના કારણ છે, તે માટે ૪ ચ્યાર ગુણને આવરે તેહને ઘાતિકર્મ કહીજે ૭ શેષકર્મને અઘાતિ કહીજે ૮. ઉદયે આવ્યા જેકર્મ શુભ-મીઠા આલ્હાદકારી હોય તે પુન્ય પ્રકૃતિ કહીજે ૯. જે ઉદય આવ્યા

कडुआ-दुःखकारी विपाक आवे ते पाप प्रकृति कहीजे १०. जे प्रकृति परावर्तनपणे थाय ते परावर्तन कहीजे ११. अने जे न थाय ते अपरावर्तन १२ एम मूलमा कहेल ६ छ ने इतर पदे भेळतां १२ द्वार थया. च्यार ४ विपाक जे प्रकृतिओनो विपाक मुख्यताए जीवनेज प्रवर्ते ते जीवविपाकी १. जे प्रकृतिबंध बांधतां जे बाधी, ते उदय आवतां नवा औदारिकादिक पुद्गल नवां लेइने उदय आवे ते पुद्गलविपाकी कहीजे २. गतिना अंतरालमा उदय आवे ते क्षेत्र विपाकी कहीजे ३. जे भव-नारकादिक मध्ये उदय आवे, ते भवविपाकी कहीजे ४. एवं सोळ द्वार थयां बंधना विधिमेद ४ प्रकृतिबंध १, स्थितिवंध २ रसबंध ३, प्रदेशबंध ४, इतले २० द्वार थयां. स्वामी-प्रकृतिबंध स्वामी १, स्थितिवंध स्वामी २, रसबंध स्वामी ३, प्रदेशबंध स्वामी ४ च कहेतां उपशमश्रेणि १, क्षपकश्रेणि २, एवं २६ छवीस द्वार करी शतकनामे कर्मग्रन्थ कहीशुं १ तिहां प्रथम ध्रुवबंधि द्वार कहे छे. ॥ १ ॥

वज्रचउतेयकन्मो, ऽगुरुलहेनिमिणोवधाय भयकुच्छा
मिच्छे कसार्यो वरणी, विग्धं ध्रुववधि सगचर्त्तौ ॥२॥

अर्थ—वर्णादिक ४ च्यार, वर्ण १, गव २, रस ३, स्पर्श ४ ए समुदाये ध्रुवबंधी छे. श्वेतादिक भिन्न वर्ण ते अध्रुवबंधी छे, पर एरु वर्ण हरकोइ नियमा बंधाय. तेजस शरीर १, कार्मण शरीर २, अगुरुलघुनामकर्म ३, निर्माणनामकर्म ४, उपघात-नामकर्म ५, ए नव नाम प्रकृति छे भयमोहनी १, कुच्छा कहेता दुर्गच्छा मोहनी २, मिथ्यात्व मोहनी ३, कपाय १६ अनंतानुबधी क्रोध, मान, माया, लोभ, ४ एम अमत्याख्यानी ४ पछी प्रत्याख्यानी ४ सज्वलन ४, ज्ञानावरणी ५, दर्शना-

વરણી ૪, અંતરાય ૫, એ સર્વ સુદતાલીસ ૪૭ પ્રકૃતિ ધ્રુવવંધિ છે. એ મધ્યે નવ નામકર્મની ૯ ઓગણીસ મોહનીની ૧૨ પાંચ જ્ઞાનાવરણી ૫, દર્શનાવરણી ચાર ૪, પાંચ અંતરાય ૫, એવં ૪૭ સુદતાલીસ ધ્રુવવંધી જાણવી. દ્વાર ૧૦ ॥ ૨ ॥

તણુવગાંગિર્ઠસઘયણ, જાઠૈ ગઈં યગઈં પુંધિ જિણસાસા
ઉજ્જોયો યવે પરઘો, તસવીસાં ગોયં વેયણિય ॥ ૩ ॥

અર્થ—હવે અધ્રુવવંધિ ૭૩ કહે છે, તિહાં તણુ કહેતા શરીર ઔદારિક ૧, વૈક્રિય ૧, આહારક ૧ (તૈજસ, કાર્મણ) ધ્રુવવંધિમે ગણ્યા છે માટે ઇહા ન કહ્યા. ઉપાંગ ૩, અને સસ્થાન ૬ સઘયણ ૬, જાતિ ૪, ગતિ ૫, યગતિ કહેતા વિહાયોગતિ ૨, આનુષ્ઠી ૪, જિનનામ ૧, ઉશ્વાસ ૧, ઉદ્યોતનામ ૧, આતપ ૧, પરાઘાત ૧, ત્રસ દશક યાવરની દસ એવં વીસ ગોત્ર ૨, વેદનીયકર્મ ૨, હાસ્ય રતિનો જોડો ૧, અરતિ શોકનો જોડો ૧, એવં જુગલ ॥ ૩ ॥

હાસાઝજુયલદુગં, વેયં આઠં તેવુત્તરીઅધ્રુવવંધી^{૧૩} દાર^૧.
ભગા અણાઝ સાઝ, અણત સતુત્તરા ચડરો ॥ ૪ ॥

અર્થ—હાસ્યાદિ જુગલ ૨, વેદ ૩, આઠસા ૪ ચાર એ ૭૩ અધ્રુવવંધિ તે કોઢવાર વધાય કોઢવાર ન વંધાય, એ મધ્યે ૭ પ્રકૃતિ મોહનીની, ૨ વેદનીયની, ૨ ગોત્રની ૪ આયુની, ૫૮ નામકર્મની છે. એવ ૭૩ છે અને ધ્રુવવંધિ ૪૭ અધ્રુવવંધી ૭૩ મિલ્યા ૧૨૦ એકસોવીસ પ્રકૃતિ થઈ. હવે ચડ ૪ ભગો અણાઝ કહેતા અનાદિ ૧, સાઝ—સાદિ ૨ તથા અનત તથા સાત જોડીયે, તિવારે અનાદિઅનત ૧ પ્રયમમંગ, અનાદિ સાન્ત એ દ્વિતીયભગ, સાદિ અનત એ ત્રીજો ભગ,

સાદિસાન્ત એ ચોથો ભગ, એ ચોભંગી જાણવી. ॥ ૮ ॥

પદમવિયાધુવડદસુ, ધુવવંધિસુ તદ્ય વજ્રભંગ તિગા
મિચ્છંમિ તિન્નિભંગા, દુહાવિ અધુવા તુરિય ભંગા ॥૫॥

અર્થ—તિહાં ધ્રુવડદયી પ્રકૃતિમયે પ્રથમ ૧, તથા ૨, ત્રીજો એ વે ભાંગા છે—અનાદિ સાન્ત મહ્યમે ૨, એ વે ભંગા છે, તથા ધ્રુવવંધિ પ્રકૃતિનેવિષે ત્રીજો વર્જીને ત્રીજો ભંગ છે. તિહાં અમહ્ય આશ્રયિ અનાદિ અનંત છે. જે કારણે અનાદિ-કાલ ઘાંધે છે, અને તે સદાકાલ ઘાંધે તિણે અનંતવંધ છે. મહ્યજીવને અનાદિ સાન્ત છે, એ યોગ્યતાનો સૂત્ર છે. સાદિ અનન્ત એ ભંગ કર્મ સ્વરૂપે સંભવે નહીં, અને સાદિસાન્ત ભંગ જીવ હપશમ શ્રેણિએ ચઢી ઇગ્યારમે ગુણઠાણે સર્વ પ્રકૃતિનો અ-વંધ થયો તે વઢી પાઠો પઢીને સર્વ વધ કરે તે સાદિ, અને તે જીવ વઢી કર્મ ક્ષય કરીને સિદ્ધ થાય તિવારે સાન્ત થાય, એ ત્રીજો ભંગ છે, મિથ્યાત્વને ધ્રુવોદયે ત્રીજો એહિજ ભંગ છે, તથા અધ્રુવવંધ તથા અધ્રુવોદયનેવિષે એક ચોથો ભાંગો સાદિસાન્ત છે. ॥ ૫ ॥

નિમિણે થિરે અથિરં અગુરુયે, સુહે અસુહે તેઅ કમ્મ
ચડવન્નાં ।

નાળેંતરાયેં દસળેં, મિચ્છેં ધ્રુવડદય સગવીસેં ॥૬॥

અર્થ—નિર્માણ નામ ૧, સ્થિરનામ ૧, અગુરુહધુ નામ ૧, શુભ નામ ૧, અશુભનામ ૧, તૈજસશરીર ૧, કાર્મણ શરીર ૧, વર્ણનામ ૧, ગંધનામ ૧, રસનામ ૧, સ્પર્શનામ ૧, એવં ૧૨, વાર નામ કર્મની પ્રકૃતિ પાંચ જ્ઞાનાવરણી ૫, પાંચ અંતરાય ૫, ચ્યાર દર્શનાવરણી ૪, એક મિથ્યાત્વ મોહની ૧,

ए सत्तावीस २७ प्रकृति वउदयी जाणवी. ते मध्ये वर्ण गंध
रस, स्पर्श, ४, नी ए रीत ठे, जे पाच वर्ण मध्ये कोइक वर्ण
नियमा मुरयताए उदय होवे, तिणे ध्रुवउदयी, इम गधादिकनो
जाणवो. ए सत्तावीस मध्ये ज्ञानावरणी पाच, अतराय पांच,
दर्शनावरणी ४, मोहनी १, नाम कर्मनी १२, एवं २७ छे. ॥६॥

थिरं सुभिं अरे विणु अधुव- , वर्धो मिच्छ विणुमोह
ध्रुववर्धा ।

निदो^१ वधायं मीसे सम्म पण नव्वंइ अधुवुदया ॥७॥

अर्थ—हवे अध्रुवोदयी कहे छे—जे अध्रुवबंधि प्रकृति ७३,
ते मध्ये यिर १, अयिर २, शुभ ३, अशुभ ४ ए ४, च्यार
विना ६९ लेवी, अने मोहनीनी १९ ध्रुवबंधि कही छे, तेमाथी
मिथ्यात्व मोहनी वरजीने शेष १८, रहे ते पिण अध्रुवोदयमे
गणी छे. शरीर ३, उपांग ३, सस्थान ६, सघयण ६, जाति
४, गति ४, विहायोगति २, आनुपूर्वि ४, जिननाम १, श्वा
सोच्छयास १, उद्योत १, आतप १, पराघात १, यिर १,
शुभविना त्रसादि ८, अयिर अशुभविना थावरादि ८, गोत्र
२, वेदनीय २, हास्य १, रति १, अरति १, शोक, १, वेद
१, आड ४, ए ६९ सोळ कपाय भय १, दुर्गच्छा १, निद्रा ५,
उपघात १, मिश्र १, सम्यक्त्वमोहनी १, ए ९५ अध्रुवउदयी
सर्व गतिना जीवने सर्वकाले उदय न हुवे ते माटे अध्रुवरुहीजे.
ए मध्ये दर्शनावरणी, ५, वेदनीय २, मोहनीय २७, आयु ४,
नामकर्मनी ५५, गोत्र २, ए ९५, अध्रुवोदयि जाणवी. ॥७॥

तसवन्नवीसं—सगतेयकम्मं ध्रुववधिसेसे वेयतिंग ।

• आगिइतिंग वेयणियं, दुजुयलं सगउरलं सासचउ । ८।

अर्थ—हवे ध्रुवसत्ता-तसत्रीस कहतां तस १०, धावर १०, वर्णादि २०,—५ वर्ण २, गंध ५, रस ८, स्पर्श, एवं २०, तैजसकर्मण ७, तैजसशरीर, तैजसबंधन २, तैजससंप्रातन ३, कर्मणशरीर ४, कर्मणबंधन, ५, कर्मणसधानन ६, तैजसकर्मणवधन ७, शेष ध्रुववधि ४१, ज्ञानावरणी ५, दर्शनावरणी नव ९, मोहनीय १९, अशुस्लघु १, निर्माण १, उपघात १, अंतराय ५, एव ४१, वेद ३, आकृतित्रिक ३, तेहनी प्रकृति १७, संस्थान ६, सत्रयण ६, जाति ५, एवं १७, वेदनीय २, हास्य १, रति १, अरति १, शोक १, ए च्यार औदारिक सात-औदारिक शरीर १, औदारिकउपाग २, औदारिकबंधन ३, औदारिक तैजसबंधन ४, औदारिक तैजसकर्मणबंधन ५, औदारिक संप्रातन ६, औदारिककर्मणयन ए ७, एवं सात श्वासोच्छ्वासथी चार ४,—श्वासोश्वास १, उग्रोत १, आतप १, पराधान १, ए चार ॥ ८ ॥

खगई तिरिदुगै नीये, ध्रुवसत्तां सम्मीसमणुयदुगं ।
विउविविक्कारजिणाउ, हारसगुच्चा अध्रुवसत्ता ॥ ९॥

अर्थ—खगतिदुग—शुभविहायोगति १, अशुभविहायोगति २, तिरिदुग कहतां तिर्यचगति १, तिर्यचानुपूर्वी २, नीच गोत्र १, एकसोत्रीस ध्रुवसत्ता जाणवी, ज्ञानावरणी ५, दर्शनावरणी ९, वेदनी २, मोहनीय २६, नामकर्मणी ८२, गोत्र १, अंतराय ५, एवं १३० ध्रुवसत्ता जाणवी. ध्रुव जे च्यार ४ गतिना जीवमां सदा छती पांमीये ते ध्रुव कहीजे. हवे अध्रुवसत्ता २८ नां नाम कहे छे समकीत मोहनी १, मिश्र मोहनी २, मनुष्यगति १, मनुष्यानुपूर्वी २ वैक्रिय शरीर १, वैक्रिय उपाग २, वैक्रिय बंधन ३, वैक्रियतैजसबंधन ४,

ત્રૈક્રિયકાર્મણવધન ૫, ત્રૈક્રિયતૈજસકાર્મણવધન ૬, ત્રૈક્રિય સંઘાતન ૭, નરકગતિ ૧, નરકાનુપૂર્વી ૨, દેવગતિ ૧, દેવાનુપૂર્વી ૨, એવ ૧૧, જિનનામ ૧૨, આયુ ૪, આહારક ૭, આહારકશરીર ૧, આહારક ઉપાંગ ૨, આહારક સંઘાતન ૩, આહારક વધન ૪, આહારકતૈજસવધન ૫, આહારકકાર્મણવધન ૬, આહારક-તૈજસકાર્મણવધન એવં ૭ મિઠ્યા ૨૮ અઠાવીસ અધુવસત્તા. એ મધ્યે ૨ મોહની, ૨૧ નામકર્મની, ૪ આહારકો, ૧, ગોત્ર, એવ ૨૮ અધુવસત્તાની પ્રકૃતી જાણવી. ॥ ૯ ॥

પદમતિગુણેસુમિચ્છં, નિયમા અજયાઙ અદઠગે ભજં ।
સાસાણે ચલુ સમ્મ, સત મિચ્છાઙ દસગે વા ॥૧૦॥

અર્થ—હવે સત્તાર્મે ખાંગા કહે છે—પદમતિગુણેસુ—પદ-

લાં ત્રીન ગુણઠાણા મધ્યે મિથ્યાત્વમોહનીની સત્તા નિયમા છે, એતલે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે મિથ્યાત્વનો ઉદય નિયમા છે, તેહની સત્તાપિણ નિયમા છે, સાસ્વાદન ગુણઠાણે ૨૮ ની સત્તા નિયમા છે. ને મિશ્ર ગુણસ્થાને ૨૮, ૨૭ ને ૨૪ એ પ્રણ સત્તાર્મા મિથ્યાત્વ અવશ્ય હોય માટે, તથા અયત કહેતા ચોથા ગુણઠાણાથી ૧૧ મા ગુણઠાણા લગે આઠ ગુણઠાણે ભજના જાણવી. તિહા ઉપશમ સમકીતીને તથા ક્ષયોપશમસમકીતીને મિથ્યાત્વની સત્તા છે. અને ક્ષાયિક સમકીતીને સત્તક ક્ષય ગયો છે તેહને એ મિથ્યાત્વની સત્તા નથી. સાસ્વાદન ગુણઠાણે સમકીત મોહની નિયમા સત્તાર્યે હોય. હવે મિથ્યાત્વથી માઢી ઉપશાતમોહ પર્યંત દસ ગુણઠાણે સમકીત મોહની સત્તાની ભજના જાણવી. તિહા અનાદિ મિથ્યાત્વ તથા સમકીત મોહની ઉદ્દેલી હવે તે જીવને મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે વર્તે સમકીત મોહનીની સત્તા નથી, અને

જે ત્રિપુંજીકરણ કરીને મિથ્યાત્વે આવ્યા છે તેહને છે. સમ્યક્ત્વ-
મોહ ઉવેલીને જે મિથ્ર ગુણઠાણે આવ્યા છે, ત્યાં તેહને સમક્રીત
માહનીની સત્તા નથી. ઉવેલયા વિના જે મિથ્ર ગુણઠાણે આવ્યા
છે, તેહને સત્તા છે. અને ચોથા ગુણઠાણથી ઇગ્યારમા પર્યંત, તથા
ઉપશમીને સમક્રીત મોહનીની સત્તા છે. ક્ષાયિકસમક્રીતીને
ત્રણે મોહનીની સત્તા નથી તે માટે યજના જાણવી. ॥ ૧૦ ॥

સાસણમીસેસુ ધ્રુવ, મીસ, મિચ્છાઈ નવસુ ભયણાણ.
આઈદુગે અણનિયમા, મહ્યાં માસાઈ નવગમિ ॥૧૧॥

અર્થ—સાસ્વાદન ગુણઠાણે, મિથ્ર ગુણઠાણે ધ્રુવ નીશ્ચયથી
મિથ્રમોહનીયની સત્તા છે, જે કારણે કૃતત્રિપુંજી જોવ એ ગુણ-
ઠાણે આવે, અને મિથ્યાત્વ ૧, અવિરતિ સમક્રીતથી ઉપલાં ૮
ઉપશાન્તમોહ મુખી એવં ૯ નવ ગુણઠાણે યજના જાણવી.
હવે ન હોવે. તિહા અનાદિ મિથ્યાત્વી છવીસ સત્તાવન્ત છે,
તેહને મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે છતાં મિથ્રમોહનીની સત્તા નથી, અને
જે ત્રિપુંજીકરણ કરીને પઢ્યા જે મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે આવ્યા
છે, તેહને મિથ્યાત્વની સત્તા હુવે એ યજના, એ અવિરતિ સમ-
ક્રીતથી માઢી ઉપશાન્તમોહ પર્યંત ૮ ગુણઠાણે ઉપશમ સમક્રી-
તીને મિથ્રની સત્તા હોય. ક્ષાયિક સમક્રીતીને સમ્પ્રક ક્ષય થયો
છે, તે માટે મિથ્રમોહનીની સત્તા નથી, તે માટે યજના જાણવી
આઈદુગે—મિથ્યાત્વ, સાસ્વાદન એ બે ગુણઠાણે અનતાનુવધીની
સત્તા નિયમા હોવે, અને મિથ્રાદિક નવ ગુણઠાણે યજના
જાણવી. તિહાં મોહની કર્મની ૨૪ સત્તાવાળો ક્ષયોપશમસમ
ક્રીતી જીવ ચોથાથી પઢીને મિથ્રે આવ્યો, તેહને મિથ્ર ગુણઠાણે
અનતાનુવધીની સત્તા નથી, અને જે ૨૮ અઢાવીસ સત્તાવન્ત

ક્ષયોપશમસમક્તિતી ચોયાથી પઢી મિથ્રે આવ્યો, તે અથવા ૨૮ સત્તાવંત મિથ્યાત્વો મિથ્યાત્વ મુક્તી મિથ્રે આવ્યો, તેહને અનંતાનુબંધીની સત્તા છે, તથા અવિરતિથી ઉપશાન્તમોહ મુધી સાયિકસમક્તિતીને નથી, તથા ઉપશમીને છે એ ભજના જાણવી.

આહારગસત્તગવા, સવ્વગુણેવિત્તિગુણે વિના તિત્થ ।
નોભયસતેમિચ્છો, અત્તમુહુત્ત ભવે તિત્થે ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—આહારકસમ્પ્રક્રી સત્તા સર્વ ગુણઠાણે ૧૮ ગુણ ઠાણાને વિષે વા કહેતા ભજના-હોય અથવા ન હોય. જે જીવ ૭ તથા ૮ આઠ ગુણઠાણે આહારક વાંધીને તે પડ્યો અથવા ચડ્યો, તેહને તો આહારકની સત્તા હોય, અને જે જીવ આહારક વાંધ્યાવિના પડે અથવા ચડે તેહને ન હોય અથવા આહારક વાંધીને ઉદ્દલનાકરણે કરી ઉવેલી કાઢ્યો તેહને પણ આહારક ૭ ની સત્તા નથી. તથા તિત્થે—તિર્થંકર નામની સત્તા ઘીજે સાસ્વાદને ત્રીજે મિથ્ર ગુણઠાણે સર્વથા નથી. મિથ્યાત્વ તથા અવિરતિ સમક્તિતી પ્રમુખ અયોગી પર્યંત ૧૨ ઘાર ગુણઠાણે ભજના જાણવી. જિણે જીવ ચોથે, પાંચમે, છઠ્ઠે, સાતમે તથા આઠમે ગુણઠાણે જિનનામ વાંધી એ ૧૨ ગુણઠાણે આવ્યા હોયે, તેહને જીનનામની સત્તા પામીજે. જિણે વાંધ્યો ન હોય અથવા વાંધીને ઉવેલી આવ્યો હોય, તેહને જિનનામની સત્તા ન હોયે. તથા જિનનામ, આહારકની યુગપત્ સત્તા-જેહને હોય, તે ઉચ્ચ સત્તાવંત મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે ન આવે. તથા જેહને તિર્થંકર નામ વિપાકી સત્તા હોય, તે જો મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે (નરકાયુના) નિકાચિત્ત ઉદય માટે આવે, તે પિણ અતર્મુહુર્તકાલ મિથ્યાત્વપણે રહે, પિણ વ્યવતો કાઢ રહે

नहीं इम जाणयो. ॥ १२ ॥

केवलजुयलावरणा, पणनिदो चारसाइमकसायो ।

मिच्छेति सव्वघाइ, चउनाणं ति दंसणावरणा ॥१३॥

अर्थ—इहे घातीमध्ये २०, सर्व घाती कहे छे—केवल-
जुगल कहेतां २, केवलज्ञान १, तथा केवलदर्शन २, तेहना
आवरण—केवलज्ञानावरणी १, तथा केवलदर्शनावरणी २, पांच
निद्रा ५, आदि घुरला १२ कपाय, अनंतानुबंधी ४, अम-
त्याख्यानी ४, मत्याख्यानी ४, ए १२, मिथ्यात्व १, ए २०
वीस सर्वघाती जाणवी, तथा देशघाती २५, पचीस प्रकृति
छे ते कहे छे. ज्ञानावरणी ४, दर्शनावरणी ३. ॥ १३ ॥

सजलण नोकसाया, विग्घं इअ देसघाइयं अघाई ।

पत्तेय तणुहाऊ, तसवीसा गोअदुग वण्णा ॥१४॥

अर्थ—संजलणा ४, नोकपाय ९, अंतराय ५, एम
पूर्वोक्त मेळवतां २५, पचीस ए देशघाती छे. तथा अघाती
७५, छे तिहा पराघात १, उन्मास १, आतप १, उद्योत १,
निर्माण १, अगुरुलघु १, तिर्थकर १, उपरात १, तणु
आठनी प्रकृति ३५, शरीर ५, उपांग ३ संस्थान ६, संशय-
ण ६, जाति ५, गति ४, खगति २, आनुपूर्वि ४, आउखां
४, व्रस १०, धावर दस १० गोयदुग—वे गोत्र २, वेदनी
वे २, वर्ण १, गंध २, रस ३ स्पर्श ४, ए ७५, अघाती
प्रकृति जाणवी, जे गुणनो घात न करे ते अघाती कहेवी. ॥१४॥

सुरैरतिगुच्चेसाय, तसदसं तणुवंगं वइरे चउेरस ।

परघासंगं तिरिआउ, वन्नचउं पणिंदि सुभखगइ ॥१५॥

અર્થ—હવે પુન્યપ્રકૃતિના ૪૨, મેદ કહે છે—સુરત્રિક-
 દેવગતિ ૧, દેવાયુ ૨, દેવાનુપૂર્વિ ૩, તથા મનુષ્યગતિ ૧,
 મનુષ્યાનુપૂર્વિ ૨, મનુષ્યાયુ ૩, નરત્રિક મઝી ૬, ઉચ્છૈર્મોત્ર ૭,
 સાતાવેદની ૮, તસદશક, ૧૮, શરીર પાંચ ૨૩, ઉપાગ ત્રણ
 ૨૬, રત્નરુપનારાચ ૨૭, સમચોરસ સંસ્થાન ૨૮, પરાઘાત
 સપ્તક પરાઘાત ૨૯, ઉશ્વાસ ૩૦, આતપ ૩૧, ઉદ્યોત ૩૨,
 અગુરુલઘુ ૩૩, નિર્માણ ૩૪, તીર્થકરનામકર્મ ૩૫, તીર્થચ-
 આયુ ૩૬, શુભવર્ણ ૩૭, ગંધ ૩૮, રસ ૩૯, સ્પર્શ ૪૦,
 પંચેન્દ્રી જાતિ ૪૧, શુભવિહાયોગતિ ૪૨, ૫ ૪૨, વૈતાલીસ
 પુન્યપ્રકૃતિ જાણવી. જેહના વિપાક ભોગવર્તા મીઠા લાગે તે
 પુન્યપ્રકૃતિ. ॥ ૧૫ ॥

વાયાલપુલ્લપર્ગઈ, અપદમ સઠાળે સ્વર્ગે સઘર્ષેના ।
 તિરિદુગ અસાયે નીઓ-વેઘોય ઇગે વિગલ નિરયતિગં

અર્થ—૪૨ પુન્યપ્રકૃતિ થઈ. હવે ૮૨, પાપ પ્રકૃતિ કહે
 છે, અપદમ-પેહેલ સંસ્થાન, પેહેલી સ્વર્ગતિ-વિહાયોગતિ,
 સઘર્ષ ૫ ૩ વર્જિને ઘીની સર્વ પાપ પ્રકૃતિ છે. ન્યગ્રોધ સ-
 સ્થાન ૧, સાદિ, ૨, વામન, ૩, કુન્જ, ૪, હુંડ ૫, ૫ પાંચ
 સંસ્થાન, તથા, અશુભવિહાયોગતિ ૬, રુપનારાચ સઘર્ષ
 ૭, નારાચ ૮, અર્ધનારાચ ૯, કોલિકા ૧૦, છેવટો ૧૧,
 તિરિદુગ-તીર્થચગતિ ૧૨, તીર્થચાનુપૂર્વિ ૧૩, અસાતાવેદની
 ૧૪, નીચગોત્ર ૧૫, ઉપઘાત ૧૬, એન્દ્રીની જાતિ ૧૭,
 વિગલતિગ દ્વીન્દ્રિય ૧૮, ત્રીન્દ્રિય ૧૯, ચૌરેન્દ્રીની જાતિ ૨૦,
 નરકત્રિક તે નરકગતિ ૨૧, નરકાનુપૂર્વિ ૨૨, નરકાયુ ૨૩ ॥ ૧૬ ॥

थावर दसं वन्नचउक, घाइपणयाँलसहिअ वासीई ।
पावपयडिच्चि^{८२} दोसुवि वन्नाइगहा सुहा असुहा ॥१७

अर्थ—थावरनो दशक ३३, अशुभवर्ण ३४, रस ३५, गंध ३६, स्पर्श ३७, तथा घातीनी ४५, ते ज्ञानावरणी ५, दर्शनावरणी मोहनी २६, अंतराय ५, एवं ४५, सहीत करीये, एटले ८२, प्रकृति पापनी जाणवी. इहां पापना ८२, भेद, तथा पुण्यना ४२ भेद, ते भेळतां १२४, प्रकृति थइ, ते वधनी तो १२०, छे १ तेहनो उत्तर—जे शुभवर्णादि ४, पुण्यमे गवेज्या, अशुभवर्णादि पापमे गवेज्या, ते माटे दुवारे (वे वार) गणतां १२४, थाय छे इमज. ॥ १७ ॥

नामधुवबंधिं नवग, दसणं पणनाणें विग्घं परघायं ।
भयकुच्छ मिच्छ सास, जीणगुणतीसा अपरिअत्ता ॥१८

अर्थ—हये अपरावर्त्तमान प्रकृति कहे छे—नामनी धुव बंधी ९, वर्णादि ४, निर्माण १, अगुरुलघु १, उपघात १, तैजस १, कर्मण १, ए ९, तथा दर्शनावरणी ४, पणनाण—ज्ञानावरणी पांच विग्घ—अंतराय पांच, पराघात १, भय, दुगंछा, मिथ्यात्व, उन्वास, जिननाम ए इगुणत्रीस २९, ए अपरावर्त्तमान जाणवी. अपरावर्त्तमान एटले जे प्रकृति कोनो धंघ तथा उदय रोक्या बिना पोताना हेतु सद्भावे बंधाय, तथा उदय आवे, ते अपरावर्त्तन कहीये. ॥ १८ ॥

तणुँअट्ठ वेअ दुजुअँल, कसोँय उज्जोअ गोअँदुगनिहो ।
तसँवीसा उँ परित्ता, खिच्चविवागाणुपुव्वीओ ॥१९॥

અર્થ— પરાવર્તમાન પ્રકૃતિ ૧૧, કહે છે, જે તણુઅઠ
 -શરીર ૩, ઉપાંગ ૩, સસ્થાન ૬, સંઘયણ ૬, જાતિ ૫,
 ગતિ ૪, સ્વગતિ ૨, આનુપૂર્વી ૪, એવં ૩૩, તથા વેદ ત્રણ ૩૬,
 દુઝુયલ-હાસ્ય રતિ, તથા શોક અરતિ ૪૦, કપાય સોઠ
 ૫૬, ઉદ્યોત ૫૭, આતપ ૫૮, ગોત્ર વે ૬૦, વેદનીય વે ૬૨,
 નિદ્રા પાંચ ૬૭, તસ યાવરના દસઠ્ઠાની મઠ્ઠી વીસ ૮૭,
 ચાર આઠઠા ૯૧, એ એકાણુ પરાવર્તમાન પ્રકૃતિ જાણવી.
 જે એ વધ તથા ઉદયમા એકને રોકીને વધાય અથવા ઉદયે
 આવે તે પરાવર્તમાન કહીજે. હવે ક્ષેત્રવિપાકી ક્ષેત્ર કહેતા આકાશ
 તિહાં જેહનો વિપાક જે તે ક્ષેત્રવિપાકી ચ્યાર ૪, આનુપૂર્વિ
 છે, જે એક ભવયી ઘીજે ભવ જતા વાટે વિપાકે ઉદય પામીયે
 છીએ, જો પ્રદેશોદય ન માનીયે તો પહની સ્થિતિ કિહા ભોગ
 વાયે. તે માટે, ॥ ૧૯ ॥

ઘણધોઈ દુ ગોઁ જિળો, તૈસિઅરૈતિગ સુભંગ દુભંગ
 ચડ સાસં ।

જાહ તિમે જિયવિવાર્ગો, આડ ચડરો ભવવિ વાર્ગો ૨૦

અર્થ—હવે જીવવિપાકીની ૭૮, પ્રકૃતિ કહે છે. તિહા
 જે કાર્મણ વર્ગણાપણે જેવાઘ્યો કર્મ, તે મુખ્યપણે જીવનેજ વિપાક
 દેલાહે, તે જીવવિપાકી કહીયે. તિહા ઘનઘાતી ૪૭, જે જ્ઞાના-
 વરણી પાંચ દર્શનાવરણી નવ, મોહની અઠ્ઠાનીસ, અંતરાય પાંચ
 એ ૪૭, દુગોય વે ગોત્ર, વે વેદનીય ૪, જિનનામ ૧, તસત્રિક
 તસ ૧, વાદર ૨, પર્યાસ ૩, ઇઅર—યાવરત્રિક. યાવર ૧,

सूक्ष्म २, अपर्याप्त, ३, सुभगचउ-सुभग १, सुस्वर २, आदेय ३, जश ४, दुभगचउ-दुर्भग १, दुःस्वर २, अनादेय ३, अजश ४, श्वासोश्वास १, जातित्रिक कहेतां—जाति ५, गति ४, स्वगति २, ए ११ इग्यार ए सर्व मिळी ७८ प्रकृति जीवविपाकी जाणवी, तथा आउखां च्यार ४ भवविपाकी जाणवी, आउखां पोताना मयमेज उदये आवे, पण बीजे भवे संक्रमण तथा मवेशपणे पिण उदय न आवे, ते माटे भवविपाकी कहा. ॥ २० ॥

नामधुवोदय चउतणु, वघाय साहारणियर जोयतिगं।
पुद्गलविवागि बंधो, पयइट्टिइ रस पपसत्ति ॥२१॥

अर्थ—नामकर्मनी धुवोदयी १२ वर्णादि ४, तैजस १, कार्मण १, निर्माण १, अगुरुलघु १, धिर १, अधिर १, अशुभ १, ए १२ चउतणु-शरीर ३, उपांग ३, संस्थान ६, सघयण ६, ए १८ तथा उपघात १, साधारण १, मत्येक १, उद्योतत्रिक-उद्योत १, आतप २, पराघात ३ एवं ३६ छत्रीस प्रकृति पुद्गलविपाकी जाणवी. पुद्गलविपाकी कहेतां जे बंधकाले कार्मण वर्गणापणे बांध्यां, ते उदयकाले शरीरमत्ये विपाक देखाडे, ते पुद्गलविपाकी कहीजे. इहा कोई पूछस्ये जे कार्मणनी तो वर्गणा नचि लेवाये, ते पिण सोलगुणी छे, तो ऊश्वासनीपरें जीवविपाकीमें कां गणता नथी ? तेहने उत्तर जे.—कार्मणवर्गणा तो आहारपर्याप्तिने चले लेवाये ते माटे पुद्गल विपाकी छे. श्वासोश्वास, सुस्वर, ते तो उश्वासपर्याप्ति

તયા ભાષા પર્યામિને ઉદય વલે લે છે તે માટે જીવવિપાકી ગણી છે. હવે વંધના મેદ ૪ ચ્યાર કહે છે પ્રકૃતિવધ ૧, સ્થિતિવધ, ૨, રસવધ ૩, પ્રદેશવધ ૪ તિહા પહેલાં પ્રકૃતિવધના મેદ કહે છે. ॥ ૨૧ ॥

મૂલપયડીળ અડ સત્ત, છેગવધેસુ તિન્નિભૂગારા ।

અપ્પત્તરા તિઅ ચડરો, અવટ્ટિઠઆ ન હુ અવત્તઠ્ઠા ॥૨૨

અર્થ—મૂલ કર્મ આઠ છે, તિહા મૂલ આઠ પ્રકૃતિ એક સમે એક જીવ વાધે, જે નવા મથનો આડઠ્ઠો વાંધતો હુવે તે આઠ વાધે, જે જીવ આડઠ્ઠો ન વાધતો હુવે તે સાત વાધે, તથા દશમે ગુણઠાળે વર્તતા મુનિને આડઠ્ઠો, મોહની ન વાધે તિવારે છ ૬ વંધાયે. તથા ઇગ્યારમે, વારમે, તેરમે ગુણઠાળે એક સાતવેદનીય વાધે, તે માટે એકવિધ વધ છે. એટલે મૂલ વધના થાનક ૪ ચ્યાર છે. હિહા ત્રીન ૩ મૂયસ્કાર જાળવા, ઇગ્યારમે ગુણઠાળે એક વધક હતો, તે ઇગ્યારમાંથી પઢી દશમે આવી ૬ છ વાધે, તિવારે એક મૂયસ્કાર વળી નવમે ગુણઠાળે આવે તિવારે ૭ સાત વાધે, તે ઘીજો મૂયસ્કાર, તથા તે જીવ જીવારે આઠ વાધે તિવારે ત્રીજો મૂયસ્કાર જાળવો. અલ્પતર ત્રીન છે, તે જે આઠનો વધક તે સાત વાધે તિવારે એક અલ્પતર, સાતથી ૩ વાધે તે ઘીજો અલ્પતર, અને છથી એક વાધે તિવારે ત્રીજો અલ્પ તર, ૫ ત્રીન અલ્પતર જાળવા, તથા આઠનો ૧ અવસ્થિત, સાતનો ઘીજો અવસ્થિત, છનો ત્રીજો અવસ્થિત, એકનો ચોથો અવસ્થિત, ૫ ૪ ચ્યાર અવસ્થિત જાળવા. મૂલ વધે અવસ્થિત વધ નથી, જે મૂલથી અવંધક થઈને પાછો વધક થતો નથી. ॥ ૨૨ ॥

एगादहिगे भूओ, एगाईऊणगम्मि अप्पतरो ।

तम्मत्तोऽवट्ठियओ, पढमे समये अवत्तव्वो ॥२३॥

अर्थ—एकादिक अल्पबंधથી જે अधिकો बंध बांधे ते भूयस्कार થવ કહીયે. જિમ એક બંધ કરતો તિણે વઢી એક અધિકો બાંધ્યો, તિણે પહેલે સમયે ભૂયસ્કાર કહીમે, અને જે પૂર્વે બંધથી એક તથા ઘણા પિણ હુણા બાંધે તે અલ્પતર. જિમ આઠનોવધ કરતો તે સાત બાંધે એ અલ્પતર જાણવો, અને જે ધાનક બાંધતો હતો તેહિજ ધીજે સમે બાંધે, તે અવસ્થિત કહીયે, તે માત્ર તે તે પ્રમાણેજ બાંધે તે અવસ્થિત બંધ જાણવો, અને અવંચ થઈ પ્રથમ સમયે જે બાંધે તેહને અવક્તવ્ય કહીયે, જિમ દશમે, ઇગ્યારમે, મોહની કર્મનો અવંધક હતો, તે પડતા નવમે ગુણઠાણે આવે એક બાંધે એહને અવક્તવ્યવધ કહીયે, કોયથી અધિકો નથી. તિણે ભૂયસ્કાર નહી, કોયથી હુણો નથી, તિણે અલ્પતર નથી. તેનો તે પણ નથી તે માટે અવસ્થિત પણ નથી એ અવક્તવ્ય કહીયે. ॥ ૨૩ ॥

नव छ चउ दसेदु दु, तिदु मोहेदु इगवीस सत्तरस।
तेरस नव पण चउ तिदु, इक्को नव अट्ठ दस दुच्चि।२४।

अर्थ—हवे दर्शनावरणी कर्मना बंधस्थानक ३ तीन छे. पेहेलो नवनो स्थानक छे, ए मिथ्यात्व, सास्वादन गुणठाणे छे, पछे सास्वादने अंते धीणद्धी तीन काढीजे, तिवारे मिश्रथी मांडी आठमा गुणठाणा सीम छनो वध स्थानक छे, तथा आठमाना बीजा भागयी मांडी दसमा गुणठाणाना सीम च्यार ४ नो बंध इम धानक चार ४ नो छे, दर्शनावरणी कर्मने भूयस्कार बे छे, जे दसमे गुणठाणे चार ४ बाधतो હતો તે આઠમે

આવ્યે ૬ છ વાંધે તે એક ભૂયસ્કાર, છથી સાસ્વાદનમે આત્મી, નવ વાંધે તે બીજો ભૂયસ્કાર, ૯ વે ભૂયસ્કાર જાણવા. અથવા નવ વાંધી છ વાંધે ૯ પેહેલો અલ્પતર, તથા ૬ વાંધી, ૪ વાંધે તે બીજો અલ્પતર, તથા ૯, તથા ૬, તથા ૪ ૯ ત્રીન અવસ્થિત, તથા કોઈ જીવ ઇગ્યારમે ગુણઠાણેથી પદી ૧૦ મે આવે તે અષઠક થઈ ચ્યાર ૪ વાંધે તે પેહેલો અવક્તવ્ય, અથવા ઇગ્યારમે મરણ પામીને ચોથે આવી ૬ વાંધે ૯ બીજો અવક્તવ્ય જાણવો.

હવે મોહનીય કર્મના વંધસ્થાનક ૧૦ છે, તે પ્રથમ ૨૨ નો, બીજો ૨૧ નો, ત્રીજો ૧૭ નો, ચોથો ૧૩ નો, પાંચમો ૯ નો, છઠ્ઠો ૫ નો, સાતમો ૪ નો, આઠમો ૩ નો, નવમો ૨ નો, દસમો ૧ નો, ૯ દસ વંધસ્થાનક જાણવા. આ નવ ભૂયસ્કાર વંધ છે. તિહાં એકથી વે વાંધે તે પેહેલો ભૂયસ્કાર, બેથી ત્રીન વાંધે તે બીજો ભૂયસ્કાર, ત્રીનથી ચ્યાર વાંધે તે ત્રીજો ભૂયસ્કાર, ચ્યારથી પાંચ વાંધે તે ચોથો ભૂયસ્કાર, પાંચથી નવનો પાંચમો, નવથી તેરનો છઠ્ઠો, તેરથી સત્તરનો સાતમો, સત્તરથી એકવીસનો આઠમો, એકવીસથી ૨૨ નો નવમો ભૂયસ્કાર જાણવો, અલ્પતરમા બાવીસથી ૨૧ એકવીસનો વંધ કરે નહીં, જે માટે મિથ્યાત્વથી સાસ્વાદન ગુણઠાણે જીવ ન આવે, તે માટે બાવીસથી સત્તરનો પેહેલો અલ્પતર, સત્તરથી ૧૩ નો બીજો, તેરથી ૯ નો ત્રીજો, નવથી પાંચનો, પાંચથી ૪ નો, ૪ થી ૩ નો, ૩ થી બેનો, બેથી એકનો, ૯ અલ્પતર જાણવા. તે ૬ દસ સ્થાનક તે દસ અવસ્થિત જાણવા તે જે મુનિ ઇગ્યારમે ચઢી મોહનીકર્મનો અષઠક થયો, તે પદતો નવમે આવી પેહેલે સમયે ૧ લોભ વાંધે, તે માટે એકનો અવક્તવ્ય વાંધે તે પેહેલો અવક્તવ્ય; એ કોથી અધિકો નથી, અલ્પ નથી, અને અવંધ થઈ

પ્રથમ. ધાંધ્યો તે માટે ૧ નો અવક્તવ્ય રહીયે, તથા જે જીવ
 ઇગ્યારમે કાલ કરે તે ચોથે ગુણઠાળે આવી ૧૭ સત્તર ઘાંધે
 ૫ વીજો અવક્તવ્ય, હાં મૂયસ્કાર, તથા અલ્પતર, તથા અવક્તવ્ય
 યંધનો એક સમય કાલ છે શેષ સર્વ અવસ્થિતનો કાલ છે. ૧૨૪।
 તિ પળે છે અટઠનવહિયા, વીસાતીસેગતી સ ઇંગનામે
 છેસ્સંગ અટઠતિ બધા, સેસેસુ ય ઠાળ મિક્કિકં ॥૨૫॥
 પયડિવંધો સમત્તો ॥

અર્થ—હવે નામકર્મનાં સ્થાનક ૮ આઠ છે, તિહાં પેહેલો
 ત્રેવીસનો, ધીજો ૨૫ નો, ત્રીજો ૨૬ છવીસનો, ચોથો અઢા-
 વીસ ૨૮ નો, પાંચમો ૨૯ નો, છઠ્ઠો ૩૦ નો, સાતમો એકત્રીસનો
 ૩૧ નો, આઠમો એક ૧ નો, ૫ મૂયસ્કાર ૬ છ જાળવા,
 તેવીસથી પચવીસનો પેહેલો મૂયસ્કાર, પચવીસથી ૨૬ નો ધીજો,
 ૨૬ થી ૨૮ નો ત્રીજો, ૨૮ થી ૨૯ નો ચોથો, ૨૯ થી ૩૦
 નો પાંચમો, ૩૦ થી ૩૧ નો છઠ્ઠો, મૂયસ્કાર છે. અલ્પતર ૭
 છે તે ૩૧ થી ૧ નો પેહેલો અલ્પતર, ૩૧ થી ૩૦ નો ધીજો
 અલ્પતર, હાં કોઈક જીવ ૩૦ થી ૧ નો વંધ કરે, પિણ તે
 એકના અલ્પતર મધ્યેજ ગણ્યો તિણે જુદો ગણવો નથી, તથા
 ૩૦ થી ૨૯ નો ત્રીજો, ૨૯ થી ૨૮ નો ચોથો, ૨૮ થી ૨૬ નો
 પાંચમો, ૨૬ થી ૨૫ નો છઠ્ઠો, ૨૫ થી ૨૩ નો સાતમો અલ્પતર
 જાળવો, યથસ્થાનક તેહજ ૮ અવસ્થિત જાળવાં. હાં અવક્તવ્ય
 ૩ ત્રીન છે—તે જે મુનિ ઇગ્યારમે ગુણઠાળે નામકર્મનો અવંધક
 છે, તે ઇગ્યારમાથી પદચા ૧૦ મે આવી ૧ ઘાંધે, ૫ પેહેલો
 અવક્તવ્ય, તથા જે ઇગ્યારમે કાલ કરે તે ચોથે આવે તે દેવપાયોગ્ય
 ૨૮ ઘાંધે ૫ વીજો, અથવા કોઈક જીવ ૨૯ જિનનામ સહિત

વાંધે એ ત્રીજો અવક્તવ્ય, ૩૧ થી ૧ નો પહેલો, ૩૧ થી ૩૦ નો બીજો, ૩૦ થી ૨૯ નો ત્રીજો, એ નામકર્મના ૩ અવક્તવ્ય જાણવા. શેષ જે જ્ઞાનાવરણી, આયુ, વેદનીય, ગોત્રકર્મ, અંતરાય, એ પાંચ કર્મનો એકેક યથસ્થાનક, વેદનીય વિના ૪ ચાર કર્મને ધવસ્થિત તથા અવક્તવ્ય એ બે બધ છે, વેદની કર્મને એક અવસ્થિત બધ છે, વેદનીયનો અવંધક થઈ વંધ કરે નહીં, તે માટે અવક્તવ્ય નથી. એ પ્રકૃતિવંધ અધિકાર કહ્યો, ક્રિતિ પ્રકૃતિ-વંધ સમાપ્ત. દ્વા. ૧૭. ॥૨૫॥

વીસયરકોડિકોડી, નામે ગોણ્ય સત્તરી મોહે ।

ત્રીસયરચડસુડહી, નિરય સુરાડમિ તિત્તીસા ॥૨૬॥

અર્થ—હવે મૂલ કર્મ આઠ ત્રેની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે તે કહે છે—વીસયર—વીસકોડાકોડી સાગર નામકર્મ તથા ગોત્ર-કર્મની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ છે, મોહની કર્મની સીતેર કોડા કોડી સાગરની ઉત્કૃષ્ટિ સ્થિતિ છે, ચડસુ—જ્ઞાનાવરણી ૧, દર્શનાવરણી ૨, વેદનીય ૩, અંતરાય ૪, એ ચાર ૪ કર્મની ૩૦ કોડાકોડી સાગરની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ જાણવી. નરકના આયુ તથા દેવતાનાં આહવાની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ, તેત્રીસ સાગરોપમની જાણવી. ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ઉત્તર પ્રકૃતિની પિણ રૂપાથી ગણજ્યો. હવે મૂલ કર્મની જગન્ય સ્થિતિ કહે છે, મુત્તુ—અકપાયવેદનીયની સ્થિતિ વર્જિને, શેષ સકપાયીજીવ વેદનીય કર્મની સ્થિતિ જગન્ય અંતમૂર્ત્તની વાધે છે. અથવા ૧૨ મૂર્ત્તની વાંધે છે. એ દસમે ગુણઠાણે વાધે. રૂપા દસમા ગુણઠાણાના આદિ અધ્યવસાર્યે. ॥૨૬॥

મુત્તુઅકસાયઠિરૂ, વારમુહુત્તા જહન્ન વેઅણિણ ।

અદઠદઠનામગોએ—સુ સેસએસુ મુહુત્તતો ॥ ૨૭ ॥

અર્થ—અકપાયી તે ૧૧ મું, ૧૨ મું, ૧૩ મું, ૫ ૩ ગુણ-
ઠાણામાં કાપાયિક સ્થિતિ જે છે તેને મુકીને ઇટલે ૧૦ દસમે
ગુણઠાણે જે બીજ છે તે જીવને વેદનીયનો સ્થિતિ વાર મુહૂર્ત
જઘન્યથી .હોય, દસમા ગુણઠાણા પેહેલે અધ્યવસાયે મુહૂર્ત
મોટો લેવો, અંત્યઅધ્યવસાયે મુહૂર્ત ન્હાનો લેવો, તથા ક્ષપકથી
ઉપશમશ્રેણિમાં વિમળો વધ જાણવો, નામકર્મ, ગોત્રકર્મની
જઘન્ય સ્થિતિ આઠ મુહૂર્તની છે. શેષ જે જ્ઞાનાવરણી તથા દર્શના-
વરણી, આહરો તથા મોહની, તથા અંતરાયની જઘન્ય સ્થિતિ
૧ એક અંતમુહૂર્તની જાણવી. ॥ ૨૭ ॥

વિગ્ધો વરણે અસાધ, તીસ અટઠાર સુદુમ વિગલતિગે।
પઢમાગિઝે સઘયેણે, દસદુસુચરિમેસુ દુગબુઢી ॥૨૮॥

અર્થ—હવે ઉત્તર પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ જણાવે છે.
અંતરાય પાંચ ૫, જ્ઞાનાવરણી પાંચ, દર્શનાવરણી નવ એવં
આવરણ ૧૪ અસાતાવેદનીય ૧ એ વીસ પ્રકૃતિની તીસ કોઢા-
કોઢી સાગર ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ જાણવી. તથા સૂક્ષ્મત્રિક, વિકલત્રિક,
૫ છ પ્રકૃતિની અઠાર કોઢાકોઢી, પ્રથમ સંઘયણ વજ્રકૃષ્ણના-
રાચ, પ્રથમ સંસ્થાને સમચરસની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ દસ કોઢાકોઢી
સાગર, પછી ઉપરલે એક સંઘયણે એક સંસ્થાને દુગ કેહેતાં બે
કોઢાકોઢી સાગરની સ્થિતિ વધારવી, ઇટલે કૃષ્ણનારાચ સંઘ-
યણે તથા ન્યગ્રોધ સંસ્થાને વાર કોઢાકોઢી સાગરની સ્થિતિ,
તથા નારાચ સંઘયણે, સાદિ સંસ્થાને ચઝદ ૧૪ કોઢાકોઢી
સાગરની સ્થિતિ, અર્ધ નારાચસંઘયણે, વામનસંસ્થાને ૧૬ સોઝ
કોઢાકોઢી સાગરોપમની સ્થિતિ, કિલીકાસંઘયણે, કુન્જ સંસ્થાને
અઠાર ૧૮ કોઢાકોઢી સાગરની સ્થિતિ, હેવહુ સંઘયણ, હંદક

संस्थाननी स्थिति बीस कोडाकोडीनी जाणवी ए गाथा मध्ये
३८ प्रकृतिनी स्थिति कही. ॥ २८ ॥

चालीसकसाएसु, मिउ लहु निद्धुणह सुरहि स्थि
महुरे ।

दस दोसहु समहिआ, ते हालिदविलाईण ॥२९॥

अर्थ—सोल १६ कपायनी स्थिति ४० चालीस कोडाकोडी
सागरनी स्थिति जाणवी, मिउ-मृदु, स्पर्श, सित, उजळो वर्ण,
मधुर-मीठो, रस, ए छ प्रकृतिनी दस कोडाकोडी सागरोपमनी
उत्कृष्टी स्थिति जाणवी, तथा ह्ये एक वर्ण एक रसे अदो
कोडाकोडी वधारवी एटले हालिद-पीळोवण, अंबिल-
खाटो रस तेहनी साढाबार कोडाकोडी सागरनी स्थिति
जाणवी, रातो वर्ण कसायेलो रस, तेनी पन्नर कोडाकोडी
स्थिति, नीळो वर्ण, कडवो रस तेहनी साढासत्तर को-
डाकोडी सागर स्थिति, काळोवर्ण, तीखो रस तेनी बीस को-
डाकोडी सागरोपमनी स्थिति जाणवी. ॥ २९ ॥

दससुहविहगइ उच्चे, सुरदुगथिरछकपुरिसरइहासे ।
मिच्छे सत्तरि मणुदुग, इत्थीसाएसु पण्णरस ॥३०॥

अर्थ—शुभ विहायोगति १, उच्चगोत्र १, सुरदुग-
देवगति, देवतानुपूर्वि २, थिरछक-थिर १, शुभ २, सुभा
३ सुस्वर ४, आदेय ५, यश ६, ए छ थिरछक, पुरुषवेद १,
रति १, हास्य १, ए १३, तेर प्रकृतिनी दस कोडाकोडी
सागर उत्कृष्टी स्थिति छे, मिथ्यात्व मोहनीनी सितेर ७०
कोडाकोडी सागरनी उत्कृष्टि स्थिति छे, मनुष्यगति, मनुष्यानु

पूर्वि, स्त्रीवेद, सातावेदनी ए ४ नी पन्नर १५ सागर कोडा-
कोडी स्थिति छे. ॥ ३० ॥

भयकुच्छ अरइ सोए, विउव्वि तिरि उरल निरयदुग
निए ।

तेयपण अथिर छक्के, तस चउ थावर इगपणिदि।३१।

अर्थ—भयमोहनी १, कुच्छा-दुगंछा १, अरति १,
शोकमोहनी १, वैक्रिय शरीर, वैक्रिय उपांग, ए वे, तिर्यचगति
तिर्यचानुपूर्वी, ए वे, औदारिक शरीर, औदारिक उपांग ए वे
नरकगति, नरकानुपूर्वि ए वे, नीचर्गोत्र १, तैजस पांच-तैजस
१, कर्मण २, अगुरुलघु ३, निर्माण ४, उपघात ५, ए पाच
अथिरछक्के ते अथिर १, अशुभ २, दुर्भग ३, दुःस्वर ४, अना-
देय ५, अजस ६, ए छ व्रस ४, व्रस, चादर, पर्याप्त, प्रत्येक
ए च्यार ४, थावर १ एकेन्द्री १, १ पचेन्द्री १. ॥ ३१ ॥

नपुकुखगइसासचउ, गुरु कक्खड रुख्खसीय दुग्गधे ।
वीसं कोडाकोडी, एवइआवाहवाससया ॥ ३२ ॥

अर्थ—नपुसकवेद १, अशुभविद्यायोगति १, श्वासोश्वास
चतुष्क-४, उश्वास १, उद्योत १, आतप १, पराघात १, गुरु
-भारे फरस १, कर्कश फरस १, रुक्ष-छुखो फरस १, शीत-
टाढो फरस १, दुर्गंध १, ए ४२ वेतालीस प्रकृतिनी उत्कृष्टी
स्थिति वीस २० कोडाकोडी सागरनी जाणवी. एवइया
एटला वरस सय-सो वर्ष अवाधा जाणवी. एटले जे कर्मनी
जेटली कोडाकोटी स्थिति तेटला सो वरसनी अवाधा. बांध्या
पछी तेटला सो वरस सीम (मृगी) उदय न आवे ते अवाधा
कहिये. ॥ ३२ ॥

ગુરુ કોડિ કોડિઅતો, તિથ્યાહારાણભિન્નમુહુવાહા ।
લહુટિહસલગુણુના,નરતિરિયાણાઉપહ્લતિગ ॥૩૩॥

અર્થ—ગુરુ કહેતાં ઉત્કૃષ્ટી અંતો મેહેતાં માહી એટલે
'ફાફુ ઝળી એફ કોઢાકોઢી સાગર તીર્થકર નામની તથા
આહારક દુગની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટી જાણવી. તથા અવાધા પ્રદેશો-
દયની ભિન્નમુહુ-અંતમુંહૂર્તની જાણવી. જઘન્ય સ્થિતિ
સહ્યાત ગુણ ઝળી તે જે અત્ર કોઢાકોઢી સ્થિતિ છે તેહને સ-
હ્યાત ગુણી ઝળી કરીયે, જેટલી ધાય તેટલી ઝળી જઘન્ય સ્થિતિ
જાણવી. એટલે અસંરયાતા અધ્યવસાયનો ફેર પડે છે. નર-
મનુષ્યનુ આયુ તથા તિર્થચાયુની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ ત્રીન ૩ પલ્લો-
પમની જાણવી. ॥ ૩૩ ॥

ઇગલિગલપુલ્લકોડિં,પલિયાસલસ આઝચઝઅમણા ।
નિરુલકમાણ છ માસા,અવાહ સેસાણ ભવતસો ॥૩૪॥

અર્થ—હયે જે જીવો આવતા ભવનો આયુ જેટલો વાધે તે
કહ છે. એકેન્દ્રિ તથા ત્રિકુલેન્દ્રિય આવતા ભવનું, આયુ ઉત્કૃષ્ટ
વાધે તો પૂર્વકોડિ ૧ એકનો વાધે એથી અધિક ન વાધે. તથા
અમણા અસક્ષિ પચેન્દ્રિતિર્થચ પર્યાપ્તા ચ્યાર ૪ મતિનો
આઝલો વાધે તો ઉત્કૃષ્ટો પલ્લોપમને અસંહ્યાતમે ભાગ પ્રમાણ
વાધે, નિરુપક્રમ આઝલાવાળા દેવતા તથા નારકી તથા યુગ-
લિયા એટલા છ માસ શેષ થકી નવા ભવનો આઝલો વાધે
શેષ જે સોપક્રમી તથા નિરુપક્રમી મનુષ્ય તિર્થચનુ આયુષ્ય તે
ભવને ત્રીજે ભાગે શેષે વાધે પિણ પેહેલા બે ભાગ મધ્યે ન વાધે,
જો ત્રીજે ભાગે ન વધાય તો નવમા ભાગે, અથવા ૨૭ મે ભાગે
ઇમ ત્રિભાગ કરતા શેષ અતમુંહૂર્ત પિણ વાધે. વર્ણાદિક વીસની

જુદી સ્થિતિ કહી. તિણે એકસો ઝરીસ પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ કહી. હવે જગન્ય સ્થિતિ કહે છે. ॥ ૩૪ ॥

લહુ ઠિઙ્વધો સજલણ, લોહપણવિઘનાણ દસેસુ ।
ભિન્નમુહુત્તે તે અટ્ઠ, જસુચ્ચે વારસ ચ સાણ ॥૩૫॥

અર્થ—જે સંજ્વલન લોભ ૧, તથા પાંચ અંતરાય ૫, તથા પાંચ જ્ઞાનાવરણી તથા દસેસુ ચાર ૪, દર્શનાવરણી ૧૫ પંચર, પ્રકૃતિની જગન્ય સ્થિતિ અતર્મુહુર્તની જાણવી. તથા જસનામકર્મ, ઉચ્ચૈર્ગોત્ર ૧ ની આઠ મુહુર્તની જગન્ય સ્થિતિ જાણવી. સાતાવેદનીયની જગન્ય સ્થિતિ વાર મુહુર્તની તે દસમે ગુણઢાળે વાંધે, ડગ્યારમે, વારમે, વૈરમે ગુણઢાળે સાતા વંધાય તે થે સમયની વંધાય ॥ ૩૫ ॥

દો ઇગ માસો પક્ષો, સંજલણતિગેપુમટ્ઠવરિસાણિ ।
સૈસાણુક્કાસાઓ, મિચ્છન્તઠિર્ડેજ જ લદ્ધ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ—સંજ્વલનના ક્રોધની જગન્ય સ્થિતિ માસ થેની છે. સંજ્વલનનામાનના ? એક માસની છે, સંજ્વલન માયાની પક્ષ ૧ તે પચ્ચર દિવસની છે. તિહાં જે પ્રકૃતિ નવમે ગુણઢાળે થંદેલી સ્થિતિ જગન્યપણે કહી, હવે જે મોડી સ્થિતિ જગન્ય સ્થિતિ થોડી જાણવી. પુરુષવેદ સ્થિતિ તિહાં સર્વ પ્રકૃતિની સ્થિતિ ઇટલીજ વધાય છે, પુરુષવેદની સ્થિતિ જગન્ય છે, હવે શેષ જે એકસોએક પ્રકૃતિ વર્ણાદિક વીસનો ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિને મિથ્યાત્વની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિથી ભાગ આપતાં જ્યાં જે આવે તે ત્યાં પ્રકૃતિની જગન્ય સ્થિતિ જાણવી. તિહાં નિદ્રા પાંચની જગન્ય સ્થિતિ સાગર ઇરુના જે સાત ભાગ એહવા તોન ભાગની જાણવી અસાનાવેદનીય પિણ સાત ઇયા તોન ભાગની જાણવી,

वार कपायना जघन्ये सातइया चार भागनी जाणवी. हास्य १
 रतीनी सातइया बे भाग बे भाग, भय, दुर्गंछा, अरति,
 शोक ॥ च्यार ४ प्रकृतिनी जघन्य स्थिति बे भाग, नर्पुसरुवे
 दनी स्थिति सातइया बे भाग, स्त्रीवेदनी स्थिति सातइया दोढ
 भाग, नामकर्ममध्ये देवगति देवानुपूर्विनी एक हजार भाग, नरक-
 गति, नरकानुपूर्विनी सातइया बे हजार भाग, मनुष्यगति,
 मनुष्यानुपूर्विनी दोढ भाग एकेन्द्री, जाति, पचेन्द्री जातिनी
 जघन्य स्थिति सातइया बे भाग, विकलत्रिकना सातइया पोंणा
 बे भाग शाक्षेरा, औदारिक शरीर, औदारिक उपागनी बे
 भाग, वैक्रिय शरीर वैक्रिय उपांगनी बे हजार भाग, तैजसका
 मणना बे भाग, प्रथम सघयण प्रथम संस्थाननी सातइयो १,
 एक भाग, बीजो सघयण बीजा संस्थाननी स्थिति ३५ इया
 छ ६ भाग, त्रीजो सघयण त्रीजो संस्थान ३५ इया ७ भाग,
 चोथे सघयणे चोथे संस्थाने पात्रीसइया (३५ या) ८ भाग,
 पाचमो सघयण पाचमो संस्थानना पात्रीसइया नव ९ भाग,
 छठो सघयण, छठो संस्थानना पात्रीसइया दस भाग, एटले
 सातइया बे भाग, श्वेतवर्ण मधुररसनी १ भाग, पीतवर्ण खाटा
 रसनी सवा भाग, रातावर्ण कसायला रसनी दोढ भाग, नीलोवर्ण
 कडुवो रस पोणावे भाग, काळोवर्ण तीखारसनी बे भाग सा-
 तइया, सुरभिर्गंध, मृदुस्पर्श, लघुस्पर्श, स्निग्धस्पर्श, उष्णस्पर्श
 नो सातइया १ भाग, शुभविहायोगतिनो जघन्य सातइया १
 भाग, अशुभविहायोगति, पराघात, उश्वास, आतप, उद्योत,
 अगुरुलघु, निर्माण, उपघात, त्रस, अथिरछक, थावरनाम ए
 सर्वना सातइया बे भाग, आहारक शरीर, आहारक उपागनी,
 जिन नामनी एक कोडाकोडी सागर केटलाएक सागरोपमना
 सेंकडो ओछा, सूक्ष्मत्रिकनी सातइया पोंणा बे भाग शाक्षेरा,
 थिर ५ नो सातइया १, भाग जघन्य स्थिति जाणवी. ॥३६॥

अयमुक्कोसो गिंदिसु, पलियाऽसखस हीणलहुवधो ।
कमसो पणवीसाए, पन्नासय सहस्स सगुणिओ ॥३७॥

अर्थ—एक भाग, छ भाग, तीन भाग प्रमुख स्थिति कही ते एकेन्द्रीने उत्कृष्ट स्थिति जाणवी, वादर पर्याप्तो उत्कृष्टी बांधे, ए जे एकेन्द्रीयनी उत्कृष्ट स्थिति कही, ते मांहेथी पल्योपमनो असंख्यातमो भाग हीण कहैता ओछो करीये, तिवारे एकेन्द्रीयनी जघन्य स्थिति जाणवी. कमसो अनुक्रमे पणवी-साए एकेन्द्रीयी वेन्द्री पचवीस गुणी स्थिति बांधे, तेन्द्री पचासगुणी स्थिति बांधे, चोरेन्द्री १०० सोगुणी बांधे, अने असंज्ञि पंचेन्द्री हजारगुणी स्थिति बांधे. ॥ ३७ ॥

विगलि असन्निमुजिट्ठो, कणिट्ठओ पल्लसंखभागूणो
सुर निरयाउ समादस, सहस्स सेसाउखुडु भव ॥३८॥

अर्थ—विकलेन्द्री (नेन्द्री, तेन्द्री, चोरेन्द्री) ने, असंज्ञिने ए स्थिति उत्कृष्टी जाणवी कणिट्ठओ—जघन्य स्थिति पल्यनो संख्यातमो भाग ऊणी करवी, ते पल्यनो संख्यातमो भाग उणी कीजे तिवारे वेन्द्रीयादिकनो जघन्य स्थिति जाणवी. सुर—देवतानो आउखो, नरय—नारकीना आउखानी जघन्य स्थिति १० दस हजार वरसनी जाणवी, शेष जे मनुष्य तीर्थचना आउखानी जघन्य स्थिति सुल्लक भव प्रमाण, सुल्लक भव २५६ आवलीनो ठे ते जघन्य जाणवी. ॥३८॥

सव्वाणवि लहुवधे, भिन्नमुहु अवाह आउजिट्ठेवि
केइ सुराउसमजिण, मंतमुहु वित्ति आहारं ॥ ३९॥

अर्थ—सर्व प्रकृतिना जघन्य स्थितिबंधे जघन्य अथाथा

અતર્મુહર્તની જાણવી. ઇટલે સર્વજઘન્ય સ્થિતિની જઘન્ય અવાધા અંતર્મુહર્તની, તે ઉપર સ્થિતિ કંઠક ઇક વગે, ઇક સમય અવાધા વધે, ઇમ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિમા ઉત્કૃષ્ટ અવાધા જાણવી, અને આ-સલા ચ્યારની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ જઘન્ય અવાધા હુને, ઇહાં ચીંધગી છે, આડલો ઉત્કૃષ્ટે અવાધા ઉત્કૃષ્ટી ?, આડલે ઉત્કૃષ્ટે અવાધા જઘન્ય ૨, આડલો જઘન્ય અવાધા ઉત્કૃષ્ટ ૩, આડલો જઘ-ન્ય અવાધા જઘન્ય ૪ જાણવી. વઝી વાચનાન્તર કરે છે. કોઈક આચાર્ય જિન નામનો જઘન્ય સ્થિતિય દેવતાના આયુ પ્રમાણ જાણવો, ઇટલે આઠમા ગુણઠાળાના છઠા ભાગના ચરમ સમયે જિનનામકર્મનો જઘન્ય સ્થિતિવધ ૧૦ હજાર વર્ષ પ્રમાણનો હોય છે. આહારક દુગની વિપાકની જઘન્ય સ્થિતિય અતર્મુહ-ર્તની છે, જે આઠમા ગુણઠાળાના છઠા ભાગના ચરમ સમયે-આહારકનો જઘન્ય સ્થિતિવધ અતર્મુહર્ત હોય છે. ॥ ૩૯ ॥

સત્તરસમહિયાકિર, ઇગાણુપાણુમિહુતિહુભવા ।

સગતીસ સયતિહુત્તર, પાણૂ પુણ ઇગ મુહુત્તમિ ॥૪૦॥

અર્થ—હવે શુદ્ધક્રમનો માન કહ છે. ઇક આણપાણ શ્વાસોશ્વાસ મધ્યે સત્તર ભગ પુરા, અદારમા ભવના ૧૩૯૫ ભાગ અધિક ઇટલે સત્તર ભવ જ્ઞાણેરા ઇક શ્વાસોશ્વાસ માહે થાય ઇ શુદ્ધક્રમ ભવ જાણવો, શુદ્ધક્રમ ઇટલે સર્વથી ન્હાનો ભગ, ઇ ભાગ ઉશ્વાસના ૩૭૭૩ માગ કરીયે તેહવા ૧૩૯૫ ભાગ લેવા, સદ-ત્રીસસે તિહુત્તર ૩૭૭૩ પાણૂ, પુણ કહેતા શ્વાસોશ્વાસ ગયે ઇક મુહર્ત થાય. ॥ ૪૦ ॥

પણસદ્ધિ સહસપણસય, છત્તીસાઙગમુહુત્તર હુદ્ધભવા ।

આવલિયાણ દોસય, છપ્પન્ના ઇગ હુદ્ધભવે ॥૪૧॥

અર્થ—એક મુહૂર્તે તે ૩૬૫ પ્રમાણમે પંચસઠ હજાર પાં-
ચસે છત્રીસ ભવ થાયે, સૂક્ષ્મનિગોદીયાથી માંદી સમુર્જિષ્ઠમ
મનુષ્ય પર્યંત એ પ્રમાણ જાણવો, તથા શુદ્ધક ભવ મધ્યે આગલી,
૨૫૬ જાયે પદલે મુહૂર્તમે એક કોડિ સદસઠ લાખ સિત્તોત્તર
હજાર દોયસેને સોલ આવર્તી જાણવી. ॥ ૪૧ ॥

અવિરયસમ્મોતિત્થ, આહારદુગામરાડ અપમત્તો ।
મિચ્છદિદ્ધિ વધઈ, જિદ્ધ ટિદ્ધ સેસ પયડીણ ॥૪૨॥

અર્થ—હવે ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિવચનાસ્વામી કહે છે તીર્થંકર
નામની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ અવિરતિ સમક્રીતીવધક, સમક્રિતથી
માંદી અપૂર્વકરણના ઝટ્ટા ભાગ પર્યંત છે, તે સર્વ જીવથી અધિક
કષાયી અવિરતિ સમક્રિતિ છે, તે અધિક કષાયી તેથી સ્થિતિ
તે ઉત્કૃષ્ટી વાધે આહારકદુગ—આહારક શરીર તથા ઉ
પાંગ એ બે અમર—દેવતાનો આડલો ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અપમત્ત
ગુણઠાણે વાંચે, તિહા આહારક અપમત્ત અતિ સંલેશના અભ્યવ
સાયે વંચક ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વધે, દેવાયુ અપમત્ત વિશુદ્ધાધ્યવસાયે
ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વાધે, શેષ પ્રકૃતિ વર્ણાદિક વીસ મિશ્રગણેસ્વેતો,
૧૩૨, તથા વર્ણાદિ ૪, ગવેગ્વીયેતો ૧૧૬, ની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ
સંશોષવેન્દ્રી પર્યાપ્તો મિથ્યાદ્રષ્ટિ વાધે ॥ ૪૨ ॥

વિગલસુહુમાડતિગ, તિરિમણુયા સુરવિડવિવિ નિરયદુગ
અગિંદિથાવરાયવ, આઈસાણા સુરુક્કોસ ॥ ૪૩ ॥

અર્થ—હવે મિવ્યાત્વે ચાર ૪ ગતિના છે તે તે મધ્યે જે
વાપે તે લિખીયે છે. વિગલ = સૂક્ષ્મ ૩ તીર્થંચાયુ ૧, મનુષ્યાયુ
૧, નરકાયુ ૧, એ ૩ આડલા દેવગતિ ૧ દેવાનુપૂર્વિ, ૧ એ
દેવદિક, વૈક્રિય શરીર, વૈક્રિય ડપાગ, એ બે વૈક્રિયદુગ, નરકગતિ

નરકાનુપૂર્વિ, એ નરકદ્વિક, એ ૧૫ પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ સંહિપચેન્દ્રીપર્યાપ્તમિથ્યાત્વી તિર્યચ મનુષ્ય વાંધે એના વધક એજ છે. તથા એકેન્દ્રીજાતિ, થાવરનામ, આતપનામ, એ ત્રીન પ્રકૃતિ આઠ્ઠાણા-ભવનપતિ, વ્યતર, જ્યોતિષી, સુધર્મ, ઇશાનદેવલોક પર્યંતના દેવ ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ વાંધે, આકરે ત્રીઝ અશુદ્ધતાએ પરિણમ્યો એ જીવ એકેન્દ્રીપણો ઉપાર્જે, ઘીજી હીણી ગતિમા એને જબુ નથી તે માટે. ॥ ૪૩ ॥

તિરિડરલદુગુજોઅ છિવઢ સુરનિરય સેસચડગઢ્યા।
આહારજિણમપુવ્વો, અનિયેદિ સજલણ પુરિસલહુ।૪૪।

અર્થ—તિર્યચદુગ, ઔદારિકદુગ, ઉદ્યોતનામ, છેવઠો સંઘયણ, એ ૬ પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ મિથ્યાત્વી દેવતા અથવા મિથ્યાત્વી નારકી વાંધે, શેષ ૧૦૮ એકસો આઠ, પ્રકૃતિની ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ ચાર ગતિના મિથ્યાત્વી વાંધે, સંહિપ-પર્યાપ્તા વાંધે.

અથવા જઘન્ય સ્થિતિના સ્વામી કહે છે આહારક તથા જિનનામની જઘન્ય સ્થિતિ અપૂર્વકરણ ગુણઠાણે વાંધે, એ પ્રકૃતિના વધક મધ્યે અતિ નિર્મલ પરિણામ અહીંજ છે. અનિદ્વચિ ગુણઠાણે સજલના કપાય ચાર પુરુષવેદ, એ પાંચ પ્રકૃતિની જઘન્ય સ્થિતિ વાંધે ॥ ૪૪ ॥

સોય જસેવ્વોવરણા, વિગ્ધે સુહુમો વિડવિવ છ અસન્નિ
સન્નીવિ ઑંઉ વાયર, પજ્જેગિંદી ઉ સેસાણ ॥૪૫॥

અર્થ—સાતાવેદનીય ૧, જસનામ ૨, વર્તેર્ગોત્ર ૧, જ્ઞાના-વરણી પાંચ ૫, દર્શનાવરણી ૪, અતરાય પાંચ ૫, એ ૧૭ પ્રકૃતિની જઘન્ય સ્થિતિ સૂક્ષ્મસપરાય દસમે ગુણઠાણે વાંધે.

દેવદ્વિક ૨, નરકદ્વિક ૨, વૈક્રિયદ્વિક ૨, એ ૬ છ પ્રકૃતિની જયન્ય સ્થિતિ અસન્નિપવેન્દ્રી પર્યાપ્તો વાંચે, જે કારણે એહનો પ્રથમવધ એહિજ છે, આઝસ્તા ૪, ની જયન્ય સ્થિતિનો વધક સંજી પળ છે અસજ્ઞા પિળ છે. એહનો વધ પરિણામની તીવ્રમદ-સાયે છે, શેષ ૧૦૧, અથવા ૮૫, પ્રકૃતિયોની જયન્ય સ્થિતિના વધક વાદરપર્યાપ્ત એકેન્દ્રી જાણવા. સ્થિતિવંધમે સૂક્ષ્મસંપરાયી સાધુથી ઘીજે ઘોલે સ્થિતિવંધક એકેન્દ્રી પર્યાપ્તો છે. ॥૪૫॥

ઉક્ષોસજહપ્તનીયર, ભગાસાઈ અણાઈ ધુવઅધુવા ।

ચઢહા સગ અજહન્નો, સેસતિગે આઝ ચઢસુ દુહા ॥૪૬॥

અર્થ—હવે સ્થિતિગુના માંગા કહે છે—તિહાં ઉત્કૃષ્ટ ૧, જયન્ય ૧, ઇતર અનુત્કૃષ્ટ અજયન્ય ૧, એ ૪, ચ્યાર માંગા છે. તિહાં જે પ્રકૃતિની જે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે તે વાંચે તે ઉત્કૃષ્ટવંધ કહેવાય, ઉત્કૃષ્ટવધ એક જીવને લાગટ રહે તો અંતર્મુહૂર્ત રહે તે માટે એ સાદિ અધુવ છે, તથા જે પ્રકૃતિની જયન્ય સ્થિતિ જે વાંચે તે જયન્ય વધક કહીયે. તે એકએક સમયમાંજ વાંચે, એહને પિળ સાદિ અધુવ મેદજ લાગે, તથા ઉત્કૃષ્ટી નહી તે અનુત્કૃષ્ટ, તે ઇહા ઉત્કૃષ્ટોવંધ સાદિ અધુવ જે હુવે પર એ અર્થ ઇહાં લીધો નથી. (ટ્વામાં લીધો નથી એમ છે) ઇહા તો જયન્ય વંધકથી ઘીજો વધ તે સર્વ અજયન્યમે ગવેરયો છે, અને પ્રથમ અર્થ કરીયે તો પિળ અનાદિ સૂક્ષ્મનિગોદીયા જીવને સદા અજયન્ય વધ છે. જે જયન્ય વંધ તો વાદર એકેન્દ્રીને છે, અથવા ગુણાધિ કને છે તે માટે એ માંગે ૪, મેદ માસે છે, સાતકર્મ (આઝસ્તા વિના) અજયન્ય સ્થિતિ વાંચેતો સાદિ એક ૧, અનાદિ ૨, વ ૩, અધુવ ૪, એ ચ્યારમેદે પાંચે. જે છ કર્મનો જયન્ય વંધ ૧૦, મે ગુણઠાળે, મોહની કર્મનો જયન્ય વંધ નવમે મુળઠાળે

અત્ય અધ્યયસાય ક્ષપકથ્રેણિને, અને ઉપશમથ્રેણિ તે ક્ષપકથી
 ઘમણી સ્થિતિવાધે, તે માટે અજઘન્ય વંધક છે, તેહને ઇગ્યારમે
 આવ્યે અરથ થયો, તે અધ્રુવ, પાછો પઢી વળી વાધે તે સાદિ,
 એ ગુણઠાણે આવ્યો નથી તેહને અનાદિ, અમવ્યને ધ્રુવ મવ્યને
 અ વ એ રીતે જાણજ્યો ૧, સર્વ જીવને અજઘન્ય વંધ તે એ
 ગુણઠાણે ચઢ્યા પહ્યાને સાદી, ચઢસ્યે તેહને અધ્રુવ, તથા અમ-
 વ્યને અનાદિ ધ્રુવ છે, તેથી એજ સાત કર્મ ઉત્કૃષ્ટ, અનુત્કૃષ્ટ,
 જઘન્ય એ ત્રીન ભાગે સાદિ અધ્રુવ વંધ છે, એ ૧, ના વધનો
 કાલ અલ્પ છે, તથા આડસો કર્મ ઉત્કૃષ્ટ જઘન્ય, અજઘન્ય, એ ૪,
 ચ્યારે ભાંગે સ્થિતિ વાધે તો સાદિ અધ્રુવકાલજ વાધે, જે કારણે
 મવમેં આયુ એકવાર તથા અંતર્મુહૂર્ત સીમ વધાય તે માટે વે
 મેદજ છે, શેષ ત્રીન ઉત્કૃષ્ટ અનુત્કૃષ્ટ જઘન્ય ૧, અનુત્કૃષ્ટ
 ભાગે વાધે તો સાદિ અધ્રુવકાલસીમ વાંધે, જે કારણે જઘન્ય
 વધનો એક સમય કાલ છે, ઉત્કૃષ્ટવધનો ૧, સમયકાલ છે,
 અનુત્કૃષ્ટ તે ઉત્કૃષ્ટ પછી થાય તે માટે સાદિ અધ્રુવ છે, ઉત્કૃષ્ટ
 થી એક સમયે જાણાને તે અનુત્કૃષ્ટ વધ કહીયે એ પિણ
 ઉત્કૃષ્ટ વંધક થયા પછી વાંધે તે માટે સાદિ અધ્રુવ લામે,
 તથા જઘન્યવધક થઈને એક સમય અધિક અધિક વધાય તે
 અજઘન્ય ગણીયે તો ॥ ૪૬ ॥

ચતુર્થેઓ અજહન્નો, સજલણાવરણનવગવિગ્ધાણં ।

સેસ તિગિસાહ અધુવો, તહચહા સેસપયડીણા ॥ ૪૭ ॥

અર્થ—અજઘન્યવંધ ચ્યાર મેદે પામીયે, સજલણ ચ્યાર
 ૪, જ્ઞાનાવરણી પાંચ, દર્શનાવરણી ૪, એ નવ, અંતરાય પાંચ,
 એ ૧૮ પ્રકૃતિની અજઘન્ય સ્થિતિ ચ્યાર ૪, મેદે છે, જે એ ૧૮
 પ્રકૃતિનો જઘન્યવધ નવમે, દસમે, ગુણઠાણે છે તેહથી વીજા જીવ

સર્વ અજઘન્યવંધક છે, તેહમાં જે એ ગુણઠાણે ચઢી પડ્યા છે તેહને સાદિ અધ્રુવ છે, અઘન્યને અનાદિ ધ્રુવ છે એહિજ અઢાર પ્રકૃતિના શેષ, તિગ-શેષ ૩ ભાંગા સાદિ ૧, અધ્રુવ ૨, મેદે છે, ભાવના પૂર્વવત્ શેષ ૧૦૨ પ્રકૃતિનો ઉત્કૃષ્ટ, અનુત્કૃષ્ટ, જઘન્ય, અજઘન્ય, એ ચ્યાર ૪ પ્રકારની સ્થિતિ સાદિ અધ્રુવ ભાંગે વંધાય, તિહા ૭૩ પ્રકૃતિ તો અધ્રુવ વધિજ છે. તે માટે કિવારે વંધાયે કિવારે ન વંધાયે તે માટે સાદિ અધ્રુવ છે, ૨૯ ધ્રુવરંધિ-માંહેલી છે તે સદા વંધાય, પિણ એ ૨૯ નો જઘન્યવંધક પિણ એકેન્દ્રીય છે, તે એકેન્દ્રીયપણામે જઘન્યવંધ કરે તે માટે જઘન્ય કર્યા પછી અજઘન્યવંધ તે પિણ સાદિ અધ્રુવ છે, તે માટે એ ૨૯ પ્રકૃતિને સાદિ અધ્રુવ છે. ॥ ૪૭ ॥

સાળાઈ અપુઠવંતે, અચરતો કોડિ કોડિઓ નહિગો,
વંધો ન હુ હીણો નય, મિચ્છે ભવિચર સન્નિમિ ॥ ૪૮ ॥

અર્થ—હવે ગુણઠાણે સ્થિતિ કહે છે. સાસ્વાદન ગુણઠા-
ણાથી માંઢી અપૂર્વકરણ પર્યંત અચર-સાગરોપમ અંતો-કો-
ઢાકોઢી એક કાંડક ળળી સ્થિતિ વાંધે, એટલે એ ૭ ગુણઠાણે
૧ કોઢાકોઢી દેશે ળળી સ્થિતિ વાંધે, પિણ નહિગો-અધિકી
ન વાંધે, સમકીતીથી દેશ વિરતિ નવપલ્ય ઓછી વાંધે, તેથી
સર્વવિરતિ કેટલા સાગર ઓછી વાંધે, તેથી અપૂર્વકરણ સંલ્યા-
તા સાગરના સેરુઢા ઓછી વાંધે, તથા મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે અંત
કોઢાકોઢીથી ઓછી ન વાંધે, અનાદિ મિથ્યાત્વી જઘન્ય અંતઃ
કોઢાકોઢી, ઉત્કૃષ્ટ ૭૦ કોઢાકોઢી વાંધે એ મિથ્યાત્વી ભવ્ય
તથા અઘન્ય સંજ્ઞો આશયિ કણો છે. ॥ ૪૮ ॥

જહ લહુવધો વાયર, પજઅસલગુણ સુહુમ પજહિગો।
 ઇસિ અપજાણ લહુ, સુહુમેઅર અપજ્જપજ્જગુરુ ॥૪૯॥

અર્થ—હવે ૩૬ વોલના સ્થિતિનો અલ્પરહુત કહ છે. સર્વથી યતી લહુ—જઘન્ય સ્થિતિ વંધકે સૂક્ષ્મસપરાય ચરમસ-મયો સર્વથી થોડો ૧ વાંધે ૧ અતર્મહત્ત વાંધે છે. તેહથી વાદર પર્યાપ્તો જઘન્ય સ્થિતિવધક અસલ્યાતગુણી વાંધે, એ સાગ રના ભાગનો વંધક છે તે અસલ્યાતો કાલ છે તે માટે તેહથી સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રી પર્યાપ્તો જઘન્યવધક કાઈક અધિકી વાંધે, એહને થોડો કાલ વધે છે, એજ વે અપર્યાપ્તો લહુ—જઘન્યવંધકના વે વોલ કહેવા. તેહથી વાદર પર્યાપ્તો જઘ-વધક સ્થિતિ અધિકી વાંધે ૮, તેહથી સૂક્ષ્મઅપર્યાપ્તો જઘન્ય વંધક અધિકી વાંધે ૯, તેહથી સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવધક અધિકી વાંધે ૬, તેહથી વાદર અપર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવધક અધિકી વાંધે ૭, તેહથી સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવંધક અધિકી વાંધે ૮, તેહથી વાદર પર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવધક સ્થિતિ અધિકી વાંધે. એકેન્દ્રીપણામે એજ ઉત્કૃષ્ટવંધક છે ૯. ॥ ૪૯ ॥

લહુ વિઅ પજ્જ અપજ્જે, અપજ્જેયર વિઅ ગુરુ હિગો ઇવી।
 તિચ્ઠ અસન્નિસુ નવર, સલગુણો વિઅ અમણપત્તે ॥૫૦॥

અર્થ—લહુ—જઘન્યવંધક વેદી પર્યાપ્તો સંલ્યાતગુણી વાંધે ૧૦ તેહથી વેન્દ્રી અપર્યાપ્તો જઘન્યવધક અધિકી વાંધે, ૧૧ તેહથી વેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવધક અધિકી વાંધે, ૧૨ તેહથી વેન્દ્રી પર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવધક અધિકી વાંધે. ૧૩ હહા એકેન્દ્રીયી

કેન્દ્રીને ૨૫ ગુણો વંધ, તે માટે પેહેલે વોલે સંખ્યાતગુણો કહ્યા પછી તે પલ્પના અસંખ્યાતમે ભાગે વૃદ્ધિ છે, તે માટે અધિકી વાંધે. ઘૃવ-૯ રીતે ૪ ચ્યાર વોલ કહેવા. તિહાં ૧૪ મે વોલે તેન્દ્રી પર્યાપ્તો જઘન્યવંધક સ્થિતિ અધિકી વાંધે, તેહથી ૧૫ મે વોલે તેન્દ્રી અપર્યાપ્તો જઘન્યવંધક સ્થિતિ અધિકી વાંધે, તેહથી તેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવંધક અધિકી વાંધે, ૧૬ તેહથી તેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવંધક તે અધિકી વાંધે. ૧૭ તેહથી ચૌરેન્દ્રી પર્યાપ્તો જઘન્યવંધક અધિકી વાંધે. ૧૮ તેહથી ચૌરેન્દ્રી અપર્યાપ્તો જઘન્યવંધક અધિકી વાંધે. ૧૯ તેહથી ચૌરેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવંધક અધિકી વાંધે. ૨૦ તેહથી ચૌરેન્દ્રી પર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવંધક અધિકી વાંધે ૨૧ તેહથી અસંજિ પંચેન્દ્રી પર્યાપ્તો જઘન્ય વે૦ સંખ્યાત ગુણવંધક છે તે. ૨૨ ૯ હજારગુણી વાંધે તે ચોરેન્દ્રીથી નવગુણી સાવિક થઈ છે તે માટે તેહથી અસંજિ પંચેન્દ્રી અપર્યાપ્તો જઘન્યવંધક અધિકી વાંધે. ૨૩ તેહથી અસંજિ પંચેન્દ્રી અપર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવંધક અધિકી વાંધે. ૨૪ તેહથી અસંજિ પંચેન્દ્રી પર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટી વંધક અધિકી વાંધે. ૨૫ નવર-વિશેષ ઇટલો ફેર છે જે કેન્દ્રી તથા અસંજિ પર્યાપ્તો તેનો પાઠ તે સંખ્યાત ગુણો કહેવો. ॥ ૫૦ ॥

તોજઈ જિટ્ઠો વધો, સંખગુણો દેસવિરયહસિસઅરો।
સમ્મચડ સન્નિચડરો, ઠિહવધાડગુકમ સંખગુણા॥૫૧॥

અર્થ—તેહથી પ્રમત્ત ગુણઠાણે વર્તમાન તે મુનિપણમે ઉત્કૃષ્ટ વંધક છે સંખ્યાત ગુણી સ્થિતિવાંધે ૨૬ । કેટલાઈક સાગર ડેળી ૯૦ કોઢાકોઢીના વંધક છે, તેહથી દેશવિરતિ જઘન્યવંધકની સંખ્યાતગુણી સ્થિતિ વૃદ્ધિ તો થોડી છે તે પરં...

સ્થિતિસ્થાનક કપાયની ચોકઢીના વધ્યા, માટે અસંખ્યાતગુણા વધે છે તે માટે અસંખ્યાતગુણપણે લીધી છે ૨૭ । તેથી વેશવિરતિ ઉત્કૃષ્ટ વંધક અસંખ્યાત ગુણી વાંધે ૨૮ । તેથી સમક્રીતીના ક્યાર ચોલ કહેવા, તિહા સમક્રિતિ પર્યાપ્તો જઘન્ય વંધક સંખ્યાતગુણી વાંધે ૨૯ । તેથી સમક્રિતિ અપર્યાપ્ત જઘન્ય વંધકને સંખ્યાતગુણી વધાય ૩૦ । તેથી સમક્રિતી અપર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટ વંધક સંખ્યાતગુણી વાંધે ૩૧ । તેથી સમક્રિતી અપર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવંધક સંખ્યાતગુણી ૩૨ । તેથી સમક્રિતિ પર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવંધક અધિકી વાંધે, તેથી સંજી પર્યાપ્તો જઘન્યવંધક સંખ્યાતગુણી વાંધે ૩૩ । તેથી સંજી અપર્યાપ્તો જઘન્યવંધક સંખ્યાતગુણી વાંધે ૩૪ । તેથી સંજી અપર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવંધક સંખ્યાતગુણી વાંધે, ૩૫ । તેથી સંજી પર્યાપ્તો ઉત્કૃષ્ટવંધક સંખ્યાતગુણી વાંધે ૩૬ । એમ સ્થિતિવંધ સંખ્યાતગુણા છે ॥૫૧॥

સઠવાળવિ જિટ્ઠઠિઈ, અસુહા જ સાઈ સકિલેસેણ ।

ઈઅરા વિસોહિઓ પુણ મુત્તુ નરઅમર તિરિઆડ ॥૫૨॥

અર્થ—સર્વ પ્રકૃતિની જિટ્ઠ-ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ તે અશુભ જાણવી, જે સાઈ-તે અતિ સર્વલેશ પરિણામે ઘટલે જિનનામનાં વધ ચોયા ગુણઠાણાથી માંઢી આઠમા ગુણઠાણા લગે છે, પણ ચોયે સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટી વાંધે તેમં શુદ્ધ પરિણામ છે તે માટે જઘન્ય વાંધે. એ સર્વ પ્રકૃતિની ઈઅરા-જઘન્ય સ્થિતિને વિશુદ્ધ પરિણામે વાંધે, એક ત્રીન પ્રકૃતિ નર-મનુષ્યાયુ, દેવાયુ, તિર્યં ચાયુ, એ ત્રીન પ્રકૃતિ મુક્તિને, ઘટલે એ ત્રીન પ્રકૃતિની જઘન્ય સ્થિતિ સર્વલેશ પરિણામે વાંધે, ઉત્કૃષ્ટી સ્થિતિ વિશુદ્ધ પરિણામે વાંધે. ॥ ૫૨ ॥

सुहमनिगोआइखणप्प-जोगवायर यविगलअमणमणा
अपज्जलहु पढमदुगुरु, पजहस्सिअरो असखगुणो॥५३॥

अर्थ—हवे २८ बोलना योगबलनो अल्पबहुत्व फहे ले
सूक्ष्मनिगोदादि प्रथम क्षणे प्रथम समये उपनो अपर्याप्ति
पणाधीज आव्यो तेहनो सर्वधी योगबल अल्प जाणवो. १
तेहधी बादर एकेंद्री अपर्याप्तो प्रथम समय उपनो अपर्याप्तो
अपर्याप्तिपणाधीज आव्यो, तेहनो सर्वधी योगबल अल्प जाणवो.
१. तेहधी बादर एकेंद्री अपर्याप्तो प्रथम समय उपनो जघन्य-
योगीनो योगबल असंख्यात गुणो, २ तेहधी वेंद्री अपर्याप्ता
जघन्ययोगीनो योगबल असंख्यातगुणो, ३ तेधी तेंद्री ० ४ तेधी
चोरेन्द्री ०, ५ तेहधी अमण-असहि अपर्याप्तानो जघन्य
योगबल असंख्यातगुणो, ६ तेहधी मणा-सहि अपर्याप्तानो
जघन्य योगबल असंख्यातगुणो, ७ तेहधी पढम-पेहेला बे
बोल गुरु-उत्कृष्टवचक एटले सूक्ष्म अपर्याप्तानो उत्कृष्ट योगबल
असंख्यातगुणो, ८ तेहधी बादर अपर्याप्तानो उत्कृष्ट योगबल
असंख्यातगुणो, ९ सूक्ष्म पर्याप्त जघन्य योगीनो योगबल
असंख्यातगुणो, १० तेहधी बादर पर्याप्त जघन्य योगीनो
योगबल असंख्यातगुणो, ११ तेहधी सूक्ष्म पर्याप्त उत्कृष्ट
योगीनो योगबल असंख्यातगुणो. १२ तेहधी बादर पर्याप्त
उत्कृष्ट योगीनो योगबल असंख्यातगुणो. १३ ॥ ५३ ॥

असमत्ततमुक्कोसो, पज्जजहन्नियर एव ठिइठाणा ।
अपज्जेयर सखगुणा, परमऽपजवीए असखगुणा ॥५४॥

अर्थ—असमत्त-अपर्याप्त ५, नो उत्कृष्ट योगीनो योगवल असख्यातगुणो. ते पछी उस ५. पर्याप्ता जघन्य योगीनो योगवल असख्यातगुणो, तेथी उसना ५, पर्याप्ता उत्कृष्ट-योगीनो असख्यातगुणो योग छे ते कहे छे—चौदमे बोले अपर्याप्त चेंद्री उत्कृष्टयोगीनो योगवल असख्यातगुणो १५, तेहथी अपर्याप्त चौरेंद्रीनो उत्कृष्टयोग असख्यातगुणो, १६-तेहथी अपर्याप्त असङ्गिपचेंद्रीनो उत्कृष्ट योगवल असख्यातगुणो, १७ तेहथी अपर्याप्त सङ्गिपचेंद्रीनो उत्कृष्टयोग असख्यातगुणो, १८ तेहथी पर्याप्त बेइन्द्रिनो जघन्ययोग असख्यातगुणो, १९ तेहथी पर्याप्त तेइन्द्रिनो जघन्ययोग असख्यातगुणो, २० तेहथी पर्याप्ता चौरेंद्रीनो जघन्ययोग असख्यातगुणो, २१ तेहथी पर्याप्ता असङ्गिपचेंद्रीनो जघन्ययोग असख्यातगुणो, २२ तेहथी पर्याप्ता सङ्गिपचेंद्रीनो जघन्य योग असख्यातगुणो, २३ तेहथी पर्याप्त बेन्द्रिनो उत्कृष्ट योग असख्यातगुणो, २४ तेहथी तेन्द्रिपर्याप्तो तेनो उत्कृष्ट योग असख्यातगुणो, २५ तेथी चौरेंद्री पर्याप्तानो उत्कृष्ट योग असख्यातगुणो, २६ तेहथी असङ्गिपचेंद्री पर्याप्तानो उत्कृष्ट योग असख्यातगुणो, २७ तेथी सङ्गिपचेंद्री पर्याप्तानो उत्कृष्ट योग असख्यातगुणी २८. ए रीते स्थिति स्थानकनो अल्पबहुत्व २८ बोलनो जाणवो, वीर्यनी वृद्धि स्थितिनी तीव्रमदताना भेद पडे ते इहां लेज्यो. अपर्याप्ताथी इअर-पर्याप्ताना स्थितिस्थानक असख्यातगुण छे, इहा जीव भेद एके स्थिति जघन्य मिध्यात्वनी एकसागर पल्यने असख्यातमे भागें ऊणी बाधे, पिण कोइक तीव्र बाधे, कोइक जीव मद तथा मदतर रीतें एक स्थितिस्थानकमें ते स्थिति बाधवाना अध्यवसाय स्थानक असख्यात थाये. एहवा

એક જીવમેદ સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તાને વાંધવાનાં અધ્યવસાય સ્થાનક અસંરયાત છે તેથી સૂક્ષ્મપર્યાપ્તાના વંધાધ્યવસાય સંખ્યાતગુણા છે, તેથી વાદર અપર્યાપ્તાના સંરયાતગુણા છે, તેથી વેદિન્દ્રિય અપર્યાપ્તાના વંધાધ્યવસાય અસંખ્યાતગુણા છે, તેથી વેદિન્દ્રિયપર્યાપ્તાના વંધાધ્યવસાય સંરયાતગુણા છે. એમ ૧૪ જીવમેદે કહેવાં પણ એટલો મેદ જે વેદિન્દ્રિય અપર્યાપ્તાનાં અસંખ્યાતગુણાજ. ગ્રસપાનાનો વીર્ય તેહને વાધ્યો તે માટે. તથા હાં સ્થિતિ અપેક્ષા પહેલા (?) ॥ ૫૪ ॥

પડ્ડાલ મસલગુણાચિરિય, અપજ્જપજ્ઞાંઠામસંલ્લો-
ગસમા ।

અજ્ઞવસાયા અહિયા, સત્તસુ આડસુ અસલગુણા ૧૫૫

અર્થ—હવે જીવને સયોપશ્ચમી વાર્ય જે ઉપજવાને પ્રથમ સમયે છે તે અસંરયાતો છે. તે પછી પડ્ડાલ-પ્રતિસમયે એટલે સમયે સમયમે અસંરયાતગુણો વાર્ય વધે. પણ અપર્યાપ્તાવસ્થા-સીમ વીર્યવૃદ્ધિ જાણવી. એટલે પહેલા સમયથી થીજે સમયે અસંરયાતગુણો વીર્ય વધે, થીજે સમયે અસંરયાતગુણો વીર્ય વધે, અને વળી પડ્ડાલ-પ્રતિસ્થિતિ (સ્થિતે) અધ્યવસાય અસંરયાત છે, તે અલોકમધ્યે લોક જેહવા અસંરયાતો રહ કલ્પીયે તેહના પ્રદેશ જેટલા એક સ્થિતિસ્થાનક સ્થિતિવંધના અધ્યવસાય છે, તે એ સર્વ જીવમેદે જાણજ્યો. કપાયના તરતમ-યોગે અધ્યવસાયના મેદ જાણવા, એ અધ્યવસાય અનંતજીવમાં પણ પામીયે. અને કોઈક વેળા અસંરયાતો અધ્યવસાય જીવ રહિત પણ પામીયે. હવે સાત કર્મની જવન્ય સ્થિતિ વાંધે તેહના

અધ્યવસાય અસંરચાતા છે, અને એક સમયાધિકૃત વાંધે તેહના પુંઠલી સ્થિતિના અધ્યવસાયથી કાઢક અધિક જાણવા શ્મ વૃત્તિય સમયાધિકૃતના અધ્યવસાય અધિકા શ્મ વધારતે ૨ સ્કૃષ્ટ સ્થિતિસ્થાનકસીમ અધિકાધિક કહેના, આવસ્થાકર્મના જઘન્ય સ્થિતિ સ્થાનકથી સમયાધિકૃતના જે સ્થિતિસ્થાનક તેહના અધ્યવસાય અસંરચાતગુણા કહવા, સર્વ વર્તેતો આવસ્થો વાંધે પિણ આવસ્થાની સ્થિતિ ઘોઢી તિણે સ્થિતિસ્થાનક ઘોઢા અને કપાયસ્થાનને વહેંચના અસંરચાતગુણા આવે, શ્મ સાત કર્મને પણ સ્થિતિ સ્થાનકે કરી કપાયસ્થાનકનો અલ્પ વહુત્વ વહેવો, હવે જે પ્રકૃતિ જેટલા કાલ અરથ રહે તે પ્રકૃતિનો અરથકાલ કહે છે, તિહા ૪૭ પ્રકૃતિ તો ધ્રુવરંધિ છે તે નિરંતર વ ગયે છે, તેથી ઘોજાની ભાવના કરીય છે. ॥૫૫॥

તિરિનિરય તિ જોયાણં, નરભવ જુમ સ ચડ પહ્લ તેસઠ્ઠ થાવર ચડ ઇગ વિગલાય—,વેસુ પણસી શ્મ સયમયરા ૧૫૬

અર્થ—તિહા તિર્યંચ ૩, નરક ૩, ઉદ્યોતનામકર્મ ૯ ૭ સાત પ્રકૃતિનો ઉલ્કુષ્ટ મનુષ્યભવયુક્ત પલ્યોપમ ચ્યાર અને એકસો તેસઠ સાગરોપમ પર્યંત વાંધે નહી, તિહાં ભાવના—કોઈ યુગલપણે ત્રીન પલ્યોપમ રહી સૌધર્મે દેવલોકે એક પલ્યને આવસ્થે ઉપનો, તિહા સમકિત રહીત, તે માટે ૯ પ્રકૃતિ, ૭ ન વાંધી તિહાંથી મનુષ્યપણે સમકિત સહિત ચિરતિપણે રહી અન્યુતનો ૨૨ સાગરનો આવસ્થો વાંધો દેવલોક ગયો, તિહાથી મનુષ્ય વહી ચ્યારમે દેવલોક, તિહાથી મનુષ્ય, વહી ૩? સાગરને આવસ્થે નવમે ગ્રંથેયકે, તિહાથી મનુષ્ય, ૩૩ સાગરને આવસ્થે અનુચર વિમાને શ્મ એકસોત્રેસઠ ૧૬૩ સાગર પલ્ય ૪૮ચ્યાર કેટલાએક મનુષ્યભવ અધિકકાલસીમ ૯ સાત પ્રકૃતિ ન વાંધે.

तथा यावर ४, एकेन्द्रिजति १ गिगल ३ आतपनाम ए नव प्रकृति एरुसो पच्चासी १८५ सागर पल्य ४ केटलाएरु मनुष्यभव अधिककालसीम न बाये. तिहां भावना-जे छठी नरके नारकोपणे २२, सागरने आउखे समकोतीपणे रही त्यांथी चवी मनुष्य थयो ते युगलीयो पल्य ३ ने आउखे, तिहांथी पल्य १ ने आउखे देवता, तिहांथी मनुष्य तिहांथी अच्युत, एम एकांतरे ३ वार मनुष्य, ३ वार अच्युत जइ मनुष्य थइ ३१ सागरने आउखे नवमाग्रेयेके जाय. तिहाथी मनुष्य थइ ३३ सागरने आउखे विजयादिविमाने जाय. इम सर्व भवे १८५ एरुसो पंच्यामी सागर, पल्य ४ नरभव अधिककाल सीम ए नव प्रकृति जाणवी. ॥ ५६ ॥

अपढमसघयणागिह, खगई अण मिच्छ दुभगथीण तिग ।

नियनपु इत्थि दुनीसं, पणिंदिसु अवंध ठिइ परमा । ५७

अर्थ—पेहेला संयण विना पांच संघयण, पेहेला संस्थान विना पांच संस्थान, अष्टभविहायोगति १, अनतानुगधी ४, मिथ्यात्वमोहिनी १, दुर्भग ३, धीणद्धी ३, नीचगोत्र १, नपु-सकवेद १, स्त्रीवेद १, ए पचीस प्रकृति १३२ सागर, पल्य ४ नरभव अधिककालसीम न बांधे तिहा कोइक युगलिओ पल्य ३ आयुवाळो ते देवता पल्य १ ने आउखे उपजे ते मनुष्य थइ तीनवार वारमे देवलोकें २२ सागरने आउखे जाय, ए ६६ सागर जाय. वळी मनुष्यभव करी विजयादिविमाने जाय. इम सर्व भवे एरुसोवगीस सागर पल्य ४ मनुष्यभव प्रमाण अधिककाल थाय, ए सर्व पनेन्द्रीपणे रहे ते जीवने ए प्रकृति ३१ नो अवघ स्थिति परमा—उत्कृष्टी, कही जयन्ये सर्वनो अवंधकाल एक समय १ नो छे, दोष प्रकृतिनो उत्कृष्ट काल

गयेख्यो नयी ते नीयमित नयी ते माटे इम धारवो. ॥५७॥
 विजयाइसुगेविज्जे, तमाइ दहिसय दुतीस तेसद्व ।
 पणसीइ सयय वधो, पल्लतिगं सुरविउव्वि दुगे ॥५८॥

अर्थ—विजयाइसु—वे भवे विजयादिविमाननी, आदि
 शब्दधी तीन भव अच्युतना भेळा करीये तो १३२ सागर
 कालमान थाय, ते धारमाना ३ भव कर्या पछी १ भव नवमा
 ग्रैवेयकनो थाय तो एकसोत्रेसठ सागरनो मान थाय, अथवा
 तमाइ—तमा ६ छठी नरकधी आदि भर माही अच्युतना
 ३ भव, ग्रैवेयकनो १ भव विजयादिकना वे भव, इम गयेखायतो
 १८५ एकसोपच्यासी सागरमान काल थाय. ए रीते सर्व
 भावज्यो, हवे ७३ अध्रुववधीनो सतत-निरतर बंधकालनो
 मान कहे छे—तिहा सुर-देवदुग, वैक्रियदुग, ए ४ प्रकृतिनो
 पल्ल ३ तीन सीम निरतर बंधाये, जे ३ पल्लने आउखे
 युगलिया तेहने धीजी गति, जावो नयी ते माटे निरतर ए
 ४ प्रकृति बाधे. ॥ ५८ ॥

समयादसखकाल, तिरिदुगनीएसुआउअतमुहु ।
 उरलि असखपरहा, सायट्ठिइ पूव्वकोडूणा ॥५९॥

अर्थ—समया—जघन्ये ? समय उत्कृष्ट असंख्यातो-
 काल तिरिदुग २, नीचगोत्र, ए तीन प्रकृति निरतर वधाय,
 जे कारणे सातमी नरकनो नारकी ३३ सागर साम ए प्रकृति
 निरंतर बाधे, जे मिथ्यात्वी होय तेहने धीजी गति, उच-
 गोत्रनो वध नयी, आउखो जघन्ये तथा उत्कृष्ट अत मुहूर्त्त
 सीम निरंतर बाधे जघन्य मुहूर्त्तधी उत्कृष्ट मुहूर्त्त मोटो

जाणवो, औदारिक शरीर, असरयाता पुद्गल परावर्त्त सुधी
निरंतर बांधे, सूक्ष्म, वादर, निगोद प्रत्येक, एकेन्द्रि मळीने
गवेखी जोज्यो. जांसीम (ज्यां सुधो) वेदनीयनो बंध तांसीम
अंतर्मुहूर्तयी अधिककाल ए वे मांहेली प्रकृति बंधाय नही परा-
वर्त्तन छे ते माटे, सातवेदनी देशेउणी पूर्वकोडि सीम निरंतर
बांधे ए सयोगी केवळी गुणठाणानी अपेक्षाए छे ॥ ५९ ॥

जलहिसय पणसीय, परघुस्सासे पणिंदितसचऊगे ।
वत्तीस सुहविहगइ, पुम सुभगतिगुच्च चउरसे॥६०॥

अर्थ—पूर्व रीते १८५ एकसोपंच्यासी सागर, पल्प ४
नरभव अधिक कालमान सीम पराघात, उश्वासनाम, पचेन्द्रि
जाति, त्रसच्यार ४, (त्रस, वादर, पर्याप्त, प्रत्येक) एम ए ७
प्रकृति निरंतर बंधाये. तथा आगळ कहेशे ते प्रकृति एकसो-
घनीस कालमान निरंतर बांधे. १३२ सागरोपम पूर्वोक्त रीते
निरंतर बांधे शुभविहायोगति १, पुरुषवेद १, सुभगत्रिक ३,
उचगोत्र १, समचौरस १. ॥ ६० ॥

असुहखगइ जाइ आगिड, संघयणाहारनिरयुजोयदुगं
धिरसुभजसथावरदस, नपुइत्थीदुजुअलमसाय ॥६१॥

अर्थ—अशुभविहायोगति १, एकेन्द्रि, विरुलत्रिक, ए
जाति ४ अशुभ संस्थान पाच, अशुभ संघयण पांच आहारक-
विक, नरकद्विक, २ उग्रोन, आतप. ३, स्थिरनाथ १, शुभनाम
१, जसनाम १, थावरदसर १०, नपुंसकवेद १, स्त्रीवेद १,
दुजुयल-हास्य, रति, २. अरति, शोक, २ ए ४ असाता-
वेदनीय १. ॥ ६१ ॥

સમયાદત્તમુહુત્તં, મણુદુગજિણવરૂરડરલુવગેસુ,
તેત્તીસયરા પરમી, અત્તમુહૂ લહુ વિ આડ જિણે ॥૬૨॥

અર્થ—૧ સુદતાલીસ (ટિપ્પણી ૪૧ લખી છે) પ્રકૃતિ
જળન્ય એક સમયે વાગે, ઉત્કૃષ્ટ અતર્મુહૂર્તમાન કાલ વાગે,
મનુષ્ય દુગ-મનુષ્ય ગતિ, મનુષ્યાનુપૂર્વી ૨ જિનનામ ૧, વજ્ર-
પ્રપથનારાચ સંધયણ ૧, ઔદારિક રૂપાગ ૧, ૧ પાચ પ્રકૃતિ
તેત્તીસ સાગરોપમ સોમ નિરતર વાગે, સમકિતી સર્વાધિસિદ્ધ
વિમાને રહ્યો નિરતર વાગે, તે અપેક્ષા ઉત્કૃષ્ટ કાલ જાણવો,
જળન્ય વધકાલ આડવા ૪, જિનનામ ૧, ૧ પાચ પ્રકૃતિ,
જળન્ય પણ એક અતર્મુહૂર્ત કાલમાન જાણવો શેષ પ્રકૃતિ ૬૮
નો જળન્ય વધકાલ એક સમય જાણવો. ॥ ૬૨ ॥

૧ સ્થિતિવંધ અધિકાર પૂરો થયો. હવે રસગ્રંથ અધિકાર
કહે છે. इति सततबंधः द्वा० १८.

તિવ્વો અસુહસુહાણ, સકેસવિસોહિઓવિવજ્જયઓ
મદરસો ગિરિ મહિરય, જલરેહા સરિસકસાપહિં ॥૬૩॥

અર્થ—તિવ્વો-તિવ્વ ઉત્કૃષ્ટો અશુભનો તીવ્રરસ સક્લેશ
પરિણામે વાગે, શુભનો તીવ્રરસ વિશુદ્ધ પરિણામે વાગે, વિપ-
ર્યયપણે મંદરસ વાગે, જિહા અશુભનો તીવ્રરસ વાગે તિહા શુભનો
મંદરસ વાગે, જિહા શુભનો તીવ્ર વાગે તિહાં અશુભનો
મંદરસ વાગે, હિહા દૃષ્ટાંત જે અનંતાનુબધિ કપાય ગિરિરેલા
સમાન તેથી ચોઠાળીયો રસ, તથા અપ્રીયારૂપાન કપાય
મહીરેલા સમાન એથી ત્રિઠાળીયો રસ, પ્રીયારૂપાની રજરેલા
સમાન એથી બેઠાળીયો રસ, સંજ્વલનનો જલરેલા સમાન તેથી

एकठाणीयो रस जाणवो. ए दृष्टांते जाणवो ॥ ६३ ॥

चउठाणाई असुहो, सुहन्नहा विग्घ देसघाइओवरणा
पुम संजलणिग दुति-चउट्ठाणरसासेस दुगमाई ॥ ६४ ॥

अर्थ—चउट्ठाणि-चोठाणीयादि (प्रमुख) रस अशुभनो

तेथी अन्यथा बीजी रीते शुभ, एटले जिहां अशुभनो चोठाणीयो
तिहां शुभनो बेठाणीयो, जिहां अशुभनो त्रिठाणीयो तिहां
शुभनो बेठाणीयो, जिहां अशुभनो बेठाणीयो तिहां शुभनो
त्रिठाणीयो, जिहां अशुभनो एकठाणीयो तिहां शुभनो चोठा-
णीयो एम भाववु.

तिहां विग्घ-पांच अंतराय, तथा देशघाती आवरण ज्ञा-
नावरणी ४, दर्शनावरणी ३, ए सात, पुरुषवेद १, संजलणा-
कपाय ४ ए १७ प्रकृति तेनो एकठाणीयो रस बांधे, तथा
बेठाणीयो बांधे, तथा त्रिठाणीया बांधे, चोठाणीयो बांधे,
शेष-बाकी रहि जे १०३ प्रकृति, तेहनो दुगमाइ-बे ठाणीयो
त्रिठाणीयो, चोठाणीयो, ए ३ जातिनो रस बांधे. ॥ ६४ ॥
निबुइच्छुरसो सहजो, दु तिचउ भाग कढिइछ
भागंतो ।

इगठाणाई असुहो, असुहाण सुहो सुहाण तु ॥ ६५ ॥

अर्थ—अशुभ प्रकृतिनो रस लीबडाना रससमान जाणवो
तथा शुभ प्रकृतिनो रस इछु सेलढाना रससमान जाणवो,
तिहां सहज भूलगो रस ते इकठाणीयो जाणवो, ते मध्ये बे
भाग कट्टीय-उकाळ्यो एटले अर्द्ध उकाळ्यो, अर्द्ध रह्यो ते
बेठाणीयो रस जाणवो. तथा त्रिठाणीयो रस ते तीन भाग

કઢી ઉકાઢ્યો ને ૧ ભાગ રહ્યો તે તિઠાળીયો રસ, અને
 ચણભાંગ-જે મધ્યે ચ્યાર ૪ ભાગ ઉકાઢ્યો અને એક ભાગ
 રહ્યો તે ચોઠાળીયો રસ જાણવો, એ અશુભ કર્મનો જેમ
 રસ વગે તેમ અશુભ થાય, શુભ કર્મનો રસ શુભ થાય, એ
 સર્વ અશુભ કપાયે અશુભ રસ વાધે, શુભ કપાયે શુભ રસ
 વાધે. ॥ ૬૫ ॥

તિલ્લમિગ થાવરાયવ, સુરમિછાવિગલ સુદુમ નિરય
 તિગ ।

તિરિમણુઆડ તિરિનરા, તિરિદુગ છેવટ્ઠ સુરનિ-
 રયા ॥૬૬॥

અર્થ--હવે ઉત્કૃષ્ટ રસવચ સ્વામી રહે ડે-ત્રીન ઉત્કૃષ્ટો
 રસ એકેન્દ્રી જાતિ ૧, થાવર નામ ૧, આતપ નામ, એ ત્રીન
 પ્રકૃતિનો સુરમિછા-મિથ્યાત્વી દેવતા ઉત્કૃષ્ટ રસ વાંધે,
 તથા વિગલ ૩, સૂક્ષ્મ ૩, સૂક્ષ્મ, અપર્યાપ્ત, સાધારણ એ ૩, નર-
 કગતિ ૧, નરકાનુષ્ટી ૨, નરકાયુ ૩, એ નરકનિક તથા
 તિરિઆયુ ૧, મનુષ્યાયુ, ૧, એ ૧૧, પ્રકૃતિનો ઉત્કૃષ્ટો રસ
 તિર્યચ તથા મનુષ્ય મિથ્યાત્વી વાંધે, તથા તિર્યચ દુગ-તિર્યચ
 ગતિ ૧, તિર્યચાનુષ્ટી એ બે અને છેવટો સંઘયણ એ ૩ પ્રકૃતિનો
 ઉત્કૃષ્ટ રસ દેવતા, નારકી મિથ્યાત્વી વાંધે ॥ ૬૬ ॥

વિડવિ સુરાહારગ દુગ, સુખગઈ વઘ્ન ચડતેયજિણ સાય
 સમચણપરધા તસદસ, પર્ણિદિ સાસુચ્ચ સ્વગાડ ॥૬૭॥

અર્થ--વૈક્રિય દુગ-વૈક્રિય શરીર ૧, વૈક્રિય સ્વાગ ૨,
 દેવદિક ૨, આદારકદિક ૨, શુભવિદ્યાપોગતિ ૧, વર્ણાદિ

४, तैजस शरीर १, कार्मण १, अगुरुलघु १, निर्माण १, जिननाम १, सातावेदनीय १, समचौरस संस्थान १, पराधात १, उत्तनो दशको १०, पंचेन्द्रो जाति १, आसोआस १, उच्चगोत्र १, ए घनीस ३२ प्रकृतिनो उत्कृष्ट रस खवगाड—
सपकश्रेणिमा बांधे तिहां सातावेदनीय १, उच्चगोत्र १, यशनाम १, ए ३ तीन प्रकृतिनो मृक्षसपराय गुणठाणे उत्कृष्ट रस बांधे, शेष २९ प्रकृतिनो उत्कृष्ट रस अपूर्वकरण गुणठाणे बांधे. ॥६७॥

तमतमगा उज्जोय, सम्मसुरा मणुय उरलदुग वडर
अपमत्तो अमराउ, चउगइमिच्छा उ सेसाणं ॥६८॥

अर्थ—उद्योतनामकर्मनो उत्कृष्टरस तमतमगा—तमत-
मा नरकना नारकी बांधे, मनुष्यदुग २, औदारिकदुग २,
चक्ररूपभनराचसंघयण १, ए पांच प्रकृतिनो उत्कृष्ट रस सम-
किती सुरा—देवता उत्कृष्ट रस बांधे, तथा अमराउ—देवतानो
आवखो उत्कृष्टरसे अपमत्त गुणठाणे बांधे, शेष ६४ प्रकृतिनो
उत्कृष्ट रस च्यार ४ गतिना मिथ्यात्वी तीव्ररूपायी बांधे. ए
उत्कृष्ट रसना स्वामी कया. ॥ ६८ ॥

धीणतिगं अण मिच्छ, मदरसं सजमुम्मुहो मिच्छो।
वियतिय कसाय अविरय, देसपमत्तो अरइ सोए॥६९॥

अर्थ—हवे जघन्य रसना स्वामी वहे ठे—धिणद्धी तीन
निद्रानिद्रा १, प्रचलाप्रचला २, धिणद्धी ३, ए तीन, अनंतानु-
वरी ४, मिथ्यात्वमोहनी १, ए आठ प्रकृति मंदरसे सयमने
सन्मुख मिथ्यात्वी बांधे, एह प्रकृतिना वयक्रमे मिथुद्ध परिणा-
मी एहिज जीव ठे, वियकषाय—बीजो कषाय अविरय

—अविरति समकीर्ती बाधे, व्रीजो कपाय जघन्य रसे देशवि-
रति बांधे, अरति, शोक, ए वे प्रकृति प्रमत्त गुणठाणे मुनि
जघन्यरसे बाधे, ॥ ६९ ॥

अपमाइ हारगदुग, दुस्त्रिद असुत्र न्न हास रह कुच्छा
भयमुवघायमपुव्वो, अनियद्दी पुरीससजलणे ॥७०॥

अर्थ—अप्रमत्त गुणठाणाना आदि समये आहारकदुग
जघन्यरसे बाधे, वे निद्रा निद्रा १, तथा प्रचला २, अशुभव-
र्णादि ४, हास्य, रति, दुर्गंछा, भय, उपघात, ए इग्यार ११
प्रकृतिनो अपूर्वकरण गुणठाणे जघन्यरस बांधे, पुष्टपेद, संज-
लणा ४, ए पाच प्रकृति अनिष्टचिदादर गुणठाणे जघन्यरसे
बाधे, ॥ ७० ॥

विग्धावरणे सुहुमो, मणुतिरिआ सुहुम विगलतिगआउ
वेउठ्वि छक्रममरा, निरया उज्जोय उरलदुग ॥७१॥

अर्थ—विग्ध—अतराय पाच, आवरण—ज्ञानावरणी
पाच, दर्शनावरणी ४, ए ९, एम धवीमळी १४, चौद प्रकृतिनो
सुहुमो—सूक्ष्मसपराय गुणठाणे जघन्य रस बांधे, तथा सूक्ष्मश्रिक
३, विकलत्रिक ३, आउखा ४, वैक्रियछक—देवद्विक २, नरक-
द्विक २, वैक्रियद्विक २, ए ६, छ मली सर्व १६ प्रकृति
मणुतिरिय—मनुष्य ने तिर्वेच जघन्यरसे बांधे, उद्योतनाम,
औदारिक २, अमरा—देवता निरया—नारकी जघन्य रसे
बाधे, ॥ ७१ ॥

तिरिदुग निय तमतमा, जिण मविरय निरयविणिग
थावरय ।

आसुहु मायव सम्मो, वसाय थिर सुह जसा सियरा७२

અર્થ—તિર્યચદ્વિક ૨, નીચગોત્ર ૧, એ ૩ પ્રકૃતિનો જયન્ય રસ તપતમાનારક ૭ મીના નારકી વાંધે, જિનનામકર્મનો જયન્ય રસ અધિરતિ સમક્રીતી વાંધે, એકેન્દ્રી જાતિ ધાવરનામ-કર્મ, નરકગતિવિના ત્રીન ગતિના જીવ જયન્ય રસે વાંધે, આતપનામકર્મ આમુહુમા-સૌધર્મ દેવલોક પર્યતના દેવતા, જયન્ય રસે વાંધે, સૌધર્મ કહેવાયો ઇશાન પિણ ગ્રહવો, સમ્મોવસય—સાતાવેદની ૧, ધિરનામ ૧, શુભનામ ૧, જશ ૧, એ ૪, પ્રકૃતિ સમક્રીતી પડતો જયન્યરસે વાંધે સિયરા—એથી ઇતર અસાતા, અધિર, અશુભ, અજશ, એ ૪, પ્રકૃતિ સમક્રીતી ચડતો હોય ત્યારે જયન્યરસે વાંધે ॥ ૭૨ ॥

તસ વન્ન તેઅચડ મણુ, સ્વગઈ દુગ પણિદિ સાસ પરધુચ્ચં
સંઘવણા ગિઈ નપુ થી, સુભગિઅર તિ મિચ્છચડ
ગઈઆ ॥ ૭૩ ॥

અર્થ—ત્રસ, વાદર, પ્રત્યેક, એ ૮, તથા વર્ણાદિ ૪, તૈજસ, કાર્મણ, અગુહલધુ, નિર્માણ, ૪ મણુઅદુગ—મનુષ્યદ્વિક ૨, સ્વગઈદુગ—શુભ, તથા અશુભવિહાયોગતિ, પચેન્દ્રીનીજાતિ, આસોઆસ, પરાધાત, સ્વચૈર્ગોત્ર, સંઘવણ ૬, સંસ્થાન ૬, નપુંસકવેદ ૧, સ્ત્રીવેદ ૧, સુભગત્રિક ૩, હૃઅર-દુર્ભગત્રિક ૩, એ ૪૦ ચાલીસ પ્રકૃતિ મિચ્છ-મિથ્યાત્વો ચાર ગતિના જયન્ય રસે વાંધે ઇહાં ભાવના કહીયે છીયે—શુભ પ્રકૃતિ જિહાં પ્રથમથી વંધાય તિહાં સ્ફુટરસે વાંધે, અને અશુભપ્રકૃતિ પ્રથમ વધાયે તિહાં સ્ફુટરસે વાંધે. અને જિહાં સ્વપે તિહાં જયન્ય રસે વાંધે, એ રીતે વિચારવો. ॥ ૭૩ ॥

ચડ તેય વન્ન વેઅણિ, અનામણુક્કોસ સેસ ધુવવધી
ઘાઈણ અજહન્નો, ગોણ દુવિહો હમો ચડહા ॥૭૪॥

અર્થ--હવે ઉત્કૃષ્ટ રસવંધના માંગા કહે છે-ચડતેય

તૈજસ ચ્યાર ૪ તૈજસ, કાર્મણ, અણુસ્લઘુ, નિર્માણ, એ ૪, તથા ઘર્ણાદિ ૪, ચ્યાર ૪, વેદનીય શબ્દે સાતા વેદનીય, નામ કહેતા જસનામ અણુક્કોસ-અનુત્કૃષ્ટ વાધે તો ચડહા-

ચ્યારમેદે-સાદિ ૧, અનાદિ ૨, ધ્રુવ ૩, અધ્રુવ ૪, એ ચ્યાર મેદે વાધે તિહાં એ પ્રકૃતિનો ઉત્કૃષ્ટરસ સપ્રકૃત્રેણિય ચઢતો જીવ વાધે, તથા વીજા જીવ સર્વ અનુત્કૃષ્ટરસ વાધે, તે અભવ્યને અનાદિ ધ્રુવ છે. ભવ્યને ઘોલના પરિણામે સાદિ છે, અને અવધ થયે તે માટે અધ્રુવ છે, ને ઘાતી ધ્રુવવધી જે ૧૯ ઓગણીસ અને મોહનો પાંચ, જ્ઞાનાવરણી પાચ, દર્શનાવરણી ૯, અંતરાય પાચ એ ૩૦ નો, અજઘન્યરસ ૪, ચ્યારમેદે વંધાય, હા પળ જઘન્યથી વીજો તે સર્વ અજઘન્ય, તે એ ૩૮ પ્રકૃતિનો જઘન્ય વધ જિવારે પ્રકૃતિનો વધ ટલે તેહથી પ્રથમ સમયે છે, તે તો એક સમયે વધ છે, તેહથી પહેલા અજઘન્યરસ વંધ છે, તે અભવ્ય ને અનાદિ ધ્રુવ છે, ભવ્યને ઘોલના પરિણામે સાદિ છે, અને અવધ થયે અધ્રુવ છે, તથા ગોત્રકર્મમયે ઉચ્ચગોત્રનો અનુત્કૃષ્ટરસ સાદિ, અનાદિ, ધ્રુવ, અધ્રુવ, પૂવનીપેરે જાણવો, નીચગોત્ર અજઘન્યરસે સાદિ, અનાદિ, ધ્રુવ, અધ્રુવ, એ ચ્યાર ૪ મેદે છે, ઘાતીનીપેરે ભાવના કરવી. તથા હાં પયદીને આશયે અર્થ લિખીયે છીયે-જે વેદનીય નામકર્મ એ મૂઢકર્મની અપેક્ષાયે અનુત્કૃષ્ટ રસ ચ્યાર ૪ પ્રકારે કહેવો. યળ-ઉત્તર

પ્રકૃતિમા ઘર્ણાદિ ૪, તૈજસ ચ્યાર ૪, એ ઝાંઠનો અનુત્કૃષ્ટરસ

સાદિ, અનાદિ, ધ્રુવ, અધ્રુવ, કહેવો, ધ્રુવરંધી છે તે માટે પણ જશનામ સાતા વેદનીયના કોઈ ભાગે ચાર ૪, પ્રકાર ન કહેવા અધ્રુવ રંધી છે તે માટે. બે સાદિ, અધ્રુવપણોજ પામીયે, ઇમ ગોત્ર કર્મનો પિણ મૂલકર્મની અપેક્ષાએ ચાર ૪, મેદ કહેવા પિણ ઉચ્ચગોત્ર, નીચગોત્ર, એ બે અધ્રુવરંધી છે તે માટે સાદિ અધ્રુવ બે મેદે પામીમે ઇમ જાણવો, ઇટલે સાત મૂલકર્મમાં ચાર મેદ કહ્યા ઇમ જાણવો. ॥ ૭૪ ॥

સેનસ્મિ દુહા (અનુભાગવધો સમત્તો) ઇગ દુગ,
પુગાજ્જાઅભવણંત ગુણિઆણુ ।

સ્વધા ઝરલોચિઅવગ્ગણાઽ, તહ અગહણંતરિયા ॥૭૫॥

અર્થ—સેનસ્મિ-તેજસાદિ ૧૦, પ્રકૃતિનો ઉત્કૃષ્ટ, જયન્ય, એ ત્રીન ૩, ભાગે રસ વાગે, તે દુહા સાદિ, અધ્રુવ, એ બે મેદે વાંધે, જે એહનો વ્યકાલ અલ્પ છે તે માટે, તથા ઘાતી ૩૮ નો ઉત્કૃષ્ટ, અનુત્કૃષ્ટ, જયન્યરસ, સાદિ, અધ્રુવ બે મેદે વધાયે. તથા ઉચ્ચગોત્રનો, ઉત્કૃષ્ટ, અનુત્કૃષ્ટ, જયન્ય, અજયન્યરસ સાદિ અધ્રુવ બે પ્રકારે વગાય છે, તથા નીચગોત્રનો ઉત્કૃષ્ટ અનુત્કૃષ્ટ, જયન્ય એ ત્રીન ભાગે રસ વાગે તે સાદિ અધ્રુવ વાગે. તથા શેષ પ્રકૃતિ ૭૨ નો જયન્ય, અજયન્ય, ઉત્કૃષ્ટ, અનુત્કૃષ્ટ એ ચારે ૪, પ્રકારનોરસ તે સાદિ, અધ્રુવમેદે વાગે. હાં પયડીને આશયે શેષપ્રકૃતિ ૭૪ ગ્રહે છે, ગોત્રની પ્રકૃતિ પિણ અધ્રુવ રંધી છે તે માટે. તથા ઉપઘાત ૧, ધ્રુવરંધી છે, પરં એ પ્રકૃતિવચે ધ્રુવરંધી છે તે માટે એ અનુભાગ રસવધનો અધિકાર કહ્યો.

હવે પ્રદેશવધ અધિકાર કહ્યો છે—તિંહા પ્રથમ વર્ગણાનું સ્વરૂપ કહે છે—ઈગ—એકપરમાણુ દુગ—બેપરમાણુઆનો સંકેધ, ઇમ

ત્ર્યણુક, ઇમ સંખ્યાતાણુક, અસંખ્યાતાણુક, અનંતાપરમાણુ મિલે તે અભવ્યથી અનંતગુણા મિલે જે સ્વંષ નીપજે તિવારે ઊરલો ચિઅ-ઔદારિકને ઉચિત કહેતા ગ્રહેવા યોગ્ય વર્ગના જઘન થાય, તેહ-તિમહીજ અતરિત-એથી પાછલી તે સર્વ અગ્રહણ જાણવી. એ ઔદારિક વર્ગના ચાદર વીસગુણી છે. ॥ ૭૫ ॥

એમેવ વિડઠ્ઠા હાર, તેય ભાસા ણુપાણ મળ કમ્મે ।
સુહુમા કમાવગાહો ઋણૂણગુલ અસલ્લસો ॥ ૭૬ ॥

અર્થ—એમેવ-ઇમહી વિડઠ્ઠ-વૈક્રિય વર્ગના, વીજી ૨, અને વ્રીજી આહારક વર્ગના ૩, તૈજસ વર્ગના ૪, ભાપાવર્ગના ૫, શ્વાસોશ્વાસવર્ગના ૬, મનોવર્ગના ૭, કાર્મણવર્ગના ૮, એ આઠવર્ગના કમા-અનુક્રમે-સૂક્ષ્મ છે-પટલે ઔદારિકથી વૈક્રિય સૂક્ષ્મ, ભાપાથી ઉશ્વાસ સૂક્ષ્મ, ઉશ્વાસથી મન સૂક્ષ્મ, મનથી કાર્મણ સૂક્ષ્મ જાણવી, અવગાહના એક વર્ગનાની અગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે છે, એકથી વીજી વર્ગનાની તેહથી ઈંણી અવગાહના છે, એક એક પરમાણુ વધારતા જે ઔદારિક જઘન્ય ગ્રહણ યોગ્ય વર્ગના તેહને અનંતમે ભાગે જેટલા પરમાણુઆ તેટલા પરમાણુઆ વધે, તિવારે ઔદારિક ઉત્કૃષ્ટ ગ્રહણયોગ્ય વર્ગના થાય, તે વર્ગનામધ્યે એક પરમાણુ વધે તે વર્ગના ઔદારિકને મોટા પડે, વૈક્રિયાદિકને ન્હાના પડે તે માટે અગ્રહણયોગ્ય જાણવી, ઇમ ઔદારિક ઉત્કૃષ્ટ ગ્રહણયોગ્ય વર્ગનાથી અનંતગુણા પરમાણુ વધે એહવો જે સ્વંષ તે વૈક્રિયની જઘન્ય ગ્રહણ યોગ્ય વર્ગના જાણવી. તે વૈક્રિય જઘન્ય ગ્રહણયોગ્ય વર્ગના એક એક પરમાણુ વધતા (વધારતા) જિવારે વૈક્રિય જઘન્ય વર્ગનાથી અનંતમા ભાગ જેટલા પરમાણુઆ વધે તે વૈક્રિયને ઉત્કૃષ્ટ ગ્રહણયોગ્ય વર્ગના

થાયે. તેથી ઉપરાંત તે અગ્રહણયોગ્ય જાણવી. તે વૈક્રિય ઉત્કૃષ્ટ ગ્રહણ વર્ગનાથી અનંતગુણ પરમાણુઆ વગે, તિવારે આહારકની જગ્ય ગ્રહણયોગ્ય વર્ગના થાયે. આહારક જગ્ય ગ્રહણયોગ્ય વર્ગનાથી અનંતમે ભાંગે વધે તિવારે આહારકની ઉત્કૃષ્ટ ગ્રહણયોગ્ય વર્ગના થાયે, તે જિવારે અનંતગુણી વધતા સાંમ અગ્રાહ્ય પછી તૈજસની ગ્રહણયોગ્ય થાયે, એ રીતે તે કાર્મણપર્યંત વર્ગના કહેવી એ મધ્યે ઔદારિક ૧, વૈક્રિય ૨, આહારક ૩, તૈજસ ૪, એ ચારે, વર્ગના ઘાદર ઘોસગુણી છે, અને માપા, હવાસ, મન, કાર્મણ, ૪ એ ચાર વર્ગના સૂક્ષ્મ, સોલ્લગુણી છે, સ્પર્શ-દક્ષ, સ્નિગ્ધ, શીત, ઉષ્ણ, એ ૪ છે શેષ ૪ નથી. તૈજસવર્ગના કિહાં-એક સૂક્ષ્મ કહી છે ॥ ૭૬ ॥

इत्तिकहियासिद्धा-णतसो अतरेसु अग्राहणा ।

संवत्थ जहन्नुचिया, नियणतसाहिआ जिट्ठा॥७७॥

અર્થ—જે વર્ગના મોટી થાયે તે પિણ સિદ્ધને અનંતમે ભાંગે જેટલા પરમાણુઆ થાયે એક વર્ગનાના, એમ અનંતીવર્ગના જે એક સમયમાં અનંત પ્રમાણ દલિલ થાયે એ અનંતા દલિલ એક સમય મધ્યે જીવ ગ્રહણ કરે, ગ્રહણને આંતરે વિચાલે તે અગ્રહણ જાણવી, કાર્મણ ઉત્કૃષ્ટ થાયે પિણ અધિકા તે અગ્રહણ જાણવા. સર્વ જગ્ય વર્ગનાથી નિય-પોતાને અનંતમે અંશે અધિક તે ઉત્કૃષ્ટ વર્ગના જાણવી. ॥ ૭૭ ॥

अतिमचउफास दुग्ध, पंचवन्नरसकम्मखंधदलं ।

संवजियणतगुणरस, अणुजुत्त मणतयपएसं ॥७८॥

અર્થ—હવે કર્મપણે જે પરમાણુઆ લેવાયે તેહનો સ્વરૂપ કહે છે—અંતિમ ટેહેલા જે ચાર સ્પર્શ-દાદો, હન્દો,

ચીકળો, તિમ્હીજ વે મંથ તથા પાચ વર્ણ તથા પાચ રસ સયુક્ત સોલ ગુણી સ્વથ તેહનો સમૂહ તે કર્મપણે લેવા યોગ્ય દલ જાણવો. તે દલના જે પરમાણુઆ તેમાઠે જે રસ કપાય પ્રત્યયી તે સર્વે જીવથી અનતગુણો રસ એક એક પરમાણુમા હુવે. તે અણુયુક્ત-પરમાણુઆયુક્ત અનત પ્રદેશી કહેતા અનતા પરમા-આનો સ્વથ તે કર્મપણે લેવાને યોગ્ય જાણવો. ॥ ૭૮ ॥

एगपएसागाढ, निअसव्वपएसओ गहेइ जिओ ।
थेवो आउ तदसो नामे गोए समो अहिओ ॥ ७९ ॥

અર્થ—એક પ્રદેશ અવગાથો જે કર્મદલ તેને આત્મા સર્વ પ્રદેશને રહે કરીને ગ્રહણ કરે, ઇટલે એક પ્રદેશ લે તો અસહ્યા તે લેખાય, અને એક પ્રદેશનો કર્મ લે તો વીર્ય ચલનાનો કપન સર્વ પ્રદેશનો થાય તે માટે સર્વ પ્રદેશો ગ્રહે રૂપ કહ્યો છે. તે જે આકાશપ્રદેશ કર્મદલ તે પ્રદેશ જે આત્મપ્રદેશ હુવે (હોયે) તે આત્મપ્રદેશો ગ્રહે, બિન્ન પ્રદેશી દલ ન ગ્રહે, હવે તે જીવ એક સમયે આઠ કર્મ વાધે, તે કર્મદલિકરનો વેહેવણ કહે છે, જે સર્વથી થોડા દલ આરુઠાને ભાગે આવે, તેથી નામ કર્મ તથા ગોત્ર કર્મને અગ્રિકા દલ આવે પણ વેને માહોમાઠે સમાન આવે. ॥ ૭૯ ॥

विग्धावरणे मोहे, सव्वोवरिवेअणीइ जेणप्पे ।

तस्स फुडत्त न हवइ, ठिई विसેसेण सेसाण ॥ ૮૦ ॥

અર્થ—નામ ગોત્રથી વિગ્ધ-અતરાય તથા જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણીને અવિઠ આવે, એ ત્રીણને પરસ્પર સમાન આવે, એથી મોહનીકર્મને દલ અવિઠ આવે. સર્વ સાત કર્મથી ઉપર કહેતા અધિકા દલ વેદનીય કર્મને આવે, જે કારણે તસ્સ-

ते वेदनीय कर्मनो फुड-प्रगट उदयपणो थोडे पुतगले थाय नहो, जे वीजा कर्मथी वेदनीनो विपाक व्यक्त छे, शेष जे सात कर्म तेहने जे दलनो भाग आव्यो ते स्थितिने विशेषे एठले आउखानी स्थिति थोडी तिणे सर्वथी थोडा दल आवे तेथी नाम गात्रनी स्थिति घणी ते माटे घणा दल आवे, इहां कोइ पूछस्ये जे आउखाथी नामनी स्थिति संख्यातगुणी छे तो ते संख्यातगुणो भाग का न कह्यो ? इहां उत्तर जे ए दलिक भोगवतां काल बयतो लागे, आउखाना दलिक भोगवता काल थोडो लागे ते माटे तथा संक्तम्या दल ७ मध्ये घणा छे, घणी स्थिति सीम पहोचे पर दलिक अधिका लेवे परं संख्या-तगुणा न लेवे एम सर्वत्र भावज्यो ए अर्थ. ॥ ८० ॥

निअजाइलद्धदलिआ-णतसो होइ सब्बघाईण ।
वज्झतीण विभज्जइ, सेसं सेसाण पइसमयं ॥८१॥

अर्थ—हवे उत्तरप्रकृतिनो बहेचवो कहे छे, तिहां निय--

पोतानी जे जाति ज्ञानावरणी आदिक तेहने भाग प्रमाण लीया जे दल तेहनो अनतमो भाग ते सर्वघातीने आवे, शेष रहे ते थाकती प्रकृतिने आवे, तिहा जे ज्ञानावरणीने भागे आव्या जे दल तेहनो अनतमो भाग अति रसवत ते केवल ज्ञानावरणीपणे परिणमे, शेष रहा जे दल ते चार ४ भागे मतिज्ञानावरणी प्रमुखने आवे. तथा दर्शनावरणीने ६ भागे आवे, शेष रह्यो ते चक्षुदर्शनावरणी प्रमुखने ३ भागे आवे. मोहनीने जे भाग आव्यो तेहना ते भाग थाय तेमांथी एक भागनो तेने मळे तथा मोहनीनु अर्ध दल मिथ्यात्वेने मळे छे, ए प्रमाणे तेमांहे जे स्थानके जेदला वधाता हुने तेदला भाग

આપે, શેષ રહી જે તે જેટલી દેશવાતી વધાતી હુવે તેટલા ભાગ પડે, અંતરાયને સર્વવાતી નથી, તિણે એહના ૫ ભાગ પડે. નામકર્મનો ભાગ જે કાલે ૨૩ થી ૩૧ સુધીના વંધસ્થાન-મા જેટલી પ્રકૃતિનું વંધસ્થાન વર્તે તેટલા ભાગ પડે, તેમા યંત્રન સંઘાતનને શરીર નામકર્મમાથી ભાગ મળે, તથા વર્ણાદિ મૂલ પ્રકૃતિના ભાગમા આવેલા દલિલ તે પોતાની ઉત્તર પ્રકૃતિમાંજ વહેંચાય. કારણકે એક સમયે સર્વ વર્ણગદ્યાદિ વંધાય છે. તથા ગત્યાદિ પીંડ પ્રકૃતિઓના ભાગમા આવેલું દલિલ તે સર્વ એકેક પ્રકૃતિનુજ હોય, કારણકે એક સમયમા ગત્યાદિ એકજ પ્રકૃતિમા વધાય છે. તથા ગોત્ર વેદનીયને આયુષ્ય એ વ્રણ મૂલ કર્મનો ભાગ વધાતી એકેક પ્રકૃતિનેજ મળે. એ સર્વ વહેંચણ જે સમયે થાંધે તેજ સમયે કરે છે એટલે વધસમયેજ વહેંચે છે તે સર્વ કાર્ય એક સમયે થાય છે.

સમ્મ દેસ (દર) સઠવવિરઙ્ગ, ઊઞણવિસજોઞ દસ
સ્વવગેઞ ।

મોહ સમ સત સ્વવગે, સ્વીણ સજોગીઅર ગુણસેઠી ૮૨

અર્થ—હવે ૧૧ શ્રેણિકહ છે—તિહા પ્રથમ સમ્મ-સમ-

કિતથી શ્રેણિ ૧, વીજી દેશવિરતિની શ્રેણિ ૨, ત્રીજી સઠવવિરઙ્ગ-સર્વ વિરતિની શ્રેણિ ૩, ચોથી અણ-અનતાનુ-વધો સત્તામાથી કાઢવા સ્વપાવગાની તે શ્રેણિ ૪, પાંચમી દસ દર્શનમોહની ૬ સ્વપાવવા રૂપ શ્રેણિ ૫, તથા છઠ્ઠી તે મોહનીની ૨૧ પ્રકૃતિ શમાવવારૂપ આઠમાગુણઠાણાથી દસમાના અંતલગે મોહશમરૂપ શ્રેણિ ૬, સાતમી સર્વ મોહ સ્પશમી રહ્યો એહવી ૧૧ ગુણઠાણારૂપ શ્રેણિ ૭, આઠમી સ્વવગ-મોહનીની ૨૧

પ્રકૃતિ સ્વપાવગારૂપ આઠમાથી દસમાપર્યંત શ્રેણિ ૮, નવમી સર્વમોહ સ્વપ્નો તે રૂપ ક્ષીણમોહ ગુણઠાણારૂપ શ્રેણિ ૯, દશમી સયોગીકેવલી તેરમાગુણ ઠાણા રૂપ શ્રેણિ ૧૦, ઇચ્છારમી અયોગીકેવલીયે ચૌદમા ગુણઠાણારૂપ શ્રેણિ ૧૧ એ ઇચ્છારે શ્રેણિ જાણવી. ॥ ૮૨ ॥

ગુણસેઢી દલરચના ગુણસમયમુદયા દસંસ્વગુણનાએ ।
અગુણા પુણ કમસો, અસંસ્વગુણ નિજ્જરા જીવા ॥ ૮૩ ॥

અર્થ—ગુણસેઢી-ગુણશ્રેણિ તે દલરચના કહીયે, દલનો વહેંચવો ઇટલે દલસંબંધપણેં હતો તે ચલ કરી જુદા જાવા યોગ્ય કરવા તે દલરચના કહીજે, તથા શ્રેણિમધ્યે જે દલ હૃદય આવે તે પ્રથમ સમયથી વીજે સમયે અસંખ્યાતગુણા દલ હૃદય કરે અને શ્રેણિ વર્તે જીવને જ્ઞાનાદિકને અસંખ્યાત ગુણા વધારે નિવારણ થાયે, વળી શ્રેણિ ચઢ્યો જીવ પ્રતિસમયે અસંખ્યાત-ગુણ નિર્જરા કરે, એમ શ્રેણિ પેહેલીથી વીજીય અસંખ્યાતગુણી નિર્જરા થાય, એમ સર્વશ્રેણિમાં જાણજ્યો. હવે ગુણઠાણાનો અંતર કહે છે—૧૪ ચૌદ ગુણઠાણામે ચારમો, તેરમો, ચૌદમો ગુણઠાણો જીવ એકવાર પામે, વીજીવાર કોઈ જીવને સ્પર્શવો ન પડે, તિણે તેહને અંતર ન કહેવાયે, અને ૧૧ ગુણઠાણા એક જીવ અનેકવાર પામે તે માટે તે ઇચ્છાર ગુણઠાણાનો અંતર કહું છું. ॥ ૮૩ ॥

પાલિયાસંસ્વસમુહ, સાસણઈ અગુણ અંતરહસ્તં ।

ગુરુમિચ્છિ વે છસટ્ઠી, ઇચ્છારગુણે પુગલહસ્તો ॥ ૮૪ ॥

અર્થ—પાલિયાસંસ્વસ-પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ

सासाणि-सास्वादना गुणठाणानो अंतर हस्स-जघन्य आतरो छे जे कारणे सास्वादनाथी मिथ्यात्वे आवेला जीवने सम्यक्त्व ने मिश्रपुंज अवश्य सत्तामा होय, ते बने पुजने मिथ्यात्वे प्रथम समयथी उबेलवा मांडे ते यावत पल्योपमना असख्यातमे भागे उबेली रहे, ने ज्यासुगी ए बे पुज सत्तामा होय त्या सुधी पुनः उपशम पामे नहि, ने सास्वादने पण न आवी शके ते माटे जघन्य अतर पण पल्योपमनो असख्यातमो भाग पडे तथा इयरगुण-चीजा जे गुणठाणां-मिथ्यात्व १, मिश्रादिक उपशान्तमोह पर्यंत नव १० गुणठाणे जघन्य अतर अतर्मुहूर्त्तनो पडे, जे कारणे ए गुणठाणे षडतो तथा पडतो पिण आवे ते माटे तथा गुरु-उत्कृष्टो अंतर मिथ्यात्व गुणठाणानो बे छसठ्ठी -१३२ एकसोयत्रीस सागरोपमनो उत्कृष्टो अंतर पडे जे, कारणे छसठ सागर क्षयोपशम समकितपणे रहे, पछी अतर्मुहूर्त्त मिश्रपणे रही बळी छसठ सागरोपम क्षयोपशम समकितपणे रहे तिवारे मनुष्यभय साधिक १३२ सागर काल पर्यंत मिथ्यात्व स्पर्शो नही, ते मिथ्यात्वनो अतर इयर-सास्वादनादिक दश गुणठाणानो उत्कृष्ट अतर अर्द्ध पुद्गल परावर्त्तकाल देश उणो जे एटलो काल समकीतथी पड्यो मिथ्यात्वमे रही पछी पाछो समकित पामी मोक्षे जाय ते माटे अंतर कसो.

उद्धार अद्ध सित्त, पलिय तिहा समयवाससयसमए केस वहारो दीवो, दहि आउतसाइ परिमाण ॥८५॥

अर्थ—हवे पुद्गल परावर्त्तननो मान करेवा माटे पल्योपमनो स्वरूप कहे छे पल्योपमना ३ णण भेद छे उद्धार पल्योपम १, अद्धापल्योपम २, क्षेत्रपल्योपम ३ ए पल्योपमना

૩ ત્રીન મેટ ડે, તિહાં ઉદ્ધાર પલ્યોપમનો માન સમયે સમયે
 એક ફેગ-વાલાગ્ર અવહારો-(કાઢતા) યોજનનો કુવો ધાલી
 થયે ઉદ્ધાર (પલ્યોપમ) થાય, તથા સો વરસે એક વાલાગ્ર
 કાઢીયે તો કુવો ધાલી થયે અદ્ધા પલ્યોપમ થાય તથા એક
 સમયે યોજન પ્રમાણ કુવાનો એક આકાશ પ્રદેશ કાઢીયે કુવો
 ધાલી થયે ક્ષેત્ર પલ્યોપમ થાય. તિહા દ્વીપ સમુદ્રનો ગિણવો
 તે ઉદ્ધાર પલ્યોપમે કરવો. પચવીસ કોઢાકોડી પલ્યોપમના
 જેટલા સમય થાય તેટલા દ્વીપ સમુદ્ર ડે. ઝાડવો તે અદ્ધા
 પલ્યોપમે ગિણવો. ત્રસ જીવનો માન તે ક્ષેત્રપલ્યોપમે ગિણવો,
 જિમ પલ્યોપમના ૩ ત્રીન મેટ તિમ સાગરોપમના ત્રીન મેટ
 જાણવા.

હને પુદ્ગલ પરાવર્તનનો સ્વરૂપ રહે ડે.

ઢવ્વે લિત્તે કાલે, ભાવે ચ્હહ દુહ નાયરો સુદુમો ।
 હોઢ અણતુસ્સપ્પિણિ, પરિમાણો પુગ્ગલપરદ્ધો ॥૮૬॥

અર્થ—તે પુદ્ગલ પરાવર્તનના મેટ ઝાઢ ડે તિહા દ્રવ્ય
 પુદ્ગલ પરાવર્તન ૧, ક્ષેત્ર પુદ્ગલ પરાવર્તન ૨. કાલ પુદ્ગલ
 પરાવર્તન ૩, ભાવ પુદ્ગલ પરાવર્તન ૪, એ ચાર ૮ મેટ તે
 એકેરુના ઢે મેટ ડે—દ્રવ્ય પુદ્ગલ પરાવર્તન વાટર ૧, દ્રવ્ય પુદ્ગલ
 પરાવર્તન સૂક્ષ્મ ૨. એ ઢે, ઇમ ક્ષેત્ર પુદ્ગલ પરાવર્તન વાટર ૧, ક્ષેત્ર
 પુદ્ગલ પરાવર્તન સૂક્ષ્મ ૨, કાલ પુદ્ગલ પરાવર્તન વાટર ૧, કાલ
 પુદ્ગલ પરાવર્તન સૂક્ષ્મ ૨, ભાવ પુદ્ગલ પરાવર્તન વાટર ૧, ભાવ
 પુદ્ગલ પરાવર્તન સૂક્ષ્મ ૨, એ આઠે મેટ જાણવા, વાટર પુદ્ગલ
 પરાવર્તન તે ન્દાનો ડે, સૂક્ષ્મ પુદ્ગલ પરાવર્તન તે મોટો ડે,
 અનત ઉત્તરપ્પિણી, અવસરપ્પિણી પ્રમાણે પુદ્ગલ પરાવર્તનું

માન થાયે. ॥ ૮૬ ॥

ઊરસાઈ સત્તગેળ, એગ જિઓ મુઅઈ ફુસિય સવ્વઅણુ
જિત્તિઅ કાલિ સ થૂલો । દવ્વે સુહુમો સગન્નયરા ॥

અર્થ—હવે દ્રવ્ય પુદ્ગલ પરાવર્તનનો માન કહે છે.
ઊરલાઈ—ઔદારિકાદિક સાત વર્ગના, આહારક વિના, તે
એક વિના તે એક જીવ સર્વ પુદ્ગલ ૮ ૭ સાત વર્ગના
ફુસીય—સ્પર્શીને મુદ્ડય—મૂઝ્યા જે સર્વ પરમાણુ પિણ અનુ-
ક્રમે નહીં જિવારે જે ફરસે તે તિવારે તે ગણીયે તેહનો જે કાલ
લાગે તે દ્રવ્યે ઘાદર પુદ્ગલ પરાવર્તન થાયે. તથા પરમાણુ
સગન્નયરા—સાત વર્ગનાપણે અન્યતર એક વર્ગનાપણે ફરસે
તે વિવેં ધીજી વર્ગનાપણે ફરસે તે સ્પર્શના ગણવી નહી, ઇમ
અનુક્રમે એક એક વર્ગનાપણે સર્વ પુદ્ગલ ફરસી મુકે તિવારે
દ્રવ્યથી સૂક્ષ્મ પુદ્ગલ પરાવર્તન થાયે. ॥ ૮૭ ॥

લોગપણ્ણસોસપ્પિણિ, સમયાઅણુભાગવધટ્ઠાણા ચ।
જહ તહ કમમરણેળ, પુટ્ઠાલ્લિત્તાઙ્ગલિયરા ॥૮૮॥

અર્થ—લોકપ્રદેશ સર્વ સ્પર્શ ક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્ત, ઉત્સ-
ર્પિણી અવસર્પિણીના સમય સ્પર્શ તે કાલ પુદ્ગલ પરાવર્ત,
અનુભાગ વધના સ્થાનક સ્પર્શ તે ભાગપુદ્ગલ પરાવર્ત તે
જહતહ—જેમ તેમ સ્પર્શ તો એ ત્રીને થૂલ—ઘાદર પુદ્ગલપરાવર્ત,
અને અનુક્રમે સ્પર્શ તો મૂક્ષ્મ થાયે તે દેખાડે છે, જે લોકના
પ્રદેશમા લોકના અતપ્રદેશે મરણ પામે, ઇમ જેમ તેમ આગલ
પાછલ કરીને વધો લોક મરણે કરી સ્પર્શ તિવારે ક્ષેત્રથી
થૂલ—ઘાદર પુદ્ગલપરાવર્તન યાજે, તેહજ લોકને, અંત્યપ્રદેશે

मरण करी बली ते प्रदेशी लागते प्रदेशी मरण करे ते भव ग-
णवी, इम अनुक्रमे वधो लोक मरणे स्पर्शे ते आग्रापाछा प्रदेशी
जे मरण थाये ते गणीये, इम संपूर्ण लोक स्पर्शे त्वारे क्षेत्री
सूक्ष्म पुद्गल परावर्त्त थाय. तथा एहनो जघन्य अंतर २५६,
आवलीनो उत्कृष्ट अंतर अनंतकालनो तथा उत्सर्पिणी अवस-
र्पिणीने प्रथम समये जन्म पाव्यो, तेहिज बली किहांक मरण
पाव्यो, इम जे क्षेत्रे जे प्रदेशी मरण पाव्यो, इम अनुक्रम बिना
जे हरकोइ स्थानको प्रदेश स्पर्शो, तिम उत्सर्पिणी
अवसर्पिणीना समय मरणे स्पर्शे त्वारे काली बादर पुद्गल
परावर्त्त थाये तेहिज कोइ उत्सर्पिणी अवसर्पिणीना प्रथम
समये मरे पछी जघन्ये वीस कोडाकोडी सागर जाय त्वारे
बली गीजा काल चक्रनो गीजे समय आवे त्वारे मरण पामे
अथवा अनंतकाले अनंतमा कालचक्रने गीजे समये मरण, बली
जघन्ये वीस कोडाकोडी सागर पछी अथवा अनंतकाल पछी गीजे
समये मरण, इम अनुक्रमे मरण करता उत्सर्पिणी अवसर्पि-
णीना समयो मरणे करी स्पर्शे अनुक्रमे त्वारे काली सूक्ष्म
पुद्गल परावर्त्तन थाये, इम रसवधना स्थानक जे मरणे करी
जेम तेम स्पर्शे ते भावयी बादर पुद्गल परावर्त्त थाये, तेहिज
रसवधना स्थानक अनुक्रमे मरणे स्पर्शे त्वारे भावयी सूक्ष्म
पुद्गल परावर्त्त थाये. ते भाव पुद्गल परावर्त्त कोड जीवने
थयो नयी इम आठ भेद जाणवा. ॥ ८८ ॥

अप्परपयडिवधी, उक्कडजोगी अ सन्निपज्जत्तो ।

कुणइ पएसुक्कोस, जहन्नय तस्स वच्चासे ॥ ८९ ॥

अर्थ—जे जीव अप्पर-अल्पतर थोडी मरुति वाणे,

उक्कडयोगी-योगे उत्कृष्ट योगी हुवे अ कहता च शब्दे

સક્ષિ પર્યાપ્તો કુળર્હ—કરે, પ્રદેશવધ ઉત્કૃષ્ટપણે વાપે, ઇટલે થોડી પ્રકૃતિ વાપે તેહને માગ થોડા, ઉત્કૃષ્ટ યોગવલંબત પ્રદેશ લેય, ઘણા તે માટે, ઉત્કૃષ્ટયોગવાલા જે જીવ તે અને અતિશયે અલ્પ પ્રકૃતિ વધ કરે, જહન્નય—તેહથી વિપર્યાસે જઘન્ય પ્રદેશ વાપે, જે પ્રકૃતિ ઘણી વાપતો હુવે, યોગ મંદ હુવે, અસંક્ષિ પ-ર્યાપ્તો હુવે તે પ્રદેશવધ જઘન્ય વાપે ઇમ ભાવ્યો. ॥ ૮૯ ॥

મિચ્છ અજય ચડ આડ, વિતિ ગુણવિણુ મોહિ સત્ત મિચ્છાઈ ।

છપ્પહ સત્તરસ સુહુમો અજયા દેસા વિ તિ કસાઈ ॥ ૯૦ ॥

અર્થ—હવે પ્રદેશવધ ઉત્કૃષ્ટતા સ્વામી કહે છે—મિથ્યાત્વ ગુણઠાણે અજયચડ—ચોથા ગુણઠાણાથી માંઢી ૪ ચ્યાર ગુણઠાણા ઇટલે મિથ્યાત્વ ૧, અવિરતિ, ૧, દેશવિરતિ ૧, પ્ર-મત્ત ૧, અપ્રમત્ત ૧, ૫ પાચ ગુણઠાણે આઠઠાં કર્મનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ વાપે, બીજા ત્રીજા ગુણઠાણા વિના મિથ્યાત્વ ૧, અવિ-રતિ ૧, દેશવિરતિ ૧, પ્રમત્ત ૧, અપ્રમત્ત ૧, અપૂર્વ ૧, અનિ-વૃત્તિ ૧, ૫ ૭ માત ગુણઠાણે મોહનીકર્મના ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ વાપે, મૂલ કર્મ છનો, તથા ઉત્તર પ્રકૃતિ જ્ઞાનાવરણી પાચ, દર્શના-વરણી ૪, ચાર ખતરાય પાંચ, સાતાવેઢની ૧, ઉચ્ચગોત્ર ૧, યજ્ઞનામ ૧, ૫ ૧૭ સત્તર પ્રકૃતિનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશવધ સૂક્ષ્મ સપરાય ગુણઠાણે વાપે, તથા અવિરતિ ગુણઠાણે બીજી ચોક-ડીનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ વાપે, દેશવિરતિ ત્રીજી ચોકડીનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ વાપે. ॥ ૯૦ ॥

પણઅનિઅટ્ટી સુખગઈ, નરાડ સુર સુમગતિગ વિડવિવિદુગ
રેસ મસાય, વડર મિચ્છો વ સમ્મો વા ॥ ૯૧ ॥

અર્થ—સંજલણા ૪, પુરુષોદ ૧, એ પાંચ પ્રકૃતિ અનિ-
વૃત્તિ મુળદાણે ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશે વાંધે, શુભવિહાયોગતિ ૧, મનુ-
ષ્યાયુ ૧, સુરત્રિક ૩, સુભગત્રિક ૩, વૈક્રિયદુગ ૨, સમચૌરસ
સંસ્થાન ૧, અસાતાયેદનીય ૧, વજ્રરૂપમનારાચ સંઘયણ ૧, એ
૧૩ પ્રકૃતિનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશવંધ મિથ્યાત્વી વાંધે અથવા સમ
કિતી વાંધે. ॥ ૧૧ ॥

નિદ્રા પયલા દુજુઅલ, ભયકુચ્છાતિસ્થ સંમગો સુજર્ઝ
આહારદુગં સેસા, ઉક્ષોસ પએસગા મિચ્છો ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—નિદ્રા ૧, પ્રચલા ૧, દુજુઅલ—હાસ્ય ૧, રતિ
૨, અરતિ ૧, શોક ૨, ભય ૧, દુગંછા ૧, તીર્થંકર નામ
૧, એ નવ પ્રકૃતિ સમકીતિ ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશવંધે વાંધે, સુજર્ઝ-
જે અપૂર્વંકરણી અથવા અપ્રમત્ત, આહારક દુગનો ઉત્કૃષ્ટ પ્ર-
દેશવંધ વાંધે, શેષ ૬૬ છાસઠ પ્રકૃતિના ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશ સંક્ષિ
મિથ્યાત્વી વાંધે. ॥ ૧૨ ॥

સુમુળી દુન્નિ અસન્ની, નરયતિગ સુરાડ સુરવિઝવિ દુગં
સમ્મો જિણે જહન્ન, સુદુભનિગોઆઙ્ખણિ સેસા ॥ ૧૩ ॥

અર્થ—હવે જયન્ય પ્રદેશવંધ વાંધે તે કહે છે સુમુળી
—મલો મુનિ અપ્રમોટી, દુન્ની—આહારક દુગનો જયન્ય વંધ વાંધે,
અસંક્ષી વાંધે, નરકત્રિક ૩, દેવત્રિક ૩, વૈક્રિયદુગ (ટ્વામાં
સુરાડનો અર્થ નથી લખ્યો માટે દેવત્રિકને ઠેકાણે દેવાયુ
પછી દેવદિક અને વૈક્રિયદિક, એમ બેસે છે, તત્ત્વ વહુકૃત જાણે)
એ ૬ પ્રકૃતિનો જયન્ય પ્રદેશવંધ અસંક્ષી પર્યાપ્તો વાંધે, જિન
નામનો જયન્ય પ્રદેશવંધ સમકિતી વાંધે, શેષા-શેષ ૧૦૯

પ્રકૃતિનો જયન્ય પ્રદેશવંધ મૂલ્ય નિર્ગોદિયો અપર્યાપ્તો વાંધે એ-
હને ૩૪ સ્વામીત્વે પણ ૧૦૯ નો વધજ, શેપનો વધ નથી, જય-
ન્યયોગી માટે જયન્ય પ્રદેશ વાંધે. ॥૯૩॥

દંસણછગ મય કુચ્છા, વિ તિ તુરિઅ કસાય વિઘ્ન-
નાણાણ ।

મૂલછગેડ્ડુકોસો, ચઢહ દુહા સેસિ સઠ્ઠવથ ॥૯૪॥

અર્થ—દર્શનાવરણી ૬—ચલુ દર્શનાવરણી ૧, અચલુ દર્શ-
નાવરણી , અવધિ દર્શનાવરણી ૩, કેવલ દર્શનાવરણી ૪,
નિદ્રા ૫, પ્રચલા ૬, એ છ મય ૧, દુગછા ૨, શીજી ચોકડી
૪, શ્રીજી ચોકડી ૪, ચોયી ચોકડી ૪, પાંચ અંતરાય ૫,
પાંચ જ્ઞાનાવરણી ૫, એ છત્તર ૩૦ ગ્રીસ મૂલ ૬ છ કર્મનો
અનુક્રુષ્ટ પ્રદેશવધ ચઢહા—સાદિ ૧, અનાદિ ૨, ધ્રુવ ૩, અધ્રુવ
૪, એ ૪ ચ્યાર મેદે જાણવો. પરીજ ૩૦ ગ્રીસ પ્રકૃતિનો જય
ન્યવધ, અજયન્યવંધ, ઉત્ક્રુષ્ટ પ્રદેશવધ, સાદિ, અધ્રુવ, એ વે
મેદે જાણવો, તથા શેપ ૯૦ નેયુને પ્રકૃતિનો, જયન્ય, અજયન્ય,
ઉત્ક્રુષ્ટ, અનુક્રુષ્ટ, એ ૪ ચ્યાર પ્રકારનો પ્રદેશવધ સાદિ, અધ્રુવ,
મેદે પામીયે, તિહા ૭૩ તો અધ્રુવવંધી છે તે માટે વે વે પામીયે,
અને મિથ્યાત્વ ૧, અનતાનુવંધી ૪, થીણદી ૩, નામની ધ્રુવ-
વંધી નવ ૯ એ ૧૭ પ્રકૃતિ ધ્રુવવંધી છે પણ પ્રદેશવધ ઉત્ક્રુષ્ટાદિક
કોઈ ધ્રુવ નથી. ૩૦ પ્રકૃતિનો અનુક્રુષ્ટ પ્રદેશવધ, શુણઠાણે
ચઢયા વિના જીવને ધ્રુવવધ છે તે માટે. ॥૯૪॥

સેઢિઅસલિજ્જસે, જોગટ્ઠાણાણિપયડિઠિઙ્ઠેઆ ।

ઠિઙ્ઠવધજ્ઞવસાયા, ણુભાગઠાણા અસલગુણા ॥૯૫॥

અર્થ—ઘનીકૃત લોકની સાતરાજની એકપ્રદેશી શ્રેણિ તે-
હને અસંખ્યાતમે ભાગે જેટલા આકાશ પ્રદેશ તેટલાં યોગ સ્થાનક
છે, તેથી પ્રકૃતિનાં સ્થાનક તીવ્ર મંદતા રૂપ અસંખ્યાત ગુણાં છે,
ઝે, તેથી સ્થિતિભેદ સ્થિતિનાં સ્થાનક અસંખ્યાતગુણા છે, તેથી
સ્થિતિવંધના અધ્યવસાય જીવભેદે તીવ્ર મંદતારૂપ તે અસંખ્યા
ગુણા છે, જે એકેકે સ્થિતિસ્થાનકે સ્થિતિવંધના અધ્યવસાય
અસંખ્યાત છે, તે માટે ૪ તેથી રસવંધના સ્થાનક અસંખ્યાત-
ગુણા છે, જે છઠાણવૃદ્ધિરૂપ રસવંધના સ્થાનક અગ્નિકાયની
છુદ્ધિ દિશા ફરતીના આકાશપ્રદેશ પ્રમાણ છે. ॥૧૫॥

તત્તો કમ્મપપ્પસા, અનંતગુણિયાતઓરસચ્છેઆ(યા) ।
જોગાપયડિપપ્પસં, ટ્ઠિહિ અણુભાગં કસાયાઓ ॥૧૬॥

અર્થ—તે માટે તેહથી કર્મવર્ણનાના એકસમયગૃહીત પરમાણુ-
આ અનંતગુણા છે, ૬ તેહથી કર્મવંધપણે જે પરમાણુઆ વધાણા
તેમાં જે એક પરમાણુ તેમાંહે કપાયપ્રત્યયી રસના છેદ તે અનંત-
ગુણા છે, જે કારણે સર્વ જીવથી અનંતગુણો રસ હુયે (હોય)
તેહિજ કર્મપણે વંધાય. ૭, તે માટે, તથા પ્રકૃતિવંધ, ૧ તે યો-
ગથી વંધાય, સ્થિતિવંધ તથા રસવંધ તે કપાયથી વાંધે, મિથ્યા-
ત્વ, અવિરત તે દૃઢીકરણનો હેતુ છે. ॥૧૬॥

વડદસરજ્જૂલોગો, બુદ્ધિકઓ હોહિ સત્તરજ્જુ ઘણો ।
તદ્દીહેમ પપ્પસા, સેદ્દી પયરો અ તઠ્ઠવગ્ગો ॥૧૭॥

અર્થ—હવે શ્રેણિનો સ્વરૂપ કહે છે—ચૌદરાજ પ્રમાણ લોક
છે, બુદ્ધિયે ફરીયે તિયારે સાતરાજ પ્રમાણ થાય. તેહની દીર્ઘ
લાંબી એકપ્રદેશની શ્રેણિને સેદ્દી કહીયે, તે સેદ્દીનો વર્ગ પટલે
તદ્ગુણો—ગુણાકાર કરીયે તે પ્રતર થાય, તેહને વર્ગ કરે ઘન
થાય. ॥૧૭॥

अणदस नपुसि त्थी, वेअ छक्क च पुरिसवेअ च ।
दो दो एगतरेण, सरिसे सरिस उवसमेइ ॥९८॥

अर्थ—हवे उपशम श्रेणि कहे छे—इहा उपशम श्रेणें उप-
शमसमकिती लोपो छे, ते कहे छे—प्रथमयी चोथायी मांडी सातमा
गुणठाणा सीम अनंतानुबंधी ४ उपशमावे, पछे दर्शन-
मोहनी ६ तीन उपशमावे, पछी आठमे गुणठाणे आवी स्थिति
घातादिक पांच ५ करण करीने नवमे गुणठाणे आवी नपुसक-
वेद उपशमावे, १ पछी स्त्रीवेद उपशमावे १, पछी हास्यछर ६
उपशमावे, पछी पुरपणेद उपशमावे, पछे वे वे कपाय उपशमावे,
पछे एक उपशमावे (?) आतरे अप्रत्याख्यानी प्रत्याख्यानी
क्रोध २, उपशमावे, पछे सजलणो क्रोध, १ उपशमावे पछे अ
अप्रत्याख्यानी प्रत्याख्यानी मान उपशमाव्या पछी संजलणमान
उपशमाने पछी अप्रत्याख्यानी, प्रत्याख्यानी माया उपशमावे,
पछी संजलणनी माया उपशमावे, पछी प्रत्याख्यानी अप्रत्या-
ख्यानी लोभ उपशमावी, सजलना लोभनी किट्टी करे, तेहनो
अनतमो भाग सजलना लोभनो ते दसमे गुणठाणे उपशमावे ए
रीते सरखु सरखु उपशमावे पछी उपशातमोही थाय. ह्ये क्षप
कथेणिनो क्रम कहे छे. ॥९८॥

अणमिच्छ मीससम्म, तिआउ इग विगल थीण
तिगुजोअ ।

तिरि निरय थावर दुग, साहारायव अड नपुत्थी ॥९९॥

अर्थ—जे कोइ जीव लाये स्वकृत्व रसे ससारोद्विग आ
त्मा लवी थको चोये तथा पाचमे, छठे, सातमे गुणठाणे क्षयो-

पशम, अनंतानुवधी ४ खपावे, पछी मिथ्यात्वमोहिनी खपावे, पछी मिश्रमोहिनी खपावे, पछी समकितमोहिनी खपावे, पछी देवता १, नारकी १, तिर्यच १, नां आउखां खपावे, खपावीने नवमे गुणठाणे चढे पछी नवमाने वीजे भागे इग-एकेन्द्रीजा-ति, विगल ३, थीणद्धी ३, उद्योत १, तिर्यचद्विक २, नरक-द्विक २, थावर, सूक्ष्मद्विक २, साधारण १, आतप १, ए १० सोळ प्रकृति नवमाने वीजे भागे खपे, अड-आठ कपाय खपावे, त्रीजे भागे, तेथी पछी चोये भागे नपुसकवेद खपावे, पाचमे भागे स्त्रीवेद खपावे. ॥९९॥

छग पुं संजलणा दो, निदाविग्धावरण खप नाणी ।
देविंदसूरि लिहिअ, सयगमिण आय सरणट्ठा ॥१००॥

इति शतकनामा पचमकर्मग्रथ समाप्तः ॥५॥

अर्थ—पठे छठे भागे हास्य ६ छ खपावे, पछी पुरुष-वेद खपावे, पछी आठमे भागे संज्वलन क्रोध खपावे, नवमे भागे संज्वलन मान खपावे, नवमा गुणठाणाने अंते सज्वलननी माया खपावी दसमे सूक्ष्मसंपरायगुणठाणे आवी संज्वलननो लोभ खपावी बारमे गुणठाणे आवे तिहां बे निद्रा खपावे, पछी बारमाने अंते अंतराय, ५, ज्ञानावरणी, ५, दर्शनावरणी च्यार, ४, ए १४ चौदने खपे आत्मानाणी-कैवलज्ञानी थाये-लोका लोक प्रत्यक्ष देखे, ए देवेन्द्रसूरि आचार्य महाराजे लिह्यो शतक नामे कर्मग्रंथ पिण आय-पोताने सरणट्ठा-समारवाने अर्थ. इति पचम कर्मग्रंथ ट्यार्य समाप्त १०

अथ ट्वाकार प्रशस्तिरार काव्यम्.

श्रीमत् पाठक राजसारकृतिनां शिष्या जिनाज्ञापरा ।

श्रीमत् पाठक ज्ञानधर्मप्रवरा श्रीदीपचन्द्राह्वया ।

अर्हन् मार्गसुपाठका गुणलया तद्वाक्यसेवानुगः ।

सत्रार्थं गणिदेवचन्द्रमतिमान् संदर्शयन् शोभते ॥१॥इति ॥५॥

संवत् १८६८ श्रावण शुक्लाष्टम्या (श्रावण सुदि ८) रवि-
वासरे लिपिकृते सकल पठित शिरोमणि भट्टारक तपागच्छा-
धिराज पुरंदरमधु भट्टारक श्रीश्रीश्री १०८ श्रीश्रीश्रीश्रीश्रीश्री
कीर्तिरत्नसूरीश्वरान् चिरजीवी तत्शिष्य प० बुद्धिरत्नेन लिपिकृते
तत् शिष्य मुनि कान्तिरत्न पठनार्थं पठितः श्रीसूर्यपुरवरे श्री
शान्तिनाथचरणप्रसादात् श्रीकल्याणमस्तु. (ए जे उपरथी प्रेस
फापी थइ ते प्रति लिख्यानी साल विगेरे तेमांथा लीपेल छे.)

इति श्रीपद्म शतकाख्य कर्मग्रन्थस्य ट्वायं. समाप्त ॥

॥ कर्मसवेधप्रकरण ॥

॥६०॥ ऐनमः॥ श्रीमज्जिनकुशलभूरिसद्गुरुभ्योनमः॥
 सिरिवीरनाहताण । वदि अपम्भठकम्मरयणं । गुणमगणठाणे-
 सु अ । भणामि कम्माणसवेह ॥ १ ॥ नाणतरायदुगभंग । दंसे-
 इकार खीणमोहंजा । केवलदुगेअभावो । वेअणसंता अहरकाए
 ॥ २ ॥ गीयम्मि सत्तभंगा । अठयभगाहवंतिवेअणीए । पण
 नव नव पण भगा । आउचउक्केवि अणुक्कमसो ॥ ३ ॥ चउ-
 छमुदुन्निसत्तमु एगेचउगिणमुवेअणीअभंगा । गोएपणचउदोति-
 सु । एगठमुदुन्निइकमि ॥४॥ अठच्छाहिगवीसा । सोलसवीसंच-
 चारछदोमु । दोचउमुतीमुइकं । मिच्छाइमुआउएभंगा ॥ ५ ॥
 दोदोतिन्निअदोदो । दुगछगदुगसंतखीणमोहंजा । गुणपच्चईया-
 भंगा । मगणठाणेमुणेयव्वा ॥ ६ ॥

दर्शनावरणीयभंगाः	मार्गणास्थानेषुभंगाः
म ग. १ पचे १ त्रस १ यो. ११ ३ चसु अचसु द. २ भुवल १ भव्य १ संज्ञी १ आहा १॥ १२	अज्ञान ३ लेख्या ५ अ- नाहाररु १ अ. १ गति ३ ॥ १३
वेद ३ कसाय ४ ॥ ७ ७	यथाख्यात १ ४
ज्ञान ४ अ. द. १ क्षाय ९	केवल २ ०

धा. ५ इंद्रिय ४ अय. १	२	उपशम ?	
असं. ? मि ? सा. १॥१३			
सामायक ? छेदोप. २	५	सूक्ष्म सपराय ?	
परिहारविशुद्धि ?	२	वे म. मिश्र. देशवि. ३	२

मार्गणासुवेदनीयभंगाः

म. ग. पचेन्द्रिय १ त्रस ? सायिक अनाहारक १ ॥ ५

केवल २ यथाख्यात १ ॥

३

सूक्ष्मसंपराय १

शेषमार्गणा ५३

घात्रीसङ्खवीसा । सत्तरस(स)तरसेवनवपच । चउतिगदु-
गचङ्क । चवठाणाणिमोहस्स ॥७॥ छवावीसेवेअति । हासदुग-
अरइदुगन्नतमगुणीआ । चउइगवीसिअसंवा । अणिछिदुगर्भ-
गसतरतिमे ॥ ८ ॥ पंचाइसु विणुजुअल । भगेक मोहणिअल्लउ-
दयाइ । इग दो चउ पण छ सग अह नव दस इयपयाई नव
॥ ९ ॥ दसवावीसे नउ इग । वीसेसचाई उदयठाणाणि ।
छाइनवसत्तरसे । तेरेपचाइअठेव ॥ १० ॥ चत्तारिआइनवबंध
एसु उकोससत्तमुदयसा पंचहिउधगेपुण उदउदुणहमुणेयव्वी ॥११॥
इत्तोचउवधाई इक्किउदयाहवतिसव्वेवि बधोचरमेवितहा उदया-
भावेविमाहोज्ञा ॥ १२ ॥ इक्काछिक्किआरस दससत्तचउक्कइ-

कंगेव एए चउवीसगया चोरीसदुगिकंमिइकारा ॥ १३ ॥
 मिछेसगाइचउरो सासणमीसेसगाइतिनुदया छपचउरचउगाइ
 चउचउदयापमत्ता ॥ १४ ॥ चउराइतिनिपुव्वे दुगइकोवाय-
 रेइगोसुहुमे भंगाणंचपमाण पुब्बिदिद्वणनायव्वं ॥ १५ ॥ इक्ख-
 ढिकारिकारसेवइकारशेवतिन्नि एएचउवीसगया वारदुगिपंच-
 इकंमि ॥ १६ ॥ अठगचउचउचउरठ, गाय चउरोय हुंतिचोवी-
 सा, मिछइअपुव्वतो, वारसपणगंचअनियट्ठी ॥ १७ ॥ अट्ठीव-
 चीसं सट्ठिमेववावन्ना चोआलदोसु वीसा, गुणेषुपयसंखचोवीसा
 ॥ १८ ॥

मार्गणासु गोत्र भंगाः	मार्गणासु आयुः कर्मभंगाः
गति. २ इद्रि ४ थाव. ५ असं. १२	३ मनुष्यगति ९
गतिदेव २ वे ३ ले. ५ अज्ञान ३ क. ४ अवि. १ अभ. १ मि. १ १९	५ नरकगति ५ तिर्यचगति ९ देवगति ५
म. ग. १ पंचेद्रीय १ त्रस. १ भव्य अनाहारक ॥ ५	७ इन्द्रिय. ४ पृ. १ अप. १ वनस्पति. १ ७
सा. १ छेद. १ परि. १ सूक्ष्म १ । ४	९ तेज १ वायु. १ २ २८
यो ३ चक्षु १ अचक्षुद. शुक्ल १ संज्ञी, १ आहा. ८	६ पचेन्द्री १ त्रस १ योग ३ क. ४ दर्श. २ लेइया. ६ आज्ञा. ३ अच १ मि. १
देसवि, मिश्र. १ २	२ भव्य १ अभ. संज्ञी. १ ॥ २५

केवल. २ यथाख्यात १।३	२	ज्ञान. ३ अ. द. १	२०
ज्ञान ३ अद. उपशम ५	३	सम्यक्त. ३। ७	
सयोपशम १	२	केवल २	१
सायिक १	४	सामा ३ मनज्ञान १	६
मनप. ज्ञान १	७	देशविरति १	१२
सास्वादन १	४	सास्वादन	२६
		सूक्ष्म. १ यथाख्यात १	२
		मिथ	१६
		असंज्ञी १	९
		आहारक	२८
		अनाहारक	४

पु० २३	स्त्री० २३	नपु० २३
--------	------------	---------

वैयक्तिकसायचउगुण धारसतेजुअलदुगणचउवीसा चउरुदय-
जा हुंतिअपयगुणीआहुंतिपयमेआ॥१९॥ उवसामगरखवगेपुणवीसं
चोवीससतरभंगायवेयगिसोलसकेवलदुगेआहारकायगेनत्थि॥२०॥
सुहुमेगंसेसेसुअमग्गण ठाणेसुगुणभवानेआ चउवीसगायमंगा पय-
संखाउदयपच्चइआ ॥२१॥ इतिउदय ॥ अठयसत्तयछचउ तिग
दुगएगाहिआभवेवीसा तेरसचारिकारस इतोपचाइएगुणा

॥२०॥ संतस्सपयडिठाणाणि ताणिमोहस्सहुंतिपन्नरस गुणउदय-
बंघठाणे भणामिसंतवससवेहं ॥२३॥ तिन्नेगेएगंतिग मी सेपचच-
समुत्तिगपुज्वं, इकारवायरम्मि, मुहुमेचउतिन्निउवसत्ते ॥२४॥

मार्गणास्यानेशुमोहोदयमगाः

म. ग. १ पं. १ त्रस १ यो. ३ वे ३ क. ४ च. १ वच. १ शुक्ल. १ मन्य. १ संज्ञी १ आ- हारक १ ॥१९॥	चो. ५२ भं. १७	सामायक छेदोप. मति ज्ञान.	चो. २० १७
इन्द्रिय ४ पृ. अप. वन. असङ्गी १॥८	चो. १२	परिहारविशुद्धि. सूक्ष्मसंपराय	चो. १६ भं. १
तेज १ वायु १ अभ. मि. ४	चो. ८	अविरति लेख्या ३ आदि	चो. १४ चो. ४०
देव-नारकी	चो. २४	लेख्यातेज १ पञ्च	चो. ४८
तिर्यच	३२	क्षयोपशम	चो. १६
देशविरति	८१	उपशम	चो. २० १७
ज्ञान ३ अ. द. ४	चो. ३६ १७	क्षायिक	चो. २० १७
अज्ञान ३	१६	मिश्र	चो. ४
केवल २ यथाख्यात १॥२	०	सास्वादन	चो.
		अनाहारक	चो. १

गुणस्थानेषु मोह सत्तास्थानानि.

मि.	२८।२७।२६	अम.	२८।२४।२३।२२।२१
सा	२८	अपू.	२८।२४।२१
मि.	२८।२७।२४	अनि	२८।२४।२१।१९।१८।१७।१६।१५।१४।१३।१२।११।१०।९।८।७।६।५।४।३।२।१
अ.	२८।२४।२३।२२।२१	सूक्ष्म	२८।२४।२१।१
दे	२८।२४।२३।२२।२१	उपश.	१८।२४।२१
म.	२८।२४।२३।२२।२१		

छवीसतिगदसगे नवगेवावीसछकअढगेअ इगवीसाइसत्तग
 सत्तछवीसविणुए ॥२५॥ तेछपणगेछस्सगवीसविणुचउक्किइग-
 चउढवीसं अढचउइगवीसतेरस बारसइक्कारसचदुगे ॥ २६ ॥
 दुर्गतिगछगसगवीसं तेरसदुगविणुइगेयसमसंता छवीसतिगदुवीसे
 इगवीसेअठवीसति ॥ २७ ॥ विणुछन्वीसइगवीसछक्क, सत्त-
 रसेतेरसेनवेपथ, सगवीसविणापणगे, अढचउइगवीसतेरतिग
 ॥ २८ ॥ अढचउइगवीसतिग इक्कारसपचउचउगउवे तिगवधा-
 इछुतिगसत्त, सत्तदुगखवगपच्चइआ ॥२९॥ नरत्तसपणंदिमुक्का,
 चक्खुदुआहारभवसन्नी, सुयोअकसाएवेए, सव्वेवधुदयसत्तसा
 ॥ ३० ॥ वावीसिगवीसिउवे, भूजलइगविगलत्तरुअसन्नीसु,
 सगअढनवदसउदये, सतेअढसगछहिअवीसा ॥ ३१ ॥ गइत्त-
 समिछदुगवीसअठछवीसता, वधेदुवीससते छावीसिगसेसपुव
 ॥३२॥ नाणतिगओहिदंसे, वावीसिगवीसहीणअढचवे दसविणु-
 चदयासते, तेरसकेवलत्तेनत्थि ॥३३॥ लेसतिगदेवनिरये अपि-

रइअणहारगेदवीसतिंग, छाईपणेगवीसाई, अछगुदयातेअअन्नाणे
 ॥३४॥ संतेचउवीसचउ तेउपम्हासुनवगजावये चउराईदसउदये
 इगवीसइवीस जा संते ॥३५॥ मणसामांइयछेए नवओइगजावये-
 धइउदए इगसचंजासते, छवीससगवीसविणुसेसा ॥ ३६ ॥ परि-
 हारेनवबधो चोराइसतवेअइसंते, इगदगतिगचउअडजुअवीसा
 सुहमेनबधस्स, ॥३७॥ उदयइगसंतेइग, चउअडयअवीसइग, अ-
 हरकाएअणुदयइगसंतविणा, देसेवधस्सतेरेव ॥ ३८ ॥ पंचाईअ-
 डउदए सतेइगदुतिचउठजुययीसा तिरीएदुवीसओतेरपणओ दस-
 एगवीमओवरिमा ॥३९॥ उवसमगेसत्तराई इगजावंधेयएगओ-
 अडजा, चउअडवीसासंते खवगे वंधुदयएमेव ॥४०॥ संतेदुगवी-
 साइ छाविणुसज्वेअवेअगेबंधो सतराईनवणओ नवजादुतिचउड-
 वीसंता ॥४१॥ मीसेसतरसंधो सगअडनवउदयचउसगठवआ-
 वीसा वीसासंतसापुण सासाणेवधइगवीसं ॥४२॥ उदयएसगठ-
 नवगं संतेअडवीसममणाठाणे, वधाइतिगपोइस्स भणिभंभगाय-
 पुयुत्ता ॥४३॥ तेवीसपन्नवीसा छवीसाअठवीसाणुणतीसा तीसे-
 गतीसमेगं वंधठाणाणिनामस्स ॥४४॥ चउपणवीसासोलस नव-
 षाणुईसयायअडयाला एयालुत्तुरउयाल सयायइक्किरुबंधविही
 ॥४५॥ धुवअधिनवगतिरिदुग एगिंदीअजाइउरलतणुहुड थावर-
 मपइक्षमथिरं असुभमणाइइइदुगवधे ॥ ४६ ॥ एगिंदिगमणजुगो
 धूलओपरित्तइयरवाजोगे वधइमिच्छेअणिरय सुहमओदेवविणुहु-
 गइ ॥४७॥ परधुस्सासक्खेवे पणवीसंइच्छपरित्तधूलाओ धिरसु-
 भजसइयेसुं भंगठयतिगाइपच्चइया ॥४८॥ बायरसाहारणओ सु-
 हमपत्तेअईयरओभगा जसविणुचउइगजुगा दुगइआवीसमिच्छते
 ॥४९॥ तेवीसअधठाणे थावरएगिंदिविणुठविइइतसं उवरिमजाइ-
 सुअणा छेवठोरलउवंगंच ॥ ५० ॥ चउभंगजाइइइवज्जिं

आणतिरिदुगविहीण मणुदुगजुत्तमणुए एगभंगापणअपइसे २५३॥
 २५३॥ ॥५१॥ घायरपरित्तपणवीस मज्झेआयावजुअछवीसंति
 अहवाउज्जोअजुअं भंगाअढदुगणइगजुग्गा ॥ ५२ ॥ धुवनवपणं-
 दितसचउ परघावेउषिदेवदुगमुगइ समथिरडयरछगेवा देवढवीसेठ-
 पुव्वंता ॥५३॥ मिच्छेदसअपसत्येहिं इगभंगोनिरयजुगअढवीसे
 पिवविअलेपणवीसे कुखगडपइसचपरिघदुगदुसरं ॥५४॥ असप-
 त्तहीणनववीसा भगाचोवीसवियलपचईया यधइतिरिनरमिच्छा
 धुवतिरिपरघायउरलदुग ॥५५॥ तसचउपणदिवीसे, संघयणागि-
 इमुअन्नतमदुतय थिरमथिरंवाछकं, खगईइगसव्वगुणतीस ॥५६॥
 यसओसगपयदुगणा सघयणगुणायआगइगुणआ छयालसयठभंगा
 तिरीएमणुएविएमेव ॥५७॥ देवढवीसेजिणजुअ भमठगसम्मओ-
 अपुव्वंजा विअलपणदीयतिरिजुग गुणतीसेजोअजुअतीस ॥५८॥
 पुठिववभंगसामीअ नरगुणतीसे सजिणअढभगा मुरअढवीसेसाहार
 भंगमिगनरअपुव्वजा ॥५९॥ आहारतीसजिणजुअ यधइमुमुणी-
 अएगजसपगइ एगविहवंधठाणे, अपुव्वओमुहुमठारंजा ॥६०॥
 इगविगलयावरंसु अढविसिगतीसएगविणुपच, देवेमुतीसगुणतीस
 छवीसपणवीसतेवीसा ॥६१॥ तसजोअकसाएसु चक्सुदुआहार-
 भव्वनरसंघी पंचदीयविएसुं सव्वेदेसेनवढवीसा ॥६२॥ तिरिअ
 विरयअन्नाणे आइतिलेसेअभव्वअणहारे मिच्छअसंन्निमुठाणा
 जेयाइगतीसएगविणा ॥६३॥ एगविणातेउए तिवीस छव्वीसही-
 णपम्माए सासाणेअढवीसतिअं इगतीसजुयंचपरिहारे ॥६४॥ ना-
 णचउओहिदसे, उवसमपवगेअछेअसमाइए आइतिवंध विणायण
 एगविणायेअगेएए ॥६५॥ अहस्वायकेवलदुगे अवंधमुहुमेएगवि-
 हयथो गुणतीसतीसनिरये मीसेअढवीसगुणतीसं ॥६६॥

सुक्काएतेवीसगछवीसहीणाय तेउएभगानिरविगलमुहमति-
 गेहीणाइगविणुपम्माअतिरिसुक्का ॥१॥ इति मा० बंधस्या० ॥

वंधाभा.	२३	२५	२६	२८	२९	३०	३१	१
एकेन्द्रिय	४२०	१६						
वेन्द्रिय		१			८	८		
तेन्द्रिय		१			८	८		
चोरिन्द्रिय		१			८	८		
तिर्यचपच		१			४६०८	४६०८		
मनुष्य		१			४६०८	८		१
देवता				८	८	८	१	
नारकी				१				
सर्व	४२५	१६	९९२४८	४६४१	१	११३९४५	=	

इगविगलथावरेसुं अजिणविडव्वाअनाणतिरिएसुं भिच्छ-
 असंन्नीअभव्वे अजिणाहारा सजिणअजए ॥ ६७ ॥ अविगल-
 विडव्विनिरए अविरयजासम्मनाणुवहिंदसे चरणतिदेसेसुरजा
 अहरकायदुक्खेवलेनत्थि ॥ ६८ ॥ देवपरित्तमायर तिरिअनरासे-
 सयासुठाणभवा भंगामगणठाणे वधठाणाणनेयव्वा ॥ ६९ ॥
 अणहारेनिरयभवा आहारगतणुभवायनोभगा मणनाणेसामईआ-
 भंगसंखामुणेयव्वा ॥ ७० ॥ मिच्छेतेवीसाइ । साणाइसुअट्टवी-
 सओवपे । छतिन्निदोतिदोदो । चउपणमेसेसुजुसवंधो ॥ ७१ ॥
 मिच्छेअजिणाहारा । अवियलनिरछेवहुदसासाणे । दुइगतिसंय-
 यणागिड । चउजिणुदुगुइज्जमीसदुगे ॥ ७२ ॥ सजिणासमत्ताओ,
 देसदुगेदेवजायसाहारा अपमत्तदुगेभंगा अनिअट्टिदुगेयइकिं
 ॥ ७३ ॥ देवमवादेसदुगे अपमत्तदुगेअदेवनरजुगा.

वंधस्थानानिर्माणसु	२३	२५	२६	२८	२९	३०	३१	१	१३९४५
पा. प. १. यो. ३ वे.	४	२५	१६	९	९२४८		१	१	
३ क. ४ दर्श. २ आ-									
हाम. सप्ता १ शुल्क ॥									
१६									
पा. ५ इग १ विग. ३	४	२५	१६	०	९२४०	४६३२	०	०	१३९१७
ति. १ मि. असअम.	४	२५	१६	९	९२४०	४६३२	०	०	१३९२६
८ अज्ञा. ३									
सम ३ अवधि ७ द.	०	०	०	८	१६	९	१	१	३५
नाण ३									
देव. ?	१	१	१६	०	९२१६	४६१६	०	०	१३८५०
नारकी. १	०	०	०	०	९२१६	४६१६	०	०	१३८३२

पंच ॥ ७७ ॥ एगिंदिअइगवीसे, अदुयावरइगवितसधूलजुअं
 पज्जेजसअजसेणय, अजसापज्जेविगलनवगं ॥७८॥ नामधुवो-
 दयतिरिदुग पणिंदितसधूलओअ इगभंगोलद्धिपज्जे असमत्तदु-
 भगणाइज्जअजसेण करणअपज्जेपज्जे असमत्तगचउगसेअरेणह
 तिरिदुगठाणेनरदुग खेवेनवभंगपुण्विव ॥८०॥ नामधुवमणुअप-
 णतस धूलपज्जत्तमुभगआइज्जं जसवीसेभंगेगं कम्मणगेकेवली-
 अजिणे ॥ ८१ ॥ जिणजुअइगवीसंतै भगेगतत्थमणुअइगवीसे
 अनरदुसुरदुगजोगे अहनिरयेअसुहइगभगो ॥८२॥ एगिंदिअ
 इगवीसे पुण्विविणुउरलहुंदउवघाया पत्तेगेअरवादस धुलपवणे-
 विउण्विइगं ॥८३॥ इगचउवीसेसपरीघपणवीसंधूलभोपरित्तिअरे
 जसअजसेचउसुहुमे परित्तजुअभंगअदमंति ॥८५॥ एवनरवेउव्वे
 अहसाहारेपसत्थइगभंगो देवेअहनिरयेउग भगाइगवीसउदउव्व
 ॥८६॥ इगपणवीसेउसास अहदुउज्जोअवारपुण्विव पवणेइगईग
 वीसे विअलेतिरिपुण्विअवहारे ॥८७॥ उरलदुगहुंदउव्वह परित्त-
 उवघायसहिअनवभंगा तिरिइगवीसेपुव्वी हरखिवउवघायपत्तेअं
 ॥८८॥ उरलदुगागिइछके छगसंघयणेसुअन्नतमदुतयं संघयणागि
 इगुणिया अहभगादुसयअहसीइ ॥ ८९ ॥ अपजत्तेइगअसुहो
 एवमणुए सुदुसयगुणनवइ धायरइगछव्वीसे आयवउज्जोअ
 अन्नछगं ॥ ९० ॥ वेउण्विअपणवीसे तिरिएपरघासुगइजुअअ
 ह एवनराभगा पणवीसुदउव्वनेअव्वा ॥९१॥ विअलछवीसेकुख
 गइ परघालुअअहवीसभंगछग तिरिछव्वीसेपरयाखगइसुअअन्न
 तमएगा ॥९२॥ पुण्वुतदुसयअहसीखगई दुगुणा वेउण्विसगवी-
 सेतिरियेउसासेवा उज्जोएभगसोलसग ॥९३॥ तिरिअव्वउरल-
 मणुए वेउवेसत्तरीसउत्सासे खित्तेअहउज्जोए इगआहारेदुभंग-
 सुहा ॥९४॥ सुरसगवीसेउसास उज्जोएवासोलइगनिरयेउसा-

केवली	१	१	१	१	१	१	१	१	१
देवता	८	८	८	१६	१६	८	८	८	८
नारकी	१	१	१	१	१	१	१	१	१
सर्व	१	४२	११	३३	६००	३३	१२०२	१७८५	२९१७११६५

नाणतिगचवखुओहियेअदुगे उवसमवेअगसन्नीपम्हाअसुए असग-
 पणवीसा ॥ १११ ॥ विगले छगतेनिग्ये इगपणसगअठनवहिआ
 वीसा देवते ६ तीसयुआ सुइयेपरिहारगतीस ७ ॥ ११२ ॥ पण
 सगअठनवसहिआ वीसातीसमणे १ दुसामईए २ देसेइगतीस-
 युआ ६ गुणतीसतिमीसमणवयणे ७ ॥ ११३ ॥ सन्वेधन्व १
 नरतस पर्णिदिखवरोसुनत्थिचउवीस इगवीसाइज्झा सगवीसाइग
 यावरेपच ११ ॥ ११४ ॥ दसवउपणदसविण केवलदुगिसुद्धस-
 जमेउदया वीसिगवीसंनवअठ ४ अणहारैसेस ८ आहारै ॥ ११५ ॥

२१।२५।२४	२१।२४।२५।२६।२७। २८।२९।३०।३१
२८	२१।२५।२६।२७।२८। २९।३०।३१
२९।३०	२१।२४।२५।२६।२७। २८।२९।३०।३१
३१।१	३०
अवध	२०।२१।२२।२३।२४। २५।३०।३१।३२।३८

सासाणेइगचउपण छनववीसायतीसइगतीसा विणुअढनवतणु-
योए मुक्काएतेअचउवीसा ३ ॥११६॥ इतिमार्गणासुउदयस्था-
नानि ॥ अथमार्गणासुभंगका ॥ मणुआइचउगईसु । तिगईविणु-
निअगईभवाभंगा एगेंदिअवायाळा पुढवीगुण चत्तअविउव्वा
६ ॥११७॥ तावविणावणउदगे तेउसज्जोअहीणमविउव्वा पव-
णेविअलेखिअळा तसेसुएगिदिभंगविणा ८ ॥११८॥ इगविगल-
विणासगले कसायचउगे जिणट्टभंगविणा समुएभगावयणे मण-
येएतेअविगलविणा ७ ॥११९॥ इगविगलनिरयजिणविणु पुरि-
सेइत्थीसुहारविणुतेविआहारतित्यसुरविणु संढेतिगनाणुवहिदंसे
॥ १२० ॥ इगविगलिंदिअजिणविणु पज्जचउगडभवायसामईए
छेपनरपज्जुसुहा मणपरिहारेअणाहारा ॥११॥१२१॥ सुहमेदुस-
यरितीसा सजिणाहक्खायगेअअन्नाने २ मिच्छाभवेहारग ति-
त्यविणासव्वभव्वसु ७ ॥१२२॥ केवलदुगिजिणज्युग्गा तिरिनर-
सुहेदेससयमेभंगा मिच्छंभवपज्जत्ता इगविगलविणाविभंगम्मि
४ ॥१२३॥ अजिणाहाराअजए साहारालेसतिगअचक्खु सुच-
क्खुसुइगवितिइदियजिणविणु वेअगितिनाणुव्व ७ ॥१२४॥ खवगे-
तेजिणजुत्ता मीसदुगेठाणगायसन्नीसु जिणविणुपणंदिभंगा
अढवीसंजानरअपज्जा ४ ॥१२५॥ सघयणागइपणविणु विउ-
व्विणुतिरिअपज्जअसंन्निमु सेलेससमुग्घायग तणुअपज्जअ-
णाहारे २ ॥१२६॥ पम्हासुनिरयइगजिण विगलविणतिउगेअइग-
जुत्ता मुक्कासुसजिणइगविणु नाणुव्वाहारविणुवसमे ४ ॥ २७ ॥
नवअढविणुतणयोए मिच्छेआहारतित्यविणुवीए वायर २ विगल
६ गतिरि ८ नर ८ सुर ८ पज्जहंतिउत्तीस ॥१२८॥ दोपुणवा-
यरपज्जा पणवीसेअट्टदेवपच्चईया छव्वीसे ५८२ एगिंदिय १३
अपज्ज ५ विणुनवइगुणतीसे ॥१२९॥ तिसेतिरि ११५२ नर
११५२ सुर ८ जा इगतीसेतिरयजायपज्जत्ता नईए

मनपर्याय ?	१	११	३२६००	३१	१२००	१७८२	२९१५	११६६	०	०	७७७६	२९५
केवल २	१	४१	३२६००	३१	१	२	२	१	०	०	१	१२
अज्ञान ३ मिल १ अभव्या ५	१०	४१	३२६००	३१	१२००	१७८२	२९१५	११६६	०	०	०	७७७६
विभग	०	०	३६	१६	२५	१७६९	२८२६	११५२	०	०	०	५८७३
सामा. छे. २	०	०	२	२	७६	७६	१४६	१४६	०	०	०	३०२
परिहार ?	०	०	२	२	७६	७६	१४६	१४६	०	०	०	१४५
सूक्ष्म. ?	०	०	२	२	७६	७६	१४६	१४६	०	०	०	७२
यथाख्यात	१	४१	३२६००	३१	१२००	१७८२	२९१५	११६६	०	०	०	८४
देगविरति	१	४१	३२६००	३१	१२००	१७८२	२९१५	११६६	०	०	०	८७८
अविरति	०	४१	३२६००	३१	१२००	१७८२	२९१५	११६६	०	०	०	७७७६

चक्षु	०	३०	०	२६५८१	२६११२८	१७७६	२२०४	११५६	७६५७
अचक्षुः	०	४१	११	३३६००	३२१२०२	१७८४	२२१६	११६४	७७८३
तौज	०	३०	१०	३१५२०	३१११९७	१७७१	२८२८	११५२	७७०८
पद्म	०	२६	०	२५५७८	२५११९५	१७७१	२८२८	११५२	७६७०
शुक्ल	१	२७	०	२५५७८	२६११९५	१७७२	२८२९	११५३	७६७६
भग्न	१	४२	११	३३६००	३३१२०२	१७८५	२२१७	११६५	७७९१
उपशम	०	२७	०	२५५७८	२५११९४	१७७०	२८२७	११५२	७६६८
सायिक	१	२८	०	२६५७८	२७११९६	१७७३	२८२९	११२३	७६८३
मित्र						१७७०	२२२७	११५२	५८१९
सा	०	३२	२	८५८२	०	९	२३१२	११५२	४०९७

संज्ञी	०	२७	०	२६	१२७८	२६	११२६	१७७२	२८९८	११५२	७६७५
असंज्ञी	३२	११	७	६०	६	३८	४४	६६	४४	०	२४८
आहार	०	११	३३	६००	३३	१२०२	१७८५	२९१७	११६५	०	७७४६
अनाहार	१	४२	०	०	३३	१२०२	१७८५	२९१७	११६५	१	४५
का. यो. १	१	४२	११	३३	६००	३३	१२०२	१७८५	२९१७	१	७७८९

अजएमेदेसेवि ॥ १३० ॥ मुरनिरयतुहगतित्रिणा सुहसाशरामणुअजाछट्ट अणहाराअपमत्ते पुब्बेसंययण-
 तिविणाते ॥ १३१ ॥ इविक्कगचपरओ ठाणाइगवीस माइनवमिच्छे चउवीसविणासम्मे गुणतीसत्तिमीसिसा-
 साणे ॥ १३२ ॥ इगवीसाइसत्तग सगट्टीसविणुएगतीसंजा देसेसगवीसाई पणपणवीसेणयुत्ताते ॥ १३३ ॥
 इगतीसविणुमाए गुणतीसदुअपपमत्तगिअपुब्बा खीणजातीसेग अयोगिनवअट्टदुगठाणा ॥ १३४ ॥ योगी-
 जिणेवीसदुगं वावीसग पचअट्टठाणाइ अगज्जत्तभयंणा विविखिआनन्यिमयेआ ॥ १३५ ॥ तितुनउई-
 गुणनवई छलसीअसीइगुणसीइ अठयछपन्नत्तरिनवअट्टयनामसंताणि ॥ १३६ ॥ तिनवसब्बेसम्मे
 जिणवत्तुवसतजावदुनजइ आहारत्तेगविणुगुण नवइअट्टसीइजिणरहिआ ॥ १३७ ॥ निरयसु-

दुगअहवसुरदुग रहिआउलसीईअहअसीईईयुआनिरयसुरजअस-
ईउव्वलिआतेणछक्केण ॥१३८॥ तेअनरदुअहसयरी उवसमसंता-
निरयतिरिदुचऊजाईथावरआयअ दुग साहारणविणासीई॥१३९॥
जिणविणुतेगुणसीई ते आहारगग्निहीणछस्मयरी जिणविणुतेप-
णसयरी अहनवसंताविउदउव्व ॥१४०॥ तेवीसतिगेपणगं अहवी-
सेचउगसत्तगुणतोसे तीसेइगतीसइग इग वनेअठसंतसा ॥१४१॥
उदयेसत्तास्थानानि ॥ दुगअहपणसगनअसग अहनअनअपणतिग-
तिगचक्रमा वीसाइमुउदएसुं संतठाणाणिनेआणि ॥१४२॥ तिदु-
नउईगुणनऊईअथउलसीअसीईअहसयरी अविरयपणलेसामु-
अतिनउईविणुमिछअन्नाणे १० ॥१४३॥ तेविणुगुणनवई इगथा-
वरविगलामणेसुतिरिए असव्वेतमपणभव्वे अणहारेनवइविणुयोए
१८ ॥१४४॥ अहसयरिविणामणुए ११ नवठविणुदसकसायच-
चक्खुदुगे सुक्काहारगसंन्नीअ वेएमुय १३ नाणुवहिदसे ॥१४५॥
छलसीअहसयरीविणुअहपवेअगदेसदेवपरिहारे उवसमगेतिदुनई
गुणनवईवेवअहसीई ५ ॥१४६॥ युआसीगुणसीई उपणसयरी-
हिंसुहमसामईए ऐएनवहासहीआ खवगाहक्खावगेनेआ ५
॥ १४७ ॥ तिनवईचउअणुकेवल दुगिउठाणादुसासणेमीसे दोन-
वईअहसीईगुणनईयुआयतेनिरण ५ ॥१४८॥ अहसीछलसीसीई
अहसयरीमिच्छसंभवाभव्वे १ छगदुगदुगचउपचसु दुमुअटतिमु-
चउछगमेग ॥१४९॥उदयुव्वुदीरणाए सामित्ताएनचिज्जईविसेसो
मूत्तणयइगुयाल सेसाणसव्वपयहीणं ॥१५०॥ नवउटओअयोणे
उट्टरणातेरमेअउठिन्नामणुआउवेअणीए उट्टरणाअपमत्तंजा॥१५१॥
सेसाणपयहीण ऐअसमयाउआलिगामोत्तं पडिगहीआणयसमा
अपडिगहीआणविसमंति ॥१५२॥ अत्रिभागअग्गफड्डग अतर
ठाणंचकुंडगायक्रमा लोगासंखगुणाते योगठाणादलनिमित्तं॥१५३॥

[illegible]

गुणस्याभिप्रेतव्यं

स्थाना

मिथ्यात्वं

सासादिन

मिश्रः

अविरतः

बैश्वविरत

प्रभञ्ज

अप्रमत्तः

आपूव्.

अनिवृत्ति,

सुखिमसंपराय,

उपशासकमोहः

लीणमोहः

साथीनि.

अथोनि

सुहमनिगोआइखणप्पजोगवायरविगलअमणमणा अपज्जलहुप-
दमदुगुरु पज्जहसीअरोअसंखणुणो ॥१५३॥ अममत्ततमुको सो
पज्ज जहन्नयरएवदिइठाणा इगओणंपपसा-अभव्वओणंतगुणी-
अदला ॥१५५॥ सिद्धाणणंतभाए उरलाइवगणातीअंगुणओ
सव्वेतेअगमाई चउफासविहीणणंतगुणा ॥ १५६॥ धुवअधुवाय-
अचित्ता सुन्नापत्तेअवायरेसुहुमे गुरुखंघेअवगाहो ऊणूअंगुलअ-
संखंसो ॥१५७॥ जंनाइलद्धदलीआ णंतसोसव्वदेसघाइणं तत्तो-
अघायघाणं रसमेएअप्पवहुगंति ॥१५८॥ अप्पेपयदीवंधे योग
ठाणेगुरुअगेगुरुओ लहुएलहुओवंधो दलमाणेदन्वमाणमिणं ॥
१५९ ॥ अवगाहणायखित्तं फुसणाअंगुलअसखभागोअ सुहमा-
उदयेसत्तास्थानानि.

२३।२५।	५	९२।८८।८६	२०	२।७९।७५
२६		८०।७८	२१	८९३।९२।८९।८८।८६
२८	४	९२।८९।८८		८०।७८।७६
		८६	२४	५९२।८८।८६।८०।७८
२९	७	९३।९२।८९	२५	७९३।९२।८९।८८।८६।
		८८।८६।८०		८०।७८
		७८	२६	९९३।९२।८९।८८।८६।
३०	७	९३।९२।८९		८०।७९।७८।७५
		८८।८३।८०	२७	७९३।९२।८९।८८।८६।
		७८		८०।७६
३१	१	९३	२८	८९३।९२।८९।८८।८६।
९	८	९३।९२।८९		७९।७५।८०।
		८८।८०।७९	२९	९९३।९२।८८।८६।८०।
		७६।७५।		८९।७९।७६।७५
			३०	९९३।९२।८९।८८।८६।
				८०।७९।७६।७५
			३१	५९२।८८।८६।८०।७६
			९	३८०।७६।९
			९	३७९।७५।८

गुरुआलोआ कालोठिईठाणमाणंच ॥१६०॥ अतरमण्वकालो
 अणुदयकालोअसतकालोय सज्वाणुणंतभागे लोगस्सअसंखमेभागे
 ॥१६१॥ मोहेस्समोपीसो चउरार्इसुअठकम्मसुअसेसा भावापु-
 णजहसंभव ममाणठाणेसुनेअज्जा ॥ १६२॥ चउदुगतिगणचउ-
 त्तग, तीसातीसासगठ दुगवीसा, बीसगुणवीसतेरस्स वारसभावा-
 गुणठाणे ॥१६३॥ थोवाणुगाउखवे नामेगोएस्समोअअहिओअ
 तत्तोविग्गावरण दअहिओमोहेतओअहीओ ॥१६४॥ ततोवयवे
 अणिज्जअहिअगुणममाणामुयोगाओ उद्धरीअसमयाओ कम्मसं-
 पेहगथमिण ॥ १६५ ॥ इयकम्मवउद्धा तज्जेअणओअसुहदु-
 हपत्ता तत्थयसमभावत्थं कम्मसरुवविभायेज्जा ॥१६६॥ परम-
 प्पानाणंपुण ज्ञाणठाणचमिउपयनिहाणं तंपुणकम्मविवेगे कम्म-
 विवेगोअतन्नाणे ॥१६७॥ अप्पगढोपरचाओ मज्झत्थत्तचधम्म-
 ज्ञाणच आयमसुउहउइ कम्मसरुवस्सनाणेण ॥१६८॥ अग्गा
 यणीपुठ्ठाओ उद्धरीआपगेइसंगहागंथा तत्तोदेविदेणं कम्मग-
 थाकयासुकया ॥१६९॥ तत्तोउद्धरिज्जणं वधाइसुकम्मभगसउह
 सिरिजिणचंदसुनिसर रज्जेभणीअसमासेण ॥१७०॥ सुविहियत्त
 रपगच्छे ॥ युगवरजिणचदसुरिसाहाएपाठगपुन्नपढाणा तस्सी-
 सात्तुमइसागरापुज्जा ॥१७१॥ वरसाहुग्गवायग तस्सीसापाठ-
 गासुयसमुदा सिरिएयसारअज्जा पुज्जाविज्जानिहाणाणं ॥१७२॥
 सुयवायगागुणढा नाणधम्मा सुनाणधम्मधरा/निवईणविसंपुज्जा
 रायहसागणिप्पवरा ॥१७३॥ तस्सीसेणयभणीअ देवचंदेणआ-
 यसरणढा/नाणच्छ (पाययेपाय) साग्गउरदेउरायस्स ॥१७४॥
 इतिश्रीकर्मसंयेउभंगप्रकरण समाप्त ॥ शुभयवतु ॥ कल्याणमस्तु ॥

स १९७१ धर्चे द्वि अषाढ सुदि १ दिने श्रीजेसलमेर

५ महाहृगंमध्ये लिखित भोजक किशोरचद
 श्रीमद् विष्णुपुराणास्तव्य,

श्रीमद् देवचंद्रजी कृत विचार रत्नसार.

प्रणम्य श्रीमहावीर, शंकर परमेश्वर ।

विचाररत्नसारस्य, क्रियते बालबोधक ॥ १ ॥

श्री जीनवाणीमहिमा वर्णन

श्रीवीतरागनी वाणी भवेलकृपाणी, संसारसमुद्र तारिणी,
महामोहान्धकार दिनकरानुकारिणी, क्रोधदागानलोपशमिनी,
मुक्तिमार्गप्रकाशिनी, कलमलप्रलयिनी, मिथ्यात्वछेदिनी,
त्रिभुवनपालिनी, पापविशोधिनी, मन्मथस्तंभिनी, अमृतरस
आस्वादिनी, हृदय आल्हादिनी, आगमोद्धारिणी, चतुर्विध
संघमनोहारिणी, भव्यजनरुर्णामृतश्राविणी, सरल कुमनिनि-
वारिणी, सर्वसंशय निवारिणी, योजनप्रमाण विस्तारिणी,
एहरी श्रीवीतरागनी वाणी महा प्रभाविक अतिशयवंत जाणरी.

ते वाणी भव्य प्राणीओए अवश्य सदगुरु पासे सांभ
लवी, कैमके १ जीव, २ अजीव, ३ पुण्य, ४ पाप, ५ आसन्न,
६ संवर, ७ निर्जरा, ८ रंध, ९ मोक्ष, १० धर्म, ११ अधर्म,
१२ हेय, १३ तेय, १४ उपादेय, १५ निश्चय, १६ व्यवहार,
१७ उत्सर्ग, १८ अपवाद, १९ आश्रय, २० परिम्व, २१
अतिचार, २२ अनाचार, २३ अतिक्रम, २४ व्यतिक्रम, इत्यादि
सांभळ्या विना शास्त्रना भेट न जणाय. परंतु पुण्यानुबन्धी पुण्य
प्रिना श्रीजिनवाणी सांभळ्यानी रुचि जीवने थवी नवी, कैम

જે સુઠામ, સુગામ, સુજાત, સુધ્રાત, સુતાત, સુમાત, સુવાત, સુકુલ, સુવલ, સુસૌ, સુપુત્ર, સુપાત્ર, સુક્ષેત્ર, સુદાન, સુમાન, સુરૂપ, સુવિદ્યા, સુદેવ, સુગુરુ, સુવર્મ, સુવેશ, સુદેશ, એ વાવોશ પ્રકારની ઉત્તમ જોગવાઈ સુપુણ્ય વિના ન પમાય, અને તે પુણ્ય-વત્તો સત્સંગસેત્રન તથા કુસંગના દેવાગવડેજ થાય છે; માટે સુમતિ, શીલવત, સતોપી, સ્વજન, સાચાબોલા, સત્પુરુષ, સુમેલા, સુલક્ષણ, સુકુલીન, ગંધીર, ગુણવંત, ગુણહ, પદ્મવા પુરુષોનો સંગ કરીએ તો ધર્મ પામીએ, તથા સુગલ, ચોર, છલ-ગ્રાહી, અવર્મી, ઝધમ, અરિનીત, અધિકુરોલા, અનાચારી, અ-વાયી, અધીર, અધુરા, નિઃસ્નેહી, કુલક્ષણા, કુરોલા, કુપાત્ર, કૃદાગ્રોલા, કુશીલિયા, કુશાસની, કુલસંપન્ન, મૂઢા, મૂછ પદ્મવા પુરુષોનો સંગ ન ફીજે.

પ્રશ્નોત્તર રત્નસાર.

૧ પ્ર૦-જીવ ધર્મ કેમ પામે ?

ઉ૦-જીવ ત્રણ પ્રકાર ધર્મ પામે-૧ ગુરુના ઉપદેશથી, ૨ પૂર્વભરના અભ્યાસથી, ૩ સહજ સ્વભાવે વૈરાગ્યાદિ સયોગે પામે એમ ઉપદેશસાર નદીપત્રીશીમાં કહ્યું છે.

૨ પ્ર૦-અભ્યાસ કેટલા પ્રકારના છે ?

ઉ૦-ચાર પ્રકારના:-૧ સૂત્રઅભ્યાસ, ૨ અર્થ અભ્યાસ, ૩ વસ્તુ અભ્યાસ, ૪ અનુભવ અભ્યાસ.

૩ પ્ર૦-જીવને પુણ્ય, પાપ, અને વૈર કેરી રીતે વધાય છે, અને તે કેવા ફલરૂપે પરિણમે છે ?

૩૦-જીવને દયાવડે પુણ્ય ઉપજે છે, અને હિંસાવડે પાપ નીપજે છે, છકાયના જીવને હળવાના પરિણામ થાય, ત્યાં પાપ નિપજે, તે છકાયના જીવને ત્રિકરણ યોગે હળતા, વૈર અને પાપ વે નિપજે, ત્યા પાપના ઉદયે અજ્ઞાતા, આકુલતા, ઉદ્વેગતા, અસ્થિરતા ઉપજે, તથા વૈરના યોગે તે જીવ આવી યથાયોગ પીડે.

૪ પ્ર૦-ધર્મ, પુણ્ય, અને પાપ કર્મ શાથી ઉપજે ?

ત્રણ પ્રકાર:-૧ દર્શનમોહનીય કર્મના ક્ષયોપશમથી ધર્મ ઉપજે, ૨ ચારિત્રમોહનીયના ઉદયથી પુણ્ય પાપ ઉપજે; તેમાં અવિરતિનો ઉદય મદ થાય તથા ક્ષયોપશમ થાય ત્યારે વિરતિનો ઉદય થાય, તે વારે પટ્કાયના જીવ ઉપર દયા પરિણામ ઉપજે, તેથી પુણ્ય ઉપજે, ૩ અવિરતિના તીવ્ર ઉદયે પાપ નિપજે.

હવે જે પુણ્ય પાપ છે, તે ચારિત્રમોહનીયના ઉદયના મંદપણાણ તીવ્રપણાણ હોય, અને ધર્મ, દર્શનમોહનીય કર્મના ક્ષયોપશમ કે ક્ષયથી હોય, તથા પુણ્ય પાપનાં ફલ ભોગવાવે તે વેદનીય કર્મ તેના ઉદય વેદાને (ફલ દેખાડે), તથા પુણ્ય પાપનો બંધ પડે તે મોહનીય કર્મની મુંઝવણે, પુણ્ય પાપ પરિણમે તે અંતરાય કર્મને ક્ષયોપશમે.

જ્યાં રાજા ન્યાયો અને સૌમ્યદ્રષ્ટિ હોય, અને આચાર્ય નિસ્પૃહી હોય, ત્યાં જૈન ધર્મ વિશેષ પ્રકારે પ્રવર્તે છે.

૫ પ્ર૦-દેશના કોને કહિયે ?

૩૦-જ્યાં મિથ્યાત્વનો પુષ્ટિ ન થાય, માર્ગ વિરુદ્ધ ન પ્રકાશે, આત્મસ્વરૂપ ઉપાદેયરૂપે પ્રરૂપે, તથા શુભ ક્રિયાને અત્યાદરપણે પ્રરૂપે, શુભ ક્રિયાના ફલની

વાછા ન કરાવ, પાપની આસેયના ટાલે, તિરસ્કાર સ્થાપે इत्यादि આગમોક્તરીતે શુદ્ધ પ્રરુપણા તે દેશના કહીયે.

૬ પ્ર૦-પુણ્ય ક્રિયા અત્યાદરપણે સેમવી, પણ સેના ફઝની વાછા ન કરવી તેનું રહસ્ય શું ?

૭૦-જો પુણ્યક્રિયા શુભ વ્યાપાર શુભયોગે ન આદર તો માર્ગ વિરુદ્ધ થાય, પરંપરાએ પણ વિતરાગ માર્ગે ન જોડાય; અને જો પુણ્યના ફઝની વાછા કર તો નિદાન (નિયાળા) રૂપ મિથ્યાત્વ પરિણમે, જો સહજસ્વરૂપે શુભ ક્રિયા કર તો કર્મનો કાટ નિયારી જીવન મુક્તિપદ પામે, એ રહસ્ય છે.

૭ પ્ર૦-હેય, જ્ઞેય, ઉપાદેય એટલે શું ?

૭૦-સમભાવે હય, યથાર્થ જ્ઞેય સ્વરૂપે ઉપાદેય, સારાશ કે આત્મા સ્વભાવમા રહેતા સર્વ અનાત્મિક પરમાવનો હેય એટલે ત્યાગ થાય છે, યથાર્થ જ્ઞાન થયે જ્ઞેય એટલે જાણવા યોગ્ય પદાર્થોનું જ્ઞાન થાય છે, અને જ્ઞાન ટર્શનાદિ ગુણોને અનુયાયી ચેતના થયે સ્વરૂપ ગ્રહણરૂપ ઉપાદેય થાય છે, એટલે આત્માનું પોતાનું સ્વરૂપ આત્માએ ગ્રહણ કરવું તે ઉપાદેયનો ભાવાર્થ છે.

૮ પ્ર૦-કાઉસ્સગનું વિશેષ સ્વરૂપ કહો ?

૭૦-કાઉસ્સગ દ્રવ્ય અને ભાવ બે પ્રકારે કહો છે ઉચ્ચાદ્ય મૂલમા દ્રવ્ય કાઉસ્સગ ચાર પ્રકારના છે:—૧ શરીર કાઉસ્સગ, ૨ વપધિ કાઉસ્સગ, ૩ મત્તપાળ કાઉસ્સગ, અને ૪ ક્રોધાદિ ચાર કપાયના ત્યાગ રૂપ કાઉસ્સગ. (કપાયકાપોત્સર્ગ.)

ભાવ કાઠસ્સગ્ગ ત્રણ પ્રકારે છે - ૧ કપાય કાઠસ્સગ્ગ, ૨ સંસાર કાઠસ્સગ્ગ, ૩ કર્મ કાઠસ્સગ્ગ, તે મન્યે કપાય કાઠસ્સગ્ગ ક્રોધાદિ ચાર પ્રકારના છે, સંસાર કાઠસ્સગ્ગને (દેવ, મનુષ્ય, નિર્યચ, અને નરક) ગતિની ઇચ્છા રહિતપણા રૂપ) ચાર પ્રકારનો જાણવો, કર્મ કાઠસ્સગ્ગ આઠ પ્રકારનો, તે જ્ઞાનાવરણીયાદિ આઠ કર્મના ભેદે આઠ પ્રકારનો જાણવો.

૯ પ્ર૦-વિધિ અને અવિધિ કરેલી ક્રિયા યથાક્રમે કેવા ફલ રૂપે પરિણમે ?

ઉ૦-શુભ ક્રિયા જે વિધિની છે તે સ્વભાવરૂપે પરિણમે, ત્યાં નિર્જરા નિપજે, તથા શુભ ક્રિયા જે અવિધિની છે તે વધરૂપે પરિણમે, તે લૌકિક યજ્ઞ સૌભાગ્યાદિ ફલરૂપ પરિણમે, તથા પુણ્યરૂપ પરિણમે તે વધરૂપ થાય, અને તેથી સંસાર ભ્રમણ વિશેષ નિપજે.

૧૦ પ્ર૦-જીવને સ્વેદ ઉપન્યો કેમ ઢલે ?

ઉ૦-જીવને સ્વેદ નિવારવાને અર્થે પૂર્વકૃત કર્મ સંભારીએ. જેમ જીવે પૂર્વે કર્મ જાં-ચાં છે, તેવાં ઉદયે આવે છે, તે મ યે કેટલાંક કર્મ પ્રદેશથી ઘેરીને સ્વેરવે છે, કેટલાંક નિષિદ્ધ કર્મ જાં-ચાં તે વિપાકે (રસોદયે) ઘેરીને સ્વેરવે, પણ દષ્ટિમાન જ્ઞાની તો, તે કર્મોને સમભાવે ભોગવતાં થકાં ઉદયને નિષ્ફલ કરે છે, આલોડ, નિંદી, પથ્થત્તાપ કરે, તેવારે અલ્પરૂપ થાય, વધુ નિર્જરા કરે, તે માટે વધ નિવારવાને અર્થે ઉદય નિષ્ફલ કરે, પટલે કર્મનો વિપાક સમભાવે ભોગવે, અને શુદ્ધોપયોગે સ્વરૂપ વિચારે ત્યાર પંચ અલ્પ કરે.

૧૧ પ્ર૦-૩ર્થ કયા કેટલા પ્રકારની ?

ઉ૦-ચાર પ્રકારની:-૧ આક્ષેપિણી, ૨ વિક્ષેપિણી, ૩ નિર્વેદિની ૪ સંવેદિની, ત્યાં સત્યમાર્ગમે વિષે જીવને જોડાવે તે આક્ષેપિણી, અને મિથ્યાત્વ માર્ગથી નિવર્તાયે તે વિક્ષેપિણી, તથા નિર્વેદિની તે વૈરાગ્ય ઉપજાયે ઇટલે સસાર જે વિષયકપાયની મલીનપરિણતિ તે થકી જીવને ઉદ્વિગ્ન રચાવે, અને સંવેદિની તે મોક્ષાભિલાષ ઉત્પન્ન કરાવે.

૧૨ પ્ર૦-ભાવથકી નવ નિધાન કયા ?

ઉ૦-કેવળીઆશ્રિને નવ સાયિકલગ્ધિ ઉપજે તે નવ નિધાન જાણવાં, અને મુનિઆધિ પાચ્છંદ્રિયના વિષયના વિકારયકી, તથા ક્રોધાદિકુ ચાર કપાય થકી જે નિવર્ત્યા તે મહાભાગને ભાવ થકી અલુટ નવ નિધાન પ્રગટયા જાણયા

૧૩ પ્ર૦-પાચ્છંદ્રિયોના વિકાર મટે ત્યારે કયા ગુણ નિર્મલ્લ થાય ?

ઉ૦-ચક્ષુ ઇન્દ્રિયનો વિકાર મટે ત્યાર હૃદયને વિષે નિર્મલ્લ જ્ઞાનચક્ષુ પ્રગટવારુપ ગુણ નિપજે, શ્રોત્રેન્દ્રિયનો વિકાર મટતાં જિન વચન શ્રવણ પ્રીતિસહિત પ્રતીતિ પૂર્વક થાય, જીઘ્ઘા ઇન્દ્રિય વિકાર મટતા આત્મિક અનુભવ રમસ્વાદ પ્રગટે, ઘ્રાણેન્દ્રિય વિકાર મટતા આત્મિક ગુણ સુવાસના પ્રગટે, સ્પર્શેન્દ્રિય વિકાર ગયે આત્મપ્રદેશે સ્વભાવ પરિણતિ સ્પર્શન ગુણ પ્રગટે.

૧૪ પ્ર૦-ક્રોધ, માન, માયા, લોભ ગયે કયા ગુણ પ્રગટે ?

उ०—क्रोध गये समता गुण प्रगटे, मान गये मार्दव गुण प्रगटे, माया गये आर्जव गुण प्रगटे, लोभ गये संतोष गुण नीपजे.

१५ प्र०—चार प्रकार मिथ्यात्व ठे ते केवी रीते ?

उ०—१ प्रदेश मिथ्यात्व, २ परिणाम मिथ्यात्व, ३ प्ररूपणा मिथ्यात्व, ४ प्रवर्तन मिथ्यात्व, ते मध्ये जीव व्यवहार समकित पामे त्यार प्ररूपणा तथा प्रवर्तन मिथ्यात्व टळे, अने ग्रंथिमेद थई उपशम, क्षयोपशम समकित पामे त्यार परिणाममिथ्यात्व टळे, अने क्षायिक समकित पामे त्यार प्रदेश मिथ्यात्व टळे.

१६ प्र०—देशना केटला प्रकारनी छे ?

उ०—१ धर्म देशना, २ गति देशना, ३ बंधदेशना, ४ मोक्ष देशना, ते मध्ये धर्म एटले जीवनी शुद्धात्मपरिणति तेनी सन्मुख जीव जेथी थाय, तच्चाभिलाष जेथी प्रगटे, एवो उपदेश ते धर्म देशना, जे थकी जीवने विषय कपायनी मलीन परिणति वने, चतुर्गति भ्रमण विस्तार पामे एवी सावत्र देशना ते गति देशना, जे उपदेशथकी जीवने नाना प्रकारना कर्मोनी बंध पडे एवी प्रवृत्ति करवानु मन थाय ते उत्र देशना, जे सांभळवायी जीव वैराग्य परमरस पामी, यथार्थ बोध लही पोतानु शुद्ध आत्मस्वरूप जे सकळ कर्मथी रहित मोक्षरूप ठे, ते निषजाववानी तीत्र रुचि प्रगटे ते मोक्ष देशना कहिए

१७ प्र०—अनर्थ दंडना चार प्रकार कया ?

૩૦-૧ અપધ્યાન ઇટલે આર્ત અને રૌદ્ર ધ્યાન, ૨ પ્રમા-
દાચરણ, ૩ હિંસકશસ્ત્રપ્રદાન, અનર્થ દંડ ઇટલે જીવ
હિંસાના સાવનો શસ્ત્રાદિ પૂરા પાડવા તે, ૪ પાપનો
ઉપદેશ દેવો

૧૮ પ્ર૦-આઠ પ્રકારના વચન પરિસહ કયા ?

૩૦-૧, હીલના પરિસહ તે મુનિની પૂર્વ ગૃહમ્યાશ્રમ અવસ્થા
હીન જાત્યાદિ દૂષણો કાઢી કઠોર મર્મ યચને સાધુને
હીલે નિંદે તે, ૨ સ્ત્રિસના પરિસહ તે સાધુના પૂર્વ કૃત
કર્મ (જનિત) અવગુણ ડગાડા પાઢી નિંદે, ૩
નિંદણ પરિસહ તે સાધુપુરુષનો નિરાદર કરે દુગછાદિ
દર્શાવે, ૪ ગર્હના પરિસહ તે સાધુઓના સમક્ષ છતા
અછતા અવગુણો ઘોલે, ૫ તાઢના પરિસહ તે સાધુને
માર, કુટે, ૬ તર્જના પરિસહ તે સાધુ પ્રત્યે અતિશય
આક્રોશ કરી અત્યત કઠોર વચન કહે, મર્યંકરતા
દર્શાવે, ૭ પરામય પરિસહ તે સાધુના વસ્ત્ર પાત્રાદિક
સંજમ ઉપકરણો દરે, માગે, તોડે, ફોડે ૮ ઇપના પ-
રિસહ તે સાધુને માતપાળી પ્રમુલ્કનો અતરાય પાડવાનો
ભય દેલાડી ત્રાસ ઉપજાવે, ૯ આઠ વચન પરિસહ,
સાધુ પુરુષે સમ્યક્ પ્રકાર સહન કરવા, પણ ધર્મથી
ચલાયમાન થયું નહિ.

૧૯ પ્ર૦-૧ સિદ્ધશ્લઙ્ગ, ૨ તુદ્ધશ્લઙ્ગ, ૩ મુલ્લશ્લઙ્ગ, ૪ પરિનિલ્લાશ્લઙ્ગ
ઇટલે શું ?

૩૦-૧ સિદ્ધશ્લઙ્ગ ઇટલે પરિણામની નિર્મલ્લતાવડે કર્મનું
ઓછું કરવું, આત્મપ્રદેશયક્ષી કર્મશિષ્ણુ પુદ્ગલો ઘટાડવા
તે. તુદ્ધશ્લઙ્ગ ઇટલે વસ્તુ સ્વરૂપનું તદ્દનતર જ્ઞાન થયું તે.

૩ મુઘ્ઘાદ એલે કર્મપુદ્ગલોનું આત્મપ્રદેશથી ક્ષય થયું,
કર્મ સત્તાનો નાશ થયો, ફરી તેવો વધ ફરી ન પડે
તેવા પરિણામ તે. ૪ પરિનિવ્વાદ એલે આત્મા ઠરણ-
ગણાને પામ્યો, નિજસ્વરૂપ આલંબિ સમાધિષ્ઠ થયો તે.

૨૦ પ્ર૦-યુદ્ધે, મુક્તે, પડિનિવ્વુડે, અંદગડે શબ્દોનો ભાવાર્થ
કહો ?

ઉ૦-૧ યુદ્ધ એલે આત્મા સંપૂર્ણ જ્ઞાનસ્વરૂપી થયો તે. ૨

મુક્તે એલે સર્વ કર્મથી મુક્તિ મળી માટે મુક્તે. ૩ પડિનિ-
વ્વુડે એલે સર્વ કર્મ શિથિલભૂત એલે જરજરિત થયાં
તે. ૪ અંદગડે એલે અંતઃકૃતે કહેતાં સસારનો અંત
કયોં ભવ સ્થિતિ સદંતર નાશ કરી તે.

૨૧ પ્ર૦-ચાર પ્રકાર ધર્મ કેવી રીતે છે ? તે તેના ફલ પરિણામ
સહિત યથાર્થ સમજાવો.

ઉ૦-૧ આચાર ધર્મ તે રુઢા આચારનું સેવન કરણુ જેથી
અનાચારનો ત્યાગ થાય. ૨ દયા ધર્મ તે સર્વ પ્રાણી-
માત્રને આત્મવત્ જાણી સર્વ પ્રત્યે સમાન મૈત્રીભાવ
દર્શાવી, યથાશક્તિ ઉપકારાદિ કરી, તેમનું નિરંતર
મહુ ચિંતવણુ, પણ અંતરમા કદાપિકાલે અપરાધી
ઉપર પણ યુરુ ચિંતયાના દ્વેષિપરિણામ ન રાખે, તેમ
વેપરવાડ પ્રવૃત્તિ પણ ન દાખવે. ૩ ક્રિયા ધર્મ તે સામા-
યિક, ધોરસદ, પ્રતિક્રમણ, પૂજાદિ શુભ વ્યવસ્થા વિધિયદ,
આદર સહિત કર, જેથી કર્મનો કાટ ઉતર, ભવસંતતિ
ઘટે, પરંપરાયે મુક્તિ માર્ગે જોડાય અને ૪ વસ્તુધર્મ તે
જે થકી વસ્તુ એલે આત્મ સ્વરૂપાનુગત પૂર્ણ ચોર ઉપજે,
સ્વરૂપાચરણ સ્વરૂપરમણ થાય અને શુભાશુભ સમસ્ત

કર્મ નિર્જર તેવો સર્વોત્તમ ધર્મ, એમ એ ધર્મના ચાર પ્રકાર વસ્તુગતે પરમાત્માએ પ્રકાશ્યા છે, અને તેના કારણરૂપ ચાર વ્યવહાર ધર્મ તે દાન, શિયલ, તપ અને ભાગ્ય ધર્મો છે, આ ચાર ધર્મગ્રંથે અનાચાર દૂર થાય, જ્ઞાનક્રિયક પ્રતિષ્ઠા પામે, અન્ય તીર્થો પળ જૈન-ધર્મની પ્રશંસા કર, જૈનાચાર અનુમોદે, માટે આચાર પ્રથમો ધર્મઃ इति વચનાત્, દયાધર્મવડે હિંસક કર્મ પ્રવૃત્તિ રહે, શુભ પુણ્ય પુણ્ય કરી પરંપરાયે જીવ મુક્તિને યોગ્ય થાય, એ રીતે ફળ પરિણામ પૂર્વક ધર્મના ચાર પ્રકારને યથાશક્તિ સવિનય સેવન કરી કોઈ પરસ્પર દુહવાય નહિ, એમ જે ઉત્તમ પ્રાણી યદ્યર્થ સ્પાદાદ રીતે જાણીને પાલે તે સુલભરોધી થઈ બહલો સિદ્ધિ વર, એવીજ રીતે જે પ્રાણી ક્રિયાચિધિ આદર, ધ્યાનપૂર્વક ઉપયોગ શુદ્ધ રાતે, તે પ્રાણીના સર્વ મનોવાંછિત પૂર્ણ થવા સાથે શીઘ્ર પરમાત્મસ્વરૂપને પામે.

૨૨ પ્ર૦-ત્રણ પ્રકારના કર્મનું સ્વરૂપ સમજાવો ?

પ્ર૦-દ્રવ્ય કર્મ તે જ્ઞાનાવરણીયાદિ આઠ કર્મોની પુદ્ગલ-દલિત વર્ગણા, ૨ નોકર્મ તે ઔદારિકાદિ પાંચ શરીર, ૩ ભાવકર્મ તે આત્માની અનાદિ કાલની પ્રદેશે લાગેલી રાગદ્વેષની અશુદ્ધ પરિણતિ. તે મધ્યે દ્રવ્યકર્મ તથા નોકર્મ પુદ્ગલાશ્રિત છે, ભાવકર્મ આત્માશ્રિત છે, પહેલા બે કર્મ વિનાશી છે કેમજે અનાદિ અનત અ-મન્યાથિ અને મન્યાથિ અનાદિ તથા સાદિ સાત ભાગે આત્મપ્રવૃત્તિરૂપ હોયથી છે, તથા હર્ષોહ્વાસ તે ભાવકર્મ આશ્રિત છે. અર્હિ દૃષ્ટાતથકી આ વાત વિશેષ સ્પષ્ટ થશે

તેથી કહીએ છીએ—કે જેમ એક ચોખા નામના ધાન્યની કોઠી છે, તેમાં ધાન્ય જે છે તે દ્રવ્ય કર્મ, અને કોઠી તે નોકર્મ, અને ચોખાને લાગેલો જે મિળો તે સમાન ભાગકર્મ ચીકાસરુપ આત્માની અશુદ્ધ પરિણતિ જાણવી.

૨૩ પ્ર૦—અરિહંતાદિ નવ પદનો ભાવાર્થ તથા તે પ્રત્યેકનું તન્મય ધ્યાન કરતાં ધરાં શું શું ગુણ નિપજે તે ભિન્ન ભિન્ન કહો ?

૭૦—અરિહંતાદિ પચપરમેષ્ઠિમહારાજનું સ્મરણ કરતાં ઉદયકર્મનું નિવારણ થાય, અરિહંતાદિનું દ્રવ્યથી શરણ કરે તો દ્રવ્યથી ઉદય આવતાં સર્વ પાપ નિષ્ફળ થાય, વિપાક વેદના પળ અલ્પ થાય, इत्यादि ઘણો ગુણ નિપજે, સર્વ દ્રવ્યપાપનો નાશ થાય, એમ આત્મા આત્માનું સ્મરણ કર, યાનગત્ રત્નપિંજરવત્ પોતાને સ્વરૂપે પરિણમે, ત્યાર સર્વ કર્મનો નાશ કરે, એમ આત્મસ્મરણ તથા નિમિત્તસ્મરણનું સ્વરૂપ જાણવું, હવે અરિહંતને સંભારતા, સમરતા, પરિણમતાં આત્માને જે ગુણ નિપજે તે કહીએ છીએ, ૧ અરિષ્ટલે રાગદ્વેષરૂપ ભાવગત્તુ તેનો નાશ થાય, અને કીતરાગ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત થાય, ૨ તેમ સિદ્ધપદનું તન્મય યાન ધરતાં આત્મા નિષ્પન્ન અરુપિ પરમાત્મભાવને પામે, ૩ તેમ આચાર્યપદનું ધ્યાન ધરતાં શુદ્ધ પચાચાર પ્રવર્તન મુલ્કય ઉદય આપે, મવાતર આચાર્ય ગણપરાદિપદ પામે, ૪ ઉપાધ્યાયપદનું ધ્યાન ધરતા શાસ્ત્રાર્ય મૂત્રાર્ય મુલ્કય થાય, અધ્યાપક શક્તિ મવાતર પ્રગટે, ૫ સાધુપદનું ધ્યાન

ધરતા મુક્તિમાર્ગની સાધના સુગમ થાય, મુલભગોધિપણું
 મગટે, વઢી ચારિત્ર સુરુર થાય, ગજમુકુમાલની પેઠે
 શીઘ્ર મુક્તિપદ પામે, ૬, દર્શનપદ આરાધતાં સમ્યક્ત્વ
 નિર્મલ કર, વસ્તુ પ્રતીતિ દૃઢ થાય, પરમાત્મસ્વરૂપનો
 અવગાદ શુદ્ધ પરિચય નિપજે, ૭ જ્ઞાનપદ આરાધતાં
 સોધશુદ્ધિ થાય, તત્ત્વભાસન પ્રકાશ વિસ્તરે, ૮ ચારિ-
 ત્રપદ આરાધતા નિરતિચારણે પંચ મહાત્રતની શુદ્ધ
 પ્રતિપાલના પૂર્વક સામાયકાદિ પાંચ ભાવચારિત્ર પરિ-
 નતિ થાય, સ્વરૂપ રમણતા મુલભ થાય, ૯ તપપદ
 આરાધતાં ઈચ્છા નિરોધ થાય, સમસ્ત પૌદ્ગલિક
 પીપાસા ટલે, તૃષ્ણા દાહ હપશમે, અને મમત્વભાવ મલ
 ગલી જાય ડતિ ભાવ

૨૪ પ્ર૦-કર્મનો ઉદય તથા વંધ જીવને કેવી રીતે થાય છે ?
 તે સ્પષ્ટ સમજાવો

૩૦-વાધ્યા કર્મ ઉદય આવે છે, જેવે રસે વાધ્યાં હોય, તેવેજ
 રસે તથાવિધ દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ પામીને, પ્રદેશે
 તથા વિપાકે ભોગયે; તે ભોગવતા નવા વધાય
 પણ સમભાયે વેદેતો નિર્જરા થાય, અને વિપમ ભાવે
 ઘટલે રાગદ્વેષાદિ મલીનભાવે વેદે તો નવા વધાય
 તથા વિપમભાવે ભોગવીને પછી પશ્ચાત્તાપ કરે તો
 કર્મનશનો રસઘાત કરી ચીકાસ મટાડે, તે ઉદયકાલે
 સુગમતાથી સ્વરૂપ જાય અને જો કર્મ વિપમભાવે
 ભોગયે, દુર્ધ્યાન કર તો ઉદયકાલે અત્યંત દોહિલાં
 ભોગવીને સ્વપામે, વઢી વેદતાં થકા નવાં કર્મનો ગાદ
 વધ કર.

૨૬ પ્ર૦-ગ્રોધ અને સમાધિનું સ્વરૂપ સમજાવો.

ઉ૦-સમ્યક્ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, રત્નત્રયી મુગમ પ્રાપ્તિ તે ગ્રોધ, અને અહિં તેમ ભવાન્તરને વિષે નિર્વેદનપણે તેની મુલમતા તે સમાધિ, એટલે ચિત્તની સ્થિરતા વિશ્રાંતિભાવ જાણવો.

૨૭ પ્ર૦-વૈરાગ્ય અને સંવેગમાં શો ફેર ?

ઉ૦-સંસાર એટલે વિષય કપાયાદિ મહા મલીનતાના કારણરૂપ શરીર, સ્વજન પરિવાર, ભોગ વૈભવાદિયકી વિરક્ત બુદ્ધિ એટલે રાગનો ત્યાગ તેને વૈરાગ્ય કહીએ. અને એકાંત મોક્ષનીજ અભિલાષા, શાસ્ત્રન સ્વાભાવિક ચિદાનંદધનમય પરમાત્મપ્રાપ્તિનીજ ઇચ્છા તેને સંવેગ કહીએ, અને એવા સંવેગે કરીને સહિત હોય તેજ સ્વરા સંવેગી જાણવા.

૨૭ પ્ર૦-દાન, શીલ, તપ અને ભાવ એ ચાર કયા સાધનના વલ્લવડે પ્રાપ્ત થાય ?

ઉ૦-દાન, યનવ્રતથી । શીલ, મનવ્રતથી । તપ, તનવ્રત વડે । અને ભાવ, મુજ્જાન વ્રતે.

૨૮ પ્ર૦-કઈ વસ્તુની પ્રાપ્તિ સ્વરા ભાગ્યોદયવડે થાય ?

ઉ૦-૧ સદ્ગુરુની દેશના, ૨ મુદેવની સેવના, ૩ અને મુધર્મની આરાધના

૨૯ પ્ર૦-તિર્યક્ પરિચય અને ઋષ્ય પરિચય કોને કહિએ ?

ઉ૦-ધર્માસ્તિકાયાદિ પાંચ દ્રવ્યો જે સપ્રદેશી છે, તેની તિર્યક્ પરિચય સંજ્ઞા છે, અને અપ્રદેશી એક કાન્દ્રવ્યને ઋષ્ય પરિચય સંજ્ઞા છે.

૩૦ પ્ર૦-ધર્મનું સ્વરૂપ ચતુર્વિધ કયું છે તે કેવી રીતે ?

ઉ૦-૧ વસ્તુનો મૂલ સ્વભાવ તે ધર્મ, ૨ ક્ષમાદિ દશવિધ યતિ ધર્મ, ૩ દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર્યરૂપ રત્નત્રયીધર્મ, ૪ છકાય જીવની રસારૂપ ધર્મ.

૩૧ પ્ર૦-મુનિને ચતુર્વિધ સંયમ છે તે શી રીતે ?

ઉ૦-૧ પ્રાણ સંયમ, તે પદ્મકાયજીવનની અપ્રિરતિ ટાળી માટે, ૨ ઇન્દ્રિય સંયમ તે પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષય વિકારોને ટાળે માટે, ૩ કપાય સંયમ તે ત્રણ કપાયની ધોરુદ્ધોના ઉદય મટયા માટે, ૪ મન સંયમ તે દ્રવ્ય તથા ભાવ મનના વિકલ્પ સંયર્થ માટે.

૩૨ પ્ર૦-દ્રવ્ય મન અને આવમનનો અર્થ સમજાવો.

ઉ૦-દ્રવ્ય મન તે પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષયરૂપ, મનોવર્ગના ટલિકને અગ્રભૂત મનન શક્તિ, મનોયોગદ્વારા પચિતન પરિણામ, નિર્વિકારી નિર્વિકલ્પી શક્તિ વિશેષ તે કેવલીને પણ હોય આવમન તે વ્યક્તાવ્યક્ત સરૂપ વિકલ્પરૂપ વિકારી મોહજનિત, શુભાશુભ પરિણામરૂપ છે.

૩૩ પ્ર૦-સ્વભાવે તથા વિભાવે આત્માનું પરિણમન થાય ત્યા શું શું ફળ નિપજે.

ઉ૦-આત્મા સ્વભાવે પરિણમે તિહા સમ્યક્ત્વ ગુણ નિપજે, તેના ફળ જ્ઞાન અને આનંદ એ બે ઉપજે, અને જ્યાર આત્મા દેહમેહાદિ પરભાવે પરિણમે તિહા મિથ્યાત્વ નિપજે, તેના ફળ ત્રિપય કપાયરૂપ મલીન પરિણતિ, ચતુર્ગતિ ભ્રમણરૂપ સંસાર સતતિ છે સુખ દુઃસ્વરૂપ છે, પમ જાણી ઉત્તમ જીવોળ વિભાવદ-

જ્ઞાનો ત્યાગ કરી જેમ વને તેમ સતસંગે રહી સ્વ-
આલંબન, સ્વભાવ પરિણમન, શુદ્ધોપયોગે કરવા પ્ર-
યત્ન કરવો.

૩૪ પ્ર૦-જીવના દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયના ધાતક કોણ છે ?

ઉ૦-૧ અજ્ઞાનપણું તે આત્મદ્રવ્ય ધાતક છે, ૨ મિથ્યાત્વ
તે આત્મગુણ ધાતક છે, ૩ અવિરતિ તે આત્મિક સુખ
પર્યાય ધાતક છે, તથા ૪ અજ્ઞાન અને મિથ્યાત્વ તે
આત્માનુ જીવપણું દાવે છે, આત્મસ્વભાવ પરિણતિ રૂપે
છે, અને અવિરતિ દોષ આત્મિક સુખ રૂપે છે

૩૫ પ્ર૦-જીવ દ્રવ્યનિર્જરા અને ભાવનિર્જરા કેવી રીતે કરે ?

ઉ૦-જીવ શુદ્ધ જ્ઞાનોપયોગે ભાવનિર્જરા કરે છે, અને
વૈરાગ્યભાવે ઉદાસીનતાએ દ્રવ્યનિર્જરા કરે છે.

૩૬ પ્ર૦-પૌદ્ગલિક ઇચ્છા તથા મૃત્તૃભાવે કરી જીવ શું પુષ્ટ
કરે ?

ઉ૦-ઇચ્છાએ અજ્ઞાનપણું, અને મૃત્તૃએ મિથ્યાત્વ પુષ્ટ કરે.

૩૭ પ્ર૦-ગુણ પર્યાયના ધાતક કોણ ? તેનું સ્વરૂપ કહો.

ઉ૦-આત્માના ગુણપર્યાયના ધાતક:-૧ જ્ઞાનાપરણીય, ૨
દર્શનાવરણીય, ૩ મોહનીય, ૪ અંતરાય એ ચાર
ધનપ્રાપ્તી કર્મ છે અને શેષ વેદનીય આદિ મૂલ્ય તો
અપ્રાપ્તી છે, પણ મોહમિશ્રિત વ્યયે તે પણ ધાતકરૂપે
પરિણમે છે, તે મધ્યે અતિપ્રવલ્લ મોહ કર્મ છે, તેની
અઠાવીસ પ્રકૃતિયો છે તે મોહ, રાગ અને દ્વેષ એ
ત્રણ ભાગે ગ્રહીત-ત્યાં મોહશબ્દે મિથ્યાત્વ મોહનીય
જાણવી, રાગ, દ્વેષ શબ્દે ચારિત્ર મોહનીય જાણવી.
મથમની મિથ્યાત્વમોહનીયની ત્રણ પ્રકૃતિ છે, તે

નિર્મલ સમ્યક્ત્વ ગુણની યાત્રા છે, અને વીજી ચારિ-
ત્રમોહનીય કર્મની પચીસ પ્રકૃતિયો છે, તે મધ્યે ક્રોધ
માન એ બે ચાર ચોરડીની લેતા આઠ થાય, અને નવ
નોરૂપાયમાંથી અરતિ, શોક, ભય અને દુઃખ એ ચાર
ગણતા સર્વે મલી એ ચાર પ્રકૃતિ દ્વેષના ઘરની અથવા
રાગદ્વેષ જનિત છે, અને શેષ માયા લોભાદિ આઠ
કપાય અને હાસ્ય, રતિ, અને ત્રણ વેદ એ પાંચ મલીને
તેર પ્રકૃતિઓ રાગના ઘરની છે.

૩૮ પ્ર૦-શરીરગતિ, પરિણામગતિ, શ્રદ્ધાગતિ, જે રીતે પરિણમે
છે તે રીતે કહો ?

ઉ૦-૧ શરીરનીગતિ આઠાયિક્રમાય વૃદ્ધનીય મધ્યે છે, ૨
પરિણામગતિ, વિષય કપાયની પ્રવૃત્તિ મધ્યે ઇષ્ટાનિષ્ટરૂપે
છે, ૩ શ્રદ્ધાની ગતિ, તત્ત્વ અતત્ત્વ ત્રિવેચન કર્ણરૂપ છે.

૩૯ પ્ર૦-જીવના દ્રવ્ય, ગુણ, અને પર્યાય શાથી સમર પડે
સુર ?

ઉ૦-દર્શન, જ્ઞાન, અને ચારિત્ર ગુણે કરી અનુક્રમે સમર.

૪૦ પ્ર૦-તે જી રીતે છે, તે વિસ્તારથી સ્પષ્ટ સમજાવો ?

ઉ૦-આત્મા દ્રવ્ય અસંખ્યાત પ્રદેશી છે, તેનો જિન વચન
પ્રતીતે તથા અનુમાને સ્ત્રી અનુભવ કર તે દર્શન, તથા
પરોક્ષ અને પ્રત્યક્ષે જે પ્રતીતાત્મક ધર્મ ભાસન થયો,
જે આત્મદ્રવ્ય દર્શન દ્વારા ભાસ્યો-દિઠી તે જ્ઞાન, તે
સમ્યક્દર્શન ગુણે કરી આત્મદ્રવ્ય સમર, સમ્યક્દર્શન
ગુણ હેતુ તે દ્રવ્ય દર્શન, તથા તે પ્રતીતાત્મક ધર્મરૂપ
અનંત ગુણનું જાણપણું થયું તે ગુણ હેતુ સમ્યક્જ્ઞાન
જાણવું; તથા દ્રવ્ય અને ગુણરૂપે જે ઉપયોગના પલટણ-

પણા રૂપ પરિણમન વાય તેને પર્યાય કહિયે, તે પર્યાયનો હેતુ સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર ગુણ હેતુ છે, અર્થાત્ જીવના પર્યાય ચારિત્ર ગુણે કરી સમરે, અને જ્ઞાન ગુણે જીવના ગુણ સમર, તથા દર્શનગુણે આત્મ દ્રવ્ય સમર-સુચરે એ ભાવ જાણવો.

૪૧ પ્ર૦-જન્મ, જરા, અને મરણનું દુઃખ કેમ ટળે ?

ઉ૦-શુદ્ધ રત્નત્રયીની પ્રાપ્તિ, તે આવી રીતે કે જીવે પૂર્વે સમ્યક્ત્વ પામ્યા પહેલાં અનન પુદ્ગલ પરાવર્તન કાલ સુધી જન્મ કર્યા, તે હવે સમ્યક્દર્શન પામ્યો, માટે ભક્તિ કટાચ જન્મ કર તોપણ અંત પુદ્ગલ પરાવર્તન કાલ ઉપરાત જન્મ ન કર, માટે દર્શનગુણે જન્મની પીડા ટળે, તથા જરા જે શુભાશુભ કર્મ ઉદયાગતે આવે છે તે સુખદુઃખરૂપ વેદાને, વેદનીય વિપાક સમ્યક્જ્ઞાન ગુણે ટળે, અને સ્વરૂપાચરણ એટલે શુદ્ધ ત્રતાચરણ રૂપે ચારિત્ર ગુણે મરણ પર્યાય-ગત્યંતર જનુ ટળે, એટલે ચારિત્રગુણે મરણ વેદના ટળે, સારાંશ જે સમ્યક્દર્શને જન્મની, જ્ઞાન ગુણે જરાસ્થાની, અને ચારિત્ર ગુણે મરણની વેદના ટળે છે, એ ભાવ જાણવો.

૪૨ પ્ર૦-યોગપ્રત્યયિક સત્તાગત, મિથ્યાત્વપ્રત્યયિક અને અવિરતિ પ્રત્યયિક વધકૃતકર્મો શી રીતે ટળે ?

ઉ૦-અશુભ યોગે વાગેલાં કર્મ તપ સંજમાદિ શુભ ક્રિયા વ્યાપારવડે, સત્તાગત કર્મો શુદ્ધોપયોગે સ્વદ્રવ્ય પર્યાય પરિણામ વડે, સ્વભાવાચરણ શુદ્ધ ધ્યાનાલંબનવડે નિર્જરે, સમ્યક્દર્શનવડે મિથ્યાત્વ પ્રત્યયિકા ટળે, અને

અવિરતિ પ્રત્યક્ષ્યા વિરતિ પરિણામે ટકે, તે વિ
 કાનું છે જો:—

દુષ્ટા

આગમ અધ્યાત્મગતના, કળા ઘળા પ્રગ,
 દ્રવ્યગુણયોગે પરિણમે, (તો) સોનુ અને મુગવ.

૪૩ પ્ર૦—કપાય, પ્રમાદ, દ્વિવિવિપયરાગ, અને યોગ પ્રત્યક્ષ
 ઘાતેલા કર્મ ટાળવાના ઉપાય કયા ?

ઉ૦—કપાય પ્રત્યક્ષ્યાં, ઉપશમાદિ સમતાભાવે ટકે, પ્રમાદ
 ઘાતેલા અપ્રમાદ દશાયે ટકે, વિપય રાગ પ્રત્યક્ષ
 તપસ્યાદે ટકે, અને યોગ પ્રત્યક્ષ્યા અયોગી દશાપ-
 ણૈલેશીકરણે પ્રવર્તતા ટકે.

૪૪ પ્ર૦—નિશ્ચયનય અને વ્યવહારનય જીવને શુ ગુણકારી છે ?

ઉ૦—સમ્યક્દૃષ્ટિ જીવ શ્રી જિણમણીત સ્વાદ્વાદના જાણ
 જૈનશૈલિના ઉપયોગી યોધયાન, ભવ્યપ્રાણીઓને નિ-
 શ્ચયનય દૃઢતા-આસ્તિકના કરણહેતુ છે, અને વ્યવહાર-
 નય તે જીવના પર્યાય શુભાશુભ કર્મરૂપે જે ભર્યા છે,
 તેને સંભારવાના હંતુરૂપ છે, વ્યવહારનય કેડે ઉદય છે,
 અને નિશ્ચયનય કેડે ચિત્તની સ્થિરતા-દૃઢતા છે,
 એમ એ બે નયો આત્મદ્રવ્યને સમારવામા સમકાળે
 ગૌણતા મુખ્યતાએ ગુણકારી છે, માટે એમાંથી એકપણ
 નયને ઉત્થાપે કે એકાંતે નિપેડે તો જીવ પકાતવાદી-
 મિથ્યાત્વી જાણ્યો, એમ શ્રી જિનેશ્વર ભગવતની વાણી
 છે, તે યથાર્થ સદ્દેશી.

૪૫ પ્ર૦—નિશ્ચય અને વ્યવહારનુ સમ્યક્ સ્વરૂપ સાદૃશ્ય સમજાવો ?

ઉ૦—શ્રી જિનમણી પ્રતીતે ગ્રહિને પદ દ્રવ્યના યથાર્થ-

પણે ગુણપર્યાય માર, અનુભવ પ્રત્યક્ષે સ્વરૂપને વેદે,
તથા ગુણપર્યાયનું વિલેખન કર, તથા પુદ્ગલાદિરુ
કર્મ પર્યાયમાં તદાકાર ન પરિણમે, પાંચ इन्द्रियના
ભોગ ત્રિપયો ઇષ્ટાનિષ્ટરૂપ ન વેદે, પોતાના સ્વરૂપને
ભેદ રત્નત્રયીરૂપ આરાધે, તેને વ્યવહાર સમ્યક્ત્વી
કહિયે; તથા પોતાના ગુણ ગુણી પર્યાય અભેદરૂપે-
રત્નત્રયરૂપે નિર્ગિકલ્પ સમાધિ પરિણમે, તેહને નિશ્ચય-
સમ્યક્ત્વી કહીએ, ત્યા વ્યવહાર સમ્યક્ત્વ તે નિશ્ચય
સમ્યક્ત્વનું કારણ છે, અને નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ તે ક્રેતઃ-
જ્ઞાનનું કારણ છે.

૪૬ પ્ર૦-પૂર્વોક્ત ઉભય સમ્યક્ત્વીને વ્યવહાર પ્રવૃત્તિએ શુ
લાભ થાય ?

૩૦-નવતત્ત્વ, પદ્મદ્રવ્યાદિકનુ આસ્તિકભાવે દૃઢ શ્રદ્ધાન,
દેવ ગુરુ ધર્મનું યથાર્થ શ્રદ્ધાન, તત્ત્વ બુદ્ધિના વિશેષ
પ્રકાશે કરી તત્ત્વાતત્ત્વનુ નયભંગરૂપે, અનેકાંત માર્ગ
વિશેષ રીતે અગ્રલગ્ન થતાં આગલ પરંપરાએ વસ્તુ
વ્યવહારસમ્યક્ત્વ જે પૂર્વે કહ્યું છે, તે રૂપને મેલવી આપે

૪૭ પ્ર૦-ધર્મ, કર્મ, પુણ્ય અને પાપ કૈવી રીતે થાય છે, અને
તેના ભિન્ન ભિન્ન ફલ જ્ઞા જ્ઞા છે ? તે પરાવર કહો

૩૦-જીવ શુદ્ધોપયોગે વર્તતાં ઇટલે પોતાના દ્રવ્યગુણ પર્યા-
યથી તન્મયપણે પરિણમે ત્યા તે ધર્મ કર, અને રાગદ્વેષ-
મય અશુદ્ધોપયોગે વર્તતાં કર્મ થાંને, એમ શુદ્ધોપયોગે
ધર્મ અને અશુદ્ધોપયોગે કર્મ નિપજે છે, તથા શુદ્ધોપ-
યોગે શુભયોગે પુણ્ય થાંને, અર્થાત્ મન વચન કાયાના
યોગ પ્રજ્ઞસ્તભાવે તથાવિગ્ન ગુણાનુરાગે પૂજા, *

પ્રતિક્રમણ, પોસહ, મિદ્ધાત શ્રવણ, અભ્યાસ, મનન, દાનાદિ શુભ યોગે પ્રવર્તતા જીવ પુણ્યાનુરંબી પુણ્યનો રસ ઢાલે, તેમજ વહી અશુભ મન, વચન, કાયાના યાગે વિષયાદિ પ્રવૃત્તિ, અગ્રગ્રસ્તભાવે, તદાકાર અભિરુપે પરિણમતાં જીવ નિવિઢ પાપવધ કર, હરે તેના ફલ કહિયે છીઈ-‘પુન્યથી શુભ ગતિ, શુભ સામગ્રી, શાતા, અનુકુલતાદિ શુભ સયોગ જીવ પામે, તથા શુદ્ધોપયોગી ધર્મગ્રહે કર્મની નિર્જરા કરી મુક્તિપદ પામે; તથા અશુદ્ધોપયોગે વર્તતા પાપ ઘાતે, તેથી જીવ સંસારમા ઘણો ફાલ રહે, ઘણા ભવ કર, અશુભોપયોગે કઠીન પાપવધ કરીને જીવ જ્યા ત્યા ગળી અશાતા પામે, સારાશ જે પાપે અશાતા, પુણ્યે શાતા, રૂમે સસાર અને રમે મોક્ષ ધાય છે.

૮૮ પ્ર०-અલ્પ પાપવધ અને અલ્પ કર્મવધ શી રીતે થાય ? તે તેની ચીર્મંગી સહિત કહો.

૭૦-પાંચ દ્રવિય અને ત્રણ યોગના અશુભ વ્યાપારમા તદાકારણે ન પરિણમે, સસ્તેદ પ્રવર્તે તો અલ્પ પાપવધ થાય, તે આલોચણે નિંદા ગર્હ કરતાં છુટે, તથા અશુદ્ધોપયોગે જે કર્મ વધ નીપજે તે ભોગવે છુટે, પાપ પ્રવૃત્તિ કરતા તીવ્ર મલીન પરિણામે તન્મય થતા તીવ્રરસે ઘણા નિવિઢ કર્મ પાવે, અને ઘણી અશુભ યોગની ફલચલે પાપ પુટલ ઘણા મેલ્લે, પણ તદાકારણે તીવ્ર કપાય અનુવધ ન હોય તો શિથિલ વધ કર, એમ કોઈ જીવને પાપ ઘણું અને કર્મવધ અલ્પ, કોઈને કર્મવધ વધુ અને પાપ અલ્પ, કોઈને પાપ ઘણું

અને કર્મવંધ પણ ઘણો, અને કોડને પાપવધ કર્મવંધ
એકે નહિ; એમ કર્મવંધ અને પાપવધ આદિ ચૌભંગી
જાણવી.

૪૯ પ્ર०-ધર્મ, કર્મ અને ભર્મ શાથી નીપજે ?

ઉ०-શુદ્ધોપયોગે ધર્મ, ક્રિયાએ કર્મ અને મિથ્યાત્વે
ભર્મ નિપજે.

૫૦ પ્ર०-પાપ, પુણ્ય અને ધર્મ એ એક વસ્તુ છે કે જુદી ?

ઉ०-ધર્મ, પુણ્ય અને પાપ એ ત્રણે વસ્તુ ભિન્ન, ગતિ ભિન્ન,
ઉપયોગે ભિન્ન અને ફલપણે ભિન્ન ભિન્ન છે, ધર્મ
ક્ષમાદિ દશવિધ યતિ ધર્મરૂપ છે, શુદ્ધોપયોગ પરિ-
ણતિ એ સંવરરૂપ છે, અને તેનું ફલ મોક્ષ છે,
શુભ પરિણામે કરી પુણ્ય નવ પ્રકારે વધાય છે, તે
વૈતાઝોશ મેદે અનુકુલપણે શાતાફલરૂપે ભોગવાય છે,
પુણ્ય પોદ્ગલિક જડ વસ્તુ સોનાની વેડી રૂપે વિનાશી
સંસાર હેતુરૂપ હોવાથી મુનિને નિશ્ચયનયે ત્યાગ્ય છે,
પાપ અશુભ પરિણામે અઢાર પ્રકાર રંધાય છે, વીયાસી
પ્રકાર પ્રતિકુલપણે અગ્રાતા ફલરૂપે દુઃસ્વદાયિપણે
લોઢાની વેડી સમાન ભોગવાય છે, તે તો સર્વથા
પ્રકાર હેય છે એમ ધર્મ સ્વભાવ જનિત આત્મિક છે,
અને પુણ્ય પાપ કર્મ જનિત પોદ્ગલિક છે, ધર્મ
સર્વથા પ્રકાર ઉપાદેય છે, શુભ કર્મ વ્યવહાર અપ-
વાદે ઉપાદેય છે, નિશ્ચય સ્વરૂપે હેય છે, અને અશુભ
કર્મ તો સર્વથા પ્રકારે અને નયે હેય એટલે ત્યાગવા
યોગ્ય છે

૫૧ પ્ર० ધર્મ જીવને શાથી નિપજે ?

૩૦-જ્યા સુધી જીવના પરિણામ મરુલ્ય વિકલ્પમા પતે છે, ત્યા સુધી શુભાશુભ કર્મનથ નિપજે, અને જ્યારે નિર્વિકલ્પ દશામાં પરિણમે-પ્રવર્તે ત્યારે શુદ્ધ ધર્મ પ્રગટે, એમ વિકલ્પ કર્મ લાભ અને નિર્વિકલ્પે ધર્મ-લાભ જાણવો

૫૨ પ્ર૦-સ્વાભાવિક રત્નત્રયી ગુણનુ લક્ષણ સ્વરૂપ કહો ?

૩૦-બોધપ્રકાશ અને પ્રિલક્ષણ વિચક્ષણતા એ જ્ઞાનનુ સ્વાભાવિક લક્ષણ જાણવું, દૃઢ આસ્તિકતા, પ્રતીતાત્મક શ્રદ્ધાનુગુણ તે સ્વાભાવિક દર્શન લક્ષણ જાણવું, તથા ચિત્તની સ્થિરતા, અનુકુલતા, સ્વરૂપ રમણતા તે સ્વાભાવિક ચારિત્ર લક્ષણ જાણવું, એમ એ સામાન્ય-પણે રત્નત્રયીનુ વસ્તુગતે લક્ષણ જાણવું, વિશેષ પ્રકાર-તો યમ્તુ અનત ધર્માત્મક સામાન્ય અને વિશેષ સ્વભાવન સમકાળે છે, તેમા જે વિશેષાત્મક ધર્મ પડલે વસ્તુને જાતિ ક્રિયાદિ અનેક વિશેષણોયુક્ત યથાર્થ જાણી તે જ્ઞાનગુણ, અને વસ્તુગતે સામાન્યાવબોધ તે દર્શન ગુણ, તથા સ્વપર વ્રહ્ચણ મેદજ્ઞાનરૂપ જે વિવેક, સદાચરણ, અપિ તુ સ્વરૂપાચરણ જ્ઞાનના ફલરૂપ પ્રિરતિ પરિણતિ ગુણ છે, તે ચારિત્ર લક્ષણ જાણવું.

૫૩ પ્ર૦-ધર્મ સામઙ્ગ્યો, જાણ્યો, અને આટરવો તે કેવી રીતે ?

૩૦-વીતરાગની ઘાળી સ્યાદ્વાદરૂપે છે, તેને આત્મસ્વરૂપ પ્રરૂપણાની મુખ્યતાએ જે ધર્મનો સદ્ગુરુ મહારાજ ઉપદેશ કરે છે, તે વર્ધને અત્યાદર સહિત સામઙ્ગ્યો, સ્વસમય પડલે સ્વગાત્માનુસાર, અને પરસમય પડલે પરશાસ્ત્રાવબોધ, એમ સ્વપરજ્ઞાન પરીક્ષાપૂર્વક જેમ શુદ્ધા-

શુદ્ધ ધર્મનો પ્રકાશ-ભાસન થાય, તેમ તે શુદ્ધ રત્નચી આરાવનરૂપ ધર્મને વિવેક બુદ્ધિ જાણવો, તથા જેને પોતાના દ્રવ્યગુણ પર્યાય પોતાનાજ શુદ્ધાત્મ દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય પરિણતિરૂપે પરિણમ્યા છે, તેનો પ્રરૂ-પલો ધર્મ આદરવો. રૂતિભાવ.

૫૪ પ્ર૦-ચેતના ઇટલે શું ?

૩૦-જ્ઞાન દર્શન સ્વભાવરૂપ આત્મલક્ષણ ઇટલે સુખદુઃખનું જે ખાન થયું—ચેતનું ઇટલે સુરે દુઃખે જે ચેતે તેને ચેતના કહિયે, તે જીવનું લક્ષણ છે. હવે તે ચેતનાના મૂલ કે ભેદ છે:—૧ જ્ઞાનચેતના, ૨ અજ્ઞાનચેતના, તે મધ્યે અજ્ઞાનચેતના જે પ્રકાર છે તે ? કર્મચેતના, ૩ કર્મફલ ચેતના, તેમાં કર્મચેતના તે રાગદ્વેષાદિને વિષે જીવનું પરિણમન જાણવું, અને શુભાશુભ કર્મ-ફલનું વેદયુ તે કર્મફલ ચેતના જાણવી, જ્ઞાનચેતનાનો કોઈ ભેદ છે નહિ, તે આત્માના શુદ્ધોપયોગરૂપ શુદ્ધ પરિણતિ સ્પર્શન જ્ઞાનરૂપ છે, તે સમ્યગદ્રષ્ટિ આત્માને હોય છે, અને અજ્ઞાનચેતના અશુદ્ધોપયોગના પ્રતી-રિભાવિરૂપ પરિણતિરૂપ મોહિત મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવને હોય છે, જ્ઞાનચેતના જીવને પ્રગટે ત્યાર કર્મચેતના તથા કર્મફલ ચેતનારૂપ અજ્ઞાનચેતના ટલે.

૫૫ પ્ર૦-ત્રણે કાલે જીવ જે પાપકર્મનો વચ કર છે તેના નિવા-રણ હેતુ કયા ?

૩૦-ગયા કાલના પાપકર્મ તે પ્રતિક્રમણે મટે, અને વર્ત-માનકાલના પાપકર્મ તે આલોચણે મટે, અને અના-ગતકાલના પાપકર્મ પચરસાણે ટલે.

૫૬ પ્ર૦—ચાર પ્રકાર વ્યવહાર છે તે કયા ?

૩૦—૧ અનુપચરિત સદ્ભૂતવ્યવહાર તે અનત જ્ઞાન, અનન્ન દર્શન, અનત સુખ, અનંત ચોર્ય આદે દઢને આત્માની અનત ગુણાત્મક શુદ્ધતારૂપ જાણવો, ૨ ઉપચરિત સદ્ભૂત વ્યવહાર તે ક્ષયોપશમિકર જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિરૂપ જાણવો, ૩ અનુપચરિત અસદ્ભૂત વ્યવહાર તે જીવના અનાદિ કર્મસંયમ એટલે જ્ઞાનાચરણીયાદિ અષ્ટ કર્મપુટલોનુ આત્મપ્રદેશે અવસ્થાન છે તે જાણવો, ૪ ઉપચરિત અસદ્ભૂત વ્યવહાર તે લૌકિક માન્યતારૂપ દેશાચાર રુઢિરૂપ, જ્ઞાતિ, પચ વિગેરના કલ્પિત કાયદા, નિયમરૂપ, તથા અનાદિકાલથી જીવને લાગેલી પરસ્તુનેત્રિપે મારાપણાની બુદ્ધિરૂપ સ્ત્રી, પુત્ર, વધુ, માતા, પિતા, સ્વજનપરિવાર, મિત્ર, શત્રુ, ઘર, હાટ, પત્તાદિ સર્વ પરિગ્રહ મમતાની મિથ્યા કલ્પનારૂપ ઉપચરિત અસદ્ભૂતવ્યવહાર જાણવો.

૫૭ પ્ર૦—ત્રિવિધ કર્મનુ સ્વરૂપ સમજાવો ?

૩૦—૧ દ્રવ્યકર્મ તે જ્ઞાનાચરણીયાદિ આઠ કર્મપુટલો જે આત્મપ્રદેશે લાગેલા છે તે, ૨ ભાવકર્મ તે રાગદ્વેષાદિ આત્માની અશુદ્ધિવિભાવિકર પરિણતિ, ૩ નોકર્મ તે ઔદારિકાદિ પાચ શરીરરૂપ જાણવા.

૫૮ પ્ર૦—ચતુર્વિધ દયાનુ સ્વરૂપ સ્હો ?

૩૦—૧ દ્રવ્યદયા તે મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની જીવને હોય તે પરપૌત્તલિકભાવરૂપ પરહસ્તે વેચાણી, રાગદ્વેષે હળાઈ તે નથી જાણતો, ૨ અનુપયોગરૂપ નામ માત્ર દયામ્બરૂપ તે દ્રવ્યદયા એક રીતે પરદયામા પળ

અતરખે છે, ૨ પરદયા તે સ્વદયા જીવરક્ષારૂપ
વિરતિવંત જીવને હોય, તે સમ્યક્દષ્ટિ અને મિત્યા-
દષ્ટિ વતેને સખે છે, ૩ ભાવદયા તે શુદ્ધાત્મોપયોગ-
રૂપ સમ્યક્દષ્ટિને જ હોય, કેમ જે પોતાનો આત્મા
દયાહાજ છે એમ જાણીને તે પ્રવર્તે છે, ૪ સ્વદયા
તે સમ્યક્દષ્ટિ મુનિ, અપરુષ્ણેણ આમ્હને હોય છે.

૫૯ પ્ર૦-ત્રિવિધ મોક્ષબેદ સમજાવો ?

૩૦-૧ ભાવમોક્ષ સમ્યક્દષ્ટિને હોય, ૨ દ્રવ્ય મોક્ષ સાધુને
હોય, ૩ ગુણમોક્ષ તે તેરમા ચૌદમા ગુણમ્યાનિ કેવલી
ભગવતને હોય.

૬૦ પ્ર૦-ત્રિવિધ ચેતના કેવી રીતે કોને હોય ? તે કહો.

૩૦-૧ કર્મચેતના તસજીવને, ૨ કર્મફલ ચેતના ઉર્કદ્વિયા-
ટિકને, ૩ જ્ઞાન ચેતના સમ્યક્દષ્ટિને જ હોય.

૬૧ પ્ર૦-ત્રિવિધ સંમારી જીવનુ મ્પરૂપ સમજાવો ?

૩૦-૧ ભવાભિનંદી જીવ તે જેને સંમારને ત્રિપે દેહ, ગેહ,
સ્ત્રી, પુત્ર, પનાદિ પરિગ્રહ ઉપર તન્મય રાગ-આનંદ
વર્તમારૂપ સંમારાભિમુલપણું મસ્તપણે હોય, ત્રિપય
રૂપાયાદિમલીનપરિણતિમા એક્યતા વતે, અને ધર્મ-
વ્યાનાદિ સાગનમાં મેદભાવ રહ એવુ ભવાભિનંદીપણું
થિથ્યાદષ્ટિ મોહમૂઢ જીવોને હોય છે, તેના નામ:-
લોભી, કૃપણ, દયામણો, કપટી, મત્સરી એટલે અદેહો,
ત્રિરૂપ એટલે સદા ભયગાન, અજ્ઞાનિ જેના સપ્તલા
આરંભ કામો નિષ્ફલ ઘાય છે એવો તે કઠોર જાણવો,
૨ પુદ્ગલાનદિ જીવ તે સમ્યક્તિને કહિયે, કેમ જે

તેને શુભાશુભ કર્મોદયો પુદ્ગલને વિપેરતિ વેદાયે દટલે
 ઉપરથી સાગ લાગે, પણ અતરમા મુક્તરૂપ વડગાપણ
 ન હોય, સ્વેદ થાય, કેમ જે મસારમા તેને કાઢણ
 સ્વસ્વરા આનંદરૂપ નથી, એમ એને જિનચનાનુસાર
 અતરગ પ્રતીતિપૂર્વક જાણ્યું છે, માટે તેને સસાર પ્રવૃત્તિ
 કરતા અનાદિ મયવામના આધી જવારૂપ પુદ્ગલાનંદ
 હોય પણ મયાભિનંદિપણ દટ્યું છે, માટે સમ્યગ્દષ્ટિ
 જીવને પુદ્ગલાનંદિ કહિયે, ૩ આ માનદિ જીવ તે જેને
 કેવલ આત્મિક આનંદ, શુદ્ધ રત્નત્રય વમે, તન્મયપણે,
 સ્વરૂપ લીનતાએ, સમસ્ત વ્યાકુલતા રહિત, સહજસ્વ-
 ભાવ વિલાસિગ્ગણારૂપ મુનિ મહાત્માઓને-યોગીશ્વરોને
 હોય છે.

૬૭ પ્ર૦-સદ્ગતિ અને દુર્ગતિ તે શાથી થાય છે ? તે વિસ્તારથી
 સ્પષ્ટ સમજાવો.

જ૦-શુભોપયોગે સદ્ગતિ, અને અશુભોપયોગે દુર્ગતિ, અશુ-
 ભોપયોગે મસાર લાભ અને શુદ્ધોપયોગે દટલે સ્વમાત્ર
 પરિણતિષ્ઠ તન્મયપણે પરિણમતા મુક્તિ થાય, કારણ
 કે શુભ પ્રકૃતિને ઉદયે જીવના યોગ શુભ વર્તે, તેથી
 વર્મ હતું શુભ ક્રિયા સાધના કર તેથી પુણ્ય વાધે, અને
 તેથી સદ્ગતિ થાય છે, તથા અશુભોપયોગે અશુભ
 કર્મનો ઉદય થતા યોગ અશુભ વર્તે, તેથી અશુભ
 ક્રિયા વિષયાદિ સેવે, તેથી પાપ વંધાય છે, અને તેથી
 દુર્ગતિ થાય છે, તે માટે પુણ્ય પાપ શુભાશુભયોગને
 આચરે છે, અને ધર્માવર્મ તે શુદ્ધાશુદ્ધ ઉપયોગને આચરે
 છે, અર્થાત્ રાગ, દ્વેષ, મોહજનિત અશુદ્ધોપયોગે અધર્મ

હે, તેજ મિથ્યાત્વ છે, અને શુદ્ધોપયોગ તે રત્નત્રયરૂપ શુદ્ધાત્મ પરિણતિ, વીતરાગભાવ તેજ ધર્મ છે, અને તેજ સમ્યક્ત્વ છે.

૬૩ પ્ર૦-રોગાતરુ તે શુ ? અથવા રોગ અને આતરુ એટલે શુ ?

ઉ૦-પણો કાઢ રહે તે રોગ કહિયે, અને તત્કાલ માણગત કરે તે આતરુ.

૬૪ પ્ર૦-વજ્ર, વીર્ય, અને પરાક્રમમા શું ફેર ?

ઉ૦-શારીરિક શક્તિ તે વજ્ર, અને આત્મિક શક્તિ તે વીર્ય અને શ્રુમાશ્રુમ કર્મોદયાનુસાર પરાક્રમ જાણવું

૬૫ પ્ર૦-સમ્યક્ત્વી અને મિ.યાન્વીને મોહાદિકર્મનંય સ્થિતિમા ઘો ફેર છે ?

ઉ૦-સમ્યક્ત્વ તે જીવની સતારૂપ સ્વદ્રવ્ય તત્ત્વભૂત છે, તે જ્યારે ગોત્રાનો સમયપામીને પડે તોપણ તેને મિથ્યાત્વ પર્યાય, દ્રવ્યગુણરૂપે ન પરિણમે તેથી તેને મોહાદિકર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વગતી નથી, માટે તેને મિથ્યાત્વ પર્યાય પરિણમતા તીવ્રરૂપાયોદયે પણ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તને એક કોડાકોડ સાગરોપમ માઠેરો સ્થિતિનંય થાય છે, એમ સમજાણ છે, પટ્ટીતો જ્ઞાનવત વદ્ધુશ્રુત કહે તે સત્ય, અને નનાદિ ગાઢ મિ.યાદષ્ટિને તો તિવ્રરૂપાયોદયે ઉત્કૃષ્ટ મિત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમનો મોહનીયનંય પડે છે.

૬૬ પ્ર૦-હવે શુદ્ધલ તે કર્મ છે, અને જીન તે પણ કર્મ છે, તે જી રીતે ?

ઉ૦-શુદ્ધલ પરમાણુ વિભારૂપે પરિણમે ત્યાર દ્વચણકાદિ

સ્વકર્મ નિષેજે અને જીવણ પોતાનો સ્વભાવ મ્હલીને વિભારૂપે પરિણમે ત્યાર તે પણ કર્મરૂપ વડે પુદ્ગલ કર્મવર્ગણાને ગ્રહ, તેથી જીવ પણ પરમાર્થ કર્મરૂપ જડ અજીવજ કહયાય, તે જ્યાર સમ્યક્ત્વ પામે ત્યાર પોતાપણુ ઓઝલે, પરથી પોતાને ન્યારો લહે અને તેથી તે પરપરાયે અકર્મરૂપ થાય છે, માટે તેને પુદ્ગલકર્મ પુદ્ગલ પ્રમથડયા ઉદયજાત્રિ રહ્યા પણ આત્મ-પ્રતિષ્ઠા ગયા એ ભાવ જાણવો.

૬૭ પ્ર૦-ચાર પ્રકાર નર તત્ત્વનુ સ્વરૂપ વિસ્તારથી કહો ?

૩૦-૧ નામથી દટલે જીવ, અજીવ, ગુણ, પાપાદિ નર તત્ત્વના નામ સ્ત્રથી માયાનુસાર જાણે, ૨ ગુણથી દટલે જીવાજીવાદિ નર તત્ત્વના ગુણ મેદાદિક અર્થથી જાણે, ૩ લક્ષણ, સ્વરૂપ લક્ષણથી દટલે જીવનુ લક્ષણ નેતના, અજીવનુ લક્ષણ અનેતનપણુ ઇત્યાદિ લક્ષણ સ્વરૂપે નર તત્ત્વ ઓઝલે, ૪ પરિણામથી દટલે જીવ જીવરૂપ પરિણમે, અજીવ અજીવરૂપ પરિણમે ઇત્યાદિ નોતર આપ જાણેરૂપે પરિણમે તે પરિણામથી ચોથો મદ્ર જાણવો.

૬૮ પ્ર૦-નરે તત્ત્વોનુ દુક લક્ષણ સ્વરૂપ કહો

૩૦-૧ જીવ અક્ષત્યાત પ્રદેશી, અનત ગુણમય તે શુદ્ધ નેતનાગુણ તે જીવનુ લક્ષણ જાણવુ, ૨ વર્ણાદિ પાંચ અજીવના ગુણ તે જેમ ધર્માસ્તિકાયનો ગુણ ચલણ સહાયકતા અર્માસ્તિકાયનો ગુણ મ્થિતિ સાહાયકતા આકાશાસ્તિકાયનો ગુણ અગાહન દાન સમર્થતા, વાહનો ગુણ સમયવર્તના ઝરણ અને પુદ્ગલાસ્તિકાયનો

સહણ, પડણ, નાશ, મિલણ, વિસ્તરણાદિ ગુણ મંડ
રસાદિરૂપ જાણવો, ૩ તથા હ વૈગતિ, ઇન્દ્રિયમુલ્લ,
શાતા આપે તે પુણ્યનો ગુણ, ૪ અયોગતિ, સંકેશરૂપ
અશાતાદિ દુઃખ આપે તે પાપનો ગુણ, ૫ શુભાશુભ
કર્મનું આવતું તે આસ્રવનો ગુણ, ૬ શુદ્ધોપયોગે શુભા-
શુભ કર્મ આસ્રવનો નિરાધ તે સંવરનો ગુણ, ૭ નવા
કર્મ પૂર્વ કર્મની સાથે મલીને વધાય તે વચનો ગુણ,
૮ શુભાશુભકર્મ, આત્મપ્રદેશથી સાદન યાય, દેશવક્રી
તે નિર્જર તે નિર્જરાનો ગુણ, ૯ આત્મપ્રદેશથી સર્વોશે
કર્મ પુદ્ગલોનો લય તે મોક્ષનો ગુણ જાણવો.

૬૯ પ્ર૦-કેવા શ્રાવકને સ્વસમય પરમમયના જાણ કહિયે ?

૩૦-જીવાજીવાદિક નવતત્ત્વને યથાર્થ જાણે છટ્લે જીવ,
નિર્જરા, સંવર અને મોક્ષને ઉપાદેયરૂપ જાણી બાદર,
અને અજીવ, પુણ્ય, પાપ, આસ્રવ અને વધને હેયરૂપે
જાણી તેનો ત્યાગ કર, તથા નવ તત્ત્વને ચાર પ્રમાણે,
માતે નયે, ચાર નિશેષે, દ્રવ્ય ભાવ ભેદે, સ્યાદ્વાદશૈલિ
પદ દ્રવ્યાદિ તેના ગુણ પર્યાયના ચાર્ય સ્વરૂપ ભામન
પૂર્વક જેણે મહે પ્રકાર જાણ્યા કે તેને જ્ઞાની શ્રાવક કહિયે

૭૦ પ્ર૦-કર્તા કર્મ અને ક્રિયા વચ તે શી રીતે ?

૩૦-જેવો કર્તા હોય તેણે કર્મ નિપજે, તથા જ્યાં જેવા ક્રિ-
ત્યાં તેવી ક્રિયા યાય, અને તે શુભાશુભ ક્રિયા શુભા-
શુભ કર્મ વધ નીપજે, કહ્યું કે કે:-

દુહો

કર્તા પરિણામી દ્રવ્ય, કર્મરૂપ પરિણામ,
ક્રિયા પરજાયકી કરે, વસ્તુ એક ત્રય નામ.

માટે શ્રી જૈન દર્શન ઉપયોગે તથા અક્રિયભાવ છે. જૈન દર્શન શ્રદ્ધાન શુદ્ધોપયોગે છે, અને શુદ્ધોપયોગ આત્મભાગે છે, અક્રિયભાવે છે, અને ધીજા યોગે ક્રિયા ધર્મ છે, ઇમ સ્યાદ્વાદ શૈલી પૂર્ણતારૂપ મર્જોત્કૃષ્ટ સર્વોચ્ચમ રીતે મહા કલ્યાણદાયક શ્રી જિનશાસન જયમતુ વર્ને છે, તેને હ ચેતન ! ! ' તુ અત્યંત આદરપૂર્વક સ્વિકાર !

૭૧ પ્ર૦—સમસ્તત્ત્વતુ સ્વરૂપ દ્રવ્યથી અને માયથી કહો ?

૭૦—યોગ મન્યયિક કર્મને મુનિ તપ સંજમાટિકે કરી નિર્જગને છે, અને ધીજા આપનાં કર્મનો મોટા સર છે, તથા અશુદ્ધોપયોગ મન્યયિક કર્મને રત્નપ્રયોગ આત્મમર-મર્મને ત્રિપ્રમણમાથી શુદ્ધોપયોગે કરી આત્મમત્તાને શુદ્ધ કરી મર્મ મટ્ટી મુક્ત થાય છે, ઇમ યોગસવર આરાધક મુનિ, ઉદય આપના મર્મને નિષ્ફળ કર-રોકે તે દ્રવ્યસંસાર; અને ઉપયોગ સવર કરી મુનિ આત્મમત્તા શોષે જટલે પ્રદેશથી કર્મ ક્ષય કર તે ભાવ-સવર, અર્થાત્ યોગ સવર તે દ્રવ્ય અને ઉપયોગ સંસાર તે માય.

૭૨ પ્ર૦—ઉચ્ચસ્થ મમ્યગ્દષ્ટિ, પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ કેમ દેશે ?

૭૦—પરોક્ષ પ્રત્યક્ષ અનુભવગોચર અનુમાન પ્રમાણ પ્રતીતે પ્રત્યક્ષ વસ્તુ સ્વરૂપ દેશે જટલે માને, તે આવી રીતે — પોતાના પરીણામ જે શુભાશુભ કર્મ જનિત છે તે રાગ-દ્વેષદ્વાર, સમ્યક્ બુદ્ધિમાગ તે પરિણામને પોતે યથાર્થ લાગે, તે પ્રત્યક્ષ દેશનું કદિય, તે પરિણામ આત્મદ્રવ્યથી સાધી ઉઠે છે ! તો કે જીવ પરિણામે દ્રવ્ય છે, તેને સંગે જીવને બુદ્ધિપૂર્વક નિજ પરિણામ દેશાયાઃ—વાદલે

ઢાંકેલો સૂર્ય મેઘ પડાવે જાન્યઝાલિત છે, તોપણ સૂર્ય-
પ્રભા પ્રગટ અનુમાને કરી જાણી લોકો દિવસ અને
રાત્રિનો વિભાગ સમજી શકે છે, તેવી સૂર્ય ટીટો જેમ
રુદ્ધિ, તેમ આત્મા પણ જિન વચ્ચન પ્રતીતરૂપ અનુમાન
પરિણામદ્વારા નિર્મલ શુદ્ધિગમ્ય ટીટો કહિયે, વળી
જેમ ધૂમ્ર દિઠે અગ્નિ દિઠો કઢીયે, તેમ પરોક્ષ પ્રત્યક્ષ
આત્મા, સમ્યગ્દષ્ટિ, પ્રીતરાગ વચ્ચનની પ્રતીતે યથાર્થ
અનુભવરૂપે દેસે છે, તેની શુદ્ધિ, પ્રતીતિ, શ્રદ્ધાન છે,
એવીજ રીતે આત્માનુ જે યથાર્થ મામન-જાણપણ થાય
તેને સમ્યગ્જ્ઞાન કહિયે, અને જેવો નિજ સ્વરૂપ એકાંતે
વસ્તુગતે જીવ દ્રવ્ય નિષ્કલંક જાણ્યો, તેવોજ રાગદ્વેષ
વિકલ્પ રહિત પરિણમે તેવાર સ્વરૂપાચરણ ચારિત્ર પ્રગટે,

પૂઆદ્યસુ વચસ્મદ્વિય પૃષ્ઠા જિણેહિ નિદિદ્ધ,

મોહકોહવિહીણો, પરિણામો અપ્પણોધમ્મો ॥ ૧ ॥

એ સ્વરૂપ ચોથા ગુણઠાણેથી માઢીને આગલ વિશુદ્ધ,
વિશુદ્ધતર, વિશુદ્ધતમ, યથાયોગ્ય પામીયે. પાઠાન્તર
(૬૩ પ્રા.)

૭૩ પ્ર૦-નિર્જરાનું સ્વરૂપ, દ્રવ્યની તથા ભાવની સમ્યગ્દષ્ટિ
અને મિથ્યાદષ્ટિને જેમ દોય તેમ કહો.

૭૦-નિર્જરા એટલે કર્મનું સાટન કરતું-સ્વપાવડુ, તે મ યે
મિથ્યાદષ્ટિને નિર્જરા, આસ્રવગ્રંથપૂર્વક હોય, સમ્યગ્-
દષ્ટિને સંવરપૂર્વક દ્રવ્યભાવનિર્જરા હોય, કેમજે તેને
જ્ઞાનશક્તિ અને વૈરાગ્યનું વલ છે તેથી, ત્યાં જ્ઞાનશક્તિ
તે શુદ્ધ સ્વરૂપનો અનુભવ, અને વૈરાગ્યવલ તે અશુદ્ધો-
પયોગનું નિવારણ, હવે જ્ઞાનોપયોગે ભાવ નિર્જરા થી

રીતે યાચ ૧ તે દેસાડે કે -રાગ, દ્વેષ મોહાદિ મલીન-
પરિણતિને ઘટાડવી તે માત્ર નિર્જરા, અને કર્મચર્ચાના
ઘટાડા યાચ ત્યાં દ્રવ્ય નિર્જરા જાણવી, એટલે જે
હૃદય આત્મ તે નિર્જર, તેમાં પાછા ન વધાય, વધ અલ્પ
અને નિર્જરા ઘણી, એવી રીતે જ્ઞાનશક્તિયે વેરામ્યગ્ને
સમ્યગ્દષ્ટિ, દ્રવ્ય માત્ર નિર્જરા કરે છે, મિથ્યાદષ્ટિને
કર્મ નિર્જરા અલ્પ અને ફરી વધ ઘણો થાય છે.
માર્ગાનુસારી મન્યુસ્વભાવી પણ કર્મ નિર્જરા અસર
અલ્પ થવું કર, તોપણ વસ્તુગતે સત્તા એટલે કર્મ
શક્તિની નિર્જરા તો સમ્યગ્દષ્ટિને જ યાચ કે
(પ્રશ્ન પા ૬૪)

૭૪ પ્ર૦-આત્મપ્રદેશે ગુણ પર્યાયની ઘટના શી રીતે છે ?

ઉ૦-આત્માના અસંખ્યાત પ્રદેશ છે, એક પ્રદેશે અનંતા
જ્ઞાનાદિ ગુણો, અનંત શક્તિ છે, એક પ્રદેશે
ઉપયોગ પલટણરૂપ જ્ઞાનાદિ ગુણોના અનંત પર્યાયો
છે, આવી અહુદાત્મપ્રદેશે ઘટના જાણવી, અને અહુદા
આત્મપ્રદેશે પૂર્વાક્ત ગુણ પર્યાયો એક પ્રદેશે રહ્યા
અનંત કર્મ વર્ણનાયુક્ત છે, તેથી અહુદા સસારીપણે
વર્તે છે. (પા. પ્ર. ૬૫)

૭૫ પ્ર૦-દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રની પ્રાપ્તિ આત્માના દ્રવ્ય ગુણ
પર્યાયથી સિદ્ધ કરો.

ઉ૦-આત્મદ્રવ્યમાં દ્રવ્યની શક્તિ તે સમ્યગ્દર્શન, ગુણનો
પ્રકાશ તે સમ્યગ્જ્ઞાન, અને પર્યાયનું ઠરણપણું અર્થાત્
સ્થિરતા તે સમ્યક્ચારિત્ર જાણવું, એમજ દર્શન ગુણે
દ્રવ્ય શક્તિ પ્રગટે, જ્ઞાનગુણે ગુણો પ્રકાશે અને ચારિ-

ત્રગુણે સ્થિરતા ગુણ ઇટલે સ્વરૂપ રમણતા પ્રગટે-વગે.

૭૬ પ્ર૦-ઉપયોગ ઇટલે શું ? તે કેટલા છે, વગેરે ફલ મેદ સ્વરૂપ સ્પષ્ટ કહો.

૩૦-વેતનાનુ શુદ્ધાશુદ્ધ પરિણમન તેને ઉપયોગ કહિયે. તે બે પ્રકાર છે, એક શુદ્ધ અને બીજો અશુદ્ધ; શુદ્ધોપયોગે સિદ્ધિગતિ ઇટલે મોક્ષ થાય, અને અશુદ્ધોપયોગના બે મેદ છે, એક શુભ અને બીજો અશુભ, ત્યાં દાન પૂજાદિ પરિણામ તે શુભોપયોગ કહિયે, તેણે કરી પુણ્યપ્રાપ્ત થાય, અને તેથી સદ્ગતિ પામે, અને હિંસાદિ પાપપરિણામ તે અશુભોપયોગ કહિયે, તેથી પાપવંચ થાય, અને તેથી જીવ દુર્ગતિ પામે. (પ્ર. ૬૮)

૭૭ પ્ર૦-પૂર્વોક્ત શુદ્ધાશુદ્ધોપયોગ સમ્યગ્દષ્ટિ તથા મિથ્યાદષ્ટિ આશ્રિ કેવી રીતે હોય ? તે સમજાવો.

૩૦-શુદ્ધોપયોગ સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી હોય છે, માટે તે સમ્યગ્દષ્ટિને જાણવો, તે ચોથા ગુણઠાણાથી વારમા મુરી શુભોપયોગ મિશ્રિત હોય છે, પછી તેરમે પૂર્ણ પદ થાય છે, અશુદ્ધાપયોગ સર્વે સંસારી મિથ્યાદષ્ટિ જીવોને હોય છે, તે મેં મિથ્યાદષ્ટિને શુભ ક્રિયા હોય પણ શુભોપયોગ નહિ, કેમજે શુભોપયોગ તો શુદ્ધના ચરનો છે, તે તો સમ્યગ્દષ્ટિને અણદ્વંદ્વરૂપે નિર્વેચકભાવે હોય છે, અને મિથ્યાત્વીને શુભોપયોગ શુભ ક્રિયારૂપ, શુભાચારરૂપ હોય પણ નિયાણારૂપ ઇટલે પૌદ્ગલિક સુખ વાંછારૂપ હોય, તે માટે અશુભ જાણવો. (પ્રત્યન્તરમા પ્ર. ૬૯)

૭૮ પ્ર૦-સમ્યગ્દર્શનનુ સ્વરૂપ અનુમાને તથા લક્ષણે સિદ્ધ કરી.

૩૦-શ્રી વીતરાગ દેવના વચનની દૃઢ પ્રતીતિ ઇટલે શ્રી જિને ભાગ્યુ તેજ સત્ય, તે કદાપિ કાલે અન્યથા ન હોય, મલે મારી બુદ્ધિમા નથી આવતુ તોગણ વીતરાગ દેવને મિયા કથન કરવાનુ કહ પળ પ્રયોજન દિસતુ નથી, જેવુ પોતે કેવલજ્ઞાને ઢીટુ છે, તેવુજ યોગ્ય પ્રાણિયોને કેવલ હિત બુદ્ધિષ્ પરમકરુણાભાને પ્રકાશ્યું છે, માટે મુઝની અળી જેટલા પ્રદેશમા અનતા જીયો પળ તેજ વચન પ્રતીતિરૂપ આગમ અને અનુમાન પ્રમાણે સમ્યક્ત્વી માને છે, તેવીજ રીતે આત્મા પળ સાક્ષાત્ ઢીઠો માને છે, વઝી જીવ નેતના લક્ષણયત છે, ચેતના તે મુલ્લ દુલ્લ મુલ્લ મુલ્લ, અને મુલ્લ દુલ્લ મુલ્લ અનુભવ વટનીય કર્મ દ્વાર પ્રત્યક્ષ છે, તેથી તે લક્ષણે મુલ્લ દુલ્લ જાણનાર આત્મા છે, એમ પ્રતીતિ કર છે. એમ અંશ પ્રત્યક્ષે સર્વ પ્રત્યક્ષ થયો, જેમ એક મોટા ટોપમા એકુલાદી ભાત રાગેલ તૈયાર થયો છે, તે કાચો છે કે ચઢી ગયો છે, તે જાણના માટે તે ટોપમાથી એક ચોરનો તપાસી જોતા સર્વની ગ્વાની થાય છે, તેમ લક્ષણેલક્ષિત સમ્યક્દર્શનનુ સ્વરૂપ જાણતુ

૭૧ (મા. પ્ર. ૭૦) પ્ર૦-સમ્યક્દૃષ્ટિ દેશવિરતિ તથા સર્વવિરતિ મદાત્માઓ સમ્યક્દર્શનવડ આત્માનો અનુભવ કેવી રીતે કર ?

૩૦-જેમ વસ્તુ વિચારતા, ધ્યાન ધરતા મન વિશ્રામ પામે છે, રસ સ્વાદ મુલ્લ ઉપને છે, પરિણામ ઢર છે, તે અનુભવ પ્રત્યક્ષ જાણવું, જેમ સાકરના એક ગાંગડાને ચામ્પી જોતા હજાર મળ સાકરનો અનુભવ થાય છે,

તેમ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ અસે આત્માને કેવળી મદશ
પ્રત્યક્ષ અનુભવે તેથીજ કહ્યું છે જે —

તેય ટહા અવિનાશી, પુદ્ગલ જાલ તમાસીરે,
નંદ યન મુજશુ વિલામી, કેમ હોય જગનો આસીરે.

એ ગુણ વીરતણો ન વિસારું, સમાર ઢિન રાતરે,
પશુ ટાલો સુરુપ કરે જે, સમક્રિતને અવદાતર.

૨ ૨૪૫

૮૦ (પ્રા. પ્ર ૭૦) પ્ર૦—મુનિને સમ્યગ્દર્શનના રૂઝે આત્મા સ્વરૂપ
પ્રત્યક્ષ અનુભવગોચર કેવી રીતે હોય ?

ઉ૦—હ્યા દ્રવ્ય ગુણ ધર્મ્યાય એકીભૂત અભેદ રત્નત્રયરૂપે
મુનિ પ્રણમે, ત્યા સ્વરૂપ નિજપદ કંદ પ્રત્યક્ષ દેસે,
સ્વરૂપ રમણ સુગ્રાસ્ત્રાદન અનુભવ.

૮૧ પ્ર૦—દર્શન અને જ્ઞાનમાં મુજ નુ ફેર છે ? તથા હ્રસ્વસ્થ
સમ્યગ્દર્શની અને કવચદર્શની એ વેના દેલવામા
જો ફેર ?

ઉ૦—હ્રસ્વસ્થને પ્રથમ દેલવટુ ઇટલે દર્શન ઉપયોગ અને પછી
જાણવું ઇટલે જ્ઞાનોપયોગ હોય, હ્રસ્વસ્થાણં ટંસણપુર્વ-
નાણં ॥ દર્શન તે સામાન્યાવગોચ, અને જ્ઞાન તે વિશે-
પાવગોચ જાણવો દર્શન તે સામાન્યાવગોચ છે
આત્કારરૂપ પ્રતિભાસ થાય, ઓટો કાલ રહિ પડે જ્ઞાન
માહે મલે. જ્ઞાન વિશેષાવગોચ છે, યણો કાલ રહ તે
માટે. આત્મદર્શન જેણે કર્યું “તેણે મુઘો મગમય કૃપર”
એમ શ્રીયજોવિજયજીએ પણ કહ્યું છે. તથા “ પ્રવચન
અજન જો સદ્ગુરુ કર તો દેલે પરમનિશાન/જિનેશર.
પણ શ્રી લાભાનંદજીએ પણ કહ્યું છે હ્રસ્વસ્થ સમ્યગ્-
દષ્ટિ આત્મસ્વરૂપને દેસે, પણ સાક્ષાત્ કરામલકવત્

के युक्तायुक्तपणुं न करतु, ते मानता आत्माने प्रती-
तिरूप सम्यक्दर्शन वर्मनी पुष्टि थाय, २ अनुमानप्र-
माणे लक्ष्य लक्षणे निर्धार थाय, जेम सुरा दुःख वेदता
आत्मानुं चेतना लक्षण जणाय ठे, तथा जेम मृत्र दिठे
अग्नि होयानी प्रतीति थाय ठे, अहि आत्माने वस्तु-
गते अनुभवीने वस्तुना गुणनो अंशे प्रत्यक्ष अनुभव
थाय, ३ उपमा रुहेवी ते, जेम “ जाजने काळे सम्य-
स्त्व पाम्यो ते जाणे कलज्ञान पाम्यो ” एम, ए
मानता आत्माने प्रियगुणनी पुष्टि थाय, ४ प्रत्यक्ष
प्रमाणे जेवा परमान्माए कथा ठे, तेराज अत्रे पुण्य
पापनां प्रत्यक्ष फळ देखीए जीए, उत्पादि जाणतु, ए
मानता आत्माने भवपरायता गुणनी पुष्टि थाय,
विषय कपायथकी निवर्त. एणी रीते चार प्रमाणे
आत्माने गुण नीपजे

८५ प्र०-त्रिविध कर्मरोग कयो ?

उ०-१ द्रव्यकर्म ते आठ कर्मनी वर्मणा, २ भावकर्म ते
अशुद्धोपयोग एटले आत्मानी रागद्वेषादि अशुद्ध परि-
णति, ३ नोकर्म ते ओढारिकादि पांच शरीर, द्रव्य-
कर्मनी समीपे कारण कार्यभावे रक्षां माटे तेने नोकर्म
रुहिये; ते त्रण कर्मरोगना वैद्य श्री परमात्मा तथा
गणरादि महात्माओं ठे, तेओ पण त्रिविध औप-
रूप त्रण प्रकारनी देशना आपे ठे-१ यथार्थवाद, २
विधिवाद, ३ चरितानुवाद, तेनो अर्थ — १ यथार्थ-
वाद देशनामध्ये जीराजीवादिक स्वरूप धार्मी, परि-
णम्या तैथी वस्तु तत्त्वनो प्रकाश थाय, तेणे कुरी

ભાવકર્મ રોગ મટે, રાગદ્વેષાદિ ત્રિપર્યાસપણુ ટલે, અજ્ઞા-
નનો ઉચ્છેદ થાય, ૨ ત્રિવિચાર દેશના મધ્યે દેશવિર-
તિપણુ, મર્યાદિતિપણુ ક્રિયાનો આદર, શુભો-
પયોગે આચરના, માણીનો દ્રવ્યકર્મ રોગ નાનુદ થાય,
અનાદિ કર્મકાટ ઉતર, આત્મપ્રદેશ નિર્મલના નિપજે,
તેથી જીવને પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તે, તથા ૩ ચરિતાનુસાર
દેશના મધ્યે ગરીબ સગરી જામ, ભાંગ, ત્રિપર્યાસપણાદિ
મલિનતાનુ નિર્વર્તન થાય, જેમ જગુસ્વામી, મુદર્શન
શેઠ, મેતાર્યજી આદિ મહાત્માઓના ચારિત્ર સામગ્રે
એ પરમ પ્રાપ્ત્ય જ્ઞાન રમ પ્રગટે, તેથી નાંકર્મનો
રોગ દર.

૮૬ પ્ર૦-દર્શનાદિ અનન્ય ચતુષ્ક માત્રિના કારણ મધ્ય સ્થાન
રહો

૭૦-૧ એમ રુચિથી સામગ્રી, તથા જ્ઞાનાભ્યાસમા ઉદયમ
રુચિ હોય તેટલાથી સમ્યક્દર્શન ગુણ પ્રગટે, ૨ તત્ત્વા-
તત્ત્વગણેપરુ બુદ્ધિ હોય તેથી સમ્યક્ જ્ઞાનગુણ પ્રગટે, ૩
પાંચ ઈન્દ્રિય ત્રિપર્યાસ વિકાર, રોગાદિ કપાય, પાંચ
પ્રમાદ ક્રિયાદિની જે ત્યાગ બુદ્ધિ થાય તેથી ચારિત્રગુણ
નિપજે, ૪ પ્રત્યુત્થાને, સ્વરૂપાનુભવ લગ્નતા, તણીનતા
હોય તેથી વીર્યગુણ પ્રગટે. હવે તે ચારના સ્થાન કહે
૩-દર્શનગુણનુ સ્થાન ચક્ષુ, જ્ઞાનગુણનુ સ્થાન હૃદય,
ચારિત્રગુણનુ સ્થાન ચરણ, અને ઉત્સાહ ઇન્દ્રિયાદિરૂપ
વીર્યગુણનુ સ્થાન બાહુ છે.

૮૭ પ્ર૦-અર્હિસાનુ સ્વરૂપ તથા તેના વિવિધભેદો દૃષ્ટાત સહિત
સમજાવો. (૭૦ મૂલ જૂની હસ્તલિખિત પ્રતિમા અર્હિસાના

ખેદો સંબંધી પ્રશ્ન છે. સ્વરૂપ હિંસા, અનુવચ હિંસા, દ્રવ્ય હિંસા, ભાવ હિંસા, વાચ હિંસા, પરિણામ હિંસા, યોગ હિંસા, ઇત્યાદિ હિંસાના ઘણા ખેદ છે. માધુજી નદ્રી ઉતરે છે પણ મોક્ષવર્તિ (મુખ્યતાએ) હિંસાના પરિણામ નથી તેથી તે સ્વરૂપ હિંસા જાણતી. તથા સમ્પગદષ્ટિને દેવ પૂજા, ગુરુવંદના, સાધુને આદારદાન ઇત્યાદિ કાર્યે હિંસા અલ્પવચરૂપ છે, તે માટે તે સ્વરૂપ હિંસા કહતી. રાગદ્વેષ પરિણામે જે મદગુદ્ધિથી ડરાય જીરોને ઢળે તે તગ્નમઅધ્યસાયે મહાકર્મવંચન કર, તેના અશુભ ત્રિાક દડયે આવે તે અનુવચ હિંસા જાણતી. અનુપયોગે દ્રવ્યહિંસા અને તીવ્ર પરિણામે ભાવ હિંસા વાય. સ્વરૂપ હિંસામાહ વાચ હિંસા તથા યોગ હિંસા મઠે છે. તથા એક જીરમે હિંસા અલ્પ પણ ઉદયકાલે દુઃસ્વ નિશેષ પામશે તે શેણે ? દુષ્ટ અ યચ્ચમાયના અભાવે ઉદય આવ્યાં કર્મ નિષ્ફલ કર છે દ્રઢ પ્રહારીની પેઠે. ઇત્યાદિ ચોખ્ખીઓ અહિંસા અટકુ ગન્ધમ ચે વિસ્તાર છે. યથા એકમ્યાલ્પાહિંસા દદાતિ કાલે તથા ફલમનલ્પ અન્યમ્યમહાહિંસા સ્વત્તાફલાભવતિપરિપાકે ઇત્યાદિ) ॥

૩૦-૧ સ્વરૂપ અહિંસા, તે જીવવચ ન કરવો, તેનું મીઝુ નામ વાચ અહિંસા કે યોગ અહિંસા પણ છે, ૨ હતુ અહિંસા તે જયણાએ પ્રવર્તન, ડરાય જીરની તથા પ્રવૃત્તિ, ૩ અનુવંધ અહિંસા તે રાગદ્વેષાદિ મલિન અ યચ્ચમાય, તીવ્ર ત્રિષય રૂપાયના પરિણામે હિંમાનો ત્યાગ જેવી ફલ વિપાકરૂપે આકરો કર્મવંધ ન પડે તે, ૪ દ્રવ્યઅહિંસા એટલે અનુપયોગ હિંસાનો ત્યાગ,

૯ પરિણામ અહિંસા કે ભાગ અહિંસા તે ઉપયોગ પૂર્વક પરિણમીને ડરાદાથી જે હિંસા કરતી તેનો ત્યાગ इत्यादि અનેક મેટ જાણવા. જે ક્રિયા ફલ મેટરૂપ ચોખ્ખી દેખાડે છે.—૧ હિંસા અલ્પ, ફલ વિપાક અલ્પ, ૨ હિંસા અલ્પ, ફલ વિપાક તીવ્ર, ૩ હિંસા તીવ્ર, ફલ વિપાક અલ્પ, ૪ હિંસા તીવ્ર, અને ફલ વિપાક તીવ્ર, એ મેટ જીવના અ યત્નમાય મેટ વિશેષે, વિપાક ફલનો ગણ મેટ જાણવો, અહિં જમાલી, દ્રુમહારી, ચિલાતી પુત્ર, કુર્ગડુજી ડરપાદિ દૃષ્ટાંતો યથાસમજે માય્યા.

૮૮ પ્ર૦-इच्छादिक त्रण योगनु स्वरा समजायो

૮૦-? इच्छायोग તે શુભ કરણી પ્રતાદિ આદરવાનો ઉત્સાહ-इच्छा, દશ પ્રકાર ચતિધર્મ આદરવાની इच्छा ૨ શાસ્ત્રયોગ તે હય, જ્ઞેય અને ઉપાદેય મ યેથી ઉપાદેય તે અગીકાર કરવું તે પ્રમાણે શાસ્ત્રાનુસાર વિવિધપૂર્વક પ્રતાદિ પાલ્લુ તે, ૩ સામર્થ્યયોગ તે ફોડ આત્મા, જ્ઞાન અને વૈરાગ્યની પ્રયત્ન શક્તિને અનત ફાઠ ભોગવ્યા યોગ્ય જે કર્મ તેને થોડા ફાઠમા ભોગવી ક્ષય કર, યોગદૃષ્ટિસમુચ્ચય પ્રયે ત્રણ યોગની વ્યાખ્યા કરી છે. શ્રી ગજમુકુમાલજીની પેઠે, કશું છે જે.—

દુહા.

ક્રિયાયોગ અભ્યાસ હે, ફલ હે જ્ઞાન અવધ,
દોનુવું જ્ઞાની મજે, એકમતિ મતિઅંધ,

ઇચ્છા શાસ્ત્ર સમર્થતા, ત્રિવિધ યોગ રૂ સાર,
 ઇચ્છા નિજ શક્તિ કરી, વિકલ યોગ વ્યવહાર. ૨
 શાસ્ત્રયોગ ગુણઠાણકો, પ્રરણ વિધિ આચાર,
 પદ અતીત અનુભવ કહ્યો, યોગ તૃતીય વિચાર ૩
 રહે યથાગ્રહ યોગમે, ગ્રહી સક્રુઢ નય માર,
 ભાગજનતા સો લહ, ચહે ન મિથ્યાચાર ૪

૮૯ પ્ર૦-દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય, શાથો ગ્રહણા છે ?

૭૦-દ્રવ્ય, જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મના આવરણે, તથા ગુણ, રાગદ્વેષ
 ત્રિભાવપરિણતિ, અને પર્યાય, મનોયોગ કલ્પના
 વિકારભાવને પામ્યા છે.

૯૦ પ્ર૦-મતિ તથા શ્રુતજ્ઞાની અને અજ્ઞાની જે જિનવાણી સામ્રાજ્યે
 તેને શી રીતે પરિણમે ?

૭૦-મતિ અજ્ઞાનીને વિકલ્પરૂપે તથા હામાહોલ્પણે પરિણમે,
 તથા મતિજ્ઞાનીને નિર્વિકલ્પરૂપે તથા નિર્વારિતારૂપે
 પરિણમે, શ્રુત જ્ઞાનીને વૈરાગ્યરૂપે તથા આસ્તિકરૂપે
 પરિણમે, શ્રુત અજ્ઞાનીને વિષયરૂપ તથા નાસ્તિકરૂપે
 પરિણમે, ષ્ટલે (માટે) સમ્યગ્દષ્ટિ જીવો જિનવાણી
 સાંભળવાના અધિકારી જાણતા.

૯૧ પ્ર૦-જીવ કર્મ સાથે કેવી રીતે મળેલ છે ? તે દષ્ટાંત સહિત
 સમજાવો.

૭૦-દ્રવ્યાર્થિકનયે જીવ, તુલ્યમૃતિકા ન્યાયે કર્મ સંગાથે
 મળેલ છે, ષ્ટલે જેમ તુંગડી ઉપર માટીનો ઘર લાગ્યો
 હોય પણ તુલ્યડીની અંદર કંઈ ગમાડ ન હોય તેમ
 આત્માને કર્મનો સંબંધ જાણવો, તથા પર્યાયાર્થિકનયે

આત્મા, કર્મ સંગાથે સ્ત્રીરનીરપરે, એકરૂપે લોલિભૂત થયો થકો ચતુર્ગતિ ભ્રમણ કરે છે.

૯૨ પ્ર૦—સોઝ સંજ્ઞા તે કડ અને તેમાથી કયા જીવને કેટલી હોય તે કહો ?

ઉ૦—૧ આહાર, ૨ ભય, ૩ મેથુન, ૪ પરિગ્રહ, ૫ ક્રોધ, ૬ માન, ૭ માયા, ૮ લોભ, ૯ ઓઘ, ૧૦ લોક, ૧૧ મુલ્લ, ૧૨ દુઃખ, ૧૩ મોહ, ૧૪ વિતિગિન્ઠા, ૧૫ શોક, ૧૬ ઝર્મ, એ સોઝ સંજ્ઞાઓમાથી પેહેલી દસ સંજ્ઞા એકેન્દ્રિયને, તથા ઓઘ સિવાય બાકીની પદર બેન્દ્રિયાદિકને હોય અને પચેન્દ્રિયને સોઝ સંજ્ઞા હોય

૯૩ પ્ર૦—ક્રોધાદિ ટોપોની મુખ્યતા જીવભેદ વિશેષતાએ કહો.

ઉ૦—ચારગતિમા, ક્રોધ નરકમા, માન મનુષ્યમા, માયા તિર્યચમા અને લોભ દેવગતિમા મુખ્ય હોય છે, હવે મનુષ્ય જાતિમા ક્રોધ રજપુતને, માન ક્ષત્રિયાદિ કુલવાનને, માયા ગણિકા તથા વણિકને, લોભ બ્રાહ્મણને, રાગ સ્નેહી મિત્રાદિને, રોદ તથા દ્વેષ તે કાયર દેશી, અદેશી, તથા ઢીનદુ સ્ત્રીઆ સોગીને હોય, શોક જુગારીને, ચિન્તા ચોરની માતાને, ભય તે કાયરને તથા કૃપણાદિને વિશેષ હોય.

૯૪ પ્ર૦—ધર્મ અને કર્મ ત્રિપે યથાયોગ્ય સુલાસો કરો.

ઉ૦—ધર્મ તે આત્મભાવે શુદ્ધોપયોગે હોય, અને કર્મ તે અશુદ્ધોપયોગે કરણી ક્રિયાએ તથા શુભાશુભભાવે ભવિતવ્યતાએ થાય, કર્મ તે ક્રિયાએ અને ધર્મ તે અક્રિયારૂપ હોય જેવી શુદ્ધોપયોગની તીવ્રતા તેવી ધર્મની ટઢિ જાણવી

૧૫ પ્ર૦-જિનના ચાર નિક્ષેપાના સ્થાન શરીરમાં ક્યાં છે ?

૭૦-નામ જિનનું સ્થાન જીભમાં છે, સ્થાપના જિનનું ચક્ષુમાં, દ્રવ્યજિનનું મનોયોગમાં, કેમ જે શ્રદ્ધા મનમુલ્યે છે તેથી, અને ભાવજિનનું સ્થાનક હૃદયમાં છે

૧૬ પ્ર૦-દ્રવ્યેન્દ્રિય તથા ભાવેન્દ્રિયનો ભેદ સમજાવો તથા તે શાથી ભરલ છે ? તે કહો.

૭૦-દ્રવ્યેન્દ્રિય તે આકાર ત્રિશેષ જાણવી તે મઠ્ઠ, મૂત્ર, રુપિર, માંસાદિ અશુભ પુદ્ગલથી ભરી છે, ભાવેન્દ્રિય તે ઇન્દ્રિયદ્વારા ઉપલબ્ધ વિકારો જ્ઞાન તે ગગદ્વેષાદિ વિકારોથી ભર્યું છે.

૧૭ પ્ર૦-આહારાદિ ચાર સંજ્ઞાનુ સ્વરૂપ સવિસ્તર કહો

૭૦-? આહારસંજ્ઞાથી જીવ અનાદિકાળનો પુદ્ગલ શ્વાન-પાનાદિ વાસનાથી નિરંતર ભરલો અતૃપ્ત થતો છે, ૨ ભયસંજ્ઞાએ ચાર ગતિમાં સદા કપતો રહે છે, ૩ મૈત્રુણ્યસંજ્ઞાએ ઇન્દ્રિય વિષયભિન્નાપિપ્પણે ભ્રમતો ફરે છે, ૪ પરિગ્રહસંજ્ઞાએ યન, સ્ત્રી, પુત્રાદિની નિરંતર મમતાએ મેળતુ મેળવું કરી રહ્યો છે, તેણે કરીનેજ સદા કપાય-તાપે તપેલો, સંસારમાં ઢોકલાની પેઠે સીજાય છે, છતાં સુખ માની રહ્યો છે, એ ચાર સંજ્ઞામધ્યેથી પહેલી આહારસંજ્ઞા તે વેદનીય કર્મજનિત છે, શેષ ત્રણ મોહ-નીયજનિત છે, વળી આહારસંજ્ઞાએ શરીરપરત્વે હિંસાદિ અનેક પાપકર્મ હતુ પ્રગટે છે, હિંસાથી કર્મો ઘણા થાય છે, ઇથી પાપગ્રસ્ત થાય છે, અને તેથીજ અશાતા વેદનીય પ્રગળવામે છે, તથા ભયસંજ્ઞાએ કલ્પના કર્મયોગે

વ્યક્તાવ્યક્તકર્મ વગાય છે, તથા મેઘુનસંજ્ઞાએ વિપયના અને પરિગ્રહસંજ્ઞાએ કપાય વૃદ્ધિના ઘણા તીવ્ર કર્મ વંધાય છે, એમ ચારને જોર જીવ અધોગતિએ જાય છે, સસાર પરિભ્રમણ ઘણો થાય છે, પ્લી વીજી રીતે વિચારીએ નો આહારસંજ્ઞાએ શરીરપુષ્ટિ તેણે કરી હિંસક પ્રવૃત્તિ, તેણે કરી દુઃખ પ્રાપ્તિ, તેથી આર્ત-યાનની વૃદ્ધિ, તેથી દુર્ગતિમા અનંતોક્તાઠ જીવ ભમે છે, માટે ઉત્તમ જીવોને આહાર અને નિદ્રા અલ્પજ હોય છે, એમજ ભયસંજ્ઞાએ કલ્પનાજાઠ વગે છે, તેથી રાગદ્વેષાદિ મલિનપરિણતિ વગે છે, તેથી અષ્ટકર્મનો નિવિઙ્ગય થાય છે, ચતુર્ગતિ-ભ્રમણ ગરગર થાય છે, તેમજ મેઘુનસંજ્ઞાએ વિપય સેવે, તેથી પોતાના રત્નત્રયી ગુણને આવર, તેથી જીવ સસારમા સર્વત્ર હીણઅરુલ, મૂઢ, દરિદ્રી થયો થકો ગ્ની અશાતા સર્વત્ર પામે, એવી રીતે પરિગ્રહ સંજ્ઞાએ કપાયગ્ધ ગ્નો વાય, તેથી સસાર લીર્ય થાય, એમ આ સસારના મૂઠ હતુરુજીવને આ મળા ગાધકારી અનાદિ-કાઠની લાગેલી ભયગાસના ઢાકુણોરુપ ચાર સંજ્ઞાઓ છે, તેને જેમ અને તેમ ઉત્તમ જીવે જ્ઞાન ને ચૈરાગ્ય શક્તિયે, પરમાત્માના શરણે જડને વશ કરવાના પ્રયત્ન કરગો; એ ચારમાંથી પહેલી બે આહાર અને ભય સંજ્ઞા ગાધુને ઝઠા માતમા ગુણઠાણાથી નિવર્તે છે મેઘુનસંજ્ઞા નયમે ગુણઠાણે નિવર્તે છે, અને પરિગ્રહ, લોભ, મમતાદિ દમમે ગુણઠાણે નિવર્તે છે, માટે ગુણઠાણાની વિશુદ્ધ પરિણતિ પામગા માટે એ ચાર સંજ્ઞાની મદતા થયી જોટા, તેની તીવ્રતાએ જીવ નિગોદ મુધી જાય છે, અને મદતાએ ઉર્વગતિએ વહે છે, કેમ જે જીવને મૂઢ

જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ મુખ્ય ગુણ છે, તેમાં દર્શન તો સામાન્ય અવગોચરૂપ હોવાથી તે વિશેષ અવગોધરૂપ જ્ઞાનગુણમાં સમાય છે, તેથી જ્ઞાન અને ચારિત્ર બે રહ્યાં, તેમાં જ્ઞાન તે નિમિત્ત કારણ, અને ચારિત્ર તે ઉપાદાન કારણરૂપ છે, ને ઉપાદાન કારણ સેવનરૂપે ચાર સંજ્ઞાની મદતાએ જીવ ડચા ચઢે છે

૧૮ પ્ર૦-સિદ્ધતા જીવને અનંતા ગુણ છે, તે સમપણે છે કે વિષમપણે છે ?

૩૦-નિરાચરણઆશ્રયી સમગુણે છે, પણ આપ આપણા ગુણના પર્યાય આશ્રયીવિષમપણે છે.

૧૯ પ્ર૦-પ્રાણેકરી જે જીવે તેને જીવ કહિએ તો સિદ્ધને જીવ કેમ કહેવામાં આવે છે ?

૩૦-સિદ્ધને દ્રવ્યપ્રાણ નથી, પણ ભાવપ્રાણ ચાર છે, તેનાં નામ -૧ અનંતજ્ઞાન, ૨ અનંતદર્શન, ૩ અનંતસુખ, અને ૪ અનંત વીર્ય, એ ચાર ભાવપ્રાણે સિદ્ધ જીવે છે, તેથી સિદ્ધને જીવ કહીએ, એ ભાવપ્રાણ આવરણે દ્રવ્યપ્રાણ સાપડે છે, તે કર્મજનિત છે. કેમ જે સ્વાભાવિક અનંતદર્શનરૂપ ભાવપ્રાણને આવરણે ઇન્દ્રિયપ્રાણ થયા, તેમજ સ્વજ્ઞાનરૂપ ભાવપ્રાણને આવરણે શ્વાસો-શ્વાસ પ્રાણ ઉપજ્યો, સ્વાભાવિકસુખરૂપ ભાવપ્રાણને આવરણે આયુષ્પ્રાણ ઉપજ્યો, સ્વાભાવિક અનંતસુખ, વીર્યપ્રાણને આવરણે મનોસુખ, વચનસુખ, કાયસુખ, એ વિભાવિક પ્રાણ ઉપજ્યા એ અવિકાર અધ્યાત્મસાર ગ્રન્થ મધ્યે કહ્યો છે.

૧૦૦ પ્ર૦-લેશ્યા કયા કર્મયોગે છે ?

ઉ૦-લેશ્યા, યોગ પ્રત્યયિક નામકર્મજનિત છે, અને શુભ-
શુભ પરિણામરૂપ લેશ્યા ભાવકર્મજનિત છે.

૧૦૧ પ્ર૦-વીસ વિહરમાન તીર્થકરો સપ્તધી જઘન્ય, મધ્યમ,
અને ઉત્કૃષ્ટ, સમકાલે જન્મ દીક્ષા જ્ઞાનાદિ હકી-
કત સવિસ્તર સમજાવો

ઉ૦-મહાવિદેહક્ષેત્રમા શ્રી વિહરમાન તીર્થકરો કેવલીપણે
વિચર છે, વલી કોઢ વાઙ્કરૂપણે, કોઢ રાજ્યાવસ્થાએ,
કોઢ ગર્ભમા હોય, ત્યાર જઘન્યકાલે અઢીદ્વીપમા
૧૬૦ યિજયમા ૧૬૮૦ હોય, હરે હાલ ગીસ પ્રશ્ન
છે, તે જેવારે જન્મયકો એક લાગ પૂર્વ આયુના
યાય ત્યાર ગીજા પ્રશ્ન જન્મે, વલી ગર્ભમા પળ હોય,
એમ ગર્ભના તીર્થકર પ્રશ્ન ન ગણાય, તેથી ચોરાસી
લાખ પૂર્વાયુમા તીર્થકરના જીવો થાલ્યાવસ્થામા,
યુવાવસ્થામા, રાજ્યાવસ્થામા તથા શ્રમણાવસ્થામા
તથા કેવલી અવસ્થામા સર્વે મલી ૮૩ તીર્થકરો
હોય, તે સરપાને વીસગુણા કરીએ ત્યારે ૧૬૬૦
થાય, તે મયે વીસ વિચરતા મેલીએ ત્યાર ૧૬૮૦
થાય, અને જ્યાર ઉત્કૃષ્ટપણે અઢી દ્વીપમા ૧૭૦ પ્રશ્ન
કેવલિપણે વિચર છે, ત્યાર એકરૂના અવતારમાહ
૮૩ તીર્થકર ઉપજે, તેને ૧૬૦ ગુણા કરીએ ત્યાર
૧૩૨૮૦ થાય તેમા ૧૭૦ વર્તતા મેલીએ ત્યાર
૧૩૪૫૦ થાય. પટલુ અગ્નિગન્ધ નાયકે વહુ છે,
જિમ સાંભન્યું તિમ સરપુ છે પટે તો જેમ કેવલ-
જ્ઞાનીએ મકાશ્યું તેમ સત્ય.

गाथा-सत्तरिसयमुकोस, जहन्नय वीस विहरमाण जिणा;
 समयखित्ते दस वा, जम्मपइ वीसदसगं वा ॥ ए प्रवचन
सारोद्धार ग्रन्थनी गाथा जाणवी, तथा दोहराथी गाथानो
 भाव जाणयां.

विहरमान जिन चैलचदन.

- विषरो ए गाथातणो, रुवि लेज्यो संभाल,
 १७० सित्तरिसो जिनवर हुवे, कहे के अड काल. १
- चढते काल उत्सर्पिणी, पार अष्टम जिन,
 एरुसो सित्तर जिनवर हुवे, एणीपर सुणो सज्जन २
- पांच विदेहे मेळवी, साठसो विजय उप्पन,
 भरतैरवत दस मीळे, सित्तेरसो होय जिन. ३
- पडते काळे अवसर्पिणी, सोलम जिन लगे हुत
 भरतैरवते जिन हुवे, साठसो विदेह लहंत. ४
- केवली फइ पाळ परण्या, वयणे एहज सोय,
 आठमा जिनवी सोलम लगे, विरह विदेह न होय. ५
- सोलमा जिन साथे सह, मुक्ते जाय जिन भाण,
 विरहसमे सह क्षेत्रमां, अक्षर एह पिछाण. ६
- सत्तरमा जिन होय भरह, पंच अरवत मली दश,
 समयक्षेत्र दश कथा, लेहवा एह अवश्य. ७
- सत्तर अट्टारह जिन वचे, जन्मे वीश विदेह,
 वीस एरुवीसमा वचे, संयुग्म केवळ देह ८
- भरतैरवत दश मळे, मध्यम सांप्रत वीश,
 चोवीशमा जिन शिप गये, विदेह विचरे वीश. ९
- अनागत चोवीशी सातमा, जाठमा वचे निर्वाण,
 विरह पडे सह क्षेत्रमा, अष्टमे न होय जिनभाण. १०

આઠમાથકી નવી વઝી, એમ સિત્તેરાદિ થાય,	
પરપરા પૂર્વે જેમ કહી, લેવી એમ સદાય.	૧૧
દશવીશના એકુળ સમે, જિનર જન્મ રૂઠાત,	
ભરતૈરવતે દિન હુણ, પાંચ વિદેહ રાત	૧૨
આગમે ઇણિપર માંસિયુ, વ્યયન જન્મ અગ્રાત,	
ભરતૈરવત રજનિ હોય, દિવસ વિદેહ વિરયાત	૧૩
ત્રીશ સિંહાસન સહુ, ટોય મેરુ પચ લાય,	
દો દો પૂર્વ પશ્ચિમે, એક દક્ષિણ ઉત્તર સાય.	૧૪
ચાર જન્મ એક વિદેહ મત્યે, પાંચે મલીને વીશ;	
ભરતૈરવતે દશ હુણ, એક સમયે જન્મ લહીશ.	૧૫
વીશ વીશ જન્મે વિદેહ સહી, સાઠસો વિજય પુરાય,	
લાલ ચોરાશી પૂર્વાયુ તસ, ધનુષ્ય પાંચે કાય.	૧૬
ચઢતે દોય પઢતે ત્રણે, આર ધર્મ કઠાય,	
ભરતૈરવત તે સહી, વિદેહે ધર્મ સઠાય	૧૭
પરાવર્તન કાલ ભરહેરતય, લેલો રૂઠાથી લેય,	
ચોથો નિત્ય વિદેહમાં, આણદમ્ચિ મળેય.	૧૮
જિનવર એ નિત્ય સમરતા, લહિયે સપદ કોઢ,	
પંહિત પુણ્યકૃતિ ગુરુ, ક્ષિપ્ય કહે કરજોડ.	૧૯

૧૦૭ પ્ર૦—ચક્રવર્તિના ૧૪ રત્ન કયા અને તે કયા ઉપજે ?

૩૦—૧ ચક્ર, ૨ અસિ, ૩ છત્ર, અને ૪ દહ એ ચાર રત્નો આયુષશાલામા ઉપજે, ૫ મણિ રત્ન, ૬ કાગળી રત્ન, ૭ ચર્મ રત્ન, એ ત્રણ નિઘ્નનમા નિપજે. ૮ પુરોહિત ૯ સેનાપતિ, ૧૦ ગાયાપતિ, ૧૧ વાર્ધિક, એ ચાર રત્નો પોતાને નગર ઉપજે. ૧૨ સ્ત્રી-

રત્ન તે રાજકુળે ઉપજે, ગજરત્ન અને અશ્વરત્ન એ
બે વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર ઉપજે.

૧૦૩ પ્ર૦—નવ નિધાન તે કયાં અને તે કયા પ્રગટે ?

૭૦—ગંગાનદીને તટે નવનિધાનની નવ પેટી પ્રગટે છે, તે
પ્રત્યેક પેટી ૧૨ યોજન લાંબી, નવ યોજન પહોળી,
અર્ધ યોજન ઊંચી, તે યોજન આત્માંગુલ પ્રમાણ
જાણવા, અને નવનિધિ મંત્રુસને આકારે છે, વૈદુર્ય-
મણિરત્નમય કમાલ છે, તેના તથા તેમાંનીવસ્તુનાં
નામ કહે છે:—૧ નૈસર્ગિક, તેમાં નગર નિર્મેસ
ગ્રામાદિ ઉત્પાદક વિધિ છે, ૨ પાંડુરુ, તેમાં ધાન્ય
સીજાદિકની સર્વ સપત્તિ છે, ૩ પિંગલ, તેમાં નર નારી
હય ગયનાં વિવિધ આશરણો છે, ૪ મહાપદ્મ, તેમાં
ચંદ્રે જાતિનાં રત્નો છે, ૫ મલ્લિ, તેમાં વિવિધ પ્રકાર-
ની સુગંધિ પુષ્પાદિ વિગેર રસ્તુઓ છે, ૬ કાલ, તેમાં
ત્રિકાલ જ્ઞાનનાં પુસ્તકો છે; ૭ મહાકાલ, તેમાં સોનું,
રુપુ, કાચેરાત, લોહ વિગેર સર્વ દ્રવ્ય અલ્પ છે, ૮
માણરુ નામે તેમાં રાજનીતિ, યુદ્ધનીતિ અને સર્વ
હથીયાર યુદ્ધની નીતિ છે, ૯ સુખનિધિ, તેમાં ચતુર્વિધ
નાટકાદિ સંગીત શાસ્ત્રાદિના ગ્રંથો છે, તે પ્રત્યેક નિધાને
એક હજાર વ્યતર દેવો અધિષ્ઠાયક છે, તેનું આયુ એક
પલ્લોપમનું છે.

૧૦૪ પ્ર૦—પ્રમુ જ્યાં પારણું કરે ત્યાં ધનદ્રષ્ટિ દેવતાઓ કેટલી
કર છે ?

૭૦—જયન્યયી સાઢાવાર લાખ અને ઉત્કૃષ્ટયી સાઢીવાર
ક્રોડ સોનીયા વરસાવે.

अद्धतेरस कोढी, उकोसा तत्थ होई वसुधारा ।

अद्धतेरस लवखा, जहन्निया होई वसुधारा ॥ १ ॥

१०५ प्र०—चउद मोटी विद्यानां नाम कहो ?

उ०—१ नभोगामिनी, एटले आकाशमा गमन करवानी
विद्या, २ परशरीर प्रवेशिनी, ३ रूप परावर्तिनी, ४
मृत्तभिनी, ५ मोहिनी ६ सुवर्ण सिद्धि, एटले सोनुं
बनाववानी विद्या, ७ रजत सिद्धि, एटले रूप बनाव-
वानी विद्या, ८ रससिद्धि, एटले रसरूपिकादिरस
करवानी विद्या, ९ उध मोक्षिणी, एटले गमे तेरा
बधनमाथी मुक्त करवानी विद्या, १० शत्रु पराभ-
विनी, ११ वश्य करणी, १२ भूतादि दमिनी, एटले
सर्व अग्निना उपद्रवने समावनारी विद्या, १३ सर्व
सपत्करी, १४ शिवपद मापिणी

१०६ प्र०—आचार्य महाराज आत्मस्वरूप पच प्रस्थानने व्याध
एटले श्रुं ?

उ०—व्याप्तनी पाच अवस्था माध्यामा सावधान आचार्य
भगवत, पचपद आराधने ठे, तेना नाम १ अभय,
ते अरिहतनु ध्यान, २ अकरण, ते सिद्धनु ध्यान,
३ अहर्मिद्र, ते आचार्यनु ध्यान, ४ तुल्य एटले
उपाध्यायनु ध्यान, ५ कल्प एटले साधुनु ध्यान, ते
समान अस्त्याए पच प्रस्थानमय आचार्यनी ठे.

१०७ प्र०—जीवने मिश्रगुणठाणु चढता के पढता कोने केनी
रीते आवे ते कहो

उ०—अनाष्टि मिश्रव्याप्ती होय तेने चढता न आवे. केमजे

ते प्रथम उपशम सम्यक्त्व पामे, ग्रंथिभेद करी चोये आवे, माटे अनादि मिथ्यात्वी पहिलेथी चोये आवे, माटे तेने त्रीजुं मिश्र चढतां न आवे, अने सादि मिथ्यात्वी जीव सम्यक्त्व पामीने पढयो होय ते पाळो क्षयोपशम सम्यक्त्व पामे, तेने त्रीजुं चढतां पढता आवे.

१०८ प्र०-समोहिया, जममोहिया, मरण ते कोने कहीए ?

उ०-समोहिया मरण ते जीव अहियो नीरुळे त्यारे सम-
काळे सर्व प्रदेशे नीरुळी परभने जाय, जेस सीधो
दडो फेंकता दडाना प्रदेश एक वखते दडा साथेज
जाय छे तेस जाणतुं, अने असमोहियामरण ते जीवना
प्रदेश श्रेणिपद्द आगळथी जाय, एटले अहिं तथा
परभन आत्म प्रदेशनी मरणावसर श्रेणि मंडाय ते
जेस पतंगनी टोरी हाथने अने पतंगने लागेली छे
तेनी पेठे जीव प्रदेश नीरुळे ते.

१०० प्र०-जीवनो शुद्धोपयोग गुण जे सम्यक्त्व, तथा ठरण
गुण ते चारित्र तेने आवरवाने कोण बळवत्तर छे ?

उ०-आत्मोपयोग गुण, आत्मयस्तु जीवन गुण जे सम्य-
क्त्व छे, तेने आवरवाने मिथ्यात्व समर्थ छे, अने
एनु परिणमनसुख एटले स्थिरता गुण आवरवाने
अविरति समर्थ छे, माटे मिथ्यात्वादये समकृत न
पामे, अने अविरति उदये चारित्र गुणस्यान न पामे,
पण ज्यार जीवने तथाविव परिणमन उपयोग
एकाग्रता वाय, त्यार ते मुग्यरूप ज्ञानचारित्रमय
संपूर्ण धर्मने पामे.

૧૧૦ પ્ર-દ્વાદશાંગીના કેટલા પદો છે ?

૭૦-“ કોટીશત દ્વાદશશ્ચૈ વ કોટયો લક્ષાખ્યશીતિ
અધિકાનિચૈવ પચ્ચશદ્દો ચ સહસ્ર સંગ્યામેતત્શ્રુતં
પચ્ચપદંનનામિ ” ॥ ૧ ॥ એટલા પદ છે,

“ એકાવન્નં કોટીઓ, લક્ષ્યા અઢે વ સહસ્સ ચુલ-
સિહી । સયચ્ચકં સાઢા, એકવીસ પયગંધા ॥ ૧ ॥ ”
એટલા એક પદના શ્લોકની સંખ્યા જાણી

૧૧૧ પ્ર-ચીદ પૂર્વના નામ તથા તે મત્યેકના પદની સંખ્યા
કહો ?

૭૦-૧ ઉત્પાદ પૂર્વ, પદસંગ્યા ૧૧ ક્રોડ, ૨ અગ્રાયણીય
પૂર્વ, તેમા ૯૬ લાખ પદ છે, ૩ વીર્યમ્ભાદ પૂર્વ
તેમા ૭૦ લાખ પદ છે, ૪ અસ્તિ નાસ્તિ મ્ભાદ
પૂર્વ, તેમા ૬૦ લાખ પદ છે, ૫ જ્ઞાન મ્ભાદ પૂર્વ,
તેમા ૩૬ ક્રોડ પદ છે, ૬ સત્ય મ્ભાદ પૂર્વ, તેમા
એક ક્રોડ અને ૬૦ લાખ પદ છે, ૭ આત્મ મ્ભાદ
પૂર્વ, તેમા ૩૬ ક્રોડ પદ છે, ૮ કર્મમ્ભાદ પૂર્વ, તેમા
એક ક્રોડ આઠ લાખ પદ છે, ૯ મત્યાખ્યાન મ્ભાદ
પૂર્વ તેમા ૮૪ લાખ પદ છે, ૧૦ વિદ્યા મ્ભાદ પૂર્વ
તેમા ૧૧૦૦૧૫૦૦૦ પદ છે, ૧૧ કલ્યાણ મ્ભાદ
પૂર્વ, તેમા ૬૦ ક્રોડ પદ છે, ૧૨ પ્રાણવાદ પૂર્વ, તેમા
એક ક્રોડ ૫૬ લાખ પદ છે, ૧૩ ક્રિયાવિશાલ
પૂર્વ, તેમા નવ ક્રોડ પદ છે, ૧૪ લોક ત્રિદુસાર
પૂર્વ, તેમા સાઢાતેર ક્રોડ પદ છે, ત્યાં એક પદમા
૫૧૮૮૮૪૦ અક્ષર છે.

૧૧૨ પ્ર૦-વીજે ગુણઠાણેજિનનામકર્મસત્તાવંત જીવ કેમ ન આવે ?

ઉ૦-ક્ષયોપશમ સમક્તિ, જિનનામ ગાંધી પડતાં પહેલે આવેઢે, તેને સત્તા ૧૪૮ પ્રકૃતિ હોય ઢે, કર્મ-ગંધની અવચૂર્ણિમ થે કહ્યુ ઢે સંતેઅડયાલમયં જાડ-વસમવિજિણુ ધિયતરૂ. -અસ્યાર્ય. સત્તા ૯ કર્મની પ્રકૃતિ ૧૪૮ મિઢ્યાત્વ ગુણઠાણામાંડી યાવત ૧૧ અગિયારમા સુધી હોય, પળ વીજે ત્રીજે ગુણઠાણે જિન નામકર્મ વિના ૧૪૭ પ્રકૃતિ સત્તા ૯ હોય તે કેમ ? તેનો અભિપ્રાય કહે ઢે. ચોથે ગુણઠાણે ક્ષયોપશમ સમક્તિ ઢે તે જિન નામકર્મ વાંધે તે ગાંધીને પાછો પડે સમક્તિથી પડેતો તે મિઢ્યાત્વે આવે પળ વીજે ત્રીજે ગુણઠાણે નાથે. તેમાટે મિઢ્યાત્વ ગુણઠાણે ૧૪૮ પ્રકૃતિ હોય અને સાસાદન ગુણઠાણું તે ઉપશમ ભાવ આશ્રયી ઢે, અને ઉપશમ સમક્તિ છતાં જિન નામકર્મ ન ગાયે. ચોથે ગુણઠાણે જ્યાં સુધી ઉપશમ સમક્તિ હોય ત્યાં સુધી જિન નામકર્મ ન વાંધે. સ્તોતકાલ માટે, ક્ષયોપશમ તથા ક્ષાયિકસમક્તિ છતે જિનનામ વાંધે તે પાછો ડમે તે ક્ષયોપશમ સમક્તિથી પડતો જિન નામકર્મનાલો પ્રથમ ગુણસ્થાનકે આવે પળ વીજે ત્રીજે નાથે. તિહાં ૧૪૮ પ્રકૃતિ સત્તા ૯ હોય તેથી તે તેમજ ક્ષાયિકસમક્તિને તથા ક્ષયોપશમસમક્તિને વીજું ત્રીજું ન હોય પળ ઉપશમસમક્તિ પડતા ત્રીજે ત્રીજે આવે તેને જિનનામનો વંધ નથી, વીજે ત્રીજે સત્તા ૯ ૧૪૭ પ્રકૃતિ હોય, ઉપશમ સમક્તિ

આસ્વા ભવમા પાચ ઋગ્ન આપે છે, તેમા ચારવાર શ્રેણિગત અને પાંચમીવાર પઢતાં આઠમે ગુણઠાળે અટકી ક્ષપકુશ્રેણિ માઢીને વેચઢઢાન પામે.

૧૧૩ પ્ર૦-ક્ષયોપશમ, ઉપશમ અને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વનુ સ્વરૂપ તેના ભેદ સહિત ટુકમા કહો

ઉ૦-ક્રોધાદિ ચાર અનતાનુગ્રધી ચારિત્રમોહની પ્રકૃતિ અને મિથ્યાત્વમોહનીની ત્રણ પ્રકૃતિ, એ સાતને ઉપસમાધે ત્યારે ઉપશમસમકિત અને સાતેનો ક્ષય કરે ત્યારે ક્ષાયિક અને સાત પ્રકૃતિના ઉદયનો ક્ષય કરે અને ઉદયમા ન આપેલા ઉપશમાવ તેને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહ છે હવે તે વિષે જે કાઢ વિશેષ જાણવા યોગ્ય છે તે કહ છે —

ટુકા

ચાર સ્વપ ત્રણ ઉપશમે, પચ ક્ષય ઉપશમ દોય
પદ્ ઉપશમ એક એમ, ક્ષયોપશમ ત્રિક હોય.

અથવા

ક્ષયોપશમ વરતે ત્રિવિધ, ઘેટક ચાર પ્રકાર,
ક્ષાયિક ઉપશમ યુગલ યુત, નવગા સમકિત ધાર.

ટુકાનો શુલાસો —

સાત પ્રકૃતિ મ યે ચાર ચારિત્રમોહનીની છે. ત્રણ પ્રકૃતિ મિથ્યાત્વમોહનીની છે. તે મધ્યે છ પહેલી તે વાચળ જેહવી છે, એક સમ્યક્ત્વમોહની તે કુતરી સરીરો છે. તેહનો ત્રિવરો. એ સાત પ્રકૃતિ ત્રિદા ઉપશમ ત્રિદા ઉપશમ સમકિત કહિયે એ

साते प्रकृति सत्तामाहिंवी क्षय कर तिहां क्षायिक समकीत. ए सातमाहिंवी कांडक स्वप्ने कांड उपशमे तिहा क्षयोपशम समकित कहिए. ज्यां ए सातमांणी चार स्वप्ने, ३ उपशमे, अने एक वेदे ते पहलो भेद, तथा ए सातमांणी पाच स्वप्ने, एक उपशमे अने एक वेदे ते गीजो भेद, एम वे प्रकार क्षयोपशम वेदक छे; तथा ह्ये त्रण प्रकार क्षयोपशम समकित छे, ते कहें छे ते आवी रीते - १. चार स्वप्ने त्रण उपशमे, २ पाच स्वप्ने ३ उपशमे, ३ छ स्वप्ने एक उपशमे, एम ए त्रिविध क्षयोपशमसमकित अने पूर्वोक्त द्विविध वेदक भायना मळी क्षयोपशम पंचविध स्वरूप कथ्युं, ह्ये क्षायिकवेदकनो एक भेद ते किम ? उ स्वप्नाये, एक वेदे ते क्षायिकवेदक कहिये तथा उ उपशमाये अने एक वेदे ते उपशमवेदक कहिये, तथा सातने क्षये क्षायिक अने सातने उपशमे उपशमिक एम सम्यक्स्वरूप नव प्रकार कथ्युं.

११४ प्र०-मोहनीयकर्मणु लक्षणस्वरूप कहो

उ०-१ जे विभ्रमपणे आत्मस्वरूपने विपरीत जाणे, जेम औपने रूप कह ते मिथ्यात्व मोहनी, २ मिश्र-मोहनी ते-कांडक डामाडोउपणे, संदेहयुक्त, अनि-धरिपणे जाणे, पण आत्मज्ञान मते पामना न दे, ३ सम्यक्स्वरूप मोहनी ते सम्यगु यस्तु उपर मोह उपजाये, देवगुरु आदिपर मारापणारूप ममता कराये, जिनवचन मये शंकाकरादि कांडक विभ्रमत्वरूप चित्त मलिनता कराये ते / तथा जनतो छे अनुबंध कर्मविपाकरस जेनो तेने अनंतानुबंध कषाय कहिये.

११४ प्र०-सापेक्ष अने निरपक्ष ते केवी रीते ?

उ०-सापेक्ष एटले अपेक्षा सहित एटले कार्य पडे त्यारे

નિલેપે જિનપ્રતિમાજીની અઘ્ર પ્રકારી, સત્તર મેદી
આદિ પૂજા ભક્તિ વિવિધો કરતાં ભાવપૂજા તન્મય
થઈ પરિણમે તે, ૩ તથા દ્રવ્યનિલેપે જિનભક્તિ તે
જિનના જીવ તેના ગુણે ભાવે જિનના જીવ જાણી
તેમને ભાવથક્કી વંદનાદિ કરું તે, ૪ તથા ભાવ
નિલેપે જિનભક્તિ તે ત્રિગડે વેઠા સમોસરણે અનેક
ભવ્યજીયોને પ્રતિયોધ આપતા એવા જેમ હાલ શ્રી
સીમંધરાદિ સ્વામી ડે તેમને વંદના નમસ્કાર ગુણ
સ્તુતિ ઇત્યાદિ કરવી તે.

૧૧૭ પ્ર૦-જીરને કર્મ સંવંધી કરજ તથા કર્મ જનિત ભાવ-
દરિદ્રપણું કેમ ટલે ?

૭૦-જીવ અનાદિ કાલનો રાગ દ્વેષ મોહે પરિણમે ડે,
તેને દેહુ, તથા દરિદ્રપણુ વેડ વો ડે, તે ટાઢવાનો
ઉપાય એ છે જે સમક્ષિત ગુણની પ્રાપ્તિ થઈ, શુદ્ધ
રત્નત્રય ધર્મ પ્રગટવાથી ટલે; તે આવી રીતે કે
દર્શનગુણ થઈ દ્વેષભાવ ટલે સમભાવ પ્રગટે, તેથી
જ્ઞાન ગુણ પ્રગટે માટે, તેથી પુત્રલાદિ પરવસ્તુ ઉપર
મોહ ટલે, ત્રૈરાગ્ય પ્રગટે, તેથી ચારિત્રગુણ પ્રગટે, તેથી
મોહનુ દગ્ધિપણુ જાય, ચરણ ઠરણ ગુણ પ્રગટે, તથા
કર્મનું દેહું ઇટલે કરજ ટલે. તે આવી રીતે કે-
દર્શનગુણે જન્મ કરવા રૂપ ભવપરપરા મટે, જ્ઞાનગુણે
જરાની વંદના મટે, ચારિત્રગુણે મરણ ભય મટે, તેથી
અમરપદ પામી સિદ્ધિવર, એમ દર્શનગુણે જ્ઞાન ચારિત્ર
વેડ અનુક્રમે પ્રગટે અને એ રત્નત્રયના લાભે જન્મ-
જરામરણાદિ ભય ટલે, જેમ કોડ નિર્ધનને લક્ષ્મી

ઘણી મઝે, ત્યાર તેનું દેવું અને દરિદ્રપણું રૂંને ટલે છે, રત્નત્રય પ્રાપ્તિથી આત્મધર્મરૂપ બન પ્રગટે, રાગદ્વેષ મોહરૂપ દરિદ્રપણું જાય, અને જન્મ જરા મરણરૂપ કરજના ભય ટલે

૧૧૮ પ્ર૦—મોહરાજાનો મૂલ મંત્ર કયો ? અને તેથી જીવ છ પ્રકાર ઘણાં કર્મો વાધે છે તે કેવી રીતે ?

ઉ૦—રાગદ્વેષ તે જીવના પરિણામમા વર્તે છે, તેથી કર્મ વાધે, તે ઉદય આવે ત્યારે આર્ત અને રૌદ્ર ધ્યાન થાય; તેથી વિષય કપાય સેને, તેથી તેને ઘણાં કર્મ વંધાય, તેથી મત્ર પરંપરા જીવને ટલે નહિ, એ મોહનો મૂલમંત્રથી જ જાણવો.

૧૧૯ પ્ર૦—સમ્યગ્દૃષ્ટિનો શબ્દાર્થ તથા લક્ષણ કહો

ઉ૦—સમ્યક્ કહેતા યથાર્થ, દૃષ્ટિ કહેતા શ્રદ્ધાન, સમ્યગ્ જ્ઞાન તે યથાર્થ જાણવું. સમ્યક્ ચારિત્ર તે યથાર્થ આચરવું, તથા ઉદયકાળે સમ્યક્ પ્રકારે સહન કર અને સ્વરૂપે જોવું એ લક્ષણ સમ્યગ્દૃષ્ટિ શાવક સાધુના જાણવા.

૧૨૦ પ્ર૦—ગુણગ્રાહી, ગુણગનેષી, સહજકારી (સહાયકારી) તે શું ?

ઉ૦—? ગુણગ્રાહી ઇટલે જે જીવ સદ્ગુરુ પાસે સૂત્ર સિદ્ધાન્ત સામઝીને ઘણી પ્રશંસા કરે, કીર્તિ કર, શુર્વાદિકના કોઈ કર્મ ઔદયિક અવગુણ દેહીને તેને દ્વેષ ન ઉપજે, કેમકે જો રોદ કે અરુચિ થાય તો મક્તિ વિનયાદિ રુચિવર મન મગ્ન થઈ જાણ, તેથી આગલ ગુણ થતો અટકે, અને હોય તે પણ કદાચ વધી નાસે, ૨ ગુણગનેષી ઇટલે શુર્વાદિમાહે

કોઈપણ ઉપકારાદિ ગુણ હોય તે સંભારીને આક્રોશાદિકને લીધે સ્વેદાય નહિ, કદાચ માઠું લાગે પણ પાઠું તેમની હિત બુદ્ધિ, મીતિ, વિશ્વાસ, કૃપાદિ અનેક નિસ્પૃહિપણે કરેલા ઉપકારને સંભારી મન નિર્મલ થાય, અવગુણ, દૃષ્ટિમા ન આવે, તેથી વિનયાદિ ભક્તિ ચૂકે નહિ, ૩ સહાયકારિ તે ગુર્વાદિકને અન્ન, પાણી, વસ્ત્ર; ઔષધાદિથી ઘણી સહાય કરે, પોતે ગાંઠથી, સ્વરચે, ગાંઠે ન હોય તો કોઈ યોગ્ય જીવ પાસેથી લાવીને ગુરની સહાય કરે, તથા સેવા, ભક્તિ, વૈયાવચ્ચ, પોતે જાતે ત્રિકરણ શુદ્ધિ કરી મહા શાતા ઉપજાવે, પ્રસન્નતા કરાવે, જેને પરિણામે પોતાને અનંત પાપની નિર્જરા અને જ્ઞાનાદિકની પરમ શુદ્ધિ તથા વૃદ્ધિ થાય, જેમ શિષ્યોમાં ગુર્વાદિ ઉપર અતરંગ પ્રેમ, ભક્તિ, રચિ, વિશેષ રસિકતા સહિત ટીંપ્તિમાન્ દિન પ્રતિદિન અધિકને અધિક થતાં જાય. તેમ ગુરુ પણ ઉત્તમ પરમારથી, શુભમતિ, એકાંત નિસ્પૃહી, નિર્મમત્વી, નિરાધિમાની, સંપૂર્ણ રીતે સરલ, પ્રૌઢપણે ગમ્भीર, પરમસમાન, દૃષ્ટિમંત, દયાલુ, કૃપાલુ, પોતાના આશ્રિતોને વિષે પૂર્ણ વિશ્વાસી, સર્વભિવ્યાશ્રમ રહિત થયા થકા સદાનંદપણે પ્રવર્તમાન હોય પણ હા । ઇતિ સ્વેદે આ વિપમ કાલના પ્રભાવે ઉપર કહ્યા તેવા મુશિષ્યો તથા મુગુરુઓ મલ્લવા દુર્લભ છે, અને જ્યાં હોય ત્યાં તેઓ નિશ્ચય કલ્પવૃક્ષ સમાન જાણવા.

પ્ર૦-શાતા, અજ્ઞાતા, સુખ, દુઃખ વિષે નિમિત્ત તથા

ઉપાદાન કારણ મમજાયો.

૩૦-શાતાઽશાનામુલ્લદુ ગ્યોધાયં ત્રિજેષઃ શાતાઽશાનાઽ-
નુક્રમેણ ઉદયપ્રાપ્તાના યદનીયકર્મપુદ્ગલાના અશુભય-
રુપ તથા મુલ્લદ ગ્યેન પરીદીર્યમાણવેદનીય અશુભય-
રુપં. શાતાદિ પૂર્વોક્ત ચાર અનુક્રમે ઉદયપ્રાપ્ત શાતાદિ
વેદનીય કર્મના પુદ્ગલોનો શાતા, અશાતા, મુલ્લ,
દુઃસ્વરુપ અનુભવ છે, તથા મુલ્લ દુઃસ્વરુપે ઉદયમા
ત્ત્વાનારા ઉદીરણારુપ જે મૂઠા હેતુ તે યદનીયકર્મ
અનુભવરુપ શાતાદિ ઉપાદાન કારણ છે, અને શાતા
અશાતા ઉદય આવ્યા જે કર્મપુદ્ગલો તેનું વેદબુ,
ભોગવતુ તે અશુદ્ધ ઉપાદાનરુપ છે, અને મુલ્લ,
દુઃસ્વ તેહના ફઠ છે, તે ફઠ પામ્યા પછી ઉદય
આવ્યા તે યદનીયકર્મનુ ભોગવતુ તે ભોગવતો
નિમિત્તરુપ થયો, અર્થાત્ મુલ્લ દુઃસ્વને ભોગવતા
થકા જો હર્ષ શોક કર, મદોન્મતતા કે શૂર્ણા કરે
તો ફરી તેવાજ શાતા અશાતારુપ વેદનીકર્મ વાપે,
તે વંધ ઉપાદાન કારણ જાણતુ, અને પૂર્વોક્ત હર્ષ
શોકાદિ પ્રવૃત્તિ તે નિમિત્ત થયુ જાણતુ, એમ કારણ
કાર્ય નિમિત્તથી ઉપાદાન અને ઉપાદાનથી નિમિત્ત
એમ જેમ વૃક્ષ તેમ ફઠ તથા જેમ વીજમાંથી વૃક્ષ
અને વૃક્ષમાંથી વીજ નીપજે તેમ કર્મથી શાતા
અશાતાદિ જીવ પામે છે, અને ફરી અજ્ઞાનપણે
સમભાવ ન રહ્યાથી એવાજ વાંધી સસાર પરપરામા
મમે છે, શાતા અશાતા આત્માશ્રિત જીવવિપાકી
પ્રકૃતિ છે, અને મુલ્લ દુઃસ્વ પુદ્ગલાશ્રિત હોવાથી પુદ્ગલ-
વિપાકી પ્રકૃતિ છે.

૧૨૨ પ્ર૦—વેદના કેટલા પ્રકારની, કહ, તેનું સ્વરૂપ દૃષ્ટાંતથી સમજાવો.

ઉ૦—૧ ત્રેયણાદુવિહા, અભ્યુપગમિયા ઉપક્રમિયા, સ્વય-
મભ્યુપગમ્યતે વેદ્યતે યથા સાધવ કૈશલ્યશ્ચનાતાપના-
દિભિઃ વેદયન્તીતિ અભ્યુપગમિકી વેદના, ઉપક્રામિકી
તુ સ્વયમુદીર્ણસ્યોદીરણાકરણેન ચ ઉદય ઉપનીતસ્ય
વેદ્યસ્ય અનુભવ इत्यर्थ, જે વેદનીયકર્મ કાઢ પરિ-
પાકે સ્વયમેવ સહજ ઉદય આવે તે સમભાવે વેદીને
સ્વપાવે તે ઉપક્રામિકી, અને ૨ જેમ સાધુમહારાજા
કૈશલોચ આતાપનાદિ પરિપદ વેદનાને પોતે ઉદીર-
ણા ઉદીરી સમભાવે વેદી કર્મની નિર્જરા કરે છે
તે વેદનાને અભ્યુપગામિકી કહિયે (તથા પાઠાન્તરે
જૂની પ્રતિમા નીચે પ્રમાણે છે—એક વેદનીકર્મકાલે
પાકીસ્વભાવે ઉદય આવે તે સમભાવે વેદીને સ્વપાવે
તે અભ્યુપગામિની વેદના અને એક ઉદીરણાઈ કરી
ઉદય લાવીને વેદનીય કર્મના પુદ્ગલ સમભાવે વેદી
સ્વપાવે તે ઉપક્રામિકી વેદના જાણવી એ ભાવ.

૧૨૩ પ્ર૦—વેદના શુદ્ધ સ્યાદ્વાદે જૈનધર્મની છે એમ ક્યારે
કહેવાય ?

ઉ૦—જિનચિન્તાનુસાર વેદના ચતુર્વિંશ છે:—૧ કારણ
સ્વાયંરૂપ, ૨ નિમિત્ત ઉપાદાન સદિત, ૩ દ્રવ્ય ભાવ
યુક્ત, ૪ નિશ્ચય વ્યવહારનયયુક્ત.

૧૨૪ પ્ર૦—ચાત્રીસ પરિપદમાં શીત કેટલા અને ઉષ્ણ કેટલા ?
શીત અને ઉષ્ણ તે શું ? અનુકુલ અને પ્રતિકુલ

કેટલા, અષ્ટ કર્મના વિભાગે કયા કર્મના કયા કયા પરિપહો છે ?

૩૦-સ્ત્રી અને સત્કાર ૧ બે શીત ઇટલે મનને શાતાકારી માટે અનુકુલ પરિપહો છે, વાકીના ઉષ્ણ ઇટલે મનને સંતાપકારી માટે પ્રતિકુલ છે, ૧મ આચારાંગે તૃતીયાધ્યયને પુરેદીકામધ્યે કહ્યું છે. તથા ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમા કહ્યું છે. હવે જ્ઞાનાવરણીયના ક્ષયોપશમે પ્રજ્ઞા અને જ્ઞાનાવરણના ઉદયે અજ્ઞાન ૧ બે છે, પેદનીયના ઉદયે - ૧ છુધા, ૨ પિપાસા, ૩ શીત, ૪ ઉષ્ણ, ૫ ઢંસ, ૬ ચર્ચા, ૭ મલ, ૮ સજ્જા, ૯ વધ, ૧૦ રોગ, ૧૧ તુળ સ્પર્શ, મોહનીયના ઉદયે - ૧ અવેલક, ૨ સ્ત્રી, ૩ અરતિ, ૪ આક્રોશ, ૫ યાચના, ૬ નિસિદ્ધિયા, ૭ સત્કાર અને ૮ સમ્યક્ત્વ પરિપહ તે મિથ્યાત્વમોહના ઉદયે હોય, તથા અલાભ તે અતરાયના ઉદયે હોય તે સર્વે મુનિમહારાજા શુદ્ધાત્મોપયોગસ્વરૂપ વિચારી મહા પૈરાગ્યભાવને ભાવતા-યકા સમ્યક્પ્રકારે સહે પણ અસ્થિરતા કે સ્વેદાદિ ફાઈ ન કરે, ત્યા પરિપહ ઇટલે સમસ્ત પ્રકારે સમ-ભાવે સહ્યુ, જે કર્મોદયે આવે તે, અને ઉપસર્ગ તે સ્વકૃત યા પરકૃત પીઠા જે પ્રગટે તે સમભાવે સહેતી, અયગ્રા મતાતરે ઉપ ઇટલે સમીપે અને સર્ગ ઇટલે આવીને ઉપજે જે તે ઉપસર્ગ સ્વાશ્રિત છે અને પરાશ્રિત પરિપદ છે.

૧૨૫ પ્ર૦-વધ, ઉદય, ઉદીરણા અને સત્તા ૧ ચારમા કેટલી આત્મિક અને કેટલી પૌદ્ગલિક છે ?

७०-उदय अने सत्ता पौद्गलिक, बंध अने उदीरणा आ-
त्माश्रित ठे.

१२६ प्र०-अष्ट पुद्गल वर्णानुं अल्प बहुत्व कहो.

७०-आठ वर्णनामांहे औदारिकना योडा, तेथी अनंत-
शुणा वैक्रिय, तेथी घणा आहारक, तेथी घणा तैजस,
तेथी घणा भापाना, तेथी घणा श्वासोश्वासना,
तेथी घणा मनना अने तेथी घणा कार्मणनी वर्णाना
पुद्गलो जाणवा.

१२७ प्र०-यावीश^{२२} परिपह पैकी कया कया परिपहो कया कया
कर्मथी उपजे ठे ?

७०-ज्ञानावरणीची २, मोहनीना ८, वेदनीना ११, अंत-
. रायनो १, ए कर्मथी उपजे. अत्र गाथा —
दंसणमोहदसण परिसहपन्नाअनाण पढममि ।
चरिमेअलाभ परिसहसत्तेव चरित्तमोहमि ॥ १ ॥
अकोसेअरईत्थी, निसिहिआचेव जायणाचेव,
सकारय समत्त ईकारसवेयणिज्जम्मि ॥ २ ॥
पंचेवअणुपुब्बी, चरियासिज्जातहेवजल्लेय ।
वहरोगतणुफासा, सेसेसुनत्थिवियारो ॥ ३ ॥ इति भाव

१२८ प्र०-उपसर्ग अने परिपहमां शो फेर छे ?

७०-उपसर्ग ते आत्मकर्मजनित ठे, उपसमीपे स्पष्टं
उपसर्ग ते भाटे, तथा परिपह ते परजनित ठे. परना
निमित्तथी कथा, ते सहेवुं 'परिसमन्तात्सद्यते इति
परिपह' इति उपसर्ग परिपहनो अर्थ विचारवो
इति भाव.

૧૨૯ પ્ર૦-ચાર પ્રમાણે કરી વીર પરમાત્મા મળ્યા વ્યારે ગણાય ?
તે સિદ્ધ કરો

૩૦-જૂની પ્રતિમા નીચે પ્રમાણે પાઠ છે. “તદ્વથા અથ
પ્રમાણ ન્યાર અનુયોગમૂત્રે કલા છે, અનુમાન પ્રમાણ
૧, ઉપમાન પ્રમાણ ૨, આગમ પ્રમાણ ૩, પ્રત્યક્ષ
પ્રમાણ ૪, તે મધ્યે આજ શ્રી વીર સ્વામી પ્રત્યક્ષ
પ્રમાણે કિમ મલે ? તે યાપના નિષ્કેપાથી મલે તે
કિમ ? સમભાવ શાત મુદ્રાપર્યંકાસનની ઉત્પાદ અને
રાગદ્વેષનો પ્રિનાશ પહવી અસલની નકલ (યાપના)
જિનપ્રતિમા તે દેગ્વીને ભાવથી શ્રીવીરસ્વામી પ્રત્યક્ષ
પ્રમાણે મિલે જિન પ્રતિમા તે જિન સરિચ્છી તે
જિનપ્રતિમાની ભક્તિ જિનભારે કીધાના ફલ શ્રાવ-
કને મહાનિસિધ્ધમૂત્રે કહ્યું છે ‘અયકપ્પસદ્ધો, ઇતિ
વચનાત્, તિહાર જિન પ્રતિમાની ભક્તિ કીધી
તે જિનની કીવી ઇમ ‘કારણે કાર્યોપચારાત્’ ઇમ
જિનની સ્થાપનાથી આજ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણે શ્રી વીર
મળ્યા રૂઢીય ‘અત્ર સંદેહોનાસ્તિ’ ઇતિ ભાવ ”
તથા છાપલી પ્રતિમા નીચે પ્રમાણે પાઠ છે

અવિરોધ, અસ્ત્વલિત, અવિસવાદિ, નિઃસ્વાર્થ,
एकात, દયામય, સપૂર્ણ સત્ય, મધુર, પ્રિય, ગમીર,
અમર્મ પ્રકાશક, સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શિપણાના લક્ષણો
પૂર્ણ, તથા મુદ્રામાર શાત મુદ્રાસ્મય રાગદ્વેષાદિ
ચિન્હ રહિત ઇત્યાદિ અનેકશાસ્ત્રવચન ગોચર વીર-
પરમાત્મા આગમપ્રમાણે સિદ્ધ કરીય ૨ અનુમાન
પ્રમાણે જેમ ઘૂંટ્ર દિઠે અગ્નિનો નિશ્ચય થાય તેમ

પૂર્વાપર મહાત્માઓના ઐતિહાસિક સંબંધ તેના વિધ-
વિધ ઉત્કૃષ્ટ સદાચાર પ્રવર્તક પુરુષોના પ્રમાણોષ
જ્યારે એસી નેહું વાતો અનુભવથી સત્ય સિદ્ધ થાય
તો તેની શેષ દસ વાતો પણ સત્યજ માની લેવાય
ઠે અને હાય ઠે પણ તેમજ, એવીજ રીતે શ્રી
વીર પરમાત્માના અનેક વચનો અત્યારે વીજા અન્ય
દર્શનના વચનો કરતા સત્ય, અવિરોધી, અને
પ્રમાણભૂત થાય ઠે, તો કોઈક સ્પષ્ટ, અગમ, અગો-
ચર વાત છદ્મસ્થ મદનુદ્ધિના ગ્રાહ્યમાં ન આવી શકે,
તોપણ વીજી ઘણી વાત મળે ઠે તેને અનુમાને ને
પણ સત્યજ હોવી જોઈએ, એમ વીરપ્રભુના વચનો પણ
યુક્તિ તથા ન્યાય સિદ્ધ સત્ય હોવાથી વીરપરમાત્મા
અનુમાનપણે પણ સિદ્ધ થયા, ૩ ઉપમા પ્રમાણ-
પુરિસસિદ્ધાંત એટલે તપ તેજે તથા પરિપક્વ ઉપસર્ગ
સહન કરવામા નિર્ભય, સાહસિક, કેસરિ સિંહ-
સમાન પરાક્રમી, વીરપરમાત્મા ઉપમા પ્રમાણે પણ
સિદ્ધ થયા જાણવા, ૪ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ-જિનપ્રતિમા
જિન સરસ્વી હોવાથી વીરપરમાત્મા-સ્થાપના નિર્લેપે
સિદ્ધ થયા, કારણ જે સમભાવ, શાંત મુદ્રા, વિશુદ્ધ
પર્યકામન ઇત્યાદિનો ઉત્પાદ, રાગદ્વેષનો વ્યય, અને
મૂલસ્વરૂપે ધ્રુવ, સચ્ચિદાનંદ ઘનમય એવી અસલની
નકલ શ્રી જિનપ્રતામાજી ઠે તે દેહી પ્રાવધી શ્રી
વીરપરમાત્મા પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ થયા જાણવા, સ્થાપના-
જીની ભક્તિ તે સાક્ષાત્ની ઘરાવરજ ઠે, કારણે કાર્ય
ઉપચારે સત્ય ઠે.

૧૩૦ પ્ર૦—જીવ અટકર્મવર્ગનાદલિત કેવી રીતે વર્તેલી આઠે કર્મને આપે છે ?

ઉ૦—સમય સમય જીવ કર્મવર્ગના ગ્રહે છે, તે આઠે કર્મને વર્તેલી આપે છે તે આગળ રીતે—સર્વથી થોડાં આયુ-કર્મને, તેથી પ્રિયેષાધિક નામ અને મોતને, તે વેડમા માહોમાહે સરસાં, તેથી ૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, તથા ૩ અંતરાય એ ત્રણને વિશેષાધિક પળ માહોમાહે સરસા દલ આપે, તેથી મોહનીયને સંસ્કારાત્મકાધિક, તેથી વદનીયને અધિક, એમ વેદનીયકર્મને સર્વથી અધિક દલ મળે છે, કેમ જે વેદનીય વિષાક જીવને થોડા દલે પ્રગટવળે જણાય નહિ તેથી. ઇતિ ભગવતીસત્ર કથા છે.

૧૩૧ પ્ર૦—જીવ વિગ્રહગતિ કર તો તેનો ઉત્કૃષ્ટ કાલ કેટલો ?

ઉ૦—તસનાહી વહાર એકંદ્રિયથાવરકાયજીવ વિદિશીષ ઉપજનારને પાંચ સમય લાગે છે

૧૩૨ પ્ર૦—અભિસંધિવીર્ય અને અનભિસંધિવીર્ય તે શુ ?

ઉ૦—અભિસંધિ વીર્ય તે ઉપયોગ પૂર્વક આત્મચીર્ય, અને અનુપયોગ આત્મચીર્ય તે અનભિસંધિવીર્ય.

૧૩૩ પ્ર૦—સમક્રિતી શ્રાવકને ગૃહસ્થવળે છદ્ધુ ગુણઠાણુ સ્પર્શે કે નહી ?

ઉ૦—સમ્યગ્દષ્ટિષ્ દેશનિરતિ ગૃહસ્થાસાસ છતાં કોઈ જાણસ્યે જે તે ચોથા પાચમા ગુણઠાણાવાલાને નિર્મલ અધ્યવસાષ વ્યાનદ્રશાષ શુભયોગે શુભ ધર્મધ્યાને છદ્ધા સાતમા ગુણઠાણાના પરિણામ આપે પડે તે

કાલાન્તરે અતર્મુહૂર્તમાત્ર રહીને પડે મટી જાય. પોતાના ગુણઠાણા માફક પરિણામ રહે એવું કહે તે અસત્ય સ્વમતિ કલ્પના પણ કોઈ ગ્રન્થોક્ત નહીં. તત્તોત્તરં ચોથા પાંચમાથી ભાવચારિત્ર ગુણ આવે ચઢતે ૧૩ મા ૧૪ મા સુધી ચઢીને મરુદેવ્યાદિનીપરે પુણ્યાઢ્યરાજાનીપર સિદ્ધિવર, પાછો તે ગુણઠાણા ફરસીને પડે નહિ. ગૃહસ્થવાસી ગમે તેવો ઉત્કૃષ્ટ શ્રાવક હોય, તોપણ તેને ગુણઠાણું પાંચમુંજ હોય છે, પણ ડહું સાતમું ન કહેવાય; કેમજે ગુણઠાણાની પ્રાપ્તિ કપાયના ક્ષયોપશમને આગીન છે, અને અ યવસાયની નિર્મળતા તે નિજ પરિણતિને આગીન છે, તે પરિણતિ પોતાના અભ્યસાયની નિર્મળતાએ કપાયનો ક્ષયોપશમ કરીને અધિક ઉચા ગુણઠાણાની પરિણતિરૂપ કરે તો અધિક ગુણઠાણી કહેવાય, નહિ તો ભાવની શુદ્ધાશુદ્ધ તારતમ્યના કહેવાય.

૧૩૪ પ્ર૦-સમ્યક્ત્વ મોહનીયને કોણ વેદે, અને ક્યાં સુધી વેદે, અને તેનું સ્વરૂપ શું ?

ઉ૦-ક્ષયોપશમ સમક્તિની સમક્તિ મોહનીનો ઉદય હોય અને ઉપશમિક અને ક્ષાયિકને તે ન હોય, તેમજ વેદકને એક સમયનોજ અતિમુક્ત કાઠ હોવાથી ગણત્રીમાં લીધું નથી, સમ્યક્ત્વ મોહિની તે ક્ષયોપશમીને હોય તથા ઉપશમીને સત્તાએ હોય, તેથી પ્રદેશે અને રસે અનુક્રમે, તે સંકારંસ્વાદિ સહજ વિભ્રમતા વેદે, કોઈક જિનમણીત સૂક્ષ્મ અર્થભાવ મધ્યે મુંઝાય તે સમ્યક્ત્વમોહનીયનું સ્વરૂપ જાણવું.

૧૩૫ પ્ર૦-ઉત્સર્ગ અને અપવાદનું શું સ્વરૂપ છે ?

ઉ૦-ઉત્સર્ગ તે વ્યવહારમાર્ગ અપવાદ તે નિશ્ચયમાર્ગ યથા સાધુને પૃથ્વીકાયાદિ પદ્માયની વિરાધના નિષેધી છે. કદાચિત્તુ કારણે નદી ઉતરવી પડે તથા આહારાદિકને અર્થે ગુરુદેવ વદનાને અર્થે ચાલતા વિરાધના થાય તે ઉત્સર્ગ તે માટે અપવાદે પદ્મસ્ત્રાણ મહાત્રતના હોઈ અને કાદક અળ કારણ પડે ઉત્સર્ગમાર્ગ હોય, તથા વાચનાન્તરે કોદક ગ્રન્થે ઉત્સર્ગ તે ઉત્કૃષ્ટો નિશ્ચયમાર્ગ કયો છે, અને અપવાદ તે કોમલમાર્ગ માટે વ્યવહારમાર્ગ કયો છે, તેહનો સ્વરૂપ આગે લખ્યો છે એ ભાવ ઉત્સર્ગ માર્ગની ચર્ચા ઘણી છે, પણ હા તો અલ્પબુદ્ધિએ જેહુ જાણ્યુ તેહુ લગ્યુ છે, इति भाव.

૧૩૬ પ્ર૦-દીવા પ્રમુખ જ્યોતિમય પદાર્થોના પ્રકાશ પડે છે, તે દીવામંથે રહલા અમિકાય જીવના પર્યાય છે ?

ઉ૦-દીવા મંથે જે અગ્નિના જીવ છે, તે માહેજ પરિણમી રહ્યા છે, પણ દાહકરૂપ પર્યાય છે તે વાહેર નીકળે નહિ, તથા દીવાના પ્રકાશરૂપ પુદ્ગલ જે વાહેર દીસે છે, તેતો વિસ્તૃષ્ટતા પુદ્ગલની પર્યાય છાયા છે. તથા દીવાની વાહેર જે પ્રકાશરૂપ પુદ્ગલ દીસે છે તે, તથા પ્રકાશરૂપ પુદ્ગલના નિમિત્તે, અપર વિસ્તૃષ્ટતા પુદ્ગલ શ્રેણિવદ્ધ જમાવ થાય છે તે અચિત્ત દીસે છે. પણ તે અમિકાય જીવના પર્યાય નહિ, તેના (અગ્નિના) ગુણ પર્યાય તો દાહક રૂપે છે, તે જ્યાં વ્યાપે ત્યાં વાઝી ભસ્મ કરે; માટે વાહિર પડતો પ્રકાશ વિસ્તૃષ્ટતા પુદ્ગલ પર્યાય

(અચિત) જાણવા, જેમ આરસીમાં મુલ્ક જોતાં આપણા શરીર મમાન સર્વ પ્રતિબિંબિત પુદ્ગલ દીસે છે, તે કાંઈ આપણા શરીરના પર્યાય આરસીમાં જતા નથી, પણ તે આરસિનું નિમિત્ત પામીને ત્યાં શરીર મુલ્કાદિ જેવા વિસ્ત્રસા પુદ્ગલ તત્કાલ શ્રેણિબદ્ધ તદરૂપ પરિણમિને જમાવ થાય છે, પણ તે જીવના પર્યાય ન જાણવા, એવીજ રીતે શરીરની ડાયા વિગેર વિસ્ત્રસા પુદ્ગલજમાવ જાણવો, તેમ દીવા પ્રમુલ્કના પ્રકાશાદિમાં પણ જાણવું. *

■ શ્રીમદ્ દેવચન્દ્રજીવ દીવાના પ્રકાશને વિસ્ત્રસા પુદ્ગલ માની અચિત્ત કહ્યો છે આ ઘાતમા એ મત છે કેટલાક મુનિયો શ્રીમદ્ દેવચન્દ્રજીની પેઠે દીપકના પ્રકાશને વિસ્ત્રસા પુદ્ગલ માની અચિત્ત ગણે છે અને રાત્રે ઉપાશ્રયમા દીપકના પ્રકાશમા પુસ્તકો યાચે છે શરીરપર પ્રકાશ પડે છે તે અદાહકવિસ્ત્રસા પુદ્ગલરૂપ છે એમ માને છે અનન્ત પરમાણુઓનો સ્કથ વને છે તેની અવશ્ય છાયા હોય છે અગ્નિકાયાના પુદ્ગલોની, મણિની છાયાની પેઠે છાયા પડે છે દીવાની ચારે તરફ પ્રકાશમય વિસ્ત્રસા પુદ્ગલો છે તેજ અગ્નિના છાયા-પ્રતિબિંબ પુદ્ગલો છે માટે છાયા પ્રતિબિંબ પુદ્ગલો છે તે વિસ્ત્રસારૂપ હોઈ અચિત્ત છે (અન્ય સચિત્ત મનુષ્ય વગેરે છકાયાના પ્રતિબિંબ છાયા પુદ્ગલોની પેઠે એ પ્રમાણે આગમોક્તયુક્તિયો અનેક જણાયે છે શ્રીમદ્ દેવચન્દ્રજી વહુશ્રુત ગીતાર્થ દ્રવ્યાનુયોગી હતા તેમના શુદ્ધઓ પરપરાપણ એ માન્યતાયાલી હોવી જોઈએ તપાગચ્છમા પણ કેટલાક મુનિ યોની તેવી માન્યતા તથા પ્રવૃત્તિ મમલ્લાય છે ઘીજા પક્ષવાલાઓ દીવાના પુદ્ગલોની ડાયા માને છે તેઓ ગ્રન્થના પાઠની સાક્ષી આપે છે (તત્ત્વ કેષલિગમ્યમ)

१३७ प्र०—वक्ता तथा श्रोताना चौद चौद गुण क्या क्या छे ते कह्यो.

उ०—वक्ताना चौद गुणो :- १ आगमोक्त मोट्योलना जाण, २ शास्त्रार्थ विम्वारयत, ३ वाणीमा मीठाश, ४ प्रास्नायिक अयसर ओळसे, ५ सत्य बोले, ६ साभळनारना भदेह उदे, ७ गहु शास्त्रेत्ता गीतार्थ उपयोगी होय, ८ अर्थ विम्वारी सररी जाणे, ९ व्याकरण रहित कठिनभाषा के अपशब्द न बोले, १० वाणीए मभाने रीझारे, ११ वाणी साभळीने श्रोता रसस्वाद पामे, १२ प्रश्नार्थयत, १३ अङ्कार रहित, १४ सतोपादि र्मयत / श्रोताना चौद गुणो — १ भक्तियत, २ मियभाषी, ३ निराभिमानी, ४ साभळ्या उपर रुचियत, ५ चपळता रहित एकाग्र चित्ते साभळीने धार, ६ जेरा साभळ्या तेरा प्रगट अक्षर फही देखाडे तेवो स्मरण शक्तियत, ७ प्रश्ननो जाण, ८ विस्तारित शास्त्रार्थ रहस्य समजे, ९ धर्म कार्ये आळसु न होय, १० धर्म सांभळता निद्रारहित होय, ११ तात्त्विक तुद्धिवन होय, १२ दातार होय, १३ धर्म साभळनारा उपर प्रेम होय तथा तेनी पछनाडे तेना गुण प्रशसे, १४ निंदा, निरुधा, वाद, विवाद, कटाग्रह, भमतादि रहित विनयी सुशील होय

१३८ प्र०—पुराणो केटला छे ते जणावो

उ०—पुराण अठार छे तेना नाम. १ ब्रह्मपुराण, २ पद्म-पुराण, ३ विष्णुपुराण, ४ शिवपुराण, ५ भागवत-

पुराण, ६ नारदपुराण, ७ मार्कंडपुराण, ८ अग्नि-
पुराण, ९ भारतपुराण, १० ब्रह्मावर्तपुराण, ११
लिङ्गपुराण, १२ पराहपुराण, १३ स्कंधपुराण, १४
वामनपुराण १५ कर्गपुराण, १६ मत्स्यपुराण, १७
गरुडपुराण, १८ ब्रह्मांडपुराण. ए पुराणना नाम
जाणवा.

१३९ प्र०—पुद्गल परमाणुमां वर्ण, गंध, रस, स्पर्श, शब्दादि
गुणो छे, तेमां शब्दगुण ते क्याथी आव्यो, शक्ति
होय तेनी व्यक्ति संभवे छे पण अहिं शक्तिरूपेज पर-
माणुमां शब्दगुण देखातो नथी, छता शब्दवडेज
काने सांभलीए जीये ते जीवनो गुण छे के पुद्गलनो ?

उ०—परमाणुमां बे स्पर्श छे, कर्मवर्गणामा चार स्पर्श छे
ते शीत, उष्ण, स्निग्ध, अने लुखो, अने औदारि-
कादिशरीरमां आछे स्पर्श छे तो बीजा चार स्पर्श
हलको, भारी, मुंदाओ अने खरगचडो ए क्याथी
आव्या ? तेनो उत्तर जे संबंध बे प्रकारना छेः—
१ समवायसंबंध अने २ सयोगसंबंध, त्यां समवाय
संबंध ते सहचारी वस्तु गुणपर्यायादि जेम पट्
द्रव्यमा छे तेम जाणवो, अने सयोगसंबंध ते घणा
भिन्न भिन्न पुद्गलो मळे थके प्रयोगे अपर नवीन
गुण के भाव प्रगटे ते, जेम खारानी साथे हलदरनो
संयोग थये रताशगुण नीपजे तेम जाणवु, एबीज
रीते आत्मा अने पुद्गलने संयोगे शब्दनामा गुण
प्रगटथो तेम वर्णादिगुणवंत कर्म परमाणुमां चार

સ્પર્શ સમવાયસંયંત્રે પુદ્ગલાશ્રિત હતાજ, અને પછી
જીવશરીરાદિ સયોગસંયંત્રે આઠ નીષઙ્ગ્યા.

૧૪૦ પ્ર૦—જીવ પરમ્પર આયુ કયા પરિણામે ગાને ?

૩૦—યોગ, રૂપાય, યાન અને લેશ્યા એ ચારના શુભા-
શુભ યથાયોગ્ય એકત્ર સયોગે, જીવને પરમ્પરઆયુ
વધાય છે

૧૪૧ પ્ર૦—પદ્મદ્રવ્યના ક્ષેત્રકાલ્પભાવાદિ ત્રીસ ભેદ કયા, તથા
પ્રકારાતરે પણ દ્રવ્યાદિક ચાર ભેદનું સ્વરૂપ કહો.

૩૦—પદ્મદ્રવ્ય માટેલા પ્રત્યેકના પાંચ પાંચ ગુણ છે તે
આ પ્રમાણે—

૧ ધર્માસ્તિકાયાઃ—૧ દ્રવ્યથી એક, ૨ ક્ષેત્રથી લોકપ્ર-
માણ, ૩ કાલથી અનાદિઅનંત, ૪ ભાવથી અરૂપી (અવર્ણાદિ),
૫ ગુણ ચલણસહાયક

૨. અધર્માસ્તિકાયાઃ—૧ દ્રવ્યથી એક, ૨ ક્ષેત્રથી લોકપ્ર-
માણ, ૩ કાલથી અનાદિઅનંત, ૪ ભાવથી અરૂપી (અવર્ણાદિ),
૫ ગુણ સ્થિરતાસહાયક.

૩. આકાશાસ્તિકાયાઃ—૧ દ્રવ્યથી એક, ૨ ક્ષેત્રથી લો-
કાલોકપ્રમાણ, ૩ કાલથી અનાદિઅનંત, ૪ ભાવથી અરૂપી
(અવર્ણાદિ), ૫ ગુણ અરકાશદાનસમર્થ

૪ કાલ—૧ દ્રવ્યથી અનેક દૃષ્ટાંતે અનંતાઅનંત, ૨
ક્ષેત્રથી મનુષ્ય લોક મધ્યે, ૩ કાલથી અનાદિઅનંત, ૪
ભાવથી અરૂપી (અવર્ણાદિ), ૫ ગુણ નવા, પુરાણા, વર્તના
લક્ષણ.

५. पुद्गलास्तिकायः—१ द्रव्यथी अनेक एटले अनता, २ क्षेत्रथी लोक मध्ये, ३ कालथी अनादिअनंत, ४ भावथी रूपी एटले वर्णादियुक्त, ५ गुण पुरण, गलण, मिलण, विस्तरण, सडण, पडण, विचंसन, धर्मलक्षण

६. जीवास्तिकाय—१ द्रव्यथी अनेक एटले अनंत, २ क्षेत्रथी लोक मध्ये, ३ कालथी अनादि अनंत, ४ भावथी अरूपी (अवर्णादि), ५ गुण चेतनाउपयोगवंत.

एत्री रीते पद्द्रव्यना द्रव्यादि अपेक्षाए, त्रीश भेद दर्शव्या, प्रकारातर निश्चयव्यवहारनये द्रव्य क्षेत्र काल भावे कथंचित् सप्रदेशी, कथंचित् अप्रदेशी, एम भजनाए पिय विन अपेक्षाए अनेक भेद स्वरूप विस्तारित ग्रंथांतरथी गुरुगम्य जाणी लेउ. जनी प्रत्यन्तरे जीचे मुजब ठे.

पुनरपि द्रव्यथी, क्षेत्रथी, कालथी, भावथी स्थुं ? ते कहे ठे ? द्रव्यथी अप्रदेशी, बीजुं २ क्षेत्रथी अप्रदेशी, ३ बीजुं कालथी अप्रदेशी, ४ चोयु भावथी अप्रदेशी, हवे क्षेत्रथी ते नियमा अप्रदेशी ते द्रव्यथी स्यात् सप्रदेशी अप्रदेशी ४ हवे कालथी स्यात् सप्रदेशी अप्रदेशी. कालथी पण भजना, क्षेत्रथी स्यात् सप्रदेशी स्यात् अप्रदेशी, हवे भावथी स्यात् सप्रदेशी स्यात् अप्रदेशी एणी रीते लेजो ए भाव, हवे जे द्रव्यथी सप्रदेशी ते क्षेत्रथी सप्रदेशी ठे, जे कालथी सप्रदेशी ठे ते भावथी सप्रदेशी ठे ४. हवे सप्रदेशी ते क्षेत्रथी स्यात् सप्रदेशी, अप्रदेशी ते द्रव्यथी सप्रदेशी नियमा ते द्रव्यथी स्यात् सप्रदेशी स्यात् अप्रदेशी ते द्रव्यथी सप्रदेशी होइने अप्रदेशी पण ठे. हवे अप्रदेशी कालथी स्यात् सप्रदेशी, सप्रदेशी स्यात् अप्र-

દેશી, કાલથી સ્યાત્ સપ્રદેશી સ્યાત્ અપ્રદેશી, તે ક્ષેત્રથી સ્યાત્ સપ્રદેશી સ્યાત્ અપ્રદેશી, હવે ભાગથી સ્યાત્ સપ્રદેશી સ્યાત્ અપ્રદેશી ભાગથી મજના ભાગથી સ્યાત્ સપ્રદેશી સ્યાત્ અપ્રદેશી ને કાલથી પણ સ્યાત્ સપ્રદેશી સ્યાત્ અપ્રદેશી રૂતિ ભાવ.

૧૪૨ મ૦-પદ્મદ્રવ્યના ગુણપર્યાયનું શુદ્ધાશુદ્ધ સ્વરૂપ યથાર્થ ત્રિસ્તાર સમજાવો.

૭૦-પદ્મદ્રવ્યમધ્યે પ્રથમ જીવદ્રવ્ય લક્ષણ, એ જીવ વે પ્રકાર છે, એક શુદ્ધ અને વીજો અશુદ્ધ; દ્રવ્યકર્મ, ભાવકર્મ અને નોકર્માદિ સર્વ કર્મ કલકે રહિત શુદ્ધ નિષ્પન્ન સ્વરૂપી; સિદ્ધાલયે અનાદિ તથા સાદિ અનંત ભાગે, લોકાગ્રે ત્રિરાજતા સિદ્ધપરમાત્માઓના જીવદ્રવ્ય શુદ્ધ જાણવા; તથા કર્માવરણે સહિત મલિન આત્મપ્રદેશી, રાગદ્વેષાદિ ભાવ મલિન પરિણતિવત, ચતુર્ગતિ ભ્રમણ લક્ષણરૂપ અશુદ્ધ જીવદ્રવ્ય જાણવા, હવે તેના ગુણ અને પર્યાય વિષે લક્ષીએ ડીએ:—જીવના ગુણ પણ વે પ્રકાર છે. ૧ શુદ્ધ, ૨ અશુદ્ધ, ત્યા શુદ્ધગુણ તે કેવલજ્ઞાનાદિ અનંતગુણલક્ષ્મીરૂપ પરમ શુદ્ધ સાયિક ભાગના ગુણ તે તથા મતિજ્ઞાનાદિ દશ મેદ શુદ્ધાશુદ્ધ સાયોપશમિક ભાગના ગુણ તે અશુદ્ધ જાણવા. હવે જીવના પર્યાય પણ વે મેદે છે, એક વ્યજનપર્યાય અને વીજા અર્થ પર્યાય, વ્રહ્મી વ્યજન પર્યાય પણ વે મેદે છે, એક શુદ્ધ અને વીજા અશુદ્ધ, ત્યા શુદ્ધ વ્યજન પર્યાય તે,

ચરમ શરોર પ્રમાણ કિંચિત્ ડગી અવગાહનાવંત, સિદ્ધાવસ્થાવંત તે શુદ્ધ વ્યંજન પર્યાયવત્ત જીવ જાણવા, તથા નરનારકાદિ ચતુર્ગતિરૂપ અશુદ્ધ વ્યંજનપર્યાય જાણવા, અર્થ પર્યાય પળ વે મેદે ડે:—એક શુદ્ધ અને વીજા અશુદ્ધ, ત્યાં આપણી ગુણશ્રેણિ મધ્યે પદ્મગુણહાનિવૃદ્ધિરૂપ અગુરુલઘુપર્યાય તે શુદ્ધઅર્થ-પર્યાય, અને મતિજ્ઞાનાદિ અવલોકન અવસ્થિતિ એક અક્ષરને અનંતમે ભાગે પર્યાયરૂપ જે જ્ઞાનાદિ ચેતન ઉપયોગ સ્થિતિ તે અશુદ્ધ પર્યાય જાણવો, તથા ઉત્પાદ વ્યય ધ્રુવરૂપ જીવના શુદ્ધાશુદ્ધ દ્રવ્યગુણપર્યાય જાણવા, જેમ મતિજ્ઞાન ઉપયોગનો વ્યય, શ્રુતજ્ઞાનો-પયોગનો ઉત્પાદ અને જ્ઞાનગુણ ધ્રુવ તે શુદ્ધ મેદ, તથા મનુષ્યગતિનો વ્યય, દેવગતિનો ઉત્પાદ અને જીવદ્રવ્ય તો શાશ્વત ધ્રુવરૂપે ડે, તે અશુદ્ધમેદ જાણવો. હવે પુદ્ગલદ્રવ્યના ગુણપર્યાય વિચારીએ, ત્યાં તે પુદ્ગલદ્રવ્ય પળ વે મેદે ડે, એક શુદ્ધ અને વીજો અશુદ્ધ, આકાશપદેશે રહલ શુદ્ધ અવિભાગી અચ્છેદ અમેદરૂપ પરમાણુઓ તે શુદ્ધ પુદ્ગલદ્રવ્ય, અને દ્વયણુક ત્ર્યણુકાદિ પરમાણુઓના વનેલા જે સ્કંધો તે અશુદ્ધ પુદ્ગલદ્રવ્ય, હવે પૌદ્ગલિક ગુણ પળ વે મેદે ડે, એક શુદ્ધ અને વીજો અશુદ્ધ, ત્યાં શુદ્ધ તે નિર્વિભાગી વીસગુણયુક્ત પુદ્ગલદ્રવ્યગુણ જાણવા. વીસગુણાદિ સહિત અનંત ગુણમિશ્રિત દ્વયણુકાદિ સ્કંધરૂપ મુખ્ય ગમન રૂપાન્તર ગુણની ગૌણતા અને સત્તાગુણની મુરચતા તેને અશુદ્ધપુદ્ગલ ગુણ કહીએ, ચલી પુદ્ગલપર્યાય પળ શુદ્ધ અને અશુદ્ધ સમ વે મેદે

તે, તે પણ વ્યંજન અને અર્થના મેટ્રે દ્વિચિત્ર છે, ત્યા
 શુદ્ધ આકાશમેટ્રેએ અવિભાગી પદ્મગુણહાનિટ્વદિરૂપ
 શુદ્ધ પરમાણુ પર્યાય તે અને અશુદ્ધવ્યંજનપર્યાય તે
 સૂક્ષ્મ સૂક્ષ્મ પરિણામરૂપ દ્વયણુકાદિ સ્વરૂપ પર્યાય
 તે, ઘટ્ટી શુદ્ધઅર્થપર્યાય તે પોતાની ગુણશ્રેણિ મધ્યે
 પદ્મગુણહાનિટ્વદિરૂપ પરિણમન પર્યાય તે, તથા
 અશુદ્ધઅર્થપર્યાય તે દ્વયણુકાદિ સ્વરૂપ ગુણવિગતિ,
 નીત્ર મન્દ તારતમ્યમેદ પરિણમન પર્યાય તે, જેમ
 પૂર્વ વ્યવહારો વ્યવ, વર્તમાનનો ઉત્પાદ અને પુદ્ગલ
 દ્રવ્ય તો શાશ્વત છે, એટલે જેમ માનના કંઠોરો
 ભાગીને સોનાના ધાતુરૂપ કરાવ્યા ત્યાં કંઠોરાનો
 વ્યવ, ધાતુરૂપનો ઉત્પાદ અને સોનું તે પુ. દર
 ધર્માસ્તિકાપના દ્રવ્ય ગુણ પર્યાય વિચારે છે. ધર્મા-
 સ્તિકાપ શુદ્ધદ્રવ્ય લોકમમાણ, અસંખ્યાત પ્રદેશી,
 અલંકાર, એક આકૃતિરૂપ અરૂપિ શુદ્ધવ્યંજનપર્યાય
 રૂપ ધર્માસ્તિકાપદ્રવ્ય જાણતું, તથા પોતાની ગુણ-
 શ્રેણિ મધ્યે પદ્મગુણહાનિટ્વદિરૂપ પરિણમન કર ત્યાં
 શુદ્ધ અર્થપર્યાય ધર્માસ્તિકાપના કહિયે, ગુણ તે જીવ
 પુદ્ગલને ગતિસહાયકરૂપ, તથા ઉત્પાદવ્યવધૂરૂપને
 પદ્મગુણહાનિટ્વદિરૂપ પર્યાય જાણરા:—જેમ ચલણ-
 ગતિનો ઉત્પાદ, સ્થિતિનો વ્યવ અને દ્રવ્યસત્તા ધ્રુવ
 શાશ્વત જાણતી, એવીજ રીતે અધર્માદિ ધીજા ત્રણ
 દ્રવ્યોનું પણ વિચિત્ર સ્વરૂપ લક્ષીય છે—અધ-
 મનો ગુણ જે પુદ્ગલને સ્થિતિસહાયક, અમર્યાત-
 પ્રદેશી, લોકમમાણ, અલંકાર, પદ્મગુણહાનિટ્વદિરૂપ
 પરિણામ, તે શુદ્ધ પર્યાય, ત્યાં અલંકારઆકૃતિરૂપ

શુદ્ધ વ્યંજનપર્યાય જાણવો અને જ્યાં પદ્મગુણહાનિવૃદ્ધિ કરે ત્યાં શુદ્ધ અર્થપર્યાય જાણવો, જેમ સ્થિતિનો ઉત્પાદ, ગતિનો વ્યય, અને દ્રવ્યસત્તા ધ્રુવ જાણવી, કાલ દ્રવ્યનો ગુણ વર્તના લક્ષણ, પદ્મદ્રવ્યનો વર્તના પર્યાય સર્વ દ્રવ્યનો પર્યાય, અસંગ્યાત લોકપ્રમાણ શુદ્ધ પર્યાય રૂઢી. વર્તમાન સમયનો વ્યય, અનાગત સમયનો ઉત્પાદ દ્રવ્ય સત્તા ધ્રુવ, ઉપચાર એક કાલ-દ્રવ્ય આકૃતિ તે શુદ્ધ વ્યંજનપર્યાય, હવે આકાશ-દ્રવ્યનો ગુણ અવકાશદાનલક્ષણ, લોકાલોકપ્રમાણ, અનતપ્રદેશી, ઘટાકાશનો ઉત્પાદ, પૂર્વઘટાકાશનો વ્યય અને દ્રવ્ય સત્તા ધ્રુવ જાણવી. તથા લોકાલોક પ્રમાણ અરંઢઆકૃતિરૂપ શુદ્ધવ્યંજનપર્યાય કહીયે, એમ પદ્મદ્રવ્યનું પર્યાયાદિ કિંચિત્ સ્વરૂપ કહિને તેમાં જે કાંડ વિશેષ જાણવા યોગ્ય છે તે કહ છે —

ગાથા — પરિણામી જીવમુક્તા, સપણસા એગલિત્તકિરિયાય,
ણિચકારણરૂક્તા, સવ્વગય હયર અપ્પણેસે ॥૧॥

૧ જીવ અને પુદ્ગલ પરિણામી, શેષ ચાર અપરિણામી, ૨ જીવદ્રવ્ય તે જીવ ચેતનરૂપ અને શેષ પાંચ અજીવ અચેતન જઠરૂપ છે, ૩ પુદ્ગલરૂપી મૂર્તિમત છે, શેષ પાંચ અરૂપી છે, ૪ કાલ, અમ-દેશી છે, શેષ પાંચ સપ્રદેશી છે, ૫ ધર્મ, અધર્મ અને આકાશ ૬ ત્રણ એક અને શેષ ત્રણ અનેક, ૬ આકાશ ક્ષેત્ર છે, અને શેષ પાંચ ક્ષેત્રી છે, ૭ જીવ અને પુદ્ગલ બે સક્રિય છે, શેષ ચાર અક્રિય છે, ૮ જીવ અને પુદ્ગલ બે વ્યવહારી અનિત્ય ચાર

નિત્ય છે, ૯ જીવ અકારણરૂપ અને શેષ પાંચ કાર-
ણરૂપ છે, ૧૦ જીવ કર્તા અને શેષ પાંચ અકર્તા છે,
૧૧ આકાશ સર્વગત છે, અને શેષ પાંચ અસર્વગત છે.

૧૪૩ પ્ર૦—વેદના સવધી ચૌભંગી કહો.

ઉ૦—૧ અલ્પવેદના અલ્પનિર્જરા તે દેવતાઓને, ૨ મહા-
વેદના અલ્પનિર્જરા તે નારકીને, ૩ મહાવેદના મહા-
નિર્જરા તે અપ્રમત્ત સાધુને, ગજસુકુમાલનીપરે, ૪
અલ્પવેદના મહાનિર્જરા તે શૈલેશીકારકમહાત્મા
ચૌદમા ગુણઠાળી પરમાત્મસ્વરૂપ સન્મુખી જાણવા

૧૪૪ પ્ર૦—સમ્યક્ત્વ અને મિથ્યાત્વની ચૌભંગી ભિન્ન ભિન્ન જી-
વાશ્રિત કહો.

ઉ૦—૧ અનાદિઅનંતમિત્યાત્વ અભવ્યને, ૨ અનાદિસાંત
મિથ્યાત્વ ભવ્યને, ૩ સાદિસાંતમિત્યાત્વ પ્રાપ્ત
સમ્યક્ત્વમનારને, ૪ સાદિ અનંત ભાગો સૂન્ય છે.

૧૪૫ પ્ર૦—વ્રતઅગીકાર તથા પાલનમા સિંહપણા તથા શિયા-
લપણાની ચૌભંગી દૃષ્ટાંત સહિત રૂહો.

ઉ૦—૧ સિંહપર વ્રત ગ્રહે અને સિંહની પર પાઠે તે
જડુસ્વામી સ્થૂલભદ્રાદિની પરે, ૨ સિંહપરે ગ્રહે અને
શિયાલની પરે પાઠે, તે મરિચાદિવત્, ૩ શિયાલ-
પર ગ્રહ અને સિંહની પરે પાઠે, તે મેતાર્યમુનિ-
આદિવત્, ૪ શિયાલપરે ગ્રહે અને શિયાલપરે પાઠે
તે અંગારમર્દકાચાર્ય, કુલગાલુકાદિવત્ જાણવા.

૧૪૬ પ્ર૦—ચાર અનુયોગ તે કયા.

उ०-१ द्रव्यानुयोग ते पदद्रव्य विषयक गुणपर्याय स्वरूप कथनयुक्त आत्मद्रव्य विवेचनमुख्याधिकार, २ धर्म-कथानुयोग, ते सता, सती महात्माओंनां चरित्रोनुं कथन स्वरूप, ३ गणितानुयोग ते द्वीप, समुद्र, क्षेत्रादिनुं, क्षेत्रफळादिमापनुं गणित कथन स्वरूप, ४ चरणकरणानुयोग ते क्रियानुष्ठान चारित्रादि त्रत पञ्चखाण नियमादि विधि कथनस्वरूप.

१४७ प्र०-जीव दुर्लभबोधिप्रणुं केटला कारणे पामे ?

उ०-उद्दिष्टाणेहिं दुर्लभ बोहिमाण कम्मं पकरंति अरिहता-
णअन्नंवयमाणे ॥ १ ॥ अरिहत पन्नत्तस्सधम्मस्स
अवन्नंयमाणे ॥ २ ॥ आयरियाणं अवन्नंवयमाणे ॥ ३ ॥
उवज्झायाणं अन्नवयमाणे ॥ ४ ॥ चाउयन्नस्स संघस्स
अन्नंवयमाणे ॥ ५ ॥ समद्दीठीदेवाणं अवन्नंवय-
माणे ॥ ६ ॥

१ श्रीअरिहंत, २ तथा तेमनो भाखेलो जे धर्म तथा तेमनी प्रतिमाजी तथा तेमना प्रचनरूप जे सिद्धांत इत्यादिक अरिहत संघंवी अवर्णवाद, निंदा, द्वेषादि करवारूप अविनयादि कारण थकी, ३ जिन आज्ञाकारी, जिनशासनस्थंभरूप श्रीआचार्यभगवतनो अवर्णवाद करवा थकी, ४ श्रीसूत्रसिद्धांतना पारगामी आचार्यपदने योग्य, अनेक शिष्योने सारणा वारणादि हित शिक्षा, सूत्रसिद्धांतार्थ अभ्यासना दाता श्रीउपाध्यायजी भगवंतनो अवर्णवाद करवाथकी, ५ ज्ञाने करीने एकांत मोक्ष मार्गनाज साधक श्रीसाधु मुनिमहाराजानो अवर्णवाद करवा

थकी, ६ जिन आज्ञाकारी सुशील श्रीअरिहतादिकने
पण पूजनिक एरो श्रीचतुर्विधसंघ तेनो अवर्ण-
वाद करवा थकी, जीव दुर्लभओविपणु पामे, अर्थात्
अनंतकाल ससार परिभ्रमण करता थका पण धर्म
सामग्रीनी जोगराइ पामवी महादुर्लभ थइ पडे, तो
पछी धर्म प्राप्तिनी दुर्लभत्तानी बातनु तो कहेवुज शुं ?

१४८ प्र०-आठ प्रकारना आत्मा ते कया ?

उ०-१ द्रव्यात्मा, एटले असंख्यातप्रदेशी शुद्धजीव-
द्रव्य स्वगुणपर्यायसहित सत्ताए ठे ते शुद्ध द्रव्या
त्मा, अने तेना ज्ञानदर्शनादि उपयोगे रहित ते
अशुद्धद्रव्यात्मा कहौये, २ कपायात्मा, सोळ कपाय
तथा नव नौरूपाय प्रवर्तमान जीव ते कपायात्मा,
३ मनवचनादि योगप्रवर्तमान आत्मा ते योगात्मा,
४ ज्ञान अज्ञानादि उपयोगी आत्मा ते उपयोगात्मा,
५ ज्ञानात्मा एटले जीवाश्रित सच्चिदानंदघन
ज्ञानस्वरूपे प्रवर्तमान आत्मा ते, ६ दर्शनात्मा ते
सम्यग्दृष्टिजीव ते, ७ चारित्र्यात्मा ते सत्तागत
स्वरूपरमणरूप स्थिरतागुणे प्रवर्तमान जे जीव ते,
८ वीर्यात्मा, मन वचन कायादिना उल पराक्रम-
रूप अशुद्ध वीर्यात्मा कहौए, पण आत्मसत्तागत
रहल अनंतशक्तिनी स्फुरतिए शुद्धात्मोपयोगे प्रवृत्ति
करी अनादि अनंतकालना कर्म मळने निकंदन कर-
णरूपशक्तिनी व्यक्ति ते शुद्धवीर्यात्मा कहौए

१४९ प्र०-पूरोक्त अष्टविध आत्माओमांथी कइ गतिमा केटला
होय ते कहौ.

૩૦-નારકી તથા દેવતાઓ મધ્યે સાત આત્મા હોય, પણ ચારિત્રાત્મા ન હોય, તથા એકદ્રિય મધ્યે છ આત્મા સભો પણ જ્ઞાનાત્મા અને ચારિત્રાત્મા નહિ, તથા તિર્યંચપંચેદ્રિય અને મનુષ્યગતિમધ્યે આઠે આત્મા હોય, તથા પંચમગતિમધ્યે પદ્ધતે ત્રીસિદ્ધપરમાત્માને અને તત્તુલભાજનરૂપ શુદ્ધ જીવદ્રવ્ય તે ત્રીસિદ્ધ ભગવંતનુ છે, તેને વિષે ચતુર્વિંશત્ત્વાત્મા છે, તે જ્ઞાનાત્મા, દર્શનાત્મા, ઉપયોગાત્મા તથા શુદ્ધ દ્રવ્યાત્મા.

૧૫૦ પ્ર-અષ્ટવિંશત્રસજીવો છે તે કયા ? તે દૃષ્ટાંત સહિત કહો.

૩૦-૧ અંદજા તે પક્ષીઆદિ, ૨ પોતજા તે ગજાદિ, ૩ જરાદિ તે ગવાદિ, ૪ રસજા તે કીટકાદિ, ૫ સ્વેદજા તે યૂકાદિ, ૬ સંમૂર્ચ્છિમ તે પતંગાદિક; ૭ હઙ્ગિજ તે ગિંગોડાદિ, ૮ ઉત્પાદિકા તે દેવ નરકાદિ

૧૫૧ પ્ર-જીવના દસ પ્રકારના પરિણામ તે કયા ?

૩૦-૧ ગતિ, ૨ ઇન્દ્રિય, ૩ ક્રપાય, ૪ લેશ્યા, ૫ યોગ, ૬ ઉપયોગ, ૭ જ્ઞાન, ૮ અજ્ઞાન, ૯ દર્શન, ૧૦ ચારિત્ર ઇતિ પૂનઃવળા મૂલના ૧૩ મા-પદ મધ્યે છે.

૧૫૨ પ્ર-પ્રજીવપરિણમન કેટલા પ્રકારે છે ?

૩૦-“ વચ્ચ ૧, ગર્હ ૨, સંઠાણા ૩, ભેય ૪, વચ્ચ ૫, ગચ્ચ ૬, રસ ૭, ફાસ ૮, અગુરુલઘુ ૯, શબ્દ ૧૦, પરિણામા ૧૧ દસહૃતિઅજીવા ॥ ૧ ॥

૧ વચ્ચ, ૨ ગતિ, ૩ સંસ્થાન પદ્ધતે આકૃતિ, ૪ જાતિ, ૫ વર્ણ, ૬ ગચ્ચ, ૭ રસ, ૮ સ્પર્શ, ૯ અગુરુ લઘુ, ૧૦ શબ્દ, ૧૧ દસ રીતે પરિણમે છે.

૧૫૩ પ્ર-અતર્મુદ્ધર્ત કોને કહીએ ?

૩૦-“ત્રીરજસદિગ્ધાતિય, શ્રેયુદ્ધસિદ્ધિરસમ્પન્નમિદ-
મામાપદુગ્ધાત, પરિવર્તિતગ્ધાતો” ૧૨ : ૧ પુદ્-
માનાંરગ્ધાતોઃ પુદ્ધાતગ્ધાતો, અવદ્ધા, દિદ્ધિદ્ધ-
નોદ્ધિદ્ધાત પદ્ધાતો મદ્ધિદ્ધાતગ્ધાતો. અથ અન્ન-
મુદ્ધાતો મમાત ખાદ્યુદ્ધાતો મદ્ધાતપોદ્ધિદ્ધાતો માર-
દિગ્ધાતો મધાતગ્ધાતોરગ્ધાતો અન્નોદ્ધાતગ્ધાતો-
નાવિજ્ઞાત ન દ્રવ્યાદિ પુદ્ધાતગ્ધાતોનુદ્ધાતમ્ ।

જે વસ્તુને પદ્ધાતીય અથવા માત્ર મીઠાને કા-
ટીય નેટવા વચ્ચેના મધ્યસ્થાનમાંથી આવેલા
ના સમવર્તી માટીને જુદા જુદા રીતે જુદા સામાવિજ્ઞા-
તાને વેચતી મમાત છે, તેમા જુદા માત્ર ખોળો,
નેટવા કાટી અગ્નિદ્ધાત વરીય, અર્થાત્ તત્ત્વવ્ય-
વસ્થામાં, કુદ્ધાત જે વરીયાં જુદા સમવર્તી ખોળો, અને
જુદા વેચી જામા નેટવા સમવર્તી સમ્પન્ના તે સર્વે માત્ર
મધ્યુદ્ધાતો જાતના, જીવી રીતે અગ્નિદ્ધાતો અન્ન-
દિગ્ધાતો મદ્ધાત છે.

૧૭૬ મ૦-તાતિષ્ઠાન તે શ્રે ? તના વચ્ચે મેદ અને તેમા
નેટવા મધ્યુ જ્ઞાન થાય ?

૩૦-અથવા “પુદ્ધાતગ્ધાતોવિદ્ધા, વધદોનિદ્ધિતાવ-
નગ્ધાત ઉપરિત્તમઅસિમ્બો, સમાવર્તોતાદ્ધાત-
ગમ્ ॥ ૧ ॥

કોઈપણ વસ્તુ કાટીયપાદિ જે પૂર્વે મમાતમા ગાદ
પરિવર્તિતમધ્યાત્ર મદ્ધાતમા જુદા જુદા થાય જુદા
કાટ, વારી, વગ, મુદ્ધાત્રિ પ્રાકૃતિ માત્ર દેવતા,
મદ્ધાત્ર માત્ર સામાન્ય વસ્તુ, પૂર્વમધ્યપદિ જે અચા-

નરુ સર્પ સામરી આપે, અને તેથી પોતે પૂર્વે કોણ હતો તથા ત્યાં કેવીરીતે વગેરે સમસ્ત નિજપણાનું ખાન થઈ આપે તેને જાતિસ્મરણ કહે છે, તે બે પ્રકારે છે, એક શુદ્ધક્ષયોપશમાનુસાર તે પૂર્વભવના સમ્યગ્-દષ્ટિ ગાઢ યર્માભ્યાસી મહાત્માઓને થાય તે, જેમ શ્રીવજ્રસ્વામી પ્રમુખને, અને વીજું અશુદ્ધક્ષયોપશમા-નુસાર તે પૂર્વભવના મોહાદિ ત્રિપય કપાયાદિ ચેષ્ટાદિ સ્મરણ રામદ્વેષજનિત નિરર્થક જાણવું, જાતિસ્મર-ણમાં જઘન્યથી એક બે ત્રણ ભવ દેખે, મન્યમ ચાર પાંચ છ આદિ અને ઉત્કૃષ્ટ નવ ભવ સુધી દેખે (इति पञ्चवणादि वचनात्). *

૧૫૫ પ્ર૦-પુણ્ય અને ધર્મમા શુ ફેર ?

ઉ૦-પુણ્ય તે શુભકર્મ પુદ્ગલ પ્રકૃતિ છે, તે જીવના શુભ પરિણામે ઇટલે સુપાત્રને અન્નપાનાદિ ભક્તિ નમ-સ્કારાદિ કરવે કરીને નવ પ્રકારે વધાય છે, તેના નામ અન્નપુણ્યે ૧, પાપપુણ્યે ૨, લેહણપુણ્યે ૩, સય-ણપુણ્યે ૪, વત્થપુણ્યે ૫, મનપુણ્યે ૬, વયણપુણ્યે ૭, કાયપુણ્યે ૮, નમોઘ્કારપુણ્યે ૯. એ નવ ભેદ પુણ્યના કથા અને ત્રેતાલીસ પ્રકાર શાતાદિરૂપે ભોગવાય છે, જ્યાર ધર્મતો શુદ્ધાત્મપરિણતિરૂપ ચિત્તની નિર્મલતા, ત્રિપયરૂપાયાનિરહિત શુદ્ધજ્ઞાનાનંદીઆત્મારામરૂપ છે

~ જૂની પ્રતિમા ચતુર્દ રત્નના પ્રશ્ન કે તેના ઉત્તરમા ગાથા—“ ચક્ષુર્મિહત્તદ્દટ્ટા, આયુહસાલાહુતિચત્તારિ ।
ચમ્મગણિકાગણીગિદ્ધિ, મિરિગેહેચક્કીણોહુતિ ॥ ૮ ॥
તેણાચર્ચિગાદાચર્ચિ, પુરોહિત્યપદ્ધર્ચિનીયયમગરે ।
ધોરમણરાયપુલે, થેયહ્મત્તેગયતુરપા ॥ ૯ ॥

૧૫૬ પ્ર૦-ગરુડયોગમા રૂપી કેટલા અને અરૂપી કેટલા, અને તે શા માટે ?

ઉ૦-કેવલજ્ઞાન અને કવલદર્શન એ બે આત્મગુણરૂપ હોવાથી અરૂપી ■, અને શેષ ટસ આત્મપુદ્ગલાશ્રિત મિશ્રિત હોવાથી રૂપી છે.

૧૫૭ પ્ર૦-પાંચ સમક્ષિતમા, રૂપી કેટલા અને અરૂપી કેટલા ? તે કારણ સહિત કહો.

ઉ૦-પાંચ મધ્યે એક ક્ષાયિક તે શુદ્ધાત્મગુણ પ્રાપ્તિ ભળી અરૂપી છે, અને શેષચાર પુદ્ગલ ઉપવૃત્તી અલ્પકાલિક કિંચિત્ પરાગીનતા ભળી રૂપી છે.

૧૫૮ પ્ર૦-છઆવશ્યકુમ યે કેટલા રૂપી અને કેટલા અરૂપી ? તથા તેમા સવરમા કેટલા અને નિર્જરામા કેટલા ?

ઉ૦-સામાયિકાદિ પાંચઆત્મગુણ ભળી અરૂપી છે, અને એક પ્રતિક્રમણ આવશ્યક પાપનિંદા, ગર્હારૂપ આત્મ સન્મુખી પણ મટતા ભળી રૂપી છે, તથા સામાયિક ચતુરીસત્યો તથા વાંદળા તે ત્રણ સંવરતત્ત્વમા છે, અને શેષ ત્રણ નિર્જરાતત્ત્વમા છે.

૧૫૯ પ્ર૦-સર્ગાર્થસિદ્ધ વિમાનના દેવતાઓ અને વિજયવિમાનના દેવતાઓ કેટલા ભવમા સિદ્ધિ પામે

ઉ૦-“ સચ્ચદાઓનિયમાણમિભયમિસિઝ્યઈઅવસ્સં । વિજયાદિવિમાણેઠ્ઠિય, સલિજ્જભયાઓનાયજ્જા ॥ ૧ ॥
અર્થ—સર્ગાર્થસિદ્ધવિમાનવાસિ દેવતાઓ નિશ્ચયથી એક ભવમા સિદ્ધિ પામે છે અને વિજયાદિ વિમાન વાસિ દેવોની સ્થિતિ સરુયાતાભયની હોય છે.

૧૬૦ પ્ર૦-શ્રાવક જઘન્ય પદે કેટલા લામે ?

उ०-क्षेत्रपत्योपमने असंख्यातमे भागे, इति आवश्यक-
निर्युक्तौ जगद्दीपम ये 'कीटिकाग्रहव्य' अथवा नरा-
वहवः तत्रोत्तर यदासमृद्धिमाणा विरह तदाकीटि-
कास्तोकानराग्रहवः

१६१ प्र०-चार सामायिक ते कथा, अने ते प्रत्येकमा कयु सम-
कित तथा गुणठाणुं होय ते कहो.

उ०-१ श्रुतसामायिकमा दीपकसमकित अने पहेलु गुण-
ठाणुं होय, ते अभव्यने पण होय, कारण जे जिन-
वचनानुसार प्ररूपणा करे तेथी परने मार्ग दीपारे,
यर्म पमाडे पण पोताने अंवारुं होय, अपितु श्रद्धा,
पाप, त्रासादि न होय तेथी, २ दर्शन सामायिक
सम्यग्दृष्टि चोथागुणठाणीने होय, ३ देशविरतिसा-
मायिक पांचमं गुणठाणे आवरुने होय, ४ सर्वविर-
तिमामायिक ते छट्टेसातमेगुणठाणे वर्तता मुनिमहा-
राजने होय, ५ सर्व गुणठाणानी परिणतिरूप रूपा-
यना क्षयोपशमने लीने होय छे.

१६२ प्र०-छकाय जीवोनी महानिरागनारूप पाच स्थान कथा
कथा छे ?

उ०-१ त्रंटी स्थान, २ चूला स्थान ते रसोदुं, ३ पाणी-
आरुं, ४ वासिंदु, ५ उरण मूसळादि खांडण
पीसण स्थान, ६ पांच छकाय हिंसाना स्थान, त्या
उत्तमजीवो निःशृंकपणे न वर्ततां अतियतनाए वर्ते
छे, तेथी आकरो कर्मनव पडतो नथी.

१६३ प्र०-आत्मस्वरूप सूचक वेदलाएक अन्वय अने व्यति-
रकभावे विशेषणो कहो

જે જ્ઞાન તે સમ્યગ્જ્ઞાન, એમા જે રમતું તે સમ્યગ્ચારિત્ર કહીએ.

૧૬૪ પ્ર૦—દ્રવ્યાસ્તિકનયના ૩ સામાન્ય સ્વભાવ કહો.

૩૦—૧ અસ્તિત્વ, ૨ વસ્તુત્વ, ૩ દ્રવ્યત્વ, ૪ પ્રમેયત્વ, ૫ પ્રદેગત્વ, ૬ અગુરુલઘુત્વ

૧૬૫ પ્ર૦—વસ્તુના અગ્યાર વિશેષ સ્વભાવ કહો.

૩૦—૧ નિત્ય, ૨ યનિત્ય, ૩ એક, ૪ અનેક, ૫ સત્ય, ૬ અસત્ય, ૭ વક્તવ્ય, ૮ અવક્તવ્ય, ૯ ભેદ, ૧૦ અભેદ, ૧૧ પરમ સ્વભાવ.

૧૬૬ પ્ર૦—પ્રકારાતર વીજા નવ આત્મસ્તુસ્વભાવ કહો.

૩૦—૧ સ્વપ્રદેશ, ૨ અપ્રદેશ, ૩ ચેતન, ૪ અચેતન, ૫ મૂર્તિમંત, ૬ અમૂર્તિમત, ૭ કર્તૃત્વ, ૮ ભોક્તૃત્વ, ૯ પરિણામિક.

૧૬૭ પ્ર૦—પદ્ધત્યમધ્યે પ્રત્યેકના ચાર ચાર ગુણ છે તે કહો.

૩૦—૧ ધર્માસ્તિકાયના—અરૂપી, અચેતન, અક્રિય અને ગતિસહાયક.

૨ અધર્માસ્તિકાયના—અરૂપી, અચેતન, યક્રિય, અને સ્થિરસહાયક.

૩ આકાસ્તિકાયના—અરૂપી, અચેતન, યક્રિય, અને અવકાશદાનપત

૪ પુદ્ગલાસ્તિકાયના—રૂપી, અચેતન, સક્રિય, અને પૂરણગલણ

૫ કાલના—અરૂપી, અચેતન, અક્રિય, અને વર્તના.

૬ જીવના—અરૂપી, ચેતન, સક્રિય, ચેતનાલક્ષણવૃત્ત

१६८ प्र०—पर्यायान्तिकनयना उ भेद कटो, तथा तेषु किंचिद्
विशेषकथन गुणपर्यायस्वरूप कटो

उ०—१ पर्यायत्वं, २ भेदः, ३ सिद्धत्वं, ४ अभिप्रेत्य, ५ कारणत्वं, ६ कार्यत्व.

रत्नी प्रकाशान्तर गुणपर्याय स्वरूप कहें —

द्रव्य-यत्नपर्याय अभिप्रेत्यभेदः, गुणपर्याय
गुणान्तरभेदः सात्वादिभेदः, गुण-यत्नपर्याय, एक
गुणना अननपर्याय, स्वभाव पर्याय, तेषु गुणानि
वृद्धिरूप, अने विभावपर्याय तेषु नर नरकादिपर्याय-
स्तिर मामा-य पाणिनामिर, अगद, अनाय, अस-
हायी, सक्रियता अनागुणपर्याय समुदायनो वादर
द्रव्यभेद कहीए

१६९ प्र०—द्रव्य अभेदी तेषु ?

उ०—द्रव्यना ये भाग न थाय माटे

१७० प्र०—भेद द्रव्य तेषु ?

उ०—गुण गुणना करनार गुणना भणी भेदस्वरूपी कहीए.
जैम ते — नान गुण, दर्शन गुण, चाग्नि गुण, सुर
गुण, दान गुण, लाभ गुण, भोग गुण, धीर्य गुण,
इत्यादि अननगुणभेदे भेदस्वरूपी कहीए

१७१ प्र०—सम्यग्त्वना पर्यायनामो कहो

उ०—आस्ता, श्रद्धा, प्रतीति, निर्धार, रुचि, अभिलाष,
पहुमान, अर्थिपणु, तत्परहा, गुण अद्भुतता, गुण
गुणी आश्चर्यता, तद्बिरहाकारकता, वस्तु प्रेम, तत्पार्थ
सद्वहणा, इत्यादि.

१७२ प्र०—सम्यग्ज्ञानना पर्यायनामो कहो.

उ०-अवलोकन, भासन, परिच्छेदन, विवेचन, अमृति-
चेतनत्वं, सर्ववेत्ता, अप्रतिपातित्वं, निरावरणत्वं, ज्ञाय-
कता, स्वरूपओज्ज्वलाण, स्वरूपानुभव इत्यादि.

१७३ प्र०-सम्यक्चारित्र्यानां पर्याय नामो कहो.

उ०-स्थिरता, तत्त्वरमण, निश्चयत्वानुभूति, परमक्षमा,
परममार्दव, परमआर्जव, परमनिर्लोभता, अकामता,
अनासंगता, सुख, स्वरूपविलास, ठरणता, संतोष,
समता, स्वरूपस्वादता, स्वरूपानंद, सहजता, स्वा-
धीनता, इत्यादि.

१७४ प्र०-सम्यक्त्वानी दशरुचि कहो.

उ०-१ निसर्ग रुचि, २ उपदेश रुचि, ३ ज्ञान रुचि,
४ मूत्र रुचि, ५ बीज रुचि, ६ अभिगम रुचि,
७ विस्तार रुचि, ८ क्रिया रुचि, ९ संक्षेप रुचि,
१० धर्म रुचि.

१७५ प्र०-सम्यक्त्वना पाच लक्षण कहो.

उ०-१ सम एटले उपशम कहेतां पारमार्थिक अरुपायि-
पणुं एटले अपराधि शत्रुनु पण चित्तमा अंतरंग परि-
णामे कदी माठु चितवे नहि, २ संवेग ते एकांत
शुद्ध परमात्मस्वरूपसुखनीज अभिलाषा, ३ निर्वेद
ते संसार धकी उदासीनता तीत्रउद्विगता, ४ अनु-
कंपा, ते प्राणीमात्रने आत्मवत् लेखी कोइ उपर
पण मारातारापणानो भिन्नभाव न गणे, लुखा व्य-
वहारे वर्ते, अंतरगधी सदा न्यारो लखे छतां सर्व
उपर आप समान दया भाव दष्टि, ५ आस्तिकता
ते शुद्ध जिनयचन उपर एकांत दृढ चित्त प्रतिपद्यरूप
श्रद्धा, गाढ सत्य मान्यता.

૧૭૬ પ્ર૦-આત્મા વંધક છે, અવંધક છે, ભોક્તા છે, અભોક્તા છે, કર્તા છે, અકર્તા છે તે શું ?

ઉ૦-નિશ્ચયનયે અવંધક, વ્યવહારનયે વંધક, એમજ ભોક્તા કર્તાદિ વ્યવહારે આત્મા જાણવો, અને નિશ્ચયે ઇટલે મૂલસ્વરૂપે અપરિણામિકરૂપે ઇટલે સ્વરૂપપરિણામે અભોક્તા, અકર્તા, સ્વરૂપભોક્તા સ્વરૂપ કર્તાજિ કહિયે.

૧૭૭ પ્ર૦-ત્રણઆત્માનું મૂલસ્વરૂપ કહો.

ઉ૦-૧ બહિરાત્મા તે દેહાદિકને આત્મતુદ્દિષ્ટ અર્હભાવે એકાતે બાહ્યદૃષ્ટિ પોતારૂપ સમજે, જેવું દેખે તેવુંજ માને, પણ અંતરગદૃષ્ટિ કર્કે વિચારે નહિ કે સમજે નહિ તે એકાતમિધ્યાદૃષ્ટિ પહેલેગુણઠાણે જાણવા, ૨ અંતરાત્મા તે આત્મા અને દેહાદિક પૌંદ્રલિક ભાવને ભિન્નભિન્ન લયે, સ્વરૂપ ગવેલે, પરથી ઉદાસીનતા ચિંતને ઇત્યાદિ ભેદજ્ઞાની ચોંચેથી ઘારમા ગુણઠાણા મુથી જાણવા, ૩ પરમાત્મા તે અતિનિર્મલ-શુદ્ધસ્વરૂપાનુભવી, નિષ્કલસી, નિરાવરણી સદ્વિદ્યા-નદ્યનસ્વરૂપમય, અંતરાત્માને શ્યેય ધ્યાનરૂપ જાણવા

જુનિ પ્રતિમાં ત્રણ આત્માનું સ્વરૂપ-ત્રીધે પ્રમાણે છે
 હવે આત્માનો સ્વરૂપ લયેડે. આત્મા ત્રણ પ્રકાર, તે આત્માનો સ્વરૂપ સમ્યગદૃષ્ટિ ધારવો, જેમ સ્થિરતા યાય તે લયે છે, તે ત્રણ પ્રકાર તે કયા ? એક બહિરાત્મા ૧, એક અંતરાત્મા ૨, એક પરમાત્મા ૩. હવે બહિરાત્માનું સ્વરૂપ કહેડે. શરીર, કુર્ડર, માલ, ધન, ઘર, પરિવાર, નગર, દેશ, રાગદ્વેષ, મિથ્યાત્વ, મેં

मार्यो, में जीवाढयो, में सुखी कर्यो, में दुःखी कर्यो, संसेपिमोहममुख ए सर्व निजस्वभाव जाणे तेहने रहिरात्मा कहिए. तेहने बहिरदृष्टि होइ ते प्रथम मिथ्यात्वगुणठाणे होवे १. अथ अंतरात्मानो स्वरूप कहे छे. प्रथम कर्मयां यानो कारण जाणे ते लखे छे, मिथ्यात्व ५ अविरति १२ कपाय २५ योग १५ ए सत्तावन हेतु ए जीव कर्मयांवे, ते बलतां भोगवे, ते भोगवतां मोहनीकर्मना जोर दुःख पामे, तिहारें इम जाणे जे मारो स्वभाव नहि. किसी वस्तु जाइ तथा मरण आवे तिहार इम जाणिजे माहरा भदेगथी कांइ जातो नथी, हुं सर्व वस्तुथी भिन्न छुं, किवारे कुलाभ पामे तिवारे जाणे जे ए वस्तुथी संयध टळ्यो छे, वेदनादिक दृष्टि आर्व समभावे राखे, परभाव पुद्गलादिक आत्माथी भिन्न जाण्यो, छडवानीखप-करी परमात्मानो वांछा कर, ध्यान सज्ज्ञाय विशेष करे, भावना स्त्रीणखीण भावे, सर आदरे, निज स्वभावे जे ज्ञान तेहने विशेष इम मन रहे ते अंतरात्मा परमात्माने जोग्य चोथा गुण-ठाणाथी गारमा गुणठाणा सुधि अंतरात्मा जाणवो, एह्यो ए अंतरात्मा ओलखे तिवारे परमात्मा पामे, परमात्मानो स्वरूप लखिए छीए. साक्षात पोतानो स्वरूप देखे, कर्मनी उपाधि रहित, ते परमात्मा तेरमे तथा चोदमे गुणठाणे होय, तथा सिद्ध जाणवा, ए परमात्मा ध्यान योग्य, अंतरात्मा ध्यावया योग्य, तां ध्येय ते परमात्मा, ध्यान ते एकाग्रता एम त्रणआ-त्माना स्वरूप जाणवा इति भाव.

૧૭૮ પ્ર૦—સદ્દેહના, ફરસણા અને પ્રરૂપણા, સંપ્રધી અપ્રમંગી દ્રષ્ટાંત સહિત કહો.

૩૦—સદ્દેહના, ફરસણા અને પ્રરૂપણા, ઘટલે જાણે આદરે અને પાલે, તે ભાંગે શ્રી ગૌતમાદિ મહાત્મા જાણના, ૨ સદ્દેહના, ફરસણા, પણ પ્રરૂપણાએ અસમર્થ તે જે સામાન્ય સાધુ ઉપદેશ દેવાને અસમર્થ છે, પણ પોતે પાલે છે તેને જાણવો, ૩ સદ્દેહના પણ ફરસણા, પ્રરૂપણા નહિ, તે અનુત્તર વિમાનગ્રાસી દેવને, જાણે ન આદરે પણ પાલે તે ભાંગે જાણવું, ૪ સદ્દેહના તથા પ્રરૂપણા પણ ફરસણા નહિ તે સવેગપાશિકને, જાણે, આદર પણ પાલવા અસમર્થ તે ભાંગે જાણવું ૫ ફરસણા પણ સદ્દેહના ને પ્રરૂપણા નહિ, તે ઘાલ તપસ્વી પ્રમુલ્કને—ન જાણે પણ આદરે અને પાલે તે ભાંગે જાણવું, ૬ પ્રરૂપણા હોય પણ સદ્દેહના અને ફરસણા નહિ, તે આદર પણ ન જાણે અને ન પાલે ૭ ભાગો અસંજયતિ સંન્યાસી આદિને, ૭ ફરસણા તથા પ્રરૂપણા હોય પણ સદ્દેહના નહિ, તે ન જાણે પણ આદર પાલે તે ભાગો પાસત્થાદિકને તથા અભ્યર્ચીપ્રકસમકિતીને પણ હોય, ૮ અસદ્દેહના, અપ્રરૂપણા તે અનાદિમિથ્યાત્વને, ન જાણે ન આદર ન પાલે ૯ ભાંગો જાણવો, તે નિર્ગોદિયા પ્રમુલ્ક એકેદ્રિયાદિકને હોય.

૧૭૯ પ્ર૦—શ્રીતીર્થંકર પ્રમુના દાનાધિકાર સવધી છ અતિશયો વર્ણવો.

૩૦—પ્રતિદિન એકક્રોડ અને આઠલાખ સોનેયા આપે, તે

सोनैयो आठरति के मतांतरे अँसीरतिनो पण कद्यो
 ठे, छ घडी दहाडो चढतां आपवा मांडे ते पोणावे-
 पहोर सुवी जमवानी वेळा पर्यंत मनवांछित दान
 सोने भाग्यप्रमाणे प्रभु आपे, सोनेयामां प्रभुनुं तथा
 प्रभुना मातपिताना नाम होय, ते एक दिवसना
 दानना सोनैया नवहजार मण थाय, चालीस मणनुं
 एक गाडु भरतां कुल २२५ गाढां भराय, ते गाढां
 तथा मण वगेरे सर्व माप जे जे समयमां प्रभु थया
 होय ते ते समय तथा ते ते देशना जाणवा, संयत्सरी
 दानना सोनैया सर्वे इंद्रोना आदेशे वैश्रमण देवता
 आठसमयमां निपजावी प्रभुना गृहभंडारमा भरे,
 हवे ते दानना उ अतिशय कहे ठे:-? तीर्थररना
 हाथने विपे सौंमैंद्र एवी स्थिति करे के जेथी प्रभु
 दान देता थाके नहि, जोके प्रभुतो अनंत शक्तिना
 धणी ठे, तोपण आ उत्सव अवसर ए प्रथमइंद्रनो
 अधिकार लढावो लेवारूप छे, ते अनादिनी एवी
 मर्यादा जाणवी, इशानेंद्र सुवर्णमय रत्नजडित छडी,
 दड लड उभो रहे अने चोसठइंद्र सिवाय धीजा
 सामानिक प्रमुख देवोने दान लेतां निवारे, अने
 याचकना भाग्यानुसार इशानेंद्र तेना मुखे बोलावे
 अने २ चमरेंद्र तथा वळीन्द्र प्रभुनी मुठीमा वधारे
 होय तो पाडी नाखे, अने ओछुं होय तो पूरुं करी
 आपे, सामानी प्राप्तिने अनुसार मळे, ३ भुवनपति-
 देवता भरतक्षेत्रना मनुष्यने तेडी आवे, ४ अने वाण-
 व्यतर देवो तेमने पाछा मृकी आवे, ५ ज्योतिपी
 देवो त्रिधाधरोने प्रभुना दाननी खयर आपे, ६ तथा

प्रभुना पिता ऋण मोटी दानशाळा करावे, परुमा भरतसेवना मनुष्यने अन्नपानादि खाद्य वस्तु आपे, बीजीए वस्त्र आपे, अने बीजीए आभरण आपे.

प्र०-हव साधु सज्जाय कर छे, शुभयोगे व्रतादिकनी शुभक्रिया करे छे तथा शुद्धोपयोगे, शुद्ध स्वभावे 'अप्पाणंभावेमाणेविहरई' इम आत्मध्यान करे छे ते सर्व कर्म स्वपावाने अर्थ, ते किहा कर्म स्वपावे, स्वपाववाना तो ऋण कर्म छे, उदयकर्म अने पथकर्म ने सत्ताकर्म उदीरणारुम तो उदयना पटा मध्ये गयेखीए, तथा कर्म ते मध्ये उदय सेणे स्वपावे छे, तथा सत्ताकर्म सेणे शोषे छे, इति ऋणकर्म किम मटे ?

उ०-शुभयोगे पांच महाव्रत सवरूपक्रियाए नरा बंध पडे ते कर्मनिवार ते मोटे बंधकर्म निवार ते व्रतादिक शुभक्रियाए, तथा पांच प्रकारना सज्जाय ध्याने उदयकर्म स्वपाव छे, ते निष्फल करे छे, तथा शुद्धोपयोगे आत्मध्याने सत्ताए जे कर्म छे ते सोरे स्वपावे. इम मुनि आत्मगुण निर्मल करी मिद्धि वर ए भाव

प्र०-ज्ञानीने आसव ते सवरूपे केवी गीते परिणमे छे.

उ०-ज्ञानीने शुद्धोपयोगे आत्मपरिणामे आसवना कारण ते सवरूप थाय छे, आचाराग म्रुनना चोथा अध्ययने द्वितीयोद्देशके समकितना अध्ययन मध्ये "आसवा ते परिसरा" एवी गाथा छे.

प्र०-हवे श्रीजीवाभिगमसत्र मध्ये निर्लेपपदे श्रीगौतमे पुछ्यु के स्वामिन ? पांच स्यावरना जीव हमणा वर्तमानमा जेटका छे ते निर्लेप थासे, गत्यन्तरे जासे ?

उ०—एक वनस्पतिकायविना पांचकायना जीव निर्लेप थाशे.
पृथ्वी, अप्प, तेउ, वाउ, त्रसकायना जीव सर्वस्था-
नान्तरे निर्लेप थाशे, पण वनस्पतिकाय निगोदगोल-
कना जीव निर्लेप “ नत्थितत्थअत्थिअणंता जीवा
जेहिंनपत्तोतसाई परिणामो । उवयन्तियचयतियपु-
णोवितत्थेवतत्थेव ॥ १ ॥ एणे न्याये वनस्पतिकायना
जीव निर्लेप न थाय ए भाव.

१८३ प्र०—वाटरअप्पकाय उपरदेवलोकमां क्यां सुधी छे ? तथा
तेउकाय केटले सुधी छे ?

उ०—वाटरअप्पकाय वारमादेवलोक सुधी अने वाटरतेउकाय
तीर्छा मनुप्यलोरुपअढीद्वीपमांहे, उंची मेरुपर्वतनी
चुलिका सुगी.

१८४ प्र०—सातमी तथा छठी नरकमां, कुंभिमां उपजवानुं थाय
छे के आलियामां थाय छे

उ०—सातमी तथा छठी नरके आलीया छे. जेम नदीनी
मेखडे वील होय छे एटले सला छे ते उपर शरीर
विंजाय तिवार पडे एम सांभळ्यु छे ए भाव.

१८५ प्र०—सावुनां १४ उपगरणो ते कया कया

उ०—पत्तंपत्ताग्धा, पायठवणंचपायकेसरिया ।

पडलाईरयत्ताणं, गोच्छओपायनिज्जोगो ॥ १ ॥

तिन्नेवयपत्तछागा, रयहरणंचेवहोइमुहपत्ती ।

एसोदुवालसविहो, उवहीजिणकप्पियाणंतु ॥ २ ॥

एएचेवदुवालस, मत्तगअइरेगचोलपट्टोउ ।

एसोचउदसखो, उवहिपुणत्येरकप्पंमि ॥ ३ ॥

૧ પત્ત કહેતાં પાણુ, ૨ પત્તાવંધ તે શોઝી, ૩ પાય-
ઠવળં તે કાવળીનો કઢકો, ૪ પાયફેસરીયા તે
ચરખો, ૫ પહલાઈ તે ગોચરીય જાતા પાત્રા ઉપર
કપડુ રાસે તે, ૬ રયત્તાર્ણ તે પાત્રવીંટવાનુ લૂગડુ,
૭ મુછઓ તે કપલમયસંઢ પાત્રાઉપર ગાંટે છે તે, ૮
સાત પાત્રાના ઉપગરણો જાણવા, તથા ૮, ૯, ૧૦
થે મુતરાડ કપઢા, અને એક ડનનુ મઢી ત્રણ કપઢા
રાસે, ૧૧ ઓઘો, ૧૨ મુદ્દપત્તિ, ૧૩ ધાર જિન
ફલ્પિને હોય, તથા ૧૪ માતરીડ, ૧૫ ચોલપટો.
અર્થ ચંડદસ્થવિરકલ્પને જાણવા.

૧૮૬ પ્ર૦-શ્રી યુગપ્રધાનઆચાર્યના વિહાર શોભા લક્ષણ કહો.

૭૦-કાવ્ય યેપાદિવલ્લે ન પતતિ યૂક્તા.

ન રાષ્ટ્રભક્તો ન ચ દેશચિન્તા ।

ગત્વા પ્રણશ્યતિપદોદકેન

યુગપ્રધાના મુનિવૃન્દપૂજ્યા ॥ ૧ ॥

ઉત્તમ શારિરીકસૌંદર્યવલ્લુપ્ત, આચાર્યના ડઝીસ
શુભે સહિત, તથા જ્યા વિચર ત્યા અઢીયોજન પ્રમાણ
મરખીમમુલનો ઉપદ્રવ ન થાય, ઉત્કૃષ્ટપણે દશવિધ
યતિધર્મ પાલતા પઢાવતા, નિજકાઢને વિષ સર્વથી
શ્રેષ્ઠપુરુષ એકાવતારી મહાત્મા યુગ પ્રધાન આચાર્ય-
ભગવત જાણવા.

૧૮૭ પ્ર૦-નીચે જણાવેલા શબ્દોનો અર્થ કહો.

માનના, અધ્યાત્મ, મુનિ, મૈત્રી, કારુણ્ય, મધ્યસ્થ,
અને પ્રોદ ભાવનાઓ.

૭૦-જૂનિ પ્રતિમા નીચે પ્રમાણે લલેલ છે

दुर्गतौ प्रपतज्जन्तून्धारयतीति धर्मः,
संयमादिदशविधसर्वज्ञोक्तो भवति ॥ १ ॥

हवे-आत्मानं भावयतीति भावना, आत्मानं अधिकृत्य करोतीति
अध्यात्मं, मन्यते जगत् तत्त्वं, स मुनिः प्रकीर्तितः
सम्यक्त्वमेव तन्मौनं, सम्यक्त्वमस्त्वमेव ॥ १ ॥
इति योगविन्दुग्रन्थे हरिभद्रसूरिणा अध्यात्मभावनाच-
बुधां कथिता यथा ॥

४१८१- परहितचिंतामैत्री, परदुःखविनाशिनी तथा करुणा ।
परसुखतुष्टिर्भुविता, परदोषोपेक्षणमुपेक्षा ॥१॥ ए भाव,
हवे छद्मस्थजीवानां ध्यानं कथितं, अंतमुहुत्तमिच्छं,
चिंतावत्थाणमेगवत्पुमि, च्छउउमत्थाणं ज्ञाणं, योग-
निरोहोजिणाणंतु इति ध्यानम् ।

आत्माप्रत्ये भावबु अने आत्मचित्त्वन करवुं ते
भावना, आत्माने अधिकारीपणे कार्य करनार ते
अध्यात्मपंचास्तिकायरूपजगत्तत्त्वने जे यथार्थ माने
तेने मुनि कहीए, परहित चिंता ते मैत्री भावना;
परदुःख विनाशनी इच्छा ते कारुण्य भावना,
परसुखदिठे संतोष तथा प्रमोद आणे ते प्रमोद
भावना, पर दोषनी उपेक्षा ते मध्यस्थ भावना.

१८८ प्र०-वर्तमानचोवीसजिनना मातापितानी गति कहो.

उ०-उसभपियानागेसु, सेसाणंसत्तहुंतिडसाणे ।

अद्वय सणकुमारे, माहिंदे अद्व बोधव्वा ॥१॥

अद्वणं जणणीओ, तित्थयराणं हुंति सिद्धिओ ।

अद्वय सणकुमारे, माहिंदे अद्व बोधव्वा ॥२॥

પ્રથમતીર્થકરના પિતા શ્રી નાભિરાજા તે નાગકુ-
માર મધ્યે, વીજાચી આઠમા સુધીના પ્રશુના પિતાઓ
ધીજા ઇશાન દેવલોકે, અને નવથી સોઠ સુધીના
પ્રશુના પિતા ત્રીજા સનત્કુમારદેવલોકે, અને સત્તરથી
ચોવીસ સુધીના પિતા ચોથા મહેદ્રદેવલોકે પ્રાપ્ત
થયા છે. પ્રથમના આઠજિનની માતાઓ મોક્ષે, નવથી
સોઠસુધીના જિનની માતાઓ ત્રીજા સનત્કુમાર
દેવલોકે, અને શેષ સત્તરથી ચોવીસ સુધીના આઠ
જિનની માતાઓ ચોથા મહેદ્રદેવલોકને પ્રાપ્ત થઈ છે.

૧૮૯ પ્ર૦-શ્રીજિનશાળીશ્રવણ, ચારઘાતીકર્મના ક્ષયોપશમે કેરી
રીતે થાય ?

ઉ૦-૧ અતરાયકર્મ તથા દર્શનાવરણીયકર્મના ક્ષયોપશમે
જિનવાણી સાંભળવાની રુચિ થાય, ૨ દર્શનાવરણીય
તથા જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયોપશમે વાણી કાને
સાંભળે તથા સમજે, અને ૩ મિથ્યાત્વમોહનીયના
ક્ષયોપશમે જિનવચન આત્મસ્વરૂપ જ્ઞાનરૂપ યથાર્થ-
સદ્દેહનામા આવે.

૧૯૦ પ્ર૦-શ્રી જિનવાણીનું ધ્યાનરૂપ એકાગ્રમણમન મહાફલ
દાયક ક્યારે થાય ?

ઉ૦-ધર્માન્તરાયના ક્ષયોપશમે સયમફલપામીને એકાગ્રતા-
રૂપધ્યાનમાંહિ સિદ્ધિ વરે, તથા ચારકર્મ ક્ષાયિક
માયે થયે થકે કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનાદિ અનન-
લક્ષ્મી પ્રગટ કરી મહાનંદપદ પામે.

૧૯૧ પ્ર૦-ચારમકારની શુદ્ધિનું સ્વરૂપ હુકમા દૃષ્ટાંત સર્હિત
સમજાવો.

૩૦-૧ ઔત્પાતિકી બુદ્ધિ તે, મતિજ્ઞાનાવરણીયકર્મના ક્ષયો-
પશમે ક્યાંય પણ ન દિહું હોય ન સાંભળ્યું હોય છતાં
સહજ સ્વભાવે પોતાની બુદ્ધિને જોરે સમયમુચકકાર્ય
કરી શકે, તે અમયકુમાર તથા રોહાની પરે, ૨
વૈનયિકી તે શુર્વાદિકનો વિનય વહુમાન કરતાં
મતિજ્ઞાનાવરણીયકર્મનો ક્ષયોપશમ થઈને બુદ્ધિ ઉપજે
તે નાગાર્જુનાદિકની પરે, ૩ કાર્મણિકી તે વિજ્ઞાન,
ફઢા, વ્યાપારાદિનો અભ્યાસ કરતાં કરતાં જે
બુદ્ધિ પ્રગટે તે, ૪ પારિણામિકી તે દુદ્ધ અનુભવી
પુરુષોની સંગતે રહેવાથી તથા વયના પરિપાકે જે
બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય તે.

૧૯૨ પ્ર૦-જાતિસ્મરણજ્ઞાન અને વિભંગજ્ઞાન તે શામાં સમાય છે ?

૩૦-જાતિસ્મરણજ્ઞાનનો મતિજ્ઞાનમાં સમાવેશ થાય છે,
અને વિભંગજ્ઞાનનો અવધિજ્ઞાનમાં સમાવેશ થાય છે.

૧૯૩ પ્ર૦-રાશિગતસૂર્ય પ્રશ્ન

૩૦-મેષરાશિનો સૂર્ય હોય ત્યારે કન્યારાશિના સૂર્યની તથા
ચન્દ્રની ચાલ ઉત્તરભળી થાય, તથા તૂલારાશિ થકી
માંડી મીનરાશિ સુધિના ચન્દ્રની ચાલ દક્ષિણદિશા
તરફ થાય છે.

૧૯૪ પ્ર૦-મિથ્યાત્વઅવિરતિના હેતુનો પ્રશ્ન,

૩૦-જેહવો આત્માનો શુદ્ધોપયોગ વસ્તુ આવરવાને જેમ
મિથ્યાત્વવલવત્તર છે, તેમ આત્માના પરિણમન સુખ
નિવારવાને અવિરતિ વલવત્તર છે, અવિરતિનો ઉદય
ટલ્લવાથી આત્માનુ વિરતિપરિણમન થાય છે ને તેથી

સુખમય આત્મા સ્વસ્વરૂપે પરિણમે છે. અને આત્મિક-
एकाग्ररूप પરિણમે તિવારે એ સુખરૂપ સુખમય સંપૂર્ણ-
ધર્મ પામે એ માત્ર ।

૧૨૫ પ્ર૦-ભાવકર્મ, દ્રવ્યકર્મ, અને નોકર્મ તે શું ?

ઉ૦-અનાદિઅશુદ્ધોપયોગરૂપ વિભાવતાઈ રાગદ્વેષમોહરૂપ
આત્મા પરિણમે તે ભાવકર્મ, તે આકર્ષણેકર્મરૂપ
વર્ગના વંધાય તે દ્રવ્યકર્મ, તે વર્ગના જીવારે પાંચ
શરીરરૂપે પરિણમે તે નોકર્મ કહિયે. એમ ત્રણ પ્રકારે
કર્મની વત્કવ્યતા જાણવી.

૧૨૬ પ્ર૦-અવિરતિસમક્રિતી, દેશવિરતિ તથા પ્રમત્ત અપ્રમત્તાદિ
મુનિ સમ્યક્ત્વ વમી મિધ્યાત્વે જાણે તો તેઓ પ્ર-
ત્યેકકર્મની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ કેટલી થાયે ?

ઉ૦-અવિરતિસમક્રિતી, વમીને મિધ્યાત્વે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ
આયુર્વર્જિને શેષ સાતકર્મની એકપલ્યોપમને અસ-
ંખ્યાતમેભાગે અંતર્મુહર્ત્તન્યૂનએકકોઢાકોઢીસાગરોપમ-
માહે થાયે, તથા દેશવિરતિ ઉત્કૃષ્ટ નવ પલ્યોપમ-
ન્યૂનએકકોઢાકોઢીસાગરોપમ ઉત્કૃષ્ટ વધ કરે, પણ
તેથી અધિક ન કર જુનિ પ્રતિમા નીચે પ્રમાણે છે
સમ્યક્દષ્ટિજીવ મિથ્યાત્વને ઉદયે સમક્રિતવમીને
પાછો મિથ્યાત્વગુણઠાણે જાય તોપણ આયુર્વર્જિત
સાતકર્મની સ્થિતિ પલ્યોપમને અસંખ્યાતમેભાગે
ઝળી એકકોઢાકોઢીસાગરનો વધ કરે, ઉત્કૃષ્ટો
વધ ઘટલો કરે, દેશવિરતિ નવપલ્યોપમ ઝળા
એકકોઢાકોઢીસાગરનો વધ ઉત્કૃષ્ટો કરે તથા મુનિ-
પણ પામીને પડે, પાછો મિથ્યાત્વે જાય, તોપણ

आयुर्वर्जित सातकर्मनो स्थितिबंध नवसागरे ऊणा
एककोडाकोडीसागरोपमनो उत्कृष्ट बंध करे तथा
उपशमश्रेणिपी पढीने मिथ्यात्वे जाय तो पण आयु-
वर्जित सातकर्मनी उत्कृष्ट स्थिति बांधे तो नव हजा-
रसागरोपमें ऊंणी एककोडाकोडीसागरनो उत्कृष्टो
बंध करे इति भुवनभानुचरित्रे कछु ठे

१९७ प्र०-जीव मार्गाभिमुख्यइ समकित ब्यार पामे ?

उ०-भवितव्यताने योगे अकामनिर्जराए कर्मखपावतां वे
पुद्गलपरावर्तकाल संसार रहे, त्यारे जीव आस्तिकपणे
जिनमार्गसन्मुखी थाय, पळी त्यांची संसारपरिभ्रमण
करतो जीव ऊंचो आवे त्यारे ते मार्गपतित दोढ-
पुद्गलपरावर्तसंसार रहे त्यारे जिनोक्त मार्गे रचिवंत
थाय, वळी कर्मयोगे त्यांची पडी संसारभ्रमण करतो
ज्यार एकपुद्गलपरावर्तकाल संसार रहे, त्यार जीव
मार्गानुसारीपणुं पामे, त्यां मित्रादिकदृष्टि प्रगटे,
न्यायसंपन्नविभवादि पात्रीशगुणयुक्त थाय, त्यां जि-
नोक्त मार्गे चाली मिथ्यात्व मंद करतो रुरतो नदी
गोलपापाण न्याये बंधना घोळ परिणामे (एदले जेम
नदी कांठेथी हुटो पडयो एकपत्यर, ते जेम पाणीनी
छोळमां अथडातो कुटातो पोतानी मेळे गोल यद् जाए
एम) ज्यारे जीव अर्धपुद्गलपरावर्तकाल मांहे आने
त्यारे आर्यदेश, संज्ञीपंचेन्द्रियमनुष्य, उत्तम जैनकुल
सपन्न थड सद्गुरु उपदेशे, के सहजस्वभावे कोइ
निमित्त पामीने यथाप्रवृत्तिकरण लही उज्वल आत्म-
वीर्योल्लास धकी अपूर्वकरणे, रागद्वेषनी ग्रंथि मेदी

મિથ્યાત્વમોહનીયની સાતપ્રકૃતિને ઉપશમાવતો અતર-
કરણમાં થઈ અનિવૃત્તિરૂપે આગી સમ્યગ્દૃષ્ટિ થાય,
ત્યાર જીવને માર્ગપ્રાપ્ત કહીએ, વસ્તુસત્તાધર્મ અંશે
પ્રગટ કર્યો ત્યા તેની કેવી દૃષ્ટિ વર્તે તો કહ્યું છે કે:-

કાવ્ય

અંશે હોય રૂપ અવિનાશી, પુદ્ગલ જાલ તમાશી,
ચિદાનંદધન સ્વરૂપ ધિલાસી, કેમ હોય જગનો આસી,
૫ ગુણ વીરતણો ન વીસારું, સમારું દિન રાતર,
પથ ટાલી સુરૂપ કરે જે, સમકિતને અવદાતર ॥૧॥

૧૯૮ પ્ર૦-સાધુને જે ષ્રણયોગ છે તે રત્નત્રયગુણે પ્રણમ્યા છે
તે કેવી રીતે ?

ઉ૦-મનોયોગ તે સમ્યગ્દર્શનગુણે દૃઢાસક્તિ રૂપ પરિણમે
છે, તથા વચનયોગ તે જિનવાણીમાહ જ્ઞાનગુણે પ્ર-
ણમ્યો છે, તથા કાયયોગ તે ચારિત્રગુણે “જયચર
જયચિદ્દે જયમાસે જયસયે” રિત્યાદિકરૂપ પ્રગટયો
છે, તેથી યાવજ્જીવસુધિ સાવચ્છયોગથી નિવર્તીને મુનિ
સયમયોગે પરિણમે છે. રિતિભાવ

૧૯૯ પ્ર૦-સસારમા જીવ ભવ્યઅભવ્યાદિ ષ્રણપ્રકારના છે તે
કયા ? તેનું સ્વરૂપ દૃષ્ટાતસહિત સ્પષ્ટ સમજાવો.

ઉ૦-૧ ભવ્ય, ૨ અભવ્ય, ૩ ભવ્યાભવ્ય અથવા જાતિભવ્ય,
ત્યા ભવ્ય ષ્રણપ્રકારે છે:-નિરુદ્ધભવી, મધ્યમભવી,
અને દુર્ભવી, નિરુદ્ધભવી સોદાગણ સ્ત્રી સમાન, તે
જેમ સોદાગણી સ્ત્રી પતિસમાગમે છે માસમા ગર્ભ
પ્રાપ્ત થઈ પુત્રપ્રાપ્તિ ફલ લહે, તેમ નિરુદ્ધભવી સદ્-
શુર ઉપદેશ યોગપામી શુદ્ધ શ્રદ્ધા લહી, શુદ્ધ ચારિત્ર

પાઠી, તત્કાલ સિદ્ધિ વરે, વીજા મધ્યમભવી તે કોઈ સ્ત્રીને પતિ સમાગમે વે ચાર વર્ષે ગર્ભ રહી પુત્ર-પ્રાપ્તિ થાય તેમ મધ્યમભવી થોડા સંખ્યાતા ભવમાં સિદ્ધિ વરે, અને ત્રીજા દુર્ભગિ તે જેમ કોઈ સ્ત્રીને ઘણે કષ્ટે ઘણે કાલે પતિયોગે ગર્ભ રહી પુત્ર પ્રાપ્તિ થાય તેમ ધર્મવિરાગરૂ, પડવાઈ, વહુલકર્મી ભારેકર્મી-પણાને લીધે ટૂંકે કાલે, ઘણે કષ્ટે, ઘણે ઉપદેશે કર્મ-સ્વપાત્રી સિદ્ધિ વરે.

૨, અભવ્યસ્વરૂપ ગાંડળી સ્ત્રી સમાન જાણવું, ઇટલે જેમ વંચાદોષવંત સ્ત્રીને પતિનો સમાગમ છતાં પુત્ર પ્રાપ્તિ થાયજ નહિ, તેમ અભવ્યને મુક્તિગમન યોગ્ય-તાસ્વભાવ ન હોવાથી ગમે તેટલી ધર્મ સામગ્રીની જોગવાઈ મળે, તોપણ શુદ્ધ શ્રદ્ધારૂપ સ્વસ્થ સંસાર થકી ઉદ્વિગ્નપણું, સ્વપરઓઝાણપણું મેદ જ્ઞાન ન થાય પણ પૌદ્ગલિકાશીભાવે ચારિત્રાદિક પાઠે, નરમા ગ્રેયેયક સુધી જાય છે, પણ તેનું સચલું ફોર નિષ્ફળ જાય છે, કેમ જે તેના જ્ઞાનક્રિયાદિ મોક્ષને અર્થે યથાર્થ ન હોય તેથી.

૩, તથા અભ્યાધવ્ય જીવને સત્તાઈ અભ્ય સમાન યોગ્યતા ધરાવે છે, તોપણ કોઈ અવિતવ્યતાજ જ્ઞાનીઈ એવી ઢિઠેલી કે તેનો સ્વભાવ વ્યવહારરાશિમાં આવવારૂપ ન થાય. અત્ર ગાથા—

“ સામગ્રી અભાવાઓ વ્યવહારરાશીઅપ્પમેસાઓ ।
અવ્યાકિતેઅર્ણતા, જે સિદ્ધિસુહંનપાવંતિ ॥ ૧ ॥ ”
અર્થાત્ તે અવ્યવહારરાશિયોજ જીવ રહ્યો થકો

अनंताअनंतकाळ घाळविधवा स्त्रीनी परे सूक्ष्मनिगो-
दादिमा ज ममरण करतो रहे, जेम घाळविधवा स्त्रीने
सुकुलीनताने लीधे कंदी पण भरथारनो योग न
थाय तेथी पुत्र प्राप्ति न संभय एम जाणवु

२०० प्र०—अ यात्मसारग्रंथमा त्रण प्रकारना जीव कथा ठे ते
कथा ?

उ०—१ भवाभिर्नंदी ते मिथ्यादृष्टि २ रीजो पुद्गलानंदी, ते
चोथा पाचमा गुणठाणावाळा सम्यग्दृष्टि, ३ आत्मा-
नंदी ते मुनि, इतिभाव.

२०१ प्र०—वैराग्यना त्रणप्रकारनु दुक स्वरूप कहो.

उ०—दुःखगर्भित वैराग्य, त्या जीव ससारमा नानाविध
दुःख क्लेश पामतो विषयकषायथी निरक्तबुद्धिवाळो
यइ धर्मसन्मुखी थाय पण सम्यग्ज्ञान न होवाथी
पाळु पौद्गलिकसुख मळता वैराग्य नष्ट थवानो संभव
छे, तेने दुःखगर्भितवैराग्य कहीए, पण ते जो धर्म
साधन करता थका सद्गुरु उपदेशयोगे भेदज्ञान
पामे तो पछी तेनो वैराग्य सत्य, स्थायी, ज्ञानगर्भित
कहेवाय, एटले ज्ञानगर्भित वैरागी परमार्थ संसारनो
एकांत त्यागी होय, लूरी वृत्तिए ससारमा रह
अने पूर्णमोक्षाभिलाषी होय, ज्यार मोहगर्भितवैरागी
फोइ स्त्री, पुत्र, धनादि वस्तुना अभावे मोहमयवि-
षयकषाययुक्त मलिन परिणतियत थयो थको मोहित-
दुःखना भारने लीचे ससारथी उद्धिग रहे, पण ते
साचो दुःखगर्भित वैराग्य भागे पण न गणाय.

२०२ प्र०—चतुर्विध ससारी प्राणीनु स्वरूप दृष्टातथी समजावो.

उ०-१ सघनरात्रि समान, एटले घन कहेतां जे मेघनी घसघोर घटाए आच्छादित थएली अमासनी रात्रिमां कांडपण सूझ न पडे, तेम जीवने गाढमिथ्यात्वना उदये तीव्रमोहनी प्रबलताए कंडपण हिताहित, सत्यासत्य के कृत्याकृत्यनी सूझ न पडे, तेवा प्रथम गुणठाणी भवाभिनेंदी मिथ्यात्वदृष्टि जीव जाणवा, २ अघनरात्रि समान, ते जेम मेघना वादळां रहित रात्रिमां घटपटादिक सूझे, तेम जीव कांडक मिथ्यात्वनी मदताए मोहादिकना किंचित्सुखोपशमे धर्ममार्गसंमुखी मार्गानुसारीजीव अघनरात्रि समान जाणवा, ३ सघनदिन समान, ते जेम वादळांए आच्छादित सूर्यवाळा दिवसमा निर्मळ रात्रि करतां विशेष स्पष्ट घटपटादि पदार्थों सूझे छे, तेम मिथ्यात्वना सुखोपसमादि गुणेकरी सम्यग्दृष्टि चोथा गुणठाणाथी बारमा गुणठाणा सुधीना परमात्माना मार्गप्राप्त ज्ञानिमहात्माओ जाणवा, ४ अने अघनदिन समान, एटले मेघरहित निर्मळसूर्यवंत दिवसनी परे पूर्णज्ञान प्रकाशवंत केवलज्ञानी भगवतो जाणवा.

२०३ प्र०-संसारजीवने आठ दृष्टि कहि छे तेना नाम कहो.

उ०-१ मित्रा, २ तारा, ३ बला, ४ दीप्ता, ५ स्थिरा, ६ कांता, ७ प्रभा, ८ परा, ए आठ दृष्टि कहि तेनो विस्तार योगदृष्टिसमुच्चयधकी जाणवो.

२०४ प्र०-सर्वपदार्थमात्रमां चारकारण छे ते दृष्टांतयी कहो.

उ०-१ उपादानकारण, ते जेम घटमां मृत्तिका; २ निमित्तकारण, ते जेम घटनी उत्पत्तिमां चक्र, दंड, ची-

વરાદિ ડે તેમ જાણવું, ૩ અસાધારણકારણ, તે જેમ
 ઘટ નિષ્પન્ન કરવામાં કુમાર હેતુભૂત ડે તેમ જાણવું,
 ૪ અપેક્ષા કારણ, તે વસ્તુ જેમ ડે તેમની તેમ રહે,
 પળ તેના આલગને, સહાયતાણ, આશ્રયે આપણું કાર્ય
 કરીણ, જેમ ણટ નીપન્યો તેમનો તેમ રહે, પળ તેહની
 સાહાયે જલભરણ પાનદપ કામ નીપજે, તથા જેમ
 શ્રય દીપે ડે, તેની સાહાયે આપણા કામ કરીણ
 છીણ તેમ જાણવું, વઢી ઘીજા પળ ણ કારણ કથા
 ડે.-? સમવાયિકારણ, તે સહચારી સંયંધ કારણ, જેમ
 ઘટનુ ઉપાદાન મૃત્તિકા ડે તેમ, ૨ અસમવાયિકારણ,
 તે અસહચારી મિશનિમિત્ત, જેમ ઘટની ઉત્પત્તિમા
 કુમાર છે તેમ, ૩ નિમિત્તકારણ, તે ચક્ર, દંડ,
 ચીવરાદિરૂપ જાણવું

૨૦૫ પ્ર૦-સર્વવસ્તુ, દ્રવ્યાર્થિકનય અને પર્યાયાર્થિકનય વડે
 પ્રરૂપાય છે તે માહેથી સાતનય તે કયા ?

૩૦-? નૈગમ, ૨ સગ્રહ, ૩ વ્યવહાર, ૪ ઋજુમૂલ, ૫
 શબ્દ, ૬ સમખિરુદ્ધ, ૭ પરંભૂત. ૧ સાત નય તેહના
 ઉપનય ૧ વિસ્તારનયચક્રથી જાણવો, તથા કપાય
 ઉપને પૂર્વજોદિનું પાલ્યુ ચારિત્ર ક્ષય કરે, તે ઉપર
 ગાથા. આચારંગની દીપિકા મળ્યે છે યતઃ “સામ
 ગમણુચરતસ્સ, કસાયાજસ્સઝઙ્ગહાહુતિ, મન્નામિર્હિ-
 પુપ્ફવ, નિપ્પલતસ્સસામણ્ણમ્ ॥૧॥ જંઅજિયચરિતં,
 દેસુણપવિપૂવ્વજોડીણ તપિરુસાયમિત્તોદારેઈનરોમુદ્ધ-
 સ્તેણ ॥૨॥”

૨૦૬ પ્ર૦-આચિલ ઇટલે શુ ?

૩૦-આવશ્યકનો ટીકા મ યે કહ્યું છે કે આય કહેતા ઓસામણ કાઢ્યું હોય તે મધ્યેથી જેમ અન્ન કાઢીયે તે રીતે કાઢીને આહાર કરવો, અને જે આમ્લ જે સ્વાદોરસ, પદ્મિગય એ વર્ગિને તે આંવિલ કઢિયે.

૨૦૭ પ્ર૦-નિયાણાનો પ્રશ્ન.

૩૦-નિયાણા નવપ્રકારે દશાશ્રુતસ્કંધ મધ્યે કથા છે, તથા ૧ નિયાણું સમકિતનું છે, અને વીજું અત્રતનું છે એ વે મધ્યે જે સમકિતનો ઘાત કરી નિયાણું વાંધે તે સમકિત પામવો દુર્લભ કરે, તથા અવિરતનું ભોગપ્રતિયું નિયાણું વાંધે તે ભોગ પૂરા થયે ત્રત ઉદયે આવે, જેમ દ્રૌપદીના જીવે ભોગપ્રતિયું નિયાણું વાંધ્યું તે પાંચ ભર્તારી થઈ, ભોગ પૂરા થયા પછી ત્રત ઉદયે આવ્યું તે માટે અવિરતિઆશ્રીનિયાણું કહીયે પણ તે સમકિતનો નથી. इत्यर्थः

૨૦૮ પ્ર૦-ચાર પ્રકારના સામાયિક કયા ?

૩૦-૧ શ્રુતસામાયિક, ૨ સમકિતસામાયિક, ૩ દેશવિરતિસામાયિક, ૪ સર્વવિરતિસામાયિક. તે મધ્યે શ્રુતસામાયિકનો લાભ તે મન્યમિધ્યાત્વિને હોય, અમન્યને પણ દ્રવ્યથી શ્રુતનો લાભ થાય, તથા સમકિતસામાયિક તે સમ્યગ્દષ્ટિને હોય, પાંચમે ગુણઠાણે દેશવિરતિસામાયિકનો લાભ હોય, સર્વવિરતિસામાયિક તે છઠ્ઠા ગુણઠાણથી મુનિને હોય.

૨૦૯ પ્ર૦-વ્યવહાર અને નિશ્ચય સમકિતીનું ટુંક સ્વરૂપ કહો.

૩૦-જિનવાણી પ્રતીતેગ્રહીને પ્રત્યક્ષસ્વરૂપને વેદે, ગુણ પર્યાયનો વિલંછન કરે, ભેદરૂપ રત્નત્રયને આરાધે,

તેને વ્યવહારસમક્રિતી કહીએ, તથા જેને જિનવાણી
શુણ પર્યાયઅમેદરૂપરત્નત્રયે દ્રવ્ય દ્રવ્યરૂપે નિર્વિકલ્પ
સમાધિપણે પરિણમે તેને નિશ્ચયસમક્રિતી કહીએ,
તે આગલ જતા વ્યવહારે પ્રવર્તતાં વસ્તુધર્મરૂપ શુદ્ધા-
ત્મનિશ્ચયપરિણતિરૂપ સમક્રિતને મેળે

૨૧૦ પ્ર૦—કયા જ્ઞાનથી અને કર્મક્રિયાથી મોક્ષ થાય ?

ઉ૦—ક્રિયા ચેષ્ટકારની છે—૧ યોગક્રિયા, તે શુભાશુભ
વધરૂપ છે, અને ૨ ઉપયોગક્રિયા, તે પોતાને સ્વરૂપે
પરિણમે, ત્યાં કર્મ નિર્જરા થાય, યોગક્રિયા જાતે
આસવરૂપ હોઈ કર્મવધ નિપજાવે, અને ઉપયોગ
ક્રિયા તે સ્વરૂપ પ્રકટાને, એટલે યોગક્રિયા કર્મ
ગ્રહણ ત્યાગરૂપ મુલટ પુલટ છે, પરંતુ સર્વથા મોક્ષાર્થે
નથી, કેમ જે સર્વથા મોક્ષરૂપ ધર્મ તે શુદ્ધોપયોગે
છે, માટે ઉપયોગ-શૂન્યક્રિયા આસવરૂપ મોક્ષનો એટલે
આત્મસ્વરૂપની કત્તરણી એટલે આચ્છાદન કરનારી
છે (નાશ કરનારી છે.)

૨૧૧ પ્ર૦—નવઅનતાએ જે જે પદાર્થો છે તે કહો.

ઉ૦—પ્રથમના ત્રણઅનંતે કોઈ પદાર્થ ન હોવાથી શૂન્ય
છે, અને ચોથેઅનંતે અભવ્યજીવરાશિ છે, પાંચમે
અનંતે મધ્યમ ભાગે સમ્યક્ત્વ પદવાઈ છે, ચઠ્ઠી તેજ
પાંચમે અનંતે શુદ્ધ સિદ્ધના જીવો છે, પછી તે પૂર્વોક્ત
પદવાઈઓથી અનંતગુણા જાણવા, પછી છઠ્ઠો અનંતો
શૂન્ય, સાતમું શૂન્ય, પછી આઠમે અનંતે સર્વે નિર્ગો-
દીયાજીવો, તથા તેથી અનંતા અનંતગુણા પુદ્ગલપર-
માણ, તેથી કાલ, તેથી સર્વ આકાશ પ્રદેશ, તેથી

કેવલજ્ઞાન તથા કેવલદર્શનના પર્યાય, એ સર્વે એક
એકથી અનંતગુણા, પણ આઠમે અનંતે છે, નવમેઅનંતે
કોઈ વસ્તુ વિશેષ નથી, માટે શૂન્ય જાણવો.

૦૧૦ પ્ર૦—સર્વ સમકિતમાં પહેલું કયું સમકિત ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ૦—સિદ્ધાન્ત આગમમાહિ પ્રથમ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પામે,
ઉપશમનો તંત નહિ, તે શ્રી જિનમદ્ગણિ ક્ષમા-
શ્રમણની કીધેલી સમકિત પચવીસી મધ્યે કર્યું છે,
જે પહિલો ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પામે ઉપશમનો તંત
નહિ, તથા કર્મગ્રન્થમધ્યે પહિલો ઉપશમ સમકિત
પામે, ત્યારપછી ક્ષયોપસમકિત પામે, ઉપશમના તંત
નહિ, એવો આચાર્યનો મત છે. અથ ત્યારપછી
કાલસિત્તરી ગ્રન્થમધ્યે કાલિકાચાર્યે ત્રણ જુદા કહ્યા
છે. તથા કલંકી ધાસ્યે એ અધિકાર પણ કાલસિ-
ત્તરી મધ્યે છે.

૨૧૩ પ્ર૦—સ્થાવર પર્યાપ્તાની નિશ્રાણ અપર્યાપ્ત જીવ કેટલા હોય ?

ઉ૦—પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ પ્રત્યેક એટલે
સ્થાનકે એકેકા પર્યાપ્તાની નિશ્રાણ અસંખ્યાતા અપ-
ર્યાપ્ત હોઈ, પણ સૂક્ષ્મ નિર્મોદીયા પર્યાપ્તાની નિશ્રાણે
અનંતા અપર્યાપ્તા ન હોઈ. તે અનંતા અપર્યાપ્તાનાં
શરીર જુદા, તેહનો પણ આયુ વસેછપન આવલિનું
હોય, પણ અપર્યાપ્તો મરે ક્ષમ નહોય સર્વે છુલ્લુક
મર્યાદા છે તે માટે, તથા પર્યાપ્તાનુ આયુ એટલું પણ
તેટલા માટે પર્યાપ્તિ પુરીને મરે એવું ધાર્યું છે. ઇતિ
તત્ત્વમ્.

૨૧૪ પ્ર०—વ્યવહારરાશિયોજીત નિગોદમા જાય તો ત્યાં ઉત્કૃષ્ટ કેટલો કાલ રહે ?

ઉ०—તે ક્ષેત્રયક્ષી અઢીપુદ્ગલપરાવર્તનકાલપ્રમાણ, પછી સ્પૃશ્મવાદરનિગોદમા આવી વળી જાય તો ઉત્કૃષ્ટ અઢીપુદ્ગલપરાવર્તન, વળી ત્યાંથી નીકળી એકેદ્રિયાદિ ચક્રમા ભ્રમણ કરી પાછો જાયતો વળી ઉત્કૃષ્ટ એટલો કાલ રહે, એમ આવ જા કરતાં સર્વ કાલ તિર્મચગતિ આશ્રિને ગણીએ તો ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતા પુદ્ગલપરાવર્તન કાલ રહે, તે કેટલા ? તોફે એક આવળીના અસંખ્યાતમે ભાગે જેટલા સમય થાય તેટલા અસંખ્યાતા પ્રમાણ પુદ્ગલ પરાવર્તન જાણવા. એમ પશ્ચવળા મધ્યે તથા કાયસ્થિતિસ્તોત્રની ટીકા મધ્યે કહ્યું છે.

૨૧૫ પ્ર०—દર્શનની ક્ષપક શ્રેણિ કયા ગુણઠાણાથી માટે અને ચારિત્રની ક્ષપક શ્રેણિ કયા ગુણઠાણાથી માટે ?

ઉ०—દર્શનની ક્ષપક શ્રેણિ તે ચોથા ગુણઠાણાથી માટે, ચારિત્રની ક્ષપક શ્રેણિ આઠમાથી માટે

૨૧૬ પ્ર०—જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટરૂપ કેટલો ?

ઉ०—કર્મનોવધ જઘન્યથી એક સમયનો, જઘન્ય સ્થિતિ તે અનર્મહર્તતાદ્ ભોગવે, ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનાવરણીય કર્મની ત્રીસ કોઠાકોઠી સાગરોપમં ઇમ ॥ રીતે છે

૨૧૭ પ્ર०—સર્વ જીવોની મૂલ ભૂમિકા કહ ?

ઉ०—અવ્યય, અભવ્ય, મર્ત જીવ સ્પૃશ્મ નિગોદથી નીકળ્યા છે મૂલ ભૂમિકા તે જાણી

૨૧૮ પ્ર૦—જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ યોગનો કાલ કેટલો છે ?

ઉ૦—મનોયોગનો જઘન્યકાલ, એક સમયનો, ઉત્કૃષ્ટો અંત-
ર્મુહૂર્તનો કાલ, એમ વચનયોગનો પણ કાલ, એ રીતે
છે એમ ધાર્યું છે.

૨૧૯ પ્ર૦—વસ્તુને વિષે પદ્મગુણ હાનિ વૃદ્ધિનું સ્વરૂપ ટુકામાં
કહો.

ઉ૦—ગુણ પર્યાય સહિત જે વસ્તુ તેને દ્રવ્ય કહીએ, તે
ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રુવરૂપ ત્રણ અસ્થાય સહિત છે,
પરિણામી છે, તે પરિણમન ઉત્પાદ વ્યયરૂપ પર્યાય-
રૂપે પરિણમન જગન્ય, મધ્યમ, અને ઉત્કૃષ્ટ સ્વરૂપે
છે, તેને લઈને વસ્તુમાં પદ્મગુણ હાનિ વૃદ્ધિરૂપ
અગુરુલઘુ પર્યાય જે દરેક વસ્તુ માત્રમાં નિરંતર વર્તે
છે, તે નિપજે છે, તે આવી રીતે:—૧ સરયાતગુણ વૃદ્ધિ,
૨ અસંખ્યાતગુણ વૃદ્ધિ, ૩ અનંત ગુણ વૃદ્ધિ, ૪
અનંત ભાગ વૃદ્ધિ, ૫ અસંખ્યાત ભાગ વૃદ્ધિ, ૬
સંખ્યાત ભાગ વૃદ્ધિ, એજ રીતે હાનિમાં પણ ફલાવધું,
એમ દ્રવ્યથી દ્રવ્ય પરિણમન, પદ્મગુણ હાનિ વૃદ્ધિ રૂપ
અગુરુલઘુ પર્યાય સિદ્ધમાં પણ છે.

૨૨૦ પ્ર૦—આઠ કર્મની વર્ગણા અને કાર્મણ શરીરમાં શો ફેર છે ?

ઉ૦—કાર્મણ શરીર તે નામકર્મની પ્રકૃતિ, તે નામકર્મની
વર્ગણારૂપે કાર્મણ શરીર જાણીએ, વાકી યીજા સાત
કર્મની વર્ગણા તે એહને વિષે છે, એમ આધારાગ્રેય
ભાવે છે. જેમ કળની ગાંઠડી પિણ વસ્ત્રાધિન્ન તિમ
કર્મની વર્ગણા જુટી તે કિમ જાણીઈ ? જિમ કે-

વલી ભગવતને જ્ઞાનાવરણીયાદિ ચાર કર્મની વર્ગના મૂલથી ગૃહ પળ તોહિ કાર્મણ શરીર છે, ત્યારે તે અનુમાને અન્ય કર્મની વર્ગના ભિન્ન, કાર્મણ શરીર તે ભિન્ન, ઈમ કાર્મણ શરીરનો સ્વરૂપ જાણવો, પછી તો જેમ તોર્થકર દેવે વચ્ચું તે સત્ય સદ્ગો છે. ડાંતિ ભાવ ।

૨૨૧ પ્ર૦—ચતુર્વિધ વધ હંતુ પૂર્વક કહો

૩૦—યોગ અને કપાય પ્રતૈયા વધ ચાર પ્રકાર છે, ત્યાં એકલા યોગની હલચલે પ્રકૃતિવધ અને પ્રદેશવધ થાય છે, અને કપાયે કરી સ્થિતિવધ અને રસવધ નિપજે છે

૨૨૨ પ્ર૦—કેવલી ભગવતને યોગ પ્રતૈયો જ્ઞાતાવધ છે, તે શી રીતે ?

૩૦—કેવલી ભગવતને કાઈ શુભ સ્વરૂપ વ્યવહાર નથી, તેમને એક શુદ્ધ-લેશ્યાનો ઉદય છે, તે યોગદ્વારે પરિણમે છે, અને યોગનુ પરિણમન તે ઔદયિક ભાવે જડ પરિણમે, કમ જે પુદ્ગલને પુદ્ગલનો વિશ્રામ છે, તેથી તે લેશ્યાય યોગ પ્રત્યક્ષ એક સાતા પ્રકૃતિનાં એક સમયનો વધ છે, તે ધીજે સમયે સક્રમે, અને ત્રીજે સમયે રોરવે અર્થાત્ ઉત્તમ પુદ્ગલ ગ્રહે, ધીજે સમયે તેને વદે અને ત્રીજે સમયે સ્વેરવે ઘટલે સ્વપાવે.

૨૨૩ પ્ર૦—સમ્યગ્દષ્ટિને અને મિથ્યાદષ્ટિને શુભાચાર અને શુભ ઉપયોગ કેવી રીતે હોય છે ?

૩૦—મિથ્યાદષ્ટિજીવને શુભાચાર હોય પણ શુભોપયોગ ન હોય, અને સમ્યગ્દષ્ટિ જીવને શુદ્ધોપયોગ હોય,

તેહને શુભોપયોગ આચરણરૂપે હોય પણ આદર ન હોય, અને મિથ્યાદૃષ્ટિ જીવને શુભાચારરૂપ હોય પણ અશુદ્ધોપયાગના ઘરનો, અશુભોપયોગ હોય પણ શુભોપયોગ ઉપચાર કહિયેં એટલે ભાવ, હવે ચોથે ગુણઠાણે સમ્યગ્દર્શન પામે, અનંતાનુવ્રિયા રાગદ્વેષ તથા મિથ્યાત્વમોહનોક્ષય તથા ક્ષયોપશમ થાય.

૨૨૪ પ્ર૦-ભામંડલ કરવાની શી જરૂર છે ?

ઉ૦-આજે આપણી સંપ્રિ સ્વરતરંગચે મુનિશ્રીસારની કીધી ગાથા ટ્રણસેને આસીમી છે, તે મ એ અદ્વ પ્રતિહાર્ય અધિકાર દેવતા ભામંડલ ક્રિમ કરે છે ? તત્ર ગાથા-તેજ અરિહંત અતિગ્ણો એ, સ્વમી ન શકે નરનારી । તે તેજ લટ સુરસર કરે એ, પુઠે ભામંડલ-સાર ॥ ૧ ॥ "પરમઉદારિક શરીરના તેજ વિશેષ છે તે તેજના પુદ્ગલ સંહરીને પ્રભુને પુઠે ભામંડલ કરે એટલે ભાવ ।

૨૨૫ પ્ર૦-આનંદ શ્રાવકને પાંચસે હલબડે ભૂમિ સ્વેડવાનું માન કેવી રીતે હતું ?

ઉ૦-તત્ર ગાથા-ક્ષેત્ર સેડું હલ પાંચસે, મુક્તને અવિરતિ એતિરે । ઘરઘરતી પણ મોકલી, એક સોની વરતી જેતિર ॥ ૧ ॥ તેની વિરતીનો અર્થ લખીએ છીએ. "દશભઃ હસ્તેરેકોવંશ વિંશતિવંશેઃ એકોનિર્વર્તન પચ્ચગતૈ નિર્વર્તનૈઃ એકંહલ ઇદ્રશી હલભૂમિકા પચ્ચશત-ભૂમીઘરઘરીત્રી" જાવી એટલે ભૂમિકા ઘર રહેવાની છે ઢાંકી, પાંચસે હલભૂમિકા હલ સ્વેડવાની છે ઉઘાડી. એટલે ભાવ ।

२२६ प्र०—कर्मचतुर्थकतपनी विधि कैवी रीते ठे ?

उ०—पूर्व अष्टम १, चतुर्थ ८०, प्रान्ते अष्टम इति तपोदिन ६६, पारणक दिन ६२, उभयदिन मलीने दिन १२८ इति कर्मचतुर्थतपत्रतं वसुदेवहिंदौ सापडमाभ-
जिया, तेनीज्जाएसयासोओ । कम्मचउत्थ उवयणा,
दुगितिरिचाणी सठिचउत्थाणिति ॥ १ ॥ ते पदमा-
आर्याए ते ऋणे आर्याइने समीपे कर्म चउत्थतप कीधो,
इति शान्तिनाथ भव्वाधिकार, इंदुपणविंदुपेण भवा-
धिकारे गुणीकाने भवे ए तप कीधो. इतिभाव ।

२२७ प्र०—धर्मचक्रवाल तपनी विधि कैवी रीते ठे ?

उ०—अष्टम १, एकातर चतुर्थ ३७, प्रान्ते अष्टम इति धर्म
चक्रवाल तपनी विधि जाणयी, अथ विधि प्रथम
पष्ठं तत एकान्तरोपवास ६ इति प्रकार द्वयेन धर्म-
चक्रवाल तपनीविधि. तत्र प्रथम प्रकार दिन सर्वाग्र
८२ द्वितीय प्रकार दिन सर्वाग्र १२३

२२८ प्र०—तीर्थंकरनी माता चउद स्वप्नने मुखमा पसतां देखे ?

उ०—शान्तिनाथ चरित्राधिकार तीर्थंकरनी माता १४ स्वप्न
मुखमाह पसता देखे यत चतुर्दश महास्वप्नान् सुख
सुप्ता तदाचसा मुक्ते प्रविशतोपश्यन्ती तत्तस्याकार-
धारिण, इतिथी उत्तराध्ययने भागविजयनी टीका
मध्ये तथा शान्तिनाथ चरित्राधिकार कबु छे. आवश्य
चूर्णों, पञ्चाशकृत्ती, योगशास्त्रकृत्ती, नवपदप्रकरण
कृत्ती, श्राद्धदिनकृत्ती, श्राद्धविधि प्रमुखे ठे ।

२२९ प्र०—थावकनो दिग्गजन सगधी भय ?

૭૦-પ્રથમં સામાયિક પશ્ચાત્ ઇર્ષ્યાપથિકી, શ્રાવકને દિગ્-
ત્રત હોય પણ સાધુને નહીં, મેરુરુચક જવા માટે,
ઇત્યર્થ ।

૨૩૦ પ્ર૦-ચોથે ગુણઠાણે સમ્યક્ત્વ ગુણ પ્રગટે અને સ્વાર, વૈર,
અને ક્ષેરરુપ અવગુણ ટલે તે શી રીતે ?

૭૦-સર્વ ગુણમા અગ્રેસરી ગુણ સત્ય સ્થાયી ગુણ, પરંપ-
રાય, પરમાત્મ સ્વરૂપને પમાડનાર, જ્ઞાન વ્રતાદિ અ-
નેક ગુણને સ્વેચ્છી લાવનાર, અને તે ગુણના પ્રતિ-
પક્ષી અનેક દોષને ટાલનાર, જીવને પરમ હિતકારી
સદા સર્વદા એક સમ્યક્ દર્શનરુપ સમક્તિ ગુણ છે,
તે ગુણ પ્રગટે વકે સ્વાર ટલે, સમ્યક્ જ્ઞાનગુણે
વૈરભાવ ટલે, અને મિથ્યાત્વ મોહ અને ચારિત્રમો-
હના નાશવડે ક્ષેર ટલે, વળી મુનિને છઠ્ઠા ગુણઠા-
ણાથી આગલ વિષયરાગ ઉદયમાંથી ટલે. વિષય,
કપાય, ઉત્સવપ્રરૂપણા દોષો દૂર થાય; અને રાગ-
દ્વેષ અને મોહ સત્તામાંથી ટલતાં આત્મા પરમાત્મા,
વીતરાગ સ્વરૂપી, કેવલજ્ઞાની, કેવલદર્શી આદિ અનં-
તગુણી અનંતસુખમય થને છે.

૨૩૧ પ્ર૦-ઉદ્વેગતા, અસ્થિરતા, અસાતા, આકુલતા એ ચાર
જીવને શાથી વપજે છે ?

૭૦-૧ અજ્ઞાન અને મિથ્યાત્વના ઉદયે ઉદ્વેગતા, ૨ વેદની
કર્મેના ઉદયે અસાતા, ૩ અપ્રિરતિ તથા ચારિત્ર
મોહના ઉદયે આકુલતા અને ૪ વીર્યાતરાયના ઉદયે
અસ્થિરતા જીવને વપજે છે.

२३२ प्र०-१ अपात्रदान, २ कुपात्रदान, ३ पात्रदान, ४ सुपात्रदान ते कौने कहिए ?

उ०-१ अपात्रदान, ते श्वानादि पशु तथा वदिवानादिने आपतु ते, तेनु फळ आ लोहनेविषेज यश, प्रतिष्ठा रूप लेशमान फळ छे २ कुपात्रदान, ते बेरागी सन्यासी, कापडी, तापसादिकने आपतु ते, तेनु फळ परभय राज्यादिक प्राप्ति करी पापानुबधिपुण्य धार्य कुगति टळ मेळवी ससार भ्रमण वधारे, ३ पात्रदान ते सम्यग्दृष्टि, देशविरति, साधर्मी प्रसुरने भक्ति व ह्रमानयी पोषवा ते, तेथी पुण्यानुबधी पुण्य उपार्जन करी भरभ्रमण घटाडे, ४ सुपात्रदान, ते महासुनि गणधर तीर्थकरादि योगी महात्मारूप पात्रने व मानयी अन्न पानादिनु दान देता थका जीव पुण्यानुबधी पुण्य उपार्जने देव मनुष्यादि उत्तम भ करता थका शीघ्र सिद्धि वर

२३३ प्र०-छायायना गोत्रनां नाम कया ?

उ०-१ इन्द्रियावरकाय, २ अभीधावरकाय, ३ सिपिधावरकाय, ४ समुद्रधावरकाय, ५ असस्तिधावरकाय, जगम धावरकाय. इन्द्रियावरकायनु पृथ्वीकाय गोत्र पीतवर्ण, पुढवीनाम जीव, इन्द्र देवता. वंभी धावरकाय अपकायगोत्र, श्वेतवर्ण, ब्रह्म देवता, अपकाय जीव सिपीयावरकायनो तेजसगोत्र, रक्तवर्ण, शिल्प देवता तेउकाय जीव समुद्रधावरकायनो गोत्रवायुकाय हरितवर्ण, समुद्रदेवता, वायुकाय जीव. आवशाइथाय

કાયનો વનસ્પતિગોત્ર, નાનાવર્ણ, પાતાલદેવતા, વન-
સ્પતિ જીવ સાત નરકના ગોત્રની પેઠે ૫૫૫ જાણવા.

૨૩૪ પ્ર૦-દશ પ્રકારનાં સત્ય તે કયાં ?

૩૦-૧ જનપદ સત્ય, ૨ સમય મત્ય, ૩ સ્થાપના સત્ય,
૪ નામ સત્ય, ૫ રૂપ સત્ય, ૬ પ્રત્યેય સત્ય, ૭
વ્યવહાર સત્ય, ૮ ભાવ સત્ય, ૯ યોગ સત્ય, ૧૦
ઉપમા સત્ય. ગાથા-

જળાપયણ સમયવળા, નામેરૂપેપદ્મ સચ્ચે ય ।

વ્યવહારભાવ જોઈ, દસમે ઉત્તમસચ્ચે ય ॥ (૨૪)

૨૩૫ પ્ર૦-પાંચ ઈન્દ્રિયોની આકૃતિ તેમનો વિષય ક્ષેત્ર, તથા
વિષય વિકાર કેટલા અને કયા કયા છે તે કહો.

૩૦-૧ સ્પર્શેન્દ્રિયનો આકાર અનેક પ્રકાર છે, નવ યોજન
પ્રમાણ ઝંતર છેટેથી આવેલા પુદ્ગલોનો અષ્ટ પ્રકારે
સ્પર્શ છે, તેના વિકારો ૯૬ છે, ૨ રસેન્દ્રિયની આ-
કૃતિ સરપલો તથા કમળના પત્ર સરીખી છે, નવ
યોજન અંતર વહેલા પુદ્ગલોનો સ્વાદ વાયુથી સ્વે-
ચ્છાદ નાં થકે થાય, તેના છ રસરૂપ છ વિષયના
૭૨ વિકારો છે, ૩ ગ્રાણેન્દ્રિયની આકૃતિ તલના
ફૂલ સરખી છે, તેનો વિષય ક્ષેત્રફલ નવ યોજનનો,
તેના વિષય ૨ અને વિકાર ૧૦ છે, ૪ ચક્ષુર્દ્રિય,
તેની આકૃતિ મસુરની દાઢ સમાન, ૫ શ્રુતિ
યોજન વિષય ક્ષેત્રફલ, તેના વિષય પાંચ અને તેના
વિકાર ૬૦, ૬ કાનનો વાર યોજન આત્માંગુલ પ્રમાણે
ચાર માંડનો યોજન જાણવો, તથા સૂર્યનો વિષય તો
આત્માંગુલ પ્રમાણે ઘણા લાંબા યોજન થાય, તે માટે
ચક્ષુનો પટલો વિષય નથી તે સૂર્યનો વિષય કિમ

દેશાય છે તત્તોચર, સર્વનો વિમાન દેશકા એક
 યોજનના એકસઠિયા અઢતાલીસ ભાગનો છે. તેના
 આપણા ગાઢ ૧૩૦૦ ને આશર મોટો વિમાન છે,
 તે સંપૂર્ણ આસે દેશાતો નથી, પણ તેના વિમાનના
 તત્તોયાના તેજનો આભા સમાન ફલક-ક્રાંતિ દિસે
 છે, પણ સંપૂર્ણ વિમાન આરો ન દેશાય તે માટે
 આત્માશુભ પ્રમાણેનો લાલ્લ યોજન વિષય વહ્નો
 શ્રોત્રેન્દ્રિયની આકૃતિ અગધીઆ ટુક્ષના ફૂલ સમાન,
 તેનો ૧૦ યોજન વિષય ક્ષેત્ર, તેના વિષય ૩ અને
 વિકાર ૧૦. એમ એકદર પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષય ૨૩
 અને વિકાર ૨૫૦ તે વિકારો રહિત માત્ર ઇન્દ્રિયોના
 આકાર યુક્ત પોતાના આત્મધર્મનુ એકાતે મતિપાલન
 કરતા થકા, દશવિધ સયમ ધર્મનો ઉત્તમ રીતે
 નિર્વાહ કરતા, એવા જે મહા મુનિ મહારાજો, તેમને
 મારો ત્રિકરણશુદ્ધિયે નમસ્કાર છે ત્રણ પ્રકારના
 શબ્દ શુભ, અશુભ મેદે છ મેદ થયા. રાગ અને દ્વેષ
 એ ચાર મેદ. ચક્ષુ ઇન્દ્રિયથી પાંચરૂં તેને શુભ
 અશુભ બે મેદે ગુણતા દશ, તેને સચિત્ત અચિત્ત એ
 ત્રણે ગુણતા ૩૦, રાગદ્વેષ ગુણતા સાઠ થાય સુરમિ-
 દુરભિગધને સચિત્તાદિ ત્રણ મેદે ગુણતા ૬ થાય,
 તેને રાગદ્વેષે ગુણતા પાર મેદ થાય. દશને શુભ
 અશુભે ગુણતા ચાર થાય, તેને સચિત્તાદિ ત્રણ મેદે
 ગુણતા ૩૬ થાય, તેને રાગદ્વેષ ગુણતા ૭૨ થાય
 આઠ પ્રકારના સ્પર્શ તેને સચિત્તાદિ ત્રણ મેદે ગુણતા
 ૨૪ થાય, તેને શુભાશુભે ગુણતા ૪૮ થાય, તેને
 રાગદ્વેષે ગુણતા ૯૬ થાય. સર્વ સરૂપાણે ૨૫૨ થાય.

ગાથા-

વારસહિતો સોતસ્સ, સેસાણં નવહિજોયણેહિતો ।
ગિણ્હંતોપત્તગથ્થં, एतो परतो न गिण्हंति ॥

૨૩૬ પ્ર૦-પાંચ ઇન્દ્રિયોનું દ્રવ્ય તથા ભાવથી સ્વરૂપ કહો.

૩૦-૧ દ્રવ્યેન્દ્રિય, બે પ્રકાર છે સૂક્ષ્મ અને વાદર, વાદર તે વાહેર-દિસે છે, આકૃતિરૂપ છે તે, સૂક્ષ્મ તે વિષય ગ્રહણવ્યાપારે આભ્યંતર પ્રવૃત્તિરૂપ, જગત્પ્રત્યક્ષ અશુભનો અસંખ્યાતમો ભાગ, અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વે કહ્યું છે તેટલો વિષય ક્ષેત્ર જાણવું, ૨ ભાવેન્દ્રિયપણું, તે જીવને ટર્જનાવરણીકર્મના ક્ષયોપગમે શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ, સ્પર્શાદિ ગ્રહણ શક્તિ ઉપજે, તેની ઉપયોગ ઉપલબ્ધિ તે ભાવેન્દ્રિય કહેવાય છે, અને આકૃતિ તે દ્રવ્ય ઇન્દ્રિય જાણવી. એમ પદ્મવણામાં કહ્યું છે. મનુષ્ય થકો સિજે તેને આઠ ઇન્દ્રિય જાણવી. નારકી થકી મનુષ્ય થઈ સિજે તેને ૧૬ સોઠ ઇન્દ્રિય જાણવી. તિર્યચ્ચકી તથા પૃથિવીચકી મનુષ્ય થઈ સિજે તેને ૧૭ સત્તર ઇન્દ્રિય, તથા દેવનાથકી પૃથિવી મનુષ્ય થઈ સિજે તેને ૧૭ સત્તર ઇન્દ્રિય જાણવી. તથા પૃથિવી, પાણી વનસ્પતિ માંહેથી મનુષ્ય થઈ સિજે તો ૯ નવ ઇન્દ્રિય, તથા ઇમ સર્વ વિચાર પદ્મવણા મ એ કહ્યો છે, પણ એનો અર્થ આમ્નાય ગીતાર્થશુદ્ધી જાણવો.

૨૩૭ પ્ર૦-આત્મયોગરૂપ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિમાં પાંચ લબ્ધિની આવશ્યકતા છે, તે પાંચ લબ્ધિનું સ્વરૂપ કહો.

૩૦-૧ કાલ લબ્ધિ, તે ઔયુર્વર્જિત શેષ સાત કર્મની

ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિને ઘટાડી એકઠોઠાકોઠી સાગર પ્રમાણ કરે, એવા યજ્ઞપ્રવૃત્તિરૂપણપૂર્વક ચર્માવર્તે જીવ આવ્યો ત્યાર કાલલલ્લિધ પાકી કહીએ, પહેલી લલ્લિધી પામ્યા પછી ટેલી એકઠી એકસમે પ્રગટે ૨ ઈન્દ્રિય લલ્લિધ, તે સજ્ઞિ પચેન્દ્રિયપણુ, ૩ ઉપદેશ લલ્લિધ, તે સદ્ગુર્વાદિકના યોગે ઉપદેશ પામી બુદ્ધે, ૪ ઉપશમ લલ્લિધ, તે નિર્મલ પરિણામની ધારાએ વદતો વિષય કપાયની ઉપશાન્તિ ભાવમા અપૂર્વરૂપે કરી ગ્રથિમેદ કર, ૫ પ્રયાગ લલ્લિધ, પછી અંત રરણ પૂર્વક અનિવૃત્તિરૂપણના પરિણામે રયો થકો સ્વપર મેદજ્ઞાનરૂપ સમ્યક્ત્વ પામે, ત્યાર વીતરાગ ધર્મની રુચિપૂર્વક પ્રતીનાન્મક ધર્મરૂપ શુદ્ધ તત્ત્વાર્થ શ્રદ્ધાને આત્મસ્વરૂપનુ દર્શનજ્ઞાન સ્વરૂપાચરણરૂપે જીવને થાય

૨૩૮ પ્ર૦-આત્માગુલ, ઉત્તેજાગુલ, પ્રમાણાગુલના માન કયા કેવા છે ?

૩૦-આપ્તશ્યક નિર્યુક્તિમા તેનુ માન નીચે પ્રમાણે કહુ છે.

ગાથા—ઉત્તેજગુલમેગ, દ્વંડ પ્રમાણગુલ સહસ્રગુણ ।

તત્રેવ દુર્ગનીયલ્લુ, વીર સાયગુલ ભણિય ॥૧॥

આયગુલનરુપુ મરીર મુત્તેજગુલેણ તદ્દા ।

૧૫ નગ પુટ્ટી પ્રિમાણાટ, મિણસુમાણુગુલેન્નંતુ ॥૨॥

૨૩૯ પ્ર૦-મતિજ્ઞાનના સ્ટલા મેદ છે ?

૩૦-મતિજ્ઞાનના શ્રુતનિશ્રિત અને અશ્રુતનિશ્રિત તે મધ્યે શ્રુતનિશ્રિતના ૬ મેદ અવગ્રહ ૧, ઈદા ૨, અપાય ૩, ધારણા ૪ અવગ્રહના વે મેદ ૨ વ્યંજનાગ્રહ, ૨ અર્થા-

वग्रह. व्यंजनावग्रहना ४ भेद. १ स्पर्शेंद्रिय, २ रसेन्द्रिय,
३ घ्राणेन्द्रिय, ४ श्रोत्रेन्द्रिय. चर्यावग्रहना ६ भेद.
पांच इन्द्रिय, उद्दुं मन. इम ईहा ६, अपाय ६,
धारणा ६. एम छ चोक्र चोरीस करतां एवं
२८ एम ऐकेरुना १२ भेद वाय, १ बहु, २ अवहु,
३ नहुमि, अवहुविग्रहिक वार भेद, तिहां अनेक
जीव वाजिजना शब्द साभले ठे ते मध्ये क्षयोपश-
मिक विचित्रताए करी कोइक जीव घणा शब्दग्रहे
ते बहु १, कोइक जीव थोडाग्रहे ते अहु २, कोइक
शब्दना व्यापार माहे इत्यादिक गुणा विशेष जाणे
ते बहुमि ३, कोइक थोडा विशेष जाणे ते अहु-
विध ४, कोइक तुरतग्रहे ते क्षिप ५, कोइक शेषग्रहे
ते वीर कहीये ६, कोइक धूमादिक लिंगे करी
अग्न्यादिक जाणे ते सर्लिंग ७, तथा जे लिंग विना
जाणे ते अलिंग ८, एक संदेहालो जाणे ते संदिग्ध
कहीए ९, संदेह रहित जाणे ते असंदिग्ध १०,
कोइकनेला कछु ते जीजीवेलाए अणकछे ते जाणे ते
ध्रुव कहीए ११, कोइक बारवार जणावे जाणे ते
अध्रुव १२, एम अवग्रहादिक २८ भेद ते वार गुणा
करतां ३३६ भेद वाय, एटला श्रुतनिश्चितना भेद,
तथा अश्रुतनिश्चितना ४ भेद, ते १ औत्पातिकीबुद्धि,
२ वैनयिकीबुद्धि, ३ रुम्मीया ते कार्यणिकीबुद्धि, ४
परिणामिया ते पारिणामिकीबुद्धि, एवं ते अधुत
निश्चित सर्वे मली मतिज्ञानना ३४० भेद कर्मग्रथनी
टीका मध्ये कहा ठे.

२४० प्र०—उपोतिष देवतामा कया जीवो न उपजे ?

૩૦-પદ્મવણા મૂતના છદ્ધા વક્રત્રિપદ મધ્યે કણું ટે કેં
 જ્યોતિષિ દેવતામાંહે સંમૂર્ચિતમમનુપ્યઅસન્નિયો તથા
 તિર્યચ અસન્નિયો સમૂર્ચિતમ અસંગ્યાન આયુપ્ય-
 વાજા યુગલિયા પસી તથા અતરદ્વીપ યુગલિયા
 મનુપ્ય એટલા માહથી આચ્યો જ્યોતિષિ દેવતાપણે
 ન ઉપજે

૨૪૧ પ્ર૦-એક યોજનનુ પ્રમાણ પરમાણુથી માઢીને બી રીતે
 થાય ટે ૧ તે કહો.

૩૦-અનતા સૂક્ષ્મ પરમાણુએ એક વ્યવહાર પરમાણુ, આઠ
 ત્રસરેણુએ એક ઉર્ધ્વરણુ, આઠ ઉર્ધ્વરણુએ એક રથ
 રણુ, આઠ રથ રણુએ ઉત્તર કુર યુગલીયાના તુરત
 જન્મેલા વાઝકનો એક વાઝાગ્ર, એસા આઠ વાઝાગ્રે
 એક મહા હિમવન્ત ક્ષેત્ર યુગલીક વાઝ વાઝાગ્ર,
 એસા આઠ વાઝાગ્રે, એક મહાગિદેહ ક્ષેત્ર મનુપ્ય
 વાઝાગ્ર, એસા આઠ વાઝાગ્રે એક ભરતક્ષેત્ર મનુપ્ય
 વાઝાગ્ર, એસા આઠ વાઝાગ્રે એક લીચ, આઠ લીચે
 એક જી, આઠ જીએ એક જર, આઠ જર એક આ-
 ગઝ, ૨૪ આગઝનો એક હાથ, ચાર હાથનો એક
 ધનુષ, અને બે હજાર ધનુષે એક કોશ, એસા ચાર
 કોશનો એક યોજન જાણવો.

૨૪૨ પ્ર૦-પદ્ધિવિષય પલ્યોપમનુ સ્વરૂપ કહો

૩૦-ઉદાર, અદ્ધા, ક્ષેત્ર પલ્યોપમ, સૂક્ષ્મ અને ચાદર ભેદે
 કરીને ૩ પ્રકાર ટે તે આવી ગીતે - ૧ પૂર્વાક્ત
 યોજન ચાર પ્રમાણે લાગો પહોળો, અને ૩ઢો કુવો

कल्पिए तेने पल्य कहिए, तेनी छे उपमा ते जेने
 तेने पल्योपम कहिए, ते पल्यने देवकुरु उत्तरकुरु
 क्षेत्रना युगलिक तुत जन्मेला बाळकना बाळाग्र
 एकना आठ आठ खड सातवार करीए, ते बाळाग्र
 खंडे करी ठांसी ठांसीने भरवो, एवो के ते उप-
 रथी चक्रवर्तिनी सेना चाली जाय, तथा गंगा नदी-
 नो प्रवाह प्र जोरथी ते उपरथी बहन कर, तोपण
 एक पण बाळाग्र तेमांथी खसे नहि, एवो ठांसीने
 भरीए, पछी ते बाळाग्रने समय समय एक एक
 काढता जेटला समयमां ते पल्य खाली थाय तेटला
 कालने एक वादरउद्धारपल्योपम कहिए, ते संख्यातो
 कहिए, केमके बाळाग्रखंड संख्याता थाय माटे, पछी
 ते बाळाग्रखंडना एक एकना असंख्याताखंड क-
 ल्पिए, अने ते कल्पनाखंड समय समय काढतां
 जेटला फाळमां खाली थाय तेटला समयने एक
 सूक्ष्मउद्धारपल्योपम कहिए, एवा पचीस कोडाकोडी
 उद्धारपल्योपम एक अढीउद्धारसागरोपम प्रमाणे
 तिन्हालोकें द्वीप अने समुद्र असख्य छे, २ पछी
 पूर्वोक्त बाळाग्रखंड एक एकने सो सो वरसे काढतां
 ज्यारं खाली थाय तेटला समयने एक वादरउद्धा-
 पल्योपम कहिए, अने ते बाळाग्रखंडना असंख्याताखंड
 कल्पने प्रत्येक खंड सो सो वरसे काढता जेटला
 समयमा पल्य खाली थाय तेटला वखतने एक सू-
 क्ष्मउद्धारपल्योपम कहिए, तेया दसकोडाकोडीपल्यो-
 पमे एक सागरोपम, तेया दसकोडाकोडीसागरोपमे

એક અવસર્પિણી ને ઉત્તર્પિણી કાલ, તે બે મલીને
 વીસકોઠાકોઠીસાગરોપમ પ્રમાણ એક કાલચક્ર,
 એવા અનંતસાઞ્ચક્રે એક પુદ્ગલપરાવર્તનકાલ પ્રમાણ.
 આ જીવ સમાર મેં બે નિગોદાદિકથી માઢીને
 જન્મ મરણ કરતો કરતો, અકામ નિર્જરાણ કુટાતો
 પીટાતો, કોઈ મહાપુણ્યના ઉદયે શુભપરિણામે કરી,
 નદી ગોલ પાપાણના ટવનાઘોલ ન્યાયેકરી આ
 અત્યંતદુર્લભ એમો ઉત્તમ કુલ સયોગચાલો ઉત્તમ
 નિરોગી દેહસહિત મનુષ્યભવ પામ્યો છે, છતાં
 અનાદિકાઠના અજ્ઞાન, મોહ, મિથ્યાત્વ, પ્રમદાદિ-
 રૂપ ભગવાનના જોર આવી ઉત્તમ યોગવાડવાલા
 મનુષ્યમનુ છેલ્લમાત્ર પણ રહુમાન નથી આવતું,
 હા ! ઇતિ રેવે કેવી અફસોસની વાત છે, માટે
 હ વેતન ! આ પરમાત્માના રચને કરીને હવે વેતન !
 અને જે કુલમા ઉત્તમ કુલના પ્રભાને કરીને હિં-
 સાનો આચાર નથી તેવા અહિંસક કુલની પ્રાપ્તિ
 ઇતિ શ્રીજિનેશ્વરભગવતનો ધર્મ પાલવામા પ્રમાદને
 છોડ, અને તાર્હ સ્વર કર્તવ્ય આ મનુષ્ય ભવમા
 શુ ? છે, તેનો વિચાર કરી વિષયરૂપાયની પ્રત્ય-
 ક્તિનો જેમ બને તેમ સંકોચ કર, અને તત્ત્વમાર્ગને
 ખાદર, સુદેવ, સુશુરુ, અને સુવર્મને ઓઝણ, અને
 તે ઓઝણાણ પૂર્વક શુદ્ધક્રિયાનુ સેવન કર, અને
 સરજતા, કોમળતા, મિનયાદિ ગુણ ધારણ કરતાં
 ગીત, જેથી પરંપરાયે તારા આમાનુ ચિરકાલ ક-
 ર્ષણ થશે, તથાસ્તુ શુભમચ્છુ, શ્રાતિઃ શ્રાતિઃ

शांतिः । पूर्वोक्त सूक्ष्मअद्धा काले करी आयुष्य-
मान, कर्मस्थिति, कायस्थिति, तथा अन्य काल-
मानादिनुं प्रमाण थाय ठे, ३ पूर्वोक्त वाळाग्रखंड
स्पर्श्या जे आकाश प्रदेश तेने प्रत्येकने समय समय
काढतां जेवारे पल्य वाळाग्रथी ग्वाली थाय तेदला
काळने वादरक्षेत्रपल्योपम कहिए, अने वाळाग्रने
स्पर्श्या सर्व आकाश प्रदेश पल्यना समय समय
खाली करतां जेवारे पल्य निर्लेप थाय एदला का-
ळने सूक्ष्मक्षेत्रपल्योपम कहिए, तेणे करी दृष्टि-
वाडमां एकेंद्रिय के त्रसादि जीव संख्यानुमान कराय
ठे ए असंख्यातउत्सर्पिणी प्रमाणे. इम त्रण सूक्ष्म-
पल्यो शास्त्रने विषे उपयोगी होड तिन वादर कहां,
ते सूक्ष्मनो मुरावबोधार्थ इहां प्राय घणो अद्धा-
पल्योपमनो प्रयोजन छे, इम कोडाकोढी सागरोपमें
एककालचक्र तेणे अने ते कालचक्रे पुद्गलपरावर्त्त
होड ते आठ प्रकारना ठे, ते त्याथी जो जो अस्य
गाथा-उद्धार अद्धस्वित्तं, पलियतिहा समय वा समय
समए केसवहारोद्दीवोदही, आउतस्साइ परिमाणं
॥ १ ॥ ॥ पांचमं कर्म ग्रन्थे उक्तं.

२४३ प्र०-आत्मसमवस्थानउपयोगरूप ध्यानदशा केवी रीते
पमाय ?

उ०-मोहवशे जीव परभावअनुयायि प्रवृत्ति करे छे. मिथ्या
मुखनी तृष्णाए भूल्यो यको संसार भ्रमण करे छे,
ज्यारे मोहस्थिति घटे त्यारे परमवृत्ति छुटे, अने
ज्यारे परमवृत्ति दळे त्यारे निपयथकी विरक्त

વૃદ્ધિ થાય, અને તેણે કરી મનોરોગ થાય, કેમજે
 કારણ વિના કાર્ય બનતું નથી, મનને મમવાનું કોઈ
 કારણ કે ઠામ ન હોયથી તે સકલ્પ તિકલ્પ ધ્યાના
 કર ? જેમ તળ પિનાની ભૂમિમા પટલે ઉત્તર
 ભૂમિમા પડેલો અગ્નિ કને વાળે, અર્થાત્ પોતાની
 મેઠે વપશમી જાય છે, તેમ ત્રિષય ગાછા ટલવાથી
 મન પોતાની મેઠેજ રુધાય, અને મન દગાયથી
 મનની ચચલતા મટે, તેવાર મન એકાગ્ર થઈને આ-
 ત્માને વિષે પ્રવર્તે, શ્રુતઃજ્જોરયેઈ મોહસ્વલુ, સૌવિસય
 વિરત્તો મળો નિરુભિતા । સમગ્રદ્વિદોસાભાવે, સૌ
 અપ્પાણ હર્ષ દ્વાયા ॥ ૧ ॥ इति उक्तं प्रवचनसारं,
आत्मभावनानी गाथा-त्रण लक्ष्मीए छीए एगोह-
होमिपरे सिं, ण मे पर णत्थि मज्झमिहकिंप्पि । इय
 આય ભાવનાએ, રાગદોસાગિલય જતિ ॥ ૧ ॥ નાણ-
 સ્સત્તિસુદ્ધિએ, અપ્પા એગતઠ ણ સમુદ્ધો । જમ્મા-
 નાણઅપ્પા, અપ્પાઞ્જવ એગવા ॥૨॥ આયાસામાઇએ,
 આયાસામાઇયસ્સઅઠોત્તી । તેણેય ઇમસુત્ત, માસઈ
 આયપરિણામ ॥ ૩ ॥ ए मूत्रे पण चारित्र्ये आत्म-
परिणामरूपज कहीए छीए पण बाह्यक्रियारूप नथी
कहु, तत् काव्य-येषानचेतो ललनामुल्लस, मम न
 સાહિત્યસુધાસમુદ્રે । દ્વાસ્યતિ તે કિંમમહાપ્રયાસા-
 નન્તો યથા વારપધુ વિલાસાન્ ॥ इत्यर्थः ॥ ત્યારે
 શુદ્ધાત્મોપયોગઅવસ્થાનરૂપ નિર્મલ વ્યાનદશાની
 પરમ શીતઠ શાત સુગધિની અનુભવલેહેરીઓનું
 આત્મા આસ્વાદન કરે, તે સુત્ત આપણે પૌદ્ગલિક
 મુલના મીઠાચીઓ શું જાણીએ, કહ્યું છે જેઃ—

સઘલું પરવશ તે દુઃખ લક્ષણ, નિજવશ તે સુખ લહિયે,
 એ દષ્ટે આતમગુણ પ્રગટે, કહો સુખ તે કોણ કહીયેરે.
 ભવિકા વીરવચન ચિત્ત પ્રીણ. ૧

નાગર સુખ પામર નવી જાણે, વલ્લભ મુખ ન કુમારી,
 અનુભવ વિણ તેમ ધ્યાનતનું સુખ, કોણ જાણે નરનારીરે. ૫. ૨
 ત્રિપય ભોગ ક્ષય શાંત ગાહિતા, શિવ મારગ ધ્રુવ નામ,
 કહે અસંગ કિયા રહ્યાં યોગી, ત્રિમલ સુજસ પરિણામરે. ૫ ૩

૨૪૪ પ્ર૦-ઉત્સર્ગ અને અપવાદ માર્ગ પરમાર્થે એકજ આત્માર્થિ-
 પનારૂપ મોક્ષ સાધક દશાજ છે, તે શી રીતે ?

ઉ૦-ઉત્સર્ગમાર્ગ ઘણો કઠીણ, ધોરતપસ્યા, શુદ્ધબ્રહ્મ-
 ચર્યાદિ પાલે, જિનકલ્પિપણે પ્રવૃત્તે તે જાણવો, અને
 અપવાદમાર્ગ તે પૂર્વોક્ત ઉત્સર્ગની અપેક્ષાએ ઘટલે
 જ્યારે તે ઉત્સર્ગદશામા ન ટકી શકાય, ત્યારે તેમાં
 પાછા સ્થિર થવાને માટે, જે કાંઈક કોમલ
 માર્ગનું અવલંબન સાધનાદિ કરવું, ઘટલે મુનિ પચ-
 મહાત્મ્ય શુદ્ધ પાલે, ઉગ્રવિહાર તપસ્યાદિ કરી જ-
 રીર ગાલે, જેથી ત્રિપય રૂપાયાદિ મોહવાસના ગાલે,
 ત્રિપ્ય, ગન્ઢ, શાસ્ત્રાદિની ધારણા કરે, તે પ્રત્યે પર-
 સ્પર સ્વાધ્યાય કરે, કરાવે, ભવ્યપ્રાણીઓને ધર્મો-
 પદેશ આપી સ્વપર મહાનિર્મલતા કરે કરાવે, પોતે
 ઉત્તમ માર્ગે ચાલે ગીજાને ચલાવે, અને ચાલતા હોય
 તેને અનુમોદનરૂપ ઉપપ્ત્ય ઘટલે સહાયતાદિ દઈ
 સ્થિર કર, इत्यादि અપવાદમાર્ગનું સેવન કરી,
 મુનિ પાછા ઉત્સર્ગમાર્ગમાં લીન રહે છે, એમ પરમાર્થે
 ઉત્સર્ગ અને અપવાદમાર્ગી આત્માર્થીજ છે. ઉભય

માર્ગ શાસ્ત્રાનુસાર છે, પણ જે નિષ્કારણ દૂષિત માર્ગનું સેવન કરે, અને કહે જે અમે વત્સર્ગને માટે અપવાદ સેવીએ છીએ, તે ચારિત્રઘાતોની મિથ્યા વાત છે, કમજે મુનિને કોઈ અતિચારરૂપ દૂષણ પ્રાસંગિક લાગીજવારૂપ સંભવ છે, પણ મન યક્ષી અતિચાર સેવનકરવારૂપ પ્રમાદાદિ કદાપિ કાઠે ન હોય સ્થવિરફલ્પમા પણ આ કાલમા સાપેક્ષ અપવાદની મુખ્યતાએ ચારિત્ર છે

૨૪૬ પ્ર૦-પાંચ નોઘમ્મીયા પ્રાણી કયા છે તે કયા ?

૩૦-મદ્દોદેરાયચો, વિસયાસત્તો અજ્ઞિયાપુત્તો । ગુરુ દેરા યણદુદ્ધો, નોઘમ્મા પચપન્નત્તા ॥ ૧ ॥ અસ્પર્થ—
૧ ભ્રષ્ટ જ્ઞાત કુઝી થેલા જીવ, ૨ દેરાદિક ધર્મ-લાતાના નિઃશૂક મને હરામ દાનને પગાર खानारा પૂજારાદિક તથા દેવ ગુર્વાદિક દ્રવ્યના खानारा, ૩ વિપયાશક્ત લોલુપી લપટી, ૪ વ્યભિચારગ્રે સાધ્વીને પટે અવતરલ પુત્ર, ૫ દેવ, ગુરુ, ધર્માદિકનો નિંદક, યાતક ઉત્થાપક એ પાંચ અધર્મી પદલે નોઘમ્મિયા જાણવા, તે વીતરાગ ભાષિત ધર્મથી પરાદ્મુલ રહે.

૨૪૬ પ્ર૦-સમૂર્ચ્ઠિમમનુપ્પ મરી કટલા દહકમા જાય છે ?

૩૦-દશઢંઢકમા જાય છે. ૫ પાંચ થામરમા ૩ મિરુલેન્દ્રિયમા ૦ પંચેન્દ્રિયમનુપ્પમા ૧૦ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચમા જાય પણ યુગલિયો ન થાય તથા એ દશદહકમા તેજકાય, વાયુકાય એ વે દહક વર્જિને થોજા આઠ દહકના આવ્યા સમૂર્ચ્ઠિમમનુપ્પ થાય.

૨૪૭ પ્ર૦-જીવને પરમવાયુ શી રીતે વધાય છે, અને તે કેટલા પ્રકારનું છે ?

૩૦-જીવને આયુર્ક્રમ પરમવસંધિનું જા ભવ ભોગવતાં થતાં એકજવાર નિકાચિત્તપણે ત્રણ આકૃષ્ટ કરી સોપક્રમિ તથા નિરુપક્રમિભેદે જવન્યયી અંતર્મુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ૩૩ સાગરોપમ સુધીનું અધ્યવસાયની તારતમ્યતાએ મિશ્ર મિશ્ર જીવને નાનાયિત્ર વંચાય છે, ત્યાં દેવતા નારકીને આ ભવ આયુ હ્રમાસ વારુતાં-વાકી રહેતાં પરમવાયુ વંચાય, તથા યુગલિક મનુષ્યો તથા તિર્યચ તેમજ તીર્થંકરાદિ ત્રિપષ્ઠિ શકાલાપુરુષ અને ચરમશરીરી એટલાનું આયુ નિરુપક્રમિ વંચાય, શેષને સોપક્રમી આયુગ્રહ હોય, ત્યાં ઉપક્રમ એટલે ઉપધાતાદિ કારણ વિશેષે આયુ ત્રુટે, એવો મદ મંદ-તરાદિ પરિણામવિશેષે જીવે આયુગ્રંથ કર્યો હોય, તેવો ઉપક્રમ પણ આયુના વધની સાથેજ વચાય છે, એથી જેમ તેલે કરીને વાટ સહિત સંપૂર્ણ રીતે દીવાનું કોંઢીઢ ભરેલું હોય, તે દીવાને કોઈપણ પત્રનાદિ ઉપધાત ન લાગે તો તે ઠેઠ સુગ્રી સારી રીતે વળે છે, નહિ તો પત્રનાદિ એક સત્ત્વ સપાટાએ છને તેલે અને વાટે ઠરી પણ જાણ, એમ સોપક્રમ આયુના વધ પણ એવાંજ દીલા જાણવા, તે વ્યવહારે ત્રિપ, શસ્ત્ર, અકસ્માતાદિ સાત કારણે ત્રુટે છે, પણ નિશ્ચયે-તો જીવે તેવીજ રીતનું તેટલાજ સમયકાળનું ગ્રાધેલું જ્ઞાનીની દૃષ્ટિએ દીઠેલું ભોગવે છે, એક સમયમાત્ર પણ આયુ પાછું કરવાને કોઈ પણ સમર્થ નથી, દેવ

નારકીઆદિ શિવાયના સોપક્રમી આયુષ્ત પ્રાણીઓ ઘણું કરીને પોતાના મન આયુના અતમા અંતર્મુદ્દર્શન થાનતા પરમ આયુ વાગે છે, તે વાઘતા જીવને અતર્મુદ્દર્શન લાગે છે, તે વધ દરમિયાન ત્રણ આરુપિ (હચકા) મરે છે, જેમ ગાય પાણી પીતી વીસામે વીસામે પીયે, તેમ જીવ પણ આયુર્કર્મના પુદ્ગલને લેઈ આરુપિ વાગે, ત્યાં મતિ તેત્રી ગતિ અથવા ગતિ તેત્રી મતિ અનુસારના પરિણામ વિશેષે થત પડે.

૨૪૮ પ્ર૦—આકુટી, દર્પ, પ્રમાદ અને કલ્પ ૪ ચાર શબ્દાર્થ કહો

૭૦—આકુટીકા અનાભોગતયાગ્નપત્યસાવત્રકરણોત્સાહાત્મિકા ૧, દર્પોશયનપ્લવનાદિક વલ્ગનાદિકઃ । દાસ્યજનકો વા નાઝ્યાદિકર્પ્પરૂગોવા ૨, પ્રમાદો રાત્રી દિવાપ્રતિલેખનાપ્રમાર્જનાગ્રનુપયુક્તતા, ૩ કલ્પ-ધારણે દર્શનાદિચતુર્વિંશતિરૂપેસતિ ગીતાર્થસ્યકૃત-યોગીપયુક્તસ્ય અયતનતયા આચારુર્માધ્યાદાનરૂપા ૪, રતિ । અસ્યાર્થઃ ।

૧ આકુટી એટલે અનાભોગે ઉપયોગ રહિત સહસાત્કારે ઉદ્ભવે તે સાવત્રકાર્ય પ્રવૃત્તિ, ૨ દર્પ એટલે અહકારે વા રૂપ્યાં ચઢસાચઢસીંચ નાટક કૌતુકાદિ જોવા જતા વાટમા અશ્વટ્ટપભાદિને સૂત્ર ટોડાવવા વગેરે અયત્નાં નિર્દય સાવત્ર કર્માચરણ, ૩ પ્રમાદ એટલે રાત્રે વા દિવસે પ્રમાર્જન પ્રતિલેખનાદિ સાવત્ર ક્રિયા અયત્નાં જેમ તેમ વેઢરકારીથી કરતી તે, ૪ કલ્પ એટલે ગીતાર્થ વૃદ્ધશ્રતાદિના વચન નિરપેક્ષપણે નિષ્કારણ આચારુર્માદિ દૂષિત આહાર ગ્રહણ કરવો વગેરે માર્ગથી ભ્રષ્ટ આચાર પ્રવૃત્તિ તે.

२४९ प्र०-मिथ्यात्वप्रत्ययिकी १, अप्रत्यारथानिकी २, परिग्रहिकी ३, आरम्भिकी ४, मायाप्रत्ययिकी ५, ए पांच क्रियावर्ती जीवोनुं अल्पबहुत्व कहो.

उ०-१ मिथ्यात्वप्रत्ययिकीक्रियावाळा सर्वथी थोडा, ते थकी २ अपचरखाणीक्रियावंतजीव असंख्यातगुणा अधिक केमजे तेमां अविरति भळ्या, ते थकी ३ परिग्रहिक्रियावंतजीवो असंख्यातगुणाधिक जे भणी तेमां देशविरति भळ्या माटे, ते थकी ४ आरंभिकी-क्रियावंत असंख्यातगुणाधिक जे भणी सर्वविरति छद्वा गुणठाणाना मुनि तेमां भळे तेथी, ५ माया-प्रत्ययिकीक्रियावंत तेथी संख्यातगुणाधिक जे भणी तेमां नवमा गुणठाणावर्ति मुनि वध्या तेथी. ए भाव पन्नवणासूनमये ठे इति ।

२५० प्र०-देवगतिने विषे छ लेशजा आनी अल्पबहुत्व कहो.

उ०-१ गुरुलेश्यावंतदवताओ सर्वथी थोडा, २ ते थकी पद्मलेश्यावंत असंख्यातगुणाधिक, ३ तेथी कृष्णलेश्यावंत असंख्यातगुणाधिक, ४ ते थकी नीललेश्या-वंत असंख्यातगुणाधिक. ५ ते थकी कापोतलेश्यावंत असंख्यातगुणाधिक, ६ ते थकी तेजोलेश्यावंत ज्यो-तिपीदेवो असंख्यातगुणाधिक जाणवा.

२५१ प्र०-सोपक्रमिआयुपवतजीव आयु पुरु भोगवतां थकां पण अकाले 'चेजजीवियाओर्ववरोधिया-॥ मरण पाम्यो एम कहे छे तेनुं शुं समजवु ?

उ०-जेम राजाए कोइएक चोरने पकडीने शूलीये के.

ફાંસીએ દીવો, ત્યા તે જીવે સર્વ આયુ કર્મના દલ્લ
 હતા તે આત્મપ્રદેશોદયે ભોગવી, આયુકર્મ વાંધ્યુ
 હતુ તેટલુ પૂર ભોગવી લીધુ, તથા કાલ આશ્રી
 અકાઠે મુઓ, એટલે જે આયુ મુલે સમાયે જીવ વિપા-
 કોદયે ભોગવીને મરત, તે થોડા કાલમા તે આયુના
 દલ્લને પ્રદેશોદયે વેદીને રૂપાવીને મુઓ, તેથી તેને
 અકાલમરણ કહે છે, અર્થાત્ જેટલુ આયુપ વાંધ્યુ
 હતુ તેટલુ પ્રદેશોદયે ભોગવીને પૂરુ કીધુ, તેથી સંપૂર્ણ
 આયુપે મુઓ તેમ રૂઢાય, અને ઘણા કાઠે વિપાકો-
 દયે ભોગવ્યાનુ આયુ કર્મ થોડા કાલમા ભોગવીને
 રૂપાવ્યુ, માટે અકાઠ મરણ કહિયે.

૨૫૨ પ્ર०—કોને સપ્તની વહાર કાઢવો તથા કોને દીક્ષા ન
 આપવી જોડે ?

૭૦—અથ પ્રાસ્તાવિક ગાથા—

જો બળઈનત્થિગ્મ્મો, ન સામાડયં ન ચેવ વયાઈ ।
 સો સમણસઘવજ્ઞી, કાયલ્લો સમણસપેણ ॥ ૧ ॥
 અદ્ધારસપુરિસેસુ, રીસડત્થીસુ દસનપુસેમ્મ ।
 ત્રિણપટ્ટીકુતિત્થિયાજા, પવ્વાપેહ ન કપ્પતિ ॥ ૨ ॥
 ઘાલેતુદ્દેનપુસયેય, કિવેજડેયવાહિણ ।
 તેણેરાયાવગારિય, હમ્મત્તે ય અદસણે ॥ ૩ ॥
 દાસેદુદ્દેયમૂદેય, અણંતેજુગણ્ણય ।
 અગ્ગણ્ણય યથિણ્ણય, સેહનિપ્પોટ્ટીયાણ્ણય ॥ ૪ ॥
 એટલાને દીક્ષાદેવી ન કલ્પે,

૨૫૩ પ્ર०—સોઠ સદ્ગાઓ વડે ?

७०-गाथा—

आहारभयपरिग्रह, भेदुणतह काहमाणमायाए ।
लोहोयलोगसण्णा, दससन्नाहुतिसब्बेसि ॥ १ ॥
सुहदुहमोदसन्ना, वितिगिन्डाचउद समुणेयव्वा ।
सोमे तहम्मसन्ना, सोलस ए हुति मणुएसु ॥ २ ॥

२५४ प्र०-दश संज्ञा कया कया जीवोमां छे.

७०-गाथा—

रुखाणजलाहारो, संकोयणीयाभएण संकुयड ।
नीयतंतुएण वेदइ, बलीरुक्खेण परिग्रहेय ॥ ३ ॥
इत्थीपरिरभेण, कुल्लरुक्खेणोफलंती भेदुणे ।
तहकान्नदस्सकदो, हुंकारोमुयइ कोहेण ॥ ४ ॥
माणेण झरईरुदती, च्छायटं बल्ली फलाईमायाए ।
लोहणील्लपलासा, खिवंतिमूले यणाणुवरिं ॥ ५ ॥
रयणीए संकोजो, कमलाण होईलोगसन्नाए ।
ओहे चईत्तु मग्गं, चढंति रुक्खेसु बल्लीओ ॥ ६ ॥
इति १० संज्ञाना उदाहरण ।

२५५ प्र०-अद्वार भावदिशा तथा अद्वार द्रव्यदिशानुं स्वरूप कहो

७०-तत्र गाथा—

तिरियामणुआकाया, तह अग्गणीयाय चउरो ।
देवाय नेरइया-अद्वारसमावरासीओ ॥ १ ॥
वेरेन्द्रिय, नेरेन्द्रिय, चोरन्द्रिय, पवेन्द्रिय, ए चार
तथा समूर्च्छिममनुप्य, कर्मभूमिजा, अकर्मभूमिजा,
अंतरदीपना. हने अग्रजीज, मूलजीज, पर्वजीज, स्कं-
धजीज, ए चार वनस्पतिना भेद. पृथ्वीकाय, अप-

કાય, તેડકાય, વાડકાય, एवं ચાર તથા દેવતા અને નારકી एवं અઢાર ૧૮ ભાવદિશા આચારાંગ સત્રમયે ગ્રન્થપરિજ્ઞાન યયનમાંહે ભાવદિશા વચાણી છે તથા અઢાર દ્રવ્યદિશા. ચારદિશિ, ચારવિદિશિ, આઠદિશિ, વિદિશિના આતરા, ઊર્ધ્વદિશા, અધોદિશા એ ૧૮ દ્રવ્યાદિશા જાણયી.

૨૫૬ પ્ર૦-નીલીગલીએ રંગેલા રત્નમા કેટલા વચતમા જીવ પહે છે ?

ઉ૦-નીલીગલીએ રંગેલા વચ્ચથી મનુષ્યસસર્ગ તરકાલ કુલમમુલ્ય તસજીવ ઘણા ડપજે છે. એમ રત્નસચય ગ્રન્થમા કથું છે.

૨૫૭ પ્ર૦-લઘ્વિપર્યાસાનુ તથા કરણપર્યાસાનુ કેવું સ્વરૂપ છે ?

ઉ૦-પર્યાસીદ્વિધા લઘ્વિ. કરણથ તર એ સ્વયોગ્યપર્યાસિ* સર્વાઅપિ સમર્થા ધ્રિયન્તે ન અર્વાગ્ તે લઘ્વિપર્યાસા એ પુનરુપરણાનિ શરીરન્દ્રિયાદીનિ નિર્વર્તન્તઃ તે કરણપર્યાસા इति, નનુચાસ્પશરીરપર્યાસો હિ શરીર-ભત્રિપ્યતિ કિં પ્રાગ્ અભિહિતેન શરીરનામ્ના ? નૈત-દસ્તિ સામ્યમેદાત્ તથા જયસોમકૃત ચાલાવગોધમા એમ લરયું છે.

૨૫૮ પ્ર૦-ઊ પર્યાસિનુ સ્વરૂપ કહો.

ઉ૦-જે કર્મેના ઉદયથી આરમ્ભી પર્યાસિ પૂરી કર્યા વિના ન મરે તે પર્યાસિનામકર્મ, તેણે એકન્દ્રિયને ચાર વિગલેન્દ્રિય તથા અસજીપનેન્દ્રિયને ભાષા હોય, સજીપનેન્દ્રિયને મન હોય. ઉત્પત્તિ પ્રથમ સમયથી આરમ્ભી પર્યાસિ પૂરી કર્યા વિના ન મર, પૂરી કરીને

मरे ते लब्धिपर्याप्तो जाणवो. शरीर इन्द्रिय पर्याप्ति पूरी न थाय त्यां सुधी तेने अकरणपर्याप्तो कहेवो, 'अथवा जे जे पर्याप्ति पूर्ण नथी थड तेनी अपेक्षाए अकरणपर्याप्तो जाणवो. जे जे पर्याप्ति पूरी करी ते अपेक्षाए करणपर्याप्तो जाणवो. जे कर्मना उदये आरंभेली पर्याप्ति पूरी कर्या विना मरे ते लब्धिअपर्याप्त नामकर्म पुद्गलना उपचयथी थयो पुद्गल परिणमन हेतु शक्ति विशेष ते पर्याप्ति त्रिपय भेदे छे.

२५९ प्र०—पर्याप्ति ने प्राणमा शो फेर छे ?

उ०—पर्याप्ति ते उपजतीवेलाए होय अने प्राण ते जावजीव लगे होय

२६० प्र०—सम्यग्दृष्टिनी केरी दशा होय ?

उ०—गाथा—

वधोअविरइहेउ, जाणंतो रागदोसर्वं च ।
विरइसुह इच्छंतो, विरइं काउं च असमत्यो ॥१॥
एस असंजयसम्मो, निदंतोपावरुम्मकरणं च ।
अहिगयजीवाजीवो, अचलियदिद्वीदलियमोहो ॥२॥
सम्मदंसणसहिओ, गिण्हंतोविरइमप्पसत्तिए ।
एगवइयचरमो, अणुमइमित्तत्तिदेसजई ॥ ३ ॥
ए गाधानो गुरुगमवी अर्थ वारज्यो, सम्यग्दृष्टिने
उदयस्विति प्रतियोर्वध होय, पण आत्मप्रतियोर्वध
न होय.

२६१ प्र०—छन्नस्थ कोने कहे छे ?

૩૦-“છાદ્યતે કેવલજ્ઞાનદર્શને આત્મનઃ અનેનેતિછદ્ધ-
જ્ઞાનાવરણ દર્શનાવરણ મોહનીયાન્તરાયકર્મોદયેમતિ
તસ્ય કેવલજ્ઞાનદર્શનસ્યાનુત્પાદાત્ તદપગમાનન્તર
ચોત્પાદાત્ જ્ઞાનાવરણાદિછદ્ધનિ તિષ્ઠતીતિછદ્ધસ્થઃ ॥”
કેવલજ્ઞાન વિના વાકીના ચાર જ્ઞાન પ્રગટતા પણ
છદ્ધસ્થ ગણાય છે.

૨૬૨ પ્ર૦-મુનિને અપ્રમત્તદશાઈ સમય સમય અનતગુણવિશુદ્ધિ
કહી છે તે શી રીતે ?

૩૦-આત્મોપયોગ એકાગ્રધ્યાન થળી મુનિને આત્મપ્રદેશે
રહલ અનતીર્થર્મપ્રગ્ણાની નિર્જરા થતા આત્માની
અનતી વિશુદ્ધિ સમય સમય થાય છે.

૨૬૩ પ્ર૦-આહારકઆહારક મિશ્ર જીવ ક્રિમ કર ?

૩૦-જેવારે પૂર્વધર સદેહ પુછવા નિમિત્તે આહારકશરીર
મોનલ્યુ હોય, તિહા જ્ઞાનવત નહીં તિવાર તિહાથી
વલી રીઝુ આહારક કર, તે કરતી વેલાઈ પૂર્વ-
આહારક સંઘાતે મિશ્ર હોય તે માટે ઈતિ ભાવાર્થ.

૨૬૪ પ્ર૦-સિદ્ધને અફુસમાળ કે ફુસમાળ ગતિ શી રીતે
સમજવી ?

૩૦-એક સમયમાં સમશ્રેણિના સર્વઆકાશપ્રદેશ, ફર-
સતો જીવ સિદ્ધિ ગતિઈ જાય, પણ વચમા વિપમ
શ્રેણિના આકાશપ્રદેશ ન ફરસે માટે તે અપેક્ષાઈ
સિદ્ધની અફુસમાળગતિ કહિઈ, તથા સમશ્રેણિઈ
આકાશપ્રદેશ ફરસનો ફરસતો જાય, તે અપેક્ષાઈ
સેનઆશ્રિપુસમાળગતિ કહીઈ, અને એક સમયથી

વીજા સમયના અંતરને ન ફરસે તે માટે સમય આશ્રિ
અફુલમાણ ગતિ કહે છે.

૨૬૫ પ્ર૦-ત્રણપ્રકારના પુદ્ગલો દૃષ્ટાંતથી સમજાવો.

ઉ૦-૧ વિશ્રુસા, તે સ્વભાવે કોઈ નિમિત્ત પામી તદાકાર
થાય, જેમ રૂંદ્રાનુપ્યાદિ અભ્રવત્, ૨ પ્રયોગસા, તે
જીવ વ્યાપારે, ઉત્રમે કરીને જે નિપજે, જેમ ભવન,
ઘટપટાદિ, ૩ મિશ્રસા, તે કાંડક સહજ સ્વભાવે અને
કાંઈક પ્રયોગે, જેમ તે માણસે જુનો પટો વા-પો
અથવા જુની પાત્રડી ઝાડી, ઇત્યાદિમાં પુદ્ગલાનું
જીર્ણપણ થયું તે સ્વભાવે કહીયે, અને વંચનકર્મ તે
મનુષ્યના પ્રયોગવડે થાય છે, એમ સ્વભાવ અને પ્રયોગે
મળી બનેલ વસ્તુને મિશ્રસા પુદ્ગલ કહે છે.

૨૬૬ પ્ર૦-શ્રીતીર્થકરના જન્માદિકલ્યાણક વડતે સાતે નરકે
કેટલું અજવાલું થાય તે કહો.

ઉ૦-૧ પહેલી નરકે મર્યસમાન ઉત્યોત, ૨ વીજીયે વાદળે
ઢાંકેલા મર્યસમાન, ૩ ત્રીજીયે પૂનમના ચંદ્રસમાન,
૪ ચોથીયે વાદળે ઢાંકેલા ચંદ્રસમાન, ૫ પાંચમીયે
ગ્રહોના ઉત્યોત સમાન, ૬ છઠ્ઠીયે નક્ષત્રના ઉત્યોત
સમાન, ૭ સાતમીયે તારાના ઉત્યોત સમાન.

અથ પ્રાસ્તાવિક ગાથા—

કાલેષુપત્તદાણં, સમત્તવિસુદ્ધિનોહિલાભં ચ ।

અંતે સમાહિમરણં, અભન્વજીવા ન પાવતિ ॥ ૧ ॥

અસ્વંડિયચરત્યો, વયગહ્ણાઠ જોય ગીયત્યો ।

તસ્સ સગાસે દસણ, વયગહ્ણંસોહિગહ્ણં ચ ॥ ૨ ॥

कथय जीवो बलीओ, कथय कम्माईं हुति बलीआई ।

जीवस्सय कम्मस्सय ॥ ३ ॥

कालसहायोनियद, पुव्वरुयपुरिसवार ए गंता ।

मिच्छ ततं चेवओ, समासओ होतिसमच ॥ ४ ॥

नय हि जीवहरणं, करायण अणुमोदिय जोगेहि ।

कालतिएहिगुणीए, पाणीवहदुसयतेयाल ॥ ५ ॥ अस्मार्थ

साधुने पहलात्रतना नवकोटी पच्चरखाण छे, पण तेहना भांगा २४३ थाय. इम २७ करवाना, २७ करारवाना, २७ अनुमोदवाने विषे निषेत्रे इम ८१ थाय, ते काले त्रणेगुणेगुणी त्रिगुणारुता २४३ भेदे साधुने पच्चरखाण होय, जात्रजीवलंग इत्यर्थ ।

२६७ प्र०-छ प्रकारना पुद्गलनु स्वरूप कहो.

उ०-१ वादर वादर-ते खडो माटी पापाण प्रमुत्त जाणवा, कमजे ते पदार्थोनि छेया थकां तेना खडो एकमेक न रहे, पण भिन्नभिन्न नजरे देखाय छे, माटे वादर वादर ते पहेंलो भेद, २ वादर-ते घी, दूध, पाणी, तैल, मध, गोळ, खाद इत्यादिकना पुद्गलने वादर कहिये, केमजे तेमने छेयां थका भिन्न न थाय एकमेक मळे-लाज रह छे. ३ वादरसूक्ष्म-ते शरीरनी छाया छता छायडो, धूमाढा वगेरेना पुद्गलो नजर देखाय छे, पण हावमा ग्रहवाय नहि माटे वादरसूक्ष्म, ४ सूक्ष्मवादर-ते गंध, रस, स्पर्श, शब्दादिकना पुद्गलो आखे देखाता नथी, परंतु स्पर्शादिके लक्षण जणाय छे, माटे तेने सूक्ष्मवादर कहिए, ५ सूक्ष्म-ते अष्टकर्मवर्णजाना पुद्गलो चार स्पर्शवाळा छे, ते नजरे

देखाता नथी माटे, ६ सूक्ष्मसूक्ष्म-ते छुटो शुद्धपर-
माणुपुद्गल ते वे स्पर्शवाळा अत्यंतसूक्ष्म ठे माटे,
ए रीते छ प्रकारना पुद्गल संसारमध्ये व्यापी
रहा ठे, जेम छ कायना जीव व्यापी रहा ठे
तेम जाणवा.

२६८ प्र०-ज्ञानावरणीयादिकर्मनो वध, उदय, उदीरणा, सत्ता
केटला गुणठाणा सुधी होय.

उ०-ज्ञानावरणीयनो वंध गुणठाणा १० मा सुधी, दर्श-
नावरणीयनो वध १० मा सुधी, वेदनीयनो वंध
गुणठाणा १० मा सुधी, मोहनीयनो वंध गुणठाणा
नवमा सुधी, आयुर्कर्मनो वध गुणठाणा सातमा
सुधी, नामकर्मनो वंध गुणठाणा १० सुधी, गोत्रक-
र्मनो वंध गुणठाणा दशमा सुधी, अंतरायकर्मनो
बंध गुणठाणा दशमा सुधी, ह्ये ज्ञानावरणीयकर्मनो
उदय गुणठाणा १२ मा सुधी, दर्शनावरणीयकर्मनो
उदय गुणठाणा १२ मा सुधी, वेदनीयकर्मनो उदय
गुणठाणा १४ मा सुधी, मोहनीयकर्मनो उदय गुण-
ठाणा १० मा सुधी, आयुर्कर्मनो उदय गुणठाणा
१४ मा सुधी, नामकर्मनो उदय गुणठाणा १४ सुधी,
गोत्रकर्मनो उदय गुणठाणा १४ मा सुधी, अंतरा-
यकर्मनो उदय गुणठाणा १२ मा सुधी, ज्ञानावर-
णीयकर्मनी उदीरणा १२ मा गुणठाणा सुधी,
दर्शनावरणीयकर्मनी उदीरणा १२ मा सुधी, वेद-
नीयकर्मनी उदीरणा ६ सुधी, मोहनीयनी १० मा
सुधी, आयुर्कर्मनी ६ सुधी, नामकर्मनी १३ मा

મુધી, ગોત્રકર્મની ૧૩ મા મુધી, અતરાયની ૧૦
 મુધી, હવે જ્ઞાનાવરણીય કર્મની સત્તા ગુણટાણા ૧૨
 મા મુધી, દર્શનાવરણીય કર્મની સત્તા ૧૦ મા મુધી,
 વેદનીયકર્મની સત્તા ૧૪ મા મુધી, મોહનીયકર્મની
 સત્તા ૧૨ મા મુધી, આયુકર્મની સત્તા ૧૪ મા મુધી,
 નામકર્મની સત્તા ૧૪ મા મુધી, ગોત્રકર્મની સત્તા
 ૧૪ મા મુધી, અંતરાયકર્મની સત્તા ૧૦ મા મુધી
 હોય, એવ વધ, હટય, હટીરણા, મત્તાનુ સ્વરૂપ ફળું
 કે. એ સર્વ ભાવ કેવલજ્ઞાની એકજીવ સ્વરૂપે દ્રવ્ય
 ગુણપર્યાયે કે તેહયા અનતાજીવ દેરો, એક જીવને
 અનતાકર્મ જે રીતે કે તે દેરો, એક જીવને અનતા-
 ભવ દેરો કે, એક જીવના અનતાભાવ દેરો છે, ભાવ
 તે પરિણામ, રૂમ કેવળી સર્વભાવ અસ્તિનાસ્તિરૂપે
 જીમ કે તે તોમ જાણે દેરો રૂતિ ભાવ. ।

૨૬૯ પ્ર૦—અચિત્તમહાસ્કથ તે શુ ? અને તેનો સમુદ્ધાત
 તથા કેવળીસમુદ્ધાત કેવી રીતે થાય કે તેનું
 સ્વરૂપ કહો.

૩૦—દ્વિપ્રદેશી પરમાણુઓના સ્કથથી માઢીને અસંરવાત
 પ્રદેશીયાસ્કથપર્યંત એકપુદ્ગલસ્કથ થાય, તેજે કરી
 લોક પૂરાય નહિ, વળી અનતાપરમાણુઓમળીને
 જે સ્કથ વને તેથી પણ લોક સઘળો પૂરાય નહિ,
 પણ અનતપાદરપરમાણુનો એસ્કથ તેજા અનતા-
 સ્કથમળે ત્યારે તે અચિત્તમહાસ્કથરૂપ થાય, તેજે
 કરી ચૌદરાજલોક પૂરાય, તે આવી રીતે—તે સ્કથ
 ત્રિશસાપરિણામે પરિણમીને કેવળીસમુદ્ધાતનીપર

ढंढरूप करीने दिशि तथा विदिशिमां विस्तरी,
 सडुआ पूरी, चौदराज संपूर्ण स्पर्शीने पाछो केव-
 लीसमुद्धातनी पर सवरीने स्कंधरूप घाय, ते स्कंध
 असंख्यात आकाशप्रदेश अवगाहीने रहे, ते अचित्त-
 महास्कंध क्षेत्रआश्री अदीद्वीपमांही करे, पण ते
 यकी वाहेर न करे, जेम केवळी केवलीसमुद्धात
 अदीद्वीपमाहे कर, पण उहार नहि, तेम ए पण
 जाणतुं, तथा केवळी पण केवली समुद्धात कर
 तेवारे पोताना जे आठ रुचक प्रदेश ते ते मेरुना
 मय जे रुचक प्रदेश ते त्यां जाय, स्थापे, पळी
 त्यांची विस्तारीने संपूर्ण चौदराजलोक पोताना
 आत्मप्रदेशे पूर, त्या प्रथम चौदराज प्रमाण मिःगे
 उचो ढंढरूपे आत्मप्रदेश विस्तार, पळी रवैयाना चार
 मथान भागनी परे कपाट आकारपणे विस्तारे, पळी
 मांहीना आंतरा पूर, ए सर्व समुद्धातक्रिया केवळी
 भगवान जेमनुं आयुष्य अल्प होय, अने कर्म घणा
 रथा होय तेज केवळीभगवान समुद्धात आठ सम-
 यनो कर पण बीजा नहि, पळी एम पोताना
 आत्मप्रदेशे चौदराजलोकमा रहेल प्राणीमात्रना
 आत्मप्रदेश साये मेळवी, प्रदेशोदये कर्म भोगवीने
 ढंढ, कपाट, मथानादि अनुक्रमे संचरीने अयोगी
 थया यका सिद्धि वरे, इत्यादि स्वरूप विस्तारग्रंथा-
 न्तरयी (लोकप्रकाशग्रन्थे कसु ते) गुरुगमयी जाणतु.

२७० प्र०—निगोदनुं स्वरूप कहो तथा जीव अने पुढगलनी
 शक्तिनी सूक्ष्मता जिनवचनानुसार दर्शावो.

૩૦-અસરયાતપ્રદેશી લોક, તે પ્રમાણે ગોલા પણ અસરયાતા છે, ગોલો તે શુ ? અસરયાતિ નિગોદે એક ગોલો કિતિ. તે ઉપર ગાથા-

લોએઅસરજોયણ, માળેપડ્ય જોયણગુલા સંસ્વા ।

પત્ત અસંસ્વાસા, પડઅંસમસરયા ગોલા ॥ ૧ ॥

ગોલે અસત્ત નિગોઓ, મોઅણઅસત્તપડપણસ ।

કમ્માણંગગણાણતા

॥ ૨ ॥

પડવગણાઅણતા, અણુઅ પડઅણત પજ્જાયા ।

એવ લોગસત્ત્વ, ભાવિજ્ઞ તહત્તિજિણુત્ત ॥૩॥ અસ્યાર્થ:-

ચૌદરાજલોક અસરયાની કોઢાકોઢી જોજનનો છે, તે મંચે એક જોજન લઈએ, તેના અગુલ અસરયાતા થાય, તે મળ્યેથી એક અગુલ લીજીએ, તેના અસરયાતમા ભાગપ્રમાણ, એકભાગ લઈએ, તે માહ અસરયાતા ગોલા છે, તે માહલો એકગોઢો લઈએ તે એકગોઢામાહિ અસરયાતિ નિગોદ છે, તે માહેલી એકનિગોદ લઈએ તે નિગોદમા અનંતા જીવ છે, તે માહલો એકજીવ લઈએ, તેમા અસરયાતા પ્રદેશ છે, તે એકજીવને પ્રદેશે પ્રદેશે અનંતીકર્મવર્ગણા છે તે માહેલી એક કર્મવર્ગણા લીજીએ તે માહી અનંતાશુદ્ધરૂપરમાણુઆ છે, તે માહેલો એક પરમાણુ લીજીએ, તે માહી અનંતા પર્યાય સમકાલે પરિણમે, ઈવી જીવ અને પૌદ્ગલિક શક્તિની અત્યંતશક્ષ્મતા જાણવી, એણે શ્રીવીતરાગ વચન તહત્તિ કરી માનીએ. હવે નિગોદીઆ જીવના ભવની સરૂઆ કાલ્ઠ માન વિચારે છે:-અસરયાત સમયની એક આવલી

थाय, २५६ आवलिनो एक निगोदीआ जीवनी
 क्षुल्लक भव थाय, एक श्वासोच्छ्वासमांहे चुंमालीस-
 सेने साडीउतालीस आवली थाय, तेवा भव निगो-
 दीओ जीव एक श्वासोच्छ्वासमां १७ भव झाझेरा
 कर, एटले ते जीव सत्तरवार मरे अने अठारमी
 वार उपजे, केमजे एक श्वासोच्छ्वासमां १७ भव
 अने ९४॥ आवली जेटलो काल थाय छे ते प्रमाणे
 गणतां वे घडीमा ३७७३ श्वासोच्छ्वास थाय छे,
 तेदलामां निगोदीआ भय ६५५३६ थाय, एलेखे एक
 दिवसमां श्वासोच्छ्वास ११३१९० निरोगी युवान पुरु-
 पना थाय, तेवा एक दिवसमां १९६६०८० भव निगो-
 दीओ जीव करे, ते हिसावे एक मासना श्वासोच्छ्वास
 ३३९५७०० गणतां निगोदीआ भय ५ क्रोड ८९
 लाख ८७ हजार अने ८०० थाय, अने एक वरसमां
 श्वासोच्छ्वास ४ क्रोड, ७ लाख, ४८ हजार, अने
 ४०० गणतां तेने विषे निगोदीआ जीव ७० कोडी
 ७७ लाख ८८ हजार अने ८०० वार जन्ममरणरूप
 भव करे, एवा भय पूर्व आ जीवे असंरयातेकाले
 असंरयाता अधिक भव कीवा, एम अनंताकाले
 अनंता भय कीवा, अनंता अतीतकालमां अनंताअ-
 नंत भव कर्या, ते श्री वीतराग परमात्मानुं वचन
 सहहिने, हे चेतन । तुं मनमां कादक पापनी त्रास
 आण, अने आ तारा पोताना जीवनी दया चित्त-
 धीने तेने आवा भयंकर जन्ममरणना फेरामांथी
 मुक्त करवानो श्रीजिन प्रणीत मार्ग छे, तेने अप्रम-
 तपणे यथार्थ आदर. इतिभाव. जुनी प्रतिमां नीचे

મમાણે પાઠ છે. તથા એક ગોલામાહ અસહ્યાતિ નિગોદ છે. નિગોદશરીર એકશરીરે અનંતા જીવ છે, એટલે અનંતે જીવે મલીને એક શરીર વાચ્યુ છે, આપ આપણા તેજસકાર્મણ જૂદા છે ઔદારિક એક છે. સાથે આહારનિહાર સાથે મરણ ૨૫૬ આવલીનો આયુ ભોગવી પર્યાપ્તિ પૂરી કરીને મર, તેહની નિશ્રાપ થીજા કોઈ અપર્યાપ્તિ હોય નહીં, તે અનંત કેટલા છે ? જેટલા કદમૂલ મ એ અનંતા છે, તે કદમૂલ ચૌદરાજ મમાણે ઢગ કરીએ તેમાહે પણ સૂક્ષ્માનિગોદના એકશરીરના અનંતા નિકલ્યા તેમાહે ન સમાય, એહના અનંતાઅનંત મર ઘણા છે. તિહાના નિકરૂપા તેમાહજ સમાય, તથા કદમૂલના તે વાદરનિગોદિયા છે, વ્યવહારરાશિમાહિ આવ્યા છે અનંતાક્રુદાદિક માહ છે તથા જેટલા જીવ સૂક્ષ્મનિગોદગોલકમાહેથી નિકલ્યા છે તે વ્યવહારરાશિમાહે આવ્યા, તેમાથી કાલાદિક લબ્ધિ પામી જેટલા જીવ સિદ્ધિવર તેટલા અવ્યવહારનિગોદમાહથી નીકળી ડચા વ્યવહારરાશિમાહ આવે, પણ વ્યવહારરાશિ તો ઓછા ન થાય, પદાપિ મુક્તિ જાવાનો વિરહકાલ હોય તેટલા કાલ મુલી સૂક્ષ્મ અવ્યવહારરાશિ નિગોદનો જીવ કોઈ વ્યવહારરાશિમા ન આવે, એહર્લુ ઉપમિતિભવમપંચગ્રંથ-માહ કહ્યુ છે.

૨૭૧ પ્ર૦—વાદરસાધારણવનસ્પતિકાયમાયી જીવ મરીને સૂક્ષ્મ ગોઠરુનિગોદમા જાય તો ત્યાં કેટલો કાલ ઉત્કૃષ્ટ રહે.

૩૦-અદીપુદ્ગલપરાવર્તન, મતાંતરે અસંખ્યાતિ રૂત્સર્પિણી
 અવસર્પિણી સુત્રી પળ કયું છે, ત્યાંથી નીકળી વાદર
 નિગોદ કદમૂલ માંહિ ઉત્કૃષ્ટ ૭૦ કોઢાકોઢી સા-
 ગરોપમ સુધી રહે. એકનિગોદનો ગોળો અસંખ્યા-
 તાઆકાશમદેશ અગાહી રહ્યો છે, તથા અવ્યવહારા-
 શિયા નિગોદીઆ જીવ જે ગોલકમાં છે તે ભવસ્થિ-
 તિપારુતાં ઉચા આવે તે એક સમયે ઉત્કૃષ્ટ કેટલા
 નીકળે ? તોકે અદીપ્તીપ માંહીથી સરુલ્લરૂપ
 લપાવી એક સમયે જેટલા જીવ સિદ્ધિ વરે, તેટલા
 સ્પૃક્ષ્મનિગોદમાથી નીકળી વ્યવહારરાશીમા આવે,
 તે જયન્ય એકસમયમાં એક, બે, ત્રણથી ઉત્કૃષ્ટ
 ૧૦૮, તથા વ્યવહારરાશીયા જીવ પાછા
 નિગોદગોલકમાં જાય તો તે એકાદિથી માંહી ઉત્કૃષ્ટ
 અનંતા સુત્રી જાય, એમ વ્યવહારરાશીયા નીકળે તો
 ઉત્કૃષ્ટ અનંતા નીકળે, પણ અવ્યવહારરાશીયા તો
 ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૮ નીકળે, તેમા ભવ્ય અને અભવ્ય બેડ
 હોય, તે સ્પૃક્ષ્મ નિગોદના અનંતા નીકળ્યા વાદરનિગો-
 દમાંહે સમાય, વીજામાહે નહિ, તથા એકસ્પૃક્ષ્મ નિગો-
 દમાંહે અનંતા જીવ કેટલા છે ? તોકે ત્રણ કાલના
 મમય અનંતા છે, તેથી અનંતા જીવ એક નિગો-
 દમાહી છે, તેથી જ્યાર કેવલી ભગવંતને સિદ્ધના
 જીવની સંખ્યા પુછીએ, ત્યારે કહે છે કે એક નિગો-
 દને અનંતમે ભાગે સિદ્ધમાં જીવો છે, એમ જ્યારે
 પુછીએ ત્યારે જવાબ મળે, કેમ જે પૂર્વોક્ત નિગોદઅ-
 નંતાનું સ્વરૂપ વિચારતાં એ વાત યથાર્થ વિવેકીને
 સમજમા આવે, માટે ઉત્તમજીવે શ્રીવીતરાગ પરમા-

તમાનું વચન સદા સર્વદા સદ્દેહવા યોગ્ય છે, આપણી
 બુદ્ધિની મદત્તાને લીધે નિરોગી, નિર્ભય, વીતરાગ
 પ્રભુના વચનમા સંદેહ લાગવો નહિ, કેમ જે એમણે
 તો પોતાના જ્ઞાનમા ટિંકું તેજ વધુ છે અને તેજ
 સત્ય છે જૂની પ્રતિમા નીચે પ્રમાણે પાઠ છે. વ્યવહાર-
 રાશિયા ચાત્રરનિગોદમાહ જે અનતા છે તે ફગી
 કર્મની બહુલતાએ મૂક્ષનિગોદ ગોલકમાહે જાયે તો
 સિત્તેર કોઢાકોઢી સાગરોપમ મુગી તિહા રહે, વળી
 પાઠા કંદાદિક સાગરણમાહ આવે, એ સંસારે
 મૂક્ષના ચાત્રરનિગોદમાહ આવે, પછી ચાત્રરના મૂક્ષ-
 માહ જાય, એમ જે સ્થાનકે આવાગમન કરતો જીવ
 ઉત્કૃષ્ટો રહે તો અઢીપુટ્ટલપરાવર્તનપર્યંત રહે, પછી
 પૃથ્વીઆદિક સ્થાનકે ફરસતો હવો જાતીને મનુષ્ય
 થાય, તોહા વ્યવહારાશિયો ભવ્યજીવ સામગ્રી મઠે
 ઘોધિધીજ પામી મિદ્ધિવર. તથા વળી કોઈ વાચ-
 નાએ એમ કરું છે જે, કંદમૂલસાગરણમાહિથી જીવ
 મૂક્ષગોલકમાહ જાય તે ઉત્કૃષ્ટ કાલ રહે તો
 અસહ્યાતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી કાલ મુધી
 મૂક્ષનિગોદના ગોલકમાહે રહે, નિદાધી નીકળ્યો
 ચાત્રરનિગોદમાહે ઉત્કૃષ્ટો ૭૦ કોઢાકોઢી સાગર
 મુગી રહે, એમ સર્વે જે નિગોદ મલી આવાગમન
 કરતા ઉત્કૃષ્ટે અઢીપુટ્ટલપરાવર્ત મુધી વ્યવહાર-
 રાશિયો જીવ નિગોદમાહિ રહે એકનિગોદનો ગોલો
 અસરયાતાઆકાશપદેશ અવગાહિ રહ્યો છે. તથા અ-
 વ્યવહારાશિયા જે નિગોદમાહિ છે તે ભવસ્થિતિની
 પરિપક્વતાએ ડચા આવે ત એક સમયે કેટલા

नीकळे ? जेटला अढीद्वीपमांहीची सकलकर्म
 खपावी एक समये सिद्धिवर तेदला मक्ष्म
 निगोदमांहीची निरुळी व्यवहारराशिमां आणे, एक
 समये एक, वे, त्रण उत्कृष्टे एक समये अढीद्वीपमाहे
 १०८ सिद्धिवरे, तेदला मक्ष्मनिगोदमांहीची निरुळे,
 व्यवहारराशिपणो पामे, तथा व्यवहारराशियो निगो-
 दना गोलामाह जाय तो एक समये एक, वे, त्रण
 एम अनंता सुधी जाय, ते व्यवहारराशिया निरुळे
 तो अनता सुधी एक समये निरुळे, पण अव्यव-
 हाशिया तो एकसमये उत्कृष्टे १०८ निरुळे, तेमाहे
 भव्य अभव्य वे होय. ते मक्ष्मनिगोदना अनंता
 निरुळ्या वादग्माहि समाय गीजामा नही, तथा एक
 मक्ष्मनिगोदमाह अनताजीव जेटला छे ? ते त्रण
 कालना समय अनता छे तेहथी अनताजीव एक
 निगोदमाहे छे, तेणे करी जेवार पुळीए तेवारं
 जिनेश्वर कहं छे जे “ एकस्तनिगोअम्म अणनमो
 भागो य सिद्धिगओ ” एटले मक्ष्मनिगोदथी वादर-
 निगोदमाह निस्तर आणे छे ते आवे तो एक-
 समये १०८ सुधी उत्कृष्टे आणे, तथाचोक्त-
 सिज्झंति जतियाखलु, उट्टय व्यवहाररासिमज्जाओ ।
 इंतिअणाईवणस्सई, मज्जाओ तत्तियाचेव ॥ १ ॥
 इतिथीशुवनभानुकेवली चरित्रमये उक्तं एम निगो-
 दना विचार लरयो छे.

२७२ म०-मिढगिलानु किंचित् स्वरूप वखाणो.

उ०-जेम मानुनी मोळो उर जाडपणे ममो अने नीचे

ટેકારૂપ વિસ્તરતો તેમ, અથવા ઊઘી ઊઘાઢી રાસેલ અર્ધચન્દ્રાકાર, શ્વત, સુવર્ણમય, સ્ફટિકરત્નમય મરચી નિર્મલ, મધ્યે આઠજોજન જાઢી, પરિવિસ્તારમા ૪૫ લાખ જોજન પ્રમાણે, અઢીઢીપરૂપ મનુષ્યસેત્રની ડપર ઢાંચણ સમાન, ઢેડે જાતા માચીની પાચ સમાન પાતઢી, લોકના અગ્રમાણે રહેલી અતિનિર્મલ સિદ્ધશિલા જોખી રહી ઢે, જેની ડપર ૩ ગાડણ ષ્ટલે ષક ગાડને છઢે માણે અનતા સિદ્ધપરમાત્માઓ બિરાજે ઢે, તેમને મારા ત્રિકરણ શુદ્ધિ ઢમસ્કાર હો.

૨૭૩ પ્ર૦-અષ્ટમહાસિદ્ધિના નામ અર્થસહિત રઢો.

૩૦-પ્રથમભગ્નિમા-તે શરીરનુ હલવાપણ થાય, જલપુષ્પ ડપરિ તથા ષટક્રડપર મુનિ ચાલે પણ કિલામના ન પામે ૧, બીજી વસિમાસિદ્ધિ-તેઢથી સિંહ, સર્પ, દેવમનુજાદિક ડચ વાય ૨, ત્રીજી સત્યસિદ્ધિ-પરમશ્વર્યપણ પામે, ચક્રચર્ચિ ડદ્રાદિક થતી અધિકી રઢિચિકુરે ૩, ચોથી કામ્યસિદ્ધિ-તેથી અત્યત વલસપદાહોય, પૃથ્વીપચતાદિક ડપાડે, અર્ચિતિત પરાક્રમી હોય ૪, પાચમી મહિમાસિદ્ધિ-તેથી મોઢુ લાચજોજનનુ શરીર કરે ૫, છઢી અણિમાસિદ્ધિ-તેથી નાહનુ કુથુઆ જેવડુ રૂપ કરીને મીંતમાયી તથા પર્વતમાયી નિકુઢે અને પોતે વિત્ર ન પામે ૬, સાતમી યચકામાવસાપિત્યસિદ્ધિ-તેથી જિહા ડપયોગ દે નિહા જાણે, નિર્મલ શ્રુતજ્ઞાન અવધિજ્ઞાનને યોને ૭, આઠમી પ્રાપ્તિસિદ્ધિ-તેથી મકલ મોઢીવસ્તુ

प्रत्यक्षपणे देखे, रूपिवस्तु देखे, अवविज्ञानदर्शन त्रण योगे ८, ए अष्टमहासिद्धि मुनिराजने होय तेहना शब्दार्थ जाणवा

७४ प्र०-क्षणमात्र सुख अने बहुकाल दुःख ते शी रीते ?

उ०-आ जीव आ संसारना अनुकुळ इंद्रिय विषयना भोगादिकने विषे लुब्ध थयो थको मधुर्विदुआना दृष्टांते क्षणमात्र सुख अने बहुकाल दुःख भोगव्या करे छे, ए मथना एकटोपानी तृष्णामा पोतानी आसपास अनंतगुणं व्यापी रहैल दुःख हिमावमा गणतो नथी, तेम स्त्रीसेवनमां जाणे माक्षात् अमृतसार महास्वादिएभोजन प्राप्त न थयुं होय, तेवो लोलुपी थयो थको मुड मुरुरनी पठे निज स्वरूपने तहन विसारीने अथवा उगेखीने खरज खणवाना स्वादना पर अथवा मधुलिप्त खड्गधाराने चाटवानी परं मथम सेवन करता सुख घेदे, अने पाछळधी तत्काल एकक्षणमारमा शरीर वीर्य क्षय यता गाभरा जेवो घड्पडी निर्माल्य नपुसरूप अनुभवे छे, अने त्पारज ते पोतानी भुडमुकरपणानी निर्लज्ज बालवेष्टाने अंतरदृष्टिए विकार छे, तेम आ संसारने विषे चक्रवर्ति आदिना विषयना उत्कृष्ट पौद्गलिक सुख नकादिकने विषे तेना विपाककाल आगळ तुच्छ अल्पकालिक क्षणिक छे, उतां हा । इति रोदे आ भयनी अनादि कालनी विषय पासना जाणताने पण बालरूप करनार एजी महामोहमय प्रवळताथी चैननने

દ્રિય સુખમે શૂલ્યું એ મન, વક્ર તુંગ જ્યુ ઘાતેરે. ડત્યાદિ

એમ જાણી આ સંસારના મૂલ જે વિષય રૂપાય મોઢાદિ
ઠે તેના જય કરવાને માટે પરમાત્માના રચનમાં જ્ઞાનપૂર્વક
વિરક્તબુદ્ધિ રાત્વી દ્રિયોનો જય કરવો, જેવી વિષય ત્યાગે
પંચમહાત્રતાદિ પ્રવૃત્તિ ડડય આવે, રૂપાયની મંડનાએ ગુણ-
ઢાણાની શ્રેણિએ ચડે અને સ્વરૂપાચરણ ચારિત્રરૂપ શુદ્ધાત્મો-
પયોગ તોત્ર વર્તે

૨૭૬ પ્ર૦-મિત્યાદિષ્ટિ અને સમ્યગ્દિષ્ટિના આચારતથા ઉપયોગને
સરત્વાઓ.

ઉ૦-મિત્યાદિષ્ટિજીવને શુભાચાર હોય પણ શુભોપયોગ
ન હોય, અને સમ્યગ્દિષ્ટિજીવને શુદ્ધોપયોગ હોય
તેને શુભોપયોગ આચરણરૂપે હોય પણ આદરણ ન
હોય, અને મિત્યાદિષ્ટિજીવને શુભાચારરૂપ હોય,
પણ તે અશુદ્ધોપયોગના ઘરનો અશુભોપયોગ હોય
છતા તેને શુભોપયોગ ઉપચારે કહિયે.

૨૭૬ પ્ર૦-યુગપ્રધાનના ગુણો કહો,

ઉ૦-યુગપ્રધાનના ગુણો ૧૪ ઠે. તત્ર ગાથા—

પઢિરૂવોતેયસ્સિ, જુગપ્પહાણાગમોમહુરરકો ।

ગંધીરોધીમતો, ઉવણસપરોયઆયરિઓ ॥ ૧ ॥

અપરિસ્સવિસામો, સગહસિલો અભિગદ્દમઈય ।

અવિકલ્ત્યણોઅચવલો, પસંતહિયઓગુરુહોઈ ॥૨॥

એવ ચતુર્દશગુણા મરન્તિ ।

૨૭૭ પ્ર૦-કયા ઠેકાણે ત્રણયોયો કરવી.

ઉ૦-મદ્રવાદુસ્વામીકૃત ઓવનિર્ધુક્તિમાં ૭૨ મી ગાથામાં
ત્રણયોયો કરવી કહી ઠે. યથા—

અવસ્સગેતુકાઓ, જિણોવન્દ્યગુસ્વણેણ ।

તિત્તિથુડે પહિલેહા, કાલસ્સવિહિડમોત્તથ ॥ ૧ ॥

૨૭૮ પ્ર૦-તપ્પદાન અને અનશનનું શુ ફલ છે ?

ઉ૦-તપ્પસયમેણ મુક્કલો, ઢાળેણહુતિત્તમાભોગા ।

દેવચળેણરજ્જ, અણસણમરણેણદ્દિત્ત ॥ ૨ ॥

૨૭૯ પ્ર૦-અભવ્યજીવો શુ નથી પામતા.

ઉ૦-ડદત્ત ચક્કીત્ત, પચોત્તરવિમાણવાસિત્ત ।

લોગતાદેવત્ત, અભવ્યજીવા નપાપ્પતિ ॥ ૧ ॥

૨૮૦ પ્ર૦-કયા અભવ્યજીવો થયા.

ઉ૦-સગમકાલ્પમૂરિ, કવિલ્લાઅમારપાલલાદોવિ ।

ણ્ણસત્તઅભવ્વા, ઉદાણિવમારઓચેવ ॥ ૨ ॥

૨૮૧ પ્ર૦-તુચ્છનું સ્વરૂપ કહો.

ઉ૦-તુચ્છમત્તપાણુ, તુચ્છાનિંદાય તુચ્છમારમો ।

તુચ્છા જહા કસાયા, તાહ તુતુચ્છસંસાર ॥ ૧ ॥

૨૮૨ પ્ર૦-કયા જીવ અહીંથી મરીને મહાવિદેહમાં નવમે વર્ષે ફેવલી થાય છે ?

ઉ૦-હહમરહકકજીયા, મિચ્છાદિદ્વીપદયામન્વા ।

તેમરીડળનયમે, વરસે હોહતિકેવલીણી ॥ ૧ ॥

૨૮૩ પ્ર૦-ચમરન્દ્રનો કેવો પરિવાર છે ?

ઉ૦-ચમરન્દ્રને પાચઅગ્રમહિષી છે આઠઆઠસહસ્ત્ર દેવીનો પરિવાર એમ ૮૦ સહસ્ત્ર દેવીઓથી ભોગ ભાગવતો વિચર છે

૨૮૪ પ્ર૦-પૂર્વદર્શનના નામ કહો.

ઉ૦-૧ વૌદ્ધ, ૨ નૈયાયિક, ૩ સારુય, ૪ જૈન, ૫ વ-શેષિક, તથા ૬ ચાર્વાકદર્શન એ છ દર્શનના નામ.

२८९ प्र०—अठारभारवनस्पति कहेवाय ठे त्यां भारनुं प्रमाण केटलुं ? तथा ते वनस्पति अठारभार कड कड छे ते कहो.

उ०—३ कोड ८१ लाख १२ हजार नयसं सीत्तोतेर मणे एरुवनस्पतिभार थाय ठे, तथा प्रत्येक जातनी वनस्पतिनुं एक एक पान लडने एकठो ढगलो करीए, ए प्रमाणमां चारभार वनस्पति केवळ फुलमय ठे, तथा आठभार वनस्पति फळ फुल पानमय ठे, तथा उभार वनस्पति बेलनी ठे, एम एकंदर १८ भार वनस्पति जाणवी.

२९० प्र०—मुनिराज कया चोविमपरिग्रहना त्यागी होय. १०५१४

उ०—क्षेत्रवास्तुधनधान्यद्विपदचतुष्पदयानशब्जासयनं भाण्डं कुप्यचेति त्रिदश, मिथ्यात्ववेदहास्यादिपदकपाय चतुष्टयरागद्वेषावाभ्यंतरा चतुर्दश ॥

२९१ प्र०—महारोग केटला तथा तेनो सतानपरिवार केटलो कयो ठे ?

उ०—चार मोटा रोग कया ठे—१ ज्वर, २ भगंदर, ३ कोड, ४ गतुक्षय तेनी चार स्त्रीओनां नामः—तापनी स्त्री तरस, भगदरनी स्त्री हेडकी, कोडनी स्त्री भूख, गतुक्षयनी स्त्री निद्रा. तथा ते प्रत्येक रागनां ते स्त्रीओने समागमे पचिस पचिस छोरुरां रूप नानाविध रोगोनी उत्पत्ति ठे, पूर्वोक्त प्रत्येक रोगने २५ गुणा करता १०० रोग थाय, ते म ये आठ बीजा रोग भेलीए, तेवारे वैदकशास्त्रमा वर्णवेल १०८ रोगनी संग्या थाय ठे. तेनी चिकित्सा

નિપુણ નાદીપરીક્ષાના અનુભવી વૈદ્ય યથાર્થ કરી શકે, પણ તે સર્વદ્રવ્યરોગ, અને તેના મટાઢનાર પણ દ્રવ્યવૈદ્ય જાણના, પણ જે યકી તે દ્રવ્યરોગો ઉત્પન્ન થાય છે, તે માવરોગ જીવની વિષયકપાયરૂપ અનાદિકાઢની મલિન ચિકારી પરિણતિ છે, તેના વૈદ્ય તો સનત્કુમાર સરસ્વા પરિણતિયત મહાત્માઓ ગણધર તીર્થસ્ત્રાટિ જાણવા, જે સર્વઔપધના જાણ, તથા સર્વરોગના મટાઢનારા કે, માટે હ વૈતન । હુ મિથ્યા શારીરાદિકની મમતાને ઝોડીને તેઓને શરણે જા, તેમના રચનને આદરથી સ્વીકાર અને તેમને માર્ગે ચાલ, તો અનાદિ અનંત અવ્યાસાય મુલને અચલપણે અનુભવીશ

૨૯૨ પ્ર૦-૭૬ સૌધર્મે દ્રના આઠસામા કેટલી ફદ્રાણીઓ ચપે ?

૭૦-કોઢાકોડી દુવિસ પચાસીલક્ષાહુતિકોડીઓ ।

ફગુતરીસહસાકોડી, ચત્તારિસયાયતઢકોડી ॥ ૧ ॥

અઠાવીસકોડી, સત્તાવન્નઢયતિલક્ષાઢ ।

સઢસ્માચઢદસસયા, ંઢાસીફદેગજમિત્થિ ॥ ૨ ॥

ફયસક્ષ્માદેવીઓ, ચરતિફગન્દજમ્મમિ ॥ ૩ ॥

ઢદ્ર વિષયમુલ્લ મોગયતા ૭૬લાલ્લ અઢાવીસ ઢજારૂપ ચિકુર્વે, તેની આઠઅગ્રમદિપીઓ પ્રત્યેક ૧૬ ઢજારૂપ ચિકુર્વે, ત્યારે તે દિસાવે ઢદ્રનુ આયુષ્ય જે વેસાગરોપમનું છે તેમા ૨૦ કોઢાકોડી ૮૫ લાલ્લ ૭૧ ઢજાર ચારસો અઢાવીસ કોડી ૫૭ લાલ્લ ૧૪ ઢજાર વસો છીયાસી ડપર આઠ ગુણી ફટલી દેવાગનાઓ ૫૬ઢદ્રના આયુષ્યમાદિ ચવ

२९३ प्र०-पाच स्थार, त्रिगलेन्द्रि, तथा पंचेन्द्रिय कयां कयां होय.

उ०-एगेन्द्रियपंचेदीया, उद्देजहेयतिरियलोएय ।

त्रिगलेन्द्रियजीवापुण, तिरियलोएसु मुणेयव्व ॥ १ ॥

पुढवीआउवणस्स, वारसरुप्पेसु सत्तपुढवीसु ।

पुढवीजा सिद्धसिला, तेउनरसित्तिरियलोए ॥२॥

सुरलोए वायीमज्जे, मच्चअनत्थीजलयरानीया ।

गेविज्जेनउवायि, वाविअभावेजलंनत्थी ॥ ३ ॥

३९४ प्र०-नयनियाणानु म्बरूप तथा ते नियाणाना करनारने केवा हीनफलनी प्राप्ति थाय डे ते कहो.

उ०-१. राजादिक थवानी इच्छा, २. अमान्य थवानी

इच्छा, ३. स्त्री थवानी इच्छा, ४. देवभोगनी इच्छा,

५. देवीभोगनी इच्छा, ६. भोग न पामवानुं नियाण

७. श्रायक थवानी इच्छा, ८. दस्ति थवानी इच्छा,

९. कर्मरहित थवानी इच्छारूपनियाणु, मथमना उ

नियाणाना धणी दुर्लभयोगी थाय, प्रायः धर्म सद्वह

नहि, सातमानियाणाना धणीने देशविरति उदय न

आये, आठमाना धणीने सर्वविरति उदय न आवे,

नवमाना धणीने मुक्ति न थाय

२०५ प्र०-पुरुषपद, स्त्रीवेद, नपुंसकवेद, पंचेन्द्रियपणुं, अने त्रसपणुं, कायस्थितिए लागलागट तेने तेज पर्याये रहे तो उत्कृष्ट केदलो काल रहे ?

उ० १. पुरुषवेद, उत्कृष्ट ६०० सागरोपम ज्ञाक्षेरा,

२, स्त्रीवेद, ११० पल्योपम ६ क्रोडपूर्व सुधी,

३, नपुंसकवेद, अनंती उत्सर्पिणी अवसर्पिणी सुधी,

४, पंचेन्द्रियपणु, १००० मागरोपम ज्ञाक्षेरा,

૫, ત્રસપણું, ૨૦૦૦ માગરોપમ શાક્ષેરા,

પ્ર૦ ૨૯૬-પાંચજ્ઞાન ત્રણઅજ્ઞાન કાલ્યક્ષી જઘન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટે
કેટલો કાઢ રહે.

૩૦-મતિજ્ઞાન અને શ્રુતજ્ઞાનનોકાલ જગન્યથી એકસમય,
ઉત્કૃષ્ટ ૬૬ સાગરોપમશાક્ષેરો, અવધિજ્ઞાન એકસમય
તે કેમ ? ત્રિભગજ્ઞાન સમક્રિત પદીવજે તેવાર વિભગ
ફોટી અવધિજ્ઞાન થાય, ત્યાર એકસમય રહિ ગલી
પહે, વિભગજ્ઞાનનો વિભગજ્ઞાનેજ આરે એમ અવધિજ્ઞાન
જઘન્યથી એકસમય હોય, મનપર્યવજ્ઞાન-જગન્યથી
એકસમય ઉત્કૃષ્ટે દેશેડળા પૂર્વકોટી. એક સમય તે
કિમ ? જેવાર અમમત્તગુણઠાણે રત્નતા મનપર્યવજ્ઞાન
ડગજીને જાય, તિહા એકસમય જાણરો, કેવલજ્ઞા-
નના ગુણોને સાદિઅનનોકાલ જાણવો. હવે મતિ-
અજ્ઞાનને શ્રુતઅજ્ઞાનના ભાગા, કાલઆથી ત્રણ જા-
ણવા, એકઅનાદિ ને અનત એ અખન્યને ૧, અનાદિ
સાત તે ખન્યને ૨, સાદિ અને સાંત તે સમક્રિ-
તથી પદી પડે ચડે તેહને હોય ૩, સાદિ અને સાત
ઠે તેહને જગન્યથી અંતર્મુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટો તો અર્દ્ધપુદ્ગલ
પરાવર્તે જાણવો. હવે વિભગજ્ઞાનનો કાલ લલ્લીએ
છીએ જઘન્ય તો એકસમય, ઉત્કૃષ્ટસાગર ૩૩ શાક્ષેરો,
મનુષ્યનો આયુ પૂર્વકોટીનો પાલી સાતમી નરકે ઉ-
ત્કૃષ્ટે આડરે જાય એટલે એક પૂર્વકોટીને તેત્રીસ
માગર થાય, હવે એ આઠે જ્ઞાનનુ આતરુ રહે છે.
મતિજ્ઞાનનુ આતર જઘન્યથી અંતર્મુહૂર્તનું હોય, ઉ-
ત્કૃષ્ટે અર્દ્ધપુદ્ગલપરાવર્તે માટેર હોય, એમ એને પ્રમાણે

श्रुतज्ञान अवधिमनःपर्यवद्ज्ञाननुं पण आंतरु जाणवुं,
केवलज्ञाननुं आंतरु नथी, हवे मतिश्रुतज्ञाननुं आंतरुं
जघन्य तो अंतर्मुहूर्त, उत्कृष्ट ६६ सागरोपम ज्ञाज्ञेरु
होय, हवे विभंगज्ञाननु आंतरुं जघन्यतो अंतर्मुहूर्त,
उत्कृष्ट तो वनस्पतिनो काल इति भाव ।

२९७ प्र०-सत्तरप्रकारना मरणनु स्वरूप कहो.

उ०-१-समयसमय आयुर्कर्मदल स्वप्नारूप मरण, २-
संपूर्णायु भोगप्रवारूप मरण, ३-नरकादि गतिनुं
चरम मरण, एदले फरी ते गतिए मरण न थाय
ते, ४-प्रतीनु मरण, ५-पतगीआनी पेठे इंद्रिय
विषयासक्त मरण, ६-शल्य सहित लज्जायुक्त
मरण, ७-चरमशरीरी मरण, ८-अविरतिमिथ्याह-
ष्टिना घाल मरण, ९-समफितीप्रतीना मरण, १०-
छद्मस्थचारित्र्याना मरण, ११-देशविरतिश्रावक
मरण, १२-केवली मरण, १३-फांसी, शस्त्र, वि-
पादि थकी मरण, १४-पक्षीपशुओ, पासे शरीर
फरडाववारूप मरण, १५-अणसणी आराधक मरण,
१६-प्रेयावच्च त्यागपूर्वक अणसणी मरण, १७-पाढो-
पगम मरण-ते निश्चल छुटी पडेल झाडनी ढालो
समान कायाने वोसरावारूप मरण.

२९८ प्र०-भूमि क्या सुधी अचित्त होय ?

उ०-१ राजमार्गनी भूमिका पाचआगळ भुवीनी उपरनी
अचित्त पछी खोदेली सचित्त, २ शेरीनी भूमी
सात आगळ सुधी. ३ घरनी भूमी दश, ४ मलमूत्र
भूमिका पदर आंगळ, ५ गाय भेस वकरी वगेर

વાંગ્રવાના સ્થાનની ભૂમી ૨૧ આંગલ સુધીની
અચિત્ત ૬ ચુલા દઠલની ભૂમી ૩૦ આંગલ સુધીની
અચિત્ત, ૭ કુમારના નિમાદાની ભૂમી ૭૨ આંગલ
અચિત્ત, ૮ ડટવા અધ'ભૂમિ ૧૦૨ આંગલ અચિત્ત.
इति મુયદાગટ્ટિમ યે વહુ ડે.

૨૯૦ પ્ર૦-આવલની ઝાલમા કેટલા જીવ હોય

૩૦-આવલની ઝાલમા અસરયાતાજીવ કયા ડે, તે પદ્મ-
વળાજીના પહેલાપદમા વહુ ડે

૩૦૦ પ્ર૦-નોકારવાલિના ૧૦૮ ગુણ તે કયા ?

૩૦-વારગુણ અરિહતના, તે અષ્ટમાહામાતિહાર્ય, જ્ઞાનાતિ-
શય ૧, વચનાતિશય ૨, પૂજાતિશય ૩, અપાયાપગ-
માતિશય ૪, એવં ૧૨. આઠકર્મના ક્ષયથી સિદ્ધના
ગુણ ૮, આચાર્યના ૩૬, “પર્ચિદિયસરણો” ઇત્યાદિ
ગાથા બેથી જાણજ્યો, ઉપા' યાયના ૨૬, રૂપ્યાર અગ
મળે મળાયે, એમ ૧૨ ઉપાગ મળે મળાયે, તથા ચરણ-
સિત્તરિ કરણસિત્તરિ આરામે, એવ ૨૬ હવ સાધુના
૨૭ ગુણ, તે છત્રત પાલે, છકાયરસવાલે ૧૨, પવે-
ન્દ્રિયનો નિગ્રહ ૧૭, લોભનિગ્રહસચય ૧૮, ક્રોધ-
નિગ્રહક્ષમાગુણ એવ ૧૦, માવવિશુદ્ધ ૨૦, પદિલેહ-
નાવિશુદ્ધ ૨૧, સગ્રહયોગયુક્ત ૨૨, મનવચનકાયનુ
કુશલપણ ૨૬, શિર્તાદિક પીઠાનો સહવો ૨૬,
મરણાત ઉપસર્ગનો સહવો ૨૭, એ સર્વ મલી
૧૦૮ ગુણ પચપરમેષ્ઠિના, તેહની નોકારવાલી
કહિયે ઇત્યર્થ. ઇતિ ।

પ્ર૦ ૩૦૧-સાધુ સાવસાણ પચમહાવ્રત પાલે અને શ્રાવક સવાછ

वसाए पंचअणुत्रत पाले ते केवी रीते.

उ०-पहेलु प्राणातिपात श्रावकने अणुत्रत, तिहां दया श्रावकने वसा १। नी होय, पाचस्थावर ते अक्षम ने वादर एवं १० ते पर्याप्ता ने अपर्याप्ता एवं २०. एम एणि रिते साधु सोवसाए पचमहात्रत पाले, श्रावकने पाचअणुत्रतमलीने सवाच्छवसा उत्त्ये, तथा बली पाच अणुत्रत श्रावकने होय तेहनो त्रिचरो लखीए छीए, स्थूलर्षेन्द्रियादिक त्रसजीव निरापराउ उपेत- करणी न हणे ए प्राणातिपात अणुत्रतनी दया वसा १। नी होय ते पूर्वे लख्यु ते तेहथी जोजो, तथा बीजा अणुत्रत मये आपणे काजे स्वमाधुने समस्त- जीव रक्षा वसा २० सूक्ष्म ने वादर वसा १० काढ्या ने परने आत्मा अतट्टापरट्टाचेव ५ सापराधने निराप- रावे करी वसा २॥ अपरावे हणे पण निरापरावे नहीं. २॥ सापेक्षने दया निरपक्षे वसो १। रहे तथा अत्र गाथा,

तस्मात्पराय जीवा, सकृत्पारभभोभवे दुविहा ।
सावराहनिरावराहा, सावक्या चैव निरवरखा ॥ १ ॥

जीव वे प्रकार सूक्ष्म ने वादर जे मये सूक्ष्मना १० भेद तथा १० वादरना, सूक्ष्मना १० ते पाच स्था- उर पर्याप्ता ने अपर्याप्ता, एउ १० नी दया श्रावकने न होय, एव १० वादर ते किहा १ वेइन्द्रि १ तेंद्रि २ चौरद्रि ३ पंचेन्द्रि ४ ए पर्याप्ता ने अपर्याप्ता एव भेद ८ पंचेन्द्रिसंज्ञीनो ९ ने असंज्ञीनो १० एवं भेद वादरना यया, ते मध्ये श्रावकने संकल्पी

न मारयु, आरम्भे जयणा एव ८ भेद रहा, ते मये
 अपरात्रे हणे निरपरात्रे नहीं एटले २॥ उसा रगा,
 ते मये मापेक्ष अने निरपेक्ष निर्दयपणे न हणे एव
 १। उसानी दया श्रावकने प्रसजीयनी रही इति
 प्राणातिपातनी जीवदया १। वसानी इति । मृषावाद-
 भणुवत २ समस्तमृषावादनियम साधुने २० वसा
 सक्षम ने चादर करता उसा १० उपयोगे अनुपयोगे
 " अतट्टापरट्टा " आत्मपर एव ८ स्वजन परजन
 करता एव २॥ बर्म अपर अबर्म परमार्थ १। तत्र
 गाथा—

सुहुमत्रायरमलीय, अप्पाणपरभेयग भवे दुविह ।
 सयण परग च तद्वा, घम्मत्थ केवलपरमन्थं ॥ १ ॥
 पात्र मोटकाजुठा ते सूक्ष्म ने चादर एव १० ते
 उपयोगे ने अनुपयोगे एव २० वसानु मृषावाद साधु
 न बोले पण श्रावकने १। वसानु मृषावाद श्रावकधी
 पले इति भाव । अथ अदत्तादानभणुवत ३ समस्त
 अदत्तविरमणसाधुने २० वसा सक्षम चादर भेद यइने
 वसा १० सराजनिग्रह ने निराजनिग्रहधी ५ आत्म-
 निमित्त परनिमित्तधी २॥ याव्यु तथा अणयाव्यु १।
 उसा तत्र गाथा—

सुहुमधुलमदिन्नदानं, निवरायट्टहकारियं ।
 रायनिगहकारियपुण, दुग्घिकहिय गुरजणेहिं ॥ १ ॥
 निविराहनिगहकरं, अप्पाणभेयग दुविह ।
 दिन्नमदिन्नच पर, भासियव्व निवणुद्धिहिं ॥ २ ॥
 अदत्त पाच स्थूलजीव अदत्त १ जिन २ गुरु ३

स्वामी ४ सागारिअदत्त ५ ते मूढम ने वादर एवं
१० उपयोगे तथा अनुपयोगे एव २० वीमगुणी
ए इति । ते मैयुनअणुप्रतुत्य ४ मायुने मनस्त
मैयुनविस्मय २० मनवचनकाया ३ एवं १० म्बदाग
परस्त्री करता एवं पांच वेश्या तथा परस्त्री २॥ कृमारी
तथा अपरस्त्री १। तत्र गाथा—

मणवयकायमेहुण, मविनिययअविर्गड ।

ईत्थीओवेसापरत्थीओ, कुमारीपरट्ठनीनिर्गोद ॥१॥

स्वदारा १ परस्त्री २ वेश्या ३ दामी ४ कृमारी ५

एवं ते मनवचन तथा कायाए रणी एवं १० ते

सुपने तथा जामृतणने एवं वीम २० वसानो दीन

साधु पाले तिहां वसा १। नु होय श्रवणं दीन ।

अथ परिग्रहअणुप्रत पाचसु मायु ते मूढम विद्वान्

२० अभ्यन्तरने वाद्य करता १० अद्वि ३ अद्वि ॥

ए वे मेदे ५ स्त्रीपिहरआत्मनिद्रानुं २॥ वी श्रवणं

एव वसा १ । तत्र गाथा—

अब्भतरगाहिर परिगहो परमदीन, जे १॥

पियअप्पोईत्थी नियदत्तनीय १॥

धनमान्य १ खेतवत्तु २ म्पुमानु ३ कृमारी ४ वामण

४ द्विपद चतुष्पद एव ५ ते दत्तने अर्धम १०

ते इन्नामुच्छाख्य २० ते म्पुने श्रवणं समा १।

परिग्रहपले इति पूर्ण । अथ गाथा—

तसाधावरायजीवा, म्पुमानुं म्पुने दत्तिदा ।

सावराहानिरावरादा, म्पुमानुं म्पुने निगवक्का ॥

इति प्राणातिपातविस्मय ।

सुहृन्मित्रायरमलोय अप्पाणपरभेयग भवे दग्धि ।
सयण परगचतहा, धमन्थ केवलपरमत्थे ॥१॥ इति ॥२॥

सुहृन्मधुलमदिन्नदाण, निवरायदड कारिय ।
रायगहकारियपुण, दग्धिहकडियगुरुजणेहि ॥१॥

नविराह० १ इति ३, मणवयकायमेहुण० १ इति
८ । अब्ध० १, ५ । स्वजनराजे धर्मकाजे मुक्ती पर-
काजे योलवानियम ए मृपायाडअणुत्त समस्तमृपा
निमम २० मूक्षमने वादरभेदे १० आत्मकाजे पर-
राजे ५ स्वजनपरकाजे २॥ धर्मपरकाजे १। एव
द्वितीय, हय त्तीयअणुत्त राजनिग्रहकारिड परायु
अणदिगु लेवा नियम ममम्नअदत्तादानपच्चरखाण
२० मूक्षमयाडभेदे २० सराजनिग्रह निराजनिग्रह
५ आत्मकाजनिग्रह परकाजनिग्रह २॥ पियारी दिधी
पियारीअण्णीवी १। एव राजनिग्रह पडे तेहनो
पच्चरखाण ते सराजनिग्रहमाहि बे भेद, एक आत्म-
राजनिग्रह परराजनिग्रह कहिए, हये ते आत्मराज-
निग्रह ते भोकगे, परराजनिग्रहनुं पच्चरखाण, हये
परराजनिग्रहना बे भेद. ते किया ? एक पियारी
दीधी, पीयारीअण्णीवी परकीयवस्तु आणी आपे
ते कोइनी दृष्टि वची न लीय एटले सयावसो नीजा
ततनो जाणवो, अथ चतुर्थे स्वदारासतोप परदारा
विजैनास्य ए माह सर्व फलामणी छे, समस्त
मधुनविरमण मनवचनकाया १० स्वदारा परस्त्री ५
वेदया अपरस्त्रीमाह बे भेद ते किया ? वेदयाने
अपरस्त्री ते मय्ये गयानो नहीं पळे, अपरस्त्रीनो

पलसे एवं २॥ अपरस्त्रीमांहि वे भेद ठे ते किया ?
 कुमारी अने परणी, अपरस्त्री ते कुमारी नहीं पले.
 परणीस्त्रीनो पलसे. कुमारी उया माटे मोरुजी ? जे
 मिनाह मल्यो छे परण्या नवी ने ते उपर स्त्रीनो
 अभिलाष रे ते माटे एटले सपायसो रथो “आणंद
 श्रावकस्य सपादो विशेषाधिक ” अथ पांचमे
 आपणो परिग्रह स्त्रीयादिकनो करी आपणे कार्ये
 आप्यो होय ए परिग्रहअणुत्रत तिहां समस्तपरि-
 ग्रहविरमण २० अभ्यन्तर ने बाह्य परिग्रह विश्वा
 १० परआत्म एवं ५ स्त्रीपिहर आत्मा एवं २॥
 स्त्रीआत्मा एवं स्त्रीआत्मादत्तआत्मा १। अभ्यन्तर
 परिग्रह कोयमानादिकनो नहीं पले अने बाह्य परि-
 ग्रह १० प्रकारनो ते ते पलसे एवं १०. बाह्य परि-
 ग्रहमाहि वे भेद ते किया ? एक आत्मपरिग्रह अने
 परपरिग्रह. ते म ये आत्मपरिग्रहनो नहीं पले, पर-
 परिग्रहनो पलसे. एवं ५ वली परिग्रहमा ने भेद ते
 किया ? आत्मनियोग अने स्त्रीपिहरआत्मनियोग
 अने स्त्रीपिहरआत्मनियोग ते गुं कहीए ? जे
 राणोतरादिकनो जे गर्व ते आत्मनियोग पलसे अने
 स्त्रीना पिहरनो जे परिग्रह ते आत्मनियोगनो नहीं
 पले. एवं २॥ स्त्रीना पिहरनो परिग्रह तेदना वे भेद
 ते किया ? एक स्त्रीदत्त अने अस्त्रीदत्त एवं १।
 सवावसो थयो इति पचाणुत्रतानि एम श्रावकने ५
 अणुत्रते १। सवावसानो होय ते विवरण कथं. इति
 संपूर्ण ।

૩૦-સમાર પોતેતો નિ માર છે, એટલે મસાર જે વિષય
 કપાયનો પશ્ચિનિ તેમા આત્માને કાંઈપણ સારભૂત
 નથી, અને વધર્મ માર્ગમાં સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપ વર્મ સાર
 ૩, તેમા પણ સમ્યગ્જ્ઞાન સાર છે પછી તેમા પણ
 સમ્યગ્ચારિત્ર મારભૂત છે, તેમા નિર્ગળપણ જે મોક્ષ
 તે સારભૂત છે.

૨૦૨ પ્ર-ચૌદ્વર્ત્ત આહારશરીર સ્ત્રીગાર કર ?

૩૦-ગાથા—

ચતારિયવાગઓ, ચણ્ડસપુલ્લી કરડ આહાર ।
 મસારમિવસાનો, એકથરે દુલ્લિવારાઓ ॥ ૧ ॥

૨૦૩ પ્ર-આહારશરીરનું જાન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આત્મ કેટલું ?
 મમયોજનમતર, ઉલોમેળજાયડમાસા ॥

૩૦-આહારસમીરાણ, ઉલોમેળ તુ નવમહસા ॥ ૨ ॥

૨૦૪ પ્ર-પાંચ પ્રકારના મમરિત્ર જિનેશ્વર કયા પ્રત્ય્યા છે ?

૩૦-સ્વર્ગ ગ્વર્ગવસમીય યયગમુવસામીય ચ માસાના ।
 પંચગિહ સમત્ત, પરિયજિતિવરદેહિ ॥ ૧ ॥

૨૦૫ પ્ર-તેજ અને કાન્ધમાધી શુદ્ધ કોણ છે

૩૦-સુદૃઢમીયહોટકાગો, તનોમુદ્ધમતરદરડિલિત્તે ।

અમુસંત્રીમિત્તે, ઉસણિનીઓઅસલિજા ॥ ૧ ॥

૨૦૬ પ્ર-અમર્ય, દુર્ભવ્ય, અને નિરુદ્ધવ્ય, એ ત્રણને પ્રયિ-
 મેદથી પાટા પાટવામા મુગ્ય કનું કોણ છે ?

૩૦-અનાતિમિશ્યાન્વનો વામનાળ પતિતણુ ત અમર્યને
 દાય તથા તિય ત્યામાળ પતિતણુ દુર્ભવ્યને દોય,
 ર્મર્મર્ગનામાધી કોડરુમરિય પતિતણુ નિરુદ્ધ

भवीने यथाप्रवृत्तिकरणग्रथि देश थकी. कोइ कर्मना उदये पतित थाय, पण विषयवासनाए के लालसाए नहि, आमां अभव्यने मदता यथाप्रवृत्तिकरणे करी तोत्रभाव एटले उत्साहने पामे, निकटभवीनी मदता क्षयोपशमभावने पामे.

३०८ प्र०—यथाप्रवृत्तिकरणनो शब्दार्थ कहो.

उ०—यथा एटले जेग कर्म उदय आवे तेना, प्रवृत्ति एटले बेदीने रोखे, करण एटले शुभ परिणामे करी, अर्थात् यथाप्रवृत्तिकरणमा जीव अक्राम निर्जराए तथा कपायनी मदनाए पूर्वना औदयिककर्मने खपावे, पण नवा रागद्वेपप्रत्ययिक वंज न कर, एम यथाप्रवृत्तिकरणमां जीव अक्राम निर्जराए तथा कपायनी मदताए पूर्वना औदयिककर्मने खपावे, पण नवा रागद्वेप प्रत्ययिक वंज न कर एम यथाप्रवृत्तिकरणे तो अभवीजीव पण असंग्यातीवार गंठीदेश सुग्री आवे, पण ते गठीने भेदजाना अपूर्वकरणरूपी परिणाम न जाय तेथी पाछो पडे, इहा गंठी ते अनादिरागद्वेपनी निविडगांठ, जेम कोड वृक्षना काष्ठप्रमुखनी निविडगांठ भेदी न जाय, तेम आत्मानो पुद्गल उपर तन्मय एकीभावरूप ममता ते ग्रथि जाणवी. ते अपूर्वकरणपरिणामविशेषे भेद प्रारम्भे, तेहने अंते भेदीने अनिवृत्तिकरण पामे, ए सर्व क्रिया अंतर्मुहूर्तनी, त्यारपछी मिथ्यात्वनो जाणयो. उपगम समकितनुं थनु ते अंतर्करण एकसमयनो इति ४ करणनो भावार्थ. ।

३०९ प्र०—सम्पत्त्वनी प्राप्तिए शु पामे ? शु समर ?

૩૦-સમસ્તિ પામે થા જીવનો શુદ્ધોપયોગ સમયો, તે ઉપયોગ સમર જીવ સમયો, જીવ સમર યોગ સમયો, યોગ સમર પરિણામ સમયો, પરિણામ સમર અથવા યસાય સમયો વગેરે વીજી રીત કહીએ તો જીવન સમર શુદ્ધોપયોગ સમર, અને તેથી શુદ્ધ શ્રદ્ધાનરૂપ સમસ્તિ પામે, તેથી યોગ સમર, તેથી પ્રતિપદ્યસ્વાનાદિ રૂઢી રીતે ઉદય આ, તેથી પરિણામ સારા થાય, તેથી અમમત્તા જીવને આવ, અને તેથી જીવના અથવા યસાય સમર, અને શુદ્ધ યાન પ્રગટે, અને તેને યોગે ક્ષપકથેણિ આરોહી કર્મક્ષય ફરી નેરુજ્ઞાન પામી મુક્તિપદ મર, એમ પરિપાટિ મુદારા અને વગાદાની ડલટ પુલટ જાણવી

૩૧૦ પ્ર-પર્યાપ્તિ અને પ્રાણમા શુ ફેર ?

૩૦-ભવોત્પત્તિનાલે અતર્મુદ્ધર્તમા જીવ જે કર તે પર્યાપ્તિ, પછી જીવ ત્યામુઘી સહચારી રહ તે પ્રાણ કહિએ, અર્થાત્ ભવભવ પ્રત્યે ઉપગ્રહણ થાય તે પર્યાપ્તિ અને સહચારી ભગોપગ્રાહી સમર તે પ્રાણ જાણવા.

૩૧૧ પ્ર-પરમાણુ અને પ્રદેશમા શુ વિશેષ ?

૩૦-સ્વભાવિક તે પરમાણુ, અને વિભાવિક તે પ્રદેશ, જે પરમાણુ સ્કયને રઝયો કે ત્યામુઘી પ્રદેશ કહાય, ટુટો પડે તેને પરમાણુ કહિએ.

૩૧૨ પ્ર-શ્રીઆત્મીશ્વર ભગવાન સિદ્ધાચઝ્ઝી પૂર્વજનાણુ વાર આવ્યા તેની અઠ સંખ્યા લખો.

૩૦-૬૦ કોઢાકોઢી ૮૫ લાખ ને ૧૪ હજાર કોઢવાર આવ્યા, અને પૂર્વજનાણુવાર રહિએ.

૩૧૩ પ્ર૦-પાંચ શરીરનો શબ્દાર્થ કહો.

ઉ૦-પન્નવણાની ટીકા મળ્યે કહ્યું છે, યતઃ ઉદારં પ્રધાનં શરીરમૌદારિકં તીર્થકરગણધરમવિકૃત્ય તથા ઉદારંસાતિરેકયોજનસહસ્રમાનત્વાદૌદારિકં, વૈક્રિયંદ્વિધા ભવ્યારણીય ઉત્તરવૈક્રિય ચ યદેકંભૂત્વા અનેકંભવતિ અનેકંભૂત્વા ઇરુચભગ્નિ શેષશરીરાપેક્ષયા દૃહત્ત્વમાણં વૈક્રિય ॥ ઉક્તચ ॥

કર્જંમિ સમુપ્પન્ને, સયકેવલિણાવિસુદ્ધલદ્ધિણે ।

જંપ્ત્યઆહારિજ્જડ, મણિયંઆહારકં તંતુ ॥૧॥ અથતૈજસ સન્વસ્સસિદ્ધરસાડ, આહારપાકજનમચ ।

તૈયગલદ્ધિર્નિમિત્ત, તૈયમ હોઝ નાયર્વ્વ ॥ ૧ ॥

શુક્તાહારપરિણમનકારણં તૈજસમ્ ૩। અત્યંતશુભવૈ-
ક્રિયત્વાત્ દત્ત્યાહારક ૪। કર્મણાજાતંકાર્મણં કર્મપરિ-
ણામચ આત્મપ્રદેશસહસ્રીરનીરવત્, કર્મણો વિકારઃ
કાર્મણઙિતિવા, (યદુક્ત યતઃ ॥

કુસ્મવિગારોકુસ્મણ, મદ્વિવિચિત્ત કુસ્મનિપ્પન્નં ।

સુવોસિં સરીરાણં, કારણભૂયમુણેયર્વ્વ ॥ ૨ ॥

૩૧૪ પ્ર૦-મિથ્યાત્વ અને ચારિત્રમોહના તાર્કિક અર્થ કહો.

ઉ૦-શુદ્ધઆત્માદિ નવતત્ત્વને વિષે જે વિપરીતબુદ્ધિ તૈજ મિથ્યાત્વ, નિર્વિકારી આત્મજ્ઞાનથી વિપરીત પ્રવર્તન, અર્થાત્ વીતરાગચારિત્રને વિષે મુક્તવળ, વિકૃતતા તે ચારિત્ર મોહ.

૩૧૫ પ્ર૦-રાગદ્વેષ તે કર્મજનિત છે કે જીવજનિત છે

ઉ૦-ઇરુદેશે શુદ્ધનિશ્ચયનયે તે કર્મજનિત છે, અને અ-
શુદ્ધનિશ્ચયનયે જીવજનિત છે, પણ વાસ્તવિક રીતે

શુદ્ધ પરમ અર્થ ગ્રહતા વસ્તુગતે, રાગદ્વેષ એ નથી
પુદ્ગલનો સ્વભાવ, કે નથી જીવનો સ્વભાવ મૂલરૂપે,
પણ તે વનેના સયોગિકભાવથી એક નવીન વર્ણ-
શરૂર ઉત્પત્તિ છે, તેથીજ જે જીવ રાગદ્વેષી છે તેઓ
ર્ણશરૂરરૂપે દેશાવ સસારમા કર છે, અને તેઓને
ઘાલછીલાશ્વત મરનાટથને વિષે મથ જોડે રહ્યા છે.

૩૧૬ પ્ર૦—શ્રી યુગમવાન આચાર્યજી મહાત્માના ચાર મુખ્ય અ-
તિશય કયા ?

૩૦-૧ જેમના વસ્ત્રમા જૂ ન પડે, ૨ જ્યાં વિચરે તે દેશનો
ભગ ન થાય, ૩ ત્યાં તે દેશમા ચિંતા ન ઉપજે,
૪ તેમના પગ ઘોડને પીંણે તેના સર્વ રોગ નાશ પામે.

૩૧૭ પ્ર૦—ઉત્તેષાગુલ, આત્માગુલ, અને પ્રમાણાગુલ નો અર્થ
કહો, તથા તેણે કરી કઈ કઈ વસ્તુઓ મપાય છે તે
પણ કહો.

૩૦-૨ ઉત્તેષાગુલ એટલે સ્વદેશે, સ્વક્ષેત્રે, સ્વકાલે પોતાનું
જેવડું શરીર હોય તેના પ્રમાણનો એક આગુલ જાણવો,
તેણે કરી શરીરાદિક મપાય છે. ૨ આત્માગુલ તે
ઉત્તેષાગુલથી ચમણો જાણવો, અને તેણે કરી ઘર,
ઘાટ વગેરે મપાય છે, ૩ આત્માગુલથી હજારગુણો
પ્રમાણઆગુલ જાણવો, તેણે કરી પૃથ્વી, પર્વત વિમા-
નાદિ મપાય છે.

૩૧૮ પ્ર૦—ભાવના, અધ્યાત્મ મૌનપણ, મુનિ અને સમ્યક્ત્વ તેનો
હુક તાત્ત્વિકશબ્દાર્થ કહો

૩૦-૨ આત્માને જ્ઞાનાદિકે કરી ભાવીએ તે ભાવના, ૨
આત્માને અધિકારી કરીને જે કરીએ તે અધ્યાત્મ,

३ सत्य यथार्थ जिनवचनानुसार मोलवुं, ते खरुं
मौन एटले मुनिपणुं जाणवुं. तथा ४ जगत्तत्त्वने
पंचास्तिकायने यथार्थ माने तेने मुनि कहीए, अने
जे मुनिपणुं ठे तेज खरुं सम्यग्त्व कहिये.

३१९ प्र०-दीक्षाने अयोग्य केवा प्राणीओ कद्या ठे.

उ०-१८ प्रकारना पुरुष, २० प्रकारनी स्त्रीओ, तथा
१० प्रकारना नपुंसक जातिना प्राणीओने दीक्षा
आपवाने जिनराजे वर्जन कर्युं ठे, तेमां प्रथम १८
प्रकारना पुरुष कया ते कहे छे:-१ वाल, २ वृद्ध,
३ लीव ते नपुंसक, ४ जड ते मूर्ख, ५ रोगिष्ट, ६
चोर, ७ राजानो अपराधी, ८ उन्मत्त, ९ अंध,
१० दास एटले कोइनो गोलो प्रमुख, ११ दुष्ट
कपायवत एटले अत्यंतक्रोधी मानी वगेरे, १२ मूढ
ते मोहमयी, १३ करजदार, १४ हीनजातिवन्त, १५
विश्रादिक कोइपण गूढस्वार्थरागवन्त, १६ भिक्षुक
मागीखानार निर्लज्ज प्रमुख, १७ चोरीने के भर-
मात्रीने के अन्य कोइपण अयोग्य प्रकारे मेळयेला
शिष्यने, १८ हीनसत्त्ववत ते वीरुण प्रमुख, ए रीते
ए अठारदोषवन्त पुरुष तथा १९ गर्भवती स्त्री, तथा
२० स्तनपान करनार वालकवत स्त्री ते धावप्रमुखस्त्री
एम ए वे युक्त वीशदोषवत स्त्री जातिना प्राणीओ
दीक्षाने अयोग्य कद्या छे, वळी एज रीते दशप्रकारना
नपुंसक पण ग्रंथांतरथी जाणी लेवा

३२० प्र०-कोड जे अल्पसंसारी छे ते कया लक्षणथी जाणीये.

उ०-अल्पआहार, अल्पनिद्रा, अल्पआरम्भ, तथा अल्प-
कपाय होय ते नियमा अल्पसंसारी जाणीये.

૩૨૧ પ્ર૦-સામ, દામ, મેદ અને ઢઢ એ ચાર નીતિનો ઢુક શબ્દાર્થ રહ્યો.

૩૦-૧. સામ તે પ્રેમવાદ મધુર વચન, ૨ દામ તે દઢ આપીને શ્વહો મટાડતો સતોષવો તે, ૩ મેદ તે શત્રુગંભીર કોડ છલ્લમેદકરી ત્યાંચ રશ્વતાદિકે પુર-પોને ફોડી શત્રુની અદરને અદર ફાટફુટ પઢાવવી તે, અથવા એકપક્ષની સામે ત્રીજાપક્ષની તરફેણ કરીને મેદ પઢાવ્યો તે, ૪ ઢઢ પૂર્વોક્ત ગ્રંથો ન માને તો ત્રેવટે યુદ્ધાદિ કરી શિક્ષા આપી તે.

૩૨૨ પ્ર૦-આજકાલ કોડને પણ સમ્યક્ત્વગુણ પ્રગટયો છે, તેની કોડ પણ શીઘ્ર જણાય એવી કોડ પરીક્ષા રીતિ છે. તેની ત્રાગી શી રીતે કરી શકાય ?

૩૦-શીતરાગપરમાત્મા શ્રીઅરિહત જિનેશ્વરદેવનુ નામ સા-મગ્નતા જે જીવને રોમાચ સ્વદા થાય, તીવ્ર શોકાવ-સ્થામા પણ જેમનુ ગુણ સ્વરૂપ સામગ્રતા, મુદ્રા નીહા-ગ્રતા તમામ ગ્રાંથ દુઃખ પીડાદિ મૂલી જડને અતરંગ અને વહાર અત્યંત હર્ષોદ્ધાસ પ્રગટે, એ પરમાત્મા ઉપર પરિણતિનુ શીઘ્ર પરત્વાય એવુ સ્વાસ લક્ષણ ચિહ્ન છે.

ઇતિ શ્રીવિચારરત્નસારગ્રંથસિદ્ધાન્તના પ્રશ્ન ।

પ શ્રી દેવચન્દ્રજીકૃત પ્રશ્ન સમાપ્ત ॥

શ્ર્નેય મૃયાત્ મવત્ ૧૮૭૫ ના વર્ષે માહસુદિ ૨ દિને બુધવારે લિ પ. શ્રીરૂપચન્દ્રજીગણિ તન્નિષ્ણપ્ય રત્નચન્દ્રેણ શ્રીમ-ત્ત્વરતરંગન્થે મદ્દારકક્ષેમશાસ્ત્રાયા શ્રીઅહમદાવાદે ધાંચીનીપોલ મધ્યે શ્રીસમવનાથમસાદાત્ લિપીચક્રે અધિકૃદ્વીનનામિથ્યાદુ-પ્કૃતમ્ ॥ ગ્રંથાક ૨૫૨૭ ॥

શ્રી દેવચંદ્રજીકૃત છૂટક પ્રશ્નોત્તર ગ્રન્થઃ

॥ અથ છૂટક પ્રશ્નોત્તર લિખ્યતે ॥ શ્રી સ્વરતરગચ્છે પં.
મ. મહારાજ શ્રીદેવચંદ્રજીને શ્રાવકે પ્રશ્ન કર્યા તેના ઉત્તર દિવા
તે પ્રશ્નોત્તર અમોણ દેવચંદ્રજી મહારાજની ચોપડીમાહે ટીઠા તે
લખ્યા છે. રાધનપુરના સંતે પ્રશ્ન પૂછ્યુ જે શ્રાવક સત્ર વાંચે
અથવા ન વાંચે ? તેહનો ઉત્તર=આગમ રીતે જે છે તે લિખીએ
ઝીએ, જે સૂત્ર નદીસુત્રમયે જેટલાના નામ છે તથા ઠાળંગે પણ
સૂત્ર ૪ નાં નામ છે. એ સુત્રમયે શ્રી ૪૫ યોગની વિત્રિ શ્રી
અનુયોગદ્વારચૂર્ણિમયે છે તેહથી પ્રીછજ્યો. તથા અનુયોગદ્વારસૂત્ર
મયે સૂત્ર ધણવાની ત્રિધિના બોલ છે. તે ચૂર્ણિમયે એ અધિકાર
છે. તથા યોગવાહી સૂત્ર ધણવા એ પરમમાર્ગ છે. શ્રીઉત્તરાયન
સૂત્રે કહ્યો છે ॥ ગાથા ॥

સર્વગુરુકુલેનિચે, જોગવહુવહાણવ ।

પીયકરે પીયંવાઈ ચેસિલ્લં લઢ્ઘુમરિહડ ॥૧॥

ઠહાં યોગવંત ઉપગાનવત તે શીખવા યોગ્ય છે. તથા
શ્રીઠાળંગે ” તિહિંઠાળેહિંસપન્નેઅળગારે અળાઈયં અળવદગંદી-
હમહં ચાઉરતસંમારકંનારચિદ્વણ્જ્ઞા તં. અણિઠાળયાણ, ટ્રિટિ-
સપન્નયાણ, જોગવાહિયાણ ” ઇહાં જોગ વહેવાના અક્ષર છે. કેડક
દુર્મતિજીવ ઇહા યોગશબ્દે મનવચનકાયાના યોગ કહે, તેહને
કહીએ જે મનવચનકાયા વિના સજી જીવ કોણ છે ? તો
યોગવાહી એ પદ કિમ ઉપજે ? તથા શ્રુમયોગપણે તે શ્રુમપદ

તો મૂત્રમાયે દીસતો નથી. તથા ઠાણાગમૂત્રમેં દશમેઠાણાંગે
કહ્યું છે. “ દસર્હિ ઠાણેર્હિ જીવા આગમેસિમદ્દત્તાએવમ્મ પગર્રંતિ
ત. અનિદાણયાએ, દિઠીસપન્નયાએ, યોગવાહીયયાએ, સ્વતીસ્વમ-
ણયાએ, જીહ્વિયાએ, અમાઙ્ગયાએ, અપાસત્થયાએ, મુસામન્નયાએ,
પવયણપડલ્લયાએ, પચયણઙ્ગ્યાવળયાએ તથા ઉત્તરાધ્યાને પળ
કહ્યું છે.

નીયાવત્તીઅચ્ચલે, અમાઙ્ગ અકુત્તહલે ।

વિળીય વિળાદત્તે, જોગવ્વ ઉવહાણવ ॥ ૧ ॥

ઇત્યાદિ રચન અનેક છે. વત્તીસયોગસપ્રહમમાયે વિળ-
મૂત્ર મળવાનો મનોરથ કહ્યો નથી. તથા સર્વ મૂત્રે શ્રાવક
લક્ષણ કહ્યા છે, પણ જાત્રાગ્રાદિકમૂત્રના પારગામી ફિઠાઈ
કહ્યા નથી. તથા ઉત્તરાધ્યાને ૧૩ મા અધ્યયનમાજી ગાથા
છે. જે ॥

મહત્થરુવા વચણપ્પમ્મજા, ગાહાણુગીયાનરસધમજે ।

જ મિરકુળો સીલગુણોવવેયા, હહજ્જયતેસમણોમિજાઓ

એ ગાથામે રુળો એહવી ગુણવત ગાથા તે મિસુ મળે, તે
માટે જુ વિળ શ્રમણ થયો હજા પણ મૂત્ર મળવાના અધિકારી
મુનિ દીસે છે, તથા મુગહાંગે ૨૪ મા અધ્યયને રુળો છે

ગથ વિહાય હહસિયમાણા, ઉટાયસુવમ્મચેરે વસિજ્જા ।

ઉવયકારાવિળુયસિરકે, જે છેએવિ પમાયનકુજ્જા ॥ ૧ ॥

એ ગાથાએ પણ ગ્રથ છે તે મુનિ યોગ્ય છે કમ છે. કમ
અનેક મૂત્રે પાઠ છે. તથા મમ્મસાયાગ મૂત્રે ૧ સેણઅગદ્ધાયાએપદમે

અંગેદોસુઅસ્વંધાપણવીમં અજ્ઞયણાર્પચાસી ઉદેસણકાલા, પંચા-
સીસમુદેસણકાલા, ” ઇમ સર્વ આગમનાહદેશાનાકાલગ્રહણ
કથા છે. તે પિણ કાલગ્રહણ તે જોગવહે થાય, તે માટે યોગવદ્યા
પિના સૂત્ર ભણ્યા નથી કથા. ઇમ નંદી તથા ભગવતીમુત્ર મ યે
પાઠ છે. તથા વ્યવહારસૂત્રે સર્વ આગમના ભગવાનો પર્યાય
કથો છે. દીક્ષાથી વીસ વરસ પર્યાય સર્વ આગમ ભણે, તથા
નિશીથ સત્રમાંહે કથો છે. ” જેભિલુ અણલ્થિયવાગારન્થિય વા
વાણ્ણય તસાજ્જનં તસ્સચાહમ્માસીયપરિહારઠાણં ” ઇહાં જે
ગૃહસ્થને વાચના દે અથવા ગ્રહસ્થને વાચતાં અનુમોદન કરે તેહને
ચ્યાર માસનો પ્રાલ્યોચારિત્ર જાય. ઇત્યાદિ યગદાક્ષર છે, તે
માટે ગૃહસ્થને સૂત્ર ભણ્યો વાંચવો નહીં. તથા પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રે
કથો છે ” તં સઘ્વ ભગવં તિત્થગરમ્ભાસિઅં દસવિહં ચડદસ-
પુલ્લેહ પાહુહત્થપવેદિઅં મહારિસીણસમણ્ણદિન દેવિંદ્રનરિંદાણ
ભાસીઅત્થં ” ઇહાં પણ સાધુને સૂત્ર ટીધો, અર્થે દેવિંદ્રનરિંદ્રને
ટીધો. તથા કોઈ કહેસે જે સુતુહીમત્રીયે ચ્યાર મહાત્રતરુપર્મ
કથો તે માટે અમ્હે કહું છું, તેતો સુતુહીમત્રીયે વાતરુપ ઉપદેસ
કથો, પણ અંગાદિક વાંચ્યા નથી. જ્ઞાતામુત્રે સુતુહીમત્રીને
અધિકારે દીક્ષા લીધા પછે આચારાંગાદિ ભણ્યા, જો ગૃહસ્થપણે
આચારાંગાદિ ભણ્યા હોત તો દીક્ષા લીધા પછે સ્થાને ભણે ? તે
વિચારડ્યો. તથા વલી કોઈક કહેસ્યે જે શ્રાવક સુઅપરિગ્ગ-
હિઆ કથા છે તેતો ફક્ત શબ્દે આગ્રહ્યકાદિક તથા અર્થ-
નોધારણ તે પિણશ્રુત છે. તે માટે સુઅપરિગ્ગહિઆ કથા છે.
શુભજ્ઞાની સમકિતી દેશવિરતીને કથા છે, આચારાંગાદિ સૂત્ર
ની ના છે તથા ઠાળંગે તો ” અવાયણિજ્ઞાપન્નત્તા તજ્ઞહા અવિ-
ણીણ, વિગયપદિવદ્દે અવુસિઆ પાહુદે, વિગયપદિવદ્દેનો અર્થ

ઠાળંગે ટીકામે ઉપધાનતપ વિના વિગયપ્રતિવદ્ધ તે અવાચનીક છે. તે માટે યોગ ઉપધાનવતને સત્ર મળ્યા કહ્યા છે. તથા કોઈક કહેસ્યે જે યતિલિંગે યોગવ્યા વિના સત્ર વાંચે છે, તે કિમ વાંચે છે ? તેહનો ઉત્તર જે યોગવ્યા વિના જે સત્ર વાંચે તેહને અરિ-
સ્ત આણાની વિરાધના છે. જો પોતાને છટો કર તેને કોણ ફર ? પણ જો પોતાને તથા શ્રોતાને લાભના અર્થ હોય તે તો આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તે. શ્રીઅનુયોગદ્વાર ટીકાણ જે અવિધિકરી સત્ર વાંચે તે પોતે જ્ઞાનારણીયકર્મ ચીકણો કર છે, અને જે સામલે છે તે દર્શનાવરણીય કર્મ ચીકણો કર છે. તથા સાઠિસો પ્રકરણે કહ્યો

ઉસ્સુત્તભાસગાળ, યોહીનાસોઅણતસસારો ।

પાળચણિ ધીરા, ઉસ્સુત્ત ત ન ભાસતિ ॥૧॥

દમજાળી ઉત્સત્ર ન ચોલવો તથા જીતવ્યવહારે સર્વને યો-
ગવહીનેજ સિદ્ધાંત મળવા એહની ઝુડી તથા હીરમશ્ત્ર તથા વિધિ-
મપાપ્રમુખ અનેકગ્રથે અધિકાર છે. આ કોઈક ધમ્મોઅળગાર,
વેરસ્વામી પ્રમુખનો દષ્ટાંત દેરને કુપુત્તિ કર તે પોતાના આ-
ત્માને અહિત કર છે. ધમ્મોઅળગારપ્રમુખ આગમ વ્યવહારે છે,
તેહને જીતનો નિર્ધાર નહી, પણ હવળાં તો જીતનો વ્યવહાર
છે, તે માટે યોગવહી સિદ્ધાંત વાંચે તેપિણ નવ પ્રમાણ સમ્પર્ભંગી
નિર્ણેણ તથા દ્રવ્યભાવ તથા નિમિત્તઉપાદાન ઉત્સર્ગ અપચાદના
જાણ હુરે, તે પ્રશ્નવ્યાકરણમે ચોલ કહ્યા તેહનો જાણ હવે, એ
સિદ્ધાંતનો ઉપદેશ કર ॥ માર્ગ છે મુરયપણે અર્થના કથક-
આચાર્ય, શ્રવના દાયક ઉપાયાય શુણવતને આજ્ઞા છે. ચીજા

સાધુને પિણ ઉપદેશ દેવાની પ્રવાહરીતિ નથી, તો ગૃહસ્થલિંગે ઉપદેશ કરે તે કિમ પાલને ? ધણું સ્યું લચીઈ ? આગમગંભીરમુલે મિલ્યા અનેકઅર્થ કહેવાયે, કેમ પ્રીછજ્યો.

તથા કટુક્રમતી કરે છે જે પોરસી પ્રમુલ્લપચન્નલાળે જો પહોરથી વધતો કાલ યાય તો દોષ છે, તેહનો ઉત્તર જે પચ્ચલાળની શુદ્ધિ & કહી તિહાં તીરીયસમદાયકાલં એપાઠ આવશ્યકનિર્યુક્તિ, પ્રવચનસારોદ્ધાર, પચ્ચલાળભાષ્યને વિષે છે. વલી ભગવતી દીકામધ્યે સંદાધિકાર તીરડતિપૂર્ણેપિ ભવદ્વ્યો સ્તોકકાલાવસ્થાનાત એ પાઠ છે.

તથા કેડક ગચ્છના ચડસડ અઠમ તપને અધિકાર આગલ પાછલ વે એકાસળા કર, તેવાર ચડત્વાદિક તપ થાય, તે માટે અનેક ક્યુક્તિ કરે છે, તેહનો ઉત્તર શ્રીભગવતી દીકામધ્યે સંદાધિકારે ચડત્થચડત્થેણં વિચતુર્થમક્તયાવદ્ધત્કત્યજ્યતે યત્ત્વ-તુર્થમિયંચોપવાસસ્યસંજ્ઞાએવ પદ્માદિકમુપવાસદ્વયાદેરિતિ

તથા કેડક સંઢાસાં પૂજેવો માનતા નથી. તિહા શ્રીભગવતી-સુત્ર દીકામધ્યે એવનિસીદ્ધયતિ નિષિતલ્લયં ઉપરેષ્વ્ય સંદસક્રુ-મિપ્રમાર્જનાદિન્યાયેનેત્યર્થ

તથા શ્રીનવાનગરના સંત્રે મહં અમરચન્દ્રશેઠ જાદુરજી સા મદન મહં રાયચંદ મં હોસા મહં ભીમ મહં માહવીજે પ્રમુલે નવાનગરથી પૂછાવ્યા તેહનો આગમશાસ્રે ઉક્તર લીચીઈ છે. પ્રક્ષ પુછ્યું જે દેવતા શર્યામે ઉપજે તે દેવતાનો મૂલગો શરીર શર્યામે રહે કે ન રહે ? તેહનો ઉત્તર જે દેવતા શર્યામે ઉવન્યા પડી રહ નહી. દેવતા દેવલોક મયે જે કાર્ય કર તે મૂલગે રૂપે કરે છે. તિહાં શ્રીરાયપથેણિસુત્રે કયું છે. “તયાણંસેમુરીયાભેદેવે તેસિ સંરિસા-

વવગાળદેશાળ અંતીર્ણમઠસોચા નિસમ્મહદ્વત્થેજાવ સણિઆઝ
અમ્મુઠેઈ અમ્મુઠિયત્તા ઉવચાયસમાઈ પુરિન્નિમિદ્ધેજ દારણં
નિગ્ગઠેઈ જેજેવદાર તેજેવડાગન્નતિ હરયંઅણુપ્પદાહિણીરુરમાણે
પુરિલ્લિમિલેણં તોરણેજં અણુણવિસતિ” ઇત્યાદિ પાઠે નગાવૈક્રિય
કર્યા વિના સર્વ પાઠ છે, તે માટે શય્યામયે કોઈ દેવતાનો
શરીર ન રહ તો શય્યા સ્વાલી રહ છે, એ પાઠ જીવાભિગમ
મય્યે વિજયદેવાધિકારે છે. તથા ભગવતીસુત્રે ચમરોત્પાતઅધિકાર
સૌધર્મદ્રે વજ્ર મુર્યા પછી શ્રીવીરની આસાતના જાણી તેચાર
વજ્રને લેવા માટે ઉત્તરવૈક્રિય અણરુરે પઢતો મુર્યો, इहां पण
उत्तरवैक्रियनो पाठ नही तेमाटे देवलोकम ये मूलगेरूपेज प्रवर्त्ते
पण उत्पાત શય્યામધ્યે મૂલગોરૂપ રહ એ પાઠ કીહાડે નથી.

તથા વીજે પ્રથ્થે સગમાને દેવલોકથી મૂલગેશરીરે કાઢ્યો છે
જેસગમાની દેવાગનાઈ દ્રઢ આગલ વિનતી કરી જે અમ્મને
સી આજ્ઞા છે? તેવાર ઇદ્રે કયુ જે તુમ્મ મેઠ જાવો અને થલી
પાછા इहा सुखे आवज्यो, पिण सगमाने देवलोकमध्ये आण-
स्यो मा, इणेकરી જાણીયે છે જે તે મૂલગો શરીર તિહાં રહ્યા
હવે તો દેવાગનાને સ્થાને જાવો પડે, તેમાટે મૂલગા શરીર
કાઢ્યો છે એ કલ્પકિરણાવલિમ યે અધિકાર છે.

તથા કવલીસમુદ્ધાત જે કવલીને છ માસનો શેષ આડ્યો
હવે એ અગસર કેવલજ્ઞાન વપજે. તે નિયમા સમુદ્ધાત કરે,
તેહથી અધિક આડ્યા વાલા કેવલીને સમુદ્ધાતની ભજના
છે કરે અથવા ન કરે એ અધિકારપદ્મવળા ટીકા તથા ગુણ-
સ્પાનક્રમારોહ ટીકા મધ્યે છે. ॥ ૩ ॥

તથા પુણ્ય પરીવવાનો પાઠ પચાસક્રમધ્યે તથા હીરમ્મ મધ્યે

મગટ છે તેપણ તુમ્હે જોડ્યો તથા વિચરના તીર્થકરને ફૂલે પૂને પદમે શંકા આણે તેહની પુદ્ગિનો દોષ છે, અવશાઈ મ'યે અપ્પગરંયાપૂયણવત્તીયા ए પચન છે તે ए પદની ટીકા પૂજન-પુષ્પમાલાદિના ए અર્થ કહ્યો છે, અમયદેવમુનિજ્ઞ ટીકામ'યે પાઠ દીસે છે.

તીર્થકર સચિત્તને અઢકે નહીં, ईપ કહે તેણ સમગ્ગતા નથી. કેવલીના एગથી તીતરનાં વચા કુરુઢાના વચાં પારંયાનાં વચાં મરે તોપણ સંપરાયકીકરિયા ન લાગે, ए પાઠ મગવતીસત્ર-મયે મગટ છે તે જોજો. તો ભક્તો ફૂલ ચઢારે તે મધ્યે સ્યો દોષ છે ?

તથા ધુવે પાણી પીતા અર'ગો પાણી કલસીયામે રહે ए મ'યે સમૃદ્ધિમ ઉપજવાનો તત ટીસતો નથી पञ्चगुणा ટીકાને આસયેઈમ જણાય છે पिण ए ચાલ કરવો નહીજી.

તથા રાતે તો અપકાયજીવની તમસકાયથી વૃદ્ધિ થાય છે, તે અગાસે થા^ए एતો નિર'ગર ટીસે છે, અને તે વૃદ્ધિમેં મીજા જીવ તો જાણ્યા નથી અને કિઢાડકુ ગ્રંથે અન્યજાતિ મ'યે ઉપજતા પણ કઠ્યા છે. योगशास्त्र ટીકામે ए ચરચા લિખી છે, તે માટે ઉપજતા पिण જણાય છે, શીતસ્પર્શને યોગે રસીયા ઉપજવાની હા ટીસે તો છે पिण ઘણોકાલ ગયે યોનિર્પલટે ઉપને, પરમાતે રવિકિરણ ઉગ્રે તે હગાય છે ए જાણવો, पिण આગમરીતે તમસકાયિયા ઠરે છે.

તથા આહારકશરીર કરે પ્રદેશત્રીહેમાગે જે દિશે કેવ-લીને નિર્ધાર તે દિશે નીકલે છે, દસમાદ્વારનો કાંઈ પ્રયોજન નથી, કિઢાડ પાઠ પણ નથી અને મુલ્યપણે હૃદય પ્રમુલ આગલા

મદેશથી નિકલે છે એ અધિકાર છે એ અધિકાર ચરિતાનુવા
મયે છે અને કર્મગ્રંથના આશયથી પણ એ જણાય છે.

તથા મહીયપુરુષ એ પાઠનો અર્થ નદીટીકામાં નથી
નદીટીકા તો અમ્હ પાસે નથી પણ અનુયોગદ્વારા આવશ્ય
વૃત્તિમધ્ય એ પાઠના અર્થ કદા છે, તેથી જાણ્યા છે, ને
ટીકા મયે રીજો કોઈ અર્થ લીધ્યો નથી સુગમ માટે સ્પૂલો
એ રીતે ધાર્યો

તથા અપ્રાપ્તના વૈભવનો તથા વિંદ્ય ભરાવ્યાનો અધિક
આવશ્યકનિર્ણયુક્તિમંત્રે તથા વાવીમહજારીમંત્રે છે તથા મગ્ગ
ટીકામયે વિરપરચીયો મિંગાંયપા એ આલાવામાં અધિકાર છે

તથા ચક્રવર્તિને કોઈકને મિ.યાત્વગુણઠાળો છે એ
ભરતાદિક જીવોને ચીયો છે વત્રી પરિણામ વત્રે તો મુનિપ
માતમો તથા છઠો ગુણઠાળો થાય પણ પાંચમો ફરસે ન
એ અધિકાર પદરીના લાભના અધિકાર પદ્મવળાટીકામમુલે
વત્રી અવમર સમાયુક્તી.

પલાલ્યા શાનમયે અનતાનીય ઉપજે તે એ પ્રત્યેક છે
મયે સાધારણ ત્રિમ ઉપજે તથા "મત્તોર્કિસલયત્વલુડગવમાળો
ળત્વ ઉ મળીઓ" રૂઢા પદ્ધિના અનંતકાય છે તે મધ્યે પછી મત
ઉપજે એમ પણ છે તેદનો ઉત્તર જે મનુષ્યનીના શરીર યો
મયે અસર્યાતાસમૂહિમનીયોનિચલ્ છે પણ અવસરે ગ
જીવ પણ ઉપજે છે તે માટે અન્યની યોનિપળો થાય
મગ્ગદાગમુત્રે પૃથ્વીપ્રમુલ્ક સ્થાવરમયે અપમમુલ્ક સ્થાવર
સમૂહિમની યોનિ કહી છત્રી.

તથા સાધુજીને ચોથે કર્મપ્રંય મયે ભગવતી ૨૫ મે શતકે
લેશ્યા ડ દીસે છે તે માટે તેજમસમુદ્ધાતે પરને વાલવાને તેજો
લેશ્યા મૂકે તે કાલે કૃષ્ણલેશ્યા પળ હવે વીજી પિળ હને જાં
સીમ શામનકામે કરે તાં સીમ પ્રશસ્ત લેશ્યા હને પછી પરિણામ
પલટે અપ્રશસ્તપણે પરિણમે તો અપ્રશસ્ત લેશ્યા પિળ હવે ડંમ
ધારવોજી, એ પ્રશ્નની શાસ્ત્રી પુસ્તકથી જોડ લેજો.

નવાનગરના શ્રાવક ભગમાલી હોમાણ પ્રશ્ન પૂછ્યા
તેના ઉત્તર લખ્યા છે—મમવસરણમયે ફૂલની ટુટિ થાય
છે તે ઉપર સાધુજી કિમ ચાલે છે તેજનો ઉત્તર તંદુલવેયાની
પયલાની ટીકા મધ્યે લિખ્યા છે. તે ફોટક આચાર્ય કહે છે
જેવિને મારગ રહે છે. જિમ વાડી મયે જેમ વ્યાગી કરે છે
તિમ મારગ રહે છે. પિળ એ ઉત્તર પચાણીને લેલે ઢહરતો
નથી તે વલી ફજ ટીકા મયે કથો છે જે ફૂલ તો સર્વ
વ્યાપીને ટુટિ કરી છે તે ઉપર સાધુ ચાલે છે તિહાં તે ટીકા
મયે પૂઠયું છે. જે ફૂલને કિલામના ઉપજે કે ન ઉપજે ?
તિહાં ડંમ ઉત્તર છે, જે ફોટક મમવસરણે દેવના વિરુદ્ધા ફૂટ
રે તે તો અચિત્ત છે અને મમવાયાંગને પાઠે મચિત્ત ફૂટ છે
પણ દેવનાને મામર્થે વેદના ચાતી નથી તથા રૂદાપિ યાય નાં
પણ સાધુજીને પ્રાણાનિપાતકી ક્રિયા ન લાગે તથા ત્રિન-
મકે હિસાનો વચ ન થાય હમ જાણવો, ગુરુ માદમા મય
મૃગ્યાના ફલ ઉત્તરાયયન મયે કથો છે, તે શ્રીઅગ્નિ
વિચરતા તે ગુરુત્તમમધ્યે છે ઉપદેશક માટે. તથા વટ્ટી પ્રશ્નો
જે મમવસરણ ઉપાડે તેવાર ફૂલનો કિમ ગાડ છે ? તેજનો
ઉત્તર જે ફૂલ સચિત્ત છે તેતો કમગય પડે દેવના વિરુદ્ધ

નાસે છે, અને પ્રમુ વિહાર પછી પણ ચિત્તેરી નાસે છે. તથા ફલ સમોસરણમાંદ સચિત્તની મુરચ્છા છે. આ જાણજોગી તથા તીજી પ્રશ્ન પૂછ્યો જે પ્રમુની માતાએ સરોવર દીઠો તે રિદ્ધા છે, તે સ્વપ્નની ટીકામાં એ તમા જંતુદીપ્તપદ્મચિત્તની અપેક્ષાએ તો ચુલહેમવેત ઉપર પદ્મદ્રહ તે જળાય છેજી. જેમ કમલપ્રમાણ એ રીતનો સર્વ વર્ણવ્યો છેજી તથા પાંચમે પ્રશ્ને જે વ્યવહાર ગણી મધ્યે જેટલા જીવ મોક્ષ જાય તેટલા અવ્યવહારીનિગોદમાથી નીકળે એ પાઠ છે તેહના ઉત્તર માટે લિખીયે છે જે અવ્યવહારીનિગોદમધ્યે પણ ભવ્ય તથા અભવ્ય બે જીવ છે. વ્યવહારરાશિમાંયે પણ ભવ્ય અભવ્ય બે જાતિના જીવ છે. તે મધ્યે ભુવનભાનુચક્ષી ચરિત્રે ભવભાસનીટીકા તથા ઉપમિતિભવપ્રપચમ એ અનાન્નિગોદથી અભવ્ય નીકળી વ્યવહારરાશિમાંયે આવે છે એ પ્રગટ અક્ષર છે. તે માટે હજા પૂછ્યે જે ભવ્યજીવ તો વ્યવહારરાશિમાંથી અવસર મોક્ષ જાય છે, તિણે એ નહીં. પણ અભવ્ય જે વ્યવહારીયા તથા તે તો વ્યવહારરાશિમાંયે ઉતા પામીયે. તેહનો ઉત્તર જે ઘણો કાલ તો ભવ્ય નીકળે છે અને કોડક પેચા ૧૦ જીવ મોક્ષ જાય તેવારે અવ્યવહારીનિગોદથી ૧૦ જીવ નીકળે ૯ ભવ્ય ૧ અભવ્ય આ પણ નીકળે છે કેટલું મહત્ત્વે જે એ રીતે કરતા વ્યવહારરાશિ વધતી જળાય છે તેહનો ઉત્તર જે મૂલ તો આ વધે નહીં કયાપિ કોડ વેલા ઉપજે તો પણ અલ્પ માટે ગિણ્યા નથી તથા ॥

સિદ્ધજિતિજિત્તીયાકિર, ગુણયોગેણવિવહારરાસીઓ ।
 ઇદ્ધતિતિત્તિયાકિર, અણાહનિગોચરાસીઓ ॥ ૧ ॥

હાં સંખ્યાનો નિયમ કહ્યો છે પણ ભવ્ય અભવ્ય નિયમ નથી તે માટે પંચાંગીનો રીતે ઇંમ જણાય છે પછી તો શ્રી કેવલીના જાણ્યામે હુવે તે પ્રમાણ છેજી. તથા સમવસરણ મ'યે ફલની દૃષ્ટિ થાય છે તે સચિત્તફલની છે. શ્રી યશોવિજય સ્વાધ્યાયજી પ્રતિમાશત્ક્રમ્યે પણ એ ઘણો ચર્ચ્યા છેજી ઇંમ સદ્દેવો. જે કારણે પ્રશસ્તમાર્ગ જે કરે તે મ'યે આસ્રવ નથી એ સ્ત્રની પરિપાટી છેજી કોઈક પ્રગટાક્ષરમાર્ગ તો ઉત્તરાચ્ચયન મુને મૃગી પુનાચ્ચયને કહ્યો છે

અપસત્યેહિદારેહિ, સઘ્વઓપિહીયાસવો ।

અડ્ઝપ્પડ્ઝાણજોગેહિ, પસત્યદમસાસણો ॥ ૧ ।

ઇત્યાદિક અનેકઆચારાદિસત્રે ઘણા પાઠ છે તે જોઈ લેજો. તથા પ. જ્ઞાનકુસલનો મશ્ન જે સૂત્રે દ્રવ્ય છ કહ્યા છે. તથા વિશેષાવગ્યક્રમ મધ્યે પાંચજ દ્રવ્ય કહ્યા છે. તેદનો સ્વરૂપ લિખીયે છે. જે વસ્તુગતે વિચારતાં કાલનો વસ્તુપણો પિંડરૂપ દ્રવ્યપણો નથી. તે માટે અસ્તિકાયપણો નથી. અસ્તિકાયપણો વહુપ્રદેશ મિલે વટ્ટુપરમાણુ મિલે થાયે તે કાલને નથી. કો-ઈક કાલના રણુ અસંખ્યાતા માને છે. લોકાકાશપ્રદેશપ્રમાણ માને છે પણ એ યાત પ્રમાણ નથી. જે રેણુઆમાન્યાં અસ્તિકાયપણો થાય કદાપિ રેણુઆને ભિન્નદ્રવ્ય માનીયે તો કાલદ્રવ્ય અસંખ્યાતા થાયે. અને સૂત્રે કાલદ્રવ્ય અનંતો માન્યો છે તે માટે રેણુઆનો માન્યો તો સંભવે નહીં. તથા સૂત્ર પરપાટીયે શ્રીજીવાભિગમસૂત્રે પણ ઇંમ દિસે છે. ” જે કિમ-યંતેકાલોત્તિષ્ઠઙ્ગ ગોપમા જીવાચેવ અજીવાચેવ ” એલે જીરુ.

અજીવની વર્તનાલક્ષણ કાંઈક પર્યાય વર્તના તે કાલ જાણવો. એ સુત્ર વચન છે. તથા ઉત્તરાયણને ૨૮ અખ્યયને” અનતાણિય વધાણિકાલો પુનઃમલજનનો” એ પાઠ છે એ પાઠે કાલદ્રવ્ય અનતા કયા તે જીવઅજીવદ્રવ્ય અનતાની જુદી જુદી વર્તના તહને કાલદ્રવ્ય માનીને અનંતદ્રવ્ય કયા છે તે માટે કાલ-દ્રવ્ય છટો વસ્તુગતે જુદો નથી અને પર્યાય તે વસ્તુના આરોપ કરોયે તો એહને દ્રવ્યપણે કહીયે જિમ ઘટદ્રવ્ય તે ઘટ છે, તે પુદ્ગલનો ધરા છે તે વિભાગ પર્યાય છે તે પિણ ઉપચારે દ્રવ્ય કહીઈ છે. તિમ એ પિણ જાણવો તથા કોઈ પૂછે જે કાલ એ છતો છે કે અછતો છે ? ઉત્તર—જે કાલવર્તનારૂપ પર્યાય પચાસ્તિકાયમયે છતો છે, પણ પચાસ્તિકાયથી બિન નથી, તે માટે હમ કહ્યો અને જે ભગવતીસુત્રે છટો કાલદ્રવ્ય છે તે અહીંદ્વીપમમાણ ઝ્યોતિશ્વક્રને શર જે વ્યવહારકાલ તેહને કાલપણે માનીને એ વચન રહ્યો છે. તે માટે વ્યવહારનયે છ કહીજે નિઅયનયે તો પચાસ્તિકાય છે. તથા તત્ત્વાર્થટીકા મધ્યે કથ છે જે દ્રવ્યાસ્તિકાયનયને ગવણીયે તો પર્યાયાસ્તિકાયને દ્રવ્ય માનીય તેશર કાલદ્રવ્ય કહીયે, તેમાટે એ શ્રદ્ધા રાખવી. તથા સિદ્ધાંતના ખાલાયા તથા દ્રવ્યાનુયોગનીપરિણતિ સર્વે હમ ઠર છે. તથા ધર્મસમૂહણીમધ્યે બે મત કયા છે. તત્ત્વાર્થકારે પિણ” સોઽનતસમય” એ સુત્રસદ્દહવો તે કાલ છ દ્રવ્ય અનતસમય રૂપ છે હમ કહ્યો તથા શ્રી હેમાચાર્યે પિણ કાલના રણુક કયા તે પાઠ જો જો ॥

લોકાગ્રપ્રદશસ્યાભિન્ના કાલાણવસ્તુયેભાવાના ।

પરિવર્ત્તાપિમુરય. કાલ ઉચ્યતે ॥ ૧ ॥ (૧)

ઇમ પાઠ છે પણ મૂલદ્રવ્યાનુયોગમધ્યે નજર દેતાં તથા
 જીવાધિગમ અનુયોગદ્વારસૂત્ર તથા પન્નવળા ભગવતીનાં અલ્પ
 વહુત્વ વિચારતા કાલદ્રવ્ય જૂદો નથી પચાસ્તિકાયની વર્તના છે,
 તિહાં કોઈ પૂછસ્યે જે જેવારે પંચાસ્તિકાયનીવર્તનાને કાલ મા-
 નીયે તેવારે કાલને એકલો અરૂપીપણો ઠહેરે નહિ, જે પુદ્ગલાસ્તિ-
 કાયની વર્તના રૂપી જોઈયે, તેહનો ઉત્તર જે પુદ્ગલની વર્તના
 મુખ્યપણે રૂપી સંભવે, પિણ વર્તના તે પિઠ નહી, વર્ણાદિક
 તથા અગુરુલઘુનો પલટણ ઉત્પાદવ્યયરૂપ છે, તે વ્યક્તઅવસ્થા
 થાયે નહી, તેમાટે અરૂપીજ વહુ યતિયે ગિણ્યો, તથા કોઈક પૂછસ્યે
 જે કાલ જેવાર જીવની વર્તના ગણેપીયે તેવારે કાલને ચેતનપણો
 આવશે, તેને કહે છે જે જેવાર પર્યાસ્તિકનયની ખેટ વ્યાખ્યા
 કરે તેવારે ચારિત્રાદિક ગુણમધ્યે જ્ઞાનગુણની નાસ્તિ કહીઈ, જે
 સર્વગુણસ્વરૂપે અસ્તિ છે, પરરૂપે નાસ્તિ છે, તો વર્તનાપર્યા-
 યને ચેતનપણો કિમ કહેવાયે ? તેમાટે કાલદ્રવ્યને પિણ અચે-
 તનજ કહ્યો, ઇમ કાલને ઉપચારે નિસેપા દ્રવ્યાત્મિક ચ્યાર ગુણ
 પર્યાય સર્વ કહેવા, પિણ મૂલવ્યાપ્તિયાયે કાલ તે પંચાસ્તિકાયની
 વર્તના છે. સૂત્ર તથા નિર્મુક્તિ તથા ભાષ્યકાર સર્વે ગીતાર્થ
 તથા ગણધર સર્વની એહિજ વ્યાખ્યા ટેજી, તથા પુઠે જે દ્રવ્ય
 છ. ટે કે પાંચ છે ? તે જીવાધિગમસૂત્રે તો દ્રવ્ય પાંચ કહ્યા
 છે અને ભગવતીપ્રમુખમધ્યે દ્રવ્ય ૬ કહ્યા છે, પિણ મૂતના
 વચન વિરોધી હુયેજ નહી તેહનો પરમાર્થ ધારવો, પણ જિહાં
 ઉત્તરાધ્યયન, ભગવતી તથા ટીકાપ્રમુસ સર્વેજ જિહાં ૬ દ્રવ્ય
 એહવો પાઠ તિહાં નિયમાપચાસ્તિકાયની વર્તના તેહને ઉપચારે
 બિન્ન વ્યાખ્યાયે બિન્ન દ્રવ્ય કહ્યો, તે સર્વેજ ઉપચાર જાણ્યો,
 તથા કોઈક કહેસ્યે જે એહની સાલ કિહાં છે ?

જે જીવાભિગમ તથા મહાભાષ્યથી વધતી સાચી કોની માગો છો ? વલી પૂછસ્યે જે એટલે ઠેકાણે ૬ દ્રવ્ય કયા છે તો પાચ કિમ મનાય ? તેહને કહીયે જે જીવાભિગમ તથા ભાષ્ય-કાર તે એ અક્ષર સર્વ જાણ્યા હતા તેહથી અજાણ્યા નહીં. અનુયોગદ્વાર અનાદિસિદ્ધ કયા તે પણ એ ઉપયોગેજ કહ્યા છે, તથા વાચ્યવાચકભાવે કાલનો નિયમ જૂદો કહ્યો છે તેમાટે દ્રવ્ય જૂદો વાચ્યમા સમ્ભવો ઘટે છે, તેહને ઉત્તર-સવરતત્ત્વ-વાચક નામ જૂદો કહ્યો છે, તેહનો વાચ્યજ્ઞાન ચારિત્રાદિક પણ છે, તેમાટે સવરપદાર્થ કહ્યો. પણ સવર તે જીવની પરિણતિ છે પણ પિંડપણે જીવથી સવર જૂદો નહીં. તથા વલી કહેસ્યે જે સંવરને દ્રવ્ય કહ્યો નથી, પણ દ્રવ્યથી પ્રાણાતિપાતાદિક કહ્યા. તથા પ્રાણાતિપાતાદિરિમણ પણ દ્રવ્યભાવ આગમ પ્રમ્ણે કહ્યા. તેમાટે એ સર્વથી કોઈ દ્રવ્ય જૂદો થાય નહીં. તથા કોઈક પૂછસ્યે જે એ ૫ સમાન છઠો દ્રવ્ય કહ્યો, તિહાં ઉત્તર જે પંચમહાત્ત મેલો છઠો રાત્રીભોજનવ્રત કહ્યો, પિણ અર્પણાદ કહ્યો, તેમાટે રાત્રીભોજન કાઢ મૂલગુણ મહાત્તરૂપ ન થાયે. સર્વ ગુણ, સર્વ પર્યાય, સર્વ પરિણામ, સર્વે વાચ્યવાચકભાવ, સંયુક્ત છે. તેમાટે બિલ્લપિંડી દ્રવ્યપણો ન પામે અને પર્યાયને દ્રવ્ય કહીયે એહવે નયે પિણ જૈન વોલે, એ દીક્ષા લેવા માટે કા-લને છઠો દ્રવ્ય કહ્યો તે રીતે કહીયે, યાવત્માત્ર અભિલાષ્યભાવ હોયે તે વાચ્યવાચકભાવ સયુક્તજ હોવે, તેમાટે દ્રવ્યપણો ન પામે, નિમ ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાયનો દેશપણો તથા પુદ્ગ-લાસ્તિકાયનો દેશપણો કદાપિ સ્વધર્મી જૂદો નથી, અને અજી-વના ભેદ કરતા જૂદો કહ્યો, તેમાટે તે રીતે એપણ માનડ્યો. પ્રવચનસારોદ્ધારમધ્યે તથા પચુકારણમધ્યે જે વસંતાદિકના

ઋતુસ્વભાવાદિ બોલ્યા, એ સર્વ વ્યવહારનય તથા આદિત્યાદિગતિ પરિણિતિરૂપ વાઘકાલ લેડને બોલ્યા છે, તે પરમાર્થ નથી તે શ્રીભગવતીસત્રે મશ્ર છે. જે કેટલીક વનસ્પતિ ઉષ્ણકાલે ફળે તે સ્વામિ કીમ છે ? તેવારે શ્રીવીતરાગ કહે છે એ જીવને ઉષ્ણ ફરસી પુદ્ગલનો આહાર પળો લેવરાય છે, તેમાટે ડનાલે ફળે છે. તિહાં જીવનો ઉદીતકર્મકારણ છે, પિણ એકાંત કાલની મુલ્યતા નથી. બલી કાલ અપરિણામી અકર્તાદ્રવ્ય છે તે સ્થાને પરમત્રયે પરિણમે, સ્થાને પરકાર્ય કરે ? તેમાટે દુષ્પ્રાદિકનો જીવ પુદ્ગલદ્રવ્ય છે, તેમાટે તે ફલજીવ પુદ્ગલ મધ્યે એહની વર્તના માન્યાંજ સર્વ સમો પડે, પિણ મિન્નદ્રવ્ય માન્યાં કાઢ સમો પડે નહીં. ચલી કોઈક પ્રછસ્યે જે ધર્માસ્તિકાયપણ અપરિણામી, અક્રિય, અકર્તાદ્રવ્ય છે, તે કિમ ચલણસહાયી થાય છે ? તેહનો ઉત્તર જે ગતિ પરિણામી જીવદ્રવ્ય તથા પુદ્ગલ દ્રવ્યને સહાયી થાય છે, પિણ તે ધર્માસ્તિકાયરૂપ છે. અને કાલ તે અસ્તિકાય નથી. તથા ભાગવતકરણે “કાલોર્ગતકલનં કાલ એવ દ્વિગ વર્તના લક્ષણઃ ॥૧॥ સમયાવલિકાદિલક્ષણશ્ચ અતસ્તત્રવર્તેતેભવંતિ ભાવાસ્તેનતેન રૂપેણ તાન પ્રતિયોજકત્વ વર્તના સા લક્ષણંલિંગંસ્યેતિવર્તના લક્ષણઃ અય સમસ્તદ્રવ્યક્ષેત્રભાવવ્યાપીતિ.” ॥૧॥ એહનો અર્થ જેવર્તે થાયે તે રૂપે પ્રતિયોગી સહકારીપણે તે વર્તના કહીયે, તે વર્તમાનજ છે લક્ષણ જેહનો તે વર્તનાલક્ષણ કાલ કહીયે. દ્રવ્ય ધર્માદિક ક્ષેત્ર સર્વના પ્રદેશ-ભાવ સર્વ દ્રવ્યના ગુણપર્યાય તે મધ્યે વ્યાપકપણે છે. પૃથ્લે પચાસ્તિકાયની વર્તના તેહજ નિશ્ચયકાલ કહ્યો, એ મત્રયે જડા કાલદ્રવ્યની ના થઈ. રીજો સમયાવલિકાલક્ષણ તે વ્યવહાર-કાલ જાણવ્યો. તે સમય વર્તમાન એક જીવો મિદ્ગદ્રવ્ય ધારીને

તો તે સમયનો ક્ષેત્ર કિંદા માનીયે, જિહાં માનીયે તિહાં એક પ્રદેશ મ'યે રહ્યો જોડ્યે. તેવારે સર્વલોક અલોક મધ્યે ઉત્પાદવ્યયની વર્તના કિમ થાયે ? તેમાટે પચાસ્તિકાયની વર્તના તે કાલજ માન્યો, પૂરવે કહી નવજીરણતા એપણ કાલનોલક્ષણ સ્થૂલ છે. નવજીરણધર્મ સ્વધર્મો છે, અને કાલની વર્તના સર્વદ્રવ્ય મધ્યે છે, તે શુદ્ધલપરમાણુ તો નવજીરણ થતો નથી તેવારે એ વ્યવહારકાલની અપેક્ષાએ જાણવો, તથા નવજીરણતા શુદ્ધલપરમાણુનો પર્યાય છે એમ લિખ્યો તે એ પરમાણુ તો એકલાનો પર્યાય છે નહીં, સ્વધર્મો ઉત્પન્ન પર્યાય છે, જિમ શબ્દપણો છે તિમ છે, અન તેહને એમ છે તેમાટે વર્તમાન સમય એક છે, તે સર્વ જીવ શુદ્ધલાદિકર્મ વર્તે છે, તે માટે કાલદ્રવ્ય અનતો કહેવાય છે, જો અણુકાદિક કોઈ કાલ માનીયે તો “જીવાણુગ્ગલસમવા” એ ગાથા દ્રવ્યાનુયોગના અલ્પવહુત્વની ભગવતી ટોકામયે છે. તથા પન્નવણામૃતે “એસિણં-ભૈતૈતીણંપુગ્ગલાણ” ઇત્યાદિ પ્રશ્નસૂત્રે ઉત્તર કહ્યો છે “સવધોવા-જીવા પુગ્ગલાઅણતગુણા અદ્દાસમયા અણંતગુણા સવદવાવિસેસા-હીયા” એ પાઠ છે, તેહ જીવ અનંતા, તેહથી શુદ્ધલ અનંતગુણા, તેહથી કાલસમય અનંત ગુણા, તે સર્વથી કાલ, અનંતગુણો, દ્રવ્ય-વર્તના ગવેલીયે તોજ પૂરવે. (પાલવે) જો કાલ મિશ્રદ્રવ્ય માનીયે તો પૂરવે જે કારણે જે એક આકાશપ્રદેશે અનંતાકાલ દ્રવ્ય માનીયે તો અસ્તિકાયપણો વડે (ટઢી) જાયે, અને એક આકાશ-પ્રદેશે એકએક કાલ દ્રવ્ય માનીયે તો અસંખ્યાતો દ્રવ્ય થાય, પણ અનતો ન થાય, તેવારે સ્વર્ગનો અલ્પવહુત્વ કિમ મિલે ? તેમાટે જીવ તથા શુદ્ધલ ધર્મ, અધર્મ, આકાશનીવર્તના માન્યાંજ

પૂરવે એ મગનો પણ એજ આશય છે, જિહા “ઉદ્ધાપન્નતા”
 ઇત્યાદિક મગ પણ વ્યવહારકાલને ઉપચાર માની ન કહ્યા, એ
 આશયસહિત છે, તેમાટે એહિ આશય સિદ્ધાંતકારનો છે.
 સિદ્ધાંતવાદી પણ મગ કહે છે. ઇહાં જૂદો પોતાની મતિના
 દોષે સમક્ષણ વિના સિદ્ધાંતવાદીપણો જૂદો માને તેને સંસાર
 વગે, અને સિદ્ધાંતઅનુયાયી સિદ્ધાંતવાદી શ્રીજિનમદ્ગણિ ક્ષ-
 માશ્રમણથી વધતો વીજો કોઈ નથી, સિદ્ધાંતની સ્તરી આજ્ઞા
 પ્રમાણજીવ છે. તેથી વધતો હીનો ચિત્તમાં વિકલ્પ કરે
 તેને સંસાર વગે ઇમ ગારજ્યો, એટલે આવલિકાદિ વ્યવહાર-
 કાલ તે સર્વ લૌકિક છે. પરમાર્થે પંચાસ્તિકાયની વર્તનાને કાલ
 કહીયે છે. પણ જૂદો નથી, અને કાલદ્રવ્ય કહ્યો તે ઉપચારે
 છે, તિહાં યલી પૂછે જે ઉપચાર વસ્તુની છતી રાખીને કહ્યો
 છે કે વસ્તુ પાંચજ છે ? તેહનો ઉત્તર જે વસ્તુપણે મૂલમગને
 પ્રમાણ પાંચજ વસ્તુ છે, છતો વસ્તુપણે નથી, અને પંચાસ્તિ-
 કાયમયે સ્વકાલરૂપ એક સ્વભાવપર્યાય છે, તેને કાલ માન્યો
 છે, તે સ્વકાલરૂપ પર્યાય તે પંચાસ્તિકાયમયે ઊતો છે, તેમાટે
 છતાનો ઉપચાર છે. ઇહાં કોઈ પૂછસ્યે જે છતો તેને ઉપ-
 ચાર છે કિમ કહીયે ? તેહનો ઉત્તર જે, જિમ છે તેથી
 વધતી અવસ્થા કહેવી તે ઉપચાર, જે વર્તના તે પર્યાય સ્વભાવ
 હતો, તેને દ્રવ્યપણો કહેવો તે ઉપચાર છે, એટલે દ્રવ્યપણો
 અછતો છે, ઇમ ગારવો, તથા અજીવના ૧૪ મેદમયે તથા
 ૫૬૦ મેદમધ્યે અછતો હોવે તો કિમ ગણ્યો ? તેહનો ઉત્તર
 જે ધર્માસ્તિકાયદેશ ? અધર્માસ્તિકાયદેશ ? એ મેદ અછતા છે,
 પણ એ મેદ મધ્યે ગણ્યા છે, તેમાટે એ મેદ સર્વ વસ્તુગતિ તથા
 ઉપચાર એ બે મેલીનેજ પ્રરૂપ્યા છે, પાંચસેસાઠ મેદમયે

ઘીજા પણ ઉપચારી મેદ ઘણા છે, સિદ્ધાંતનો, માપ્યકારનો
 આશય એકજ છે, અને વ્યાખ્યા મેદ છે તથા કોઈ કહસ્યે
 જે કોઈક ગીતાર્થ પોતાનો આશય પોષે, તે તો જે પોતાનો
 આશય પોષે તે ગીતાર્થ નથી. ગીતાર્થને તો સિદ્ધાંતના સર્વ
 આલાવા અવાધક રહે, તે અર્થને મુખ્ય કહે. ઘીજા કોઈક
 ગ્રંથે અર્થ કથા હુવે તો તે કહે, પણ તેપણે કહ જ રીત છે.
 હા પંચાસ્તિકાય મંથે, સ્વકાલ તેહજ કાલ છે, પણ જુદો
 નથી, ઉત્પાદ વ્યય તે સર્વ દ્રવ્યમા સમયે સમયે થાય છે. તે
 સમય જુદો માનીયે તેવાર સિદ્ધનો તથા ધર્માસ્તિકાય, અધર્મા-
 સ્તિકાયર્મા, આકાશમા, કાલ ભિન્ન દ્રવ્યથી ઉત્પાદવ્યય માનવો
 પડે. તેવાર સિદ્ધાદિકનો ઉત્પાદવ્યય પરઅપેક્ષાયે થાય, તે
 પરઅપેક્ષાય ઉત્પાદવ્યય માનતા ઉત્પાદવ્યય મુવતા તે દ્રવ્યનો
 લક્ષણ (પરાપેક્ષા) થાય. જે લક્ષણ હોવે તે સ્વરૂપેજ હોયે,
 પરઅપેક્ષાયે થાય નહીં (સ્વસ્વરૂપેણલક્ષણનપરસ્વરૂપેણલક્ષણ)
 તથા તુલ્યે સૂનની સાક્ષી માગી તે જીવાભિગમમથ્યે “કિમિર્દમ
 તેઅદ્વાસમણ્તિવુચ્ચેહ ગોં જીવાચેવ અજીવાચેવ ” એ પદમથ્યે
 એ આવ્યુ છે. તથા જિહા ૩ દ્રવ્ય કથા તિહા લગતોજ
 પૂઝ્યો જે “ કતિણમતે અતિથકાયાપન્નત્તા ? ગોં પચઅતિથકાયા
 પન્નત્તા ” એ પદમથ્યે અસ્તિ તે છતાનો નામ છે, તેટલા છતા
 પિંડપણે કેટલા છે ? તો કણુ જે પાચ છે. ઘટલે ઘથી
 વધતો અક્ષર સ્યો માગો છો ? તથા ઉપચાર હશે તો કિવાર
 કૈલોક થઈ જસ્યે, સિદ્ધમે સંસારીપણો થાસ્યે, તે ઘહવી કલ્પ-
 ના સ્થાને કરીયે ? જે વળીયે તથા પૂર્વાચાર્યે જે ઉપચાર
 કર્યો તે કરીયે, પણ નવા ન કલ્પીયે. અને કોઈક ઉપચાર
 કરીયે તે પણ કોઈક કાર્ય માટે કરીયે. સક્ષ્મનિગોટીયાને સિદ્ધ

કહ્યા તે ઉપચારે, ઇમ અનેક ઉપચાર છે, તે કેટલા લિખીયે. અસત્સ્થાપનાદિક એ સર્વ ઉપચાર છે, પણ કાર્ય માટે છે. તથા કોઈક ચાંપી વોલાય તે મ'યે કોઈ જીવને લાભ નહીંજી. તેમાટે દટલો પોલવાનો મન કરીયે, પણ સ્વીચાતાળ મ'યે ન પેસીયે. તથા શ્રીભગવતીસુત્રમધ્યે વર્માસ્તિકાયના નામપર્યાય કહ્યા છે, તિહા વર્માસ્તિકાય કહીયે, પ્રાણાતિપાતસંપ્ર રહીયે. ઇમ અઢારસંવર તે વર્માસ્તિકાયના નામ કહ્યાં, તથા અઢાર પાપસ્થાનને અધર્માસ્તિકાયનાં નામ કહ્યાં, તે પણ સર્વ ઉપચારે કહ્યો છે. તે માટે દહ્યા ઉપચાર સૂત્રે અનેક છે. તેમાટે પચાસ્તિકાયની વર્તના તેહજને કાલ કહ્યો છે, અત્ર શ્રીતીર્થંકરદેવો પણ છ દ્રવ્ય કહ્યા, તેપણ આશય મ'યે દહજ ઉપયોગે કહ્યા છે, વીજો કોડયે નરે એ આશય ન કયો. “અણાગયદ્વાજીયદ્વા જીવાજીયદ્વા” ઇત્યાદિક જોડ્યો. તથા શ્રીજિનાશયથી ભિન્ન કહ્યો નયો. વીરમુક્તથી સુધર્માસ્વામીએ અર્થ ઇમહીજ ધાર્યો હતો, તે પરંપરાયે ચંદ્રપૂર્વગારી ભદ્રનાહુ સ્વામી નિર્યુક્તિ મ'યે પણ દહજ કહ્યા. જિનભદ્રગણિષ્ઠમાશ્રમણ તેપણ દશપૂર્વધર છે. એ વાત ગણધરસાર્વજનિક, ગણધરદોઢસા દૃષ્ટિ તથા કલ્પચૂર્ણ મધ્યે સુણી છે, વ્યાર્યાત છે, તેહ સુલે કરીયે. પણ આશયમૂલગો રાસીને કરીયે, ઇમ વારવો. તેમાટે એ વ્યાર્યા એ રીતેજ કરડ્યો. જે વસ્તુપિંડપણે પાંચ છે, અને પાંચના સ્વકાલપર્યાયને કાલદ્રવ્ય કહી વોલાવ્યો છે, તે આરોપેજ છે, એ આરોપ તે જિમ નિશ્ચયઅર્થાવગ્રહ એક સમયનો છે અને વ્યવહારે અર્થાવગ્રહ અસંખ્યાત સમયી લોકને વોધવા માટે માન્યો, તિમ માન્યો. તથા વલી જે પ્રમાણપ્રત્યક્ષ મધ્યે યસ્તુગતે કેવલજ્ઞાન તે સર્વ પ્રત્યક્ષ માન્યો, અવધિમન:

पर्यन्ते देशमन्यक्ष मान्यो, वली लोकव्यवहारे उपचार करीने पोढा इंद्रियसन्निकर्षणी जे ज्ञान थयो तेहने पण व्यवहार प्रत्यक्ष मान्यो. ए वे रीत नदीसूत्रादिक म ये छे, तेपण कारणे छे. तिम कालनी वे व्याख्या कारणे छे. पण मूल व्याख्यान निजराखीने सर्व व्याख्या करीये, ए रीते कल्याण छे. तथा विशेषाश्रयक “ननुपश्यतिक्षेत्र कालावमौ तयोरमूर्तत्वादवधिश्च-मूर्तविषयत्वात्, रसैन्नारूपतु कालं पश्येत्तद्द्रव्यपर्यायत्वात्, तस्येति” इहा पुद्गलनीवर्तनानी अपेक्षायै कालने रूपीगवेरव्यो छे नथा बाबीसहजारीमध्ये तथा “कालस्यवर्तनादिस्त्वत्वात्, द्रव्यपर्याय-त्वात्, द्रव्योपक्रमणोपचारात्, ” श्रीभगवनीसूत्रे १३ मे शतके उद्देशे ४ थे कालरर्पणनाधिकार नर्त्यइकेणवि ए अधिकारे टीकामध्ये पुद्गलादिकनी वर्तना तेहिज काल गवेप्यो छे, (साधन-पुरयी प. वीरचन्द्र गणीए पृष्ठ १७) तेहनो पट्टचरुजै वैक्रियशरीर करे तेवार, अथवा आहारकशरीर कर तेवारै सर्वमदेश आहारकशरीर मज्ये छे, पण औदारिक मज्ये नथी. तेहनो उत्तर जे आहारकवैक्रियलब्धिकाले ठाणांगुष्ठे त्रण शरीर छे. तथा कमंग्रंथ कम्मपण्डीमध्ये पण उत्तरवैक्रिय तथा आहारक करता उदयस्थानक नामकर्मना कथा छे “आहारक सयतानां उदयस्थानानि भवति तत्रथापचविंशतिः सप्तविंशति अष्टाविंशतिः एकोनविंशत् ” “तत्र आहारकमाहारकोपागसमचतुरस्रस्थान उपरातमत्येकइति पचमकृतय प्रागुक्तायामनुगतिमायोग्याया, मेकविंशतौ प्रक्षिप्यते मनुष्यानुपूर्वीचापनीयते ततोजातापंच-विंशति” रित्यादिपाठे, आहारककालाने औदारिकोदय दीसतो गुपी. वली जो एहने औदारिकोदय होत तो संघयणनी पण उदय जोइये, तमाटे ते आहारकशरीरकाले औदारिक उदय

દીસતો નથી. તથા કોડ્ પૂછસ્યેજે ઔદારિકશરીર છતો દે-
 શનાદેતો દીસે છે તે એહનો આશય છે, જે આહારકનો અંત
 ઈહત્ત નાન્હો જણાય છે તે લોકને સ્વર પડે નહીં. તથા
 જો એ શરીર મધ્યે આત્મપ્રદેશ છે તેપણ તૈજસકાર્મણશરીરી
 છે, પણ ઔદારિકાગાહી નથી, અને જો એ શરીરે આત્મપ્રદેશ
 સર્વયા ન માનીએ તો આહારકશરીરનો સંકેલો સંભવે નહીં.
 તથા તિહાં ઉત્તર સાંભલતાંજ આહારક ટલો જાય છે અને
 આત્મપ્રદેશે ઔદારિકશરીરમધ્યે સમાય છે. તથા કોડ્ પૂછસ્યે
 જે મૂળે શરીરથી જાસ્યે, આહારક જાટ તા સીમ આત્મપ્રદેશની
 શ્રેણિ છે તે તૈજસકાર્મણવંત છે, જે સમી અવગાહનાપન્નવળા
 સૂને પાંચરાજની કહી છે, કાર્મણની અવગાહના ૧૪ રાજની
 પહી છે, ઉત્કૃષ્ટી જઘન્ય અંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે કહી છે,
 અને આહારક કરતાં શરીરાદિ પર્યાપ્તિ નવી કરવી પડે છે તે કર્મગ્ર-
 થટીકામધ્યે કહ્યું છે. “શરીરપર્યાપ્તાપર્યાપ્તસ્યસત્તરિંશતિઃ” ઇત્યાદિ.
 તથા જે આહારકની અવગાહનામુદ હસ્તે છે તેમાટે મન્યપ્રદેશે
 તૈજસકાર્મણ છે ઈમ જાણયુ. તથા ઔદારિકશરીરવંત પ્રવ-
 મથી આહારકપુદ્ગલગ્રહે તેપણ ઔદારિકશરીરથી લેતો નથી,
 જે ઔદારિકઆહારકવધન નથી તેપણ આત્મપ્રદેશગત આહારક-
 નામકર્મની પ્રકૃતિ તેપણ કાર્મણવર્ગનારૂપ જે ઉદય થડ તેહને
 ઉદયે આહારકસમુદ્ધાત કરે. તેણે પ્રદેશ વાહ્ય નીકલે, તે પ્રદેશ
 તૈજસકાર્મણશરીર છે. તે શરીરથી નવા આહારકવર્ગનાના પુદ્ગલ
 આહારે તે સર્વપ્રદેશે આહારે, તે પડે મર્વ પ્રદેશે આહારકશરીર છે.
 એક અષ્ટપ્રદેશ તે અચલ છે, તથા શ્રેણિગત પ્રદેશ સર્વને તૈજસકાર્મણ
 શરીર છે, તે પડે આહારકશરીર ઉદય છે ઈમ જણાય છે, ઇહાં
 કિહા ઔદારિક ઉદય માન્યો, હવે તેજો પ્રશસ્તવાચાર્ય વચન

એ તેજોપ્રદેશોદયરૂપ ગણવો, પણ પિપાકી નથી. તથા વૈક્રિય શરીરને પણ ડંમહીજ જાણવો. ર્હાં કોડ પૂછસ્યે જે, ચક્રવર્તિ ભોગકાલે ૬૪ હજારરૂપ કર છે, તિહા સ્ત્રીરત્ન સાથે ભોગ મૂલગેરૂપે કરે છે તે મૂલગો ઔદારિક શરીર છે ? તિહાં ર્મ છે જે ચક્રવર્તિ ૬૪ હજારરૂપ કર છે તે વહુરૂપિણી વિધાની પેરે ઔદારિક શરીરનાજ છે પણ વૈક્રિય નથી, તથા શ્રીભગ- વતીએ “પદાઓપડસહસ્ત્ર ઘડાઓઘડસહસ્ત્ર” એ પાઠે ઘડા એકમાંથી હજારવંધ ઘડા કાઢે એ પણ વૈક્રિય નથી, અવકરીયા મેદે ઘડામાંથી ઘડા કાઢે છે તિમ ઔદારિક શરીરમાંથી ઔદારિક શરીર કાઢે છે એ અક્ષર પણ ગ્રયાતુરે ટીઠા છે પણ તે ગ્રથ પાસે નથી. આહારક કર્યાથકા પૂર્વશરીરમાંયે આત્મપ્રદેશ છે તે તેજસકાર્મણશરીરી છે પણ ઔદારીક શરીરી નથી, અને આહારક કરે તેપણ ર્હા ૩ વર્ગનાનો કર છે. તથા આહારકશરીરી કરતા ઔદારિકમિથ્ર માન્યો છે તે પૂર્વગ્રહીત ઔદારિક પુદ્ગલ જ છે અને નવા ગ્રથા જે આહારક પુદ્ગલ તે મેલા થયા માટે મિથ્ર છે પર આહારકથી ઔદારિક ગ્રહણ નથી. આહારક મૂરુતાકાલે પણ પ્રથમથી ઔદારિકપુદ્ગલ તે કાર્મણથી લેવરાઈ છે ર્મ જણાય છે, પડે તો આગમ અનત છે. તથા તુમ્હે વિષ્ણુકુમાર આશ્રી લિરચુ તે વૈક્રિયશરીર કરતાં ઔદારિક શરીર તે પણ વૈક્રિય માહેજ સમાણો છે, અને તે ઔદારિક પુદ્ગલ તે વૈક્રિયને સ્વદયવલે વૈક્રિયપણે પરિણમે, પુદ્ગલનો પલટણસ્વમાત્ર છે તેમાટે. જે વૈક્રિયસમુદ્ધાત કરતા સોલ જાતિ રત્નના પુદ્ગલ તેહ પલટાવો વૈક્રિયપણે પરિણમાવી લેવે છે, અને જે વૈક્રિયશરીર ઘણા કર છે તેહને ઔદારિક મથ્યે જે પ્રદેશ છે તેહની વે પરિપાટી છેખી, મૂલગા શરીર પણ પલટીને

વૈક્રિય થયો છે, અને લોક ઔદારિક જેહવો દેશે તેતો શક્તિ વિશેષ છે, જિમ ઇંદ્ર કાલિકાચાર્યપાસે નિગોદસ્વરૂપ પૂછવા આવ્યા, ઇદ્ધદ્વિજરૂપ કરીને, તે શરીર વૈક્રિય હતો પણ લોકે ઔદારિકપણે ઢીઠો, આચાર્યે પણ પઠે ઉપયોગ ઢીધે જાણ્યો. તિમ મનુષ્ય વૈક્રિય કરે તે મૂલ શરીર પણ વૈક્રિય છે, અને ધીજા શરીર તેપણ વૈક્રિય છે. એ વૈક્રિયસમુદ્ધાતનો ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના લાખ યોજનની છે તેમાટે. અને જે લાખ યોજનથી ઉપરાંત છે તે તો મૂલ શરીરે નવા અંતરાલવર્તી પ્રદેશ સર્વમધ્યે તૈજસકાર્મણશરીર છે, સમુદ્ધાતગત કેવલી શરીરપરે, પણ ઔદારિકશરીર નથી. જે ઉત્તરવૈક્રિયકાલે ઔદારિકના ઉદયનો ના કહી છે કર્મગ્રંથને વિષે, તેમાટે ઇહા કોઈ કહેજે એકરૂપે ૩ શરીર કહ્યા છે પણ રૂપભેદે વૈક્રિયાદિક હવે, તેહમે ઉત્તર-જે કર્મ ઉદય ન હવે તે સર્વ પ્રદેશેજ હવે, પણ કોઈ પ્રદેશ હવે કોઈ પ્રદેશે ન હવે ઇંમ હવે નહીં. યથાપિ શુભ-નામકર્મ અશુભનામકર્મ તેના “ભુવરિસિરાઈમુહ” એ પાઠે નામિ સીમ નામિથી હેઠલે અશુભ ઇમ ઉદય કહ્યો છે, પરં તિહાં તત્ત્વાયે દોકાકારે કહ્યો છે જે નાભિપર્યંત શુભનો વિષાકોદય અને નામિથી હેઠલ શુભનામકર્મનો પ્રદેશેદય છે અશુભનો ઉદય છે ઇમ જાણવો. પણ કર્મ ઉદય હવે તેડલ થોડાપણા ચીકણા લૂલાનો ફેર હવે, પણ કોઈ પ્રદેશે ન હવે ઇંમ ન હવે, તેમાટે ઇંમ જાણવુંજી. તથા તુંમ્હે પૂછ્યું જે મનુષ્યગતિમાર્ગના તથા તિર્યચગતિમાર્ગના મધ્યે ઔદારિકદ્વિક, નરકદ્વિક, વજ્રરૂપભના-રાચસંઘયણ એ પાંજ ૫ પ્રકૃતિ મૂલઓષે વચ નથી તો ઔદારિકમિથકાયયોગની માર્ગના એ ચોથે ગુણઠાણે ૭૫ પ્રકૃતિનો વચ તેમમ્હે એ ૫ પ્રકૃતિ ગવેપી તે સ્યું ? તેહનો ઉત્તર-પરંપગદ દેગ

સામ્યોછે, મનુષ્યગતિ તિર્યચગતિ, માર્ગનામાં ઉત્તરવૈક્રિય કરે તે કાલે વૈક્રિય કરતા વૈક્રિયદ્વિરૂ, દેવદ્વિરૂ ન વાધે, પણ ઉત્તરવૈક્રિય કાલ ગવેશ્યોજ નથી, ઉપાધિકૃત તે કારણિકૃતે. તે ગવેશ્યતા નથી, રૂપ જણાવ્યો છે, અને જે મનુષ્ય તિર્યચ ઉત્તરવૈક્રિયપણે વર્તમાન તે વૈક્રિયથી વૈક્રિયદ્વિરૂ ન વાધે, તેવારે ઔદારિકદ્વિરૂ નરદ્વિરૂ વાધે, અને ઔદારિક પ્રત્યયિ પ્રથમમઘયણ પણ સમકિતીપણા માટે વાધે, તે જીવ વૈક્રિયશરીર મૂરત્તાં વલી ઔદારિકશરીરી થાતાં ઔદારિકમિશ્રકાય યોગી થાઈ, તે કોઈકકાલ-સીમ એ વાચ પ્રકૃતિ વાધે. તે એ આશય જણાવવાને એ પાંચ ગયેલી છે, વૈક્રિય મૂરત્તા ઔદારિક મિશ્ર થાઈ એ સિદ્ધાંતનો મત છે. સમારવાને સૂક્ષ્મ ઋજુચૂનનયનો આશય છે, એ અક્ષર ફિહાઈં દીઠા નથી, પરપરામધ્યે સામ્યો છે તથા જયસોમ પત્યાસે કર્મગ્રંથ વિપમપદપર્યાયના પત્ર ૧૦-૧૨ કર્યા છે તે મધ્યે લિખ્યો છે. તિઠા વૃહદ્વંશસ્વામિત્વટીકાની સાલ લિખી છે. એ પણ એકવાર જીર્ણશ્રુતર પાસે ધારણો છે પણ અક્ષર દીઠા નથીજી એ મશ્નપડુત્તર. તથા કટ્ટઆમતી શાલાધા એ મશ્ન પૃથ્વ્યોજે, આત્માના મધ્યે આઠપ્રદેશ કિમ રહ્યા છે ? અથવા સાગરણ છે, નિવાવરણ છે ? તેહનો ઉત્તર. આઠ પ્રદેશ છે, તે ન્યાર ઉપર છે, ને ન્યાર ટઠલ છે. તે નિર્મલ છે, નિવાવરણ ઈ, તેહની માલ લિખી છે. મ યાત્મપ્રદેશા ઇકસ્ય ન કર્મગ્રંથઃ યદુક્ત શ્રીઆચારાગટીકાયા લોકવિજયાધ્યયને પ્રયમોદેશકસ્યાદૌ ” તદનેન પચદશવિધેનાપિયોગેનાત્માઽર્થો પ્રદેશાન્વિહાયતત્ત્વમાજનોદયવદુદ્ધર્તમાનૈ. સર્વેરેવાત્મ પ્રદેશૈરાત્મપ્રદેશાવૃત્તવાકાશપ્રદેશસ્ય કાર્મણશરીરયોગ્ય કર્મદલિકં યદ્ નાનિ તત્ત્વયોગકર્મેત્યુચ્યતે” એવા પાઠથી આઠ પ્રદેશ નિરા-

વરણ છે, સિદ્ધસમાન છે. કેવલજ્ઞાનાદિક અનંતગુણ નિરા-
વરણ છે. (તિહાં વહી પૂઝ્યો જે આઠપ્રદેશ નિરાવરણ, કેવલ-
જ્ઞાનમયી છે તો લોકાલોક કાં જાણતા નથી ? તિહાં ઉત્તર
જે પંચાસ્તિકાય મધ્યે જડ ન્યાર અસ્તિકાય છે, તે અકર્તા
છે, જે સર્વપ્રદેશે કાર્ય ભિન્નભિન્નપણે કરે છે, અને જીવદ્રવ્ય
કર્તા છે, તે એક જીવના અસંખ્યાતા પ્રદેશ તથા મિલીને
જાણવારૂપ કાર્યને કરે છે, તે સર્વ પ્રદેશ મિલ્યા જાણપણો
કરી શકે, તેમાટે આઠ પ્રદેશ નિરાવરણ છે, કેવલજ્ઞાન-
મયી છે પણ સર્વ પદાર્થ જાણી ન શકે, જે આઠ નિર્મલા પણ
અસંખ્યાતા સાવરણ છે, તેહ પ્રદેશે તો કેવલજ્ઞાનાદિગુણ અ-
ધરાણા છે, તે પ્રવૃત્તિ કરી શકતા નથી, આઠ પ્રદેશે સર્વ ભાવ
જાણી શકે નહીં. વહી કોટ પૂઝ્યે જે એ આઠ પ્રદેશ નિ-
રાવરણ કેમ રહ્યા ? તેહનો ઉત્તર—જે ભગવતી સૂત્રે જે “એઅહ
ધેઅહ ચલઈ ફંદડે સે ધંધડે” તે જે પ્રદેશચલપણે વર્તે તે બંધાયે,
તેમાટે એ આઠ પ્રદેશ નિશ્ચલ છે. તત્ત્વાર્થવૃત્તો “ક્રિયાવત્ત્વ પર્યા-
યોપયોગિતા પ્રદેશાદિકનિશ્ચલતા એવપ્રકારા સંતિભૂયાસઃ” તથા
ભગવતી સૂત્રે ઽનાદિઅનંત સંબંધ કહ્યો છે, તિણે એ આઠ
પ્રદેશ અચલ છે, ઘીજા મર્વ પ્રદેશ કટાહગત તેલ ઉકાલતા
જિમ તેલ ઉપરનો નીચે આવે છે, નીચાથી ઉપર આવે છે તિમ
સર્વ પ્રદેશ ચલી રહ્યા છે. પ્રદેશને ચલવે વીર્યની ચલતા છે.
જેકેઈ એકલા વીર્યની ચલતા માને તે ન ઘટે, જે દ્રવ્યનોક્ષેત્ર
જે પ્રદેશ તે મુકીને શુણને અન્યક્ષેત્રે જવો ઘટે નહીં, એ
તત્ત્વાર્થકારનો આશય છે. તિહાં કમ્પપણ્ડીમધ્યે વીર્યવિભાગને
અધિકારે આત્મપ્રદેશે વીર્યનો તરતમપણો કહ્યો છે, તે ક્ષયો-
પશમજ એ રીતે છે. પરં કોઈ પ્રદેશનો વીર્યકોડ માત્રે આવ્યો

નથી. તિહાં કોઈ પૃઠે જે, કાર્યાભ્યાસે સર્વ પ્રદેશનો વીર્ય
 મિલી કાર્ય કરે છે, તે હ્રદા આત્માનો કર્તાપણો સર્વ પ્રદેશ
 મિલ્યાજ છે તે માટે મર્મ પ્રદેશનો વીર્ય સ્વ સ્વ પ્રદેશે રહ્યો
 સાહાય્ય કરે છે, પણ પરસ્ત્રીગુણ થાય નહીં. તથા વલી પૂ-
 છયોજે “અક્ષરસ્સ અનંતમો ભાગો નિચુગ્રાદીયો ચિત્ત્વ” તે એ
 સ્થૂ છે ? તેહનો ઉત્તર—જે આત્માને અસંર્યાત પ્રદેશે અક્ષર
 કરેતા જ્ઞાનગુણ તેહનો અનતમો ભાગ જેમ તેનો અશ તથા
 શ્રુતનો અશ તે સદા ઉઘાડો છે. તે ક્ષયોપશમી છે, છટલે
 એ અનતમોભાગ જે ઉઘાડો થયો છે, તે એકેન્દ્રિયથી માઢી
 પચેન્દ્રિયપર્યંત યેત્તાપણો કર છે. વલી કોઈ પૂછ્યોજે એ અન-
 તમોભાગ જે ઉઘાડો તે સદા ઉઘાડો ? તેહને ઉત્તર જે
 અનતમો ભાગ ઉઘાડો તેતો વલી અપયાર્ય પરમાવાનુયાયી પ્ર-
 દ્યુત્તિકાર તો જે મતિજ્ઞાનારણી વંધાણી તેહને ઉદયે અવરાય
 છે, પણ જે આત્માનો વીર્યક્ષયોપશમી છે તે વલી વીજા
 મતિજ્ઞાનાશને ક્ષયોપશમ કર છે, હમ સતતિ રીતે સદા જ્ઞા-
 નનો અનતમોભાગ પ્રતિપ્રદેશે ક્ષયોપશમી ઉઘાડો પામીયે
 છે. તેહની સાથ શ્રીવિશેષાવશ્યકથી લિખીયે છીએ “તત્રક્ષર
 શબ્દેનાવિશેષિતપ્રજ્ઞાન અભિપ્રેતતથાપિરુદ્ધિવશાત્” તથાના-
 પ્યક્ષર શબ્દોર્વર્ણપ્રવર્તેતે ઇત્યાદિ પાઠથી જોઈ લેજ્યો. સર્વ
 પ્રદેશ ક્ષયોપશમ પ્રતિપાદકસૂત્ર. ઇત્યાદિ તથાનદ્યા તદપિવાક્ષર
 દ્વિધાજ્ઞાન આકારાદિવર્ણજાત ચ. હ્રદા નેત્રીટીકામધ્યે અધિકાર
 ધણો છે. વર્ણયશ્રુત એ વિશેષાવશ્યક રચનથી શ્રુતજ્ઞાનનો
 અનતમો અશ ગવેરયો છે તે શ્રુતજ્ઞાનનો ક્ષયોપશમ તે સર્વ
 પ્રદેશીય હવે, એ કમ્પપયઢી પ્રમુક્તથી જોઈ લેજ્યો. તેમાટે
 અક્ષરનો અનતમોભાગ તે સર્વ ક્ષયોપશમી છે, જો સર્વ પ્રદેશે

ન હુવે તો સર્વ પ્રદેશને ઇન્દ્રિયજ્ઞાન વેત્તાપણો કિમ થાયે ?
 તેમાટે હમ સદ્દેવોનિર્ધાર છે. ઇહાં ઇન્દ્રિયધ્યોપશમના માનનો
 અધિકાર છે, તેહ મધ્યે યુક્તિ અનેક ઉપજે પણ નવ ભેદ
 ધારવા, તે સર્વ આગમ રીતે સાપેક્ષ ટેજી. અથવા “યદ્યપિ
 અભિલાષ્યાનાં ભાવાનામનંતભાગઃ એવશ્યુનનિવદ્ધસ્તથાપિપ્રસંગતઃ
 સર્વેઽપ્યભિલાષ્યા શ્રુતવિષયં ન જાનંતિ ઇતિ ઉચ્યતે” એ પાઠ મુગ-
 વતી ટીકા મધ્યે આઠમે શતકે ઉદ્દેશે વીજે છે. (શા. હરસ્વચંદ દલ્લા-
 પ્રશ્ન પૂછ્યો મકસૂદાવાદથી, જે પુદ્ગલપરમાણુને વિષે વર્ણાદિક
 પરિણમે છે ? તેહનો ઉત્તર “કારણમેવતદંત્યઃ સૂક્ષ્મો નિત્યશ્ચમ-
 વતિ પરમાણુ એકરસવર્ણગદ્યાદિસ્પર્શઃ કાર્યલિંગીચ” એ તત્ત્વાર્થ
 ટિપ્તિનો રચન છે, જે સર્વસ્વંયનો અંત્ય રહેતાં છેહલો કારણ
 છે, એટલે દ્વયણુકાદિ સર્વસ્વંધ પરમાણુથી નીપજે પણ પરમાણુનો
 કોઈ કારણ નથી, એ અનાદિઅનંત શાસ્ત્ર સિદ્ધ દ્રવ્ય છે તે
 સૂક્ષ્મ છે, તેહનો પરમાર્થ જે એક જીવનો એક પ્રદેશ, તથા
 આકાશનો એક પ્રદેશ તથા પરમાણુ એક સર્વની અવગાહના
 સુલ્પ છે, પણ એક આકાશપ્રદેશમંથે એક જીવના અસંખ્યાતા
 અને અનંતાજીવના અનંતાપ્રદેશ ભાવે એક પ્રદેશે કર્મયર્ગણાપણે
 પરિણમ્યા અનંતા પરમાણુ સમાઈ રહે. તે માટે આકાશપ્રદેશથી
 આત્મપ્રદેશ સમાયવે સૂક્ષ્મ છે, અને આત્મપ્રદેશથી પરમાણુ સમાય
 વે સૂક્ષ્મ છે, તેમાટે સર્વથી પરમાણુ સૂક્ષ્મ છે, તથા તે પરમાણુ
 દ્રવ્યપણે નિત્ય છે. તે એક પરમાણુમેં એકવર્ણ, એક રસ, વે ફરસ
 હવે, તે મધ્યે ફરસ લૂલ્લો તથા ચીકળો, ઝન્હો તથા તાઢો, એ
 ચ્યાર માંહલા વે હવે. લૂલ્લો ઝન્હો એ વે, અથવા લૂલ્લો તાઢો
 એ વે અથવા ચીકળો ઝન્હો એ વે, અથવા ચીકળો ટાઢો એ
 વે એ રીતે હવે. તેજે પરમાણુ શ્વેત વર્ણ હવે તે વિશ્રેષ્ઠાપરિ-

પ્રામેજ કાલો થયો. સ્વનપણાનો ધ્વય કાલાપણાનો ઉત્પાદ,
 ઇત્યાદિક ધારવો, તથા તુમ્હ પૂછ્યો જે એ પરમાણુમે પૂરણગ-
 લન તે કિમ છે ? તેહનો સ્વરૂપ. એકપરમાણુમે જે વર્ણાદિક
 ગુણ હય તે એકગુણો હવે, તે સમયમા તે સંસ્થગુણ થાય, અ-
 થવા અસંસ્થગુણ થાય, અથવા અનંતગુણ થાય, અથવા અનંત-
 ગુણો હવે, તે અસંસ્થગુણ, સંસ્થગુણ, એકગુણ થઈ જાયે. કોઈક
 સમયે વર્ણ હમ થયા, કોઈક સમે વર્ણ તે પ્રમાણેજ રહે તો
 ગદ્યાદિક વગેરે ઘટે, કદાકાલે વર્ણાદિક ન્યાર તેહ પ્રમાણે તે-
 હનો તેજ રહે. પણ અશુરલઘુગુણતો એકસમયથી ત્રીજે સમયે
 પદ્મગુણહાનિ અથવા વૃદ્ધિપણે નિયમા પરિણમે, તે પૂરણગલનતા-
 નિયમા છે, પણ અશુરલઘુનો પૂરણગલનતા ગાત્રી નથી. વર્ણા-
 દિકની જ ગત્રી છે. તથા પરમાણુમધ્યે એક પરમાણુ અન્યથી
 મિલવારૂપ સ્નિગ્ધતા છે તેપણ ઘટેવગે છે “દ્વાભ્યાદ્વાભ્યા અધિ-
 કાભ્યા સનઘ” એ તત્ત્વાર્થનો પ્રવચન છે. તે રસ શબ્દે ત્રીજા
 કડુઆ માહિલો નથી, તથા ફરસ માહિલો નથી, જે રસ મધ્યે
 સ્વાદ ધર્મ છે, પણ મિલયાનો ધર્મ નથી. તથા ફરસ માહિલા
 સ્નિગ્ધતા લેવે તો “સ્વસ્ત્રસ્ત્રલેખે દુયાહિણ” પદલે કુલો પર-
 માણુઓ ધીજા લુલ્લા પરમાણુથી દ્વિગુણ અધિકરૂને મિલે એ પાઠ
 ન ઠર, કિમ તેમાટે મિલવો કારણરૂપજ સ્નિગ્ધતા તે પૂરણગ-
 લનગુણની છે તે પણ પ્રદેરવે છે, જે પુરાણ તે પૂરણ, ઘટે તે
 ગલન થયો, તથા એક પરમાણુ એક લાભે અસ્તિકાય કહાય
 છે, તે સ્યામાટે જે અન્ય પરમાણુથી મિલાય તેહનો કારણ પૂરણ
 ગલનની આદ્રતા તે પરમાણુમધ્યે છે. તેમાટે અસ્તિકાયતા છે.
 જે અશુરલઘુની હાનિવૃદ્ધિતો સર્વ દ્રવ્યમા છે તેમાટે તે-
 હનો પૂરણગલનતા ગણવી નહી, જે વર્ણાદિક ૪ ની તથા

पूरणगलननी जे हानिट्टि ते पूरणगलनपणे लेवी, ए रीते ते वळा पुद्गलद्रव्य छे तेपण नित्यादिक अनंतस्वभावी छे, अनंतगुणपर्यायी छे, सदाकाल छे, कडुकमतीगच्छे शा. लाद्धा कृत मशमे वीरस्वामीनो जीव सातमी नरकथकी सिंहपणे उपन्यो ते किम? तेहनो उत्तर “सप्तम्याः उद्बृत्त तिर्यचएव उत्पद्यते” प्रायोमत्स्येण तथा श्रीविशेषावश्यकमये “सत्तममहिनेर-ईया ते उवगाउ अणंतरुवटा नयपावेइमणुसं” इतिवचनात् तिरिंज-चमध्येउपजेमत्स्यनोकांइनियामरुनही. तथा सिंहपी नरके गये पण सर्वसिंह नरके जाये ए नियम नथी. उक्तंच “वाळादा-दीपरकीहवति नरगागयाउ अइकूराजंति पुणोनिरएसुबहुल्लेणं न उण नियमो” ते माटे नियम नथी. मनुष्य मरी चक्रवर्ति थया ते किम घटे? तथाच कल्पटीकायांसमयसुदरोपा याये “सुरनेरइए-हिचियहवंतिहरि अरिहचकिउलदेवाइत्युक्तत्वात्कथंमनुष्योमृत्वा-चक्रवर्तिर्जातः” तत्रोच्चरं “यथास्मिन्क्षेत्रेदशाश्वर्याणिजातानि तथा तस्मिन्क्षेत्रेइदमाश्वर्यमध्येगणितमस्ति पुनस्तत्रनागकुमारत-स्तीर्थरुरोजातोस्तिइदं विस्तारार्थिनादेवभद्रकृतंवीरचरित्रद्रष्टव्य” तथा स्त्रीपंचानुत्तरविमानआश्री पृष्ठयु तेहनो उत्तर जे “श्रीनेमि-नाथस्य सप्तमेभने स्वयंवरा यशोमती भार्या, तथा द्वावपि अपरा-जितेमहाविमानेदेवत्वेनोत्पन्नौ” इति भवभावनाटीकाया तथा स्त्रीने वज्ररूपमनाराचमंहननंअग्नि “तत्राक्षराणिपंचसंग्रहं कम्म-पयडीग्रथे नामकर्म्मोदयभंगाविकारमनुष्यस्त्रीपुष्यसंहननं तस्य-भंगकाकृता, दिगंगराग्नायेपि गोमदसारे एवमेवयावयं च मणु-स्सणीसु छसंधयणा इतिवाच्यात्, तथादिगुपटीयत्रिभंग्यांयोनि-मतीस्त्रीक्षपकश्रेणिस्वरूप तत्रप्रथमनपुमरुनेदमत्ताक्षयः पुरुषवेदसत्ताक्षयः”

અધિકારે સંક્ષેપ વિસ્તર વ્યાખ્યા દિશાડવાને અર્થે એ કથન કર્યો છે. રાધનપુરી શ્રાવિકા આણંદચાઈકૃત પ્રશ્નોત્તરાણિ. પુલાકચારિત્રીયાને થત જગન્ય નવમા પૂર્વના ત્રીનવન્તુ ઉત્કૃષ્ટે નવપૂર્વ પુરા શ્રીભગવતી ૨૫ મે શતકે કથો છે, તે પુલાક-ચારિત્રીયાને દ્રવ્યલિંગ ત્રીન કથા છે, ગૃહલિંગ, અન્યલિંગ, સ્વલિંગ તે ગૃહલિંગી અન્યલિંગી પૂર્વક્રિમભણે ? તેહનો ઉત્તર જે શ્રીભગવતીસૂત્રેકથા છે જે “ભાગલિંગ પટુધનિયમાસલિંગેહુજ્ઞા” એ પાઠના આશયથી જે જે દ્રવ્યથી ત્રીનલિંગ કથા તે વૈક્રિય-લઙ્ઘિકરતા કારણે સાધુ ગૃહસ્થલિંગ અન્યલિંગ કર પર તે સાધુ છે. પણ ગૃહસ્થ નથી, તથા યીજે પ્રશ્ને ભગવતીસૂત્રે વધનો ઉદયનો નામ છે. પર સત્તાનો નામ નથી. તે ભગવતીસૂત્રે સર્વઅધિકાર સમકાલ કહ તે નિયામક નથી. પર પશ્ચાત્તર તથા સમવાયાગે મત્તાનો પાઠ છે. તથા ત્રીજે પ્રશ્ને ધર્મલાભનો પાઠ ફિહા છે ? તેહનો ઉત્તર જે ભવભાવના ટીકા તથા ઉપમિતિભવમપવાદિક ગ્રન્થે પાઠ છે. ચોથે પ્રશ્ને આલોચનનો તુર્રે કથા તે ફિહા કથો છે ? તેહનો ઉત્તર જે પરપરા જીત દીસે છે. તથા નાદિ માટે વિહા અસ્ત્રીયાણા મુકવાનો અધિકાર વિધિમપામમુત્વ વિધિગ્ર-થમે છે. તથા સ્ત્રીની અસજ્ઞાઈ ચોવીસપહોરનો માન, આવ-શ્યકનિર્ણય તથા મવચનસારોદ્ધારટીકા મયે છે તથા તિ-ર્યંચનીની અસજ્ઞાઈનો જીત દીઠો નથી. તથા સિદ્ધાતરાસામયે કથો- છે. તિર્યંચનીની અસજ્ઞાઈકાલે દુહલી ધાતુ શરે છે. પણ સ્ત્રિર શરતો નથી, તે માટે ધાતુ શરે, અસિજ્ઞાઈ નથી. તથા મનુષ્યન ધાતુ શરત્તા કાલે પાળીયે મુચિ કર તે સમૂહિમની ઉપજ ટાલવાને પર અસિજ્ઞાઈ નથી. તિર્યંચના ધાતુમુત્વ-મલથી સમૂહિત્તમ ઉપજે નહીં. અને જે કુપુત્તિ કરી જે જીત

ज्यापे तेहजे जीतनी श्रद्धा नयी पण आगमनी आद्वाने ईम
 ठे जे गीतार्थनो करयो जीत मानवो तिहा साग्व ठे.

असटाडन्नवणज्झ, गीअत्थअवारीयंतिमज्झत्था ।
 आचरणाविहुआणांति, वयणओसुवहुमन्नंति ॥१॥

ए वचनयी उत्तम आचार्ये जे जीत करयो ते प्रमाण
 ठे. तथा चूर्णिकार टीकाकारना कीया जे बीजा ग्रंथ ते मन्त्रे
 जे वचन ते पण पंचांगीनेपरे प्रमाण करवो अनि, तथा विरा-
 दनासंज्ञे शा टीकर प्रमुखे पूछयो प्रश्न नेहनो उत्तर जे मुम्हें
 पूछ्यु जे पुस्तकनी आगमनी पूजा किम ठे ? कंटळा प्रमाणनी
 ठे तेहनो उत्तर जे जलनी तो पूजा पुस्तकनी नही अने
 परंपरागत ज्ञानपूजानी गाथा ठे ते गाथा ।

नमंतसामंतमहीवनाहं, देवेहिपुज्जंमुनिर्हिपुण्ड्रं ।
 भक्तिहिमुत्तित्तमणिदामएहिं. मंदारपुष्पप्रमवेहि-
 नाणं ॥ १ ॥

तहेवमद्वामणिमुत्तिणहि. सुगंधपुष्पं द्विवंनुगहिं ।
 पूयंति वदंति नमति नाणं नाणंमद्रामायमवम्व-
 साय ॥ २ ॥

आशययी मणि कहना रत्नजानि, पुण कहना फलजानि
 जमुखरसजानि मोतीनीजानिना इतना अर्थ ठे तना
 श्रीपालधरिते तथा नवपदप्रकरण श्रीनमस्त्विरुत्तमंति
 चक्रनी पूजामन्त्रे ज्ञानपत्नी पूजा नमस्त्विरुत्तमंति
 शत्रुजयमहान्ममध्ये धनुषपरगुप्तोऽयं नमस्त्विरुत्तमंति

અધિકાર છે. તથા રૂપાનાળે સોનહીયે ગૌતમપદની પૂજાનો અધિકાર છે. તથા જ્ઞાનપચમીની કયામ ચેતથા પૂજાપટલ, શ્રી તત્ત્વાર્થકારકૃત છે, તેમજ વાસપૂજા, નાળાનીપૂજા, મોતીની, વીટણાની, દીવાની, ધૂપની, ષટલી પૂજા લિખી છે તથા જીત-કલ્પચૂર્ણિમ ચેજિહા આચાર્યાદિક પુસ્તકવાને તિહાં વાસપૂજા, વીટણા નિમિત્ત વસ્ત્રપૂજા, રૂપા સોનાના ફૂલ તથા નાળા તથા શ્રીફલ તથા દીપ તથા ધૂપની પૂજા જ્ઞાનની કરવી યણ ગુરુ આચાર્ય તે સચિત્તને અડકતા નથી, જે પુસ્તકથી ગુરુને અડકવો પડે તેહ પુસ્તકને તો વાસની તથા સોનારૂપાના ફૂલની તથા નાળાની રત્નની તથા લૂગડાની ષટલી પૂજા કરવી એ જીત છે. ધૂપપૂજા શ્રાવક પોતે ગુરુને અડકવા વિના કરે, તથા ગુરુપૂજા ગુરુને નવ અંગે રત્નેકરી, નાળેકરી, સોનારૂપાને ફૂલે ફરી કરવી, એ અધિકાર હીરમશ્નમજ્યે સારવસહિત છે. તથા ગુરુને તથા પુસ્તકને વધાવવાને ચોલે તથા મોતીએ તથા સોનારૂપાને ફૂલે વધાવવા ષટલાનો જીત છે. વધનો જીત નથી. તથા ગૂહલીનો અધિકાર શ્રીવિશેષાવશ્યકમજ્યે ગણપરસ્થાપના અધિકારે ઈંદ્રાણીએ કરી છે. એ સર્વ પચામીને રીતે લિખ્યો છેજી. “યતઃ જેનેવ યસાયસમાળેવ હવાગચ્છતિ લોમહત્થગપરાશ્ચ-સતિ પોત્થયરયણ લોમહત્થણં પમજ્જતિદિવણ્ણગધારાઅગેહિવ-રેહિં ગધેહિં યમલેહિં અવેતિ” એ પાઠથી પાળોની ધારા ફૂલની પૂજાનો અક્ષર સૂરીયામને અધિકાર છે. શાહ લાધાજીના પૂછ્યા પ્રશ્નનો ઉત્તર. તુમ્હે પૂછ્યું જે વાયુકાયને વૈક્રિયશરીર છે તે લન્ધિપ્રત્યયી છે ભવપ્રત્યયી નથી જે પદ્મવળાનો વચન છે. તિરિગતિ મનુષ્યને લન્ધિપ્રત્યયી વૈક્રિયજ હુવે તેમાટે વાયુ-ફાપ તે તિરિયવના ૪૮ મેદમજ્યે છે. તથા જે પૂઠલેમજ્યે જે

વૈક્રિયદુગ વાંખ્યો હવે એહવો પંચેંદ્રી તિરિયંચ મનુષ્ય મરીને
 વાદરણકેન્દ્રિપર્યાપ્તામે સપન્થા છે. ઔદારિકશરીરને ઉદયે
 ભોગવતા પડે લબ્ધિરૂપ ઉદય થાઈ. તથા સર્વ વિજયમ યે ૩૨
 હજાર દેશ છે, આર્ય ૨૫ જણાય છે પણ અક્ષર દીઠા નથી.
 તથા મહાનિશીથે સુમતિશ્રદ્ધ તથા તે પરમાધામી તથા તે અનેક
 પુદ્ગલપરાવર્ત સંસારભમ્યા, તે જે સમકીર્તિતો અર્ધપુદ્ગલપરાવર્ત
 સંસાર ભમે, અધિકોભમે નહીં તે કિમ મિલ્યો ? એહનો પડુત્તર
 જે પઢવાઈને અર્ધપુદ્ગલપરાવર્ત કહ્યો તે કાલપુદ્ગલપરાવર્ત લીધો
 છે, અને જિહાં અનેક પુદ્ગલપરાવર્ત કહ્યા છે તે કાલપુદ્ગલપ-
 રાવર્તમ યે દ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્ત અનેક થાઈ. તથા અભવ્યજીવ-
 આશ્રી શ્રીધુનનખાનુકેવલીચરિત્રમધ્યે અવ્યવહારરાશિમધ્યેથી
 નિકળ્યા એ પાઠ દીઠો, તે અવ્યવહારમધ્યે અભવ્ય છે એમ ઠઠરચ્યા
 છેજી. તથા ભાસઆશ્રી લિરુઓ તે આચારાંગદીકામધ્યે તથા
 આચારાંગચર્ણિમધ્યે તથા નિશીથચર્ણિમધ્યે એહજ અર્થ કર્યો
 તે બીજે કોણે નવો કલ્પાયેજી. તથા જે સાધુ અવ્યાકર્ષણે
 જે અમુઙ્ગતાઆહારાદિક કર તેહને રંધ નહીં, આત્માનો
 કર્તાપણો સ્વરૂપાનુયાયી હવે તેવારે જે હિંસાદિક તે પ્રશસ્ત છે,
 અને પ્રશસ્તઆસ્રવની આલોચન નથી. વેદિતુમધ્યે “ આયરિ-
 યમપ્પસત્યે ” इत्यादि पाठ जोज्यो. ए चर्चा मुढढामुढडे कहेवराई.

શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજીના લખેલા પત્રો.

(૧)

અત્ર વિવહારથી મુલ્ય છે, તુમ્હારા ભાવ મુલ્યસાતા સમાચાર
લિલાય તો લિલજો, જીમ સતોષ હપજે. તથા કોઈ કહેસ્યે
જે વ્યવહારથી તો મુલ્ય છે, તિવાર નિશ્ચયથી દુઃખ ઠેર્યો, એહનો
શબ્દ લિલ્યો તેહનો સ્યો કારણ ? તિહાં ઉત્તર કહ છે કે
સાતાવેદની કર્મના ઉદયથી હપન્યો જે મુલ્ય તે પર ધર્મ, માટે
જાતે એ મુલ્ય તે દુઃખરૂપ છે ઉત્તર ॥ સાયા સાયા દુઃખ, તનિવરહમ્મિયસુહ જઓ તેણ, દેહિદિયસુલ્લુ રૂ સુરુર
દેહિદિયાભાચો ॥ ઇતિ વચનાત્ તે કારણે સાતાવેદનીના ઉદ-
યથી હપન્યો જે મુલ્ય તે દુઃખરૂપ છે જાતા તે આત્માનો જે
અવ્યાયક ગુણ તેહનો રોધક છે, તથા કોઈક આચાર્ય અવ્યા-
યકને પર્યાય પળ કહે છે, તે માટે ગુણપર્યાયનો રોધક તે
જાતાવેદની કર્મ, તેહના ઉદયથી ઉદયાવલિલાઈ આવ્યા જે
પુદ્ગલ તે આત્માને ભોગ્યપણે થાય છે, પિણ નિશ્ચયનયે પુદ્ગલનો
ભોગવો તે અવ્યાત્માને યુક્ત નથી, તે સ્યામાટે જે નિશ્ચયનયે
પુદ્ગલનો આત્મા અભોગી છે તિવાર કોઈ કહેસ્યે જે આત્મા
તો પુદ્ગલનો અભોગી છે, તો એ આત્મા પુદ્ગલભોગી કિમ
થાય છે, અને પુદ્ગલનો ભોગવો કિમ કર છે, તિહા કહિયે જે
આત્માને વિષે એક ભોગ ગુણ છે, તે ઇહા ભોગ સ્વગુણપર્યાય
કહેવો, તે ભોગ ગુણ અતરાય કર્મે આર્યો છે, તેનો નામ
ભોગાતરાય કર્મ કહિયે, તે ભોગાતરાય કર્મે સર્વથી ક્ષીણમોહને
ચરમ સમયે સય થાય છે, તિવાર સ્વગુણ પર્યાયનો અનતભોગ

प्रगटे, इहां कोइ कहेस्ये जे तेरमा गुणस्थानकवर्ती जीवने भोगांतरायने क्षयथावेकरी अनंतो स्वगुणपर्यायनो भोग प्रगट्यो छे, अने आहारादि पुद्गलनो भोग ते जीव किम करे छे ? ते युक्ति स्वरी कही, पिण इम छे जे तेरमा गुणस्थान-कवर्ती जीव पूर्ण आहार पर्याप्ति बांधतां जेटला पुद्गलनो ग्रहणपणो बांध्यो छे, तेटला पुद्गल ग्रहे, तिवार ते आहार पर्याप्ति पुद्गलरूप जे आत्मप्रदेशे संबद्ध छे, ते निज्जर तेटलो निरावरण थाय, ते माटे केवली जे आहारादिक पुद्गलनो ग्रहण भोग करे छे तेम ते निजैरा, पिण बांठा भोगपणे नथी. तथा सम्यग्दृष्टिनो भोग ते प्रशस्त परिणामनी प्रवर्तनाए करी निजैरानो हतु थाय छे, तो केवलीनुं शुं कहियो. ते माटे स्व-गुणपर्यायने भोगवत्तारूप जे भोग गुण ते तो भोगांतरायना क्षयथी प्रगटे, अने भोगांतरायनो क्षयोपशम तो सर्व जीवने सदा पामीये, तिहां भोग गुणनो स्वभाव ए छे जे भोगवत्तो, अने स्वगुण पर्यायनो भोग अनंतकाल थयां भूली गयो छे, तिवार पुद्गलानंदी थये छते आत्मा पुद्गलनो भोग भोगवे छे, ते इहा भव्य जीने स्वआत्मिक अनंतोभोग गुरु मुखे साभली, जाणी, श्रद्धा करी, ते भोग अनादिनो अवराणो जाणी, ते जीव निरावरण करवाने उद्यमी थाय, ते इहां शुद्ध निमित्तनी अवलवनाए, शुद्ध उद्यमे, आत्मा प्रवर्त्ती शके, अने शुद्ध उद्यमे तथा शुद्ध निमित्तनी अवलवन्नाने विषे थिर परिणाम रहें, जो आत्मा पुद्गलभावथी विरमणपणे कर ते जे पुद्गलथी विरमवु ते संसर कहौये, एहवा भाव संवरने विषे रह्यो छतो स्वगुणपर्यायनो अनुभव प्रवर्तना करे ते शुद्ध ज्ञान कहौये. अने ते ज्ञान तो प्रवर्ते जो वीर्यनो सहकार होय

જ્ઞાન પ્રવર્તનાવસરે જે વીર્યનો સહકાર તે સકામ પંદિત વીર્ય કહીયે, અને જ્ઞાન સ્વપર ઘાયક હોય, પણ સદા આત્મપ્રદેશ-વગાદી રહે. ઇની રીતે સ્વગુણને ત્રિપે ધિરતા, સ્વગુણયોગ-આસ્વાદનની રમણતા તે ભાવચારિત્ર કહીયે. એ રત્નત્રયી જાણી સ્વગુણ ઉપાદેય કર, પરગુણ હેયપણે પ્રવર્તે, સસારીભાવ જ્ઞેયપણે પ્રવર્તે, સર્વ એકેદ્રિયાદિ જીવ પ્રથમ ગુણસ્થાનકવર્તી હોય તે ઉપરે મન્યસ્થ અને કારુણ્ય ભાગનાં વર્તે. સ્વગુણ નિરાવરણ થાતે છતે પ્રમોદભાવનાયે વર્તે, સાધર્મી ઉપર સદા મૈત્રીભાવના રાખે, સ્વપર ઔદયિક સન્મુખ દ્રષ્ટિ ન દિયે, તત્ત્વ શ્રદ્ધા શુદ્ધ જીવને ઝમ ધ્યાન કહવાય તો કહજોજી, જે જીવ શુદ્ધ પ્રવર્તનાં મન્યર્થા, પ્રવર્તે છે, પ્રવર્તશે તે જીવ ધન્ય છે, કમ વિચારવું પણ માદકભાવ કર્યો નહીં. ઇનીરીતે વ્યાવહારિક મુલ્ય છે. ભાવ મુલ્ય તો પરિણામની ધારાયે હોય. કિતિ તત્ત્વમ્ ॥

(૨)

શ્રી

॥ સ્વસ્તિ શ્રી આદિજિન પ્રણમ્ય । અહમ્મદ્રાજાદયી ૫૦
દેવચંદ્ર લિખિત શ્રીમુરિતપદર જિનાગમનસ્વરસિક મુશ્રાવિકા
જાનનીવાઈ હરપગાઈ પ્રમુલ્ય ધર્મસ્વરૂપરૂચિ આત્મા યોગ્ય
ધર્મલાભ વાચજો જી । અત્ર સાતા છે । અહિંમાના સ્વરૂપ
તો પૂર્વે હમ્મને જણાવ્યા છઈ અને વળી સમજવા । મૂલ
અહિંસા અનુવંધ હોઈ, તે મન્યે ઉપયોગીનેં મારથી અને અન-
ઉપયોગીનેં દ્રવ્યથી, તે તો ત્રિહાં જે ગુણ સ્થાનક તે માફક
જાણી તે મન્યે મુલ્યતાઈ ચિરતિથી લેજી, અને તેહના કારણ
આશ્રી લિખ્યું તે તો ઉપાદાન કારણ મર્ચે ઠામે આત્મ પરિણામ

હોઈ, અસાધારણ કારણ તો અવિરતિ કંપાય રાગાદિક હુઈ, અને નિમિત્ત કારણ તો કાલ, સ્વભાવ, નિમિત્તાદિક યોગ યચકાદિ વહુધા હુઈ, તથા દ્રવ્યથી તથા ભાવથી એ કારણની ભિન્નતા થાય તેવાંર અનવસ્થા ટોપ ઉપજે, તે માટેં જીહાં અનુપચરિતસદ્ભૂતવ્યવહાર લોપ યાઈ તે સર્વભાવથી ઉપાદાન જાણવું. એ લક્ષણમાત્રડં સાચું અને જિહાથી ઉપચરિતસદ્ભૂત વ્યવહાર તે નિમિત્ત લક્ષણસાંધીડં । અને જિહાં ઉપચરિત અસદ્ભૂતવ્યવહાર તે નિમિત્ત લક્ષણ સાધીદ, તિહા શુદ્ધઅશુદ્ધ તો જોવા પડઈ, દમ સગલેં વિચારી લિજીઈ, એ પ્રશ્નનો ઉત્તર સમુદાયમાત્ર લિરયો ડે, એ ગહનાર્થ ડે, વહુશ્રુતપૂછવા. અને તુમ્હેં પલી લિરયું જે ૩ અહિંસા જે જે ગુણસ્થાનક માફક જિહાં હોઈ તિહા હિંસા હુઈ કિંવા ન હુઈ, તે તો હિંસા હુઈ પણ તે નિરવધરૂપ ડે. આયતિકાલેં નિર્જરા નિમિત્તજ યાઈ અને ટોપી(ને?) તું શુભાશ્રવ રૂપ હોઈ । તે સાવચ નિરવધ કહીઈંછિ તે માટિં હિંમા ન કહડં, સાવધમાપાઈ કહીઈં અપિતું જે ટીસડં તે પ્રસંગમાત્ર છે, 'તે માટિં વ્યવહારેં ઈમ કહીઈં, નિશ્ચયથી અહિંસા ડે, તે જાણવુ, તથા પંદિતવીર્ય ઉપાદાન કારણ તેહનો કષોપશમ તે અસાધારણકારણ અને શુદ્ધ વ્યવહારનહ ગુણોપેત યોગ તે નિમિત્તકારણ એ પણ લક્ષણ સામાન્યમાત્રડ સગલે લેવાં, તથા અનુવંધ અહિંસા આશ્રી લિરયું તે જાણવુ, તેહનું તો દ્રવ્યથી અનુવવ અહિંસા, ગ્રંથી બેદઈં ઉપશમ સમકિતદષ્ટિને ભાવથી, ક્ષાયિક સમકિતીને તે સંવર રૂપ શુદ્ધ આત્મિક ભાવમા-દ્રવ્યથી હેતુ અહિંસા શ્રી પ્રશસ્ત ઠામેં નિરાશંસપણઈ હેતુ જોડે, તિહાં ભાવથી હેતુ, અહિંસા અપ્રમત્તગુણઠાણાટિકે દ્રવ્યભાવ શબ્દ તે દેશ સર્વ જાણવા.

तथा अनुव्रज अहिंसा आश्री तो सामान्य तो इमज जे सु
 ठाणई जिहा जिहां कल्प लगइ रहे ते त्रिण्ये अहिंसा ति
 तिहां साथीई, अतिक्रमादिक ३ लगइ, भजना अनेकनी कति
 अनाचारनु तो कह्यु नहीं, इत्यादि घणो विचार छे, ते
 श्रीपशोविजयगणी कृत नयरहस्य ग्रथमध्ये छे, स्पष्टपणे, ह
 छिनेइ ते तो बली कोइक समये जणाइ ते प्रीछु
 अनंतचतुष्टय आश्री लिख्यु ते तो कैली भगवानने निर
 धिक ब्यार कर्म यातीईक्षये ज्ञान १ दर्शन २ समकित
 वीर्य ४ ५ स्वाभाविक चतुष्टय यथा अन्नतपणे शेष ८
 कर्मना क्षपथी अक्षयस्थिति-१ अक्षयअनिर्गन्ध अपीर्णा
 मुख-२ एकस्वावगाहना अस्पी-३ अशुक्लवुपणु द्रव्य
 पर्यापनु अविनाशपणु-४ ५ चतुष्टय मिद्धने धया, ते
 मिद्धने तथा कालीने आपापणे गुणे फेर नहीं, न्यूना
 नहीं इत्यादि, तथा विवने ऊगटणा आश्री लिख्यु ते
 विवने भक्तिने आशय ऊगटणु करता दोष नहीं, पणि
 कान नासिकादि अवयवें उपयोगराखी ऊगटणु करई, अने
 ठेकाणे जेटली मलीनता जाणई तेदलु ज येयावच करें,
 करता जो अंदो काइ घमाई तो पणि शुभाशय साटें दूषण
 जाण्यु, श्राद्धविधि प्रमुख ग्रंथे पणि प्रतिमाने ऊगटणा ना वेय
 करवा कया छे, ते माटि वयावच करता दोष नहीं ते जा

दुहा ।

संगारक्त वस्त्र बालूपूरी धरज्यो आत्मधर्म ।

और वस्त्र सय भस्म हैं जासो वाचइ कर्म ॥ १ ॥

क्षेत्र स्पर्शनाके उदे तुम्ह अम्ह दर्शन होय ।

मनोवर्गणा को मिलन, चाहत हैं नित सोय ॥ २ ॥

તુમ્હ જેસે જ્ઞાયકુ ગુણી સમજો શ્રુતસંતોષ ।

મિલ્યાં જ્ઞાન વિમળૌ વર્ષે, લહ જ્ઞાન ભરપોષ ॥ ૩ ॥

યા ચિત્તસે નિત વાંચજ્યો, શ્રીજિનાયનમઃ શુદ્ધ

સ્વામિ તુમ્હ વલપુરી, અહ નિશિ જ્ઞાન વિશુદ્ધ ॥ ૪ ॥

इति लि पाटलीपुत्रीर्थे रत्नचंद्रेण ।

(૩)

॥ સ્પસ્તિશ્રી આદિજિનં પ્રણમ્ય અહમ્મદારાદયી પં૦ ૭
 દેવચંદ્ર લિખિતં શ્રી સરતપિંદર સુશ્રાવિકા જિનાગમરુચિ ઘાઈ-
 જ્ઞાનકીવાઈ હરપગાઈ પ્રમુખ સ્વરૂપ ધર્મરુચિ જીવ યોગ્ય ધર્મ-
 લાભ વાચજ્યોજી. અત્ર સાતા છે અપરંચ તુમ્હે યથાર્થ જ્ઞાની
 વીતરાગ સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી અરિહંત પરમાત્મા યૈ પ્રગટ કર્યો સિ-
 દ્ધાત્માને જે સંપૂર્ણ નીપના છે, તે સર્વ જીવન અસંખ્યાત પ્રવેશો
 વ્યાપ્ત વ્યાપકરૂપે અનાદિ અનંત સંબંધ રહ્યો છે, તે સ્વભાવ-
 ધર્મની રુચિપર્ણે રહ્યો જે ધર્મ તે આત્માના અન્વય સ્વભાવ છે,
 સહજ અકૃત સ્વરૂપ છે, તે ઉચ્છરંગ ધર્મ છે, જાણવો, દેખવો
 તે સ્વકાર્થ છે. તેહની પ્રવૃત્તિ તે રમણાદિકુ છે, તે શુદ્ધ ધર્મ
 જેહને સમરણે પ્રગટ્યો તે દેવતત્ત્વ, તે સંપૂર્ણ ધર્મની રૂઠા યે
 સંપૂર્ણ ધર્મો સિદ્ધ પરમાત્માનો પદુમાન કરવો તે સાધન પરિ-
 નતિને સંપૂર્ણ થવાના કારણપણા માટે તેહને ધર્મ કહીયે મૂલ
 વસ્તુ ધર્મે સ્વસ્વભાવ તેહજ ધર્મ એ શ્રદ્ધા કરવી. જે વાહ્ય
 પ્રવૃત્તિ યોગની આચરણી તેહને ધર્મ માને, તેહના કથામે સિદ્ધ
 તે ધર્મ રહિત થાયે, તે માટે કારણ તે મૂલ ધર્મથી મિત્ર છે,
 યત્રપિ ઉપાદાન કારણ આત્મપરિણતિ છે, ધિજ સાધનની રીત

તે સિદ્ધમાનથી તેટલો મેદ છે. દશમા ગુણગણાના મુનિને શ્રી ભગવતીસુત્રે ઉસ્સત્તં રિયતિ ઇમ કથો કે, તો લે સ્વરૂપરુચિ વિના સાતાદિ ગારવ માટે સયમ ધુતાભ્યાસને સંસાર હતુ છે, એ આચારાગે ધૂતાધ્યયને ચોથે ઉદ્દેગે કહ્યો કે, તે માટે પૂરણ સિદ્ધાવસ્થાયે જે છતો પામીયે તે યમ જાણવો. તેહની રુચિ જે આગમ પ્રમાણે પોતાના પ્રાગ્ભાવી ગુણ તથા ઉટીક ગુણી-અનુયાયી કરવો એ સાધકતા છે, તે કરતા સપૂર્ણ યમ પ્રગટે તેહનો ઉદયમ કરવો એ સર્વ જીવને હિત છે, એ આત્મસત્તા પ્રગટ કરવા માટે પરમેશ્વર, પરમપુરુષ, પરમાનંદમયી, સપૂર્ણ આત્મસત્તાઽભોગી, સહજ આત્પત્તિક, પ્રકાંતિક, જ્ઞાનાનંદભોગી પરમાનો બહુમાન ધ્યાન કરવો. આત્મિક શક્તિ કર્તા ભોક્તા-દિક કારક ચક્ર તે વિભાવરૂપ કાર્ય કર્તાપિણે અશુદ્ધ સંસાર કર્તાપિણે કરતા અનંત પુદ્ગલપરાવર્ત વહી ગયા, તે ક્ષયોપશમી ચેતનાદિક શુદ્ધ નિરજન, નિરામય, નિર્દ્વેદ, નિષ્પદ પરમાત્મગુણાનુયાયી, તે સ્વરૂપ પ્રગટ કરવાના કારણ થયા, તે પછી સ્વરૂપાવલરી થયા પડેલે પરમ સિદ્ધતાના કારણ વાયે, તે માટે પ્રથમ પ્રશસ્તાલરી થર્દ સ્વરૂપાલંરીપણે પરણમી સ્વરૂપ નિષ્પત્તિ કરવી એ હિત જાણગોજી । તથા દ્રવ્ય સાધન તે ધાવસાધન નો કારણ, ધાવસાધન તે સંપૂર્ણ સિદ્ધનો હેતુ છે તે રીતે શ્રદ્ધા રાખવીજી. પોદ્ગલિક ધાવનો ત્યાગ તે આત્માને સ્વસ્વરૂપ પ્રગટ કરવાને કરવો, એ નિમિત્તકારણ સાધન છે, અને આત્મચેતના આત્મસ્વરૂપાલંરીપણે વરતે તે ઉપાદાન સાધન છે, તે ઉપાદાન શક્તિ પ્રગટ થવા માટે સિદ્ધ, શુદ્ધ, અવિશુદ્ધ, નિષ્પદ, નિર્મલ, અજ, સહજ, અવિનાશી, અપ્રયાસી જ્ઞાનાનંદ પૂર્ણ ક્ષાયિક સહજ પારિણામિક રત્નત્રયીનો પાત્ર જે

પરમાત્મા પરમૈશ્વર્યમય તેહની સેવના જે પ્રમુદ્ધ વહુમાન ભાસન રમણપણે કરવા વર્તમાનકાલે સ્વરૂપ નિર્દાર ભાસનપિણ્દુર્લભ છે, તો સ્વરૂપનો રમણ તે તો શ્રેણિપ્રતિપન્ન જીવને હુવે, સંપૂર્ણ સ્વરૂપાનંદી વીતરાગની ભક્તિને અવલંબને રહવોજી. શ્રીઆચારાંગેં લોકમારાધ્યયને આત્મસ્વરૂપાવલંબી જીવ તે સાધક છે, વીજા સાધક નથી, હમ કહ્યો છે. તે માટે શુદ્ધ સાધક અર્થે અને યથાપણે વસ્તુ પરમાર્થજ્ઞાની કર્મસય કરવાનો અર્થો નિસ્સંગ આત્માનો પરિણમન તે ધર્મ તેહના પ્રાગ્ભાવના અર્થો તે સાધક જીવ પરમસિદ્ધતાને વરે, એ રીતે પ્રતીત રાખવીજી. આજ્ઞા શ્રી તીર્થંકર દેવની તે પ્રમાણ, સાધન રસી ગુણી વહુમાન સ્વતત્ત્વ પૂર્ણતાના રસિકપણે વરતજ્યો એ તત્ત્વ છે જી !

